

ท่องเที่ยวท่องเที่ยว : แนวทางการพัฒนาศักยภาพวัดจังหวัดนครราชสีมา
ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

วิทยานิพนธ์
ของ
พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์

สิงหาคม 2552

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ท่องเที่ยวท่องเที่ยว : แนวทางการพัฒนาศักยภาพวัดจังหวัดนครราชสีมา
ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

วิทยานิพนธ์
ของ
พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์

สิงหาคม 2552

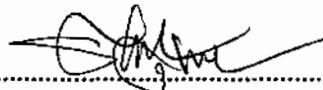
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

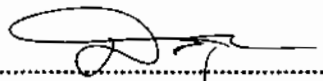

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของพระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา
แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....
(ผศ.ดร.ทรงคุณ จันทอง)

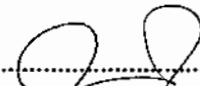
ประธานกรรมการ
(กรรมการบัณฑิตศึกษาประจำคณะ)

.....
(อาจารย์ ดร.สุนทร โพธิ์สาร)

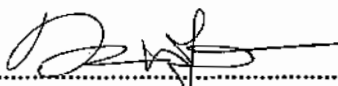
กรรมการ
(ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์)

.....
(รศ.ดร.นิยม วงศ์พงษ์คำ)

กรรมการ
(กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์)

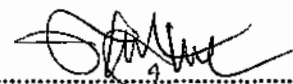

.....
(อาจารย์ ดร.นิสิต เพ็งสร้อย)

กรรมการ
(อาจารย์บัณฑิตศึกษาประจำคณะ)

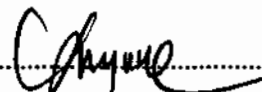

.....
(ผศ.ดร.กาญจนา สุคันธสิริกุล)

กรรมการ
(ผู้ทรงคุณวุฒิ)

มหาวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

.....
(ผศ. ดร. ทรงคุณ จันทอง)

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน

.....
(รศ.ดร.ไพฑูรย์ สุขศรีงาม)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ ๒๘ เดือน ๗ พ.ศ. ๒๕๕๒

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความกรุณาและความช่วยเหลืออย่างสูงยิ่งจาก อาจารย์ ดร.สุนทร โพธิสาร ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิยม วงศ์พงษ์คำ กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทรงคุณ จันทจร ประธานกรรมการสอบ อาจารย์ ดร.โฆสิต แพงสร้อย และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา สุคันธสิริกุล กรรมการสอบ ซึ่งท่านได้ให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นต่าง ๆ ในการวิจัยมาด้วยดี โดยตลอด นอกจากนั้นแล้วยังชี้แนะและให้คำปรึกษาแก่ผู้วิจัย

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ พระเถรานุเถระผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นผู้แนะนำและให้คำปรึกษาแก่ผู้วิจัย ให้ที่พักในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ตลอดจนช่วยชี้แนะข้อถูกผิดแก่ผู้วิจัย

เหนือสิ่งใดนั้นผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ พ่อแม่ ครู อาจารย์ ขอขอบคุณชาวบ้านชุมชน/วัดพายัพ ชุมชน/วัดศาลาลอย ชุมชน/วัดบ้านอีสาน ชุมชน/วัดสุทธจินดา ชุมชน/วัดประมวณราชูร์ ชุมชน/วัดหนองไผ่น้ำ ที่ผู้วิจัยไปเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งช่วยให้วิจัยสำเร็จลุล่วงด้วยดี และทุกท่านที่ได้ให้ความรัก ความห่วงใย ให้กำลังใจ และสนับสนุนให้ผู้วิจัยได้จบการศึกษา

พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา

วิจัยเรื่อง	ท่องเที่ยวท่องเที่ยวธรรม : แนวทางการพัฒนาศักยภาพวัดจังหวัดนครราชสีมา ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
ผู้วิจัย	พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา
กรรมการควบคุม	อาจารย์ ดร.สุนทร โพธิสาร และรองศาสตราจารย์ ดร.นิยม พงษ์วงษ์คำ
ปริญญา	ศศ.ม. สาขาวิชา วัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีที่พิมพ์ 2552

บทคัดย่อ

จังหวัดนครราชสีมา มีวัดหลายแห่งที่ให้การอบรมธรรมะแก่พุทธศาสนิกชนทั่วไป และมีนักท่องเที่ยวธรรมะเยี่ยมชมวัดเป็นประจำ แต่ยังคงขาดศักยภาพในการให้บริการดังกล่าวรวมทั้งยังขาดแนวทางการพัฒนาศักยภาพ ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาความเป็นมาของวัดในจังหวัดนครราชสีมา ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการพัฒนาศักยภาพวัดจังหวัดนครราชสีมา ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพวัดจังหวัดนครราชสีมา ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยการศึกษาข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลภาคสนาม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย ผู้รู้ และผู้นำในชุมชนรวมทั้งสิ้น จำนวน 148 รูป/คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง และแบบสนทนากลุ่ม การตรวจสอบข้อมูล ใช้เทคนิคการตรวจสอบแบบสามเส้า และนำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า ความเป็นมาของพระพุทธศาสนาในจังหวัดนครราชสีมา พระพุทธศาสนานิกายหินยาน (เถรวาท) เป็นศาสนาหลักได้แผ่ขยายเข้ามาสู่จังหวัดนครราชสีมา ประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 มีความเปลี่ยนแปลงไปพร้อม ๆ กับพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ส่วนใหญ่ การสร้างวัดของจังหวัดนครราชสีมามีการสร้างในสมัยอยุธยา พ.ศ. 1893 – ปัจจุบัน วัดที่เก่าแก่มากได้แก่วัดพระนารายณ์และวัดบึง ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม การสร้างวัดทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดนครราชสีมามีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นที่สักการะเคารพบูชา มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงมาโดยลำดับ เมื่อเวลาผ่านไปมีผู้สนใจมาศึกษาหาความรู้ และเยี่ยมชมวัดทางพระพุทธศาสนามากขึ้น การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในวัดของจังหวัดนครราชสีมาแบ่งออกได้ 4 ด้าน คือ ด้านศิลปกรรมโบราณสถานโบราณวัตถุและจิตรกรรม ด้านกิจกรรมทางศาสนา

ด้านสิ่งแวดล้อมทั้งธรรมชาติและสิ่งปลูกสร้าง และด้านการจัดสำนักวิปัสณากรรมฐาน

ด้านการพัฒนาศักยภาพวัดและปัญหาพบว่า วัดในจังหวัดนครราชสีมาด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม 4 ด้าน คือ ศิลปกรรม กิจกรรมทางศาสนา สิ่งแวดล้อม และวิปัสสนา มีปัจจัยในการพัฒนาศักยภาพ 4 ด้านคือ ปัจจัยจูงใจ ปัจจัยประกอบ ปัจจัยสนับสนุน และปัจจัยด้านโครงสร้าง สำหรับแนวทางการพัฒนาศักยภาพวัดพบว่า การพัฒนาศักยภาพวัดจังหวัดนครราชสีมาด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมทั้ง 4 ด้าน คือด้านศิลปกรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ ด้านกิจกรรมทางวัดที่จัดขึ้นได้แก่ งานประเพณีต่าง ๆ ด้านสิ่งแวดล้อมภูมิทัศน์ลักษณะมีความสวยงาม และด้านสำนักวิปัสสนาควรพัฒนาทั้ง 4 ประกอบกันไปเพราะเป็นสิ่งที่ช่วยสนับสนุนและส่งเสริมกันและกันซึ่งได้แก่ การพัฒนาศักยภาพด้านปัจจัยจูงใจ การพัฒนาศักยภาพด้านปัจจัยประกอบ การพัฒนาศักยภาพด้านปัจจัยสนับสนุน และการพัฒนาศักยภาพด้านปัจจัยโครงสร้าง

โดยสรุป องค์กรความรู้ใหม่ที่ได้อือจังหวัดนครราชสีมาได้มีแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และยังมีปัจจัยภายนอกได้แก่ การร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานรัฐกับวัด ภาครัฐเป็นผู้แนะนำให้มีความรู้กับผู้ที่มาท่องเที่ยว นโยบายรัฐ การส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐ การบริการด้านสาธารณะ เป็นการบริการนอกเหนือจากที่ทางวัดได้จัดให้ การจราจร มีการขอกำลังตำรวจจราจร การตรวจตรารักษาความปลอดภัยของเจ้าหน้าที่ตำรวจ และการเข้ามาขายสินค้าหรือบริการสำหรับพ่อค้าแม่ค้าในวัด นอกจากนั้นแล้วการท่องเที่ยวในวัดยังเป็นการส่งเสริมพระพุทธศาสนา และเผยแผ่ศาสนาอีกทางหนึ่งด้วย

TITLE Dharma Tourism : Guidelines for Developing Monastery Potentials in Cultural Tourism in Changwat Nakhon Ratchasima

AUTHOR Phra Athigarn Suphot Sipanya

ADVISORS Dr. Sunatr Photisan and Assoc. Prof. Dr. Niyom Pongwongkum

DEGREE M.A. **MAJOR** Cultural Sciences

UNIVERSITY MahaSarakham University **DATE** 2009

ABSTRACT

In Changwat Nakhon Ratchasima there are many monasteries which provide dharma training to Buddhists in general. Also, dharma tourists regularly visit these monasteries. However, the monasteries still lack potentials in providing the service mentioned and still lack a guideline for developing monastery potentials in cultural tourism. This qualitative study aimed to examine backgrounds of monasteries in Changwat Nakhon Ratchasima in terms of cultural tourism, to examine current conditions and problems of developing potentials of the monasteries in terms of cultural tourism, and to find out guidelines for developing potentials of the monasteries in terms of cultural tourism. The study was conducted from documentary data and field data. The sample used in the study consisted of totally 148 key-informants and community leaders, obtained using the purposive sampling technique. The instruments used for collecting data were participant and non-participant observation forms, structured and unstructured-interview forms, and focused group discussion. The collected data were checked using the triangulation technique. The results of the study were presented by means of a descriptive analysis.

The study results revealed that, for the back group of Buddhism in Changwat Nakhon Ratchasima, Hinayan (Theravad) sect of Buddhism has been the major religion, spread into Changwat Nakhon Ratchasima approximately in the twelfth Buddhist century. There have been changes in simultaneous with most of Buddhism in Thailand. Monasteries in Changwat Nakhon Ratchasima were constructed in the Ayutthaya Period, B.E. 1893-present. The very old monasteries here are Wat Phra Narai and Wat Bueng. In cultural tourism, the construction of Buddhist monasteries in Changwat Nakhon Ratchasima aimed to

be places of worship. There have been adjustments in sequence. When time passed, there were more people interested in studying, seeking knowledge, and visiting Buddhist monasteries. Cultural tourism at the monasteries in Changwat Nakhon Ratchasima could be divided into 4 aspects: fine arts, ancient places, ancient objects, and paintings; religious activities; natural and constructed environments; and organization of meditation places.

In developing monastery potentials and the problems, it was found that for the monasteries in Changwat Nakhon Ratchasima in terms of cultural tourism, there were 4 aspects: fine arts, activities, environment, and meditation. There were 4 factors of developing potentials: motivating factor, complement factor, supporting factor, and structural factor. For the guidelines for developing monastery potentials, it was found that the state developed monastery potentials in Changwat Nakhon Ratchasima in the 4 aspects of cultural tourism: fine arts, ancient places and ancient objects; activities organized by the monastery including different traditional festivals; environments and landscapes with beautiful features; and meditation places. These 4 aspects should be developed together because they were what helped support and promote one another, which included: development of potential in motivating factor, development of potential in supporting factor, and development of potential in structural factor.

In conclusion, the new body of knowledge obtained was that Changwat Nakhon Ratchasima had guidelines for organizing cultural tourism. There were external factors including: cooperation between state agencies and monasteries; guides were introducers and givers of knowledge to tourists; state policy, state tourism promotion; public public services were the services outside what the monasteries provided; asking for the traffic police; police officers' inspection and safety keeping, and selling goods or giving services for merchants in the monasteries. In addition, tourism at the monasteries was also the promotion of Buddhism and spreading of the religion.

สารบัญ

บทที่	หน้า
1	บทนำ 1
	ภูมิหลัง 1
	ความมุ่งหมายของการวิจัย 6
	คำถามการวิจัย 6
	ความสำคัญของการวิจัย 6
	นิยามศัพท์เฉพาะ 7
	กรอบแนวคิดในการวิจัย 8
2	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 11
	องค์ความรู้วัฒนธรรมและสังคม 11
	วัดเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม 21
	องค์ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการท่องเที่ยว 47
	บริบทพื้นที่ของวัดในจังหวัดนครราชสีมา 60
	แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง 75
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 92
	งานวิจัยในประเทศ 92
	งานวิจัยต่างประเทศ 102
3	วิธีดำเนินการวิจัย 111
	ขอบเขตการวิจัย 112
	วิธีดำเนินการวิจัย 115
4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล 119
	ความเป็นมาของวัดจังหวัดนครราชสีมา ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม 119
	สภาพปัจจุบันและปัญหาการพัฒนาศักยภาพวัดจังหวัดนครราชสีมา ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม 171

แนวทางการพัฒนาศักยภาพวัดจังหวัดนครราชสีมา	
ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม	245
5 สรุปผล อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ	253
ความมุ่งหมายของการวิจัย	253
สรุปผล	253
อภิปรายผล	256
ข้อเสนอแนะ	265
บรรณานุกรม	267
ภาคผนวก	278
ภาคผนวก ก รายนามผู้ให้สัมภาษณ์	279
ภาคผนวก ข เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล	287
ประวัติย่อของผู้วิจัย	310

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 ตารางเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างพระวิหารและพระอุโบสถ	28
2 การใช้พื้นที่ของวัดในการจัดประเพณีหรืองานบุญต่าง ๆ	45
3 รายชื่อวัดที่ใช้เป็นขอบเขตพื้นที่การศึกษา	113
4 สรุปการพัฒนาศักยภาพวัดพายัพ ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม	188
5 สรุปการพัฒนาศักยภาพวัดศาลาลอย ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม	200
6 สรุปการพัฒนาศักยภาพวัดอีสาน ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม	208
7 สรุปการพัฒนาศักยภาพวัดสุทธจินดา ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม	222
8 สรุปการพัฒนาศักยภาพวัดประมวณราษฎร์ ด้านการท่องเที่ยว	234
9 สรุปการพัฒนาศักยภาพวัดหนองไข่น้ำ ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม	243
10 การเก็บรวบรวมข้อมูล	305

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	10
2 โบสถ์วัดบ้านไร่ จังหวัดนครราชสีมา	27
3 วิหารหลวงพ่อดอ อำเภอสี่คิ้ว จังหวัดนครราชสีมา	26
4 พระสัมพุทธเจดีย์ศรีสิงหนาท จังหวัดนครราชสีมา	30
5 เสมาบ้านกุศโล่ง จังหวัดชัยภูมิ	31
6 ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางการท่องเที่ยว	52
7 ตราสัญลักษณ์จังหวัดนครราชสีมา	60
8 แผนที่จังหวัดนครราชสีมา	63
9 พระอุโบสถแบบเรือสำเภาใต้คลื่น วัดศาลาลอย	138
10 พระประธานภายในอุโบสถ วัดศาลาลอย	139
11 อนุสาวรีย์คุณย่าโม วัดศาลาลอย	140
12 พระพุทธรูปเก่าแก่ภายในพระอุโบสถหลังเก่า วัดศาลาลอย	141
13 โบสถ์วัดอีสาน	147
14 สภาพรอบโบสถ์วัดอีสานที่มีความร่มรื่น	147
15 พระศรีรัตนปราติการศ พระประธานในโบสถ์ วัดอีสาน	148
16 พระประธานและภาพฝาผนัง อุโบสถวัดประมวลาษฎร์	166
17 ภาพวาดภายในอุโบสถวัดประมวลาษฎร์	166
18 พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ประจำวัดหนองไข่น้ำ	169
19 กิจกรรมบวชชีพราหมณ์วัดหนองไข่น้ำ	169
20 สรุปความเป็นมาของวัดในจังหวัดนครราชสีมา ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม	171
21 งานกฐินพระราชทานวัดพายัพ แสดงสภาพเส้นทางสู่วัดพายัพ	172
22 ประตูทางเข้าวัดพายัพเปิดรับนักท่องเที่ยวตลอดทั้งวัน	173
23 พระอุโบสถหลังใหม่ วัดพายัพ	175
24 หอระฆัง ศาลาหอฉัน วัดพายัพ	176
25 พระพุทธรูปห้อยพระบาท พระประธานประจำพระอุโบสถ	177

ภาพประกอบ

หน้า

26	ป้ายบอกเส้นทางไปถ้ำหินงอกหินย้อย วัดพ่ายพ	176
27	ภาพพระพุทธรูปในถ้ำหินงอกหินย้อย 1	179
28	บรรยากาศภายในถ้ำหินงอกหินย้อย	179
29	บรรยากาศภายในถ้ำหินงอกหินย้อยอีกมุมหนึ่ง	180
30	สภาพแวดล้อมภายในวัดพ่ายพ	185
31	แผนที่แสดงเส้นทางเข้าสู่วัดศาลาลอย	190
32	อัญมณีข่าโม และการบูชาข่าโม วัดศาลาลอย	192
33	การรำแก้บนท้าวสุรนารี ที่วัดศาลาลอย	193
34	การจัดพิธีทำบุญได้ชีวิตโคกระบือ วัดศาลาลอย	195
35	อุโบสถวัดอีสาน	201
36	พระพุทธรูปภายในพระอุโบสถวัดอีสาน	202
37	พิพิธภัณฑ์แห่งชาติ มหาวิทยาลัย วัดสุทธจินดา นครราชสีมา	210
38	กุฏิเมณรุจิ วัดสุทธจินดา	212
39	ภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดประมวทรามบุรี (1)	225
40	ภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดประมวทรามบุรี (2)	226
41	โบสถ์และพระประธานวัดหนองไข่น้ำ	235
42	ภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องทศชาติชาดก ในโบสถ์วัดหนองไข่น้ำ	236
43	พระพุทธรูปและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในวัดหนองไข่น้ำ	237
44	กิจกรรมจัดปฏิบัติธรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	238
45	สภาพปัจจุบันและปัญหา ศักยภาพวัดด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม	244
46	แนวทางการพัฒนาศักยภาพวัด ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม	252

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ในโลกปัจจุบันอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจและสังคม วัฒนธรรมมนุษย์เป็นอย่างมาก ในบางประเทศอาจถือได้ว่าการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ใหญ่ที่สุดก็ว่าได้ องค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization) ระบุว่าจำนวนนักท่องเที่ยวนานาชาติระหว่างปี พ.ศ. 2533 ถึง พ.ศ. 2538 เพิ่มขึ้นถึง 78 ล้านคน ในอัตราเฉลี่ยประมาณร้อยละ 4.7 ต่อปีและคาดการณ์ว่าจะมีนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นเป็น 937 ล้านคน ในปี พ.ศ.2553 จากการเดินทางท่องเที่ยวทุกภูมิภาค (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2546 : 18) ในหลายประเทศทั่วโลก ได้ให้ความสำคัญกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอย่างมากส่งผลให้อุตสาหกรรมด้านนี้เจริญเติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่อง และกลายเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่นำรายได้เข้าสู่ประเทศ อย่างมหาศาล สำหรับภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกก็เช่นกัน โดยเฉพาะประเทศไทยนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา จำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวมีอัตราสูงอย่างต่อเนื่องประเทศไทย นับเป็นประเทศแรกในภูมิภาคนี้ที่ได้รับเริ่มโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการและฐานะสมาชิกของกลุ่มประเทศอาเซียนประเทศไทยจึงสามารถเสนอบริการที่รวมแหล่งท่องเที่ยวของสมาชิกในกลุ่ม หรือมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อผลประโยชน์ที่จะได้รับ เมื่อเกิดกระแสตื่นตัวด้านการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนประกอบกับปัจจุบันนักท่องเที่ยวมีความชื่นชอบการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อแสวงหาความรู้ ประสบการณ์ และทำความเข้าใจกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นที่เป็นจุดหมายปลายทางเพิ่มมากขึ้นโดยมีความประสงค์ที่จะสร้างความคุ้นเคยกับประชาชนในท้องถิ่น หรือมีความนิยมการเดินทางเพื่อการศึกษามากกว่าในอดีต (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2546 : 20)

ด้านคุณภาพการจัดการของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทยก็นับว่ามีศักยภาพและความสามารถที่สูงติดอันดับแนวหน้าของเอเชียและเป็นที่รู้จักในกลุ่มนักท่องเที่ยวทั่วโลกจนภาครัฐได้กำหนดเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งภายในยุทธศาสตร์การพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศเพื่อสร้างความเลิศด้านการท่องเที่ยวในตลาดโลก โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาให้ประเทศไทยเป็นมหานครท่องเที่ยวแห่งเอเชียอย่างไรก็ดีการเร่งพัฒนาการท่องเที่ยวของไทยที่ผ่านมามีผลทั้งด้านบวกและด้านลบโดยผ่านทางด้านบวกก็คือการเพิ่มขึ้นของรายได้ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวจะเห็นได้ว่ามีรายได้เพิ่มขึ้นมากขึ้นทุกปีเกิดการขยายตัวของอัตราการจ้างแรงงานในพื้นที่ที่เป็นแหล่ง

ท่องเที่ยวมีการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเช่น การพัฒนาเส้นทางคมนาคม ไฟฟ้า น้ำประปา ระบบโทรคมนาคม เป็นต้น แต่อีกด้านหนึ่งก็คือผลกระทบในแง่ลบที่เกิดขึ้นจากการขยายตัวของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวก็คือความเสื่อมโทรมของพื้นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลายเกิดปัญหาหมอกควันที่เป็นพิษในด้านต่าง ๆ เช่น ปัญหาขยะปัญหาน้ำเสียปัญหาจราจรปัญหาด้านอาชญากรรมเป็นต้นที่ได้กล่าวมาจะเห็นได้ว่ารูปแบบของการจัดการท่องเที่ยวจึงมักจะประสบปัญหาที่สวนทางกันระหว่างการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและการพัฒนาพื้นที่เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่แหล่งท่องเที่ยวอยู่เสมอ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2539 : 2)

แผนพัฒนาการท่องเที่ยวฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554)-ของภาคอีสานพอสรุปได้ดังนี้ รูปแบบการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้สนับสนุนให้มีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวดังนี้ 1) แหล่งสำคัญทางประวัติศาสตร์ 2) แหล่งที่มีวิถีชีวิตประเพณีและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ (3) บริเวณที่มีการค้าและการประกอบอาชีพที่หน้าสนใจ 4) เทศกาลทางวัฒนธรรม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พ.ศ. 2550-2554. 2550 : 25) ด้วยเหตุนี้รัฐบาลไทยจึงพยายามให้มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากขึ้นเห็นได้อย่างเด่นชัดจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่เน้นบทบาทการพัฒนาชุมชนและการที่รัฐบาลออกกฎหมายการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นเป็นแรงผลักดันให้องค์กรท้องถิ่นและหน่วยงานต่างๆให้ความสำคัญกับการสร้างรายได้ให้กับชุมชนโดยใช้ท่องเที่ยวเป็นจุดขาย จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับนั้นก็ยังคงเน้นส่งเสริมบทบาทชุมชนและองค์กรชุมชนในท้องถิ่นให้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทำให้เกิดกิจกรรมท่องเที่ยวหลายรูปแบบในชุมชนซึ่งการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม (Cultural Tourism) ก็เป็นการท่องเที่ยวในรูปแบบหนึ่งที่อยู่ภายใต้กรอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่กำลังได้รับความนิยมในปัจจุบัน เป็นการท่องเที่ยวที่มีวัตถุประสงค์ที่จะเรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวพื้นเมืองที่มีวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ ประจำถิ่นกิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรมจะอยู่ในรูปแบบที่ได้รับความรู้หรือประสบการณ์ด้านวัฒนธรรมจากแหล่งท่องเที่ยวในขณะเดียวกันก็มีความเพลิดเพลินรวมอยู่ภายใต้กรอบของการมีจิตสำนึกในการรักษาแหล่งเที่ยวนั้น ๆ (ฉลองศรี พิมลสมพงศ์. 2542 : 4-5)

วัดในประเทศไทยมีรูปแบบที่หลากหลายแตกต่างกันไปตามสภาพพื้นที่ของแต่ละภูมิภาคของประเทศมีลักษณะและขนาด ฐานะ และอยู่ท่ามกลางชุมชนที่แตกต่างกันแต่วัดทั้งหลายเหล่านั้นทำบทบาทหน้าที่ของวัดได้ถูกต้องโดยรักษาและดำรงไว้ซึ่งความเป็นวัดให้ตรงหลักการของพุทธศาสนาเป็นวัดที่มีความสะอาด สว่าง และสงบ ตามหลักไตรสิกขา ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการบริหารและการจัดการวัดให้ถูกต้องและเหมาะสมการบริหารและการจัดการ โดยผู้นำวัดคือเจ้าอาวาสร่วมกับพระเณรในวัด ประชาชนที่อยู่รอบ ๆ และกิจกรรมการปฏิบัติให้เกิดผลดีการบริหารและการจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนจึงเป็นกระบวนการที่ต้องนำหลักวิชาการและหลักการปฏิบัติมา

ผสมผสานกันอย่างลงตัวและถูกต้องสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยที่เกิดขึ้น
(วิชัย แข่งขัน. 2539 : 195)

วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนในสังคมไทยมาตั้งแต่อดีต อิทธิพลของพุทธศาสนาเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดวิถีชีวิตของคนไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเป็นแหล่งรวมงานศิลปกรรมที่มีค่า เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ และจิตรกรรมฝาผนัง และความรู้สาขาต่าง ๆ มากมาย นับเป็นมรดกล้ำค่าและเสมือนเป็นเอกลักษณ์ของความเป็นชาติไทย (รติกา อังกูร. 2544 : 1) วัดมีความผูกพันกับคนไทยเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะวัดเป็นสถานที่หล่อหลอมอบรม ให้การศึกษาทั้งด้านจริยธรรม ศิลปกรรม และเป็นที่พบปะของประชาชนในระดับท้องถิ่น และวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทยในอดีตนั้นก็มีการเกี่ยวพันกับวัดและพระสงฆ์เป็นอย่างมาก นับตั้งแต่การตั้งถิ่นนอนคนไทยก็นิยมใส่บาตร ซึ่งเป็นการปลูกฝังธรรมเนียมประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาช้านาน เช่น ในเทศกาลวันสำคัญทางพุทธศาสนา ได้แก่ วันมาฆบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา และงานบุญประเพณีต่าง ๆ จนกล่าวได้ว่าวัดและชาวบ้านต่างพึ่งพาอาศัยกันและกันจนไม่สามารถจะแยกออกจากวิถีชีวิตได้ (พระมหาชัยนาท อรรถบุตร. 2542 : 1-2) วัดเป็นสถานที่ที่มีความผูกพันกับมนุษย์มาตั้งแต่อดีต ไม่ว่าจะเป็นชนชาติใด ศาสนาใดจากบันทึกต่าง ๆ ก็เป็นสิ่งยืนยันได้ว่า ไม่ว่าจะเป็นชนชาติกษัตริย์ ขุนนางหรือสามัญชนล้วนออกเดินทางท่องเที่ยวโดยมีศาสนกิจเป็นแรงจูงใจ วัดกับการท่องเที่ยวจึงมีความผูกพันกันมาช้านาน และด้วยความผูกพันกันเช่นนี้เอง ต่างฝ่ายต่างยังประโยชน์ซึ่งกันและกัน พอจะกล่าวได้ดังนี้ว่าวัดเป็นสถานที่ที่มีประโยชน์นานาประการ โดยเฉพาะด้านการเป็นแหล่งดึงดูดใจสำคัญ วัดเป็น ศูนย์รวมความศรัทธา จึงเป็นที่รวบรวมศิลปกรรมและแฝงไปด้วยอารยธรรม ความเจริญต่างๆ แม้ปัจจุบันวัดจะมีบทบาทน้อยลงไปจากอดีตแต่หากพระจะมีบทบาทในการช่วยดูแลรักษา ศาสนสถานและศาสนสมบัติ สามารถให้คำแนะนำช่วยเหลือ รวมทั้งสอดส่องดูแลพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของนักท่องเที่ยวก็จะเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยให้ภาพพจน์ของวัดและพระในสังคมดีขึ้น วัดก็จะเป็นสถานที่ที่มีผู้คนอยากเดินทางไปเยี่ยมชมและเมื่อมีนักท่องเที่ยวเดินทางไปเยี่ยมชมวัด วัดก็จะได้รับประโยชน์ในรูปของรายได้จากการประกอบธุรกิจต่าง ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม (ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์. 2537 : 3-4)

ปัจจุบันวัดมีบทบาทเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม คือเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทศาสนสถานที่สำคัญประเภทหนึ่ง ซึ่งมีศิลปวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงอารยธรรมและความเจริญของชาติที่สามารถย้อนกลับได้ทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี วัฒนธรรม ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม รวมทั้งเชื่อมโยงความเป็นมาทางวัฒนธรรมกับชุมชนและการตั้งถิ่นฐานของชุมชน ทำให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศนิยมมาท่องเที่ยววัดเป็นจำนวนมาก ทั้งที่มาเพื่อหาความรู้และเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ในทางกลับกันผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่มีต่อวัดก็มีมากขึ้นด้วย เช่น ด้านสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผลมาจากพฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่ไม่

เหมาะสมของนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักท่องเที่ยวต่างชาติที่ไม่เข้าใจขนบธรรมเนียม ประเพณีไทย และการละเลยวัฒนธรรมอันพึงประสงค์ เช่น การแต่งกาย การขึ้นปีนป่ายไปบน สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ หรือการล่วงล้ำไปในเขตหวงห้าม และด้านกายภาพและการจัดบริการสาธารณะ ต่าง ๆ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว เป็นต้น (สุนิสตา ฐานพรอนันต์. 2540 : 2-5)

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่สำคัญที่ก่อให้เกิดการพัฒนาประเทศและเป็นผลทำให้เกิด การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรม ที่ทำให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพ และการเกิดการกระจายรายได้อย่างมาก สามารถนำเงินตรา เข้าสู่ประเทศเป็นรายได้อันดับหนึ่ง เมื่อเปรียบเทียบกับสินค้าส่งออกสำคัญที่ทำรายได้เข้าสู่ประเทศ นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังทำให้เกิดการหมุนเวียนและการกระจายรายได้ออกสู่ท้องถิ่นต่าง ๆ อย่างแท้จริงก่อให้เกิดการสร้างสรรคสิ่งใหม่ๆ ในท้องถิ่นเพื่อรองรับการท่องเที่ยว เช่น โรงแรม กภัตตาคาร ร้านค้า ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก และอื่น ๆ นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างงานสร้าง อาชีพขึ้นอย่าง กว้างขวาง และแก้ปัญหาการว่างงานได้ การท่องเที่ยวนอกจากจะมีบทบาททาง เศรษฐกิจแล้ว ยังเป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างมนุษยชาติ ทำให้เกิดความเป็นไมตรี และความเข้าใจอันดีระหว่างเจ้าของบ้านและผู้มาเยือน ก่อให้เกิดการอนุรักษ์และฟื้นฟูมรดกทาง วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นการสร้างความเจริญให้แก่สังคมประชาชาติอีกทางหนึ่ง (ธรรมบุญ ประจวบเหมาะ. 2529 : 3)

ในปัจจุบันการท่องเที่ยวในประเทศไทยมีการแข่งขันที่รุนแรงมากขึ้นทั้งภายใน ประเทศ และต่างประเทศ เนื่องจากนักท่องเที่ยวเปลี่ยนแปลงความต้องการจากการท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหรือ พบเห็นสิ่งแปลกใหม่ กลายเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นประสบการณ์โดยตรงโดยการเข้าไปเรียนรู้และ มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรมของสังคมที่ตนไปท่องเที่ยวอย่างลึกซึ้งมากขึ้น ซึ่งประเทศไทย มีความได้เปรียบจากการมีวัดอุทิศทางทรัพยากรการท่องเที่ยวมากมาย มีความหลากหลายทาง วัฒนธรรมประเพณี ซึ่งเกิดจากวิถีชีวิตและศาสนาของคนไทย ทั้งนี้คนไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนา พุทธ มีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับศาสนาพุทธ จึงมีการสร้างสิ่งก่อสร้างต่างๆ เพื่อปฏิบัติกรรมทางศาสนา ประเพณีประจำท้องถิ่นตามวันสำคัญทางพุทธศาสนา ตลอดจนศิลปกรรมจำนวนมาก (มณีวรรณ ผิวนิม. 2546 : 5-9) ในส่วนของการท่องเที่ยว ปัจจุบันกล่าวได้ว่า วัดในพุทธศาสนาเป็น ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทโบราณสถานที่สะท้อนให้เห็นอารยธรรมและเทคโนโลยีของชนชาติ อันเป็นแหล่งรวมที่สามารถศึกษาย้อนกลับได้ในด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี วัฒนธรรม ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม รวมทั้งเชื่อมโยงความเป็นมาของวัฒนธรรมกับชุมชนและการตั้งถิ่นฐาน ของชุมชนนอกจากนี้วัด บางแห่งยังเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ประกอบด้วยสภาพแวดล้อมที่ สวยงาม สงบสันโดษ ตามลักษณะของพระพุทธศาสนา (อรศิริ ปาณินท์. 2528 : 1)

ในภาคอีสานถือได้ว่าวัดเป็นสถาบันหนึ่งในสังคมไทยที่ต้องให้ความสำคัญไม่น้อยกว่าสถาบันอื่น ๆ ในสังคมเพราะถ้าสังคมขาดวัดหรือสถาบันทางศาสนาแล้วสิ่งที่เห็นได้ชัด ๆ ก็คือขาดผู้สืบทอดคำสอนของพระศาสนาขาดผู้ที่จะทำพิธีกรรมขาดสิ่งยึดเหนี่ยวในจิตใจรวมไปถึงการพัฒนาศักยภาพวัดด้านศิลปกรรมเช่นเป็นภาพวาดรูปแต้ม จิตรกรรมภาพฝาผนังตามโรงอุโบสถ (สิม) ที่ไม่มีใครจะมองเห็นคุณค่าและเกี่ยวกับพระพุทธรูปที่เก่าแก่โบราณที่ชาวบ้านนับถือกันว่าศักดิ์สิทธิ์ตามคติความเชื่อแต่เก่าซึ่งถือได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีแบบแผนและอีกประการหนึ่งคือการมีกิจกรรมเด่นในสมัยโบราณจนถึงปัจจุบันจะต้องมีพิธีกรรมต่างๆตามมานั้นก็คือกลุ่มชนตามชนบทจะมีพิธีกรรมต่างๆเช่น การเทศน์มหาชาติในเดือนสาม เป็นต้น สภาพาส่งแวดล้อมภายในวัดให้อยู่ในสภาพธรรมชาติ สำนักวิปัสสนากัมมัฏฐาน ที่กล่าวมานี้ผู้วิจัยเห็นข้างอย่างที่ยังมีปัญหาคือการประสานงานให้การส่งเสริมรักษาอนุรักษ์และเปิดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ถาวร

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้ทำการวิจัยได้เลือกพื้นที่วัดพายัพ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง นครราชสีมา มีถ้ำและสถานท่องเที่ยวของเมืองโคราช พื้นที่วัดอีสาน ตำบลในเมือง อำเภอเมือง นครราชสีมา มีพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์องค์ใหญ่ พื้นที่วัดศาลาลอย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง นครราชสีมา เป็นสถานที่ศึกษาเกี่ยวกับศิลปกรรมโบราณคืออุโบสถและวิหารที่มีความเก่าแก่มากมาย พื้นที่วัดสุทธจินดา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครราชสีมา เป็นสถานที่ให้ความรู้ด้านวิปัสสนากัมมัฏฐาน พื้นที่วัดประมวณราษฎร์ ตำบลจอหอ อำเภอเมืองนครราชสีมา มีรูปภาพพุทธประวัติที่สวยงามน่าชมอย่างยิ่ง พื้นที่วัดหนองไข่น้ำ ตำบลหนองไข่น้ำ อำเภอเมืองนครราชสีมา มีพระพุทธรูปเก่าปรามารวิชัยชื่อหลวงพ่อกทองที่ชาวบ้านถือกันว่าศักดิ์สิทธิ์ มาขอพรจากท่านเป็นประจำทุกปี นอกจากนี้ปัจจัยเฉพาะด้านของแหล่งท่องเที่ยวที่ได้กล่าวถึงแล้ว ผู้ทำการวิจัยยังต้องการศึกษาปัจจัยด้านอื่น ที่มีส่วนช่วยส่งเสริมให้การจัดการพัฒนาศักยภาพวัดเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ในพื้นที่กรณีศึกษาเกิดความสำเร็จและส่งผลให้แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ดังกล่าว กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism) ที่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยว ผู้วิจัยคาดหวังว่าผลการวิจัยครั้งนี้คงจะทำให้ได้ข้อมูลเพื่อนำไปปรับเป็นแนวทางในการบริหารจัดการและพัฒนาศักยภาพวัด จังหวัดนครราชสีมา เพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมให้เกิดผลสำเร็จเช่นเดียวกัน

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ได้นำประเด็นด้านการจัดการพัฒนาศักยภาพวัดไว้ 5 ด้านคือ ด้านวิถีชีวิตคติความเชื่อแบบศิลปกรรมโบราณที่ทรงคุณค่า ด้านพระที่มีชื่อเสียงแบบพระพุทธรูปโบราณสมัยเก่าแก่และเป็นทีเล่าขานกันมานาน ด้านกิจกรรมที่โดดเด่นส่งผลให้เกิดความสำเร็จในภาพรวมของชุมชนจนถึงระดับสูง ด้านสภาพาส่งแวดล้อมที่ดึงดูดเป็นธรรมชาติเหมาะแก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมวัดตามพุทธสถาน ด้านสำนักวิปัสสนาเจริญกัมมัฏฐานที่มีครูบาอาจารย์ที่สำคัญและมีความรู้ในด้านเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานโดยตรง ในหลายรูปแบบ มาเป็นประเด็นหลัก

ในการศึกษาวิจัย ว่ามีปัจจัยด้านใดที่มีส่วนทำให้เกิดความสำเร็จในการบริหารพัฒนาศักยภาพวัดของพื้นที่กรณศึกษา เพื่อนำเสนอเป็นแนวทางในการบริหารจัดการพัฒนาศักยภาพวัด จังหวัดนครราชสีมา เพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาของวัดจังหวัดนครราชสีมาด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของศักยภาพของวัดจังหวัดนครราชสีมา ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพของวัดจังหวัดนครราชสีมา ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

คำถามการวิจัย

1. ความเป็นมาของวัดจังหวัดนครราชสีมาด้านการท่องเที่ยวเป็นอย่างไร
2. สภาพปัจจุบันและปัญหาของศักยภาพของวัดจังหวัดนครราชสีมา ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นอย่างไร
3. แนวทางการพัฒนาศักยภาพวัดจังหวัดนครราชสีมา ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นอย่างไร

ความสำคัญของการวิจัย

1. ทราบความเป็นมาของวัดจังหวัดนครราชสีมาด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
2. รู้และเข้าใจสภาพปัจจุบันและปัญหาของศักยภาพของวัดจังหวัดนครราชสีมา ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
3. สามารถสร้างแนวทางการพัฒนาศักยภาพวัดจังหวัดนครราชสีมา ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

นิยามศัพท์เฉพาะ

ศักยภาพของวัด หมายถึง ความสามารถหรือความพร้อมของวัดในจังหวัดนครราชสีมา ที่จะเอื้อต่อการพัฒนา การปรับปรุง การจัดการหรือการเข้าไปทำให้เกิดการเปลี่ยนในด้านต่าง ๆ ต่อไปนี้

ด้านที่ 1 ปัจจัยจูงใจหลักของการท่องเที่ยว ได้แก่ วัด พิจารณาจากความสำคัญของสถานที่ตั้งและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวนั้นต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวหลายด้าน เช่น ต้องการความสงบและพักผ่อน ต้องการความสนุกตื่นเต้น ต้องการเป็นที่พึงพอใจ การจัดกิจกรรมของชุมชน ได้แก่ ขนบประเพณี งานฝีมือ งานศิลปวัฒนธรรม ลักษณะการดำเนินชีวิต หรือวิถีชีวิต เป็นต้น

ด้านที่ 2 ปัจจัยประกอบ ได้แก่ คุณค่าดึงดูดใจของสภาพแวดล้อม ภูมิอากาศ ภูมิประเทศและลักษณะภูมิทัศน์ที่มีเอกลักษณ์ สภาพเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งสะท้อนท่าที พฤติกรรม และสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน ภัยธรรมชาติและการเมือง

ด้านที่ 3 ปัจจัยที่สนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ การดูแลกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักท่องเที่ยว ที่พักและอาหารของนักท่องเที่ยว การติดต่อเข้าใจในภาษา การให้ข่าวสารและประชาสัมพันธ์ ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการบันเทิง และร้านค้าของที่ระลึก

ด้านที่ 4 ปัจจัยทางด้านโครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคม จะต้องพิจารณาถึงโครงข่ายการคมนาคมทั้งทางบก ทางน้ำและทางอากาศ ที่สะดวกสบาย บริการสาธารณะ เช่น ไฟฟ้า การกำจัดสิ่งโสโครก ตลอดจนระบบสื่อสารคมนาคม

วัด หมายถึง พุทธสถานหรือสถานที่ทางศาสนาพุทธในจังหวัดนครราชสีมา โดยปรกติมีโบสถ์ วิหาร และเป็นที่อยู่ของพระสงฆ์หรือนักบวช เพื่อปฏิบัติพระธรรมวินัย และประกอบศาสนกิจของพระภิกษุสงฆ์ ตลอดจนเป็นที่บำเพ็ญกุศลต่างๆ นอกจากนี้วัดยังเป็นศูนย์กลางการบริการทางการศึกษาและทางสังคม รวมทั้งเป็นแหล่งส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมและประเพณี วัดทั้งหลายมีฐานะทางกฎหมาย ถือเป็นนิติบุคคลเท่าเทียมกัน แต่ในทางพระวินัยมีฐานะแตกต่างกัน ดังนั้น ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ที่ได้จำแนกวัดออกเป็น 2 ชนิด คือ สำนักสงฆ์ และวัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาในที่นี้รวมเป็นวัดทั้งสิ้น

การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางพักผ่อนหย่อนใจเพื่อความสนุกสนาน ยังรวมไปถึงการเคลื่อนย้ายประชากรจากที่หนึ่งไปอีกที่หนึ่งทั้งภายในและระหว่างประเทศ เป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดความรู้ ความเพลิดเพลิน และความสัมพันธ์อันดีร่วมกัน

ท่องเที่ยว หมายถึง การศึกษา สภาพ ความเป็นอยู่ สิ่งแวดล้อม ที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง 4 ด้าน 1) โบราณสถานโบราณวัตถุ 2) กิจกรรมดีเด่น 3) สิ่งแวดล้อมดี 4) สำนักวิปัสสนา

แนวทางการพัฒนาศักยภาพของวัด หมายถึง รูปแบบ และวิธีการ ปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมให้ดีขึ้นกว่าเดิม

การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีการนำเสนอให้นักท่องเที่ยวได้เห็นถึงศิลปวัฒนธรรม ในวัดของจังหวัดนครราชสีมา ถึงการมาท่องเที่ยวในงานประเพณีหรือกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองอันได้แก่ ประเพณี วิถีการดำเนิน ชีวิต ศิลปะทุกแขนง และสิ่งต่าง ๆ ที่มีการพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในแต่ละยุคสมัยในจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งผู้ท่องเที่ยวจะได้รับทราบประวัติความเป็นมา ความเชื่อ มุมมอง ความคิด ความนิยมของบุคคลในอดีตที่ถ่ายทอดมาถึงคนรุ่นปัจจุบันผ่านสิ่งเหล่านี้

กรอบแนวคิดในการวิจัย

สำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้ศึกษามุ่งศึกษาศักยภาพของวัดจังหวัดนครราชสีมา ด้านการท่องเที่ยวและแนวทางการพัฒนาศักยภาพของวัดจังหวัดนครราชสีมา เพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งล้วนแต่เป็นองค์ประกอบที่ทับซ้อนกันอยู่ในองคาพยพใหญ่แห่งสังคม ความทับซ้อนแต่ละมิติแห่งสังคมได้ก่อให้เกิดภาพชีวิตมนุษย์ ชุมชน สังคม ประเทศ โลกที่เต็มไปด้วยชีวิตชีวา เป็นระบบแห่งความสัมพันธ์ที่เป็นพลวัตไม่เคยหยุดนิ่ง

การศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพของวัดจังหวัดนครราชสีมา เพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ฉบับนี้เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับการท่องเที่ยว เพื่อศึกษาสร้างองค์ความรู้ (Knowledge) ทางวัฒนธรรม (Cultural Science) ด้วยการร้อยรัดแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและจำเป็นมาใช้ในการมองปัญหาแบบองค์รวม (Holistic) เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่โดยศึกษาจากวัดและสำนักสงฆ์ในจังหวัดนครราชสีมาในด้านต่างๆ ต่อไปนี้

ด้านที่ 1 ด้านปัจจัยจูงใจหลักของการท่องเที่ยว ได้แก่ วัด พิจารณาจากความสำคัญของสถานที่ตั้งและลักษณะความต้องการของนักท่องเที่ยว เช่น ต้องการความสงบเพื่อพักผ่อน ต้องการความสนุกตื่นเต้น ต้องการเป็นที่พึ่งทางใจ การจัดกิจกรรมของชุมชน ได้แก่ งานประเพณี งานฝีมือ งานศิลปวัฒนธรรม ลักษณะการดำเนินชีวิตหรือวิถีชีวิต เป็นต้น

ด้านที่ 2 ด้านปัจจัยประกอบ ได้แก่ คุณค่าดึงดูดใจของสภาพแวดล้อม และลักษณะภูมิทัศน์ที่มีเอกลักษณ์ สภาพเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งสะท้อนท่าที พฤติกรรม และสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน ภัยธรรมชาติและการเมือง

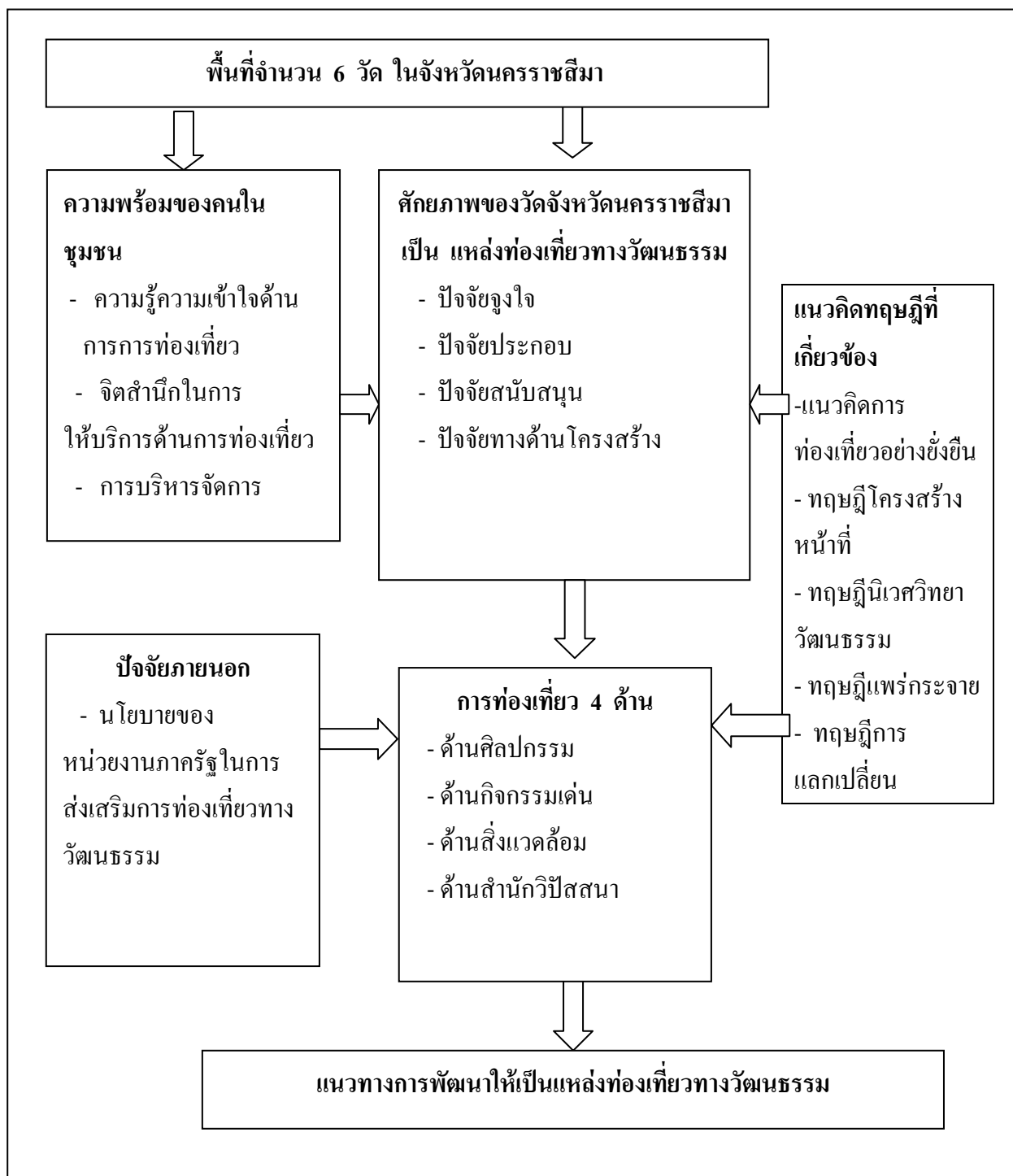
ด้านที่ 3 ปัจจัยที่สนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ การดูแลกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักท่องเที่ยว ที่พักและอาหารของนักท่องเที่ยว การติดต่อเข้าใจในภาษา การให้ข่าวสารและประชาสัมพันธ์ ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการบันเทิง และร้านค้าของที่ระลึก

ด้านที่ 4 ปัจจัยทางด้านโครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคม จะต้องพิจารณาถึงโครงข่ายการคมนาคมทั้งทางบก ทางน้ำและทางอากาศ ที่สะดวกสบาย บริการสาธารณะ เช่น ไฟฟ้า การกำจัด สิ่งโสโครก ตลอดจนระบบสื่อสารคมนาคม

ด้านที่ 5 ปัจจัยด้านการสร้างเครือข่ายและการบริหารจัดการเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ซึ่งจากความมุ่งหมายและคำถามในการวิจัย ผู้วิจัยได้มีกรอบแนวคิดในการวิจัยเพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ ผลการวิจัยให้เป็นที่ไปอย่างมีระเบียบแบบแผนดังนี้ ในคำถามการวิจัยข้อที่ 1 ความเป็นมาของวัดจังหวัดนครราชสีมาด้านการท่องเที่ยวมีลักษณะอย่างไร ในคำถามการวิจัยข้อที่ 2 สภาพปัจจุบันและปัญหาของศักยภาพของวัดจังหวัดนครราชสีมา เพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจะมีแนวทางอย่างไร ในคำถามการวิจัยข้อที่ 3 แนวทางการพัฒนาศักยภาพของวัดจังหวัดนครราชสีมาเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ได้หรือไม่ อย่างไร ซึ่งจากกรอบแนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยมีความเชื่อว่า จะช่วยให้ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์และตอบปัญหาของการวิจัยได้เป็นอย่างดี

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำข้อมูลมาประมวลและเชื่อมโยงให้สอดคล้องกับความมุ่งหมายของการวิจัย และได้นำเสนอ ดังนี้

1. องค์ความรู้วัฒนธรรมและสังคม
2. วัดเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
3. องค์ความรู้ทั่วไป
4. บริบทพื้นที่ของวัดในจังหวัดนครราชสีมา
5. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
  - 5.1 แนวคิด
  - 5.2 ทฤษฎีหลัก
  - 5.3 ทฤษฎีเสริม
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

องค์ความรู้วัฒนธรรมและสังคม

1. ความหมายของวัฒนธรรม

วัฒนธรรม โดยทั่วไปหมายถึง รูปแบบของกิจกรรมมนุษย์และโครงสร้างเชิงสัญลักษณ์ที่ทำให้กิจกรรมนั้นเด่นชัดและมีความสำคัญ วิธีการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นพฤติกรรมและสิ่งที่คนในหมู่ผลิตสร้างขึ้นด้วยการเรียนรู้จากกันและกัน

วัฒนธรรมส่วนหนึ่งสามารถแสดงออกผ่าน ดนตรี วรรณกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม การละครและภาพยนตร์ แม้บางครั้งอาจมีผู้กล่าวว่าวัฒนธรรมคือเรื่องที่ว่าด้วยการบริโภคและสินค้าบริโภค เช่น วัฒนธรรมระดับสูง วัฒนธรรมระดับต่ำ วัฒนธรรมพื้นบ้าน หรือวัฒนธรรมนิยม เป็นต้น แต่นักมานุษยวิทยาโดยทั่วไปมักกล่าวถึงวัฒนธรรมว่า มิได้เป็นเพียงสินค้าบริโภค แต่หมายรวมถึงกระบวนการในการผลิตสินค้าและการให้ความหมายแก่สินค้านั้น ๆ ด้วย ทั้งยังรวมไปถึงความสัมพันธ์ทางสังคมและแนวการปฏิบัติที่ทำให้วัตถุและกระบวนการผลิตหลอมรวมอยู่ด้วยกัน ในสายตาของนักมานุษยวิทยาจึงรวมไปถึงเทคโนโลยี ศิลปะ วิทยาศาสตร์รวมทั้งระบบศีลธรรม วัฒนธรรมในภูมิภาคต่าง ๆ อาจได้รับอิทธิพลจากการติดต่อกับภูมิภาคอื่น เช่น การเป็นอาณานิคม

การค้าขาย การย้ายถิ่นฐาน การสื่อสารมวลชนและศาสนา อีกทั้งระบบความเชื่อ ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง ศาสนามีบทบาทในวัฒนธรรมในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติมาโดยตลอด

นักมานุษยวิทยาส่วนใหญ่มักใช้คำ วัฒนธรรม ไปในเชิงของวิสัยสามารถของคนทั่วไป ในการบ่งชี้ จัดหมวดหมู่และสื่อถึงประสบการณ์ของตนในลักษณะเชิงสัญลักษณ์ คนเราใช้วิสัย สามารถดังกล่าวสำหรับบ่งชี้เรื่องราวและสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดในหมู่มนุษย์ด้วยกันมานานมากแล้ว อย่างไรก็ตาม นักมานุษยวิทยาหรือ โพรเมตวิทยาก็ได้บ่งชี้ลักษณะวัฒนธรรมดังกล่าวในวานรหรือ โพรเมต ซึ่งเป็นกลุ่มสัตว์ที่มีสายพันธุ์ใกล้ชิดกับมนุษย์มากที่สุดมานานแล้วเช่นกัน [2] และโดยนักโบราณคดี จะมุ่งเฉพาะไปที่วัฒนธรรมที่เป็นเรื่องราวเท่านั้น (ซากเรื่องราวที่เกิดจากกิจกรรมของมนุษย์) ขณะเดียวกัน นักมานุษยวิทยาสังคมก็มองไปที่ปฏิสัมพันธ์ของสังคม สถานภาพและสถาบัน ส่วนนัก มานุษยวิทยาวัฒนธรรมก็เน้นที่บรรทัดฐานและคุณค่าการแบ่งแยกแวกกันนี้ แสดงให้เห็นถึงเงื่อนไข ที่แตกต่างกันที่ขึ้นอยู่กับงานที่ต่างกันของนักมานุษยวิทยา และความจำเป็นที่จะต้องมุ่งเน้นจุดการวิจัย ที่ต้องชัดเจนจึงไม่จำเป็นว่าจะเป็นการสะท้อนถึงทฤษฎีของวัฒนธรรมซึ่งย่อมแตกต่างกันไปตามเชิงของ เรื่องราว เชิงสังคม และเชิงบรรทัดฐาน (Norm) รวมทั้ง ไม่จำเป็นต้องสะท้อนถึงการแข่งขันกันเอง ในระหว่างทฤษฎีต่าง ๆ ของวัฒนธรรม

นักวิชาการวัฒนธรรมหลายท่านได้ให้คำจำกัดความ คำว่า “วัฒนธรรม” ไว้ดังนี้

วัฒนธรรม มีความหมายครอบคลุมถึงทุกสิ่งทุกอย่างอันเป็นแบบแผนในความคิด และการกระทำที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือสังคมใดสังคม หนึ่ง มนุษย์ได้คิดสร้างระเบียบกฎเกณฑ์วิธีการในการปฏิบัติ การจัดระเบียบตลอดจนความเชื่อ ความ นิยม ความรู้ และเทคโนโลยีต่าง ๆ ในการควบคุม และใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ (สุพัตรา สุภาพ. 2528 : 20) Taylor กล่าวว่า วัฒนธรรมเป็นส่วนทั้งหมดที่ซับซ้อน ประกอบด้วยความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ศีลธรรม กฎหมาย ประเพณี และความสามารถอื่น ๆ ที่มนุษย์ได้มาในฐานะเป็นสมาชิกของ สังคม Broom และ Zelznick (สุพัตรา สุภาพ. 2528 : 22 ; อ้างอิงมาจาก Broom and Zelznick. 1969 : 55) อธิบายว่า วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคมที่ประกอบด้วยความรู้ ความเชื่อ ประเพณี และความชำนาญที่คนเราได้มาในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม Bierstedt, Meehan และ Samuelson (สุพัตรา สุภาพ. 2528 : 23 ; อ้างอิงมาจาก Meehan and Samuelson. 1964 : 88) กล่าวว่า วัฒนธรรมคือ ส่วนทั้งหมดอันซับซ้อน ประกอบด้วยทุกสิ่งทุกอย่างที่เขาคิดและทำในฐานะ เป็นสมาชิกของสังคม

คำว่า วัฒนธรรม เป็นคำที่มาจากภาษาบาลีและสันสกฤต แปลว่า ธรรม เป็นต้นเหตุ ให้เจริญ หรือธรรมคือความเจริญมิใช่เป็นหลักฐานทางราชการ ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2543 เรียกว่า พระราชบัญญัติบำรุงวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช 2543 กับฉบับที่ 2 เมื่อ พุทธศักราช 2485 (สุชีพ ปุญญานุภาพ. 2550 : 20)

คำว่า วัฒนธรรม ตามที่กล่าวมาเป็นคำสมาสระหว่างภาษาบาลีกับสันสกฤต เพราะคำว่า วัฒน มาจาก คำบาลีว่า วุฒฺสวณ ซึ่งแปลว่า เจริญ งอกงาม ส่วนคำว่า ธรรม มาจากภาษาสันสกฤตว่า ธรรม (ใช้ในรูปภาษาไทย-ธรรม) เขียนตาม รูปบาลีสันสกฤต คือ “วฒฺสวณธมฺม” หมายถึง ความดี ซึ่งหากแปลตามรากศัพท์คือ สภาพ อันเป็นความเจริญงอกงาม หรือลักษณะที่แสดงความเจริญงอกงาม

นอกจากนี้ คำว่า วัฒนธรรมตรงกับภาษาอังกฤษว่า Culture และคำว่า Culture นี้มีที่มาจากภาษาฝรั่งเศส โดยฝรั่งเศสเองเอามาจากภาษาละติน คือ Cultura อีกต่อหนึ่ง

ในหนังสือ Encyclopedia of Social Science หน้า 621 ได้อธิบายคำว่า วัฒนธรรม (Culture) ว่า เป็นคำที่ใช้ในวิชามานุษยวิทยาสมัยใหม่ (Modern Anthropology) และในทางด้าน สังคมศาสตร์ (Social Sciences) หมายถึง มรดกของสังคม (Social Heritage) เป็นลักษณะเฉพาะในการดำรงชีวิต ของกลุ่มคนที่มาอยู่ร่วมกัน และได้มีการเปลี่ยนแปลงให้เจริญตามยุคสมัย (สุพัตรา สุภาพ. 2528 : 25-27)

ส่วนความหมายของวัฒนธรรมในภาษาไทยนั้น ตามพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช 2485 ได้ให้ความหมายไว้ดังต่อไปนี้

วัฒนธรรม หมายถึง ลักษณะที่แสดงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบ ความกลมเกลียว ก้าวหน้าของชาติและศีลธรรมอันดีงามของประชาชน (เป็นการชี้ชวน เชิญชวน วิงวอนให้ประชาชนร่วมกัน ทำให้เกิดความเจริญงอกงาม ให้มีความดีงามขึ้น ไม่ใช่เพียงแต่รับมรดกกันมา แต่จะต้องรักษาของเดิมที่ดี แก้ไขดัดแปลงของเดิมที่ควรแก้ หรือดัดแปลงวางมาตรฐานความคิดความงามขึ้นใหม่ แล้วส่งเสริมให้เป็น ลักษณะที่ดีประจำชาติสืบต่อไปจนถึงอนุชนรุ่นหลัง คำว่า วัฒนธรรม ถอดศัพท์มาจาก Culture ของภาษาอังกฤษ ซึ่งมี รากศัพท์มาจาก Cultura ในภาษาละติน มีความหมายว่า การเพาะปลูกหรือการปลูกฝัง อธิบายได้ว่ามนุษย์เป็นผู้ปลูกฝังอบรมบ่มนิสัยให้เกิดความเจริญงอกงาม

วัฒนธรรม เป็นคำสมาส คือการรวมคำสองคำเข้าไว้ด้วยกัน ได้แก่ วัฒนธรรม ซึ่งมีความหมายทั่วไปว่า เจริญงอกงาม รุ่งเรือง ธรรม ซึ่งในที่นี้หมายถึง กฎ ระเบียบหรือข้อปฏิบัติ เพราะฉะนั้นเมื่อพูดถึงคำว่า “วัฒนธรรม” ในความหมายทั่วไป หมายถึงความเป็นระเบียบ ความมีวินัย เช่นเมื่อพูดถึงบุคคลหนึ่งว่า เป็นคนมีวัฒนธรรม ก็มักหมายความว่า เป็นคนมีระเบียบวินัย เป็นต้น

วัฒนธรรม เป็นศัพท์ทางวิชาการ (Technical Vocabulary) ซึ่งในทฤษฎีของสังคมวิทยา หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิต กระบวนการแห่งพฤติกรรม และบรรดาผลงานทั้งหมดที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้น ตลอดจนจนความคิด ความเชื่อ และความรู้ เป็นต้น

พระยาอนุมานราชชนได้อธิบายคำว่า วัฒนธรรม คือ สิ่งที่มีมนุษย์เปลี่ยนแปลงปรับปรุงหรือผลิตขึ้น เพื่อความเจริญงอกงามในวิถีชีวิตมนุษย์ในส่วนรวมที่ถ่ายทอดกันได้เลียนแบบกันได้เอาอย่างกันได้

วัฒนธรรม คือ สิ่งอันเป็นผลผลิตของส่วนรวมที่มนุษย์ได้เรียนรู้มาจากคนแต่ก่อนสืบต่อเป็นประเพณี กันมา

วัฒนธรรม คือการคิดเห็น ความรู้สึก ความประพฤติกิริยาอาการ หรือการกระทำใด ๆ ของมนุษย์ ในส่วนรวม ลงรูปเป็นพิมพ์เดียวกันและสำแดงออกมาให้ปรากฏเป็นภาษา ศิลปะ ความเชื่อถือ ระเบียบ ประเพณี เป็นต้น

วัฒนธรรม คือ มรดกแห่งสังคมซึ่งสังคมรับและรักษาไว้ให้เจริญงอกงาม (อานนท์ อภาภิรม. 2525 : 24)

วัฒนธรรม ในความหมายทางสังคมวิทยา คือ วิธีการดำเนินชีวิตและกระสวนแห่งพฤติกรรม และบรรดาผลงานทั้งมวลที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้น ตลอดจนความคิด ความเชื่อ ความรู้ เป็นต้น

วัฒนธรรม ตามความหมายของพระราชบัญญัติแห่งชาติ พุทธศักราช 2485 หมายถึง ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีของประชาชน (หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู. 2520 : 15)

วัฒนธรรม หมายถึง ความเจริญงอกงาม ซึ่งเป็นผลจากระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติ จำแนกออกเป็น 3 ด้าน คือ จิตใจ สังคม และวัตถุ มีการสั่งสมและ สืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง จากสังคมหนึ่งไปสู่อีกสังคมหนึ่ง จนกลายเป็นแบบแผนที่สามารถ เรียนรู้และก่อให้เกิดพฤติกรรมและผลผลิต ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม อันควรค่าแก่การวิจัย อนุรักษ์ ฟื้นฟู ถ่ายทอด เสริมสร้างเอตทัคคะ และแลกเปลี่ยน เพื่อสร้างคุณภาพแห่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สังคม และธรรมชาติ ซึ่งจะช่วยให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุข สันติสุข และอิสรภาพ อันเป็นพื้นฐานแห่งอารยธรรมของมนุษยชาติ (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. 2535 : 18)

วัฒนธรรม คือ วิถีชีวิตของคนในสังคม เป็นแบบแผนประพฤติกฎปฏิบัติและการแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิด ในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกันสามารถเข้าใจ ซาบซึ้งยอมรับและใช้ปฏิบัติร่วมกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมนั้น ๆ (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. 2535 : 19)

วัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามแก่หมู่คณะ วิถีชีวิตของหมู่คณะ ในพระราชบัญญัติวัฒนธรรม พุทธศักราช 2485 หมายถึง ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีของประชาชน

ทางวิชาการ หมายถึง พฤติกรรมและสิ่งทีคนในหมู่ผลิต สร้างขึ้นด้วยกัน เรียนรู้จากกันและกัน และร่วมใจอยู่ในหมู่พวกของตน (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525)

วัฒนธรรม ตามความหมายที่พระเทพเวที (ประยูร ธรรมปที) ให้ไว้ในการ ปฐกถา พิเศษ เนื่องใน งานฉลอง 100 ปี พระยาอนุমানราชชน เมื่อวันที่ 14 ธันวาคม พ.ศ. 2531 คือ วัฒนธรรมเป็นผลรวมของ การสั่งสมสร้างสรรค์ภูมิธรรมภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาของสังคม นั้น ๆ หรือกล่าวสั้น ๆ ได้ว่า วัฒนธรรมคือ ประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถ ที่สังคมนั้นมีอยู่หรือ เนื้อตัวทั้งหมดของสังคมนั้นเอง (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. 2535 : 30)

วัฒนธรรมเป็นผลงานด้านต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น โดยผ่านการคัดเลือก ปรับปรุงและยึดถือสืบทอด กันมาจนถึงปัจจุบัน วัฒนธรรมเป็นทั้งลักษณะนิสัยของคนหรือกลุ่มคน ในชาติ ลัทธิความเชื่อ ภาษา ขนบธรรมเนียม อาหารการกิน เครื่องใช้ไม้สอย ศิลปะต่าง ๆ และการประพฤติปฏิบัติในสังคม

วัฒนธรรมเป็นมรดกสังคมที่คนในชาติรับไว้ และจะต้องวิวัฒนาการต่อไปในอนาคต วัฒนธรรมไทยเป็นเอกลักษณ์ของความเป็นชาติไทย เป็นรากฐานของความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและของการสร้างสรรค์ความมั่นคงของชาติ

วัฒนธรรมแสดงศักดิ์ศรี เกียรติภูมิ และความภูมิใจร่วมกันของคนไทย (คณะอนุกรรมการเฉพาะกิจ จัดทำหนังสือเกี่ยวกับประเทศไทยสำหรับเยาวชน ในคณะกรรมการ เอกลักษณ์ของชาติ. 2525)

วัฒนธรรม เป็นคำที่เกิดขึ้นในภาษาไทย ในสมัยที่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ได้มองเห็นความสำคัญของเรื่องนี้ คำเดิมภาษาอังกฤษ คือ “Culture” ในตอนแรก “พระมหากรุณา” แห่งวัดมหาธาตุได้แปลคำนี้ว่า “ภูมิธรรม” แต่กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ทรงเล็งเห็นว่า คำว่า “ภูมิธรรม” มีความหมายค่อนข้างคงที่ พระองค์ท่านทรงมีความประสงค์ให้คำนี้ มีความหมายในลักษณะเคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จึงทรงแปลใหม่เป็น “วัฒนธรรม” และมีการนำมาใช้สืบต่อมาตลอดสมัยที่ประเทศไทยมีกระทรวงวัฒนธรรมและคง ใช้อยู่ในปัจจุบัน (วีระ บำรุงรักษา. 2531 : 7)

วัฒนธรรม คือ ส่วนประกอบที่สลับซับซ้อนทั้งหมดของลักษณะอันชัดเจนของจิต วิญญาณ วัตถุ สติปัญญาและอารมณ์ ซึ่งประกอบกันขึ้นเป็นสังคมหรือหมู่คณะ วัฒนธรรมมิได้ หมายถึงเฉพาะเพียงศิลปะและวรรณกรรมเท่านั้น แต่หมายถึงฐานนิยมต่าง ๆ ของชีวิต สิทธิพื้นฐานต่าง ๆ ของมนุษย์ ระบบค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อ (วีระ บำรุงรักษา. 2531 : 9)

วัฒนธรรม หมายถึง ความดี ความงาม และความเจริญในชีวิตมนุษย์ ซึ่งปรากฏใน รูปธรรมต่าง ๆ และได้ตกทอดมาถึงเราในปัจจุบัน หรือว่าที่เราได้ปรับปรุงและสร้างสรรค์ขึ้นในสมัย ของเราเอง (สาโรช บัวศรี. 2531 : 10)

คำว่า Culture หมายถึง แบบอย่างการดำรงชีวิตของกลุ่ม ซึ่งสมาชิกเรียนรู้ ถ่ายทอดกันไปด้วยการสั่งสอนอบรมทั้งทางตรงและทางอ้อม หรือหมายความง่าย ๆ ว่าแบบแผนชีวิตความเป็นอยู่ของชนกลุ่มหนึ่งในขณะใดขณะหนึ่งเท่านั้น (พิทยา สายหู, 2534 : 22)

วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตการปฏิบัติและสิ่งของที่เป็นผลมาจากการสะสมถ่ายทอดจากกลุ่มบุคคลกลุ่มหนึ่งไปสู่รุ่นถัด ๆ ไป เพื่อแสดงความเป็นเอกลักษณ์ หรือเครื่องบ่งชี้ความเป็นกลุ่มชนของกลุ่ม บุคคลนั้น ๆ

วัฒนธรรม หมายถึง การรวมของพฤติกรรมแห่งวิถีชีวิตของกลุ่มมนุษย์ ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้และได้ถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนรุ่นหลังต่อ ๆ ไป ทั้งนี้โดยอาศัยสัญลักษณ์และการเรียนเป็นสื่อ

วัฒนธรรม หมายความว่า ลักษณะที่แสดงถึง ความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติและศีลธรรมอันดีงามของประเทศ

วัฒนธรรม เป็นคำที่มาจากภาษาสันสกฤต แปลว่า ธรรมเป็นเหตุให้เจริญหรือธรรมคือความเจริญ

วัฒนธรรม คือวิถีชีวิตซึ่งมนุษย์ทำให้เจริญขึ้น เพื่อสนองความต้องการอันเป็นมูลฐานที่มีต่อ ความดำรงอยู่รอด ความถาวรแห่งเชื้อสายและการจัดระเบียบแห่งประชาการณ์

วัฒนธรรม คือ การให้เจริญขึ้น โดยการศึกษาวิจัยฝึกหัด เป็นต้น การเข้าใจแจ่มแจ้งและการทำให้ประณีตขึ้นซึ่งรสนิยมอันได้มาจากการฝึกหัดทางสติปัญญา และทางสุนทรียภาพ ขั้นที่กำหนดความหมายแห่งความเจริญก้าวหน้าในอารยธรรมหรือรูปลักษณะเช่นนั้น เช่น วัฒนธรรมกรีก วัฒนธรรมเยอรมัน เป็นต้น

วัฒนธรรม คือ สิ่งที่ทำให้กาย ใจของเราในส่วนรวมคือ ประเทศชาติมีความ งามอยู่ดีกินดี หรือกล่าวย่อ ๆ ตามรูปคำ ได้แก่ ธรรมอันเป็นความเจริญ วัฒนธรรมหรือวิถีชีวิต หรือทางดำเนินแห่ง ชีวิตของสังคมหมู่หนึ่ง หรือประเทศหนึ่ง โดยมุ่งเฉพาะ (สมภพ ภิรมย์, ม.ป.ป. : 25)

วัฒนธรรมได้แก่ สิ่งอันเป็นวิถีชีวิตของสังคม โดยส่วนรวมจะคิดเห็นอย่างไร รู้สึกอย่างไร มีความ เชื่อถืออย่างไร ก็แสดงออกได้ปรากฏเป็นรูปภาษา ประเพณี กิจกรรมงาน การเล่น การศาสนา เป็นต้น ตลอดจนเป็นสิ่งต่าง ๆ ที่คนในส่วนรวมสร้างขึ้น สิ่งอันจำเป็น แห่งวิถีชีวิตของการครองชีพ มีเรื่องปัจจัยสี่ เครื่องมือเครื่องใช้เหล่านี้ เป็นต้น

วัฒนธรรม หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิต (Way of Life) หรือรูปแบบแห่งพฤติกรรม (Behavior Patterns) และบรรยายผลงานทั้งหมดที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้น ได้แก่ ศาสนา ปรัชญา ภาษา กฎหมาย การปกครอง ศิลปวิทยาการ เครื่องใช้ต่าง ๆ ฯลฯ ซึ่งมีการส่งต่อและสืบทอดติดต่อกันมา

วัฒนธรรม คือ สิ่งที่มนุษย์เปลี่ยนแปลงปรับปรุงหรือผลิตขึ้นสร้างขึ้น เพื่อความเจริญงอกงามในวิถีของส่วนรวม ถ่ายทอดกันไว้ เอาอย่างกันไว้ รวมทั้งผลิตผลของส่วนรวมที่มนุษย์ได้

เรียนรู้มาจากคนแต่ก่อนสืบต่อเป็นประเพณีกันมา ตลอดจนความรู้สึก ความคิดเห็น และกิริยาอาการ หรือการกระทำใด ๆ ของมนุษย์ในส่วนรวมลงรูปเป็นพิมพ์เดียวกัน และสำแดงออกมาได้ปรากฏเป็น ภาษา ศิลปะ ความเชื่อ ระเบียบประเพณี เป็นต้น (พระยาอนุมานราชชน. ม.ป.ป. : 12)

วัฒนธรรม คือ เครื่องแสดงความจริงและเอกลักษณ์ของชาติ ประชาชนในชาติที่เจริญแล้วทั้งหลาย จึงมีความภาคภูมิใจช่วยปกป้องรักษาวัฒนธรรมของชาติตน เพื่อให้เอกลักษณ์ของชาติดำรงอยู่ (สมาน แสงมะลิ. ม.ป.ป.)

วัฒนธรรม คือ วิถีชีวิตโดยส่วนรวมของประชาชนกลุ่มหนึ่ง

วัฒนธรรม คือ วิถีดำเนินชีวิตทุกด้านของคนทั้งมวลในสังคม ซึ่งหมายถึงวิถีการกระทำสิ่งต่าง ๆ ทุกอย่าง ทั้งหมดทั้งสิ้น นับตั้งแต่วิถีกิน วิชียอยู่ วิถีแต่งกาย วิถีทำงาน วิถีพักผ่อน วิถีแสดงอารมณ์ วิถีสื่อความ วิถี จราจร และขนส่ง วิชียู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ ตลอดจนวิถีแสดงทางความสุขทางใจและหลักเกณฑ์การดำเนินชีวิตทั้ง เครื่องใช้ หรือวัตถุสิ่งของต่างๆ ที่นำมาใช้เพื่อการเหล่านั้น ก็ถือเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไม่ว่าสิ่งของ เหล่านั้นจะเป็นสิ่งของที่นำมาจากธรรมชาติหรือคิดค้นประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่ก็ตาม

วัฒนธรรม คือ แนวทางแห่งการแสดงออกวิถีชีวิตที่ปวงซึ่งอาจเริ่มจากเอกชนหรือคณะบุคคลคิดขึ้น หรือกระทำขึ้นเป็นต้นแบบ แล้วต่อมากณะส่วนใหญ่ของกลุ่มชนยอมรับมา สืบทอดจนกระทั่งสิ่งนั้น ๆ ส่งผล ให้เกิดเป็นนิสัยในการคิด การเชื่อถือ และการกระทำของคนส่วนใหญ่แห่งกลุ่มชนนั้น ๆ

วัฒนธรรม คือ สิ่งทั้งหมดที่มีลักษณะซับซ้อน ซึ่งได้รวมเอาความรู้ ความเชื่อ จริยธรรม กฎหมาย สมรรถภาพ และนิสัยที่บุคคลได้ ใ้ฐานะที่เป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคม Akcuff และ Taylor (พระยาอนุมานราชชน. ม.ป.ป. : 12 ; อ้างอิงมาจาก Akcuff and Taylor. 1973 : 15)

วัฒนธรรม หมายถึง พฤติกรรมทั้งมวลของมนุษย์อันเกิดจากการเรียนรู้ และ พฤติกรรมนั้นถูกกำหนด จากประเพณี Herkovits (พระยาอนุมานราชชน. ม.ป.ป. : 12 ; อ้างอิงมาจาก Herkovits. 1952)

วัฒนธรรม หมายถึง รูปแบบของพฤติกรรมอันเกิดจากการเรียนรู้ (Linton. 1945)

วัฒนธรรม หมายถึงวิถีชีวิตของบุคคลกลุ่มหนึ่งเป็นลักษณะรวมของพฤติกรรม พฤติกรรมเหล่านั้นเกิดจาก การเรียนรู้ และมีการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง Barnouw (พระยาอนุมานราชชน. ม.ป.ป. : 12 ; อ้างอิงมาจาก Barnouw. 1964 : 45)

วัฒนธรรม หมายถึงวิถีชีวิตที่คนในสังคมดำเนินตาม

ความหมายของ"วัฒนธรรม" ตามแนวทางในการรักษาส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรม

1. วัฒนธรรม คือ วิถีชีวิตมนุษย์ วัฒนธรรมเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของสังคม เป็นแบบแผนการประพฤติปฏิบัติและการแสดงออกซึ่งความรู้สึก นึกคิดในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกันสามารถแก้ไขและซาบซึ้งร่วมกัน ดังนั้น วัฒนธรรมไทย คือวิถีชีวิตที่คนไทยได้สั่งสม เลือกรร ปรับปรุง แก้ไข จนถือว่าเป็นสิ่งดีงามเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและ ได้ใช้เป็นเครื่องมือ หรือเป็นแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหามานาน

2. วัฒนธรรม คือ มรดกแห่งสังคม ซึ่งสังคมปรับปรุงและรักษาไว้ให้เจริญงอกงาม วัฒนธรรมเกิดขึ้นจากการ ประพฤติปฏิบัติร่วมกัน เป็นแนวเดียวกันอย่างต่อเนื่องของสมาชิกในสังคม สืบทอดเป็นมรดกทางสังคมต่อกัน มาจากอดีต หรืออาจเป็นสิ่งประดิษฐ์คิดค้นสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ หรืออาจรับเอาสิ่งที่เผยแพร่มาจากสังคมอื่น ๆ ทั้งหมดนี้หากสมาชิกยอมรับและยึดถือเป็นแบบแผน ประพฤติปฏิบัติร่วมกัน ก็ย่อมถือว่าเป็นวัฒนธรรมของ สังคมนั้น

3. วัฒนธรรม คือ สิ่งที่มีมนุษย์เปลี่ยนแปลง ปรับปรุง หรือสร้างขึ้น เพื่อความเจริญ ซาบซึ้งร่วมกัน ดังนั้น วัฒนธรรมไทยคือ วิถีชีวิตที่คนไทยได้สั่งสม เลือกรร ปรับปรุง แก้ไข จนถือ กันว่าเป็นสิ่งดีงามเหมาะสม กับสภาพแวดล้อม และได้ใช้เป็นเครื่องมือหรือเป็นแนวทางในการ ป้องกันและแก้ไขปัญหามานาน

4. วัฒนธรรมเกิดขึ้นจากการประพฤติปฏิบัติร่วมกัน เป็นแนวเดียวกันอย่างต่อเนื่องของสมาชิกในสังคม มีการสืบทอดเป็นมรดกทางสังคมต่อกันมาจากอดีตหรืออาจเป็น สิ่งประดิษฐ์ คิดค้นสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ หรือ อาจรับเอาสิ่งที่เผยแพร่มาจากสังคมอื่น ทั้งหมดนี้หาก สมาชิกยอมรับ และยึดถือเป็นแบบแผนประพฤติ ปฏิบัติร่วมกันก็ย่อมถือว่าเป็นวัฒนธรรมของสังคมนั้น

5. วัฒนธรรมย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขและกาลเวลา เมื่อมีการประดิษฐ์ หรือค้นพบสิ่งใหม่ วิถีใหม่ ที่ใช้แก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของสังคมได้ดีกว่า ย่อมทำให้ สมาชิกของสังคมเกิดความนิยม และในที่สุดอาจเลิกใช้วัฒนธรรมเดิม การจะรักษาวัฒนธรรมเดิมไว้ จึงต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลง หรือ พัฒนาวัฒนธรรมนั้นให้เหมาะสมมีประสิทธิภาพตามยุคสมัย

6. วัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชนในสังคมใหญ่ ย่อมมีเนื้อหา รูปแบบ บทบาท และหน้าที่แตกต่างกันไป หากว่า ความแตกต่างนั้น ไม่ก่อให้เกิดผลเสียหายต่อสังคมโดยรวมแล้ว ก็สมควรให้กลุ่มชนทั้งหลายมีโอกาส เรียนรู้วัฒนธรรมของกันและกัน สภาพความแตกต่างเช่นนี้เป็น ธรรมชาติของวัฒนธรรม

7. วัฒนธรรม คือ สิ่งที่มีมนุษย์เปลี่ยนแปลงปรับปรุง หรือผลิตสร้างขึ้น เพื่อความ เจริญงอกงามในวิถีแห่งชีวิต ของส่วนรวม วัฒนธรรม คือ วิถีแห่งชีวิตของมนุษย์ในส่วนรวม ที่ ถ้ายทอดกันได้ เรียนกันได้เอาอย่างกันได้

8. วัฒนธรรม คือ ความคิดเห็นความรู้สึกความประพฤติและกิริยาอาการหรือการกระทำใด ๆ ของมนุษย์ในส่วน รวมลงรูปเป็นพิมพ์เดียวกัน และสำแดงออกมาให้ปรากฏเป็นภาษาศิลปะ ความเชื่อถือ ระเบียบประเพณี เป็นต้น

9. วัฒนธรรม คือ มรดกแห่งสังคม ซึ่งสังคมรับและรักษาไว้ให้เจริญงอกงาม (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรม แห่งชาติ, 2531) วัฒนธรรมย่อมเปลี่ยนแปลง ไปตามเงื่อนไขและกาลเวลาเมื่อมีการประดิษฐ์หรือค้นพบสิ่งใหม่ วิธีใหม่ที่ใช้แก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของสังคมได้ดีกว่า ซึ่งอาจทำให้สมาชิกของสังคมเกิดความนิยม และในที่สุดอาจเลิกใช้วัฒนธรรมเดิม ดังนั้นการรักษาหรือธำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมเดิมจึงต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาวัฒนธรรมให้ เหมาะสมมีประสิทธิภาพตามยุคสมัย

2. ความรู้เรื่องวัฒนธรรม

พระยาอนุমানราชชน (2431 : 12) นักปราชญ์สำคัญของชาติ บุคคลผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรมระดับโลก ประจำปีพุทธศักราช 2531 ขององค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) ได้ให้ความหมาย เนื้อหา ประเภท ลักษณะความเจริญแห่งวัฒนธรรม ความเป็นไปแห่งวัฒนธรรม ระยะแห่งวัฒนธรรม สรุปได้ดังนี้

พระยาอนุমানราชชน (2532 : 45-48) ได้ให้บทนิยาม คำ “วัฒนธรรม” ว่า วัฒนธรรมคือ “สิ่งที่มนุษย์เปลี่ยนแปลง ปรับปรุง หรือผลิตสร้างขึ้น เพื่อความเจริญงอกงามในวิถีแห่งชีวิตของส่วนรวม ถ่ายทอดกันได้ เอาอย่างกันได้ คือผลิตผลของส่วนรวมที่มนุษย์ได้เรียนรู้มาจากคนแต่ก่อน สืบต่อเป็นประเพณีกันมาคือความรู้สึก ความคิดเห็น ความประพฤติ และกิริยาอาการ หรือการกระทำใด ๆ ของมนุษย์ใน ส่วนรวมลงรูปเป็นพิมพ์เดียวกัน และสำแดงออกมาให้ปรากฏเป็นภาษา, ศิลปะ ความเชื่อถือ ระเบียบประเพณี เป็นต้น คือมรดกแห่งสังคม ซึ่งสังคมรับและรักษาไว้ให้เจริญงอกงาม เป็นผลิตผลของส่วนรวมที่มนุษย์ได้เรียนรู้มาจากคนแต่ก่อนสืบต่อเป็นประเพณีกันมา

3. ประเภทของวัฒนธรรม

พระยาอนุमानราชชน (2532 : 50) ได้จำแนกประเภทของวัฒนธรรมออกเป็น

1. วัฒนธรรมทางวัตถุ เป็นเรื่องเกี่ยวกับสุขกายเพื่อให้ได้อยู่ดีกินดีมีความสะดวกสบายในการครองชีพ ได้แก่สิ่งความจำเป็นเบื้องต้นในชีวิต 4 อย่างและสิ่งอื่น ๆ เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ ยานพาหนะ ตลอดจนเครื่องอาวุธยุทโธปกรณ์เครื่องป้องกันตัว
2. วัฒนธรรมทางจิตใจ เป็นสิ่งที่ทำให้ปัญญาและจิตใจมีความเจริญงอกงาม ได้แก่ การศึกษา วิชาความรู้อันบำรุงความคิดทางปัญญา ศาสนา จรรยา ศิลปะ และวรรณคดี กฎหมายและระเบียบประเพณี ซึ่งส่งเสริมความรู้สึกทางจิตใจให้งอกงามหรือสบายใจ

4. ลักษณะความเจริญแห่งวัฒนธรรม

4.1 พระยาอนุมานราชชน (2532 : 53) ได้อธิบายลักษณะความเจริญของงามของวัฒนธรรมดังนี้คือ ต้องมีการสังสม และการสืบต่อ ตกทอดกันไปไม่ขาดตอนมีมรดกแห่งสังคมอันเกิดจากผลิตผลของสังคมที่สร้างสมไว้ ต้องมีแปลกมีใหม่มาเพิ่มเติมของเดิมให้เข้ากันได้ ต้องส่งเสริมเพื่อให้แพร่หลายไปในหมู่ของตนและตลอดไปถึงชนหมู่อื่นด้วย ต้องปรับปรุงและแก้ไขให้เหมาะกับสภาพแวดล้อม และสภาพของเหตุการณ์

4.2 ลักษณะความเป็นไปแห่งวัฒนธรรม 3 ประการ

พระยาอนุมานราชชน (2532 : 57) กล่าวถึงลักษณะความเป็นไปของวัฒนธรรมเมื่อเกิดการขยายอำนาจ หรือการรุกรานดังนี้คือ วัฒนธรรมของฝ่ายแพ้จะต้องสูญไป ถ้าฝ่ายแพ้ไม่มีวัฒนธรรมอันเป็นบุคลิกลักษณะของตนอยู่ในระดับสูง หรือเท่ากับฝ่ายชนะ เช่น ให้เลิกศึกษาภาษาของตน แต่ให้มาศึกษาของฝ่ายชนะ หรือไม่ ฝ่ายชนะพยายามทำลายวัฒนธรรมของฝ่ายแพ้ให้หมดไปทันที

ถ้าทั้งสองฝ่าย คือทั้งแพ้และชนะมีวัฒนธรรมอยู่ในระดับทัดเทียมกัน วัฒนธรรมของฝ่ายแพ้ก็จะต้านทานฝ่ายชนะไว้ได้ วัฒนธรรมของทั้งสองฝ่ายจะเข้าระคนปนกันทีละน้อย ๆ เมื่อเป็นเวลานานจะเกิดเป็นวัฒนธรรมใหม่มีอำนาจดีกว่าเดิม เพราะได้กำลังทั้งสองฝ่ายมารวมกัน

ถ้าฝ่ายแพ้มีวัฒนธรรมอยู่ในระดับสูงกว่าฝ่ายชนะ ก็จะสามารถดึงดูดเอาวัฒนธรรมของฝ่ายชนะเข้าประสานและอยู่ในครอบงำของฝ่ายแพ้ ถ้าฝ่ายชนะมีจำนวนคนน้อยกว่าฝ่ายแพ้ การพ่ายแพ้ในทางวัฒนธรรมของฝ่ายชนะจะเร็วขึ้น

5. ระยะเวลาแห่งวัฒนธรรม

5.1 สมัยนรปศุกรรม (Stone Age Culture) ได้แก่สมัยแรกเริ่มป่าเถื่อนตั้งแต่ยุคหิน จึงใช้คำว่า นร - ปศุกรรม ครึ่งคนครึ่งสัตว์

5.2 สมัยอนารยธรรม (Barbarian Culture) ค่อยเจริญขึ้นแล้วแต่ยังป่าเถื่อนอยู่

5.3 สมัยอารยธรรม (Civilization) มนุษย์มีความเจริญแล้ว อารยธรรมคือ วัฒนธรรมที่พ้นจากความป่าเถื่อนแล้วหรือพยายามให้พ้น และใช้คำว่า Culture ปนกันไปก็มี การที่วัฒนธรรมจะเปลี่ยนแปลงไปได้นั้นมี 4 ระยะเวลา คือ เปลี่ยนไปเล็กน้อย เกิดจากค้นพบสิ่งใหม่ๆ (Discovery) หรือประดิษฐ์สิ่งใหม่ ๆ ขึ้น (Invention) สภาพภาวะเปลี่ยนแปลงไป วัฒนธรรมจึงเปลี่ยนไป มีคู่แข่งขึ้น เช่น เกวียนไปไม่ได้ รถไปได้ การยืมวัฒนธรรมอื่นเข้ามา (Cultural Borrowing)

6. เหตุแห่งความเจริญทางวัฒนธรรม

6.1 การสะสม ต้องรับมรดกที่บรรพบุรุษมอบไว้ให้

6.2 การปรับปรุง ถ้าหมดสมัยแล้วก็ต้องเก็บไว้ในพิพิธภัณฑ์ สิ่งที่เป็นมาในอดีต (ทั้งฝ่ายนามธรรมด้วย) ที่ใช้ได้ก็ปรับปรุงให้เข้ากับสมัยปัจจุบัน

6.3 การถ่ายทอด ต้องสืบต่อให้คนรุ่นหลัง ต้องเผยแพร่สั่งสอนกัน การจะทำให้วัฒนธรรมเจริญยั่งยืนนั้นเราต้องรักษาวัฒนธรรมมรดกตกทอดและปรับปรุงอดีตให้เหมาะสมกับปัจจุบัน

วัดเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

1. ความหมายของวัด

วัด หมายถึง สถานที่ทางพระพุทธศาสนา ซึ่งปกติมีพระอุโบสถ พระวิหาร พระเจดีย์ และที่อยู่พระสงฆ์หรือนักบวช (ราชบัณฑิตยสถาน. 2525 : 25)

วัด หมายถึง สถานที่ทางพระพุทธศาสนา ซึ่งปกติมีพระอุโบสถพระวิหาร พระเจดีย์ รวมทั้งมีพระภิกษุสงฆ์อยู่อาศัย (สมคิด จิระทัศนกุล. 2543 : 9)

วัด เป็นสถานที่ทางศาสนาเป็นที่พำนักอาศัยศึกษาพระธรรมวินัย และประกาศศาสนา สอนกิจของพระภิกษุสงฆ์ตลอดจน เป็นที่บำเพ็ญกุศลของพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไป นอกจากนี้ยังเป็นศูนย์บริการการศึกษาและทางสังคมอีกด้วย (สมบัติ จำปาเงิน. 2549 : 14)

วัดคือ สถานที่ทางศาสนา ซึ่งจะมีเสนาสนะและอาคารถาวรวัตถุต่าง ๆ เป็นที่อยู่อาศัย ศึกษาและปฏิบัติธรรมวินัย และประกอบศาสนกิจของพระภิกษุสงฆ์ตลอดจนเป็นที่บำเพ็ญกุศลต่าง ๆ ของพุทธศาสนิกชนทุกคนทั้งทางด้านจิตใจ และกิจกรรมตามประเพณีนิยม นอกจากนี้วัดยังเป็น ศูนย์กลางบริการทางการศึกษาและทางสังคมอีกด้วย

คำว่า “วัด” เป็นคำเรียกชื่อศาสนสถานแบบคำไทย โดยที่มาของคำว่า “วัด” นี้ ยังไม่มีข้อยุติด้วยบางคนอธิบายว่า มาจากคำว่า “วตวา” ในภาษาบาลี แปลว่า เป็นที่สนทนาธรรม บ้างก็ว่ามาจาก “วัตร” อันหมายถึงกิจปฏิบัติหรือหน้าที่ของภิกษุที่พึงกระทำ หรือแปลอีกอย่างว่าการจำศีล ซึ่งวัด (วัตร) ตามนัยยะนี้จึงน่าจะหมายถึงสถานที่ซึ่งพระภิกษุสงฆ์ใช้เป็นที่พักผ่อนหรือสถานที่ที่พระภิกษุสงฆ์ใช้ปฏิบัติภารกิจที่พึงกระทำนั่นเอง แต่ก็มีบางคนสันนิษฐานว่ามาจากคำว่า “วตวา” อันหมายถึงการกำหนดขอบเขตของดินแดนที่สร้างเป็นศาสนสถาน เพราะวัดก็บวามีความหมายอย่างเดียวกัน คือการสอบขนาด หรือปริมาณของสิ่งต่าง ๆ เช่น ความยาว ความกว้าง เป็นต้น วัดในนัยยะอย่างหลังนี้จึง หมายถึง พื้นที่ แต่เดิมครั้งพุทธกาลนั้น มีการใช้คำว่า “อาราม” เป็นคำเรียกชื่อศาสนสถานในทางพระพุทธศาสนาที่ใช้เรียกเสนาสนะที่มีผู้ศรัทธาถวายพระพุทธองค์ในระยะแรก ๆ เช่น “เขตวนาราม” หรือชื่อเต็มว่า “เขตวนอนาถบิณฑิกสสาราม” ซึ่งมีความหมายว่า “สวนของ

อนาถบิณฑที่ป่าเขต” หรือ “เวฬุวนาราม” หรือ “บุปผาราม” เป็นต้น โดย “อาราม” ในคำอ่านของไทยแปลว่าสวนนอกจากนี้ในเวลาต่อมายังมีคำที่ใช้เรียกอีกอย่างว่า “วิหาระ” หรือ “วิหาร”

อย่างไรก็ตามก็ยังมีคำที่ให้ความหมายว่าวัดอยู่อีกชื่อหนึ่ง คือ “อาวาส” ดังชื่อเรียกสมภาร ผู้ครองวัดว่า “เจ้าอาวาส” ซึ่งแปลว่าผู้เป็นใหญ่ในวัด หรือ ชื่อเรียกวัด เช่น เทพลีรินทราวาส (เทพ + ลีรินทรา + อาวาส) โดยปกติคำว่าอาวาสไม่เป็นที่นิยมใช้กันในความหมายว่าวัด ทั้งนี้เพราะนิยมนำไปใช้กับความหมายที่แคบกว่าคำว่าอาราม โดยมักให้ความหมายในเชิงที่เป็นตัวเรือนที่อยู่อาศัยมากกว่า อาวาสจึงเสมือนเป็นที่อยู่ส่วนย่อยภายในอารามที่หมายถึงพื้นที่ที่เป็น ศาสนสถานทั้งเขต (สมคิด จิระทัศนกุล. 2543 : 9-14)

2. ประเภทของวัด

สมัยหลังพุทธกาลเมื่อมีการสร้างพระสถูปเจดีย์ขึ้น ทำให้บริเวณเหล่านี้เกิดเป็นที่ชุมชนของเหล่าพระสงฆ์และคฤหัสถ์ที่เดินทางมาถึง ที่สุดแล้วก็เกิดมีพระภิกษุบางรูปสมภารใจที่จะอยู่พำนักเพื่อบำรุงรักษาสถูปเจดีย์สถานเหล่านั้น ทั้งมีผู้ศรัทธาสร้างที่พักกุฏิสงฆ์ถวายแด่พระภิกษุดังกล่าว สถานที่นี้ในที่สุดได้กลายสภาพเป็น “วัด” ที่สมบูรณ์แบบ สืบทอดกันมาจนเกิดเป็นแบบอย่างชัดเจนดังปัจจุบัน ด้วยเหตุที่การสร้างวัดกลายเป็นประเพณีที่นิยมกันในที่ต่างๆ วัดจึงมีปรากฏอย่างแพร่หลายทั้งในเมืองใหญ่และชนบท จนทำให้จุดมุ่งหมายเดิมของการบวชนั้นเปลี่ยนไปในเวลาต่อมา เพราะพระสงฆ์ส่วนหนึ่งมีที่พักอาศัยอย่างถาวรยึดติดใน เสนาสนะ แทนการมุ่งเน้นปฏิบัติเพื่อรื้อออกซึ่งความทุกข์และเพื่อทำให้แจ้งแห่งการดับทุกข์ ซึ่งเป็นความหมายของการบวช เพราะคำว่าบวช มาจากคำว่า บวช แปลว่า เว้นทั่ว หมายถึงเว้นห่างจากกาม จากกิเลส พระภิกษุในเวลาถัดมาจึงมีลักษณะที่แตกต่างกัน 2 แบบ คือ ฝ่ายหนึ่งซึ่งยังคงตั้งมั่นอยู่กับแนวปฏิบัติเดิมนั้นคือปลีกความวุ่นวายจากโลกออกสู่ป่า เพื่อแสวงหาความวิเวก มุ่งเน้นทาง “วิปัสสนาธุระ” กับอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งนิยมการอยู่จิตคิดวัดภายในเขตชุมชน โดยมุ่งเน้นการศึกษา คือการมุ่งศึกษาเพื่อให้รู้ถึงพระพุทธพจน์พระธรรมวินัย รวมทั้งพระอภิธรรมต่าง ๆ การแยกออกเป็น 2 ลักษณะนี้มาแบ่งชัดเจนเป็น 2 ฝ่ายในประเทศลังกาโดยเรียกฝ่ายที่อยู่ป่าว่า “พระอรัญวาสี” และเรียกฝ่ายที่อยู่ในเมืองว่า “พระคามวาสี”

1. วัดอรัญวาสี นิยมตั้งอยู่ในบริเวณที่เป็นป่าเขา ส่วนใหญ่มีเพียงกุฏิและศาลาโถงอเนกประสงค์ ไม่มีอาคารและแบบแผนมากนัก พระสงฆ์ฝ่ายนี้จะอยู่จำวัดเฉพาะเพียงช่วงเช้าพรรษา และจะมุ่งธุระเข้าป่าลึก ปีกกลด ฝึกหัดกรรมฐานจิต และจาริกไปเรื่อยๆ ก่อนกลับออกมาจำพรรษาที่วัดอีกครั้งเมื่อถึงฤดูเข้าพรรษาใหม่ ความต้องการทำสังฆกรรมใดๆก็เพียงอาศัยการกำหนดขึ้นใช้เพียงชั่วคราวเท่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระเจดีย์คูเหมือนจะไม่มีการสร้างในวัดอรัญวาสีหรือ “วัดป่า” แท้ ๆ เลย คงเป็นเพราะแนวความคิดของพระภิกษุสายนี้เน้นที่การปฏิบัติเพื่อให้เห็น “ธรรม” มากกว่า “รูป” ที่แม้เป็นตัวแทนองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ก็เพียงภาพสัญลักษณ์ที่ไม่ใช่วิถีทางแห่งการหลุดพ้น ในพระวินัยกำหนดไว้ว่าวัดฝ่ายอรัญวาสีจะต้องตั้งไม่ห่างจากหมู่บ้านที่ใกล้

ที่สุดจนเกินไปคืออยู่ในระยะประมาณ 500 ชั่วโมง หรือประมาณ 1 กิโลเมตร เพื่อเอื้อให้พระภิกษุสามารถเดินทางไปรับการบิณฑบาตและกลับมาทำนันทนาการเพลก่อนเที่ยงวัน

2. วัดคามวาสี สร้างขึ้นสำหรับเป็นที่พึ่งของชุมชนหรือเมืองโดยตรง ภารกิจหลักของพระภิกษุสงฆ์ฝ่ายนี้มุ่งไปในทางปฏิบัติด้านพิธีกรรมทางศาสนาและการเน้นศึกษาทางหนังสือ เพื่อแสวงหาความรู้สำหรับการสั่งสอนฆราวาสมากกว่าฝึกปฏิบัติด้านวิปัสสนาธุระ พระสงฆ์ฝ่ายนี้จึงมีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับโลกภายนอกตลอด ทำให้แนวทางหลักด้านปฏิบัติต้องเปลี่ยนไปจากการมุ่งหาหนทางเพื่อให้ “ตนเอง” พ้นจากสังสารวัฏ มาเป็นเพื่อช่วยให้ “ผู้อื่น” พ้นทุกข์แทนเป็นการปฏิบัติที่ไม่ใช่เพื่อมุ่งผลตรัสรู้และนิพพาน หากแต่การเน้นผลทางปฏิบัติธรรมทั้งค้อยี่เน้นช่วยเหลือบรรเทาทุกข์แก่เวไนยสัตว์ที่ป่วยได้ ก็เท่ากับเป็นการสั่งสมทานบารมีและยกระดับจิตของตนให้สูงขึ้น ในขณะที่เดียวกันถือเป็นหลักสำคัญในการฝึกจิตเพื่อการ “ละวาง” วัดประเภทนี้จะมียอดค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่เป็นอาคารมากกว่าวัดอรัญวาสี ตามความต้องการใช้งานการกำหนดแบบแผนทั้งด้านรูปแบบและแผนผังรวมมีกฎเกณฑ์ค่อนข้างชัดเจน วัดฝ่ายคามวาสีนั้นอยู่ภายในหรือรอบนอกเมืองที่มีชุมชนอาศัยอยู่ (กองพุทธศาสนสถาน. 2551 : เว็บไซต์)

การแบ่งประเภทของวัด มีผู้แบ่งไว้ตามสภาพฐานะมี 3 ประเภท คือ

1. พระอารามหลวง ได้แก่ วัดพระมหากษัตริย์ สมเด็จพระราชินี สมเด็จพระยุพราชทรงสร้างและพระปฏิสังขรณ์เป็นการส่วนพระองค์ที่ดี พระทานเพื่อเป็นเกียรติยศแก่ผู้ดำรงศักดิ์ลงมาหรือแก่วัดเองก็ดีมีอยู่จำนวนหนึ่งที่พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการผู้ใหญ่ทรงสร้างหรือสร้างขึ้นหรือให้ปฏิสังขรณ์และสร้างขึ้น แล้วน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายเป็นพระอารามหลวง รวมทั้งวัดที่ประชาชนสร้างหรือปฏิสังขรณ์และทรงรับไว้เป็นอารามหลวงด้วย การแบ่งระดับของวัดหรือพระอารามหลวงแบ่งออกได้เป็น 3 ชั้น คือ

1.1 พระอารามหลวงชั้นเอก หมายถึง วัดที่มีเจดีย์สถานสำคัญ เป็นวัดที่บรรจ พระบรมอัฐิหรือวัดที่มีเกียรติอย่างสูง มีเจ้าอาวาสเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ขึ้นไป

1.2 พระอารามหลวงชั้นโท หมายถึง วัดที่มีเกียรติ มีเจ้าอาวาสเป็นพระราชาคณะสามัญขึ้นไป

1.3 พระอารามหลวงชั้นตรี หมายถึง วัดที่มีเกียรติหรือวัดสามัญ เจ้าอาวาสเป็นพระครูชั้นสูงขึ้นไป

การแบ่งพระอารามหลวงนั้นยังมีผู้แบ่งตามฐานันดรศักดิ์สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ชนิด คือ

1. ชนิดราชวรมหาวิหาร หมายถึง พระอารามที่พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระราชินี สมเด็จพระยุพราชทรงสร้างหรือปฏิสังขรณ์เป็นการส่วนพระองค์โดยที่สิ่งปลูกสร้างนั้นมีขนาดใหญ่โตสมพระเกียรติ

2. ชนิดรวมหาวิหาร ลักษณะเดียวกับชนิดราชวรมหาวิหาร แต่มีความสำคัญน้อยกว่า

3. ชนิดราชวรวิหาร หมายถึง พระอารามที่พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระราชินี สมเด็จพระยุพราช ทรงสร้างหรือปฏิสังขรณ์เป็นการส่วนพระองค์

4. ชนิดรววิหาร หมายถึง พระอารามที่พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระราชินี สมเด็จพระยุพราช ทรงสร้างหรือปฏิสังขรณ์แล้วพระราชทานเป็นเกียรติแก่ผู้อื่น

พระอารามหลวงแต่ละชั้นมิได้หมายถึงว่าจะมีชนิดของพระอารามครบทั้ง 4 ประเภท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสำคัญของสถานที่ ขนาดและผู้สร้าง ซึ่งจะเป็นสิ่งกำหนดชนิดของพระอารามดังกล่าว ในปัจจุบันได้มีการจัดแบ่งชนิดของพระอารามตามระดับชั้นดังนี้

1. ชั้นเอก ได้แก่ วัดที่มีเจดีย์สถานสำคัญ วัดที่บรรจุบรมอัฐิหรือวัดที่มีเกียรติอย่างสูงมี 3 ชนิด คือ ราชวรมหาวิหาร ราชวรวิหาร และวรมหาวิหาร

2. ชั้นโท ได้แก่ วัดที่มีเจดีย์สถานสำคัญหรือวัดที่มีเกียรติมี 4 ชนิด คือ ราชวรมหาวิหาร ราชวรวิหาร วรมหาวิหาร และวรวิหาร

3. ชั้นตรี ได้แก่ วัดที่มีเกียรติ วิกประจำหัวเมืองหรือวัดสามัญมี 3 ชนิด คือราชวรวิหาร วรวิหาร และสามัญ

2. วัดราษฎร์ ได้แก่วัดที่ประชาชนทั่วไปสร้างหรือปฏิสังขรณ์ ซึ่งได้รับอนุญาตให้สร้างวัดและประกาศตั้งวัด โดยถูกต้องตามกฎหมายจากทางราชการแล้ว และช่วยกันทะนุบำรุงวัดสืบต่อกันมาตามลำดับวัดราษฎร์ หมายถึงวัดทั้งชนิดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา และสำนักสงฆ์ซึ่งมิได้รับเข้าเป็นพระอารามหลวง

3. วัดร้าง ได้แก่วัดที่ไม่มีพระภิกษุสงฆ์พำนักอยู่อาศัยอยู่เป็นประจำ ซึ่งทางราชการจะขึ้นทะเบียนเป็นวัดร้างไว้ วัดร้างเองโดยสภาพยังเป็นนิติบุคคลอยู่โดยสมบูรณ์และมีโอกาสที่จะเป็นวัดมีพระสงฆ์ได้อีก โดยดำเนินงานตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการยกวัดร้างเป็นวัดมีพระสงฆ์ พ.ศ. 2514 (รลิกา อังกร. 2544 : 8-11)

3. ชนิดของวัด

ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ในประเทศไทย พุทธศักราช 2505 กำหนดไว้ว่า วัดมี 2 ชนิด คือ

1. วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา

2. สำนักสงฆ์

วิสุงคามสีมา หมายถึง เขตพื้นที่ที่พระสงฆ์ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเพื่อใช้จัดตั้งวัดขึ้นแต่ในทางปฏิบัตินั้นเป็นการขอพระบรมราชานุญาตเฉพาะแต่บริเวณที่ตั้งพระอุโบสถเท่านั้น วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาถือว่าเป็นวัดที่ถูกต้องและมีฐานะเป็นนิติ

บุคคลตามกฎหมาย วัดประเภทนี้ยังแยกออกเป็น 2 ประเภท คือ “วัดหลวงหรือพระอารามหลวง” กับ “วัดราษฎร์”

วัดหลวง หมายถึง วัดที่พระมหากษัตริย์หรือพระบรมวงศานุวงศ์ทรงสร้าง หรือวัดที่รัฐบาลหรือราษฎรทั่วไปสร้างขึ้นแล้วทรงรับไว้ในพระบรมราชานุเคราะห์ ในยุคต้นของกรุงรัตนโกสินทร์มีการกำหนดแบ่งการประดับตกแต่งอาคารทางศาสนาเป็นพระอุโบสถให้แสดงว่าเป็นวัดหลวง เช่น การประดับตกแต่งด้วยช่อฟ้า ใบระกา ลายอง นาคสะดุ้ง หางหงส์ การปิดทองคำเปลว หรือการติดกระจกทำได้เฉพาะวัดหลวง

วัดราษฎร์ หมายถึง วัดที่ราษฎรทั้งหลายสร้างขึ้นตามศรัทธา แต่ก่อนให้ตกแต่งสีแดง

สำนักสงฆ์ หมายถึง สถานที่ตั้งพำนักอาศัยของหมู่พระภิกษุสงฆ์ ซึ่งไม่ได้ขอพระบรมราชานุญาตใช้พื้นที่ดินแห่งนั้นเพื่อจัดตั้งเป็นวัดขึ้น ดังนั้นสำนักสงฆ์จึงไม่มีโรงพระอุโบสถเพื่อใช้เป็นที่ทำสังฆกรรม สุจินต์ นิมอนงค์ (กรมศาสนา. 2529 : 44 ; อ้างอิงมาจาก สุจินต์ นิมอนงค์. 2545 : 8)

4. มูลเหตุการสร้างวัด

แต่เดิมในสมัยครั้งพุทธกาลนั้นยังไม่มีการสร้างอาคารสถานที่ให้เป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุสงฆ์โดยเฉพาะเจาะจง เนื่องจากพระพุทธองค์ไม่ทรงอนุญาตให้พระภิกษุมีที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่งถาวรด้วยจะทำให้เกิดความยึดติดในทรัพย์สินทางโลกจึงทรงกำหนดสถานที่สำหรับใช้เป็นที่อาศัยพื้นฐานสุด คือ “รุกขมูลเสนาสนะ” อันหมายถึง การอยู่รอบโคนต้นไม้ แล้วให้จาริกไปเรื่อยๆ ทั้งนี้เพื่อมิให้จิตมีสิ่งผูกพันเมื่อพระพุทธเจ้าพร้อมเหล่าสาวกออกเผยแผ่พระศาสนาปรากฏว่ามีผู้เลื่อมใสศรัทธาพากันบวชเป็นพระภิกษุจำนวนมากมายังที่ไม่ได้บวชต่างก็ให้ความอุปถัมภ์เกื้อกูลเป็นอย่างดีโดยเฉพาะพระเจ้าพิมพิสาร กษัตริย์แห่งนครราชคฤห์ ทรงประกาศตนเป็นองค์ศาสนูปถัมภ์ต่อพุทธศาสนา ทั้งทรงถวาย “เวฬุวัน” ให้เป็นที่ประทับของพระพุทธองค์และเหล่าพุทธสาวก ซึ่งพระองค์ทรงรับไว้ด้วยเพราะวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์มิใช่มุ่งเน้นให้บำเพ็ญวิปัสสนาเท่านั้น หน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือการจาริกออกไป ณ ที่ต่าง ๆ เพื่อเผยแผ่พระธรรมคำสอนอีกด้วย และเป็นมูลเหตุให้ทรงมีพระพุทธานุญาตให้พระภิกษุสามารถรับอารามที่เหล่าทายกถวายได้ อาทิ เขตวนาราม ที่มหาเศรษฐีอนาถบิณฑิกะแห่งกรุงสาวัตถี สร้างถวาย หรือ ปุพพารามวิหาร ที่นางวิสาขาสร้างถวาย แต่ถือได้ว่า เวฬุวนารามเป็นวัดแห่งแรกของพุทธศาสนา แบบอย่างการสร้างวัดในสังคมไทยมีแบบอย่างที่เป็นอิทธิพลหลักจากลังกา เนื่องจากคนไทยนับถือพุทธศาสนาในลัทธิเถรวาทหรือหินยานผ่านมาจากสายของลังกา (แบบลังกาวงศ์)

มูลเหตุ คือ การสร้างให้เป็นศาสนสถานเพื่อเอื้อต่อการกระทำศาสนพิธี และเหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งคือ เป็นผลสืบเนื่องจากเนื้อหาคำสอนใน “ไตรภูมิ” ที่ทรงนิพนธ์ขึ้นโดยพระยาสิทธิไตรรัตน์แห่งกรุงสุโขทัยในราวปี พ.ศ. 1888 ซึ่งเนื้อหาส่วนใหญ่จะเน้นในเรื่องของ ปุพเพตตปุญญาอันเป็นเรื่องพรรณนาเกี่ยวกับสวรรค์และนรกเป็นอย่างมาก จึงกระตุ้นให้เกิดความกลัวในเรื่องของการทำความชั่ว และเร่งสร้างบุญความดี เพื่อจะได้ขึ้นไปเสวยสุขบน แดนสวรรค์หรือได้เกิดใหม่ในชาติภพหน้าที่เพียบพร้อมด้วยฐานันดรศักดิ์ที่สูงส่ง หรือเพื่อสั่งสมบุญสำหรับไปเกิดในยุคเดียวกับพระศรีอาริยมตตริย การทำบุญที่ให้ได้มาถึงซึ่งอันานิสงส์มากที่สุดก็คือการสร้างวัดนั่นเอง เหตุนี้คนไทยจึงนิยมสร้างวัดกันมาโดยตลอดทุกยุคทุกสมัย (สมคิด จิระทัศนกุล. 2543 : 9-14)

5. การแบ่งเขตในวัด

วัดโดยทั่วไปมีการแบ่งเขตในวัดออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ เรียกว่า เขตพุทธาวาส และเขตสังฆาวาส นิยมแบ่งส่วนพุทธาวาสไว้ในบริเวณส่วนกลางของวัด และเขตสังฆาวาสจะอยู่ล้อมรอบดังนี้

1. เขตพุทธาวาส เป็นเขตที่ตั้งของพระอุโบสถ (โบสถ์) วิหาร เจดีย์ อันเป็นที่ใช้ทำสังฆกรรม และที่ซึ่งฆราวาสไปเคารพกราบไหว้บูชาพุทธเจดีย์และประกอบพิธีทางศาสนา
2. เขตสังฆาวาส เป็นเขตที่อยู่อาศัยของพระสงฆ์ ได้แก่ กุฏิสงฆ์ หอฉัน หอระฆัง (สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เขตการศึกษา 1. 2545 : 8)

นอกจากนี้ภายในบริเวณวัดมีสถานที่และสิ่งก่อสร้างที่สำคัญเป็นองค์ประกอบทำให้เกิดเป็นศาสนสถาน ที่เรียกว่าวัดอยู่หลายประการ ที่สำคัญมีดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. 2539 : 73-75)

พระอุโบสถ หรือ โบสถ์ เป็นสถานที่ประชุมของสงฆ์เพื่อทำสังฆกรรม ที่เรียกว่า “ปาติโมกขทุเทศ” ซึ่งพระสงฆ์จะต้องสวดช้อมกันทุกครึ่งเดือน เรียกว่า “วันอุโบสถ” ต้องทำกันในพระอุโบสถเขตแดนที่สร้างนี้ต้องแยกออกจากหมู่บ้านกำหนด เรียกว่า “วิสุงคามสีมา” มีการกำหนดเขตของพระอุโบสถที่เรียกว่า “เสมา” ให้สมมุติสงฆ์ขนาดไม่เล็กเกินไปจนจุพระภิกษุไม่ได้ถึง 21 รูป หรือ พระสงฆ์นั่งหัตถบาทไม่ได้กำหนดจำนวนพระภิกษุ 21 รูป เป็นเกณฑ์สำหรับชั้นเสมาขนาดย่อมและมีมหาเสมาเป็นเขตแดนเสมาอย่างใหญ่ ให้สมมุติแดนครอบคลุมทั้งวัดหรือส่วนพุทธาวาสเป็นเสมา มีการปักโบสีมาบนกำแพงวัดโดยรอบ วัดที่มีมหาเสมามีรวมทั้งสิ้น 4 วัด คือ วัดราชประดิษฐ์ วัดราชบพิธฯ วัดบรมนิเวศน์ และวัดโพธิ์นิมิตฯ ซึ่งอยู่ในกรุงเทพฯ ทั้งหมด

ภาพประกอบ 2 โบสถ์วัดบ้านไร่ จังหวัดนครราชสีมา

พระวิหาร แต่เดิมหมายถึง ที่อยู่อาศัยของพระภิกษุสงฆ์ แต่ต่อมาได้ใช้เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป เป็นที่ทำบุญ ฟังธรรม บวชเณร ไม่มีขนาดกำหนด อาจจะมีขนาดที่วัดกันเป็นห้อง ซึ่งจะมีจำนวนคี่เสมอ เช่น 5 ห้อง 7 ห้อง 9 ห้อง 11 ห้อง (ใหญ่ที่สุด) คือนับจากช่องระหว่างเสาผนังคู่ตามความยาวของพระวิหาร (1 คือช่วงเสา 4 ต้น นับเป็น 1 ห้อง) ด้านในสุดเป็นที่ตั้งพระ ซึ่งคตินิยมมักจะนิยมตั้งพระประธานในพระวิหารเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย

ภาพประกอบ 3 วิหารหลวงพ่อโต อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา

ความแตกต่างของรูปแบบลักษณะระหว่างพระวิหารและพระอุโบสถพระวิหารและพระอุโบสถต่างล้วนใช้รูปแบบลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่เป็นแบบอย่างเดียวกันหรือคล้ายกันก็ตาม หากแต่เมื่อใช้อาคารทั้ง 2 ประเภทร่วมลงในแผนผังเดียวกันแล้ว ในบางยุคสมัยก็มีการสร้างความแตกต่างของอาคารทั้ง 2 ประเภท ในลักษณะต่าง ๆ กัน ตามคตินิยมของยุคสมัยนั้น ๆ ดังนี้

1. ลักษณะของรูปแบบของอาคาร เช่น นิยมกำหนดรูปแบบอาคารเพื่อใช้กับอาคารทั้ง 2 ประเภทให้ต่างกัน คือ ในสมัยสุโขทัย พระวิหาร นิยมใช้รูปแบบอาคารอย่างมุขเด็จ ในขณะที่พระอุโบสถ นิยมใช้รูปแบบอาคารแบบทรงโรง เช่น วัดช้างล้อม จังหวัดสุโขทัย วัดมหาธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย ในสมัยรัตนโกสินทร์ พระวิหาร นิยมใช้รูปแบบอาคารอย่างมุขลด ในขณะที่พระอุโบสถ นิยมใช้รูปแบบอาคารอย่างมุขลดมีพะไลปีกนก เช่น วัดอนงคารามวัดประยูรวงศาवास ธนบุรี

2. ขนาดอาคารและที่ตั้ง พระอุโบสถในยุคสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3 มีความสำคัญกว่าพระวิหาร ดังนั้นพระอุโบสถจะมีขนาดใหญ่กว่าพระวิหาร รวมทั้งตำแหน่งที่ตั้งของพระอุโบสถจะอยู่ตรงกึ่งกลางของแกนประธานส่วนพระวิหารวางประกบอยู่ด้านข้าง เช่น วัดเทพธิดาราม วัดราชนัคคาราม แต่ต่อมาในยุคสมัยรัชกาลที่ 4 พระวิหารกลับถูกเสริมบทบาทให้สำคัญกว่าพระอุโบสถ ดังนั้นขนาดของพระวิหารสมัยนี้จึงใหญ่กว่าพระอุโบสถ รวมทั้งตำแหน่งที่ตั้งก็จะวางไว้ส่วนหน้าสุดของพระเจดีย์ประธาน ส่วนพระอุโบสถไปวางอยู่ต่อท้ายพระเจดีย์เอกเช่นเดียวกับยุคสมัยอยุธยาตอนต้นที่มีคตินิยมเช่นนี้ ดังจะเห็นได้ เช่น วัดมกุฏกษัตริยาราม วัดโสมนัสวิหาร

3. องค์ประกอบอาคาร เช่น ในยุคสมัยรัชกาลที่ 4 มีการใช้ลักษณะขององค์ประกอบอาคารให้แตกต่างกันระหว่างพระวิหารและพระอุโบสถ ดังตาราง 1

ตาราง 1 ตารางเปรียบเทียบแตกต่างกันระหว่างพระวิหารและพระอุโบสถ

พระวิหาร	พระอุโบสถ
ใช้เสากลม	ใช้เสา 4 เหลี่ยม
ใช้เสาคู่	ใช้เสาเดี่ยว
มีเสาร่วมใน	ไม่มีเสาร่วมใน

4. การใช้สี เช่น ในยุคสมัยรัชกาลที่ 3 มีการใช้สีกระเบื้องหลังคาเพื่อแยกความแตกต่างระหว่างพระวิหารและพระอุโบสถ เช่น วัดราชนัคคาราม พระวิหารใช้หลังคาสีเขียว เดินเส้นกรอบสีส้ม พระอุโบสถใช้หลังคาสีส้ม เดินเส้นกรอบสีเขียว วัดพระเชตุพนฯ พระวิหารใช้หลังคาสีน้ำเงิน เดินเส้นกรอบสีส้ม พระอุโบสถใช้หลังคาสีส้ม เดินเส้นกรอบสีเขียว

พระสถูปเจดีย์ สถูป แปลว่า มูลดิน ซึ่งเกิดจากการขุดพื้นดินเป็นที่ฝังอัฐิธาตุ แล้วเอาดินที่กลบไว้กลบลง ดินนั้นก็สูงขึ้นจากพื้นเป็นที่หมายให้ทราบว่าได้ฝังอัฐิไว้ที่ใด

พระธาตุเจดีย์ เป็นคำที่อินเดียชอบใช้ หมายถึง สถานที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ หรือพระธาตุ พระธาตุ หมายถึง อัฐิ (กระดูกที่เผาแล้ว) ของพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระอรหันต์ ถ้าเป็นอัฐิของพระพุทธเจ้า เรียกว่า พระบรมสารีริกธาตุ หรือพระบรมธาตุ ถ้าเป็นอัฐิพระอรหันต์ เรียกว่า พระธาตุ แต่โดยทั่วไปแล้วจะเรียกรวม ๆ ว่า พระธาตุ สำหรับพระธาตุในที่นี้ หมายถึงส่วนสำคัญของพระสถูป หรือพระปรางค์ ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ หรือพระธาตุไว้ภายใน ซึ่งเรียกว่า ธาตุเจดีย์ ซึ่งเป็นหนึ่งในพุทธเจดีย์ทั้งสี่ ได้แก่ พระธาตุเจดีย์ เป็นเจดีย์ที่บรรจุพระธาตุ อินเดีย เรียกเจดีย์ประเภทนี้ว่า สรีริกสถูป พระธาตุเจดีย์ รวมถึง เจดีย์ที่บรรจุธาตุของพระอรหันต์สาวกด้วย ถ้าเป็นเจดีย์ที่บรรจุพระธาตุของพระพุทธเจ้า โดยเฉพาะก็จะเรียกว่า พระมหาธาตุ พระบรมธาตุ หรือพระบรมสารีริกธาตุ ถ้าเรียกพระธาตุส่วนหนึ่งส่วนใดของพระพุทธเจ้า โดยเฉพาะก็จะเรียกชื่อตามนั้น เช่น

พระทันตธาตุ หรือพระทนต์ธาตุ (ฟัน หรือ เขี้ยวของพระพุทธเจ้า)

พระเกศธาตุ (เส้นพระเกศาของพระพุทธเจ้า)

พระอัฐิธาตุ (พระธาตุส่วนที่เป็นกระดูกหน้าอกของพระพุทธเจ้า)

บริโกทเจดีย์ เป็นพระเจดีย์ที่บรรจุของใช้ที่เกี่ยวกับเนื่องกับพระพุทธเจ้า ได้แก่ อัฐบริวาร มีบาตรและจีวร เป็นต้น นอกจากนั้นยังรวมไปถึงสถานที่อันเป็นสังเวชนียสถานทั้งสี่ คือ สถานที่ประสูติ (ลุมพินีวัน) ตรัสรู้ (พุทธคยา) แสดงปฐมเทศนา (ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน) และปรินิพพาน (เมืองกุสินารา) รวมพระแท่นที่บรรทมตอนปรินิพพาน อินเดียเรียกเจดีย์ประเภทนี้ว่า ปารีโกทสถูป

พระธรรมเจดีย์ เป็นพระเจดีย์ที่บรรจุ หรือจารึก พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เช่น หอพระไตรปิฎก และส่วนที่เป็นพระไตรปิฎกเอง ไม่ว่าจะจารึกในรูปแบบใด เดิมได้เลือกเอาหัวใจพุทธศาสนา จารึกเป็นตัวอักษร ประดิษฐานไว้สำหรับบูชา มีความว่า “เอ ชมมา เหตุปปลภาวเตสฺ เหตุ ตถาค โต เตสญจ โย นิโรโธ จ เอวฺ วาที มหาสมโณ”

ภาพประกอบ 4 พระสัมพุทธเจดีย์ศรีสิงหนาท จังหวัดนครราชสีมา

อุเทสิกเจดีย์ เป็นเจดีย์ที่ทำเป็นพุทธบัลลังก์ พระแท่นพระพุทธรเจ้า รวมถึงพระพุทธรณายด้วย อินเดียเรียกเจดีย์ ประเภทนี้ว่า อุเทสิกสถูป สร้างขึ้นเพื่อเป็นพุทธบูชา รวมความได้ว่าพระเจดีย์เป็นที่ทำเป็นหรือบรรจุสิ่งเนื่องด้วยพระพุทธรเจ้า อันเป็นสิ่งที่ควรแก่การสักการบูชา

เสมา คือ เครื่องหมายบอกเขตพระอุโบสถ เป็นแผ่นหินสลัก นิยมตั้งอยู่ที่มุมทั้ง 4 ของพระอุโบสถและตรงกลางระหว่างมุมอีก 4 แห่ง เสมมาจะเป็นเครื่องกำหนดเขตของอุโบสถบนดิน นิยมปักไว้รอบพระอุโบสถ 8 ทิศ ถ้าวัดใดมีโบเสมาคู่ ถือว่าเป็นวัดหลวง โบเสมมาใบที่อยู่รอบโบสถ์นั้นมีความสำคัญที่สุดอยู่ใบหนึ่ง ติดตั้งอยู่หน้าโบสถ์ เรียกว่า โบเสมมาเอก สำหรับผู้จะเข้าอุปสมบทต้องมาวันทาเสมมาใบนี้ก่อนเข้าโบสถ์ โบเสมมาเอกบางวัดสลักลวดลายวิจิตรพิสดารมาก

เสมามีหลายชนิด มีทั้งตั้งบนกำแพงแก้ว ตั้งอยู่ในซุ้ม หรือทำติดกับผนังพระอุโบสถด้านนอก บางแห่งก็ใช้แทนหินจากธรรมชาติ

ภาพประกอบ 5 เสมาบ้านกุจฉิง จังหวัดชัยภูมิ

กำแพงแก้ว คือกำแพงเดี่ยวๆ กั้นรอบพระอุโบสถ เพื่อให้คูเป็นสัดเป็นส่วนยิ่งขึ้นและกลายเป็นที่สังเกตความแตกต่างระหว่างพระอุโบสถกับพระวิหาร

กุฏิ มักจะสร้างกระจัดกระจายกันอยู่รอบๆ เขตพุทธาวาส ไม่ค่อยมีกฎเกณฑ์ที่ชัดเจน มักเป็นกุฏิเดี่ยวหลังเล็ก ๆ สำหรับวัดใหญ่ ๆ ที่อยู่ของพระสงฆ์จะอยู่รวมเป็นหมวดหมู่เรียกว่า “คณะ” เพื่อสะดวกในการบริหาร แต่ละคณะจะมีพระภิกษุผู้รับผิดชอบเรื่องความสะดวกในการฝึกอบรมพระ-เณรและลูกศิษย์วัดแต่ละคณะ

หอไตร สร้างขึ้นเพื่อเป็นอาคารที่เก็บ “พระไตรปิฎก” และคัมภีร์ต่างๆเอาไว้ให้เป็นหมวดหมู่ เป็นระเบียบเรียบร้อย หากพูดกันในสมัยนี้ก็เป็นเหมือนห้องสมุดนั่นเอง เพราะเป็นสถานที่รวบรวมเก็บตำรับตำราทางพระพุทธศาสนาเอาไว้ หอไตรจึงเก็บเอกสารต่างๆ ของวัดเอาไว้ อีกมากมาย นอกจากหอพระไตรปิฎกส่วนมากแล้ว หอไตรมักจะสร้างเอาไว้ในเขตของสังฆาวาส หรือที่ที่พระสงฆ์พำนักอาศัยมากกว่า เพราะเป็นการสะดวกที่พระสงฆ์จะดูแลรักษาเอกสารทางพระพุทธศาสนาเอาไว้ และสะดวกในการเอามาศึกษาเล่าเรียนอีกด้วย หอไตรนี้ อาจจะปลูกสร้างขึ้นเป็นอาคารโดดเด่นเดี่ยว หรืออาจจะสร้างเอาไว้ต่อเนื่องกับกุฏิสงฆ์ก็ได้

หอระฆัง ส่วนมากมักจะตั้งอยู่ด้านหลังพระวิหาร เป็นสิ่งปลูกสร้างขึ้นมาเพื่อเอาระฆังมาแขวนไว้ที่สูงๆ เพื่อตีระฆังบอกเวลา และเป็นใช้ในพิธีกรรมบางอย่างอันเกี่ยวกับสงฆ์ เดิมทีนั้น มักเอาระฆังมาแขวนเอาไว้บริเวณกุฏิของสงฆ์ บางทีก็อยู่หอสวดมนต์ หอฉัน ต่อมามีการเอาระฆัง

ไปแขวนเอาไว้ให้ห่างออกไป โดยการสร้างที่แขวนระฆังขึ้นมาเป็น “หอรฆัง” อย่างเป็นทางการ เพื่อไม่ให้เกิดปะปนกันและไม่รบกวนโสตประสาทผู้คนที่อยู่ใกล้เกินไป หอรฆังอาจจะถูกสร้างด้วยไม้หรือ ก่อด้วยอิฐหรือปูนก็ได้ มีหลังคาปกคลุมอยู่ ส่วนมากแล้วจะสร้างเป็นจัตุรมุข เป็นแบบมณฑปหรือสร้างเป็นแบบความนิยมมาจากโบราณ บางแห่งก็เอาแบบอย่างมาจากยุโรป

โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปกรรมในวัด เป็นสมบัติล้ำค่าที่ทางวัดจะอนุรักษ์ฟื้นฟูพัฒนาให้เป็นสมบัติของชุมชนและสังคม

โบราณสถาน หมายถึงสิ่งขุดหรือสิ่งที่มีอายุแห่งการก่อสร้าง หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี รวมทั้งสถานที่ที่เป็นแหล่งโบราณคดี แหล่งประวัติศาสตร์ และอุทยานประวัติศาสตร์ด้วย

โบราณวัตถุ หมายถึง สิ่งขุดหรือสิ่งที่มีอายุแห่งการก่อสร้าง ไม่ว่าจะเป็สิ่งประดิษฐ์หรือสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หรือที่เป็นส่วนใดส่วนหนึ่งของโบราณสถาน ซากมนุษย์ ซากสัตว์ ซึ่งโดยอายุหรือลักษณะแห่งการประดิษฐ์มีหลักฐานเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ โบราณคดีและศิลปะ

ศิลปวัตถุ หมายถึง สิ่งที่ทำด้วยฝีมืออย่างประณีตและมีคุณค่าสูงในทางศิลปะ

6. วัดกับคนไทย

การสร้างวัดในประเทศไทยแต่โบราณกาล เมื่อประชาชนมีจิตศรัทธาในพุทธศาสนา ได้อพยพไปตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ใดก็ตามมักจะสร้างขึ้นแล้วนิมนต์พระสงฆ์ไปพำนักอยู่อาศัยเพื่อบำเพ็ญกุศลประกอบศาสนกิจตามประเพณีสืบต่อกันมา ครั้นประชาชนมีจำนวนมากขึ้น การสร้างวัดก็มีจำนวนมากตามไปด้วย ทำให้เกิดปัญหายุ่งยากในทางปกครอง เพราะไม่มีระเบียบแบบแผนเป็นแนวยึดถือปฏิบัติ จึงมีกฎหมายเกี่ยวกับคณะสงฆ์ตราขึ้นเป็นฉบับแรก คือ พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 ได้กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีดำเนินการต่างๆ ไว้ การสร้างวัดนั้นต้องได้รับพระบรมราชานุญาตก่อน วัดได้รับพระบรมราชานุญาตให้สร้างเช่นนี้ เรียกว่า ที่สำนักสงฆ์ เป็นวัดที่ยังไม่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาแล้ว เรียกว่า อาราม ถ้าวัดหลวงเรียกว่า พระอารามหลวง ถ้าเป็นวัดราษฎร์เรียกว่า อารามราษฎร์ ต่อมาได้มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พุทธศักราช 2484 ตราขึ้นเป็นฉบับที่สองใช้แทนฉบับแรก กฎหมายฉบับที่สองนี้ให้มีกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ขั้นตอน วิธีการสร้างวัด และตั้งวัดไว้ โดยให้คณะกรรมการอำเภอออกใบอนุญาตให้สร้างวัด กระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้ออกประกาศการตั้งวัด ภายหลังจากที่ได้ใช้กฎหมายฉบับที่ 2 มาเป็นเวลานานพอสมควร ได้มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งเป็นฉบับปัจจุบันตราขึ้นมาเป็นฉบับที่ 3 แทนฉบับที่ 2 การสร้างและตั้งวัดให้ดำเนินการตามกฎหมายกระทรวงเช่นเดียวกับฉบับก่อน แต่การสร้างวัดกรมการศาสนาจะเป็นผู้ออกหนังสืออนุญาต ส่วนการตั้งวัดยังคงให้กระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้ออกประกาศเช่นเดิม

การสร้างวัดในประเทศนั้น นอกเหนือจากจะเป็นการสร้างตามคติโบราณดังกล่าวแล้ว ในเวลาต่อมาก็ยังมีปัจจัยสำคัญหลักบางประการที่เป็นเหตุจูงใจไปสู่การสร้างวัด ดังนี้

1. สร้างเพื่อให้เป็นสิ่งคู่บ้านคู่เมือง
  2. สร้างเพื่อให้เป็นวัดประจำวัง
  3. สร้างขึ้นเพื่อให้เป็นวัดประจำรัชกาล
  4. สร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์
  5. สร้างขึ้นบนพื้นที่เดิมซึ่งเคยเป็นที่ถวายพระเพลิง พระศพหรือพระบรมศพ
  6. สร้างขึ้น ณ ที่ปรากฏเหตุการณ์สำคัญ
  7. สร้างขึ้นตามคติประเพณีนิยมบางประการ
7. ความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับวัด

สังคมไทยเคารพศรัทธาต่อพระภิกษุมาก เนื่องจากเชื่อว่า พระภิกษุ นั้น เป็นผู้มีความรู้มากกว่าฆราวาส เป็นผู้ทรงศีล ย่อมพูดแต่สิ่งเท็จจริง และเป็นครูบาอาจารย์ ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนที่มีต่อวัดจึงผูกพันแนบแน่นกับวิถีชีวิตของทุกคนนับแต่เกิดจนตาย คำสั่งสอนจึงได้รับความเชื่อถืออย่างไร้ความคลางแคลงใจ ดังนั้นพระสงฆ์จึงกลายเป็นที่พึ่งของสังคมในทุกๆ เรื่องไม่ว่าในทางที่เป็นมงคลและอัปมงคล

ส่วนวัดนั้นเป็นสถานที่รับใช้บริการงานประเพณีการทำบุญต่าง ๆ เพื่อให้เกิดกุศลบุญแก่ฆราวาสเนื่องในวันสำคัญทางศาสนาซึ่งมีอยู่แทบตลอดทั้งปี รวมทั้งเป็น

1. สถานที่ให้การศึกษาแก่ชุมชน นับแต่การบวชเณรจนถึงบวชเป็นภิกษุ
2. สถานที่ให้ความสงบเยือกเย็นทางใจ เช่น การแสดงพระธรรมเทศนา การฝึกปฏิบัติธรรมสมาธิ
3. เป็นสถานที่ชุมนุมของสังคมทุกกาลวาระ เช่น การประชุมกรรมการหมู่บ้าน งานเทศกาลรื่นเริงที่มีการออกร้าน มีมหรสพต่างๆ เป็นต้น
4. เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมเนื่องในการตาย เช่น การตั้งศพสวดพระอภิธรรม การเผาศพ

8. ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับวัง

พระมหากษัตริย์ในอุดมคติของสังคมไทย จะสมบูรณ์แบบได้นั้น ต้องแสดงศักยภาพของพระองค์ใน 2 ลักษณะ คือ ความเป็นพระจักรพรรดิราช ที่สามารถปกป้องปวงประชาให้อยู่เย็นเป็นสุขจากศัตรู และ ความเป็นพระมหาธรรมราชา หมายถึง พระราชาผู้ทรงคุณธรรม ดังนั้นพระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์จึงทรงดำเนินนโยบายตามแนวความคิดดังกล่าวนี้มาโดยตลอด โดยการสร้างบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอารามต่างๆ ก็เพื่อส่งเสริมให้ภาพลักษณ์แห่งความเป็น “ธรรมราชา” ของพระองค์สมบูรณ์แบบขึ้น นอกเหนือจากการอาศัยศาสนาช่วยในพิธีกรรมต่างๆนั่นเอง

9. ความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน วัด และวัง

ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยดังกล่าวมาทั้งหมด มีความเกี่ยวข้องกับสถาบันหลัก 3 ประเภท คือ บ้าน วัด และวัง สถาบันทั้ง 3 หน่วยนี้มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกันตลอดเวลาโดย “วัง” นั้นอยู่ในสถานะของที่ประทับแห่งกษัตริย์หรือผู้นำของสังคมและประเทศชาติ วังจึงเป็นเสมือนหนึ่งสัญลักษณ์แห่งศูนย์รวมในทางอาณาจักร ในขณะที่ “บ้าน” เป็นที่พักอาศัยของเหล่าทวยราษฎร์ เป็นหนึ่งในโครงสร้างพื้นฐาน สำหรับ “วัด” อันเป็นที่ตั้งของพุทธสถานนั้น ก็จะดำรงอยู่ในฐานะศูนย์รวมทางจิตใจที่เป็นดั่งกลางเชื่อมระหว่าง “วัง” กับ “บ้าน” หรืออีกนัยยะหนึ่งระหว่าง “กษัตริย์” กับ “ราษฎร์” เมื่อไทยรับเอาอิทธิพลความเชื่อในเรื่องของ “สมมุติเทพ” จากขอมเข้ามาใช้ในสังคมสมัยอยุธยา ภาพลักษณ์และบทบาทแห่งกษัตริย์ของไทยยิ่งมีความสูงส่งและศักดิ์สิทธิ์ยิ่งขึ้นจนทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันกษัตริย์กับราษฎร์กลับมีช่องว่างห่างกันมาก “วัด” จึงเป็นเสมือนสายใยที่เชื่อมโยงช่องว่างดังกล่าวนี้ วัดสำคัญๆ โดยเฉพาะอย่างวัดมหาธาตุ ถูกสถาปนาขึ้นด้วยชนชั้นปกครองทั้งสิ้น เนื่องจากต้องอาศัยกำลังและทรัพย์วัสดุในการก่อสร้างจำนวนมาก วัดที่พระมหากษัตริย์ทรงสร้างขึ้นจึงวิจิตรบรรจงงดงาม เมื่อวัดดังกล่าวถูกสร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นศูนย์รวมในทางจิตใจของชุมชนกษัตริย์ในฐานะผู้สร้างวัดก็ย่อมได้รับความเคารพศรัทธาและซื่อสัตย์จงรักภักดีจากทวยราษฎร์ในชุมชนนั้นโดยปริยาย อำนาจและพลังมวลชนที่กษัตริย์พึงจะได้มา อาศัยการสื่อผ่านทางเจ้าอาวาสวัดต่างๆนี้โดยตรง นี่ก็คือความสัมพันธ์ระหว่างความหมายของบ้าน วัด และวัง

โดยสรุปแล้ววัดในสถานะที่เป็นศูนย์กลางของสังคมจึงมีความสำคัญและบทบาทหน้าที่ดังนี้

1. วัดในฐานะตัวแทนความเจริญและความมั่นคงของแผ่นดิน
2. วัดในฐานะสถาบันผู้สืบทอดศาสนาให้ยั่งยืน
3. วัดในฐานะสถานที่ให้การศึกษา
4. วัดในฐานะที่พึ่งทางกายและใจของสังคม
5. วัดในฐานะศูนย์รวมของศิลปกรรม

10. บทบาท หน้าที่และความสำคัญของวัด

วัดมีวัตถุประสงค์หลักคือเป็นสถานที่พำนักของพระภิกษุ สามเณร และเป็นที่สำคัญสำหรับประกอบพิธีทางศาสนา หรือประกอบกิจกรรมทางศาสนา ซึ่งในอดีตวัดยังทำหน้าที่และมีความสำคัญต่อชุมชนอีกในหลาย ๆ ด้าน เช่น

1. วัดเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านส่งกุลบุตรมารับใช้พระสงฆ์ และรับการฝึกอบรมทางศีลธรรมและศึกษาวิชาการต่าง ๆ
2. วัดเป็นสถานที่ที่พ่อแม่ คนแก่คนเฒ่า มารับความรู้ด้วยการสดับพระธรรมเทศนา

3. วัดเป็นสถานพยาบาลที่รักษาผู้เจ็บป่วยตามภูมิรู้ โดยวัดเป็นแหล่งตำรายาและตำราแพทย์ และพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นหมอรักษาคคนเจ็บป่วยทั่วไป
  4. วัดเป็นสถานสงเคราะห์ของบุตรหลานชาวบ้านที่ยากจน ได้มาอาศัยและศึกษาเล่าเรียนตลอดจนผู้ใหญ่ที่ยากจน ได้มาอาศัยเลี้ยงชีพ
  5. วัดเป็นที่พักอาศัยของคนเดินทาง วัดบางวัด เช่นวัดเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนนทบุรีได้สร้างศาลาเอาไว้เพื่อการนี้โดยเฉพาะ
  6. วัดเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านได้มาพบปะและพักผ่อนหย่อนใจ โดยที่ทางวัดได้จัดสถานที่ให้เป็นระเบียบ สะอาด ร่มรื่น
  7. วัดเป็นสถานที่จัดงานเทศกาลและงานมหรสพต่างๆ เช่น งานเทศน์มหาชาติ งานก่อพระเจดีย์ทรายในวันสงกรานต์ เป็นต้น
  8. วัดเป็นบ่อเกิดและศูนย์กลางของศิลปกรรมแขนงต่างๆ
  9. วัดเป็นที่ไกลเกลียดชังพิพาท เป็นที่ปรึกษาหารือแก้ปัญหาชีวิตครอบครัวและความทุกข์ต่าง ๆ ของชาวบ้าน
  10. วัดเป็นคลังวัสดุสำหรับเก็บของใช้ต่างๆ ซึ่งชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกันเมื่อมีงานที่วัดหรือยืมไปใช้เมื่องานที่บ้าน
  11. วัดเป็นสถานที่ประชุมของผู้นำในหมู่บ้านที่กำนันและผู้ใหญ่บ้านจะเรียกลูกบ้านมาประชุมกันเพื่อบอกแจ้งกิจกรรมต่าง ๆ (กรมการศาสนา. 2539 : 1-2)
11. บทบาทของวัดต่อสังคมไทย
- บทบาทของวัดในปัจจุบันมีบทบาทโดยทั่วไปดังนี้ (คุณ โทจันทร์. 2537 : 86-88)
1. เป็นสถานที่ศึกษาสำหรับประชาชน มีโรงเรียนหลายแห่งตั้งอยู่ในวัด เจ้าอาวาสวัดเป็นองค์อุปถัมภ์ให้สถานที่จัดการเรียนการสอน อบรมจรรยา และเป็นที่ศึกษาเล่าเรียนของพระภิกษุสามเณร ตลอดจนเยาวชนทั่วไป
  2. เป็นสถานสงเคราะห์เยาวชนบุตรหลานชาวบ้านที่ยากจนหรือถูกทอดทิ้งได้มาอาศัยเลี้ยงชีพ
  3. เป็นสถานที่สัปปายะ คือเป็นที่สบายกายสบายใจ สะอาด สงบ ร่มรื่น ให้การรักษาโรคจิตใจ ผู้มีใจเป็นทุกข์ เสรีใจ หดหู่ วัณวายใจถ้าเข้าไปในวัดก็จะบรรเทาทำให้รู้สึกสบายใจขึ้นได้
  4. เป็นพิพิธภัณฑ์สถาน หรือห้องสมุด เพราะเป็นที่เก็บรวบรวมสมบัติโบราณอันล้ำค่าจะเป็นโบราณวัตถุ หรือศิลปวัตถุและเป็นที่เก็บรวบรวมหนังสือพระไตรปิฎก หนังสือธรรมะ และหนังสือสารคดีต่าง ๆ บริการแก่ประชาชนสำหรับศึกษาค้นคว้า

5. เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา สำหรับประชาชนที่ประสงค์จะบำเพ็ญกุศลเนื่องในโอกาสต่าง ๆ
  6. เป็นสถานที่จัดเทศกาล และแสดงมหรสพต่างๆ ตลอดทั้งเมื่อมีงานเทศกาลทำให้ชาวบ้านได้รับความสนุกสนาน
  7. เป็นสโมสรที่ชาวบ้านได้มาพบปะหรือประชุมกัน
  8. เป็นสถานสวัสดิการสงเคราะห์แก่คนยากจนและคนที่ไร้ที่พึ่งพิง เป็นที่พักสำหรับคนเดินทาง เป็นที่พึ่งพิงชั่วคราวสำหรับผู้ที่ถูกภัยคุกคาม ภัยพิบัติ ภัย อัคคีภัย ได้รับการสงเคราะห์ตามสมควร
  9. เป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรมและเป็นศูนย์รวมกิจกรรมตามประเพณีทุกอย่างเป็นแหล่งกลางในการเผยแพร่วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของไทย
  10. เป็นสถานที่แสดงความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของประชาชน เพราะถือว่าวัดเป็นสมบัติของส่วนรวม
  11. เป็นคลังวัสดุสำหรับเก็บของใช้ต่างๆ ซึ่งชาวบ้านจะได้ร่วมกันเมื่อมีงานที่วัดหรือยืมไปใช้เมื่อมีงานที่บ้าน
  12. เป็นสถานที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาหารือแก้ปัญหาชีวิตครอบครัวและความทุกข์ต่าง ๆ ของชาวบ้าน
  13. เป็นฌาปนสถานของชุมชน ใช้ในงานพิธีฌาปนกิจศพ รวมทั้งมีการบรรจุหรือเก็บศพ และเก็บอัฐิ
  14. เป็นสถานที่ดำเนินการทางการเมือง เช่น เป็นคูหาลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เป็นสถานที่ปราศรัยของนักการเมือง
  15. เป็นตลาดนัดและตลาดได้รู้ ใ้ประชาชนได้มาดำเนินธุรกิจการค้าภายในวัด โดยเก็บค่าบริการเพื่อบำรุงวัด
- ประเวศ วะสี (2548 : 8) ได้เสนอบทบาทของวัดไว้ดังนี้
1. วัดเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ดังนั้นถ้าวัดเข้มแข็งจะทำให้โครงสร้างของชุมชนเข้มแข็งด้วย เนื่องจากสมาชิกในชุมชนมีศีลธรรมที่ดีงาม ถ้าวัดลอยตัวออกจากโครงสร้างของสังคมในชุมชน จะทำให้ชุมชนอ่อนแอ และส่งผลให้สถาบันอื่นๆ รวมทั้งสถาบันศาสนาอ่อนแอไปด้วย
  2. วัดกับการจัดการศึกษา การศึกษาในระบบจากโรงเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา กว่า 30,000 โรงเรียน ยังไม่สามารถผลิตคนที่มีความเข้มแข็งทางปัญญาและศีลธรรมในส่วนที่ขาดนี้วัดสามารถจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาคนให้เต็มศักยภาพได้ ก็จะเป็นประโยชน์แก่สังคมอย่างแท้จริง

3. การบริหารจัดการวัด วัดเป็นทรัพยากรที่ทรงคุณค่าแก่สังคม ดังนั้นระบบบริหารจัดการที่จะก่อประโยชน์สูงสุดแก่สังคมตามอุดมการณ์แห่งพระพุทธศาสนา จึงมีผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งเจ้าอาวาส คณะสงฆ์ รัฐบาล และผู้ที่เกี่ยวข้องให้ความร่วมมือกันในการจรรโลงพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมต่อไป

4. วัดกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พระสงฆ์และวัดเป็นต้นแบบในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแก่สังคม

พระมหาอุทัย ญาณวโร (2459 : 24) ได้กล่าวถึงบทบาทสำคัญของพระพุทธศาสนาที่ถือเป็นเอกลักษณ์ของตนและทำให้ศาสนาดำรงมาได้ยาวนานดังนี้

1. ศาสนาในฐานะเป็นองค์กรทางศีลธรรม เป็นบทบาทที่เด่นชัดที่สุดของศาสนาที่มีต่อสังคม ศาสนาเริ่มต้นด้วยการสร้างประมวลหลักศีลธรรม บางส่วนหลักศีลธรรมได้กลายเป็นกฎหมาย แต่บางส่วนของศีลธรรมให้ศาสนาดำเนินการเช่น เรื่องการปลูกฝังจิตสำนึก การรู้จักควบคุมตนเอง และหลักจริยธรรมในความสัมพันธ์ทางสังคม

2. ศาสนาในฐานะองค์กรช่วยเหลือสังคม เนื่องจากศาสนาเป็นผู้รับผิดชอบในการปลูกฝังความสำนึกทางศีลธรรม ศาสนาจึงเป็นองค์กรเอกชนที่เข้ามาช่วยเหลือสังคม เช่น การจัดหาวัตถุ การรณรงค์แก้ปัญหาสังคม เช่นปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยมีพื้นฐานจากการมีคุณธรรมของประชาชน ศาสนาจึงเป็นตัวกลางเฉลี่ยความผาสุกทางสังคมโดยไม่ต้องอาศัยกฎหมายบังคับ

3. ศาสนาในฐานะผู้ให้จุดหมายแห่งชีวิต ทั้งนี้เพราะรัฐและสังคมจะสามารถช่วยเหลือบุคคล (ปัจเจกบุคคล) ให้มีความสุขสมบูรณ์ได้เพียงส่วนหนึ่งเท่านั้นสังคมไม่สามารถที่จะทำให้ทุกคนบรรลุจุดหมายแห่งชีวิตที่แท้จริงได้ นั่นคือ “วิธีการปฏิบัติเพื่อให้ถึงความดับทุกข์โดยสิ้นเชิง”

สมคิด จิระทัศนกุล (2543 : 23-24) ได้กล่าวถึงวัดในฐานะที่เป็นศูนย์กลางของสังคม ว่ามีความสำคัญและมีบทบาทหน้าที่สรุปได้ดังนี้

1. วัดในฐานะตัวแทนความเจริญและความมั่นคงของแผ่นดิน เพราะการสร้างวัดทุกครั้งต้องใช้กำลังทรัพย์และกำลังการจำนวนมาก ยุคสมัยใดที่มั่นคงและมีความเจริญ ก็อาจวัดได้จากจำนวนวัดในแผ่นดินนั้น ๆ เช่น อาณาจักรอยุธยา หรือรัตนโกสินทร์ตอนต้นยุคสมัยรัชกาลที่ 3 ฯลฯ

2. วัดในฐานะสถาบันผู้สืบทอดศาสนาให้ยั่งยืน เพราะวัดเป็นสถานที่เดียวที่เป็นที่ตั้งและที่รวมแห่ง “ไตรรัตน์” อันเป็นหลักสำคัญที่สุดในทางพุทธศาสนา คือ พระพุทธ (พระพุทธรูป) พระธรรม (พระไตรปิฎก – พระธรรมคัมภีร์) และพระสงฆ์

3. วัดในฐานะสถานที่ให้การศึกษา เพราะเป็นแหล่งเดียวที่ให้ความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมแก่บุตรหลานของชนทุกระดับในสังคมแบบดั้งเดิมของไทย

4. วัดในฐานะที่พึ่งทางกายและใจของสังคม เพราะวัดมีพระภิกษุผู้ซึ่งเป็น ภาพลักษณ์ของผู้มีคุณธรรม ผู้สันโดษ เป็นผู้นำของสังคม ทั้งเป็นผู้มีความรู้ความสามารถจึงได้รับความเชื่อถือยอมรับของสังคมในทุก ๆ เรื่องที่ต้องการปรึกษาหารือ หรือช่วยเหลือทั้งในเชิงชี้แนะ สั่งสอน และเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

5. วัดในฐานะศูนย์รวมของศิลปกรรม เพราะวัดถูกจรโลงขึ้นด้วยกระแสนศรัทธา จากสังคมที่มีต่อศาสนา ดังนั้นศิลปกรรมด้านต่าง ๆ จึงได้รับการถ่ายทอดออกมาอย่างสร้างสรรค์งดงามเต็มเปี่ยมไปด้วยความหมายที่ล้วนสื่อทั้งในเชิงนามธรรมและรูปธรรม

12. ทรัพย์ากรวัด

ทรัพย์ากรวัด หมายถึง กิจการและทรัพย์สิน ตลอดจนทรัพย์ากรที่เป็นบุคคลที่อยู่ในวัด ทรัพย์สินของวัด หมายถึง สมบัติของวัดประกอบด้วยที่ดิน อาคาร เงินทอง และวัตถุ สิ่งของมีค่าทุกสิ่งทุกอย่าง อาจเรียกว่า “ศาสนวัตถุ”

บุคคลที่อยู่ในวัด หมายถึง พระภิกษุ สามเณร ชี เด็กวัด และผู้ที่อาศัยอยู่ในวัด รวมถึงไวยาวัจกร และคณะกรรมการวัดด้วย ซึ่งอาจเรียกว่า “ศาสนบุคคล”

ดังนั้นทรัพย์ากรวัด หมายถึง ที่ดิน อาคาร ภูมิ เสนาสนะ โบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญ เงินทอง และวัตถุสิ่งของมีค่าทุกสิ่งทุกอย่าง ที่วัดได้มาเป็นสมบัติของวัดตลอดจนพระภิกษุ สามเณร ชี เด็กวัด และผู้ที่อาศัยอยู่ในวัด รวมถึงไวยาวัจกร และคณะกรรมการวัดด้วย

ทรัพย์ากรวัดสามารถจำแนกออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือทรัพย์ากรที่เป็น “ศาสนวัตถุ” และ “ศาสนบุคคล”

ทรัพย์ากรที่เป็น “ศาสนวัตถุ” มีความสำคัญดังนี้

1. เป็นสถานที่สืบสวดพระพุทธศาสนา วัดนอกจากเป็นที่อยู่ของพระภิกษุ สามเณร โบสถ์ วิหาร เจดีย์ ฯลฯ นอกจากจะเป็นที่ให้พระได้ใช้ประโยชน์ตามสภาพการใช้งานแล้ว ยังเป็นสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาอีกด้วย

2. เป็นศิลปะล้ำค่า โบสถ์ วิหาร เจดีย์ พระพุทธรูป ที่สร้างขึ้นในวัดที่สืบทอดกัน มาหลายชั่วอายุคน มีคุณค่า มีความงามทางศิลปะอย่างสูง

3. มีคุณค่าทางวัฒนธรรม ทุกอย่างที่เป็นวัด ได้หลอมรวมทำให้เกิดวิถีชีวิตแบบ ไทยสร้างวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่า ฟังลึกในจิตใจของคนไทย

4. เป็นแหล่งท่องเที่ยว เผยแพร่ชื่อเสียงให้กับประเทศดังปรากฏอยู่ในทุกวันนี้ ซึ่งมีนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากนิยมมาเที่ยวชมความงดงามทางศิลปะของวัด รวมทั้งคนไทยเองก็ชอบที่จะไปเที่ยวชมวัดต่าง ๆ

ทรัพยากรที่เป็นศาสนบุคคล มีความสำคัญดังนี้

1. เผยแพร่คำสอนทางศาสนา พระภิกษุ สามเณรที่ศึกษาเล่าเรียน ฝึกฝนตนเอง และประพฤติปฏิบัติตนเองอยู่ในพระวินัยดีแล้ว จะเป็นผู้เผยแพร่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อให้ชาวโลกได้ยึดมั่นปฏิบัติเพื่อให้ชีวิตตนเองมีความสุข
2. เป็นแบบอย่างที่ดีของการมีชีวิตตามหลักธรรม เป็นการใช้ชีวิตที่มีความสุขแบบยั่งยืน พระภิกษุ สามเณร ที่ประพฤติปฏิบัติตนเองอยู่ในพระวินัยดีแล้ว จะเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ประชาชนได้
3. เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน พระภิกษุ สามเณร ที่ประพฤติปฏิบัติตนเองอยู่ในพระวินัยดีแล้ว จะมีความเมตตากรุณาสูง มีความรอบรู้ในสภาวะธรรมสามารถให้คำปรึกษาแนะนำ แนวทางการดำเนินชีวิตให้แก่ประชาชนได้ ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างชาวบ้านได้
4. เป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชน พระสงฆ์ มีความรู้เคร่งครัดในการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยจะเป็นผู้มีภูมิความรู้ มีปัญญา มีวิสัยทัศน์กว้างไกล จะเป็นที่เคารพยกย่องเลื่อมใสศรัทธาแก่ชาวบ้าน สามารถเป็นผู้นำในการพัฒนาความเจริญมาสู่ชุมชนได้
5. เป็นผู้พัฒนาวัดให้เจริญรุ่งเรือง บุคคลภายในวัดจะเป็นผู้ที่คอยช่วยเหลือกิจการภายในของวัดเป็นไปด้วยความเรียบร้อยเป็นไปโดยรัดกุมจะทำให้วัดเจริญรุ่งเรืองมั่นคงตามไปด้วย (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. 2539 : 10-11)

13. ท้องธรรมกับชาวอีสาน

ภาคอีสานนั้น ได้ชื่อว่าเป็นภาคที่ร่ำรวยด้วยวัฒนธรรมและประเพณีโดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับวัดมีมากกว่าภาคใด ๆ ของประเทศ ทั้งนี้เพราะชาวอีสานมีลักษณะเฉพาะที่เน้นความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาและประเพณีพื้นบ้านที่เป็นประเพณีที่ทำให้ชาวบ้าน ได้มาทำบุญร่วมกันเป็นประจำทุก ๆ เดือนของปี ซึ่งทำให้ผู้คนได้ใกล้ชิดกับวัด มีโอกาสได้ฟังเทศน์ ฟังธรรม และมีโอกาสพบปะคุ้นเคยกัน ลักษณะเด่นทางวัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวัดของชาวอีสานคือ ฮีตสิบสอง หรือประเพณีสิบสองเดือนของอีสานนั่นเอง ฮีตสิบสอง มาจากคำ 2 คำ คือ ฮีต กับ สิบสอง ฮีต มาจากคำว่า จาริต หมายถึงสิ่งที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนกลายเป็นประเพณีที่ดั่งามชาวอีสาน เรียกว่า จาฮีต หรือ ฮีต สิบสองเดือนต่างๆ ในหนึ่งปี ฮีตสิบสองจึงหมายถึงประเพณีที่ประชาชนชาวอีสานได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาในโอกาสต่างๆ ทั้งสิบสองเดือนในแต่ละปีประเพณีทั้งสิบสองเดือนที่ชาวอีสานถือปฏิบัติกันมานั้นล้วนเป็นประเพณีที่ส่งเสริมให้คนในชุมชน ได้ออกมาร่วมกิจกรรมพบปะสังสรรค์กันเพื่อความสนุกสนานรื่นเริงและเพื่อความสามัคคีมีความรักใคร่กันของคนในท้องถิ่นซึ่งเป็นการสืบทอดสิ่งที่ดั่งามมาจวบจนปัจจุบันประเพณีอีสานส่วนใหญ่จะมีเอกลักษณ์แตกต่าง ๆ จากประเพณีภาคอื่นๆ (อาจคล้ายคลึงกับประเพณีของทางเหนือบ้างเพราะมี

ที่มาค่อนข้างใกล้ชิดกัน) ประเพณีอีสานได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมล้านช้าง (แถบหลวงพระบาง ประเทศลาว) จึงจะเห็นได้ว่าประเพณีของชาวอีสานและชาวลาวมีความคล้ายกัน เพราะมีที่มาเดียวกันและชาวอีสานและชาวลาวก็ไปมาหาสู่กันเป็นประจำเยี่ยมญาติพี่น้องทำให้มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมระหว่างกันด้วย ฮีตสิบสอง มีความสำคัญต่อชาวอีสานอย่างมากเนื่องจากชาวอีสานส่วนใหญ่จะมีอาชีพเกษตรกรรมจึงมีความเชื่อและประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร โดยเฉพาะการทำนาซึ่งถือเป็นอาชีพหลักของชาวอีสานจึงให้ความสำคัญกับการทำนา เริ่มตั้งแต่การทำบั้งไฟขอฝนจากพญาแถนในเดือนหกเพื่อจะเริ่มฤดูกาลทำนาหรือไม่ว่าจะเป็นการทำบุญคูณลานข้าว เพื่อความเป็นสิริมงคลเมื่อนำข้าวขึ้นยุ้ง เป็นต้น นอกจากนี้ชาวอีสานยังให้ความเคารพและเลื่อมใสในพระพุทธศาสนามีศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจวิถีชีวิตของชาวอีสานจึงมีความสัมพันธ์กันระหว่าง ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาและการทำมาหากิน ดังจะเห็นได้จากฮีตทั้งสิบสองเดือนที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมของวัดและพระสงฆ์ ได้แก่

เดือนอ้าย บุญเข้ากรรม บุญเข้ากรรมเป็นกิจกรรมของสงฆ์ เมื่อถึงเดือนอ้าย พระสงฆ์จะต้องเข้ากรรม ซึ่งเป็น พิธีเรียกว่า “เข้าปริวาสกรรม” โดยให้ภิกษุผู้ต้องอาบัติ (กระทำผิด) ได้สารภาพต่อหน้าคณะสงฆ์ เพื่อเป็นการฝึกจิตสำนึกถึงความบกพร่องของตนเอง และมุ่งประพาศิตตนให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัย พิธีเข้าปริวาสกรรมจะเป็นข้างขึ้นหรือข้างแรมก็ได้ โดยกำหนดไว้ 9 ราตรีพระภิกษุสงฆ์ที่ต้อง การเข้าปริวาสกรรมต้องไปพักอยู่ในสถานที่สงบ ไม่มีคนพลุกพล่านอาจจะเป็นบริเวณวัดก็ได้โดยมีกุฏิชั่วคราวเป็นหลัก ๆ พระภิกษุสงฆ์ที่เข้าปริวาสกรรมคราวหนึ่งๆ จะมีจำนวนเท่าใดก็ได้ แต่ต้องบอกไว้ก่อนว่าตนเองจะเข้าปริวาสกรรม และเมื่อถึงเวลาออกกรรมจะมีพระสงฆ์ 20 รูปมารับออกกรรม พิธีทำบุญเข้ากรรมหรือเข้าปริวาสกรรมของพระภิกษุสงฆ์นี้ไม่ถือว่าเป็นการล้างบาป แต่จะถือว่าเป็นการพิจารณาตนว่าจะไม่กระทำความผิดอีก ส่วนกิจของชาวพุทธศาสนิกชนในบุญเข้ากรรมนี้ คือการหาข้าวของเครื่องอุปโภคบริโภคถวายพระ ซึ่งถือว่าจะได้บุญมากกว่าการทำบุญตักบาตรทั่วไป

เดือนยี่ บุญคูณลาน การทำบุญคูณลานจะทำกันเมื่อได้เก็บเกี่ยวข้าวแล้ว ชาวอีสานจะเห็นความสำคัญของข้าวเป็นอย่างมาก ในพิธีนี้จะมีการนิมนต์พระสงฆ์ไปเทศน์ที่ลานนวดข้าว (ลานนวดข้าวของชาวอีสานในสมัยก่อนมักจะทำขึ้นในลานข้างบ้าน หรือข้างทุ่งนาและมักจะให้มูลของควายมาลาดพื้นแล้วตากให้แห้งจะได้พื้นที่เรียบ) มีการทำบุญตักบาตรเลี้ยงพระประพรมน้ำพระพุทธมนต์แก่ชาวบ้าน ลานนวดข้าว ที่นา ต้นข้าว และบริเวณใกล้ลานนวดข้าว ถือว่าเป็นสิริมงคลแก่การเกษตรกรรม ทำให้ข้าวในนาอุดมสมบูรณ์ ซึ่งเชื่อว่าเจ้าของจะอยู่เย็นเป็นสุข ฝนจะตกต้องตามฤดูกาล ข้าวกล้าจะงอกงามและได้ผลดีในปีต่อไป เมื่อเสร็จพิธีทำบุญคูณลานแล้วชาวบ้านจึงจะขนข้าวใส่ยุ้ง และเชิญขวัญข้าวคือพระแม่โพสพไปยังยุ้งข้าวและทำพิธีสู่ขวัญเจ้าข้าว (ฉางข้าว)

เพื่อเป็นสิริมงคลต่อไป ประเพณีปัจจุบันแทบจะหาไม่ได้แล้ว เพราะชาวอีสานได้ทำกันน้อยลง และนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ เช่น การใช้เครื่องนวดข้าวแทนการนวดด้วยมือหรือใช้สัตว์นวด (ทำให้ไม่ต้องมีลานนวดข้าว)

เดือนสามบุญข้าวจีบุญข้าวจีเป็นการทำบุญในช่วงเทศกาลวันมาฆบูชา ชาวบ้านจะมาร่วมกันทำบุญตักบาตรในตอนเช้า ตอนค่ำจะมีการเวียนเทียนรอบพระอุโบสถ ซึ่งการทำบุญข้าวจีนี้ชาวบ้านอาจจะไปรวมกันที่วัด หรือต่างคนต่างจัดเตรียมข้าวจีไปเองแล้วนำไปถวายพระภิกษุสามเณรที่วัด มีการไหว้พระรับศีลพระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์และตักบาตรด้วยข้าวจี แล้วยกไปถวายพร้อมภัตตาหารอื่น ๆ เมื่อพระฉันเสร็จแล้วมีการฟังเทศน์ฉลองข้าวจีและรับพร ซึ่งมูลเหตุที่มีการทำบุญข้าวจีเนื่องมาจากสมัยพุทธกาลมีนางทาสชื่อปุณณทาสีได้นำแป้งข้าวจี (แป้งทำขนมจีน) ไปถวายพระพุทธเจ้าแต่จิตใจของนางก็คิดว่าขนมแป้งข้าวจีเป็นเพียงขนมของทาสที่ต่ำต้อย พระพุทธองค์คงไม่ฉัน ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงหยั่งรู้อุจเฉฐใจของนาง จึงทรงฉันแป้งข้าวจีต่อหน้านาง ทำให้นางเกิดความปิติดีใจ ชาวอีสานจึงได้แบบอย่างในการทำแป้งข้าวจีนี้ และพากันทำบุญข้าวจีถวายพระมาโดยตลอด โดยเฉพาะในช่วงเดือนสามจะมีการทำบุญข้าวจีถวายพระมาจวบจนปัจจุบัน (การทำบุญข้าวจีของคนอีสานในช่วงเดือน 3 นั้นเป็นช่วงที่อากาศหนาวเย็น ดังนั้นการจีข้าวในช่วงนี้ชาวบ้านก็จะได้รับไอร่มจากการนั่งล้อมวงกันจีข้าวอีกด้วย) การทำข้าวจีของชาวอีสานนั้นปัจจุบันส่วนใหญ่จะใช้ข้าวเหนียวที่นึ่งสุกแล้วมาปั้นเป็นก้อนแล้วนำไปย่างบนไฟอ่อนๆบางคนอาจใช้ไขเหลืองทาเพื่อให้มีสีที่น่ารับประทาน หรือใส่น้ำอ้อยที่ใส่ข้าวจี จี ภาษาอีสานหมายถึง ปิ้งหรือย่าง

เดือนสี่ บุญพะเหวด (บุญพระเวสสันดรหรือบุญมหาชาติ) คำว่าพะเหวด เป็นสำเนียงของชาวอีสาน ที่มาแผลงมาจากคำว่า พระเวส ซึ่งหมายถึง พระเวสสันดร การทำบุญพะเหวด เป็นการทำบุญและฟังเทศน์เรื่องพระเวสสันดรชาดกหรือเทศน์มหาชาติซึ่งมีจำนวน 13 กัณฑ์ ทั้งนี้เพื่อเป็นการรำลึกถึงพระเวสสันดรผู้ซึ่งบำเพ็ญเพียรอันยิ่งใหญ่ด้วยการบริจาคทานหรือ ทานบารมีในชาติสุดท้าย หรือมหาชาติของพระพุทธองค์ก่อนที่จะมาเสวยชาติและตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า งานบุญพะเหวด เป็นงานบุญที่ยิ่งใหญ่ของชาวอีสานนิยมทำกันทุกหมู่บ้าน ด้วยความเชื่อว่าหากได้ฟังเทศน์มหาชาติครบทั้ง 13 กัณฑ์ จบภายในวันเดียนั้น อาณิสงส์จะคลบ้นดาลาให้ไปเกิดในศาสนาของพระศรีอาริยมตไตร ซึ่งเป็นดินแดนแห่งความสุขตามพุทธคติ ปัจจุบันงานบุญพะเหวดยังหาได้ทั่วไปเกือบทุกจังหวัดในภาคอีสาน แต่ลดความใหญ่โตของงานลงบ้าง ไม่ใช่งานที่ยิ่งใหญ่เหมือนในอดีต แต่ก็มีบางจังหวัดที่ได้จัดงานนี้อย่างยิ่งใหญ่ เช่นที่จังหวัดร้อยเอ็ดถือเป็นงานประเพณีของจังหวัด ภายในงานจะมีขบวนแห่พระเวสสันดรหลายขบวน และมีการทำขนมจีน (ชาวอีสานเรียกข้าวปุ้น) มากมายมาเลี้ยงแขกบ้านแขกเมือง

เดือนห้า บุญสงกรานต์ เป็นการทำบุญวันขึ้นปีใหม่ของไทยแต่โบราณ นิยมทำในเดือนห้าเริ่มตั้งแต่วันที่ 13 เมษายนถึงวันที่ 15 เมษายน คำว่า “สงกรานต์” เป็นคำสันสกฤต แปลว่า ผ่านหรือเคลื่อนย้ายเข้าไป ในที่นี้หมายถึงพระอาทิตย์ที่ผ่าน หรือเคลื่อนย้ายเข้าไปในจักรราศีหนึ่งเป็นเดือนที่เริ่มต้นปีใหม่ การทำบุญสงกรานต์จะมีพิธีสงฆ์พระพุทธรูป พระสงฆ์ ผู้ใหญ่ ผู้เฒ่าผู้แก่ รวมทั้งจะมีการทำพิธีบายศรีสู่ขวัญพระพุทธรูปและพระสงฆ์ ตามละแวกหมู่บ้านต่างๆ นอกจากนี้ชาวบ้านจะทำบุญตักบาตรก่อนพระเจดีย์ทราย และมีการเล่นสาดน้ำกันอย่างสนุกสนานตลอดทั้ง 3 วัน และบางหมู่บ้านจะมีการแห่พระพุทธรูปไปรอบๆ หมู่บ้านเพื่อให้ชาวบ้านได้สรงน้ำกันอย่างทั่วถึง ปัจจุบันงานสงกรานต์ของชาวอีสานได้เปลี่ยนไปจากเดิมเป็นอย่างมาก ในตัวเมืองใหญ่ ๆ มักมีการเล่นน้ำกันอย่างรุนแรง มีการใช้แป้ง น้ำแข็งหรือสีด้วย แต่ประชาชนอีสานในชนบทโดยเฉพาะคนเฒ่าคนแก่ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมแบบดั้งเดิมไว้ คือมีการทรงน้ำพระพุทธรูปทั้งที่วัดและพระพุทธรูปที่บ้านพระสงฆ์ จากนั้นจะไปสรงน้ำของพรจากคนเฒ่าคนแก่ที่ตัวเองให้ความเคารพ พ่อแม่ ญาติผู้ใหญ่ ฯลฯ ในช่วงงานนี้ชาวอีสานที่ไปทำงานต่างถิ่นจะกลับบ้านเพื่อร่วมทำบุญและพบปะญาติพี่น้อง

เดือนหก บุญบั้งไฟ หากกล่าวถึงบุญบั้งไฟแล้วคนส่วนใหญ่คงจะนึกถึงจังหวัดยโสธรหรืออุดรธานี ซึ่งมีการจัดงานนี้อย่างยิ่งใหญ่ การทำบุญบั้งไฟเป็นงานสำคัญอีกงานของชาวอีสาน โดยจัดกันก่อนฤดูทำนา ด้วยเป็นการเชื่อว่าเป็นการขอฝนเพื่อให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล ชาวกล้าในนาอุดมสมบูรณ์ ประชาชนอยู่อย่างมีความสุข ในงานจะมีการแห่บั้งไฟและจุดบั้งไฟ เพราะเชื่อว่าเป็นการส่งสัญญาณขึ้นไปบอกพญาแถนให้ส่งน้ำฝนลงมา ระหว่างที่มีการจุดบั้งไฟชาวบ้านจะมีการแข่งซึ่งจะสนุกสนานมาก และการทำบุญบั้งไฟนี้นับเป็นงานชุมชนครั้งสำคัญของคนในท้องถิ่นที่มาร่วมกันจัดงานด้วยความรื่นเริงสนุกสนานเต็มที่ มีการพูดจาลามกหรือนำสัญลักษณ์เรื่องเพศมาล้อเลียนในขบวนแห่บั้งไฟ โดยไม่ถือว่าเป็นเรื่องหยาบคายกัน และมีการประลองบั้งไฟกันว่าบั้งไฟใครจะขึ้นสูงกว่ากัน ส่วนบั้งไฟใครที่จุดแล้วไม่ขึ้นจะมีการทำโทษด้วยการจับเจ้าของบั้งไฟไปโยนบ่อโคลน งานบุญบั้งไฟนี้จะตรงกับประเพณีในเทศกาลเดือนหกอีกอย่างหนึ่งคือบุญวันวิสาขบูชา ชาวบ้านจะทำบุญและฟังเทศน์กันในตอนกลางวันกลางคืนจะมีการเวียนเทียน ซึ่งจะท่าเช่นเดียวกับประชาชนในภาคอื่น ๆ ปัจจุบันงานบุญบั้งไฟยังหาได้เห็นได้ทั่วไปในจังหวัดภาคอีสาน ซึ่งจะมีการจัดงานตั้งแต่งานเล็ก ๆ ไปจนถึงระดับจังหวัด จังหวัดที่มีการจัดงานใหญ่โตจนเป็นที่รู้จักกันทั่วคือจังหวัดยโสธรและจังหวัดอุดรธานี

เดือนเจ็ด บุญซำฮะ ซำฮะ เป็นภาษาอีสาน หมายถึง การทำความสะอาด เหมือนกับคำภาษาไทยกลางว่า ซำระ ประเพณีนี้เป็นการทำบุญเพื่อชำระล้างสิ่งที่ไม่ดีเป็นเสนียดจัญไร อันจะทำให้เกิดความเดือดร้อนแก่บ้านเมือง ซึ่งถือเป็นการปิดป่าความชั่วร้ายให้ออกไปจากหมู่บ้าน การทำบุญซำฮะนี้ชาวบ้าน จะพากันเก็บกวาดบ้านเรือนให้เรียบร้อย เป็นการทำความ

สะอาดครั้งยิ่งใหญ่ในรอบปี สิ่งที่ไม่ดีทั้งหลายให้ขจัดออกไป เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของทุกคนในหมู่บ้านมูลเหตุที่มีการทำบุญช่าชะ เนื่องจากในสมัยพุทธกาลมีโรคห่า (อหิวาตกโรคระบาดมีผู้คนล้มตายกันเป็นจำนวนมาก พระพุทธเจ้าจึงได้เสด็จมาโปรดทำให้เกิดฝนห่าใหญ่มาชำระบ้านเมือง) มีการสวดปัดรังควานและประพรมน้ำมนต์ตามหมู่บ้านและชาวบ้านเพื่อเป็นสิริมงคลด้วย การจัดงานบุญนี้เพื่อเป็นการระลึกถึงผู้มีพระคุณในการที่จะทำให้บ้านเมืองสงบสุข

เดือนแปด บุญเข้าพรรษา การเข้าพรรษาเป็นกิจของพระภิกษุสามเณรที่จะต้องอยู่ประจำในวัดใดวัดหนึ่งตลอด 3 เดือน กำหนดเอาตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำเดือนแปดถึงวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 11 ห้ามมิให้พระภิกษุสามเณรไปพักแรมคืนที่อื่น เนื่องจากฤดูนี้เป็นฤดูแห่งการเกษตรกรรม การห้ามพระภิกษุสามเณรเดินทางด้วนเหตุผลส่วนหนึ่งอาจมาจาก การไม่ต้องการให้พระภิกษุสามเณรไปเหยียบย่ำพืชผลที่ชาวบ้านได้เพราะปลูกไว้ การทำบุญเข้าพรรษาเป็นประเพณีทางศาสนาโดยตรงจึงคล้ายกับภาคอื่น ๆ ในประเทศไทย ในพิธีจะมีการทำบุญตักบาตรถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุสามเณร มีการฟังธรรมเทศนา ชาวบ้านจะหล่อเทียนใหญ่ไว้ถวายเป็นพุทธบูชา และจะเก็บไว้ตลอดพรรษาการทำเทียนถวายวัด ในช่วงเทศกาลเข้าพรรษานี้มีความเชื่อแต่โบราณว่า หากใครทำเทียนไปถวายวัดเมื่อเกิดชาติใหม่ผู้นั้นจะไปเสวยสุขในสวรรค์ อานิสงส์ของการถวายเทียนนั้นหากมิได้ขึ้นสวรรค์แต่เกิดบนโลกมนุษย์ ผู้นั้นจะมีความเฉลียวฉลาด มีสติปัญญาไหวพริบ ประจักษ์แสงเทียนอันสว่างไสว ปัจจุบันเกือบทุกจังหวัดในภาคอีสานได้จัดให้มีงานแห่เทียนเข้าพรรษา โดยนำเทียนมาแกะสลักอย่างสวยงามประกอบกันเป็นเรื่องราว แล้วจัดแห่รอบหมู่บ้านหรือตัวเมืองก่อนนำไปถวายวัด จังหวัดที่มีการจัดงานยิ่งใหญ่คือ จังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งจะเป็นขบวนแห่เทียนพรรษาที่ได้แกะสลักอย่างวิจิตรบรรจงไปรอบเมือง เพื่อให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวได้ชมความสวยงามของเทียนเข้าพรรษา และยังสามารถขบวนแห่เทียนเข้าพรรษาด้วยงานแห่เทียนเข้าพรรษาของจังหวัดอุบลราชธานี ถือเป็นงานที่สำคัญงานหนึ่งของประเทศมีนักท่องเที่ยวจากทั่วทุกภาค และจากต่างประเทศมาชมความงดงามของเทียนพรรษามากมาย

เดือนเก้า บุญข้าวประดับดิน เป็นการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติมิตรที่ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งจะจัดขึ้นวันแรม 14 ค่ำเดือน 9 ชาวบ้านจะพากันทำข้าวปลาอาหารคาวหวาน และข้าวต้มมัดพร้อมหมากพลูที่ห่อใส่ใบตองแล้ว นำไปวางไว้ที่โคนต้นไม้ในบริเวณวัดและรอบๆ บ้าน (ที่เรียกว่าข้าวประดับดินคงเป็นเพราะเอาห่อข้าวและเครื่องเคียงไปวางไว้บนดิน) เพื่อให้ญาติมิตรที่ล่วงลับไปแล้วหรือผีบ้านผีเรือนมากิน เพราะเชื่อว่าในช่วงเดือนเก้านี้ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว จะได้รับการปลดปล่อยให้ออกมาท่องเที่ยวได้ ในพิธีบุญข้าวประดับดินชาวบ้านจะวางข้าวประดับดินไว้ พร้อมจุดเทียนบอกกล่าว (บางคนก็จะร้องบอกเฉย ๆ) ให้มารับเอาอาหารและผลบุญนี้ (การออกไปวางข้าวประดับดิน จะออกไปวางตอนเช้ามืดประมาณตี 2 ตี 3) จากนั้นชาวบ้านจะ

นำเอาอาหารและสิ่งของไปทำบุญตักบาตรถวายทานแด่พระภิกษุ สามเณร ในพิธีจะมีการสมทานศีลฟังเทศน์และกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลไปให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว

เดือนสิบ บุญข้าวสาก เป็นการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย โดยจะมีการทำสลากให้พระจับเพื่อจะได้ถวายของตามสลากนั้น เป็นการทำบุญที่ต่อเนื่องจากพิธีบุญข้าวประดับดินในเดือน 9 เพราะถือว่าเป็นการส่งเปรตหรือผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ที่ได้ออกมาท่องเที่ยวให้กลับสู่แดนของตนในเดือน 10 นี้ ชาวบ้านจะนำข้าวปลาอาหารและสิ่งของไปทำบุญที่วัดในตอนเช้า โดยนำห่อข้าวสาก (เหมือนห่อข้าวประดับดิน) ไปวางไว้บริเวณวัดพร้อมจุดเทียนและบอกให้ญาติมิตรผู้ล่วงลับไปแล้ว มารับเอาอาหารและผลบุญที่อุทิศให้ มีการฟังเทศน์ฉลองข้าวสากและกรวดน้ำไปให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว ชาวบ้านจะนำเอาข้าวสากที่พระสวดเสร็จแล้วกลับไปบ้านด้วย โดยเอาไปวางไว้ตามทุ่งนาและรอบๆบ้านเพื่อให้ผีบ้านผีเรือน เจ้าที่เจ้าทางหรือผีที่ไร้ญาติขาดมิตรได้มารับส่วนบุญ

เดือนสิบเอ็ด บุญออกพรรษา บุญออกพรรษาจัดทำในวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 11 เป็นการทำบุญที่สืบเนื่องมาจากบุญเข้าพรรษาในเดือน 8 ที่พระภิกษุสามเณรได้เข้าพรรษา เป็นเวลานานถึง 3 เดือน ดังนั้นวันที่ครบกำหนด พระภิกษุสามเณรเหล่านั้นจะมารวมกันทำพิธีออกวัสสาปวารณา คือเปิดโอกาสให้มีการว่ากล่าวตักเตือนกันได้ วันนี้จะเป็นที่พระภิกษุสามเณรจะได้มีโอกาสมาชุมนุมกันอย่างพร้อมเพียงที่วัด ซึ่งชาวบ้านถือว่าเป็นวันสำคัญ และเป็นระยะที่ชาวบ้านหมดภาระในการทำไร่ทำนา อากาศในช่วงนี้จะเย็นสบายจึงถือโอกาสมาร่วมกันทำบุญ มีการตักบาตรถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุสงฆ์ รับศีลสวดมนต์ฟังเทศน์และถวายผ้าจ่านำพรรษา ตอนค่ำจะมีการจุดประทัดไปโคมไฟในบริเวณวัดและหน้าบ้าน บางท้องถิ่นจะมีการถวายปราสาทผึ้งหรือต้นผาสดเผ็ง (สำเนียงอีสาน) เพื่อเป็นพุทธบูชา จังหวัดที่มีงานบุญถวายปราสาทผึ้งที่ยิ่งใหญ่คือ จังหวัดสกลนครจะมีขบวนแห่ปราสาทผึ้งซึ่งเป็นปราสาทจำลองที่แกะสลักอย่างวิจิตรบรรจงมาจากขี้ผึ้ง (คล้ายๆเทียน) ไปรอบๆตัวเมืองให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวได้ชมความสวยงาม บางท้องถิ่นที่อยู่ใกล้บริเวณแม่น้ำจะมีการแข่งเรือ เพื่อความสนุกสนานและสามัคคีร่วมกันในตอนกลางวัน ส่วนในตอนกลางคืนจะมีการไหลเรือไฟ (ฮ้องเฮือไฟ) เพื่อเป็นการบูชาคารวะพระแม่คงคา จังหวัดที่มีชื่อในเรื่องงานไหลเรือไฟคือจังหวัดนครพนม ซึ่งมีการประกวดเรือไฟสวยงาม โดยการเอาไม้ไผ่มาต่อกันเป็นแพ แล้วประดับตกแต่งให้เป็นเรื่องราวด้วยโคมไฟ (เดิมนิยมใช้ตะเกียงน้ำมันก๊าดหลายพันอันประดับเรือปัจจุบันอาจมีบางส่วนใช้แบตเตอรี่กับหลอดไฟแทน) เพื่อนำเสนอต่อผู้ชมที่รอชมริมฝั่งแม่น้ำโขง

เดือนสิบสอง บุญกฐิน บุญกฐินเป็นการถวายผ้าจีวรแด่พระสงฆ์ซึ่งจำพรรษาแล้วเริ่มตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 จนวันถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 มูลเหตุที่มีการทำบุญกฐินนั้นมีเรื่องเล่าว่ามีพระภิกษุจำนวนหนึ่ง ได้เดินทางไปเฝ้าพระพุทธเจ้า โดยระหว่างการเดินทางนั้นเป็นช่วงฝนตกและระยะทางไกลจึงทำให้ผ้าจีวรของพระภิกษุเหล่านั้นเปียกน้ำเปื้อนโคลน

ไม่สามารถหาผ้าผลิตเปลี่ยนได้ พระพุทธเจ้าได้เห็นถึงความยากลำบากนั้น จึงมีพุทธบัญญัติให้ภิกษุแสวงหาผ้าและรับผ้ากฐินได้ตามกำหนด ชาวบ้านจึงได้จัดผ้าจีวรนำมาถวายพระภิกษุในช่วงเวลาดังกล่าวกลายเป็นประเพณีทำ บุญกฐินมาจวบถึงปัจจุบัน ก่อนการทำบุญกฐินเจ้าภาพจะต้องจองวัดและกำหนดวันทอดกฐินล่วงหน้า มีการเตรียมผ้าไตรจีวรพร้อมทั้งอัฐบริวารและเครื่องไทยทาน มีการบอกบุญแก่ญาติมิตร ตอนเช้าในพิธีจะแห่ขบวนกฐินเพื่อนำไปทอดที่วัดและแห่กฐินเวียนประทักษิณ 3 รอบ จึงทำพิธี ถวายผ้ากฐิน นอกจากนี้อาจมีการทำบุญจุลกฐิน (กฐินแล่น ซึ่งเป็นการทำผ้าไตรจีวรจากปุยฝ้ายแล้วนำไปทอดให้เสร็จภายใน 24 ชั่วโมงนับแต่เวลาเริ่มทำเพราะเชื่อว่าจะได้บุญมาก) ปัจจุบันชาวอีสานที่ไปทำมาหากินต่างถิ่น มักจะมาร่วมตัวกันตั้งกองกฐินเพื่อนำกลับไปถวายที่วัดในหมู่บ้านตนเอง ซึ่งนอกจากจะเป็นการทำบุญแล้วยังได้กลับไปเยี่ยมครอบครัวและญาติมิตรด้วย

ประเพณีทั้ง 12 เดือน ที่กล่าวมานั้นล้วนเป็นประเพณีหรืองานบุญที่มีลักษณะเด่นทางวัฒนธรรมซึ่งเกี่ยวข้องกับวัดทั้งสิ้น (อรศิริ ปาณินท์. 2533 : 12-16) ดังตาราง 2

ตาราง 2 การใช้พื้นที่ของวัดในการจัดประเพณีหรืองานบุญต่างๆ

เดือน	งานบุญ	สถานที่ที่ใช้ในวัด	กลุ่มผู้ใช้	หมายเหตุ
เดือนอ้าย	เป็นงานบุญเข้ากรรม	โบสถ์ พื้นที่รอบโบสถ์	พระสงฆ์ผู้เข้าพิธี ชาวบ้านในหมู่บ้าน	
เดือนยี่	ทำบุญคูณลาน	โบสถ์ วิหาร	ชาวบ้านในหมู่บ้าน	
เดือนสาม	บุญข้าวจี	โบสถ์ ลานวัด	ชาวบ้านในหมู่บ้าน	
เดือนสี่	บุญพะเหวด	โบสถ์ ลานวัด	ชาวบ้านหลายๆหมู่บ้าน	มีงานแห่
เดือนห้า	บุญสงน้ำ	ลานวัด วิหาร	ชาวบ้านในหมู่บ้าน	มีงานประเพณีเกี่ยวเนื่องนำสนใจ
เดือนหก	บุญวิสาขบูชา (บุญบั้งไฟ)	โบสถ์ บริเวณวัด	ชาวบ้านหลายๆหมู่บ้าน	มีงานแห่มีการจุดบั้งไฟ
เดือนเจ็ด	บุญซำละ	โบสถ์ วิหาร	ชาวบ้านในหมู่บ้าน	

ตาราง 2 (ต่อ)

เดือน	งานบุญ	สถานที่ที่ใช้ในวัด	กลุ่มผู้ใช้	หมายเหตุ
เดือนแปด	บุญเข้าพรรษา	โบสถ์ ลานวัด วิหาร	ชาวบ้านหลายๆ หมู่บ้าน	มีการแห่เทียน พรรษามีการถวาย ผ้าอาบน้ำฝนมี ประเพณีเกี่ยวเนื่อง ที่น่าสนใจ
เดือนเก้า	บุญข้าว ประดับดิน	โบสถ์ ลานวัด บริเวณวัด	ชาวบ้านในหมู่บ้าน	
เดือนสิบ	บุญข้าวสาก	โบสถ์ ลานวัด	ชาวบ้านในหมู่บ้าน	
เดือนสิบเอ็ด	บุญออก พรรษา	โบสถ์ ลานวัด บริเวณวัด	ชาวบ้านหลายๆ หมู่บ้าน	มีประเพณี เกี่ยวเนื่องที่ น่าสนใจ
เดือนสิบสอง	บุญกฐิน	ลานวัด โบสถ์ วิหาร	ชาวบ้านในหมู่บ้าน	

14. บทบาทของวัดกับการท่องเที่ยว

วัด เป็นศูนย์กลางของชุมชนในสังคมไทยมาตั้งแต่อดีต อิทธิพลของพุทธศาสนาเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดวิถีชีวิตของคนไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเป็นแหล่งรวมงานศิลปกรรมที่มีค่าเช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ และจิตรกรรมฝาผนัง และความรู้สาขาต่าง ๆ มากมาย นับเป็นมรดกล้ำค่าและเสมือนเป็นเอกลักษณ์ของความเป็นชาติไทย ปัจจุบันวัดมีบทบาทเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิมคือเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทศาสนสถาน ที่มีศิลปวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงอารยธรรมและความเจริญของธรรมชาติที่สามารถย้อนกลับไปได้ในด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี วรรณกรรม ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม รวมทั้งเชื่อมโยงความเป็นมาของชุมชน ทำให้มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศนิยมมาท่องเที่ยววัดกันเป็นจำนวนมาก (รสิกา อังกูร. 2544 : 1)

การเดินทางไปตามวัดต่างๆถือเป็นเรื่องปกติของคนไทย พุทธศาสนิกชนมีหน้าที่ให้การส่งเสริม อุปถัมภ์พระพุทธศาสนา โดยการทำบุญถวายปัจจัยถวายภัตตาหาร หรืออื่นๆ ที่ช่วยทำนุบำรุงศาสนาในสมัยโบราณเชื่อกันว่าหากผู้ใดสามารถทำบุญ 9 วัดใน 1 วัน ผู้นั้นจะได้บุญกุศลมาก

ดังนั้นการเดินทางไปวัดจึงเป็นกิจที่ชาวพุทธทำอยู่เป็นประจำในปัจจุบันพุทธศาสนิกชนนิยมเดินทางไปทำบุญเช่นทอดกฐินหรือผ้าป่าสามัคคีตามวัดต่าง ๆ ที่อยู่ห่างไกลจากที่พักอาศัยจึงถือได้ว่าการเดินทางไปทำบุญเป็นการเดินทางท่องเที่ยว ได้เช่นกัน การเดินทางไปท่องเที่ยวตามวัดต่าง ๆ นอกจากจะมี จุดประสงค์เพื่อทำบุญแล้วการได้ชมศิลปะแบบต่าง ๆ ที่มีความเป็นเอกลักษณ์และเรียนรู้วัฒนธรรมวิถีชีวิตของคนในชุมชนละแวกวัดนั้น ๆ ก็เป็นผลพลอยได้ตามมา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยก็ได้เล็งเห็นความสำคัญดังกล่าว จึงจัดให้วัดเป็นอีกหนึ่งในเส้นทางของการท่องเที่ยว

องค์ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

1. ความหมายของการท่องเที่ยว (Tourism)

หม่อมหลวงศุภ ชุมสาย (2527 : 6) กล่าวว่า การท่องเที่ยว หมายถึงการเดินทางพักผ่อนหย่อนใจเพื่อความสนุกสนาน ยังรวมไปถึงการเคลื่อนย้ายประชากรจากที่หนึ่งไปอีกที่หนึ่งทั้งภายในและระหว่างประเทศ เป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดความรู้ ความเพลิดเพลิน และความสัมพันธ์อันดีร่วมกัน

มุทิตา ปิ่นสุนทร (2542 : 6) กล่าวว่าถ้าไม่มีการเดินทางก็ไม่มีการท่องเที่ยว ทั้งนี้เพื่อผ่อนคลายร่างกายและจิตใจจากกิจกรรมต่าง ๆ เป็นการเปลี่ยนบรรยากาศทางสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ มีการประกอบกิจกรรมที่สนุกสนาน ทั้งการกีฬา ทัศนศึกษา การรังสรรค์และการพักผ่อน และได้สรุปความหมายของการท่องเที่ยวได้ 3 ประการ คือ

1. การเดินทางจากถิ่นที่อยู่อาศัยไปยังที่อื่นชั่วคราว
2. การเดินทางด้วยความสมัครใจ
3. การเดินทางด้วยจุดมุ่งหมายใด ๆ ก็ได้ที่ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้

รายได้

สุรินทร์ คล้ายจินดา (สุกานดา ฟองชัย. 2546 : 16) กล่าวว่า “การท่องเที่ยว” คือ พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์มากมายหลายมิติ ซึ่งเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างประชาชนผู้เป็นเจ้าของบ้าน นักท่องเที่ยว ธุรกิจท่องเที่ยว และรัฐบาล โดยกิจกรรมที่สนับสนุนเป็นอุตสาหกรรมบริการหลายสาขาที่มาผสมผสานกันตามกระบวนการสร้างแรงจูงใจและการต้อนรับ

สุกานดา ฟองชัย (2546 : 16) “การท่องเที่ยว” หมายถึง การเดินทางด้วยความสมัครใจจากถิ่นที่อยู่อาศัยไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ ความบันเทิง เยี่ยมญาติ หรือศึกษาหาความรู้ แต่ไม่ใช่เพื่อประกอบอาชีพเป็นหลักแหล่ง หรือไปพำนักเป็นการถาวร

องค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization หรือ Wto) ให้ความหมายของ “การท่องเที่ยว” ว่าหมายถึง การเดินทางใดๆก็ตามเป็นการเดินทางตามเงื่อนไขสากล 3 ประการ ดังนี้

1. การเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว แต่ไม่ใช่ไปตั้งหลักแหล่งเป็นการถาวร

2. การเดินทางนั้นเป็นไปด้วยความสมัครใจ หรือความพึงพอใจของผู้เดินทางเอง ไม่ใช่เป็นการถูกบังคับ ไม่ใช่เพื่อทำสงคราม

3. เป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ตามที่ไม่ใช่ประกอบอาชีพหรือหารายได้แต่เดินทางมาเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อเยี่ยมเยือนญาติมิตร เพื่อความเบิกบาน บันเทิง เริงรมย์ เพื่อเล่นกีฬาต่าง ๆ เพื่อการประชุมสัมมนา เพื่อศึกษาหาความรู้ และเพื่อติดต่อธุรกิจ

ในพจนานุกรม Webster s Third New International Dictionary (วรรณ วลัยวานิช. 2539 : 5-6) ได้ให้ความหมายของคำว่า Tourism และ Tourist ไว้ดังนี้

Tourism หมายถึง การท่องเที่ยว หรือการเดินทางเพื่อความสำราญใจหรือการบริหารธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

Tourist หมายถึง นักท่องเที่ยว หรือผู้ที่เดินทางจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง เพื่อไปหาสันทนาการ หรือเพื่อความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม แล้วกลับมา ณ จุดเริ่มต้น หรือท่องเที่ยว (กริยา)

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2533 : 10) ได้ให้ความหมายของ “การท่องเที่ยว” (tourism) ว่าเป็นคำที่มีความหมายกว้างขวางครอบคลุมการเดินทางเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ การเล่นเกม กีฬา การติดต่อธุรกิจ ตลอดจนเยี่ยมเยือนญาติพี่น้อง อาจกำหนดได้โดยเงื่อนไข 3 ประการ คือ

1. เดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังสถานที่อื่นเป็นการชั่วคราว
2. เดินทางด้วยความสมัครใจ
3. เดินทางด้วยจุดประสงค์ใดๆ ที่ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้

McIntosh และ Goeldner (สุรางรัตน์ ช่วยวงศ์ญาติ. 2547 : 12 ; อ้างอิงมาจาก McIntosh and Goeldner. 1984) กล่าวว่า การท่องเที่ยว หมายถึง ผลรวมของปรากฏการณ์ต่าง ๆ และความสัมพันธ์ที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับธุรกิจและบริการต่างๆ รวมทั้งกับรัฐบาลประเทศเจ้าภาพ และประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องอยู่ในกิจกรรมหรือกระบวนการดึงดูด ด้วยการให้การต้อนรับที่อบอุ่น เปี่ยมไมตรีจิตแก่นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือน

Davidson (สิรินทิพย์ พันธุ์มณฑาพ. 2550 : 11 ; อ้างอิงมาจาก Davidson. 1993 : 88) กล่าวว่า การท่องเที่ยวคือการเดินทางออกจากบ้านพักเป็นการชั่วคราว ระยะเวลาสั้นๆ เพื่อไปเยี่ยมญาติหรือเพื่อวัตถุประสงค์อื่น ๆ เช่น การประชุมสัมมนา การพักผ่อน การเล่นเกมกีฬา

จากความหมายของการท่องเที่ยวดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า “การท่องเที่ยว” ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า tourism หมายถึง การเดินทางจากถิ่นที่อยู่อาศัยไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราวที่ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้ ด้วยความสมัครใจ เพื่อศึกษาหาความรู้ ความสนุกสนานพักผ่อนหย่อนใจ ตลอดจนการ เยี่ยมเยือนญาติพี่น้อง และการติดต่อธุรกิจ

2. องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

วรรณมา วงษ์วานิช (2539 : 19-23) ได้สรุปสาระสำคัญขององค์ประกอบของการท่องเที่ยวไว้ว่า องค์ประกอบของการท่องเที่ยว เป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทยต่างๆ เพราะจะช่วยกระตุ้นให้เกิดอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว แล้วยังเกิดผลดีต่อนักท่องเที่ยวโดยทั่วไปด้วยมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ

1. นักท่องเที่ยว เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของธุรกิจการท่องเที่ยวซึ่งประกอบด้วยสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

1.1 ลักษณะของนักท่องเที่ยว จำแนกออกตามลักษณะของเพศ อายุ อาชีพ ระดับ การศึกษา รายได้ เชื้อชาติหรือสัญชาติ

1.2 การกระจายของนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเป็นนักท่องเที่ยวจากที่ใดบ้าง จำนวนมากน้อยเท่าใด

1.3 กิจกรรมต่างๆของนักท่องเที่ยว เช่นเพื่อการประชุม การพักผ่อนหย่อนใจ การกีฬาการเจรจาทางธุรกิจ หรือการเยี่ยมญาติ

1.4 ฤดูกาลท่องเที่ยว

1.5 ทักษะคตินักท่องเที่ยว

2. สินค้าท่องเที่ยวหรือสถานที่ท่องเที่ยว เป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวไปเที่ยวแล้วเกิดความประทับใจ (Attraction) เพราะมีสิ่งที่มีคุณค่าด้านต่าง ๆ หลายอย่างที่ทำให้ความรู้ ความเพลิดเพลินแก่นักท่องเที่ยว เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่าต่าง ๆ เช่น

2.1 คุณค่าทางวัฒนธรรม มีสิ่งที่น่าสนใจด้านโบราณคดี ประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรมเมือง พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อนุสาวรีย์สิ่งก่อสร้างใหม่ ๆ

2.2 วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนในประเทศนั้น ๆ เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะต่าง ๆ การละเล่นพื้นเมือง และหัตถกรรมต่าง ๆ

2.3 ทิวทัศน์หรือทัศนียภาพต่าง ๆ

2.4 สถานที่พักผ่อนหย่อนใจต่าง ๆ

2.5 ความประทับใจจากลมฟ้าอากาศ

3. การคมนาคมขนส่ง หมายถึง การเข้าถึงแหล่งที่ท่องเที่ยว ซึ่งต้องพิจารณาสิ่งต่าง
ดังนี้

- 3.1 รูปแบบของการคมนาคมขนส่ง
- 3.2 สภาพการเดินทาง ความสะดวก ปลอดภัย รวดเร็วและมีมาตรฐาน
- 3.3 จำนวนคุณภาพและมาตรฐานของยานพาหนะ
- 3.4 แบบแผนการเดินทางของนักท่องเที่ยว
- 3.5 บริเวณหรือสถานที่ให้บริการแก่ผู้โดยสาร หรืออุปกรณ์อำนวยความสะดวก

ในการใช้ยานพาหนะ

4. ข้อมูลข่าวสารและการบริการ เป็นเอกสารเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ของ
นักท่องเที่ยว เพื่อจูงใจให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวมากขึ้น ประกอบด้วย

- 4.1 การโฆษณาประชาสัมพันธ์เพื่อชักจูงให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยว
- 4.2 ส่งเสริมและให้ความรู้ใหม่ๆ โดยเผยแพร่เอกสารการนำเที่ยวแก่ชุมชน
- 4.3 อบรมการนำเที่ยวหรือมัคคุเทศก์
- 4.4 รายละเอียดเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง
- 4.5 จัดทำแผนที่เส้นทางและแผนที่ท่องเที่ยวของสถานที่ท่องเที่ยวแต่ละแห่ง
- 4.6 การบริการด้านต่าง ๆ เช่น ที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว อาหารและเครื่องดื่ม

ของที่ระลึกและสินค้าพื้นเมือง บริการด้านสถานที่จอดรถ เป็นต้น

5. ความปลอดภัยและการอำนวยความสะดวกในด้านการเข้าเมือง ความปลอดภัย
ของนักท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่ธุรกิจการท่องเที่ยวจะต้องคำนึงถึงมากที่สุดซึ่งจะกระทำได้อย่าง เช่น

- 5.1 การแนะนำเจ้าของท้องถิ่นให้ช่วยเหลือแก่นักท่องเที่ยว
- 5.2 การแนะนำนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับเรื่องการป้องกันและระมัดระวังตน
- 5.3 กำหนดมาตรการต่างๆ เพื่อความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว
- 5.4 ขอความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ ในการอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว
- 5.5 จัดหน่วยงานพิเศษเพื่อช่วยเหลือและให้บริการด้านต่างๆ แก่นักท่องเที่ยว
- 5.6 การอำนวยความสะดวกในด้านการเข้าเมือง ควรจะมีการอำนวยความสะดวก

เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจตั้งแต่ก้าวแรกที่เดินทางเข้าประเทศ นั้นๆ โดยให้
ความสะดวกในเรื่องต่อไปนี้

- 5.6.1 ระเบียบพิธีการเข้าเมือง เช่นการทำวีซ่า และศุลกากร
- 5.6.2 การขนส่งกระเป๋าผู้โดยสาร
- 5.6.3 การบริการการขนส่งระหว่างท่าอากาศยาน หรือสถานีขนส่งกับที่พัก

6. องค์ประกอบด้านโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่การไฟฟ้า การประปา การสื่อสาร สถานพยาบาลและโรงพยาบาลที่ทันสมัย สะดวก รวดเร็ว ปลอดภัย และคำรักษาอยู่ในอัตรา ยุติธรรม รวมทั้งความสามารถในการกำจัดขยะและสิ่งปฏิกูล

7. การสนับสนุนอื่นๆ เป็นการเพิ่มความสะดวกสบายให้แก่นักท่องเที่ยว เช่น การเงินการธนาคาร ระเบียบต่างๆ สถานที่ศึกษา หรือแหล่งค้นคว้าทางด้านต่างๆ ความร่วมมือ ระหว่างประเทศ ตลอดจนความสุภาพอ่อน โยนและมีไมตรีต่อกัน

จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวมีองค์ประกอบในแต่ละระบบย่อยอีกมากมาย ที่มีบทบาทและหน้าที่ที่แตกต่างกัน และมีความสัมพันธ์กัน นอกจากนี้ยังมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม นอกระบบเช่น ลักษณะทางกายภาพทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยว ภูมิอากาศ ชุมชน กิจกรรมทางสังคม และกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่นๆในพื้นที่ ระบบนิเวศ ป่าไม้ แหล่งน้ำและอากาศตลอดจนการบริหาร และจัดการพื้นที่ท่องเที่ยว สิ่งแวดล้อมนอกระบบเหล่านี้อาจส่งผลต่อการท่องเที่ยวได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม การจัดการท่องเที่ยว จึงเป็นการกระทำอย่างมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับหลักการทฤษฎี และแนวคิดที่เหมาะสม ยิ่งไปกว่านั้นต้องคำนึงถึงข้อจำกัดต่างๆ ของสังคมและสภาพแวดล้อม การกำหนดทาง มาตรการ และแผนปฏิบัติการที่ดีต้องคำนึงถึงกรอบความคิดที่กำหนดไว้ มิฉะนั้นแล้ว การจัดการท่องเที่ยวจะดำเนินไปอย่างไรทิศทางและประสบความสำเร็จ

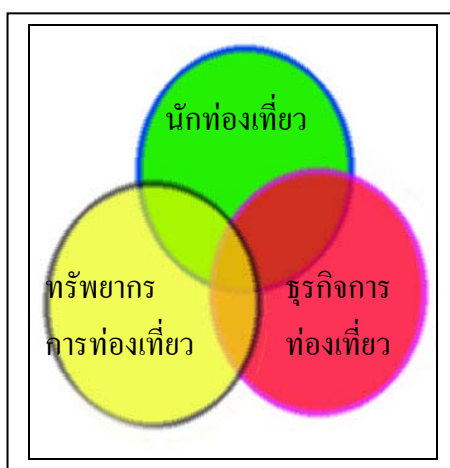
3. สิ่งแวดล้อมทางการท่องเที่ยว

ปัจจุบัน “สิ่งแวดล้อม” ได้รับความสนใจจากบุคคลทุกกลุ่มในสังคม โดยจะเห็นได้จากพัฒนาการ การยอมรับ และการได้รับการสนใจ จากสาธารณชนในทุกมุมมอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อสิ่งแวดล้อมเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องทั้งโดยตรง และโดยทางอ้อมกับการดำรงชีวิต ของมนุษย์ทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และสังคม หรือส่วนที่เกี่ยวข้องกับ คุณภาพชีวิตในหลากหลายรูปแบบอย่างไรก็ตาม เมื่อกล่าวถึงสิ่งแวดล้อมแล้ว บุคคลทั่วไปจะจินตนาการไปถึงเฉพาะปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น และตนเองได้สัมผัสทั้ง โดยประสบการณ์ตรงและจากการได้รับข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อสาขาต่าง ๆ แต่แท้จริงแล้ว เมื่อกล่าวถึงสิ่งแวดล้อม ในมุมมองของนักวิชาการสิ่งแวดล้อมแล้ว สิ่งแวดล้อมจะหมายรวมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกัน มีความสัมพันธ์ระหว่างกันในรูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งอาจเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หรือเกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์ ซึ่งเมื่อกล่าวถึงสิ่งแวดล้อมแล้ว อาจกล่าวได้ว่า สิ่งแวดล้อมมีความหมายที่ลึกซึ้ง มีขอบเขตกว้างขวาง และมีส่วนเกี่ยวข้องกับทุกสิ่งทุกอย่าง และเพื่อให้เกิดความสะดวกในการศึกษาวิจัย การวางแผน การกำหนดนโยบาย ตลอดจนการดำเนินงานต่างๆ ทางด้านสิ่งแวดล้อมแล้ว นักวิชาการด้านสิ่งแวดล้อม ได้จำแนกข้อสิ่งที่ควรคำนึงถึงเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม โดยประกอบด้วย 3 ส่วน คือ 1) ปัญหาสังคม และวัฒนธรรม (วสิน อิงพัฒนากุล. 2547 : เว็บไซต์)

จากรายละเอียดดังกล่าวข้างต้นอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจัดเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อม เช่น เดียวกันเนื่องจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีส่วนเกี่ยวข้องทั้งโดยตรงและทางอ้อมกับความเสื่อมโทรม ของธรรมชาติ และทรัพยากรธรรมชาติ มลพิษสิ่งแวดล้อม และปัญหาสังคมและวัฒนธรรมดั่งนั้น เมื่อได้มี การประยุกต์หลักการทางสิ่งแวดล้อม เข้ากับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแล้ว อาจกล่าวได้ว่า องค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 3 ส่วนสำคัญ คือ นักท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยว และธุรกิจ การท่องเที่ยว

ภาพประกอบ 6 ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางการท่องเที่ยว

ทั้งนี้ องค์ประกอบแต่ละส่วนย่อมมีความสัมพันธ์ และมีอิทธิพลต่อกันเสมอโดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. นักท่องเที่ยว เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของการท่องเที่ยว โดยมีความแตกต่างหลากหลายเกี่ยวกับเพศ อายุ อาชีพ รายได้ ระดับ การศึกษา สถานภาพสมรส ถิ่นพำนัก ฯลฯ เป็นผลทำให้เกิดความแตกต่างในด้านพฤติกรรมนักท่องเที่ยว ทักษะคติ ความต้องการ การกระจายตัวของนักท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว ระยะเวลา และฤดูกาลท่องเที่ยว
2. ทรัพยากรการท่องเที่ยว จัดเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวโดยสามารถจำแนกทรัพยากรการท่องเที่ยว ได้เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวดังกล่าว มีความแตกต่างกันทั้งในจุดกำเนิด รูปลักษณ์ ศักยภาพ ข้อจำกัด
3. ธุรกิจการท่องเที่ยว ประกอบด้วยธุรกิจที่พัก / โรงแรม ธุรกิจนำเที่ยว ธุรกิจอาหารและเครื่องดื่ม ธุรกิจจำหน่ายสินค้า และของที่ระลึก ธุรกิจคมนาคมขนส่ง และธุรกิจนันทนาการ

อย่างไรก็ตามนักท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยว และธุรกิจการท่องเที่ยวเป็นเพียงปัจจัยภายในส่วนหนึ่งของระบบสิ่งแวดล้อมทางการท่องเที่ยวเท่านั้น เพราะแท้จริงแล้ว ระบบสิ่งแวดล้อมทางการท่องเที่ยว ยังได้รับอิทธิพลจากองค์ประกอบ หรือปัจจัยภายนอกซึ่งประกอบด้วย ลักษณะทางกายภาพ โครงสร้างพื้นฐาน สภาพเศรษฐกิจ และการลงทุน องค์กร และความร่วมมือภาครัฐ และ เอกชนสภาพสังคม และวัฒนธรรมกฎหมายซึ่งมีอิทธิพลค่อนข้างสูงในการกำหนดรายละเอียดของการท่องเที่ยว

ดังนั้น เพื่อให้การท่องเที่ยว ได้รับการพัฒนาอย่างยั่งยืนแล้วผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรม ท่องเที่ยวควรให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมทางการท่องเที่ยว ทั้งในส่วนที่เป็นปัจจัย หรือองค์ประกอบภายใน และปัจจัยหรือองค์ประกอบภายนอก ดังนี้

1. กำหนดนโยบาย และแผนการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงคุณภาพแหล่ง ท่องเที่ยวผลประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมที่จะเกิดขึ้นกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรม ท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นักท่องเที่ยว โดยต้องสอดคล้องความรู้ และประสบการณ์ที่ดีและเหมาะสมตามพื้นฐานของนักท่องเที่ยว
2. สนับสนุนชุมชน และสาธารณชนในการมีบทบาท และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ บริหารจัดการ และได้รับผลประโยชน์จากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โดยมุ่งหวังการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ของชุมชน เป็นสำคัญ
3. ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวเท่าที่จำเป็น โดยยึดหลักการ พัฒนาที่ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่ ทั้งนี้ แหล่งท่องเที่ยว ประเภทธรรมชาตินั้น ควรคำนึงถึงการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกประเภทถาวรวัตถุ โดยต้องหลีกเลี่ยงการก่อสร้างที่ขัดแย้งกับธรรมชาติรวมทั้งเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้จากธรรมชาติด้วยตนเองส่วนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นนั้นควรให้ความสำคัญเกี่ยวกับความเปราะบางของทรัพยากรการท่องเที่ยว นั้น ๆ โดยต้องหลีกเลี่ยงกิจกรรมที่ขัดแย้งกับกิจกรรม การท่องเที่ยว
4. พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ เพื่อกระจายโอกาสการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคม ไปยังชุมชนที่มี ศักยภาพทางการท่องเที่ยว ทั้งนี้ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวต้องได้รับความร่วมมือจาก ชุมชนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ และองค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าว
5. ติดตามตรวจสอบความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับแหล่งท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยวชุมชนท้องถิ่นตลอดจนทัศนคติและความต้องการของนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ ผลที่ได้รับจากการประเมินผลติดตามตรวจสอบดังกล่าวจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการปรับเปลี่ยน และการกำหนด

นโยบาย และแผนการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ให้มีความทันสมัยและเหมาะสม อยู่เสมอ

6. พัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยว และสาขาวิชาชีพอื่นที่เกี่ยวข้องเพื่อรองรับ การขยายตัวของ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และกำหนดกลุ่มเป้าหมายทั้งในระดับรากหญ้า ระดับปฏิบัติงาน และในระดับผู้กำหนดนโยบาย

7. ส่งเสริมสนับสนุน และประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวของประเทศไทยไป ยังต่างประเทศ ทั้งนี้เพื่อสร้างโอกาสให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวที่สำคัญทั้งในระดับ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และในระดับโลก ทั้งนี้ ต้องให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมในทุก ด้านเพื่อการรับรองการขยายตัวของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

8. ควบคุมดูแล และป้องกันแก้ไขปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากร การท่องเที่ยว ปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม และปัญหาสังคม ควบคู่กับการพัฒนา อุตสาหกรรมท่องเที่ยว ในด้านต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิต ทั้งของชุมชนท้องถิ่น และนักท่องเที่ยว

4. ศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยว

ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว เป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในการที่ผู้แทนการวางแผนพัฒนา หรือส่งเสริมใด ๆ เพื่อให้การดำเนินการนั้น ๆ บรรลุความมุ่งหมาย และได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างมีประสิทธิภาพ

ศักยภาพ หมายถึง ความสามารถหรือความพร้อมในตนเองของสิ่งหนึ่งสิ่งใด ที่จะเอื้ออำนวยต่อการพัฒนา การปรับปรุง การจัดการหรือการเข้าทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ฉะนั้น แหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งจึงมีศักยภาพหรือมีความสำคัญของตนเองแตกต่างกันออกไป การพัฒนา แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ต่าง ๆ จึงจำเป็นต้องพิจารณาถึงความพร้อม ความสามารถของสถานที่ว่ามี มากน้อยเพียงใด สมควรต่อการพัฒนา ปรับปรุงอย่างไร ซึ่งหากมีแหล่งท่องเที่ยวอยู่เป็นจำนวนมาก ในพื้นที่นั้น ๆ จะต้องคัดเลือกเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ หรือความสามารถในการรองรับ การพัฒนาได้สูงมาเป็นอันดับแรก ทั้งนี้เพื่อความเหมาะสมในข้อจำกัดด้านงบประมาณ ด้านเครื่องมือเครื่องใช้ และบุคลากรเป็นสำคัญ (วิวัฒน์ชัย บุญยศักดิ์. 2532 : 42)

องค์ประกอบที่เป็นเครื่องบ่งชี้ศักยภาพแบ่งออกเป็น 4 อย่าง คือ

1. ปัจจัยหัวใจหลักของการท่องเที่ยว พิจารณาจากความสำคัญของสถานที่ตั้งและ ลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวนั้นต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวหลายด้าน เช่น ต้องการความสงบ เพื่อพักผ่อน ต้องการความสนุกตื่นเต้น ต้องการเป็นที่พึ่งทางใจ ต้องการหาประสบการณ์และความ จริง ซึ่งแบ่งออกได้ 3 ชนิด คือ

1.1 ปัจจัยจุดด้านธรรมชาติ (Natural Assets) ได้แก่ ป่าไม้ หาดทราย ชายทะเล น้ำตก เป็นต้น

1.2 ปัจจัยจุดด้านประวัติศาสตร์และศาสนา (Historical and Religions Assets) ได้แก่ แหล่งประวัติศาสตร์โบราณคดี อนุสาวรีย์ วัด พระราชวัง เป็นต้น

1.3 ปัจจัยจุดทางด้านการกิจกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น (Contemporary Human Product) ได้แก่ งานประเพณี งานฝีมือ งานศิลปวัฒนธรรม ลักษณะการดำเนินชีวิต หรือวิถีชีวิต เป็นต้น

2. ปัจจัยประกอบ ได้แก่ คุณค่าดึงดูดใจของสภาพแวดล้อม ภูมิอากาศ ภูมิประเทศ และลักษณะภูมิทัศน์ที่มีเอกลักษณ์ สภาพเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งสะท้อนทำให้ พฤติกรรม และ สิ่งแวดล้อม ที่มนุษย์สร้างขึ้น ความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน ภัยธรรมชาติและการเมือง

3. ปัจจัยที่สนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ที่พักและอาหารของนักท่องเที่ยว การติดต่อเข้าใจในภาษา การให้ข่าวสารและประชาสัมพันธ์ ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการบันเทิง และร้านค้าของที่ระลึก

4. ปัจจัยทางด้าน โครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคม จะต้องพิจารณาถึงโครงข่ายการคมนาคมทั้งทางบก ทางน้ำและทางอากาศ ที่สะดวกสบาย บริการสาธารณะ เช่น ไฟฟ้า การกำจัดสิ่งโสโครก ตลอดจนระบบสื่อสารคมนาคม (จุฑามาศ ไชยสร. 2536 : 32-33 ; อ้างอิงมาจาก ธรรมศักดิ์ โรจนสุนทร. 2512 : 43-44)

วิวัฒน์ชัย บุญยศักดิ์ (2532 : 32-37) ได้เสนอหลักเกณฑ์การพิจารณาและกำหนดศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว โดยพิจารณาจากรูปแบบต่างๆ ดังนี้

1. คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ความสวยงาม ลักษณะเด่นในตัวเอง ความเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ ความเป็นมา ความสำคัญทางลัทธิความเชื่อทางศาสนา บรรยากาศ สภาพภูมิทัศน์ทางธรรมชาติ และวิถีชีวิตโดยรอบ

2. สภาพการเข้าถึง ได้แก่ สภาพเส้นทาง ลักษณะการเดินทาง ระยะทางจากตัวเมืองไปยังแหล่งท่องเที่ยว

3. สิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ที่พักแรม ร้านอาหาร - เครื่องดื่ม สถานบริการต่างๆ ระบบไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ สถานรักษาพยาบาล การรักษาความปลอดภัย เป็นต้น

4. สภาพแวดล้อม ได้แก่ สภาพทางกายภาพ สภาพอากาศ กลิ่น เสียง คำนวณระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวและบริเวณใกล้เคียง

5. ข้อจำกัดในการรับนักท่องเที่ยว เช่น ข้อจำกัดด้านพื้นที่ การบริการ สาธารณูปโภคความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว

6. ความมีชื่อเสียงในปัจจุบัน ได้แก่ การรู้จักแพร่หลายของแหล่งท่องเที่ยวจำนวน นักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง

Mill และ Morrison (รุ่งรัตน์ หัตถกรรม. 2545 : 13 ; อ้างอิงมาจาก Mill and Morrison. 2001 : 15) กล่าวว่า แหล่งท่องเที่ยวจะต้องประกอบไปด้วย สิ่งดึงดูดใจ ซึ่งเป็นตัวดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางมาในพื้นที่ สิ่งอำนวยความสะดวกที่ให้บริการสนองความต้องการของ นักท่องเที่ยวขณะที่อยู่ในแหล่งท่องเที่ยว สาธารณูปโภคและการขนส่งที่ช่วยให้นักท่องเที่ยวสามารถ เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ และสุดท้ายคือการต้อนรับอย่างมีมิตรไมตรี

สุทธิศรี ชูชาติ (2542 : 27) กล่าวถึงองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวว่าประกอบไปด้วย

1. สิ่งดึงดูดใจ สิ่งดึงดูดใจเกิดจากสถานที่และเหตุการณ์
2. สิ่งอำนวยความสะดวก เช่นระบบขนส่ง ระบบการสื่อสาร ระบบ สาธารณูปโภคและสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ เช่นโรงแรม ร้านอาหาร
3. การเข้าถึง ต้องมีระบบการขนส่ง ประกอบด้วย เส้นทาง พาหนะ และ ผู้ประกอบการ

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542 : 45-46) กล่าวว่า การที่จะให้มีนักท่องเที่ยวไปเยี่ยมชม ทรัพยากรท่องเที่ยวใด ๆ ก็ตามขึ้นอยู่กับปัจจัย 3 ประการ คือ

1. ทรัพยากรท่องเที่ยวจะต้องมีสิ่งดึงดูดใจ เช่น ความสวยงามของธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน สถานที่ทางประวัติศาสตร์
2. ทรัพยากรท่องเที่ยวจะต้องมีเส้นทางคมนาคมเข้าถึง เป็นปัจจัยสำคัญของ ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ต้องการมีเส้นทางหรือโครงข่ายคมนาคมที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว นั่น ตลอดจนสามารถเชื่อมโยงกันระหว่างแหล่งท่องเที่ยวกับบริเวณใกล้เคียง
3. ทรัพยากรท่องเที่ยวจะต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวก เป็นองค์ประกอบเพื่อให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาแหล่งท่องเที่ยวได้ประทับใจ เช่นที่พัก อาหาร การนำเที่ยว การแลกเปลี่ยน เงินตรา สินค้าที่ระลึก เป็นต้น

สรุปได้ว่า การพิจารณาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวที่หนึ่งต้องมีองค์ประกอบหลายอย่าง ทั้งในด้านลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว ความมีเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว การเข้าถึง สิ่งอำนวยความสะดวก โครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคม ตลอดจนความมีชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยว ที่ล้วนเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวได้

5. นโยบายการพัฒนาและการส่งเสริมการท่องเที่ยว

การบริการจัดการท่องเที่ยวกับการตลาด ในปี 2000 อุตสาหกรรมบริการจะเข้ามา มีบทบาทสูงชันที่สุด เมื่อเป็นเช่นนี้การท่องเที่ยวจึงดูว่าเป็นสิ่งที่ทำรายได้เข้าประเทศ มิใช่ว่ามูลค่าจะ

เพิ่มขึ้นหากแต่ภาคการลงทุนอื่นชบเซา ทำให้การท่องเที่ยวมีความสำคัญขึ้น ตอนนี้ ท.ท.ท. กำลังมีแนวคิด 1 จังหวัด 1 Package อุตสาหกรรมบริการเป็นรากฐานอุตสาหกรรม อื่น ๆ หลายอันและก่อมลภาวะน้อยที่สุด และเป็นเรื่องของมนุษย์ต่อมนุษย์ จึงจำเป็นต้องพูดถึงคนและการพัฒนาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จะพัฒนาโดยยึด “คน” เป็น ตัวตั้ง และในแผนฯ 8 เน้นเศรษฐกิจชุมชนเมื่อมาผสมผสานกับแผนฯ 9 ก็จะนำไปสู่ “การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน” นักบริหารที่จะใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาไม่จำเป็นต้องเอารายได้เป็นตัวตั้ง แต่เป็นการใช้การท่องเที่ยวเป็นจุดคานงัดในทุกกระบวนสังคมในสังคมใหญ่ เศรษฐกิจก็เป็นส่วนหนึ่งของสังคม “พาร์สัน” บอกว่าระบบสังคมใหญ่ จะประกอบด้วย สังคม ศาสนา เศรษฐกิจ และการเมือง ฯลฯ การท่องเที่ยวจะใช้สัมฤทธิ์ผลทางสังคมเป็นตัววัด การพัฒนาการท่องเที่ยวไม่จำเป็นต้องเท่ากันในทุกจังหวัด เช่น จะพัฒนาลำพูนให้เหมือนเชียงใหม่ คือ เป็นศูนย์กลางความเจริญ คงจะทำได้ แต่ควรจะเป็นเมืองศูนย์กลางวัฒนธรรมมากกว่า (ศศิอาภา ประสมทรัพย์. 2544 : 4-5)

การท่องเที่ยวเป็นเรื่องเกี่ยวกับคน 3 กลุ่ม ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้เป็นเอกภาพร่วมกัน นักท่องเที่ยว เป็นกลุ่มคนที่สำคัญ ดังนั้นการท่องเที่ยวจะต้องคำนึงถึง การตลาด คือ ขยายในสิ่งที่คนพอใจ และ การเข้าถึงสินค้าที่ง่าย รวดเร็ว ในการพัฒนาการท่องเที่ยว ท.ท.ท. จะเข้าไปมีส่วนบริการน้อยที่สุด ท.ท.ท. จะทำหน้าที่เป็นผู้ประสาน และปล่อยให้พื้นที่ทั้งภาครัฐและเอกชนมาดำเนินการ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล นักธุรกิจโรงแรมในพื้นที่ เป็นต้น

วิสัยทัศน์ของ ท.ท.ท. ปี 2555 ในที่สุดเราจะไปสู่ “มาตรฐานโลก” ภายใต้เอกลักษณ์ไทยโดยไม่ให้ลักษณะความเป็นมาตรฐานโลกมาเปลี่ยนเอกลักษณ์ไทย ในยุคการค้าเสรี เราจะต้องสร้างคนและธุรกิจเราให้เข้มแข็งเพื่อต่อสู้ในยุคต่อไป การท่องเที่ยวก็จำเป็นจะต้องสร้างความเข้มแข็งเพื่อก้าวไปสู่การค้าเสรี เพราะการแข่งขันจะสูงขึ้น ดังนั้นการสร้างความเป็นมาตรฐานสากลของการท่องเที่ยว จึงเป็นเรื่องสำคัญ คือ

1. แหล่งท่องเที่ยวสวยงาม
2. ชำรงเอกลักษณ์ความเป็นไทย
3. สิ่งแวดล้อมต้องปลอดภัย
4. มีความปลอดภัย
5. มาตรฐานทางการบริการ

มาตรฐานเหล่านี้กำลังจะใช้กับแหล่งท่องเที่ยวทุกแห่ง รวมไปถึงโรงแรม ร้านอาหาร เช่น มาตรฐาน Green Leaf (ใบไม้สีเขียว) สำหรับโรงแรม ร้านอาหาร มีมาตรฐานที่กำหนด ดังนั้น การท่องเที่ยวจะมีประสิทธิภาพ ต้องคิดเป็น ทำเป็น ใช้เป็น คิดเป็น ใครคือผู้ร่วมคิดกับท่านร่วมคิดทุกฝ่าย ทำเป็น คือจะทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร มีการวางแผน ตรวจสอบประเมินผล

สอดคล้องวัตถุประสงค์ ปรับการพัฒนา คือ ใช้การใช้พัฒนาอย่างยั่งยืนมาใช้เกิดประโยชน์สูงสุด ผลเสียที่น้อยที่สุด และคนรุ่นหลังได้ประโยชน์ การเรียนรู้จริงในสิ่งที่ได้รับมอบหมาย เพื่อริเริ่มได้ทันที รวดเร็วแต่ต้องรอบคอบ เพราะการท่องเที่ยวจะกระทบกับสังคม สิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น เช่น Homestay อาจเกิดปัญหาความไม่รู้จริงในการจัดการที่ก่อให้เกิดผลกระทบด้านยาเสพติด / เพศสัมพันธ์ ดังนั้น Homestay ฟังต้องระมัดระวัง ทุกสิ่งที่เกิดขึ้นจะต้องพูดถึง “ความรับผิดชอบ” ด้วยทั้งความภาคภูมิใจหากเกิดผลดี และรับผิดชอบต่อผลเสียที่เกิดขึ้นด้วย การท่องเที่ยวจึงเป็นสิ่งที่ควรพัฒนาอย่างระมัดระวังและคำนึงถึงทุกสิ่งทุกอย่างให้รอบคอบ เพื่อให้เกิดผลประโยชน์ในการพัฒนาท้องถิ่นและประเทศชาติอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

6. การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว

ปัจจุบันอุตสาหกรรมท่องเที่ยว มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย และสนับสนุนการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งการสร้างภูมิคุ้มกัน และวางรากฐานระบบเศรษฐกิจและสังคมระยะยาว รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (นายสนธยา คุณปลื้ม) ได้มีนโยบายให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยมอบหมายสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว จัดโครงการส่งเสริม สนับสนุน การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อพัฒนาด้านการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับศักยภาพและบทบาทของเศรษฐกิจของพื้นที่ โดยให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมที่จะวางรากฐานการพัฒนาเป็นสังคมและชุมชนที่เข้มแข็งมีระบบบริหารจัดการที่ดี อีกทั้งเป็นการส่งเสริมการค้า บริการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มการจ้างแรงงาน และกระจายรายได้สู่ชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงคุณภาพ และพัฒนาธุรกิจบริการที่มีศักยภาพใหม่ๆ ให้สอดคล้องกับศักยภาพของท้องถิ่น ซึ่งรวมถึงวิถีชีวิต สภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีพื้นบ้าน ตลอดจนการส่งเสริมไทยเที่ยวไทย และการประสานความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีขีดความสามารถในการจัดบริการสาธารณะและการพัฒนารายได้ของตนเองเพิ่มขึ้น สามารถกำหนดมาตรฐานการให้บริการสาธารณะและมาตรฐานการจูงใจ ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพัฒนาบริการที่ดีขึ้นและเพื่อให้ท้องถิ่นและชุมชนมีบทบาทในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเองตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540

7. แนวทางการดำเนินงานด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีแนวทางการดำเนินงานด้านการพัฒนาการท่องเที่ยว ดังนี้

1. ศึกษา วิเคราะห์ จัดทำแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว และติดตามประเมินผล โดยให้มีแผนงาน โครงการที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นในพื้นที่และสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดแบบบูรณาการ

2. พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ โดยประสานงานกับหน่วยงาน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง และให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วม

3. พัฒนากิจการการท่องเที่ยว โดยประสานงานกับหน่วยงาน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง และให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วม

4. พัฒนาการบริการทางการท่องเที่ยว โดยประสานงานกับหน่วยงาน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง มีการสร้างเครือข่ายการบริการการท่องเที่ยวและให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วม

5. พัฒนาการประกอบธุรกิจนำเที่ยว และมัคคุเทศก์ โดยการสร้างเครือข่ายกับ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง ให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วม

6. วางแผนหาแหล่งเงินทุนในการจัดทำงบประมาณในการพัฒนา โดยกำหนดไว้ในแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นว่าจะใช้งบประมาณจากหน่วยใด จะขอรับการสนับสนุนจากรัฐบาลหรือไม่

8. บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ดังนี้

1. การสำรวจ ค้นหาสถานที่และข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยการหาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ของชุมชน รวบรวมข้อมูล เส้นทาง ประวัติ และความสำคัญของสถานที่ เอาไว้ประชาสัมพันธ์ ถ้าแหล่งเดิมกำลังทรุดโทรม ก็ซ่อมแซมให้คงเดิม

2. ร่วมกันวางแผนพัฒนาปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว สร้างจิตสำนึกร่วมกัน จัดทำแผนพัฒนา และปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว ให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือผนวกแผนดังกล่าว เข้าไว้ในแผนพัฒนาขององค์กรส่วนท้องถิ่น โดยให้แผนพัฒนาในแต่ละสาขาซึ่งการพัฒนามีความเชื่อมโยงกัน และสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยว

3. จัดให้มีการดูแล รักษาความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว วางระบบในการดูแลรักษาความปลอดภัยในชีวิต ทรัพย์สิน และสุขอนามัยของที่พัก อาหาร และเครื่องดื่ม โดยการประสานงานกับหน่วยงานในพื้นที่และถือปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

4. การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว ตรวจสอบบริการสาธารณะที่มีอยู่ว่าต้องสร้างใหม่ปรับปรุงหรือเพิ่มบริการสาธารณะใหม่ๆ ในชุมชน ทั้งเรื่องไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ ระบบการจับเก็บหรือกำจัดขยะ ระบบบำบัดน้ำเสีย การจัดเก็บผลประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ เช่น ค่าผ่านทางเข้าชมในพิพิธภัณฑ์ หรือ สถานที่ท่องเที่ยวซึ่งอยู่ในความดูแลขององค์กรปกครองส่วน

ท้องถิ่น การจัดทำของที่ระลึกโดยชุมชน และการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว เช่น มัคคุเทศก์นำเที่ยวประจำท้องถิ่น บริการที่พักอาศัยแก่นักท่องเที่ยว ร้านจำหน่ายสินค้า เป็นต้น

5. การจัดทำโฆษณาประชาสัมพันธ์ และการตลาดการท่องเที่ยว โดยเผยแพร่ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวแก่สาธารณชนผ่านสื่อต่างๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ นิตยสาร หนังสือพิมพ์ จดหมาย แผ่นพับ หอกระจายข่าว อินเทอร์เน็ตตำบล เป็นต้น

บริบทพื้นที่ของวัดในจังหวัดนครราชสีมา

1. ทรัพยากรและแหล่งกรท่องเที่ยว

ตราสัญลักษณ์จังหวัดนครราชสีมา ประติมากรรม คือ สัญลักษณ์ของเมืองโบราณแห่งนี้ ซึ่งสร้างขึ้นตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช รูปอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี คือ คุณหญิงโม ภริยา ปลัดเมืองนครราชสีมา

ภาพประกอบ 7 ตราสัญลักษณ์จังหวัดนครราชสีมา

2. คำขวัญจังหวัดนครราชสีมา

เมืองหญิงกล้า ผ้าไหมดี หมี่โคราช ปราสาทหิน ดินด่านเกวียน

3. ประวัติของจังหวัดนครราชสีมา

จังหวัดนครราชสีมา เป็นเมืองสำคัญเมืองหนึ่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความเจริญรุ่งเรืองครั้งสมัยขอมเป็นใหญ่ในดินแดนแถบนี้ ภายในจังหวัดนครราชสีมา มีอนุสรณ์ ปูนูนีย-สถาน โบราณวัตถุที่สำคัญๆ หลายแห่ง หลายอำเภอ เช่น เมืองเก่าโบราณ เมืองโคราช หรือ เมืองโคราฆะปุระ กับ เมืองเสมา ใน อำเภอสูงเนิน ปราสาทหินพนมวัน อำเภอเมือง และ ปราสาทหิน พิมาย อำเภอพิมาย ซึ่งล้วนแต่นำศึกษาค้นคว้าความเป็นมาเป็นอย่างยิ่ง จังหวัดนครราชสีมา มีเมือง โบราณอยู่ 2 เมืองคือ "เมืองโคราช" หรือ "โคราฆะปุระ" กับ "เมืองเสมา" ทั้ง 2 เมืองนี้ไม่ปรากฏใน

หลักฐานอันแน่ชัดว่า ชนชาติพื้นเมือง ดั้งเดิมชาติใดเป็นผู้สร้างเมืองโคราช และ เมืองเสมา ตั้งอยู่ห่างจากตัวเมือง นครราชสีมา ไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ระยะทาง 31 กิโลเมตร โดยมีประวัติว่าเมืองโคราฆะปุระ เป็นชื่อเมืองที่ตั้งอยู่ในประเทศอินเดีย และได้มีการนำชื่อเมืองนี้มาตั้งชื่อ เมือง โคราฆะปุระ ซึ่งอยู่ในท้องที่ของ อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา โดยเฉพาะคำเรียกชื่อ "เมืองโคราช" คงจะเพี้ยนเสียงเรียกมาจากชื่อ "เมืองโคราฆะปุระ" ซึ่งเป็นเมืองเก่าที่ได้สร้างขึ้นก่อนเมืองโคราช ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของเมืองเสมา และอยู่ทางทิศเหนือของฝั่งลำตะคอง ซึ่งเป็นที่ดอน ในเมืองนี้มี ปราสาทหินเมืองแขก ทำนองเป็นเทวสถาน เพื่อสำหรับเป็นที่ประกอบพิธีกรรม มีอยู่ด้วยกัน 2 แห่ง การก่อสร้างตลอดจนศิลปะลวดลายต่างๆ ที่ประดับตกแต่ง เป็นสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม แบบอินเดีย ส่วน เมืองเสมา ซึ่งตั้งอยู่ห่างจากเมืองโคราช ระยะทาง 1 กิโลเมตร อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของฝั่งลำตะคอง เป็นที่ลาดต่ำ เมืองเสมา คงจะสร้างขึ้นที่หลังเมืองโคราช ซึ่งก็ไม่ปรากฏเป็นหลักฐานว่าผู้ใดเป็นคนสร้าง และสร้างขึ้นในสมัยใด เช่นกัน ทุกวันนี้ยังปรากฏ เป็นซากเมืองเก่า กำแพงเมืองเก่า ซึ่งสร้างด้วยศิลาแลง เมืองเสมา มีคูเมืองโบราณล้อมรอบตัวเมืองอยู่ และที่คูเมืองโบราณแห่งนี้ มีผู้ขุด เสมารธรรมจักรศิลาได้ กับทั้งยังขุด ศิลารูปพรรณต่างๆ ได้อีกมากมาย เมืองโคราฆะปุระ กับ เมืองเสมา ที่สร้างขึ้นในสมัยนั้น คงจะเจริญรุ่งเรืองมาก และกาลเวลาของยุคสมัยได้เปลี่ยนไป นับเป็นเวลาช้านาน สังคมเมืองโคราช หรือ เมืองโคราฆะปุระ และ เมืองเสมา ที่ได้เจริญรุ่งเรืองที่สุดในยุคนั้น ต่อมาก็ได้เสื่อมลง ๆ จนกลายเป็นเมืองร้าง ดังปรากฏตัวเมืองโบราณเก่าเป็นอนุสรณ์สถานอยู่ในทุกวันนี้

ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี แห่งรัชกาล สมเด็จพระนารายณ์มหาราช พ.ศ. 2199-2231 ได้ทรงโปรดฯให้เจ้าเมืองใหญ่ๆ ที่สำคัญทางฝ่ายตะวันตกเฉียงเหนือ ฝ่ายเหนือ ฝ่ายตะวันออกเฉียง และฝ่ายใต้ สร้างตัวเมืองขึ้น เช่น กำแพงเมือง ป้อมปราการ ค่ายคูประตูหอรบ ตลอดจนได้สร้างอาวุธใหญ่น้อยทั้งหลาย เพื่อเป็นกำลังที่มั่นคงแข็งแรง ยกให้เป็นเมืองสำคัญด่านนอก ป้องกันข้าศึกที่จะยกเข้ามาตีกรุงศรีอยุธยา ครั้งนั้นก็ยังมีเมืองสำคัญๆ ได้แก่ เมืองนครราชสีมา เมืองเพชรบูรณ์ เมืองพิษณุโลก เมืองตะนาวศรี และ เมืองนครศรีธรรมราช ที่ได้สร้างตัวเมืองกันขึ้นอย่างแข็งแรง ณ เมืองนครราชสีมา นี้ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้โปรดฯให้สร้างเมืองขึ้นใหม่ ก็คือที่ตั้งตัวเมือง นครราชสีมา ในปัจจุบันนี้ โดยก่อสร้างกำแพงเมือง มีป้อมประจำกำแพงและตามมุมกำแพงรวม 15 ป้อม ประตูเมือง 4 ประตู พร้อมกับได้ขุดคูล้อมรอบตัวเมืองไว้อย่างมั่นคงแข็งแรง เมื่อได้สร้างเสร็จแล้ว ก็ให้เอานามเมืองดั้งเดิมทั้ง 2 เมือง คือ "เมืองโคราช" กับ "เมืองเสมา" มารวมกันเป็นนามเมืองใหม่เรียกว่า "เมืองนครราชสีมา" แต่คนทั่ว ๆ ไปก็ยังพากันเรียกเมืองนี้ว่า "เมืองโคราช" กันอย่างแพร่หลาย จนติดปากถึงทุกวันนี้ ครั้งนั้น สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรงโปรดฯให้ เมืองนครราชสีมา มีฐานะเป็น เมืองพระยามหานคร เทียบเท่ากับ เมืองนครศรีธรรมราช

ซึ่งถือว่าเป็นเมืองเอกของทางภาคใต้ อนึ่ง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้นิพนธ์เรื่อง "ตำนานเมืองนครราชสีมา" ในหนังสือเรื่อง "เที่ยวตามทางรถไฟ" ไว้ว่า "เมืองนครราชสีมา เมืองขึ้นในทำเนียบครั้ง แผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ 5 เมือง คือ เมืองนครจำนาศ เมืองไชยภูมิ เมืองพิมาย เมืองบุรีรัมย์ เมืองนางรองต่อมา ได้ตั้งเมืองขึ้น เพิ่มเติมอีก 9 เมืองคือ เมืองบำเหน็จณรงค์ เมืองจตุรัส เมืองเกษตรสมบูรณ์ เมืองภูเขียว เมืองชนบท เมืองพุทไธสง เมืองประโคนชัย เมืองรัตนบุรี เมืองปักธงชัย เมืองนครราชสีมา จึงมีเมืองขึ้นรวม 14 เมือง ด้วยกัน" เมืองนครราชสีมา ที่ทรงโปรดฯให้สร้างขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา โดยเฉพาะ กำแพงเมือง ก่ออิฐ ล้อมรอบตัวเมืองทั้ง 4 ด้าน ขุดล้อมรอบตัวเมือง บนกำแพงเมืองมีโบสถ์ มีป้อมตั้งเรียงรายรอบกำแพง มี ประตูเมืองสำคัญ 4 ประตู คือ

1. ประตูพลแสน ตั้งอยู่ทางทิศเหนือ
2. ประตูไชยณรงค์ ตั้งอยู่ทางทิศใต้
3. ประตูพลล้าน ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออก
4. ประตูชุมพล ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตก

ประตูเมืองนครราชสีมา ทั้ง 4 แห่งนี้ เบื้องบนของประตูจะสร้างเป็นหอยามรักษาการณ์ ลักษณะเป็นรูปแบบ ทรงไทยโบราณ หลังคามุงด้วยกระเบื้องดินเผา มีช่อฟ้าใบระกา เหมือนกันหมดทุกแห่ง สิ่งก่อสร้างบางอย่างได้ถูกทำลายลงคราวที่ได้เกิดศึกกับ เจ้าอนุวงศ์ แห่งกรุงเวียงจันทน์ ที่ได้เข้ามายึด เมืองนครราชสีมา และส่วนหนึ่งได้ถูกภัยธรรมชาติทำลายเสียหายไปบ้าง เช่น ถูกแดด ลม และฝน จึงเหลือแต่เพียง ประตูเดียวก็คือ ประตูชุมพล ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตก และที่บริเวณหน้าประตูนี้ ต่อมาทาง ราชการจังหวัดนครราชสีมา ได้สร้างอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี (ย่าโม) แล้วนำมาประดิษฐานบนแท่นสูง ตรงหน้าประตูชุมพล เมื่อปีพ.ศ. 2477 กาลต่อมาหอยามรักษาการณ์ ประตูเมือง กำแพงเมืองเกิดชำรุดทรุดโทรมพังลงไปมาก ดังนั้นทางราชการจึงได้ซ่อมแซมสิ่งใหม่ที่พังขึ้นใหม่ให้เหมือนเดิม แล้วได้มีการสร้างจำลองแบบเพื่อเป็นการ อนุรักษ์ของเก่าเดิมไว้ทั้งหมดคือ ประตูชุมพล หอยามรักษาการณ์ทรงไทย กำแพงเมืองโบราณมาสร้างขึ้นใหม่ พร้อมกับได้อัญเชิญ อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี (ย่าโม) ทั้งหมดมาสร้างและตั้งขึ้น ณ บริเวณที่ปัจจุบัน ทรายเท่าทุกวันนี้

อนึ่ง ประตูชุมพล หอยามรักษาการณ์ กำแพงเมืองโบราณ นครราชสีมาทางราชการกรมศิลปากร ได้ขึ้นทะเบียน เป็นโบราณวัตถุสถานแห่งชาติ เมื่อปี พ.ศ. 2480

4. ขอบเขตที่ตั้ง

จังหวัดนครราชสีมา มีพื้นที่ประมาณ 20,494 ตารางกิโลเมตร แบ่งการปกครองออกเป็น 26 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองนครราชสีมา ปากช่อง สีคิ้ว สูงเนิน ขามทะเลสอด่านขุนทด โนนไทย โนนสูง ขามสะแกแสง พิมาย คง โนนแดง ประทาย ชุมพวง บัวใหญ่ แก้งสนามนาง บ้านเหลื่อม

ลักษณะภูมิประเทศ หมายถึง สภาพทั่ว ๆ ไปของผิวโลกที่มีลักษณะสูง ๆ ต่ำ ๆ อาจเป็น ภูเขา หุบเขา ที่ราบสูง ที่ราบ แม่น้ำ หนองหรือบึง เป็นต้น ลักษณะภูมิประเทศของ จังหวัดนครราชสีมาที่มีทั้งที่เป็นภูเขา เนินเขา ที่ราบลูกคลื่นและที่ราบ ซึ่งถ้า จำแนกตามความแตกต่าง ออกเป็นเขตภูมิประเทศ จะจำแนกได้ 5 เขตดังนี้

6.1 เขตภูเขาสูงทางตะวันตกเฉียงใต้และทางใต้ มีพื้นที่ประมาณ 4,421.76 ตาราง กิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 21.50 ของพื้นที่จังหวัดเป็นพื้นที่ที่มีความ สูงมากกว่า 300 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง พบในบริเวณตอนใต้ของอำเภอสีคิ้ว ปากช่อง ครบุรี และเสิงสาง กับพื้นที่ทั้งหมดของกิ่งอำเภอวังน้ำเขียว มีเทือกเขาที่สำคัญ 3 แนวคือ

6.1.1 เทือกเขาคงพญาเย็น ส่วนใหญ่เป็นภูเขาหินปูน มีความสูงอยู่ในช่วง 500-1,000 เมตร วางตัวในแนวเหนือ - ใต้ ในบริเวณอำเภอปากช่อง โดยเริ่มตั้งแต่ทางตะวันตกของ เขื่อนลำตะคองเป็นต้นไป มีความยาวประมาณ 50 กิโลเมตร ยอดเขาที่สำคัญได้แก่ เขาไม้ลูก เขา ส้มเช่า เขาปางโสก และเขาตะกุด เทือกเขานี้เป็นต้นกำเนิดของลำตะคองและห้วยมวกเหล็ก

6.1.2 เทือกเขาสันกำแพง ส่วนใหญ่เป็นภูเขาหินทราย สูงระหว่าง 700 - 1,200 เมตร วางตัวในแนวตะวันตก - ตะวันออก เริ่มจากอำเภอปากช่องไป จนถึงอำเภอเสิงสาง ยาวประมาณ 164 กิโลเมตร ถือเป็นเทือกเขาเขตแดนตะวันตก เฉียงใต้ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มียอดเขาที่สำคัญได้แก่ เขาแหลม (1,326 เมตร) ซึ่งเป็นยอดเขาที่สูงที่สุดในจังหวัดนครราชสีมา เขากำแพง เขาอีพร้อม เขาข้างชลุค เขาวง และเขาละมั่งเป็นต้น เทือกเขานี้เป็นต้นกำเนิดของ แม่น้ำมูลและลำพระเพลิง

6.1.3 เขาผาแดง - ชายเทียง - เคลียด เป็นภูเขาหินทรายมีความสูงอยู่ในช่วง 700 - 800 เมตร วางตัวในแนวตะวันตกเฉียงเหนือ - ตะวันออกเฉียงใต้บริเวณอำเภอสีคิ้วและปักธงชัย มีความยาวประมาณ 70 กิโลเมตร มียอดเขาที่สำคัญ เช่น เขาผาแดง เขาขนานจิก เขาเขื่อนลั่น เขาชายเทียง และเขาเคลียด เป็นต้น นอกจากนี้ทางตะวันออกตามแนวทิวเขานี้ยังมีเขาโคด ๆ ที่มีรูปร่างแบบสันมีค้อได้เช่น เขาพริก เขาคำแย และเขาภูหลวง เป็นต้น

ภูมิประเทศส่วนใหญ่ของเขตนี้ เป็นพื้นที่ลูกคลื่นลอนลาดถึงลูกคลื่นลอนชัน เนินเขาและภูเขา ซึ่งควรจะปล่อยให้เป็นที่ป่าไม้ต้นน้ำลำธาร แต่เกษตรกรได้บุกรุก ใช้ที่ดินในการปลูกพืชไร่ เช่น ข้าวโพด มันสำปะหลัง เนื่องจากพื้นที่บริเวณนี้สูงชันดินจึง ถูกชะล้างพังทลาย ได้ง่าย ทำให้ดินเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็วหรือเป็นดินตื้นปนกรวดและหิน ดังนั้น หลังจากการ เพาะปลูก 3-4 ปี ต้องทิ้งพื้นที่ให้ว่างเปล่า มีพวงวัชพืช เช่น หญ้าคาขึ้นอยู่ทั่วไป นอกจากนี้ยังทำให้แม่น้ำลำธารตื้นเขิน ที่ราบที่อยู่ตอนล่างจะขาดน้ำใน ฤดูแล้ง และเกิดน้ำท่วมขึ้นได้ง่ายในฤดูฝน ปัจจุบันยังมีการบุกรุกอีกรูปแบบหนึ่ง คือ การ สร้างสนามกอล์ฟ รีสอร์ท โรงแรม โดยเฉพาะ

บริเวณเชิงเขาอบอุทยานแห่งชาติ เขาใหญ่ กิจกรรมดังกล่าวต้องใช้น้ำ ปุ๋ยเคมี และสารเคมี จึงมีแนวโน้มที่ทำให้เกิดผลกระทบต่อปริมาณและคุณภาพน้ำมากยิ่งขึ้น

6.2 เขตที่ราบลูกคลื่นทางตะวันตกเฉียงใต้ มีพื้นที่ประมาณ 986.39 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 4.80 ของพื้นที่จังหวัด มีความสูงอยู่ในช่วง 250 - 400 เมตร อยู่ในพื้นที่ส่วนใหญ่ของอำเภอปากช่องและบางส่วนของกิ่งอำเภอวังน้ำเขียวภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบลูกคลื่นลอนลาดถึงลูกคลื่นลอนชัน ทำให้เขตนี้มีการปลูกพืชไร่เป็นหลัก โดยเฉพาะข้าวโพดเลี้ยงสัตว์และไม้ผล เช่น ที่ตำบลกลางดงมีการปลูกมะม่วงมะละกอ น้อยหน่า และขนุน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการเลี้ยงสัตว์ การทำฟาร์มโคเนื้อและโคนม เช่น ที่ฟาร์มโชคชัย ซึ่งเป็นแหล่งผลิตโคเนื้อ - โคนม ที่ใหญ่ที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปัจจุบันบางบริเวณใช้พื้นที่ทำสวนเกษตรและสนามกอล์ฟ

6.3 เขตที่ราบลูกคลื่นตอนกลาง มีพื้นที่ประมาณ 8,203.06 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 39.90 ของพื้นที่จังหวัด มีความสูงอยู่ในช่วง 200 - 300 เมตร อยู่ในพื้นที่ทั้งหมดของอำเภอโชคชัย หนองบุญนาค และห้วยแถลง พื้นที่ส่วนใหญ่ของอำเภอด่านขุนทด สีคิ้ว สูงเนิน ปักธงชัย ขามทะเลสอ จักราช และชุมพวงและพื้นที่บางส่วนของอำเภอเมืองนครราชสีมาและพิมาย ภูมิประเทศส่วนใหญ่ของเขตนี้เป็นที่ราบลูกคลื่นลอนลาด ยกเว้นบริเวณใกล้เชิงเขามีลักษณะเป็นลูกคลื่นลอนชัน มีที่ราบลุ่มริมฝั่งของแม่น้ำมูลและสาขา เช่น ลำตะคองลำพระเพลิง ลำแะ จากลักษณะภูมิประเทศดังกล่าวทำให้มีการปลูกพืชไร่กันมาก โดยเฉพาะ มันสำปะหลัง ปอแดงโม นอกจากนี้ยังมีการปลูกไม้ผล เช่น มะม่วง มะขามเป็นต้น ส่วนบริเวณที่ราบริมแม่น้ำมีการทำนาและปลูกพืชผัก อย่างไรก็ตามพื้นที่ส่วนใหญ่ถูกปล่อยไว้รกร้างว่างเปล่าหรือเป็นป่าเสื่อมโทรม บางบริเวณมีการสร้างรีสอร์ท สนามกอล์ฟ และสวนเกษตร เช่น ที่อำเภอโชคชัย ปักธงชัย และสีคิ้ว เป็นต้น

6.4 เขตที่ราบลูกคลื่นตอนเหนือ มีพื้นที่ประมาณ 783.60 ตารางกิโลเมตรคิดเป็นร้อยละ 3.80 ของพื้นที่จังหวัด มีความสูงอยู่ในช่วง 200 - 250 เมตร อยู่ในพื้นที่บางส่วนของอำเภอโนนไทย ขามสะแกแสง บ้านเหลื่อม บัวใหญ่และแก้ง สนามนาง ภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบลูกคลื่นสลับกับที่นา เขตนี้มีที่ราบลุ่มแม่น้ำชีที่เป็นพรมแดนติดกับจังหวัดชัยภูมิเท่านั้น

สภาพภูมิประเทศที่เป็นที่ราบลูกคลื่นทำให้มีการปลูกพืชไร่ โดยเฉพาะมันสำปะหลัง และปอ ส่วนในที่ต่ำที่อยู่ระหว่างลูกคลื่น จะใช้พื้นที่ทำนา ปลูกพริก แดงโมเป็นต้น

6.5 เขตที่ราบทางเหนือ มีพื้นที่ประมาณ 6,175.23 ตารางกิโลเมตรคิดเป็นร้อยละ 30 ของพื้นที่จังหวัด มีความสูงอยู่ในช่วง 130 - 200 เมตร อยู่ในพื้นที่ทั้งหมดของอำเภอโนนสูง ประทาย โนนแดง พื้นที่ส่วนใหญ่ของอำเภอโนนไทยเมืองนครราชสีมา คง พิบาย บัวใหญ่ และบางส่วนของพื้นที่อำเภอด่านขุนทดขามทะเลสอ ขามสะแกแสง จักราช บ้านเหลื่อม ชุมพวง และแก้งสนามนาง

ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบ จนถึงค่อนข้างราบเรียบของแม่น้ำมูลและสาขา ซึ่งเป็นที่ราบลุ่มของแม่น้ำที่กว้างที่สุดในจังหวัดนครราชสีมา พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ในการทำนา ส่วนที่เนินหรือโลกจะเป็นที่ตั้งชุมชนหรือหมู่บ้านต่าง ๆ

7. ภูมิอากาศ

จังหวัดนครราชสีมาตั้งอยู่ในเขตอิทธิพลของลมมรสุม ซึ่งเกิดจากความแตกต่างของอุณหภูมิ หรือความกดอากาศระหว่างพื้นแผ่นดินอันกว้างใหญ่ของทวีปเอเชียที่อยู่ทางเหนือขึ้นไป กับมหาสมุทรอินเดียและมหาสมุทรแปซิฟิกที่อยู่ตอนใต้ ทำให้เกิดลมประจำฤดูที่เรียกว่า ลมมรสุม โดยในฤดูฝนจะมีลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้พัดผ่านจังหวัดนี้ พาเอาความชื้นมาด้วย ทำให้ฝนตกแต่ปริมาณฝนไม่มากนัก เนื่องจากมีเทือกเขาสันกำแพงและเทือกเขาคงพญาเย็นกั้นอยู่ ส่วนในฤดูหนาวจะมีลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือพัดผ่านจังหวัด นำเอาความหนาวเย็นและแห้งแล้งมาด้วย ทำให้อุณหภูมิของจังหวัดนครราชสีมา ลดลงโดยทั่วไป

7.1 ปัจจัยที่มีผลต่อสภาพภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศโดยทั่วไปของจังหวัดนครราชสีมา มีอากาศร้อน ฝนตกกับแห้งแล้งสลับกัน สภาพภูมิอากาศดังกล่าวขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่างดังต่อไปนี้

1. ที่ตั้งตามแนวละติจูด จังหวัดนครราชสีมาตั้งอยู่ในเขตละติจูดต่ำ (14 องศา 7 ลิปดา - 15 องศา 46 ลิปดาเหนือ) มีโอกาสได้รับแสงตรงจากดวงอาทิตย์ปีละ 2 ครั้ง ทำให้อุณหภูมิเฉลี่ยทุกเดือนสูงกว่า 18 องศาเซลเซียส ลักษณะภูมิอากาศจึงเป็นแบบทุ่งหญ้าเมืองร้อน
2. ทิศทางลม จังหวัดนครราชสีมาตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของลมมรสุม ฤดูร้อนได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ฤดูหนาวได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ
3. ลักษณะภูมิประเทศบริเวณทางตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัด นครราชสีมา ภูมิประเทศเป็นภูเขาสูง โดยมีเทือกเขา 2 แนว ขวางกั้นทิศทางลม จังหวัดนครราชสีมาจึงจัดอยู่ในเขตเงาฝนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือเช่นเดียวกับจังหวัดชัยภูมิ ขอนแก่น เลย บุรีรัมย์ และมหาสารคาม
4. ระยะห่างจากทะเล พื้นที่ที่อยู่ใกล้ทะเลอากาศจะมีความชื้นสูงและความแตกต่างด้านอุณหภูมิของอากาศมีน้อยกว่าพื้นที่ที่ลึกเข้าไปในแผ่นดิน จังหวัดนครราชสีมาอยู่ห่างจากอ่าวไทยประมาณ 150 กิโลเมตร ประกอบกับอยู่ในเขตอับลม ทำให้อุณหภูมิค่อนข้างสูงและปริมาณน้ำฝนน้อย

7.2 องค์ประกอบของภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศที่ปรากฏในจังหวัดนครราชสีมา เป็นผลมาจากองค์ประกอบของภูมิอากาศหลาย ๆ อย่าง เช่น อุณหภูมิ ฝน จำนวนวันที่ฝนตก ความชื้นสัมพัทธ์อัตราการระเหย ทิศทางและความเร็วเฉลี่ยของลม ฯลฯ

1. อุณหภูมิ อุณหภูมิของจังหวัดนครราชสีมาเฉลี่ยตลอดปีเท่ากับ 26.7 องศาเซลเซียส อุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุด 32.8 องศาเซลเซียส และอุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ย 21.9 องศาเซลเซียส เมื่อพิจารณาอุณหภูมิเฉลี่ยรายเดือน พบว่ามีความแตกต่างกันไม่มากนัก

2. ฝน ฝนที่ตกในจังหวัดนครราชสีมาส่วนใหญ่เป็นฝนเนื่องจากพายุดีเปรสชัน ซึ่งปกติจะเคลื่อนผ่านเข้ามาในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือประมาณปีละ 3-4 ลูก ส่วนฝนที่มาจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้มีน้อยเนื่องจากถูกเทือกเขากั้นเอาไว้ทำให้พื้นที่อำเภอด่านขุนทด ลีคิ้ว ปากช่อง ปักธงชัย วังน้ำเขียว แห้งแล้งและอยู่ในเขตเงาฝน

ข้อมูลฝนที่สำคัญ คือ ปริมาณฝนเฉลี่ย จำนวนวันที่ฝนตกและจำนวนวันที่เกิดพายุฟ้าคะนอง

1. ปริมาณฝนเฉลี่ย จากข้อมูลที่ปรากฏในสถิติภูมิอากาศของจังหวัดนครราชสีมาในคาบ 30 ปี (พ.ศ. 2504-2533) พบว่าจังหวัดนครราชสีมาปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยเท่ากับ 1,070.5 มิลลิเมตร ขณะที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีปริมาณฝนเฉลี่ยรายปี เท่ากับ 1,458.9 มิลลิเมตร แสดงว่าจังหวัดนครราชสีมาเป็นจังหวัดที่ค่อนข้างแห้งแล้งใน ภาคนี้

2. จำนวนวันที่ฝนตก จำนวนวันที่ฝนตกบอกรายถึงโอกาสที่จะได้รับปริมาณฝนมากหรือน้อย ในส่วนของจังหวัดนครราชสีมา

3. จำนวนวันที่เกิดพายุฟ้าคะนอง พายุนี้ไม่ใช่พายุหมุน เนื่องจากมี ลักษณะการเกิดที่แตกต่างกัน พายุ ฟ้าคะนอง มักเกิดขึ้นในช่วงบ่ายและครอบคลุมพื้นที่ ไม่กว้างนัก มีฟ้าแลบ ฟ้าร้องและฟ้าผ่าเกิดขึ้นได้ หากฝนตกหนักอาจมีลูกเห็บด้วย ซึ่ง จะนำความเสียหายแก่สิ่งก่อสร้างและทรัพย์สินต่าง ๆ

7.3 ฤดูกาล

ฤดูกาลของจังหวัดนครราชสีมา แบ่งออกเป็น 3 ฤดูดังนี้

1. ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงกลางเดือนตุลาคม เป็นช่วงที่ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ฝนตกมากในเดือนสิงหาคมและกันยายน ซึ่งเป็นฝนที่เกิดจากหย่อมความกดอากาศต่ำ หรือดีเปรสชันที่เคลื่อนตัวเข้ามา

2. ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนธันวาคมถึงเดือนมกราคมเป็นช่วงที่ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นลมหนาวและแห้ง พัดมาจากหย่อมความกดอากาศสูงแถบตอนกลางของทวีปเอเชีย เดือนธันวาคมอุณหภูมิต่ำสุด ประมาณ 16.7 องศาเซลเซียส

3. ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤษภาคม เป็นช่วงที่แสงอาทิตย์ตั้งฉากกับพื้นที่ของจังหวัดนครราชสีมา และปริมาณไอน้ำในอากาศน้อย ความร้อนที่รุนแรงทำให้อากาศยกตัวในแนวตั้ง ก่อให้เกิดอากาศแปรปรวนและเกิดพายุฟ้าคะนอง ในบางแห่งได้ อุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุดในเดือนเมษายนประมาณ 39.7 องศาเซลเซียส

8. ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จังหวัดนครราชสีมา มีลักษณะการใช้ในปี พ.ศ. 2542 สามารถจำแนกประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินที่สำคัญได้ดังนี้

พื้นที่ป่าไม้ มีพื้นที่ประมาณ 1,411,062 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 11.02 ของพื้นที่จังหวัดส่วนใหญ่ อยู่ทางทิศใต้ของจังหวัด

พื้นที่ทำการเกษตร มีพื้นที่ประมาณ 7,829,745 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 61.12 ของพื้นที่จังหวัด แบ่งออกเป็นพื้นที่ปลูกข้าว 3,878,156 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 30.28 ของพื้นที่จังหวัด รองลงมาเป็นพื้นที่ปลูกพืชไร่ 3,434,033 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 26.81 ของพื้นที่จังหวัด และน้อยที่สุดได้แก่ พื้นที่ปลูกสวนผักและไม้ดอก 40,310 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.31 ของพื้นที่จังหวัด

พื้นที่อยู่อาศัย มีพื้นที่ประมาณ 147,863 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 1.16 ของพื้นที่จังหวัด

พื้นที่ไม่ได้จำแนก มีพื้นที่ประมาณ 3,420,058 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 26.70 ของพื้นที่จังหวัด

แหล่งน้ำธรรมชาติ แหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญของจังหวัดนครราชสีมา มี 9 กลุ่มน้ำ แต่ละกลุ่มน้ำมีลำน้ำสาขาอีกหลายสาย พื้นที่กลุ่มน้ำ ประมาณ 20,905 ตารางกิโลเมตร พื้นที่ในจังหวัดรับน้ำจากกลุ่มน้ำที่สำคัญได้แก่ อำเภอลำทะเมนชัย พิมาย ห้วยแถลง จักรราช โนนสูง เมือง เสิงสาง นครราชสีมา ปักธงชัย สูงเนิน ปากช่อง ขามทะเลสอ สีคิ้ว โนนไทย ประทาย โนนแดง บัวใหญ่ ขามสะแกแสง คง แก้งสนามนาง บ้านเหลื่อม หนองบุญนากร รวม 24 อำเภอ และมีห้วย ลำธาร คลอง 1,688 สาย ซึ่ง ในจำนวนนี้มีที่ใช้งานได้ในฤดูแล้ง 1,677 สาย มีหนอง บึง 1,028 แห่ง ที่มีสภาพใช้งานได้ ในฤดูแล้ง 1,015 แห่ง มีน้ำพุ น้ำซับ 34 แห่ง ที่มีสภาพใช้งานได้ ในฤดูแล้ง 34 แห่ง และอื่น ๆ 50 แห่ง ที่มีสภาพใช้งานได้ 48 แห่ง

1. กลุ่มน้ำมูล ต้นกำเนิดเกิดจากเขาวง และเขาละมั่ง ของเทือกเขาสันกำแพง ในเขตอำเภอปักธงชัย ไปจากทิศใต้ขึ้นไปทางทิศเหนือ ผ่านท้องที่อำเภอปักธงชัย จักรราช วกไปทางตะวันออกเฉียงเหนือผ่านอำเภอโนนสูง พิมาย ชุมพวง ลำน้ำสายหลัก คือแม่น้ำมูล มีน้ำไหลตลอดปี และค่อนข้างมากในฤดูฝน ประชากรตามริมฝั่งกลุ่มน้ำมูลส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาและทำไร่นอกจากนี้ กลุ่มน้ำมูลยังมีโครงการชลประทานขนาดใหญ่ คือ โครงการเขื่อนพิมาย สร้างกั้นลำน้ำที่อำเภอพิมายรวมทั้งฝายหินทิ้ง และโครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้าเพื่อนำน้ำไปใช้ประโยชน์ทางการเกษตร

2. กลุ่มน้ำลำมาศตอนปลาย มีลำน้ำสายหลัก คือ ลำมาศ ซึ่งมีต้นน้ำอยู่ในอำเภอเสิงสาง คือกลุ่มน้ำมาศตอนต้น ไหลผ่านอำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ แล้วไหลเข้าสู่จังหวัดนครราชสีมา เป็นกลุ่มน้ำลำมาศตอนปลาย โดยไหลลงสู่แม่น้ำมูลที่ตอนเหนือของอำเภอชุมพวง ประชากรส่วนใหญ่ตามริมฝั่งลำน้ำ ประกอบอาชีพทำนา และทำไร่เป็นส่วนใหญ่มีน้ำไหลตลอดปี แต่ฤดูแล้ง จะมีปริมาณน้ำน้อย จนไม่สามารถนำน้ำมาใช้ในการเกษตรได้

3. กลุ่มน้ำลำมาศตอนต้น มีลำน้ำสายหลักคือลำมาศ ซึ่งเกิดจากลำห้วยเพี้ยก ลำห้วยโพน และห้วยอื่น ๆ ไหลมารวมกัน แล้วไหลเข้าสู่อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาในเขตอุทยานแห่งชาติทับลาน ของอำเภอครบุรี และเสิงสาง น้ำไหลลงสู่ที่ต่ำอย่างรวดเร็วในฤดูฝน ทำให้ดินดูดซับน้ำได้น้อย เกิดการชะล้างหน้าดินสูง ทำให้ลำน้ำตื้นเขินเร็ว และไม่สามารถกักเก็บน้ำได้ มีโครงการชลประทานเขื่อนลำปลายมาศอยู่ในพื้นที่กลุ่มน้ำ แต่ประชากรส่วนใหญ่ที่ ได้รับประโยชน์อยู่ในเขตจังหวัดบุรีรัมย์ นอกจากนี้ยังมีอ่างเก็บน้ำขนาดกลาง และขนาดเล็กอีกหลายแห่ง

4. กลุ่มน้ำลำจักราช มีลำน้ำสายหลักคือลำจักราช ซึ่งเกิดจากห้วยสาระเพ็ชรและห้วยจักราชในอำเภอหนองบุญมาก แล้วไหลสู่แม่น้ำมูลในอำเภอพิมาย มีน้ำไหลเฉพาะช่วงฤดูฝน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาและทำไร่ ลำห้วยตอนต้นมีความลาดชันมาก ราษฎรสร้างฝายเป็นช่วง ๆ ค่อนข้างมาก บริเวณกลุ่มน้ำมีอ่างเก็บน้ำขนาดกลางและขนาดเล็ก

5. กลุ่มน้ำลำมูลบน - ลำพระเพลิง มีลำน้ำสายหลัก คือลำพระเพลิง ลำมูลบน ลำชะ และลำน้ำมูล มีความยาวประมาณ 224 กิโลเมตร ซึ่งไหลไปบรรจบกับลำตะคองที่อำเภอจักราช ประชากรตามกลุ่มน้ำส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาและไร่ ต้นน้ำอยู่ในเขตอำเภอปักธงชัยและครบุรี มีปริมาณน้ำค่อนข้างมากและไหลตลอดปีกลุ่มน้ำนี้มีเขื่อนขนาดใหญ่ 3 แห่ง คือ เขื่อนลำมูล เขื่อนลำชะ และเขื่อนลำพระเพลิง นอกจากนี้ยังมีอ่างเก็บน้ำขนาดกลางและขนาดเล็กอีกหลายแห่ง

6. กลุ่มน้ำลำตะคอง ต้นกำเนิดเกิดจากเทือกเขาสันทาแก่ง ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ มีลำน้ำสายหลักคือลำตะคอง มีความยาวประมาณ 175 กิโลเมตร ไหลขึ้นไปทางเหนือ ผ่านอำเภอปากช่อง แล้ววกไปทางตะวันออกผ่านอำเภอสีคิ้ว สูงเนิน เมือง ไหลลงสู่แม่น้ำมูลที่ตำบลท่าช้าง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ ประชากรตามบริเวณกลุ่มน้ำส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพทำนา ทำไร่ และปลูกไม้ผล นอกจากนั้นยังมีการเลี้ยงสัตว์ประกอบกันไป ต้นน้ำเกิดที่อำเภอปากช่อง ไหลไปรวมกับลำน้ำมูลที่อำเภอจักราช มีปริมาณน้ำตลอดปี มีเขื่อนขนาดใหญ่ คือเขื่อนลำตะคองขวางลำน้ำ นอกจากนั้นยังมีอ่างเก็บน้ำฝายน้ำล้นอีกหลายแห่ง

7. กลุ่มน้ำลำเชียงไกร ต้นกำเนิดเกิดจากภูเขาในเขตอำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ มีลำน้ำสายหลัก คือ ลำเชียงไกร มีความยาวประมาณ 145 กิโลเมตร ซึ่งมีต้นน้ำอยู่ในอำเภอด่านขุนทด และไหลลงสู่แม่น้ำมูลที่อำเภอโนนสูง มีน้ำตลอดปี และค่อนข้างมากในช่วงฤดูฝน

นอกจากนั้นยังมีอ่างเก็บน้ำขนาดกลางและขนาดเล็ก มีน้ำตลอดปี และค่อนข้างมากในช่วงฤดูฝน ส่วนใหญ่ตามลุ่มน้ำประกอบอาชีพทำนา ทำไร่ และเลี้ยงสัตว์

8. ลุ่มน้ำลำสะเทต ต้นน้ำอยู่ที่ห้วยปราสาทในเขตอำเภอคงมีลำน้ำสายหลัก คือ ลำสะเทต มีความยาวประมาณ 35 กิโลเมตร มีต้นน้ำอยู่ที่อำเภอขามสะแกแสง และอำเภอคง มีปริมาณน้ำตลอดปีและค่อนข้างมากในช่วงฤดูฝน และมีฝายน้ำล้นขนาดกลาง ขนาดเล็กกั้นลำน้ำอีก หลายแห่ง ประชากรส่วนใหญ่ในลุ่มน้ำประกอบอาชีพทำนา ทำไร่ ปลูกไม้ผลและเลี้ยงสัตว์

9. ลุ่มน้ำชี มีลำน้ำสายหลักคือ ลุ่มน้ำชี มีความยาวเฉพาะผ่านจังหวัดนครราชสีมา ประมาณ 38 กิโลเมตร มีน้ำไหลตลอดปีและมีปริมาณน้ำค่อนข้างมากในฤดูฝน มีโครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้าจากแม่น้ำชีของการพลังงานแห่งชาติในพื้นที่อำเภอแก้งสนามนางและแหล่งน้ำขนาดเล็กอีก หลายแห่ง ประชากรส่วนใหญ่ในลุ่มน้ำประกอบอาชีพทำนาและทำไร่

9. การปกครอง

จังหวัดนครราชสีมา มีพื้นที่ 20,493,964 ตารางกิโลเมตร แบ่งการปกครองออกเป็น 26 อำเภอ 6 กิ่งอำเภอ 287 ตำบล 3,599 หมู่บ้าน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

10. ทรัพยากรการท่องเที่ยวของจังหวัดนครราชสีมา

นครราชสีมา หรือที่เรียกว่า “โคราช” เปรียบเสมือนประตูสู่ภาคอีสาน อยู่ห่างจาก กรุงเทพฯ ประมาณ 259 กิโลเมตร เป็นเมืองใหญ่บนดินแดนที่ราบสูง ที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากร และสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว ผู้มาเยือนจะเพลิดเพลินกับกิจกรรมท่องเที่ยวที่หลากหลายทั้งดินป่าศึกษาธรรมชาติ พักผ่อนหย่อนใจริมอ่างเก็บน้ำ ชื่นชมความยิ่งใหญ่ของอารยธรรมขอมโบราณ และเรียนรู้วัฒนธรรมพื้นบ้าน ทั้งยังได้อิ่มอร่อยกับอาหารอีสานต้นตำรับ ก่อนกลับ ยังได้ซื้อหาสินค้าเกษตรหัตถกรรมพื้นบ้านที่มีให้เลือกอีกมากมาย

10.1 แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงาม ในอดีตโคราชมีความหลากหลายทางชีวภาพสูง มีป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งต้นน้ำ ลำธาร เช่น แม่น้ำมูล ป่าดงพญาเย็นเป็นป่าดงดิบที่สำคัญ เป็นแหล่งกำเนิดแหล่งน้ำเช่น ลำตะคอง ซึ่งเป็นสายน้ำใช้อุปโภค บริโภค และมีสิ่งมีชีวิตในน้ำดำรงอยู่ ป่าดิบแล้งที่สมบูรณ์ที่สุด ที่สระแกราช อำเภอปักธงชัยในอดีตหรือปัจจุบัน อยู่ในเขตกิ่งอำเภอวังน้ำเขียว และป่าเต็งรังในหลายท้องถิ่น ป่าลานผืนสุดท้าย ณ อุทยานแห่งชาติ ทับลาน ปัจจุบันป่าเหล่านี้บางแห่งถูกเปลี่ยนแปลงเป็นพื้นที่เกษตรกรรม เพาะปลูกพืชไร่ เช่นมันสำปะหลัง ข้าวโพด รวมทั้งเป็นที่อยู่อาศัย เพราะเหตุที่ประชากรเพิ่มขึ้นนั่นเอง ป่าจึงลดลง รวมทั้งสรรพสิ่งในป่าอันเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต แหล่งทรัพยากรชีวภาพในปัจจุบันจึงมีเหลืออยู่เพียงเล็กน้อย เช่น อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ซึ่งเป็นอุทยานแห่งชาติแห่งแรกของประเทศไทย ประกอบด้วยป่าดิบชื้น ป่าดิบแล้ง ป่าดิบเขา ป่าเบญจพรรณ ป่าหญ้าและป่ารุ่น มีพรรณพืช ประมาณ 2,000 - 2,500 ชนิด มี 7 ชนิด เป็นพืชที่มีเฉพาะในเขาใหญ่ และประมาณ 150 ชนิด

เป็นสมุนไพร มีเลียงลูกด้วยนมกว่า 40 ชนิด มีนมมากกว่า 300 ชนิด ป่าดิบแล้งบริเวณสถานีวิจัยสิ่งแวดล้อมสะแกราช แบ่งชั้นของป่าโดยอาศัยเรือนยอดไม้ แบ่งได้เป็น 3 ชั้น ชั้นที่ 1 ได้แก่ ไม้ชั้นบน เป็นไม้ที่มียอดสูงเด่น เช่น ไม้ตะเคียนหิน ตะเคียนทอง ตะแบก ชั้น 2 ได้แก่ ไม้ชั้นกลาง เป็นไม้ที่มียอดต่ำลงมา มีความสูงปานกลาง ชั้นนี้ประกอบด้วยไม้จำนวนมาก ได้แก่ ไม้กระเบาหลัก พลวง อื่น ๆ นอกจากนี้มักมีไม้ชั้นบน ปะปนด้วยซึ่งจะเจริญเติบโตเป็นไม้ชั้นบนต่อไป ชั้นที่ 3 ได้แก่ ไม้ชั้นต่ำสุด ส่วนมากเป็นไม้พื้นล่างที่เป็นลูกไม้ของไม้ชั้นบนและไม้ชั้นกลาง รวมทั้งวัชพืชต่าง ๆ นอกจากนี้แบ่งโดยอาศัยยอดไม้แล้ว ต้นไม้ที่ขึ้นอยู่ในป่าดิบแล้งบริเวณนี้สามารถแบ่งชั้นตามความสูง ออกเป็น 4 ชั้นคือ ชั้นที่ 1 ความสูงตั้งแต่ 28 เมตร ขึ้นไป ชั้นที่ 2 สูงระหว่าง 20 - 28 เมตร ชั้นที่ 3 สูง 12 - 20 เมตร และชั้นที่ 4 สูง 4 - 12 เมตร ความหนาแน่นของต้นไม้ในป่านี้มีค่อนข้างมาก

10.2 ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ คำว่า นครราชสีมา เกิดจากการรวมชื่อเมืองโบราณสองเมือง คือ เมืองโคราชและเมืองเสมา ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอโนนสูง นครราชสีมาเคยเป็นที่ตั้งของชุมชนโบราณหลายแห่งตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ จนถึงสมัยที่มีการเผยแพร่ของวัฒนธรรมทวารวดีและวัฒนธรรมแบบขอมเข้ามาในดินแดนแถบนี้ เคยมีฐานะเป็นเมือง “เจ้าพระยามหานคร” เช่นเดียวกับเมืองนครศรีธรรมราชทางภาคใต้ มีอำนาจปกครองหัวเมืองน้อยใหญ่ในอีสานหลายแห่ง จนมาถึงปัจจุบันก็ยังคงความสำคัญอย่างต่อเนื่องในฐานะที่เป็นเมืองศูนย์กลางทางด้านคมนาคม เศรษฐกิจของภาคอีสาน จึงมีสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์มากมาย เช่น เมืองพิมาย เป็นเมืองที่สร้างตามแบบแผนของศิลปะขอม มีลักษณะเป็นเวียงสี่เหลี่ยม ชื่อ พิมาย น่าจะมาจากคำว่า วิมาย หรือ วิมายปุระ ที่ปรากฏในจารึกภาษาขอมบนแผ่นหินตรงกรอบประตูระเบียงคดด้านหน้าของปราสาท จากหลักฐานศิลาจารึกและศิลปะสร้างบ่งบอกว่า ปราสาทหินพิมายคงเริ่มสร้างขึ้นสมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 ราวพุทธศตวรรษที่ 16 ในฐานะเทวสถานของศาสนาพราหมณ์ รูปแบบของศิลปะเป็นแบบบาปวนผสมผสานกับศิลปะแบบนครวัด ซึ่งหมายถึงปราสาทนี้ได้ถูกดัดแปลงมาเป็นสถานศึกษาทางศาสนาพุทธในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 เมื่ออิทธิพลของวัฒนธรรมขอมเริ่มเสื่อมลงหลังรัชสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ และมีการสถาปนาอาณาจักรสุโขทัยในเวลาต่อมา เมืองพิมายคงจะหมดความสำคัญลง และหายไปที่สุดในเรื่องไม่ปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับเมืองพิมายเลยในสมัยสุโขทัย บ้านปราสาทนับเป็นแหล่งโบราณคดีแห่งที่สองต่อบ้านเชียง ที่ได้จัดทำในลักษณะพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จากหลักฐานที่ค้นพบสันนิษฐานว่า มีชุมชนอาศัยอยู่ในบริเวณนี้มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์จนถึงสมัยประวัติศาสตร์ มีหลักฐานของกลุ่มวัฒนธรรมแบบทวารวดีและแบบเขมรโบราณ ช่วงระหว่าง 1,500-3,000 ปีมาแล้ว หลุมขุดค้นที่ตกแต่งและเปิดให้ชม

10.3 ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นเรื่องราวของการประพฤติปฏิบัติที่สืบทอดกันมาของคนในสังคมหนึ่ง โดยถือว่าเป็นสิ่งที่ดำรงบังเกิดผลดีต่อผู้กระทำ ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับชีวิต นับเป็นเรื่องราวที่บุคคลในแต่ละสังคมสร้าง

ขึ้นมา แล้วสืบทอดต่อกันมารุ่นแล้วรุ่นเล่า จนกลายเป็นระเบียบแบบแผนและแบบอย่างของความคิด หรือการกระทำจึงเกิดเป็นแนวปฏิบัติในลักษณะเดียวกัน ในลักษณะ ที่เป็นรูปธรรมที่เรียกว่าประเพณี บรรพบุรุษของชาวโคราช ได้สร้างแบบแผนเกี่ยวกับชีวิตอันเป็นประเพณีที่สืบทอดต่อกันมาจนเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติที่เป็นลักษณะเฉพาะถิ่น จนกระทั่งยึดถือเป็นประเพณีของชาวโคราชในที่สุด ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวโคราช อาทิ ประเพณีเข้าวัด ฟังธรรม รักษาศีล ในช่วงวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ประเพณีการบวช ประเพณีการแต่งงาน ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของชาวโคราชบางประเพณี ขึ้นตอนบางขึ้นตอนหายไปเนื่องจากความคิด ค่านิยมของบุคคลเปลี่ยนไปตามกาล ฉะนั้นประเพณีบางขึ้นตอน จึงไม่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน

วิถีชีวิตของชาวโคราชผูกพันเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณี บ่อยครั้งที่เห็นเข้าวัด ฟังธรรม รักษาศีล ในช่วงเทศกาลวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา รวมถึงการศึกษาศิลปวัฒนธรรม อันเป็นเอกลักษณ์ที่ดั่งมรดกของชาวพื้นเมือง

11. พื้นที่วิจัยจังหวัดนครราชสีมา

11.1 วัดประมวลราษฎร์ ตั้งอยู่ เลขที่ 100 หมู่ที่ 6 บ้านระกาย ถนนรัตนภิธาน ตำบลจอหอ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ที่ตั้งวัดมีเนื้อที่ 16 ไร่ 2 งาน 80 ตารางวา

ทิศเหนือ ติดกับถนนรัตนภิธาน

ทิศใต้ ติดกับถนนสาธารณะ

ทิศตะวันออก ติดกับที่ดินเอกชน

ทิศตะวันตก ติดกับถนนสาธารณะ

วัดประมวลราษฎร์ เป็นวันเก่าแก่ สร้างสมัยกรุงศรีอยุธยา ประมาณปี พ.ศ. 2235 เดิมชื่อวัด “วัดใหญ่ระกาย” ต่อมาคำว่า “ระกาย” ได้เพี้ยนเป็น “ระกาย” ชาวบ้านจึงเรียกว่า “วัดระกาย” และในปี พ.ศ. 2484 ได้เปลี่ยนชื่อเป็น วัดประมวลราษฎร์ มีสถานะเป็นวัดราษฎร์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย นามชื่อเจ้าอาวาสองค์ปัจจุบัน พระครูสุนทรคุณวัตร (ทวี ปญญาธโร) เป็นเจ้าคณะตำบลจอหอ อำเภอเมืองนครราชสีมา

11.2 วัดพ่าย ถนนชุมพล ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ตั้งอยู่ที่ ศูนย์กลางเมืองนครราชสีมา ทางทิศพายัพของเสาหลักเมือง จึงตั้งชื่อวัดตามทิศว่า “วัดพ่าย” ภายในวัดแบ่งเป็นเขตพุทธาวาส 2 ไร่, เขตธรรมาวาส 2 ไร่, เขตสังฆาวาส ถนน สนามหญ้า 3 ไร่, เขตที่จัดประโยชน์ให้เช่าอยู่อาศัย 5 ไร่ และปลูกต้นไม้ 3 ไร่ รวมเนื้อที่วัดพ่าย 15 ไร่ 69 ตารางวา วัดพ่ายเป็นวัดเก่าแก่ของเมืองนครราชสีมา สร้างขึ้นในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เมื่อครั้งพระองค์ทรงครองราชย์อาณาจักรกรุงศรีอยุธยา ได้ทรงเลือกสถานที่ในการสร้างเมืองนครราชสีมา จึงให้ช่างฝรั่งเศสเขียนแบบแปลนก่อสร้าง เป็นรูปเหลี่ยม มีคูคลองน้ำรอบกั้นข้างสี่กั๊ก มีกำแพงประตูเมือง 4 มุมเมือง และได้ทรงสร้างวัดขึ้นภายในกำแพงเมืองจำนวน 6 วัด คือ วัดพระนารายณ์ (วัดกลาง) วัดบึง

วัดบูรพ์ วัดอิสาน วัดสระแก้ว และวัดพายัพ สิ่งก่อสร้างภายในวัดพายัพ มีอุโบสถทรงเรือสำเภา สมัยอยุธยาตอนปลาย 1 หลัง หอไตรทรงไทยไม้สองชั้น 1 หลัง กุฏิทรงไทยไม้ชั้นเดียว 1 หลัง ยังมีอุโบสถหินอ่อน อยู่ในระหว่างการก่อสร้าง งบประมาณ 40 ล้านบาท ลักษณะศิลปะทรงเรือสำเภาสมัยอยุธยาที่มุ่งสร้างขึ้น เพื่อให้เป็นปริศนาธรรมคู่มือเรือสำเภาขนส่งสรรพสัตว์ข้ามห้วงทะเล คือ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ไปให้ถึงฝั่งพระนิพพาน โบสถ์หลังนี้ สร้างขึ้นเป็นอนุสรณ์แด่สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ผู้ทรงสถาปนาสร้างเมืองนครราชสีมา พิธีวางศิลาฤกษ์ เมื่อวันที่เสาร์ที่ 5 กันยายน 2530 โดยมีนายสมบูรณั ไทยวัชรามาศ ผู้ว่าราชการจังหวัดนครราชสีมา เป็นประธาน

11.3 วัดศาลาลอย ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของตัวเมือง ทางเข้าแยกจากถนนรอบเมืองเข้าไปประมาณ 500 เมตร อยู่ติดกับ ลำตะคอง ซึ่งไหลลงสู่แม่น้ำมูล มีพระอุโบสถเก่าแก่อายุกว่า 100 ปี และพระอุโบสถหลังใหม่ สร้างเมื่อ พ.ศ. 2510 เป็นลักษณะศิลปะไทยประยุกต์ โดยสร้างเป็นรูปสำเภาได้คลื่น ใช้วัสดุพื้นเมือง คือใช้กระเบื้องดินเผาตกแต่งบริเวณรอบวัดศาลาลอย จังหวัดนครราชสีมา สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวโคราชเคารพนับถือเป็นอย่างมาก เป็นเวลากว่า 200 ปี เมื่อครั้งท้าวสุรนารี หรือ ย่าโม เสร็จศึกสงครามจากทุ่งสัมฤทธิ์ ขณะยกทัพกลับเมืองนครราชสีมา ได้แวะพักบริเวณท่าตะโก และได้สั่งให้ทหารทำแพเป็นรูปศาลาลอยลอยไปตามลำตะคอง พร้อมตั้งจิตอธิษฐาน หากแพรูปศาลานี้ ลอยไปติดอยู่ ณ ที่แห่งใด จะสร้างวัดไว้เป็นอนุสรณ์ ซึ่งแพได้ลอยไปติดอยู่ริมฝั่งขวาของลำตะคอง ซึ่งเป็นวัดร้าง จึงได้สร้างพระอุโบสถ เป็นวัดศาลาลอยในปัจจุบัน และยังเป็นที่ยังคงอัฐิท้าวสุรนารี ภายในวัด ท่านจะได้สัมผัสการพระประธาน และพระบรมสารีริกธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ณ อุโบสถหลังเก่า พร้อมชมศิลปะประยุกต์ อุโบสถเรือสำเภาประดับด้วยกระเบื้องดินเผาตกแต่งด้วย

11.4 วัดสุทธจินดา เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิด วรวิหาร ตั้งอยู่เลขที่ 774 ถนนราชดำเนิน ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา สังกัดคณะสงฆ์ ธรรมยุต ที่ดินที่ตั้งวัดมีเนื้อที่ 22 ไร่ 91 ตารางวา พ.ศ. 2467 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา พ.ศ. 2470 เขตวิสุงคามสีมา กว้าง 60 เมตร ยาว 120 เมตร อาณาเขต

ทิศเหนือ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ มหาวิรุวงศ์ หอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ
รัชกาลที่ 9

ทิศใต้ จดที่ดินเลขที่ ๑๐

ทิศตะวันออก จดถนนราชดำเนิน

ทิศตะวันตก ทางสาธารณประโยชน์ (ซอยหลังวัดสุทธจินดา)

วัด สุทธจินดา ตั้งเมื่อ พ.ศ. 2467 เป็นวัดที่ตั้งขึ้น การสร้างวัดสุทธจินดา โดยการรวมวัดทั้ง ๒ เข้าเป็นวัดเดียวกัน เมื่อ พ.ศ. 2458 ทางราชการได้ย้ายศาลาว่าการมณฑลนครราชสีมา จากกลางเมือง ซึ่งตั้งอยู่ที่ทิศเหนือของวัดพระนารายณ์มหาราช มาตั้งที่มุมกำแพงเมือง

ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ โดยสร้างเป็นอาคารตึก 2 ชั้น ปัจจุบัน พระธรรมโสภณ (สิรินุชโร โกศลโพธิ์งาม ป.ธ. ๔) เป็นเจ้าอาวาสตั้งแต่ พ.ศ. 2519

11.5 วัดอิสาน ตั้งอยู่ที่ ถนนกุ๊กตัน ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา สังกัดมหานิกาย พื้นที่ 11 ไร่ 44 ตารางวา โฉนดที่ดินเลขที่ 48

ทิศเหนือ	ติดถนนพลแสน
ทิศใต้	ติดซอยสาธารณประโยชน์และที่เอกชน ประตู่วัดติดถนนยมราช
ทิศตะวันออก	ติดถนนกุ๊กตัน
ทิศตะวันตก	ติดทางสาธารณะ

วัดอิสาน ตั้งเมื่อ พ.ศ. 2220 โดยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช โปรดเกล้าให้สร้างหัวเมืองนครราชสีมา โดยพระยามราช หรือ พระยาสังข์ เป็นผู้สร้าง โดยมีช่างชาวฝรั่งเศสเป็นผู้ช่วย ออกแบบผังเมือง เมื่อสร้างผังเมืองเสร็จแล้ว จึงโปรดเกล้าให้ประชาชน คฤหบดี และขุนนาง สร้างวัด ๖ วัด เพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชน และเพื่อยกย่องเชิดชูพระพุทธศาสนาอันเป็นสิ่งประเสริฐสูงสุดให้ลูกหลาน หรืออนุชนรุ่นหลัง ได้ศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมที่ดีงามสืบไป ตามที่เล่ากันมาว่าวัดกลาง วัดบึง วัดสระแก้ว นั้น กลุ่มขุนนางเป็นผู้สร้าง ซึ่งงานทางด้านสถาปัตยกรรมจะมีความประณีตอ่อนช้อยงดงามมาก

วัดอิสาน วัดบูรพ์ วัดพายัพ นั้นเป็นวัดที่ คฤหบดี และประชาชนเป็นผู้สร้าง โดยจะเห็นว่าความงดงามประณีตไม่ค่อยมี แต่ดูความงดงามทางด้านจินตนาการแล้วก็ยังคงเป็นวัดประวัติศาสตร์ ที่สร้างความภาคภูมิใจให้แก่คนอนุชนรุ่นหลังได้ไม่น้อยเลยทีเดียว โดยเฉพาะพระพุทธรูปซึ่งเป็น

11.6 วัดหนองไข่น้ำ ตั้งอยู่เลขที่ 123 หมู่ที่ 1 บ้านหนองไข่น้ำ ตำบลหนองไข่น้ำ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ที่ตั้งวัดมีเนื้อที่ 23 ไร่ 3 งาน 2 ตารางวา

ทิศเหนือ	ติดกับถนนสาธารณะ
ทิศใต้	ติดกับที่ดินชาวบ้าน
ทิศตะวันออก	ติดกับถนนสาธารณะ
ทิศตะวันตก	ติดกับถนนสาธารณะ

วัดหนองไข่น้ำ เป็นวัดเก่าแก่ สร้างมาประมาณ 100 กว่าปี ในปี พ.ศ. 2476 แต่ก่อนมีหนองน้ำใหญ่ตรงหน้าวัดและมีไข่น้ำขึ้นเป็นจำนวนมากชาวบ้านมาดักน้ำพบเห็นก็เลยนำชื่อนั้นไปตั้งเป็นชื่อของหมู่บ้าน เลยเป็นชื่อว่า หนองไข่น้ำ ราชานามชื่อเจ้าอาวาสองค์ปัจจุบัน พระอธิการสุพจน์ คุณวีโร เจ้าอาวาสวัดหนองไข่น้ำ ตำบลหนองไข่น้ำ อำเภอเมืองนครราชสีมา

แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดที่เกี่ยวข้อง

1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Culture Tourism) คือการเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นโบราณสถาน ศาสนสถาน รวมทั้งการเดินทางเพื่อชมวิถีชีวิต เทศกาลงาน ประเพณีและศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในท้องถิ่นต่าง ๆ ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อบุคคลในชุมชนนั้น ๆ โดยให้เกิดขึ้นน้อยที่สุดหรือไม่เกิดขึ้นเลยหากเป็นไปได้ ทางด้านเจ้าบ้านหรือชุมชนท้องถิ่นก็สมควรที่จะรักษาวัฒนธรรมพื้นบ้านดั้งเดิมไว้ไม่ใช่เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือตัดแปลงศิลปวัฒนธรรมเพื่อตอบสนองนักท่องเที่ยว แต่ถ้าหากมีความจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เข้ากับสมัย และเพื่อไม่ให้เกิดความยึดถือก็สามารถทำได้ตั้งแต่ต้องไม่ให้เกิดรูปแบบดั้งเดิมหรือความหมายที่เป็นหัวใจสำคัญของวัฒนธรรมนั้น ๆ ซึ่งหากไม่รักษาไว้จะก่อให้เกิดการสูญเสียคุณค่าทางวัฒนธรรมในที่สุด (รัฐทิตยา หิรัณยหาด. 2544 : 15)

การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Culture Tourism) เป็นกลไกที่แยก “นักท่องเที่ยว” ออกจาก “นักท่องเที่ยว” ได้อย่างชัดเจน ตั้งแต่อาชีพ ฐานะทางเศรษฐกิจ โลกทัศน์ ทัศนคติ และความสนใจที่ค่อนข้างไปทางการศึกษา ทำให้อายากรู้สึกเห็นความแตกต่าง และความหลากหลายทางวัฒนธรรมของสถานที่ที่ไปพบเห็น เพื่อเปรียบเทียบกับบ้านเมืองของตน สะท้อนถึงความเป็นนักคิด นักจัดการที่แสวงประสบการณ์เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตมากกว่าจะสนุกอย่างเดียวเหมือนกับนักท่องเที่ยวทั้งหลายที่เอาความพึงพอใจของตนเองเป็นที่ตั้ง โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบอย่างหนึ่งอย่างใดชุมชนหรือประเทศที่ตนไปเที่ยว (บริษัทมรดกโลกจำกัด. 2537 : 5)

Swarbrooke (รุ่งรัตน์ หัตถกรรม. 2545 : 10 ; อ้างอิงมาจาก Swarbrooke. 2000 : 306 - 308) กล่าวว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นการเดินทางเพื่อการศึกษาและเรียนรู้ถึงวิถีชีวิตทางการดำเนินชีวิต ประวัติศาสตร์ ศิลปะ และเทศกาลประเพณีต่าง ๆ ทั้งที่มีมานานแล้ว และที่จัดขึ้นเป็นการเฉพาะ

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542 : 5) กล่าวว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวที่มีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งให้ความรู้และความภาคภูมิใจที่มุ่งเน้นเสนอลักษณะวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์โบราณคดี และสถานที่ต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นจากความเกี่ยวเนื่องกับความเป็นอยู่ของสังคม

สังศรี วงษ์เวช (2545 : 19) กล่าวว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวหาความรู้เพิ่มเติมโดยไม่ต้องเข้าเรียนในชั้นเรียน นักท่องเที่ยวจะได้ทั้งความรู้ทางด้านวัฒนธรรมด้านต่างๆและยังได้ความเพลิดเพลินสนุกสนาน ผ่อนคลายไปในตัว ที่สำคัญการท่องเที่ยวประเภทนี้จะ

ช่วยทำให้นักท่องเที่ยวประทับใจ ชาวซึ่งในสิ่งต่างๆ ที่พบเห็นแล้วเกิดความคิดไปสู่การอนุรักษ์ บำรุงรักษาวัฒนธรรมประเพณี และสภาพแวดล้อมให้อยู่คู่กับแหล่งท่องเที่ยววันนั้น ๆ

รุ่งรัตน์ หัตถกรรม (2545 : 12) การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นการเดินทาง เพื่อศึกษาเรียนรู้ถึงวิถีชีวิต สภาพสังคม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และสถานที่ต่าง ๆ และการเข้าไปสัมผัสและชื่นชมประเพณี งานฉลอง งานเทศกาล งานมหรหรรรม งานแสดงศิลปะที่เกี่ยวข้องความเป็นอยู่ของสังคมทั้งในแง่มานุษยวิทยาและสังคมวิทยา

Coltman (รัฐทิติยา หิรัณยหาดี. 2544 : 15 ; อ้างอิงมาจาก Coltman. 1989 : 19) ได้ให้แนวทางในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ 9 ประการดังนี้

1. ส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวที่มีต่อเศรษฐกิจในสังคม
2. การพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ และความต้องการของชุมชนว่าต้องการให้เกิดความเปลี่ยนแปลง ในชุมชนมากน้อยเพียงใด
3. วิธีการและความถี่ในการโฆษณาประชาสัมพันธ์ทางการท่องเที่ยว ควรได้รับความเห็นชอบจากประชาชนในท้องถิ่น เพราะจะเป็นเครื่องวัดว่าท้องถิ่นนั้น ๆ ต้องการนักท่องเที่ยวประเภทใด จำนวนเท่าใด
4. ควรมีความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน ในการพยายามที่จะทำให้ท้องถิ่นเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สมบูรณ์และมีคุณภาพ
5. ในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว ไม่ควรให้มีผลกระทบต่อประชาชนในท้องถิ่นผู้เกี่ยวข้องในการวางแผนจึงต้องมีความระมัดระวังในเรื่องนี้ เพื่อที่จะรักษาวัฒนธรรมของท้องถิ่นให้คงอยู่
6. เงินทุน แรงงาน รวมทั้งนักบริหารทางการท่องเที่ยวควรมาจากชุมชนเจ้าของท้องถิ่นเพื่อที่ท้องถิ่นจะสามารถควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นไปในทิศทางที่ต้องการได้
7. ควรเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม และงานเทศกาลที่จัดขึ้นเพื่อนักท่องเที่ยว
8. เรื่องราวและงานเทศกาลที่จัดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว จะต้องสะท้อนให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ และสภาพทางภูมิศาสตร์ของท้องถิ่น
9. ก่อนที่จะลงมือพัฒนาการท่องเที่ยว ควรพยายามขจัดปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนให้เรียบร้อย

สรุปได้ว่า ปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือ ประชาชนในท้องถิ่นต้องเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อแสดงความคิดเห็นและแจ้งระดับความต้องการพัฒนา

ผู้การเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และต้องอาศัยความร่วมมือจากภาครัฐและเอกชนในฐานะเป็นผู้ชำนาญการเพื่อการพัฒนาที่เหมาะสมกับชุมชนต่อไป

1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

1.2.1 ความหมายและความสำคัญของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน แนวคิดของการเดินทางท่องเที่ยวในโลกปัจจุบัน นักท่องเที่ยวจะคำนึงถึงความคุ้มค่าในเชิงเศรษฐกิจและสังคมแล้ว ยังคำนึงถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วย จึงเลือกการเดินทางตามความสนใจของตนเองแต่ละครั้งต้องคุ้มค่าของเงินและค่าของเวลา ดังนั้นจึงเลือกรูปแบบของการเดินทางท่องเที่ยวในแต่ละครั้งที่มีแต่หลากหลายในท้องถิ่นต่าง ๆ

1.2.2 รูปแบบและจิตกรรมการท่องเที่ยวใหม่ ตามที่นักพัฒนาการท่องเที่ยวจากองค์การท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization : Wto.) และสมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก (Pacific Asia Travel Association : Pata) ได้ศึกษารูปแบบการบริการที่สอดคล้องกับการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในแต่ละท้องถิ่นโดยใช้หลักการของของแผนแม่บทของโลกหรือ Agenda 21 เป็นกรอบการจัดการ ดังนั้น การพัฒนาการท่องเที่ยวในศตวรรษที่ 21 จึงเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (Sustainable Tourism Development) แนวคิดต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนมุ่งเน้นในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยรวม ปรับเปลี่ยนแนวคิดการจัดการเข้ากับกระแสโลกที่เปลี่ยนไปจากสังคมบริโภคนิยมเข้าสู่สังคมที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ ดังนั้นขอบเขตของการพัฒนา จึงครอบคลุมทุกองค์ประกอบของการท่องเที่ยวหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือการพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งหมดต้องมุ่งสู่ความยั่งยืน (รัฐทิตยา หิรัญยหาต. 2544 : 15 ; อ้างอิงมาจาก All Tourism Should be Sustainable Tourism : Dowling. 1995 : 22) โดยคำนึง ถึงหลักการปฏิบัติ 4 ประการคือ

- 1) การดำเนินกิจการการท่องเที่ยวในขอบเขตความสามารถรองรับของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนต่อกิจกรรมการท่องเที่ยว
- 2) การตระหนักในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อชุมชน ขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน (เอกลักษณ์และอัตลักษณ์)
- 3) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว ผู้เกี่ยวข้องทั้งผู้เป็นพันธมิตรและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต้องประสานการจัดการร่วมกัน เพื่อลดผลกระทบต่อระบบนิเวศ ชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่มีต่อการท่องเที่ยว
- 4) การประสานความต้องการและกำหนดแผนงาน ทางเศรษฐกิจ การดำรงอยู่ของสังคม และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างยั่งยืนการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (Sustainable Tourism Development) หมายถึง การพัฒนาทรัพยากรทางการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสุนทรียภาพ โดยใช้ทรัพยากร

อันทรงคุณค่าอย่างชาญฉลาดสามารถรักษาเอกลักษณ์ของธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นไว้นานที่สุด เกิดผลกระทบน้อยที่สุด และใช้ประโยชน์ได้ตลอดการยาวนานที่สุด

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนคือ หลักการจัดการเพื่อให้อารมณ์และกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถดำรงอยู่ได้ มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมเยือนอย่างสม่ำเสมอ แม้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นก็ตาม แต่ทรัพยากรการท่องเที่ยวยังคงรักษาไว้อย่างคงมีเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ดั้งเดิม ไม่เสื่อมคลาย เป็นธุรกิจบริการที่มีผลกำไร แม้ต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการให้บริการอยู่เสมอก็ตามผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นจะต้องไม่เกิดขึ้น หรือหากมีต้องเป็นผลกระทบน้อยที่สุด จึงสามารถคงความยั่งยืนของการท่องเที่ยวไว้ได้ยาวนานที่สุด

1.2.3 การจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน การจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน หรือ Sustainable Tourism เป็นแนวความคิดที่ได้รับความสนใจจากผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยวอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน การเดินทางท่องเที่ยวมีความหมายมากกว่าการได้เห็นภูมิประเทศ หรือสัมผัสภูมิอากาศที่แตกต่างออกไป ความสัมพันธ์เหนียวแน่นระหว่าง ผู้ประกอบการ นักท่องเที่ยว และผู้ที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น นั้น ๆ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนประสบความสำเร็จ โดยเฉพาะการที่ผู้ประกอบการ และนักท่องเที่ยวสามารถจัดการเดินทางท่องเที่ยวโดยปราศจากผลกระทบ (Impacts) ทางธรรมชาติ วัฒนธรรม และสังคม ในการศึกษาวิจัยในปัจจุบันได้ให้ข้อสรุปว่าการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนนั้น เกิดขึ้นจากปัจจัยหลายประการ โดยเฉพาะด้านการวางแผน (Tourism Planning) และการจัดการรวมถึงพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resources Management and Human Resources Development) ทั้งนี้เนื่องจาก

1) การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่รักษา (Protect) อนุรักษ์ (Preserve) และการสร้างความเข้าใจอันดี (Understanding) เกี่ยวกับ ท้องถิ่นท่องเที่ยวของผู้อาศัย นักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการ

2) การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน จึงมีความหมายกว้างกว่าการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และมีความสำคัญมากกว่าการจัดการท่องเที่ยวโดยทั่วไปเนื่องจาก การจัดการกิจกรรมท่องเที่ยวที่ยั่งยืนนั้น มุ่งเน้นผลประโยชน์ (Ultimate Benefits) ซึ่งเกิดขึ้นกับผู้อยู่อาศัย นักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการ

3) การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ประกอบไปด้วยการวิเคราะห์ และประเมินผลดีและผลเสีย (Cost And Benefit Analysis) การให้ผู้อาศัยในท้องถิ่นนั้น ๆ มีส่วนวิพากษ์แผนการท่องเที่ยว รวมถึงการศึกษาร่วมกัน ระหว่างผู้อาศัยในท้องถิ่น ผู้ประกอบการ และนักท่องเที่ยว (สุรพิชัย พรหมสิทธิ์. 2547 : 6)

4) หลักการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน นักวิชาการด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวได้กำหนดหลักการในการจัดการการท่องเที่ยวทุกรูปแบบที่ยั่งยืนตามหลักการพัฒนาการท่องเที่ยวของโลก ไว้ดังนี้

(1) อนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างพอดี (Using Resource Sustainable)

หมายถึง ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องมีวิธีการจัดการใช้ทรัพยากร ทั้งมรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมที่มีอยู่อย่างดั้งเดิมอย่างเพียงพอหรือใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ใช้อย่างประหยัดต้องคำนึงถึงต้นทุนอันเป็นคุณค่าและคุณภาพของธรรมชาติ ต้นทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญประกอบอยู่ด้วย การอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึงการสงวนรักษาคุณภาพของทรัพยากรให้มีคุณค่าต่อชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีมีความสุข รู้วิธีการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าปรับปรุง บำรุงให้เกิดประโยชน์ได้นาน เพิ่มพูนและเสริมสร้างไว้ให้มีมากเพียงพอต่อการใช้ เพื่อการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสม การปรับปรุงและฟื้นฟูทรัพยากรนั้น ต้องคงความเป็นเอกลักษณ์อย่างดั้งเดิมไว้ให้มากที่สุด เกิดผลกระทบอันเป็นผลเสียน้อยที่สุด โดยใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านประยุกต์กับเทคโนโลยีแบบใหม่ การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด อย่างเหมาะสม และสามารถดำเนินธุรกิจได้อย่างยาวนาน ตัวอย่างการอนุรักษ์ป่าไผ่ เราสามารถเข้าไปตัดต้นไผ่ที่แก่สามารถใช้งานได้หรือเก็บหน่ออ่อนไปกินเป็นอาหารได้กอละ 2-4 ต้น โดยทิ้งหน่ออ่อนไว้กอละ 3-4 หน่อ และปล่อยให้มันเติบโตต่อไปเป็นต้นแก่ เพื่อเก็บไว้ใช้ต่อไปได้ หรือการจัดงานประเพณีสงกรานต์ ควรจัดงานในรูปแบบเดิมที่ปู่ย่าตาทวดเคยจัดกัน การเล่นน้ำควรเป็นไปอย่างสุภาพใช้ขันตกรดที่ตัวกัน (มิใช่ใช้ถังยกสาด อันเป็นกิริยาที่ไม่สุภาพ)

(2) ลดการบริโภคและใช้ทรัพยากรที่เกินความจำเป็น กับการลดการก่อของเสีย (Reducing Over - Consumption And Waste)

ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องร่วมกันวางแผนกับผู้เกี่ยวข้องจัดการการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ หรือจัดหาทรัพยากรอื่นที่มีคุณสมบัติ มีคุณภาพเหมือนกัน หรือใช้ทดแทนกันได้ เพื่อลดใช้ทรัพยากรที่หายาก เช่น สิ่งก่อสร้างที่ใช้ไม้จากธรรมชาติ หากคิดให้ลดการใช้ไม้ลงโดยใช้วัสดุที่มีคุณสมบัติคล้ายไม้สร้างเสริมประกอบก็เป็นการลดการใช้ไม้ หรือลดการตัดต้นไม้ลงได้ เป็นต้น หรือกรณีที่สร้างอาคารเพื่อบริการนักท่องเที่ยวผู้ประกอบการจะต้องวางแผนก่อสร้างอาคารให้ได้รับแสงสว่างธรรมชาติมากที่สุด อาจใช้วัสดุโปร่งแสงประกอบ เพื่อลดการใช้แสงสว่างจากไฟฟ้าโรงแรมบางแห่งออกแบบห้องคือฟที่ขอปให้มียพื้นที่ใช้สอย 2 บริเวณ คือพื้นที่เป็นระเบียงมีแสงสว่างและลมพัดผ่านได้ตลอดเวลา อีกส่วนหนึ่งในอาคารใช้เครื่องปรับอากาศ ซึ่งนับเป็นการจัดการที่ลดการใช้พลังงานไฟฟ้าได้ การใช้เชื้อเพลิงและไฟฟ้าอย่างประหยัดนั้น อาจหาพลังงานจากธรรมชาติทดแทนได้ เช่น การใช้กังหันลม การใช้เซลล์พลังงานแสงอาทิตย์ และการใช้กระเบื้องใส เป็นต้น การลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและการลดการใช้พลังงานไฟฟ้านั้น มีส่วนช่วยในการลดค่าใช้จ่าย หรือลด

ต้นทุนการผลิต ทำให้ธุรกิจมีผลกำไรมากขึ้น ส่วนการลดการก่อของเสีย อาทิ ขยะปฏิกูล ต้องหาวิธีการจัดการโดยการแยกประเภทขยะ ซึ่งขยะแห้งอาจนำเข้าสู่ระบบการหมุนเวียนการใช้ (Reuse) การใช้ซ้ำ (Renew) และการแปรรูปกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ (Recycle) ส่วนขยะเปียก อาจนำไปทำปุ๋ยอินทรีย์ และนำหมักปุ๋ยจุลินทรีย์ได้

(3) รักษาและส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติสังคม และวัฒนธรรม (Maintain Diversity) ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องวางแผนขยายฐานการท่องเที่ยวโดยการรักษาและส่งเสริมให้มีความหลากหลาย เพิ่มขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม โดยการเพิ่มคุณค่า และมาตรฐานการบริการ เพื่อให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาท่องเที่ยวในสถานที่นั้นนานขึ้น หรือกลับไปเที่ยวซ้ำอีก เช่น แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นน้ำตก อาจเพิ่มกิจกรรมการดูนก การปีนหน้าผา เป็นต้น หรือหมู่บ้านวัฒนธรรม และแหล่งโบราณคดี อาจเพิ่มกิจกรรมการนั่งเกวียนเทียมวัวหรือควาย การทำเส้นทางจักรยานให้นักท่องเที่ยว ชิมรอบหมู่บ้าน เป็นการอาสาสมัครนักโบราณคดีขุดค้น ขุดแต่งแหล่งโบราณคดี โดยมีนักโบราณคดีสอนหลักการเบื้องต้นให้ เป็นต้น

(4) ประสานการพัฒนาการท่องเที่ยว (Integrating Tourism Into Planning) รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวไม่เพียงพอแต่ทำงานตามแผนที่วางไว้ แต่ต้องประสานแผนการพัฒนา กับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น แผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์กรปกครองท้องถิ่น (อบต. หรือเทศบาล) แผนพัฒนาของสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม แผนพัฒนาจังหวัด แผนพัฒนาของกระทรวงทบวง กรม ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เพื่อให้การพัฒนาการทำงานในสถานที่ท่องเที่ยวเดียวกัน มีศักยภาพเพิ่มขึ้น

(5) ต้องทำการท่องเที่ยวขยายฐานเศรษฐกิจในท้องถิ่น (Supporting Local Economy) ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องประสานงานกับองค์กรปกครองท้องถิ่น และหน่วยงานราชการ ที่เกี่ยวข้องส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวในท้องถิ่น โดยสรรหาความโดดเด่นของทรัพยากรในท้องถิ่น นำไปประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการขายการท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปเที่ยวให้มากขึ้น เป็นการสร้างรายได้กระจายสู่ประชากรที่ประกอบการในท้องถิ่น ตัวอย่าง เช่น การหาผลิตภัณฑ์และ กิจกรรมใหม่ๆ ในแต่ละตำบล อันเป็นนโยบายของรัฐบาล ปัจจุบัน ก็เพื่อการขยายฐานสร้างรายได้เสริมให้กับท้องถิ่น

(6) การมีส่วนร่วม การสร้างเครือข่ายพัฒนาการท่องเที่ยวกับท้องถิ่น (Involving Local Communities) ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวควรร่วมทำงานกับท้องถิ่น แบบองค์รวม (Participation Approach) โดยเข้าร่วมทำโดยลักษณะหน่วยงานร่วมจัด เช่น เป็นหน่วยงานร่วมทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ เป็นหน่วยงานร่วมวิเคราะห์ หรือร่วมแก้ปัญหาด้วยกัน เป็นหน่วยงานร่วมส่งเสริมการขายการท่องเที่ยวด้วยกัน ร่วมประเมินผลการท่องเที่ยว

เป็นต้น นอกจากนี้ยังต้องประสานเครือข่ายระหว่างองค์กรและท้องถิ่น เพื่อยกระดับคุณภาพของการจัดการการท่องเที่ยวในท้องถิ่นด้วย

(7) หมั่นประชุม และปรึกษาหารือกับผู้เกี่ยวข้องที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน (Consulting Stakeholders And The Public) ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องประสานกับพหุภาคี ได้แก่ ชุมชนหรือประชาคมในพื้นที่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มผู้ประกอบการท่องเที่ยว สถาบันการศึกษา สถาบันการศาสนา หน่วยงานราชการที่รับผิดชอบในพื้นที่ เพื่อร่วมประชุมปรึกษาหารือ ทั้งการเพิ่มศักยภาพให้กับแหล่งท่องเที่ยวการประเมินผลกระทบการท่องเที่ยว การแก้ไขปัญหาที่เกิดจากผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและด้านการตลาด โดยจัดการประชุมกันอย่างสม่ำเสมอเพื่อร่วมปฏิบัติในทิศทางเดียวกัน เป็นการลดข้อขัดแย้งในผลประโยชน์ที่ต่างกัน เช่น การกำหนดราคาค่าบริการรถโดยสาร หรือรถรับจ้างในท้องถิ่น ควรเป็นราคามาตรฐานเดียวกัน หรือการใช้ที่สาธารณะประโยชน์ การใช้น้ำดิบเพื่อบริโภคจากแหล่งเดียวกัน การจัดการขยะ การบำบัดน้ำเสีย เป็นต้น

(8) การพัฒนาบุคลากร (Training Staff) การให้ความรู้ การฝึกอบรม การส่งพนักงานดูงานอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้พนักงานมีความรู้ มีแนวคิด และวิธีการปฏิบัติในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน นับเป็นการพัฒนาบุคลากรในองค์กร เป็นการช่วยยกระดับมาตรฐานในการบริการการท่องเที่ยว เช่น การฝึกอบรมพนักงานเสิร์ฟอาหารที่เป็นมาตรฐานสากลการฝึกแม่บ้านให้การต้อนรับแบบโฮมสเตย์ การอบรมนักท่องเที่ยวอาสาสมัคร อบรมนักท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรม เป็นต้น

(9) การจัดเตรียมข้อมูลคู่มือบริการข่าวสารการท่องเที่ยวให้พร้อม (Marketing Tourism Responsibly) ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องร่วมกับผู้เกี่ยวข้อง จัดเตรียมข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยวข่าวสารบริการการขาย ให้พร้อมมีเพียงพอต่อการเผยแพร่ ซึ่งอาจจัดทำในรูปแบบสื่อทัศนูปกรณ์รูปแบบต่าง ๆ เช่น คู่มือการตลาดการท่องเที่ยวที่เป็นเอกสารแผ่นพับ หนังสือคู่มือ วีดีโอ แผ่นซีดีรอม เป็นต้น

(10) ประเมินผล ตรวจสอบ และวิจัย (Undertaking Research) ความจำเป็นต่อการช่วยแก้ปัญหาและเพิ่มคุณค่า รวมถึงคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวการลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยว ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวและผู้ประกอบการจะต้องมีการประเมินผล การตรวจสอบผลกระทบ และการศึกษาวิจัยอย่างสม่ำเสมอ โดยการสอบถามผู้ใช้บริการโดยตรง การสอบถามความเห็นจากใบประเมินผล หรือการวิจัยตลาดการท่องเที่ยว เพื่อทราบผลของการบริการนำมาปรับปรุงและแก้ไขการจัดการ การบริการอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อความประทับใจและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวได้ (รำไพพรรณ แก้วสุริยะ. 2545 : 10)

5) เกณฑ์กำหนดแหล่งท่องเที่ยว เพื่อการจัดการที่ยั่งยืน (Criteria for Tourism Destination) การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ให้ได้รับความพึงพอใจที่คุ้มค่าตามแนวคิดกระแสเศรษฐกิจสมัยโลกไร้พรมแดนนั้น ผู้รับผิดชอบในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวจะต้องมีเกณฑ์มาตรฐาน เพื่อกำหนดเป็นแหล่งท่องเที่ยวแต่ละประเภท โดยนำหลักการและขั้นตอนของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนมาใช้แล้ว แต่ละแห่งควรมีเกณฑ์ ดังนี้

(1) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของท้องถิ่นดั้งเดิม มีความสะอาดร่มรื่น มีความพร้อมในการบริหารจัดการ มีศูนย์ศึกษาธรรมชาติหรือวัฒนธรรม ภายในศูนย์มีบริการอำนวยความสะดวกเบื้องต้น มีเคาน์เตอร์บริการข่าวสาร มุมนิทรรศการ ห้องสุขาสะอาด มุมจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม มุมจำหน่ายของที่ระลึก รวมทั้งมีระบบบริการคนพิการด้วย การบริหารจัดการในลักษณะการเป็นเจ้าบ้านที่ดี มีความปลอดภัย สะอาดต่อการเดินทางของนักท่องเที่ยวทุกระดับ (เยาวชน คนสูงอายุ และคนพิการ) ต่อการเดินทาง

(2) มีการจัดทำเส้นทางศึกษาแหล่งท่องเที่ยว (ธรรมชาติและวัฒนธรรม) ทั้งเส้นทางไปและกลับทางเดิม เส้นทางเป็นแบบวงรอบหรือวงกลมอย่างน้อย 1 เส้นทาง การจัดทำเส้นทางศึกษาและท่องเที่ยวขึ้น ต้องคำนึงถึงความสะดวกสำหรับคนพิการ ตามหลักสากล มีป้ายสื่อความหมายบนเส้นทางศึกษาเป็นระยะ ๆ เพื่อให้เกิดความรู้แก่นักท่องเที่ยว มีแผนที่และคู่มือนำเที่ยว ประกอบป้ายสื่อความหมาย เพื่อให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว มีการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่จำนวนนักท่องเที่ยวต่อครั้งต่อวัน มีมัคคุเทศก์ หรือวิทยากร หรือนักสื่อความหมายท้องถิ่น ที่รอบรู้น่าชม เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ความรู้ มีความเข้าใจ มีความทรงจำ ได้รับประสบการณ์เพิ่มขึ้น มีการบริหารจัดการพื้นที่ร่วมกับประชาชนในท้องถิ่นและพหุภาคี เช่น องค์กรภาค รัฐบาล องค์กรเอกชน องค์กรพัฒนาสังคม (Ngo) องค์กรบริหารท้องถิ่น (เทศบาล และอบต.) และแบ่งปันผลประโยชน์อย่างยุติธรรมและโปร่งใส มีนโยบายและแผนงานต่อการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว รวมทั้งแผนงานการรักษาสภาพแวดล้อมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ระยะสั้น ระยะยาว เช่น แผนพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและโครงสร้างพื้นฐาน กิจการขยะ การจัดการน้ำเสีย การจัดการมลพิษต่าง ๆ ให้มีมาตรฐานสากล มีแผนพัฒนาบุคลากรและการบริการสู่ระดับมาตรฐานสากล หากแหล่งท่องเที่ยวมีที่พักแรมจะต้องเป็นที่พักแรมที่รักษา สภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น มีแผนงานการประเมินผลการปฏิบัติงาน ผลการบริการ เพื่อพัฒนาการจัดการได้ตามมาตรฐานสากล

6) แนวคิดการวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นแนวคิดที่จะดำรงอยู่ของชีวิต หรือระบบความคิดวัฒนธรรมของมนุษย์ ต้องมีความรับผิดชอบต่อในการป้องกันและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติทั้งนี้เพื่อให้สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

ได้รับใช้อย่างยั่งยืน มนุษย์จึงมีขอบเขตในการจัดการกับสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นอย่างมีความรับผิดชอบ โดยสรุปได้ว่า

(1) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทุกประเภท ทั้งแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุ และแหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปกรรม ประเพณี กิจกรรมการละเล่นต่าง ๆ

(2) เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นคุณค่าและความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว

(3) เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อแหล่งทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว

(4) เป็นการท่องเที่ยวที่ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส เรียนรู้ และได้รับประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและวัฒนธรรม

(5) เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ผลตอบแทนแก่ผู้ประกอบการท่องเที่ยวอย่างยุติธรรม

(6) เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์ต่อชุมชน ท้องถิ่น และคืนประโยชน์กลับสู่ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นด้วย (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2542 : 7)

การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism Development) เป็นทางออกที่ดีทางหนึ่งของการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งรวมถึงทรัพยากรธรรมชาติ โบราณสถาน วัฒนธรรม และประเพณีท้องถิ่น แต่อุปสรรคที่สำคัญในการนำเอาแนวคิดมาลงมือปฏิบัติอยู่ที่ความสามารถในการสร้างความสมดุลให้เกิดขึ้นระหว่างกระแสการพัฒนาและกระแสการอนุรักษ์ ซึ่งจะสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นผู้ประกอบการคนในท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ภาครัฐ ตลอดจนนักท่องเที่ยวในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดและรอบคอบเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งในปัจจุบันและอนาคต แนวคิดของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนประกอบด้วยลักษณะที่สำคัญ 6 ประการคือ

1. การพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับท้องถิ่นและระดับภูมิภาค ควรส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวภายในประเทศอย่างจริงจังก่อนแล้วจึงพัฒนาสู่การท่องเที่ยวระหว่างประเทศเพื่อเป็นหลักประกันถึงความสัมพันธ์ที่เหมาะสมระหว่างจำนวนนักท่องเที่ยวกับระบบสาธารณูปโภคที่มีอยู่

2. ควรส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในโครงการต่าง ๆ ที่จะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่

3. ควรมีการพิจารณาอย่างรอบคอบถึงขอบเขตที่เหมาะสมต่อการพัฒนา โดยให้ความสำคัญกับขีดความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยว (Carrying Capacity) ทั้งนี้ควรพยายามผลักดันให้การท่องเที่ยวได้รวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจของพื้นที่นั้น ๆ

4. ควรสนับสนุนให้มีการใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่นเพื่อการก่อสร้าง ตลอดจนการใช้ประโยชน์จากผลผลิตต่าง ๆ ของคนในท้องถิ่น ซึ่งจะช่วยลดดุลการค้ากับต่างประเทศได้ทางหนึ่ง และเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับคนในท้องถิ่นนั้น ๆ ด้วย

5. การพัฒนาการท่องเที่ยว ควรเป็นรูปแบบที่สามารถนำรายได้เข้าสู่ท้องถิ่นให้มากที่สุดเพื่อประโยชน์ระยะยาวของชุมชน

6. ควรมุ่งส่งเสริมรูปแบบของงานที่มีความน่าสนใจและได้ผลตอบแทนสูงให้กับคนในท้องถิ่น (ศรีพร สมบุญธรรม. 2536 : 25-26)

จากแนวคิดและหลักการข้างต้นสรุปได้ว่า การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจะต้องอาศัยกระบวนการวางแผน และมีการดำเนินงานเป็นขั้นเป็นตอนซึ่งต้องอาศัยแนวทางการศึกษาเกี่ยวกับความต้องการของนักท่องเที่ยวและชุมชนในท้องถิ่นควบคู่กันไป คือจะอย่างไรในการพัฒนาเพื่อให้ท้องถิ่นสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ ขณะเดียวกันท้องถิ่นก็ยังคงรักษาเอกลักษณ์ของตนเองและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสมในปัจจุบันและยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่องในอนาคต

2. ทฤษฎีหลัก

2.1 ทฤษฎีโครงสร้าง - หน้าที่

ทฤษฎีโครงสร้าง - หน้าที่เป็นกรอบแนวคิดทางสังคมวิทยาที่มีข้อสมมุติฐานที่ว่าสังคมเป็นระบบที่ซับซ้อนระบบหนึ่ง ที่มีองค์ประกอบต่าง ๆ หลายส่วนทำงานร่วมกันจนเกิดความมีเสถียรภาพ (Stability) ทฤษฎีโครงสร้าง - หน้าที่ มีองค์ประกอบของทฤษฎี 2 ส่วน (ศรีพร สมบุญธรรม. 2536 : 25-26 ; อ้างอิงมาจาก Macionis. 1993 : 17-18) คือ

1. โครงสร้างสังคม (Social Structure) ซึ่งเป็นรูปแบบอันถาวรที่เกิดจากความสัมพันธ์ของพฤติกรรมทางสังคม เช่น วิถีชีวิตภายในครอบครัวและระบบเศรษฐกิจ เป็นรูปแบบของโครงสร้างทางสังคมประเภทหนึ่งที่เกิดจากพฤติกรรมทางสังคมโดยความร่วมมือระหว่างกันในครอบครัวจนเกิดเป็นระบบการผลิต การบริโภค การจำแนกแจกจ่าย และการบริการที่มีขนาดใหญ่ มีความเกี่ยวพันระหว่างกันทั่วทั้งสังคม

2. หน้าที่ทางสังคม (Social Functions) เป็นส่วนที่ทำหน้าที่เชื่อมโครงสร้างสังคมแต่ละส่วนเข้าด้วยกันทำให้สังคมทั้งระบบเกิดการประสานงานและทำงานร่วมกันแนวความคิดของทฤษฎีโครงสร้าง - หน้าที่ เกิดมาจากนักสังคมวิทยาชาวอังกฤษ ชื่อ ออคุสต์ กองต์ ที่มองว่าการที่สังคมจะสามารถดำรงอยู่ได้นั้น จะต้องมีการเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงไปด้วยกันทั้งระบบ

ต่อมานักสังคมวิทยาชาวอังกฤษ ชื่อ เฮอริเบิร์ต สเปนเซอร์ ได้เสนอแนวความคิดว่า สังคมมนุษย์นั้นมีลักษณะเหมือนกับโครงสร้างร่างกายของมนุษย์ (Human Organism) ที่มีส่วนประกอบต่างๆ ทั้งภายในและภายนอก แต่ละส่วนประกอบจะมีความความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบและแนวความคิดของสเปนเซอร์ เป็นแนวความคิดหนึ่งที่อิทธิพลต่อนักคิดทางสังคมในสมัยที่สเปนเซอร์มีชีวิตอยู่เป็นอย่างมาก

เรดคลิฟฟ์ (ศรีพร สมบุญธรรม. 2536 : 28-29 ; อ้างอิงมาจาก Redcliffe – Brown. 1955 : 30) มองสังคมโดยเปรียบเทียบกับสิ่งมีชีวิต (Organism) ที่ว่าคนเราประกอบด้วยระบบการทำงานของอวัยวะต่าง ๆ ซึ่งแต่ละระบบก็มี “โครงสร้าง” และ “หน้าที่” ของตัวเอง หากระบบใดหยุดทำหน้าที่จะทำให้ร่างกายเกิดอาการผิดปกติ สังคมก็เช่นเดียวกันก็ประกอบไปด้วยระบบต่าง ๆ เช่น ระบบครอบครัว เศรษฐกิจ ศาสนา การเมือง ฯลฯ ซึ่งแต่ละระบบก็มีโครงสร้างและหน้าที่เฉพาะ ซึ่งจะทำหน้าที่ให้สังคมดำเนินไปอย่างราบรื่น เพราะฉะนั้นจึงจำเป็นต้องหาระบบความสัมพันธ์ระหว่างระบบต่าง ๆ ของสังคม คือ โครงสร้างทางสังคม (Social Structure) ในแต่ละระบบซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างจะประกอบไปด้วย “สถาบัน” (Institutions) ต่าง ๆ เช่น ระบบศาสนาจะประกอบด้วยพิธีกรรม ความเชื่อ องค์การทางศาสนา ฯลฯ ซึ่งแต่ละสถาบันจะต้องทำหน้าที่ร่วมกันเพื่อให้เกิดระบบดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ระบบต่าง ๆ ของสังคมจะทำงานอย่างประสานสอดคล้องกันเพื่อรักษา “ดุลยภาพ” (Equilibrium) ของสังคมเอาไว้ นอกจากนี้ยังเสมอว่า การศึกษาโครงสร้างสังคม (หรือความสัมพันธ์ของคนในสังคม) โดยดูจากหน้าที่ของพฤติกรรมต่าง ๆ ว่ามีส่วนช่วยในการสร้างความเป็นปึกแผ่น และรักษาความสมดุลของสังคมได้อย่างไร โดยเขาให้ตัวอย่างของการอธิบายพิธีกรรม ความเชื่อ และเทพนิยายต่างๆ ของชาวอันดามันว่าเป็นส่วนหนึ่งของระบบศาสนาซึ่งมีหน้าที่เสริมสร้างความรู้สึกร่วมกันอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในสังคม พิธีกรรมช่วยเสริมสร้าง “อารมณ์ร่วม” (Collective Emotion) และควบคุมความประพฤติของสมาชิกให้อยู่ในกรอบของจารีต กล่าวคือ พิธีกรรมมีหน้าที่หลักในการช่วยรักษาความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก ส่วนการตอบสนองทางด้านจิตใจนั้นเป็นหน้าที่รอง

บรอนิสลอฟ (ศรีพร สมบุญธรรม. 2536 : 25-26 ; อ้างอิงมาจาก Bronislaw. 1884 : 36) ชาวโปแลนด์เดินทางไปทำการวิจัยภาคสนามที่ออสเตรเลียในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 1 ที่เกาะโทรเบรียนด์ (Trobriand) ใช้ช่วงเวลา ค.ศ.1915 - 1918 ศึกษาสังคมวัฒนธรรมของชาวเกาะโทรเบรียนด์ ประสบการณ์กว่าสี่ปีของการทำวิจัยทำให้เรียนรู้ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม ตลอดจนวิถีชีวิตของชาวโทรเบรียนด์ นับได้ว่ามาลีโนสกีเป็นนักมานุษยวิทยาคนแรกที่ได้วางแนวทางการทำวิจัยภาคสนามแบบใหม่ โดยเน้นการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation)

มาลินอสกี วิพากษ์แนวความคิดของ เดอร์ไคม์ และแรดคลิฟฟ์ – บราวน์ ที่มุ่งอธิบายระบบสังคมแต่เพียงอย่างเดียว ไม่ให้ความสำคัญของมนุษย์ในฐานะเป็นสมาชิกของสังคม และความ ต้องการพื้นฐานทางด้านร่างกายและจิตใจ หน้าที่หลักของวัฒนธรรมคือ การตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ ดังนั้นแนวคิดของเขาจึงเป็นแนวคิดเชิงหน้าที่ (Functionalism) เขาเสนอว่า มนุษย์มีความต้องการพื้นฐานซึ่งจะได้รับการตอบสนองจากสังคม โดยแบ่งความต้องการของมนุษย์ ออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. ความต้องการพื้นฐานทางร่างกายและจิตใจ (Basic and Psychological Needs) เช่น ปัจจัย 4 การพักผ่อน และการสืบพันธุ์ เป็นต้น

2. การตอบสนองร่วมกันของสมาชิกในสังคม (Instrument Needs) หมายถึง การทำงานร่วมกันของสมาชิกสังคมเพื่อตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานทางร่างกายและจิตใจ ยังก่อให้เกิดการจัดตั้งองค์กรและสถาบันต่าง ๆ ขึ้น เช่น การหาอาหาร ก่อให้เกิดการจัดตั้งระบบเศรษฐกิจเพื่ออาหาร การแลกเปลี่ยนและการกระจายอาหารออกไปยังสมาชิกของสังคม

3. ความต้องการเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Needs) ได้รับการตอบสนอง โดยการพัฒนาระบบวิทยาศาสตร์ ศาสนา ศิลปะ และศิลปะ ขึ้นมาในสังคม

การสะสมความรู้และประสบการณ์และรวบรวมให้เป็นระบบ เพื่อนำไปใช้ ดัดแปลงแก้ไขวิถีชีวิต ระบบความรู้และวิทยาศาสตร์ทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการในการเรียนรู้ และเข้าใจปรากฏการณ์ธรรมชาติแต่ไม่สามารถอธิบายด้วยวิทยาศาสตร์ ระบบไสยศาสตร์และ ศาสนาขึ้นมาแทนที่อธิบายปรากฏการณ์เหล่านั้น พฤติกรรมของมนุษย์ตามทัศนะของมาลินอสกี เป็นการตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกายและจิตใจ และวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ มนุษย์สามารถตอบสนองความต้องการของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ระบบต่างๆ ในวัฒนธรรมมี หน้าที่ ในตนเองในการตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ดังนั้น การศึกษาเชิงมานุษยวิทยาก็คือ การค้นหาหน้าที่หลักของระบบต่าง ๆ ว่ามีการทำงานและการรวมตัวกันอย่างไร เพื่อให้สังคมดำรง อยู่ได้อย่างราบรื่นระหว่างปี ค.ศ. 1915 - 1935 ทฤษฎีหน้าที่นิยมได้รุ่งเรืองสุดขีด นักมานุษยวิทยา ชาวอังกฤษและอเมริกันได้ออกทำการวิจัยภาคสนามในสังคมต่างๆ ทั่วทุกมุมโลก และต่างผลักดันให้ แนวความคิดของตนเป็นที่ยอมรับมากขึ้น แรดคลิฟฟ์ – บราวน์ เน้นในด้าน “โครงสร้าง” และ “หน้าที่” ของสังคม ในขณะที่ มาลินอสกี เน้นในด้าน “หน้าที่” ของวัฒนธรรมในการตอบสนอง ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ อย่างไรก็ตามทั้ง แรดคลิฟฟ์ – บราวน์และมาลินอสกี มีความเห็น ตรงกันว่า มานุษยวิทยาควรเป็นวิทยาศาสตร์ มิใช่ประวัติศาสตร์อย่างที่โบแอส พยายามนำเสนอ และมานุษยวิทยาไม่ควรเน้นประเด็นเรื่องประวัติความเป็นมาหรือวิวัฒนาการของสังคมวัฒนธรรม แต่ควรมุ่งศึกษาสังคมวัฒนธรรมในลักษณะที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

หลักการสำคัญอีกประการหนึ่งที่เรดคลิฟฟ์ – บราวน์ มาลินอสกี และนักมานุษยวิทยาหน้าที่ยอมรับทั้งหลายเห็นพ้องต้องกันคือ หลักแห่งความเชื่อมโยงและพึ่งพาอาศัยกันระหว่างสถาบันสังคมต่าง ๆ (Principle of Interdependence of Social Institutions) ตามหลักการนี้ สถาบันสังคมต่าง ๆ เช่น สถาบันครอบครัว ศาสนา การเมือง ฯลฯ มีความเกี่ยวพันและพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน สังคมตามสภาพธรรมชาติเป็นสังคมที่กลมกลืนและปรองดอง เพราะสถาบันต่างๆ ทำหน้าที่ขจัดความขัดแย้งและรักษาความสมดุล (Equilibrium) ของสังคมไว้นั่นเอง

ทฤษฎีโครงสร้าง - หน้าที่ (Structural – Functional Theory) ทฤษฎีนี้จะอธิบายเรื่องใด ๆ ด้วยเหตุผลทางโครงสร้างและหน้าที่ เช่น สังคมมีหน้าที่ต่าง ๆ จะต้องปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ เหล่านี้รวมกันเข้าเป็นสังคม หลักสำคัญของทฤษฎีนี้คือ (Sanderson. 1988 : 7)

1. สังคมเป็นระบบที่ซับซ้อน ที่มีความสัมพันธ์ระหว่างกัน และมีส่วนที่พึ่งพากัน แต่แต่ละส่วนของสังคม จะมีอิทธิพลต่ออีกส่วนหนึ่งของสังคม

2. แต่ละส่วนของสังคมคงอยู่ได้ เพราะมีหน้าที่ที่จะต้องดำเนินการ เพื่อจะบำรุงรักษาให้สังคมคงอยู่ หรือเกิดเสถียรภาพของสังคมทั้งสังคม ความคงอยู่ของแต่ละส่วนของสังคม สามารถอธิบายหน้าที่ ในสังคม โดยรวมได้

3. สังคมทุกสังคม มีกลไกที่บูรณาการซึ่งกันและกัน กลไกหนึ่งที่สำคัญคือความเชื่อค่านิยม ที่สมาชิกในสังคมมีต่อสังคม

4. สังคมจะมุ่งไปสู่สมดุล หรือมีเสถียรภาพ ไม่ว่าจะมีส่วนใดเข้ามารบกวน ส่วนใดส่วนหนึ่งของสังคม สังคมก็จะมีแนวโน้ม ที่จะปรับตัวเองไปสู่จุดสมดุล

5. การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เป็นเรื่องที่ไม่เป็นปกติ ที่ปรากฏในสังคม เมื่อปรากฏขึ้นก็จะนำไปสู่ ผลประโยชน์ของสังคมที่ตามมา

ทฤษฎีนี้เชื่อว่าในสังคมมีหน้าที่อยู่ 2 แบบ คือ

1. Manifest Function เป็นหน้าที่ที่ปรากฏชัดเจน ซึ่งเป็นส่วนที่ทุกคนในระบบสามารถเข้าร่วมในหน้าที่นั้นได้

2. Latent Function เป็นผลลัพธ์จากโครงสร้าง ซึ่งเกิดขึ้นโดยไม่ตั้งใจ หรือลึ้มตระหนักถึง ซึ่งทำให้ทุกส่วนต้องคำนึงถึง บางอย่างอาจก่อให้เกิด ผลร้ายต่อหน้าที่ เช่น อุตสาหกรรมทำให้รายได้เศรษฐกิจดี แต่ไม่สามารถดำเนินการไปได้ดี เพราะก่อให้เกิดผลกระทบที่ทำลายสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

2.2 ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Diffusionism)

การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม เป็นปัจจัยที่ผลักดันให้วิถีชีวิตมนุษย์เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม การที่มนุษย์ใช้ชีวิตความเป็นอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวเป็นสังคม มีการติดต่อสื่อสารการแลกเปลี่ยนสินค้าทำให้การซึมซับนำเอาวัฒนธรรมที่ตนไปสัมผัสก่อให้เกิดการแพร่กระจายทาง

วัฒนธรรมแล้วเกิดถ่ายทอดจากสังคมหนึ่งไปอีกสังคมหนึ่งโดยมีนักทฤษฎีอธิบายถึง การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมไว้ดังนี้ จี. เอลเลียต สมิท (G. Elliot Smith) วิลเลียม เจ เพอร์รี่ (William J. Perry) และริเวอร์ส (W. Mr. River S) ชาวอังกฤษ (ยศ สันติสมบัติ. 2540 : 25) ได้มีความเห็นว่าอียิปต์เป็นต้นกำเนิดอารยธรรมชั้นสูงสุด ที่ทำให้เกิดการแพร่กระจายไปยังนานาประเทศทั่วโลกด้วยการค้าขายกัน ทำให้เกิดความรู้ ศิลปะวิทยาการ แพร่กระจายไปยังภูมิภาคอื่น ๆ ทั่วโลก

ฟริตซ์ แกรบ (Fritz Graeb) และวิลเฮล์ม ชมิดท์ (Wilhelm Schmidt)

ชาวเยอรมันและออสเตรีย มีความเห็นว่าจุดศูนย์กลางของวัฒนธรรมมิได้มีเพียงจุดเดียวแต่มีหลายจุดแล้วแต่ละจุดแพร่กระจายวัฒนธรรมของตนเองออกไปรอบๆ เป็นวงกลม (Culture Circle หรือ Kulturkreis) วงรอบทางวัฒนธรรม โดยทั้งสองกลุ่มมีความเห็นว่ามนุษย์ส่วนใหญ่ในสังคมมักไม่ค่อยมีความคิดสร้างสรรค์ ไม่รู้จักคิดค้นสิ่งใหม่ของตนเอง คอยแต่เลียนแบบ หรือที่ว่า การหยิบยืมทางวัฒนธรรม

คล้าก วิสเลอร์ (Clark Wissler) อัลเฟรด โคลเบอร์ (Alfred Kroeber)

ชาวอเมริกา (นิยพรรณ วรรณศิริ. 2540 : 99 - 100) กล่าวว่า วัฒนธรรมแพร่กระจายจากศูนย์กลางหรือต้นกำเนิดไปยังภูมิภาคเดียวกันและยุคสมัยที่ใกล้เคียงกันเท่าที่เกิดการยอมรับในสังคมการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมสามารถไปได้ทุกที่ไม่มีอุปสรรคทางภูมิศาสตร์ โดยที่คนสามารถสร้างวัฒนธรรมได้เพื่อตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของตนการศึกษาการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมสามารถใช้หลักและวิธีการดังนี้

1. หลักภูมิศาสตร์และรอยแผนที่ ดูสถานที่รอยต่อทางวัฒนธรรมซึ่งจะเกิดวัฒนธรรมแบบผสมผสาน
2. ใช้ประวัติศาสตร์สืบค้น ช่วยให้ความรู้ความเป็นมาและสนับสนุนการตีความ
3. การขุดค้นทางโบราณคดี เพื่อให้สิ่งที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน สามารถบอกถึงพฤติกรรมของคน หรือผู้ที่สร้างเรื่องราวในยุคสมัย
4. ดูวิวัฒนาการของวัฒนธรรม ว่ามีขั้นตอนการเจริญเติบโตอย่างไร

จากวิธีการทั้ง 4 ข้อ สามารถนำมาศึกษาการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมทำให้เราทราบความเป็นมาของวัฒนธรรมเดียวกันหรือไม่ และยังไปสู่การแบ่งวัฒนธรรมว่าวัฒนธรรมใดเป็นแม่บทของอีกวัฒนธรรมเพื่อหาต้นกำเนิด

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2544 : 55) กล่าวถึง การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมว่าเป็นปัจจัยที่ผลักดันให้วิถีชีวิตของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม การที่มนุษย์ใช้ชีวิตความเป็นอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวและสังคม มีการติดต่อสื่อสาร แลกเปลี่ยนซื้อขาย ทำให้เกิดการซึมซับรับเอาวัฒนธรรมที่ตนไปสัมผัสก่อให้เกิด การแพร่กระจายแล้วเกิดการถ่ายทอดจากสังคมหนึ่งไปยังอีกสังคมหนึ่ง โดยมีนักคิดที่อธิบายถึง การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ดังนี้

จี.เอลเลียท, สมิท (G.Elliot, Smith) วิลเลียม, เจ.เพอร์รี่ (William, J.Perry) และริเวอร์ส (W.Hr.Rivers) ชาวอังกฤษมีความเห็นว่า อียิปต์ ถือเป็นจุดกำเนิดอารยธรรมชั้นสูงสุดที่ทำให้เกิดการแพร่กระจายไปยังชนชาติต่าง ๆ ในโลกด้วยการติดต่อค้าขายกันทำให้ความรู้ศิลปะวิทยาการแพร่กระจายไปยังภูมิภาคต่าง ๆ (ยศ สันตสมบัติ. 2540 : 25)

นิยพรรณ วรรณศิริ (2540 : 93) สรุปถึงหลักการของการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเกิดจากปัญหาต่าง ๆ ดังนี้

1. ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ ต้องไม่มีปัญหาหรืออุปสรรคขวางกั้น
  2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ เกิดจากปัญหาความยากจนที่ต้องทำให้มนุษย์แสวงหาโอกาสดีกว่าเพื่อความอยู่รอดของตัวเอง
  3. ปัจจัยทางสังคม มีการเปลี่ยนแปลงหลายด้านเช่น วิธีการ พฤติกรรมความรู้ใหม่แต่งงาน การอพยพย้ายถิ่นฐาน
  4. ปัจจัยทางการคมนาคม เป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมมาก
- สรุปได้ว่า การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นได้จากปัจจัยและเป็นสาเหตุที่เป็นตัวคอยผลักดันหรือกระตุ้น เช่น คนเราเกิดการย้ายถิ่นฐานแล้วนำเอาวัฒนธรรมตัวเองติดตัวไปด้วยเผยแพร่ไปยังชุมชนที่ตัวเองอาศัยอยู่ หรือไม่ก็ไปกับการแลกเปลี่ยนสินค้าทำให้วัฒนธรรมผสมผสานเชื่อมโยงหากันได้แล้วในที่สุดก็ทำให้วัฒนธรรมในชุมชนนั้นเกิดขึ้นเกิดความเข้มแข็งในสังคม

3. ทฤษฎีเสริม

3.1 นิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Ecology)

นิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Ecology) เป็นแนวคิดทางมานุษยวิทยาแนวหนึ่งที่น่าสนใจศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม โดยเน้นถึงอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมเป็นตัวกำหนดกระบวนการวิวัฒนาการทางสังคมวัฒนธรรม จูเลียน สจิวัด (Julian Steward) นักมานุษยวิทยาอเมริกันได้อธิบายแนวคิดแบบนิเวศวิทยาวัฒนธรรมว่า เป็นการศึกษากระบวนการปรับตัวของสังคมภายใต้อิทธิพลของสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการศึกษาวิวัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากการปรับตัว (Adaptation) ของสังคม แนวความคิดนี้มองสังคมในลักษณะเป็นพลวัตหรือเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงเป็นผลมาจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม โดยมีพื้นฐานสำคัญคือเทคโนโลยีการผลิตโครงการสร้างสังคม และลักษณะของสภาพแวดล้อมธรรมชาติ เป็นเงื่อนไขหลักกำหนดกระบวนการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวของสังคมวัฒนธรรม สจิวัดมอง “วัฒนธรรม” ว่าเป็นเครื่องมือช่วยให้มนุษย์ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมประเด็นสำคัญสำหรับการศึกษาเชิงมานุษยวิทยาจึงมีอยู่ว่า วัฒนธรรมมีการปรับตัวอย่างไรให้เข้ากับสภาพแวดล้อม และมนุษย์มีวิธีการอย่างไรในการใช้เทคโนโลยีและระบบเศรษฐกิจในการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมจากความต้องการทางด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งเป็นพื้นฐาน

สำคัญอีกส่วนหนึ่งในการอธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ ตัวอย่างเช่น ในสังคมดั้งเดิม (Primitive Societies) มนุษย์มีวิธีการผลิตแบบล่าสัตว์และเก็บหาอาหาร โดยปกติแล้วผู้หญิงจะเป็นผู้เก็บหาอาหารและผู้ชายเป็นออกล่าสัตว์การแบ่งแยกงานในลักษณะเช่นนี้มิได้เป็นเพราะผู้ชายมีร่างกายแข็งแรงกว่า แต่เป็นเพราะผู้หญิงต้องใช้เวลาดูแลลูก ในขณะที่ผู้ชายสามารถเดินทางไกลและจากบ้านไปได้เป็นระยะเวลาสั้น

ตามที่เสนอของสจ๊วต มนุษย์เป็นสัตว์มีเหตุผล และวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมวางอยู่บนรากฐานของเหตุผล แต่เป็นเพราะว่าสภาพการณ์และสภาวะแวดล้อมมีความแตกต่างกันออกไปวัฒนธรรมสองวัฒนธรรมจึงมีพื้นฐานของการปรับตัว การแก้ปัญหาและมีวิวัฒนาการแตกต่างกัน เช่น วัฒนธรรมของกลุ่มที่ตั้งรกรากอยู่ใกล้ทะเล ย่อมมีการประดิษฐ์คิดค้นเครื่องมืออย่างชีพประเภทยัด แห อวน ฉมวก เรือ และมีการพัฒนาสั่งสมความรู้เกี่ยวกับการเดินทะเลและการจับปลา ในขณะที่เดียวกันชนกลุ่มอื่นที่ตั้งรกรากในเขตป่าดงดิบ อาจมีการประดิษฐ์คิดค้นเครื่องมือเพื่อการยังชีพแตกต่างกันออกไป เช่น หอก ธนู เพื่อใช้ในการล่าสัตว์และหาอาหาร กลุ่มชนทั้งสองกลุ่มนี้ย่อมต้องมีวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมแตกต่างกัน สจ๊วตปฏิเสธแนวความคิดแบบวิวัฒนาการเส้นตรงของนักทฤษฎีวิวัฒนาการรุ่นเก่า ซึ่งเสนอว่าวัฒนธรรมของทุกเผ่าพันธุ์จะมีวิวัฒนาการเป็นเส้นตรงผ่านขั้นตอนต่าง ๆ เหมือนกันหมด สจ๊วตแย้งว่าวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมอาจเกิดขึ้นได้หลายสาย (Multilinear Evolution) และแต่ละสายแต่ละแนวย่อมมีความแตกต่างกัน ความแตกต่างนี้เกิดจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม เทคโนโลยีและโครงสร้างสังคมเป็นหลัก อาจกล่าวได้ว่าแนวความคิดแบบวิวัฒนาการหลายสายนี้ เป็นแนวความคิดใหม่ซึ่งพัฒนามาจากทฤษฎีวิวัฒนาการรุ่นเก่า

แนวความคิดนี้เน้นความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับสภาพแวดล้อมว่ามีความแนบแน่นใกล้ชิดและส่งผลกระทบต่อซึ่งกันและกันอย่างแยกไม่ออก ในยุคสมัยที่พัฒนาการด้านเทคโนโลยียังอยู่ในระดับต่ำ มนุษย์จำต้องปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม และทำให้สภาพแวดล้อมมีศักยภาพในการเปลี่ยนหรือดัดแปลงสภาพแวดล้อมได้มากขึ้น อิทธิพลของสภาพแวดล้อมก็เริ่มลดถอยลง หากแต่รูปแบบและลักษณะทางวัฒนธรรม ประสพการณ์และความเคยชินในอดีต ตลอดจนวิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่างจะยังคงอยู่ และได้รับการสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งกล่าวโดยสรุปแล้ว นิเวศวิทยาวัฒนธรรมตามที่เสนอของสจ๊วต เป็นความพยายามศึกษาวิเคราะห์ถึง

1. ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมกับเทคโนโลยีทางการผลิต ซึ่งเป็นตัวกำหนดสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม
2. ความสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีกับพฤติกรรมของมนุษย์และ

3. ผลในการอธิบายต้นกำเนิดของลักษณะวัฒนธรรม (Cultural Traits) ของกลุ่มชนต่าง ๆ เช่น เปรู เม็กซิโก เมโสโปเตเมีย อียิปต์ และจีน เป็นต้น

ผลงานของสจ๊วต มีส่วนสำคัญในการกระตุ้นให้นักมานุษยวิทยาหันมาสนใจศึกษาถึงความสำคัญของสภาพแวดล้อมและอิทธิพลของสภาพแวดล้อมต่อพัฒนาการทางวัฒนธรรม เลสลีย์ ไวต์ (Leslie White) เป็นนักมานุษยวิทยาอเมริกันอีกคนหนึ่งซึ่งสนใจศึกษาอิทธิพลของสภาพแวดล้อมต่อการปรับตัวทางวัฒนธรรม ไวต์ ได้ศึกษาตรวจสอบผลงานของนักวิวัฒนาการรุ่นเก่า เช่น มอร์แกน อย่างละเอียด และพบว่า ทฤษฎีวิวัฒนาการมีหลักเกณฑ์ในการตีความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่น่าสนใจอยู่หลายประการ และไวต์ เองก็ได้เสนอแนวความคิดแบบวิวัฒนาการสมัยใหม่ ซึ่งต่อมาได้รับการขนานนามแนวความคิดแบบ “วิวัฒนาการสากล” (Universal Evolution) ไวต์ มีความเห็นคล้ายคลึงกับแรดคลิฟฟ์-บราวน์ และมาลินอสกีในประเด็นที่ว่ามานุษยวิทยาควรเป็นวิทยาศาสตร์ และไวต์ ก็ได้พยายามค้นหากฎเกณฑ์หรือทฤษฎีสากล เพื่อใช้อธิบายวิวัฒนาการทางสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่างๆ ทั่วโลก

ความหมายของ “วัฒนธรรม” ตามทัศนะของไวต์ มีความคล้ายคลึงกับมโนทัศน์เรื่ององค์อธิอินทรีย์ (Superorganic) ของโคโรเบอร์ นั่นคือการมองว่าวัฒนธรรมเป็นสิ่งมีชีวิต และมีชีวิตแยกออกจากตัวมนุษย์อย่างเด็ดขาด วัฒนธรรมมีกฎเกณฑ์และการทำงานในตัวเอง ซึ่งแนวความคิดนี้ได้รับการขนานนามว่า “วัฒนธรรมวิทยา” (Culturology) ไวต์ เสนอว่า วัฒนธรรมมีองค์ประกอบอยู่ 3 ประการด้วยกัน คือ

1. ระบบเทคโนโลยี ซึ่งรวมถึงทรัพยากรธรรมชาติและเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่มนุษย์ประดิษฐ์คิดค้นขึ้น
2. ระบบสังคม ซึ่งเป็นการรวมตัวกันขององค์กรทางสังคม (Social Organization) และพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์และ
3. ระบบความคิด (Ideology) ซึ่งรวมถึงความรู้ ความเชื่อ ทัศนคติและค่านิยมต่างๆ ระบบเทคโนโลยีเป็นโครงสร้างส่วนล่าง (Infrastructure) หรือพื้นฐานสำคัญของวัฒนธรรม เพราะชีวิตมนุษย์จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยระบบนี้ในการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม ส่วนองค์กรสังคมและระบบความคิดเป็นโครงสร้างส่วนบน (Superstructure) ของวัฒนธรรม

3.2 ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange Theory)

มาร์เซล มอสส์ (Marcel Mauss) อธิบายว่า ในวัฒนธรรมหลาย ๆ แห่ง การแลกเปลี่ยนสินค้ากระทำกันในรูปแบบของ “ของขวัญ” (Gift) ของขวัญถูกให้โดยไม่มีการบังคับ และคู่กรณีหรือคู่แลกเปลี่ยนของขวัญจะถูกแลกเปลี่ยนกันเมื่อใดก็ได้ แต่หากศึกษาให้ลึกกลงไปในรูปแบบ (Forms) และหน้าที่ (Functions) ของการแลกเปลี่ยนจะเห็นได้ว่าในทางปฏิบัติ

การแลกเปลี่ยนของขวัญของกำนัล กระทำโดยมีพันธสัญญาผูกมัดทั้งคู่ให้และผู้รับจะต้องกระทำตาม ข้อผูกมัด หรือพันธะที่จนมีต่อคู่สัญญา และหลักการภายใต้แบบแผนของการแลกเปลี่ยนนี้ก็คือ การตอบแทนหรือผลประโยชน์ร่วม (Reciprocity) ซึ่งระบบการแลกเปลี่ยนทุกระบบจะมีพันธะผูกพัน 3 แบบด้วยกัน คือ 1) พันธะที่จะต้องให้ 2) พันธะที่จะต้องรับ 3) พันธะที่จะต้องให้คืน ถึงแม้ว่าระบบการแลกเปลี่ยนในสังคมต่าง ๆ จะมีรูปแบบ (Form) แตกต่างกันไป แต่หลักการเป็นสิ่งเดียวกันคือ หลักการของผลประโยชน์ร่วมเป็นกลไกทำหน้าที่รักษาความสมานฉันท์ภายในสังคมเอาไว้ เป็นระบบการแจกจ่ายหมุนเวียนทรัพยากรไปยังสมาชิกในสังคม และเป็นการตอกย้ำความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและกลุ่มเป็นกลไกในการไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งหรือการพิพาทบาดหมางภายในสังคม

ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange Theory) นี้ตั้งอยู่บนฐานคติที่ว่า ในทุกสังคมจะต้องมีระบบการแลกเปลี่ยนเพื่อเป็นกลไกของการรักษาความสมดุลภายในสังคมนั้น ๆ

ใจความสำคัญทฤษฎีนี้คือ 1) การแลกเปลี่ยนเป็นวัฒนธรรมของทุกสังคม 2) หลักการของการแลกเปลี่ยน คือการตอบแทนหรือผลประโยชน์ร่วม 3) ระบบการแลกเปลี่ยนทุกระบบ มีพันธะผูกพัน 3 รูปแบบ คือ พันธะที่จะต้องให้ พันธะที่จะต้องรับ และพันธะที่จะต้องให้คืน 4) ระบบการแลกเปลี่ยน เป็นกลไกที่รักษาความสมดุลภายในสังคม

ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนนี้ได้นำมาใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งเพื่อวิเคราะห์ถึงการแลกเปลี่ยนของคนในสังคมโดยมองผ่านความเชื่อ พิธีกรรม อิทธิพล และรูปแบบทางสถาปัตยกรรมเกี่ยวกับศาลพระภูมิของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคอีสาน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

นักวิจัยหลายท่าน ได้ศึกษาเรื่องที่เกี่ยวข้องและมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาศักยภาพ วัดและการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ดังนี้

อรศิริ ปาณินท์ และคณะ (2533 : 229 - 234) ได้ศึกษาจัดทำคู่มือการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางด้านกายภาพประเภทวัด เล่มที่ 3 วัดในภาคอีสาน วัดอุประสงค์หาแนวทางการอนุรักษ์พัฒนาและปรับปรุงด้านกายภาพของวัดในพื้นที่ภาคอีสาน ซึ่งมีศักยภาพในการท่องเที่ยวสูง และมีเป้าหมายที่จะเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดและแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ โดยเสนอวัดซึ่งมีศักยภาพการท่องเที่ยวสูง 4 ประเภท ได้แก่ วัดพระธาตุ วัดป่า วัดพื้นบ้าน และวัดร่วมสมัย ซึ่งจะเน้นความสำคัญหรือจุดดึงดูดในแต่ละประเภทพบว่า วัดพระธาตุ เน้นความสำคัญที่องค์พระเจดีย์

ซึ่งเป็นศูนย์รวมความเคารพศรัทธาของประชาชน วัดป่า เน้นความสำคัญของพระสงฆ์ ผู้ก่อตั้งสำนักหรือวัด และเน้นลักษณะเฉพาะของธรรมชาติที่ก่อให้เกิดความวิเวกที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติธรรม วัดร่วมสมัย เป็นวัดซึ่งมีการออกแบบสถาปัตยกรรมร่วมสมัยของภาคอีสาน มีทั้งในเมืองและวัดป่า จะเน้นความสำคัญของสถาปัตยกรรมร่วมสมัยที่เกิดขึ้นใหม่ เป็นจุดดึงดูดความสนใจ ถ้าเป็นวัดป่า จะไม่เน้นความสำคัญของสถาปัตยกรรมแต่จะเน้นความสำคัญหลักของวัด วัดพื้นบ้าน ไม่มีการเน้นความสำคัญ แต่สิมหรือโบสถ์พื้นบ้านจะมีลักษณะเฉพาะ ในด้านรูปทรง และความรู้สึกด้านจิตใจ ต่อสภาพแวดล้อม เป็นคุณลักษณะเฉพาะที่ดึงดูดความสนใจ

จุฑามาศ ไชยสร (2536 : 76-77) ได้วิจัยการศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีจุดมุ่งหมายเพื่อทำการสำรวจข้อมูลและศึกษารายละเอียดและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งในจังหวัดแม่ฮ่องสอน รวมทั้งการจัดลำดับความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวและวางแผนเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอน การวัดศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งจากตัวแปรที่สำคัญคือ ความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว และสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว ปัญหาการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่สำคัญคือปัญหาทางด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ปัญหาสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการในแหล่งท่องเที่ยว และปัญหาการขาดจิตสำนึกในการรักษาสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว ควรมีการวางแผนพัฒนาต่าง ๆ เช่น การปรับปรุงสภาพภายในแหล่งท่องเที่ยวให้สะอาด มีระเบียบคงสภาพสมดุลทางสิ่งแวดล้อมไว้ให้มากที่สุด ให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม ควรพัฒนาด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการในแหล่งท่องเที่ยวอย่างเร่งด่วน เช่น การปรับปรุงถนนสร้างสุขา การจัดที่จอดรถ การจัดตั้งศูนย์พยาบาล การจัดหา軒ระรองรับขยะ การจัดร้านจำหน่ายอาหารและสินค้าพื้นเมืองรวมทั้งของที่ระลึก การจัดทำแผ่นพับประชาสัมพันธ์ การจัดดูแลนักท่องเที่ยวให้ได้รับความปลอดภัย เป็นต้น

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2537 : 32 - 48) เอกสารประกอบการสัมมนา โครงการถวายเป็นความรู้ด้านการปรับปรุงและอนุรักษ์วัดแด่พระสงฆ์ ณ ศาลาการเปรียญ วัดถ้ำก่ออำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีวัตถุประสงค์ เพื่อเป็นการเสนอรูปแบบแนวทางและวิธีการที่เหมาะสมในการปรับปรุงและอนุรักษ์วัด โบราณสถาน ตลอดจนศิลปกรรมในวัด ให้พระภิกษุสงฆ์ได้ทราบและเข้าใจอันจะเป็นการรักษาสภาพแวดล้อมและเอกลักษณ์ท้องถิ่นให้คงไว้ เพื่อให้พระสงฆ์ได้ทราบถึงบทบาทและขอบเขตอำนาจหน้าที่ของตนในการพัฒนาวัด เพื่อให้ทราบถึงบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในร่วมปรับปรุงและอนุรักษ์วัดและโบราณวัตถุ และเพื่อให้วัดยังคงดำรงสถานภาพเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมและศูนย์รวมแห่งจิตใจของพุทธศาสนิกชนอยู่ต่อไป

พอจะกล่าวได้ดังนี้ วัดเป็นสถานที่ที่มีประโยชน์นานาประการ โดยเฉพาะด้านการเป็นแหล่งดึงดูดใจสำคัญ วัดเป็นศูนย์รวมความศรัทธา จึงเป็นที่รวบรวมศิลปกรรมและแฝงไปด้วยอารยธรรม ความเจริญต่าง ๆ แม้ปัจจุบันวัดจะมีบทบาทน้อยลงไปจากอดีต แต่หากพระจะมีบทบาทในการช่วยดูแลรักษาศาสนสถานและศาสนสมบัติ สามารถให้คำแนะนำช่วยเหลือ รวมทั้งสอดส่องดูแลพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของนักท่องเที่ยวก็จะเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยให้ภาพพจน์ของวัดและพระในสังคมดีขึ้นวัดจึงจำเป็นต้องจัดระเบียบการเข้าชมวัดให้เหมาะสม จำเป็นต้องจัดความพร้อมในด้านต่าง ๆ ไว้คอยต้อนรับและอำนวยความสะดวก เช่น ที่จอดรถ บริการห้องน้ำห้องส้วม สถานที่จำหน่ายสินค้าที่ระลึก ร้านค้าขายอาหารเครื่องดื่ม ให้แก่ผู้ที่มาท่องเที่ยว

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ (2540 : 23-24) ได้ศึกษาความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธศาสนาของคนไทย : การปลูกฝังอบรมและคุณภาพชีวิต พบว่าสถาบันทางสังคมที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทางด้านความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธศาสนา คือวัดและชุมชน โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนา บทบาทที่วัดและชุมชนปฏิบัติได้แก่

1. มีบทบาทต่อนักศึกษามหาวิทยาลัย โดยเปิดโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และส่งเสริมชมรมพุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัย
2. จัดกิจกรรมส่งเสริมความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธศาสนาแก่เยาวชนที่วัดอย่างสม่ำเสมอ
3. พระสงฆ์ช่วยสอนวิชาที่สอดแทรกพระพุทธศาสนาในโรงเรียนในทุกระดับชั้น
4. พัฒนาชุมชนให้มีคุณภาพทางพุทธศาสนา

เนาวรัตน์ พลายน้อย และคณะ (2538 : 21-23) ได้วิจัยพฤติกรรมการท่องเที่ยวภายในประเทศของนักท่องเที่ยวภายในประเทศของนักท่องเที่ยวไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อประมาณจำนวนนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศในรอบปี พ.ศ. 2537 เพื่อศึกษาพฤติกรรมในการท่องเที่ยวและความต้องการท่องเที่ยวในอนาคตของนักท่องเที่ยวชาวไทย และเพื่อติดตามผลการใช้สื่อที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยพัฒนาขึ้นใช้ในกิจกรรมการตลาดท่องเที่ยวภายในประเทศ สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้ พฤติกรรมการท่องเที่ยวของครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับภูมิภาคที่อาศัยการตั้งบ้านเรือนอยู่ พฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่อยู่ในเมืองมีรายได้ประจํามีฐานะดีการศึกษาสูงกว่าคนไทยโดยเฉลี่ยทั่ว ๆ ไปมักจะมีพฤติกรรมการท่องเที่ยวที่ทันสมัยท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนใช้ข้อมูลข่าวสารประกอบการตัดสินใจท่องเที่ยว มักพักตามโรงแรมมีแนวโน้มใช้บริการนำเที่ยวมากกว่ากลุ่มอื่น มีความคาดหวังคุณภาพ บริการ และมาตรฐานจากแหล่งท่องเที่ยวค่อนข้างมาก อีกกลุ่มเป็นผู้ที่อยู่ในชนบทที่ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม รับจ้างหรือใช้แรงงานสำเร็จการศึกษาที่ไม่สูงนัก เดินทางท่องเที่ยวแบบพินบ้าน ที่มีวัตถุประสงค์หลักของการ

เดินทางท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมญาติเป็นหลักรองลงมาคือ เพื่อกิจกรรมทางพุทธศาสนา และกิจกรรมทางสังคมอื่น ๆ สถานที่พัก หรือที่รับประทานอาหารจึงมักที่บ้านญาติข้อมูลข่าวสารไม่มีความจำเป็นมากนักเพราะมักจะท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวใกล้ ๆ บ้านเพื่อนหรือญาติ การไปเยี่ยมญาติหรือเพื่อนทำให้สามารถพักผ่อนได้นานวัน เพราะสามารถประหยัดค่าใช้จ่ายไปได้มาก บางครั้งกลุ่มนี้ใช้วิธีการพักผ่อนบรรเทาโดยสารที่เช่าเหมาไป วัตถุประสงค์การเดินทางไปเที่ยว คือ การพักผ่อนเยี่ยมญาติ และปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา เช่น ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า แหล่งท่องเที่ยวที่ไปเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ศูนย์การค้า ตลาดในเมือง วัด ภูเขา น้ำตก ทะเล และเกาะ นักท่องเที่ยวเพศหญิงไปท่องเที่ยวเพื่อการเยี่ยมญาติ และไปประกอบกิจกรรมทางศาสนาสูงกว่า ร้อยละของนักท่องเที่ยวเพศหญิงที่เดินทางโดยการจัดการองค์กร มูลนิธิหรือวัดมีมากกว่านักท่องเที่ยวเพศชาย อายุกับพฤติกรรมการท่องเที่ยว กลุ่มอายุน้อยจะไปทัศนศึกษา กลุ่มกลางคนจะไปประชุมสัมมนา และกลุ่มผู้มีอายุจะไปปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา

พิสิฐฐ์ บุญไชย และทรงคุณ จันทจร (ทรงคุณ จันทจร. 2549 : 69 ;

อ้างอิงมาจาก พิสิฐฐ์ บุญไชย และทรงคุณ จันทจร. 2540 : 25-29) ได้วิจัยศาสนาพุทธ : สถานภาพบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงในสังคมอีสาน พบว่า พระสงฆ์เป็นหลักสำคัญในการเผยแพร่หลักพุทธศาสนาแก่ประชาชน นอกจากนี้ยังมีบทบาทในการพัฒนาสังคมทั้งในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาสังคม การพัฒนาการศึกษา การพัฒนาด้านสุขภาพอนามัยและการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเชี่ยวชาญของพระสงฆ์แต่ละรูปที่สั่งสมมาจากประสบการณ์การศึกษาเล่าเรียน การทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง

ดรุณี แก้วม่วง และลินลี ลิ้มปะลูวัฒน์ (2541 : 3-4) ได้ศึกษาอิทธิพลของวัดพุทธศาสนาต่อสังคมและศิลปะวิทยาการไว้ว่า วัดเป็นศูนย์กลางของศิลปะวิทยาการทั้งด้านกิจกรรมสถาปัตยกรรมประติมากรรม วรรณคดีและนาฏศิลป์ เพราะพระสงฆ์จะใช้เวลาว่างเพื่อสร้างงานศิลปะและเป็นผู้สืบทอดศิลปะ ทำให้ศิลปะวิทยาการต่าง ๆ มีศูนย์กลางอยู่ที่วัด ผู้ที่ต้องการศึกษาค้นคว้าความรู้ด้านต่าง ๆ จึงสามารถหาได้จากวัด นอกจากนี้ยังมีผู้มีจิตศรัทธายึดมั่นในพระพุทธศาสนาถวายสิ่งที่ดีที่สุดที่ตนมีแก่วัด นอกจากนี้วัดยังทำหน้าที่เป็นโรงเรียน โดยที่พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นครู

เพ็ญศรี เจริญวานิช และนิติพล ภูตะโชติ (2541 : 81) ได้ศึกษาการพัฒนาการตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวใน 5 จังหวัด คือ ขอนแก่น นครราชสีมา บุรีรัมย์ เลย และอุบลราชธานี วัตถุประสงค์ทางการศึกษาถึงการรับรู้ทัศนคติ และความคิดเห็นที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสม วิธีที่เหมาะสมต่อการพัฒนาการตลาด การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยศึกษาจากประชากร 3 กลุ่ม คือ เจ้าหน้าที่ด้านการท่องเที่ยวในหน่วยงานของภาครัฐ ผู้บริหารหรือตัวแทนของสถานประกอบการที่ทำธุรกิจนำเที่ยว

และนักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยว ผลการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่รู้จักการท่องเที่ยว ชอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ถึงแม้ว่าไม่ทราบความหมายที่ชัดเจน แต่ส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ถูกต้อง มีโอกาสทางการตลาดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รูปแบบที่เหมาะสมส่วนใหญ่ คือ การท่องเที่ยวเพื่อศึกษาธรรมชาติและศึกษาศิลปวัฒนธรรม กิจกรรมที่เหมาะสม คือ เที่ยวงานประเพณี การชมการแสดงศิลปะพื้นบ้าน วิธีที่ที่เหมาะสมต่อการพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การทำประชาสัมพันธ์มากขึ้น และช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญมากที่สุดในการพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การขาดเจ้าหน้าที่ในการดูแลแนะนำนักท่องเที่ยวและการขาดการดูแลเอาใจใส่จากรัฐ

มานี ไชยธีรานันต์ศิริ และคณะ (รติกา อังกูร. 2549 : 25 ; อ้างอิงมาจาก มานี ไชยธีรานันต์ศิริ และคณะ. 2541 : 88) ได้ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ กรณีศึกษาในภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่าบทบาทของพระสงฆ์ตามบริบทของพระพุทธศาสนายังคงเป็นเช่นเดิม ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย แต่พระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ต้องศึกษาเล่าเรียนธรรม ปฏิบัติธรรม เจริญภาวนา เพื่อแตกฉานถึงแก่นของศาสนาแล้วจึงทำบทบาทเผยแพร่ธรรม สั่งสอนและชี้แนะให้ประชาชนรู้เท่าทันสังคม ทันโลกและมีส่วนร่วมในการสนับสนุนการศึกษา

พระมหาชัยนัท อรรถบุตร (2542 : 37) ได้วิจัยแรงจูงใจในการเข้าวัดของคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธ : กรณีศึกษาวัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหาร ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เข้าวัด 1 ครั้งหรือน้อยกว่าต่อเดือน แรงจูงใจส่วนใหญ่คือการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา แรงจูงใจภายนอกคือ ความศรัทธาต่อเจ้าอาวาสและความต้องการวัตถุมงคล ความมุ่งหมายส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นด้านพิธีกรรมมากกว่าเช่น การถวายสังฆทาน การทำบุญตามวันทางศาสนา และงานพิธี เช่นงานบวช งานศพ

เกษศดา งามขวา (2543 : 40) ได้วิจัยพระธาตุคุดุม : แนวทางการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว มีวัตถุประสงค์ทางการศึกษาภูมิหลังของวัดพระธาตุคุดุมลักษณะและคุณค่าทางศิลปกรรมของพระธาตุคุดุม คุณค่าแหล่งสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมและสภาพปัญหา การจัดสภาพภูมิสถาปัตยกรรมเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยว ผลการวิจัยพบว่า วัดพระธาตุคุดุม เป็นวัดที่มีโบราณสถานที่สำคัญคือ พระธาตุคุดุม “พระธาตุคุดุม” เป็นปราสาทขอมที่สร้างด้วยอิฐเป็นปราสาทหลังเดียว ช่วงเวลาสร้างประมาณ พ.ศ. 1560 – 1630 และได้เสนอแนวทางแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมพระธาตุคุดุม การดูแลปรับปรุงสภาพแวดล้อมโดยการจัดสภาพภูมิสถาปัตยกรรมที่เหมาะสม มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยเพื่อเสริมสร้างความสง่างามและความดึงดูดใจแก่ผู้พบเห็นหรือนักท่องเที่ยวชมแหล่งโบราณสถานแห่งนี้ ให้เกิดความประทับใจในสิ่งแวดล้อมที่ได้พบเห็น และเพื่อส่งเสริมให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดสกลนครให้เป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยว

ทั่วไป ได้เสนอแนะการอนุรักษ์โบราณสถานและสภาพแวดล้อมของกรมศิลปากรว่า ควรขยาย วัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว

รลิกา อังกูร และคณะ (2543 : 48 - 54) ได้วิจัยการศึกษาความพร้อมของวัดในเขต กรุงเทพมหานคร เกี่ยวกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนา โดยผ่านการนำชมศิลปวัฒนธรรมในวัดเขต กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ด้านลักษณะทางกายภาพ วัดส่วนใหญ่มีอาคารดูแล สภาพแวดล้อมให้อยู่ในสภาพดี มีความพร้อมในเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ มีสิ่งที่มีคุณค่า เป็นเอกลักษณ์ของวัด ส่วนใหญ่พระสงฆ์จะทำหน้าที่ในการนำชมวัดและนำชมศิลปวัฒนธรรมในวัด การเผยแพร่พระพุทธศาสนาควบคู่กับการนำชมวัดยังมีน้อย เนื่องจากมีข้อจำกัดในเรื่องภาษาและ ทักษะในการถ่ายทอด

สุภาภรณ์ หาญทอง (2543 : 82-83) ได้วิจัยศึกษาภาพการจัดการท่องเที่ยว จังหวัดพัทลุง ผลการวิจัยพบว่าจังหวัดพัทลุงมีศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวค่อนข้างต่ำ เนื่องจากขาด หน่วยงานหลักที่จะรับผิดชอบด้านการจัดการท่องเที่ยว ขาดการบริหารจัดการที่ดี ปัญหาอุปสรรคที่ สำคัญคืองบประมาณที่ไม่เพียงพอ จำนวนบุคลากรไม่เพียงพอกับงานและขาดพื้นที่รับผิดชอบ การขาดการประสานงานจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ข้อเสนอแนะจากงานวิจัยนี้ได้แก่ การจัด หน่วยงานเข้ามารับผิดชอบงานและให้ความสำคัญกับการจัดการท่องเที่ยวของจังหวัด ควรมีการ พัฒนาบุคลากรในด้านการปฏิบัติงาน ด้านการให้ความรู้ในด้านการท่องเที่ยวตลอดจนการจัดเก็บ ข้อมูลการท่องเที่ยวให้พร้อมและสะดวกในการเรียกใช้ ให้มีการประสานงานกับหน่วยงานที่ เกี่ยวข้องและให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้มากขึ้น

เนตรชนก นันท์ (2544 : 7-8) ได้ศึกษาการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม กรณีศึกษาชุมชนวัดพระบาทห้วยต้ม อำเภอเถลี จังหวัดลำพูน พบว่าองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว ของวัดห้วยต้มมีจุดแข็ง 2 ด้านคือ ด้านสิ่งดึงดูดใจและด้านความสะดวกในการเข้าถึง และมีจุดอ่อน ในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและขาดการให้บริการข้อมูล มีแนวทางการจัดการ 4 ด้านคือ การจัดการโครงสร้างองค์กรการท่องเที่ยว การจัดการด้านบุคลากร การจัดการระบบการดำเนินงาน และการจัดรายการนำเที่ยวที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

พระมหาวิชาญ เลี้ยวเส็ง (2544 : 4) ได้ศึกษาพุทธศิลป์กับการท่องเที่ยว : ศึกษา บทบาทของวัดในการอนุรักษ์พุทธศิลป์เพื่อการท่องเที่ยว ผลการศึกษาพบว่า วัดเป็นที่รวมของฝีมือ เชิงช่างและมรดกทางวัฒนธรรม การมาเที่ยวชมพุทธศิลป์จึงได้คุณค่าทั้งทางด้านการพักผ่อน การแสวงหาความรู้และการแสวงบุญ วัดที่เข้าไปศึกษามีพุทธศิลป์ที่มีคุณค่าโดดเด่นแตกต่างกัน ออกไปมีประโยชน์ทางการใช้สอยเพื่อกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลัก ทุกวัดได้ดูแลรักษา พุทธศิลป์ในวัดให้อยู่ในสภาพเดิมหรือใกล้เคียงกลมกลืนกับสภาพเดิมมากที่สุด โดยไม่ได้ให้

ความสำคัญในเชิงเศรษฐกิจใด ๆ แนวทางการปรับปรุงวัดเพื่อรองรับการท่องเที่ยวอย่างมี
ประสิทธิภาพโดยไม่สูญเสียเอกลักษณ์ของความเป็นศาสนสถานที่สำคัญ

รัฐติยา หิรัญยหา (2544 : 41) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพ
หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว กรณีศึกษาหมู่บ้านหนองขาว อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น
พบว่าบ้านหนองขาวมีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในด้านคุณค่าทางการศึกษา
การสาธารณสุขปลอดภัยขั้นพื้นฐาน และการประชาสัมพันธ์การเป็นแหล่งท่องเที่ยว แต่ขาดศักยภาพด้าน
ความพร้อมของบุคลากรและสาธารณสุขขั้นสูง โดยมีแนวทางในการเพิ่มศักยภาพของหมู่บ้านคือ
ให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการเองและมีองค์กรภายนอกให้การสนับสนุนและควร
จัดตั้งคณะกรรมการดูแลการท่องเที่ยวในหมู่บ้านโดยเฉพาะ

เสกสรรค์ ขวณิช และคณะ (2546 : 23) ได้วิจัยการพัฒนาศักยภาพ
การท่องเที่ยวภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม อย่างแรก
คือ เจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐบาลและผู้ประกอบการธุรกิจ กลุ่มที่สอง คือ นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวตาม
สถานที่ต่าง ๆ จังหวัดที่ทำการศึกษาคือ กาฬสินธุ์ ขอนแก่น มหาสารคาม หนองบัวลำภู อุดรธานี
หนองคาย สกลนคร นครพนม และมุกดาหาร ผลการวิจัยมีดังนี้ การศึกษารูปแบบของแหล่งที่พัก
แรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวกรณีจังหวัดหนองคาย พบว่าจังหวัดหนองคายมีที่พักแรมประเภท
โรงแรมรีสอร์ท เกสท์เฮาส์ และบังกะโล ผู้เข้าพักรวมเสนอความคิดเห็นในเรื่องทำเลที่ตั้งที่พักแรม
ที่เหมาะสมมากที่สุด คือ การเลือกทำเลให้ที่พักแรมตั้งอยู่ในเมืองและใกล้สถานบริการต่าง ๆ
รองลงมา คือ ทำเลใกล้กับแหล่งท่องเที่ยว และบริเวณชานเมือง ลักษณะของที่พักเพื่อสุขภาพและ
โฮมสเตย์ หรือที่พักระยะยาว สถานที่ท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวนิยมมากที่สุดสำหรับผู้ที่เดินทางมายัง
จังหวัดหนองคาย คือ ตลาดสินค้าอินโดจีน ท่าเสด็จ รองลงมาคือวัดโพธิ์ชัย สะพานมิตรภาพ
ไทย-ลาว ศาลาแก้วกู่และหาดจอมมณี จากผลการวิจัยดังกล่าว ตั้งข้อสังเกตได้ว่า วัดโพธิ์ชัยเป็น
สถานที่ท่องเที่ยวเชิงพุทธเป็นหนึ่งในสถานที่ท่องเที่ยวที่นิยมมากที่สุด ธุรกิจการบริการอาหารที่
สนับสนุนการท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็น อาหารพื้นเมืองซึ่ง แสดงถึงเอกลักษณ์และความเป็นอยู่ของ
ชุมชน การพัฒนาตลาดสินค้าของที่ระลึกเพื่อการท่องเที่ยว พบว่าของที่ระลึกเป็นพวกสิ่งเตือนความ
ทรงจำให้นักท่องเที่ยวระลึกถึงแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่น ได้แก่ ผ้าฝ้าย ผ้าไหม เสื้อผ้าไหมพรม
เครื่องเงิน ผลิตภัณฑ์จากป่า ไวน์ผลไม้ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาเที่ยว
ในช่วงวันหยุดหรือวันหยุดเทศกาล การออกแบบพัฒนาสื่อเพื่อการส่งเสริมการโฆษณาและการ
ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว พบว่า สื่อด้านป้ายบอกทางมีการเคลื่อนย้ายชำรุดทำให้นักท่องเที่ยว
สับสนในการเดินทาง สื่อสิ่งพิมพ์ประเภทโปสเตอร์และแผ่นพับมีจำนวนน้อยมาก จะพบเห็น
เฉพาะในสำนักงานเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและห้างร้านโรงแรมขนาดใหญ่ การศึกษาการจัดการ
และการพัฒนาการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ พบว่า สปป.ลาว กัมพูชา และเวียดนามมีแหล่ง

ท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูงมีเอกลักษณ์โดดเด่น นักท่องเที่ยวส่วนมากจะใช้ประเทศไทยเป็นจุดเริ่มต้นของการการเดินทางเพราะว่าประเทศไทยมีระบบการคมนาคม ไม่ว่าจะทั้งทางอากาศ ทางบกหรือรถไฟที่สะดวกสบายและเชื่อมต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน นักท่องเที่ยวสามารถเลือกแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โบราณสถาน วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนได้ตามที่ต้องการ

สุชาติ รัตนภูมิพงษ์ (2546 : 8) ได้วิจัยวัฒนธรรมชุมชนในฐานะเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว : ศึกษากรณีแหล่งโบราณคดีบ้านปราสาท ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวัฒนธรรมดั้งเดิมและวัฒนธรรมปัจจุบันของชุมชนบ้านปราสาทในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ผลการวิจัยพบว่าชาวบ้านปราสาทมีวัฒนธรรมดั้งเดิมซึ่งปรากฏตามหลักฐานทางโบราณคดีทำให้บ้านปราสาทเป็นแหล่งท่องเที่ยวและทำหน้าที่เป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว และมีวัฒนธรรมปัจจุบันคือด้านการผลิต ความเชื่อ การอยู่ร่วมสัมพันธ์กันเป็นวัฒนธรรมรองรับทำหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวในชุมชน การพัฒนาการท่องเที่ยวต้องอาศัยพื้นฐานทางวัฒนธรรมเป็นหลัก ดังนั้นชาวบ้านจึงให้ความสำคัญในการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมโดยเน้นให้ชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน

พรศุณี อินะรัตน์ (2547 : 34) ได้วิจัยศึกษาสภาพและแนวทางการจัดการโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวจังหวัดศรีสะเกษ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและแนวทางการจัดการโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวจังหวัดศรีสะเกษ โบราณสถานที่ทำการศึกษา 10 แห่ง คือ วัดถ้ำพระพุทธรูป ถ้ำเขาปิระ วัดเขาพระ วัดพุทธสิหิงค์ วัดภูเขาทอง วัดคลองน้ำเจ็ด ถ้ำเขาสามบาท พิพิธภัณฑสถานพระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี อนุสาวรีย์พระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี และศาลหลักเมือง (เมืองเก่าควนธานี) โดยศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา สถานที่ตั้ง ลักษณะสภาพแวดล้อม ความสัมพันธ์กับชุมชน และแนวทางการจัดการเพื่อการท่องเที่ยว ผลการวิจัยพบว่าสภาพโบราณสถานมีความพร้อมที่จะให้บริการแก่นักท่องเที่ยวเนื่องจากสภาพสิ่งแวดล้อม จุดเด่นด้านศิลปกรรมและธรรมชาติที่สวยงาม มีความปลอดภัย การคมนาคมสะดวก มีการจัดภูมิทัศน์รอบๆ อย่างสวยงาม แนวทางการจัดการเพื่อการท่องเที่ยวผู้วิจัยพบว่าหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบไม่มีความรู้ในการดำเนินการที่ถูกต้อง เช่น การใช้สื่อประชาสัมพันธ์ที่ไม่เหมาะสม งบประมาณในการจัดการแต่ละด้านมีไม่เพียงพอควรมีการจัดการวางแผนงานในการจัดการ โบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวในทุกด้าน โดยจัดทำเป็นโครงการเช่น โครงการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โครงการจัดทำเว็บไซต์เที่ยวเมืองศรีสะเกษ โครงการท่องเที่ยวในรูปแบบ One Day Tour โครงการปรับปรุงเส้นทางคมนาคม โครงการอนุรักษ์โบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยว และควรให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

กรณีฯ ฅนอมกูล (2548 : 9) ได้วิจัยพฤติกรรมกรทองเทียวเชิงพุททของนักทองเทียวที่มำเทียวในจังหวัดสกลนคร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะประชากรศาสตร์กรรับรู้ขำวสารและรูปแบบกรดำรงชีวิตที่มีผลต่อพฤติกรรมกรทองเทียวเชิงพุททของนักทองเทียวที่มีเทียวในจังหวัดสกลนคร ในกรวิจัยนี้ กรทองเทียวเชิงพุทท หมำยถึง กรทองเทียวที่เกี่ยวข้อกับสถำนที่ทงพุททศำสนำ และรวมถึงกรมำทองเทียวในงานประเพณีหรือกิจกรรมทงพุททศำสนำ ผลกรวิจัยพบวำ กลุ่มตัวอย่างนักทองเทียวส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อำยุระหว่าง 51–60 ปี สมรสแล้ว มีรำยได้ต่อเดือนน้อยกวำ 5,000 – 10,000 บำท และมีจุดประสงค์กรเดินทางคือกรมำทองเทียว มีงำนอดิเรกคือกรทองเทียว กิจกรรมทำบุญตมำวัด ใช้บ้ำนเป็นสถำนที่พักผ่อนชอบอำหำรไทย ศึกษาธรรมะด้วยกรอำนหนังสือธรรมะ ควำมคิดวำตนเองเป็นคนรักสงบ เข้าร่วมพิธีกรรมทงศำสนำเพื่อให้จิตใจสงบควำมคิดเห็นเกี่ยวกับกรทำบุญ บริจำคทำนเพื่อช่วยเหลือสังคมควำมคิดเห็นเกี่ยวกับสภำพทั่วไปของจังหวัดสกลนคร หมำะสำหรับกรปฏิบัติธรรมะ เดินทางโดยรถยนต์ส่วนตัว ระยะเวลาในกรทองเทียวในจังหวัดสกลนคร 1–2 วัน พักแรมที่บ้ำนญำติ เลือกวัดพระขำตุเชิงขุมวรวิหำรเป็นแหล่งทองเทียวมำกที่สุด และกรกรบสำกกระพระพุททรูปเป็นรูปแบบกรทองเทียวเชิงพุททมำกที่สุด เพศ อำยุ สถำนภำพกรสมรส ระดับกรศึกษา จุดประสงค์กรเดินทาง ที่แตกต่างกันมีผลต่อพฤติกรรมกรทองเทียวในจังหวัดสกลนคร กรรับรู้ข้อมูลขำวสารกิจกรรม ควำมสนใจ และควำมคิดของนักทองเทียวที่มำเทียวในจังหวัดสกลนครมีควำมสัมพันธ์กับพฤติกรรมกรทองเทียวเชิงพุททในจังหวัดสกลนคร

ทรงคุณ จันทจร (2549 : 42) ได้วิจัยกรศึกษาและพัฒนำกรทองเทียวทงวัฒนธรรมจังหวัดมหำสำรคำม มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจองค์ควำมรู้ด้ำนศิลปะและวัฒนธรรมที่สำมำรถนำมำเป็นข้อมูลในกรพัฒนำกรทองเทียวในภำคอีสาน โดยเน้นจังหวัดมหำสำรคำมเป็นศูนย์กลางกรทองเทียว ผลกรวิจัยพบวำกรส่งเสริมกรทองเทียวทงศิลปะและวัฒนธรรมภำคอีสาน ทำได้โดยใช้ยุทธศำสตร์ Mice กระตุ้น ให้เกิดกิจกรรมกรทองเทียว ใช้กรประชุมสัมมนำกรแสดงสิ่งประดิษฐ์ กรประชุมใหญ่ระดับนำนำชำติ และกรจัดแสดงนิทรรศการ กรให้สถำบันอุดมศึกษา และส่วนรำชกรเป็นแกนนำ เพราะจังหวัดมหำสำรคำมมีสถำบันอุดมศึกษาภำครัฐมำกที่สุดในภำคอีสาน กิจกรรมต้องสำมำรถนำเสนอจุดขำยที่เด่นของสถำบันหรือองค์กรเน้นกรรำงแผนร่วมกันทำอย่ำงต่อเนื่องตลอดปี และควรำงแผนจัดการทองเทียวให้กระจำยไปทุกอำเภอ เพื่อให้ประชำชนได้รับประโยชน์และมีรำยได้เพิ่มขึ้นจำกกรจำหนำยสินค้ำแก่นักทองเทียวข้อเสนอแนะจำกผลกรวิจัยครั้งนี้คือ กรเน้นกรทองเทียวสำหรับกลุ่มนักวิชำกรขำรำชกรนักศึกษำที่เป็นกลุ่มเป้าหมายรอง ควรำจัดการทองเทียวช่วงสั้น 1–2 วัน เน้นให้กลุ่มนักวิชำกรขำรำชกร นักธุรกิจ ควรมี Package กรทองเทียวให้เลือกอย่ำงหลำกหลำย เน้นกรใช้จ่ำยครบวงจรของนักทองเทียว เริ่มตั้งแต่กรเดินทาง กรพักแรมแบบทองถิ่น โรงแรมที่พัก สินค้ำ

พื้นเมือง การแสดงวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ควรให้สถาบันอุดมศึกษาและหน่วยราชการต่าง ๆ เป็นเจ้าภาพในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของจังหวัดทุกเดือน และควรคำนึงถึงฤดูกาลที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวแต่ละประเภท นอกจากนี้ควรส่งเสริมการท่องเที่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ทัศนีย์ บัวระภา (2549 : 43) ได้วิจัยการพัฒนาการตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และวัฒนธรรมแบบยั่งยืนของกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร มีจุดมุ่งหมายเพื่อสำรวจและศึกษาพฤติกรรมและความพึงพอใจและความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีต่อรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบยั่งยืน รวมทั้งศึกษาแนวทางการพัฒนาการตลาดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ผลการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อองค์ประกอบด้านแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมคือ มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ มีความสมบูรณ์ของศิลปวัฒนธรรมประเพณีและกิจกรรมที่สืบทอดกันมา การพัฒนาการสร้างความจิตสำนึกทางการท่องเที่ยวอยู่ในระดับน้อย คือ ไม่มีการห้ามไม่ให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวโดยตรงเพื่อที่จะไม่รบกวนระบบนิเวศหรือสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ ไม่มีเส้นทางศึกษาธรรมชาติหรือ วัฒนธรรมโดยการขี่จักรยาน ไม่มีการให้ข้อมูลข่าวสารหรือสร้างความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวก่อนออกเดินทาง พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบยั่งยืน พบว่าลักษณะการเดินทางของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารส่วนใหญ่เป็นการเดินทางแบบส่วนตัวและใช้รถยนต์ส่วนตัว ไม่ได้พักค้างแรมผู้ที่พักค้างแรมส่วนใหญ่จะพักแรมที่โรงแรมในตัวจังหวัด นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เคยเดินทางมาแล้วมากกว่า 1 ครั้ง เหตุผลส่วนใหญ่คือ เพื่อพักผ่อน / เยี่ยมญาติ / เพื่อน รูปแบบการท่องเที่ยวคือการนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ถัดมาเป็นการชมโบราณสถานศิลปวัฒนธรรม และสุดท้ายคือการชมวิถีชีวิตชนบท ความได้เปรียบเสียเปรียบในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร มีดังนี้

1. มีความเข้มแข็งในด้านศักยภาพของพื้นที่ หรือมีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น
2. มีความเข้มแข็งในป่าชุมชน การเกษตร การเป็นแหล่งโบราณสถาน วิถีชีวิตด้านวัฒนธรรม
3. มีความสามารถในการเป็นแหล่งศึกษาดูงาน
4. มีกลุ่มคนเข้ามาประชุมในพื้นที่มาก เช่น การประชุมนานาชาติหรือระดับชาติ ระดับท้องถิ่นที่จัดขึ้นในมหาวิทยาลัยขอนแก่นและมหาวิทยาลัยมหาสารคาม
5. มีหน่วยงานของรัฐให้การสนับสนุน เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สมาคมธุรกิจการท่องเที่ยว เป็นต้น

6. มีทุนทางวัฒนธรรมของบุคคลในท้องถิ่นที่เป็นคนชื่อ เอาใจใส่ต่อผู้มาเยือน และมีความมีน้ำใจ

7. ทุนทางวัฒนธรรมด้านกิจกรรมประเพณี ในท้องถิ่นที่น่าส่งเสริม เช่น กิจกรรมไหลเรือไฟชุมชนทำขอมขาง กิจกรรมบุญบั้งไฟในหมู่บ้านต่าง ๆ แหล่งโบราณสถาน โบราณวัตถุ ที่มีเอกลักษณ์และคุณค่าทางประวัติศาสตร์

8. ทุนทางวัฒนธรรมด้านความโดดเด่นทางศาสนา มีพระนักปฏิบัติหลายองค์ที่มีชื่อเสียง

9. วิถีชีวิตพื้นที่ถิ่น อาหารพื้นเมืองที่น่าสนใจ

10. อาชีพท้องถิ่นเช่นการทำนาเกลือ การทำนาข้าว การประมงพื้นบ้าน การทำปลาร้า ปลาสาม การปั้นหม้อ การทำหมอนจิด เป็นต้น

แนวทางการพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ควรกำหนดจุดกระจายทางการท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวให้ครบ 3 จังหวัด เพื่อให้แบ่งส่วนการตลาด จากจังหวัดขอนแก่นให้กระจายไปยังจังหวัดใกล้เคียง กำหนดเส้นทางท่องเที่ยวตามประเภทของแหล่งท่องเที่ยว เช่น เส้นทางท่องเที่ยวแหล่งอารยธรรมขอม เส้นทางท่องเที่ยวแหล่งผ้าไหม เส้นทางท่องเที่ยวชุมชนโบราณและ เส้นทางนัมสการเกจิอาจารย์ เป็นต้น ในขณะเดียวกันก็มุ่งเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมควบคู่ไปพร้อมกันเพื่อตอบสนองความพอใจของนักท่องเที่ยวและเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของชุมชนท้องถิ่น

2. งานวิจัยต่างประเทศ

ชาวลส์ และวาร์ (Chailes and Var. 1976 : 21) ได้ศึกษา Planning For Tourism Development ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มแหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวชมแบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มธรรมชาติ ได้แก่ ความงามทางธรรมชาติ และสภาพภูมิอากาศ
2. กลุ่มสังคม ได้แก่ งานประเพณี สินค้าพื้นเมือง งานแสดงสินค้า เอกลักษณ์ของพื้นบ้าน
3. กลุ่มทางประวัติศาสตร์ ได้แก่ โบราณสถาน ลักษณะเด่นทางประวัติศาสตร์
4. ความบันเทิงและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ได้แก่ ร้าขายสินค้า ด้านการพักผ่อน ด้านการศึกษา ด้านสุขภาพ สถานบันเทิง
5. โครงสร้างพื้นฐานด้านอาหารและที่พัก

โรเบิร์ต และเฮลเบอร์ (Robert and Helber. 1980 : 25-29) ได้ศึกษา Tourism : Principles, Practies, Philosophies จากการศึกษาพบว่าตัวกระตุ้น (Motivator) ให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวเกิดขึ้นมี 4 ประการ คือ

1. ตัวกระตุ้นทางกายภาพ (Physical Motivators) เป็นตัวกระตุ้นเพื่อผ่อนคลายทางกายภาพ หรือเพื่อร่างกายเช่น การไปพักผ่อนร่างกาย การไปตากอากาศชายทะเล เป็นต้น
2. ตัวกระตุ้นทางวัฒนธรรม (Culture Motivators) เป็นตัวกระตุ้นที่ทำให้เกิดการเดินทางเพื่อการเรียนรู้วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ของผู้คน
3. ตัวกระตุ้นทางความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Motivators) เป็นตัวกระตุ้นที่ทำให้เกิดการเดินทางไปเยี่ยมญาติ เพื่อน หรือพบคนอื่น ๆ
4. ตัวกระตุ้นด้านฐานะและชื่อเสียง (Status And Prestige Motivators) เป็นตัวกระตุ้นที่ต้องการยกฐานะของตนเองให้สูงขึ้น เป็นการเดินทางไปประกอบธุรกิจในประเทศต่าง ๆ หรือไปศึกษาต่อ

รุ่งเรืองสุข (Roongrengsuke. 1990 : 8) ได้วิจัยการวิเคราะห์ ประสิทธิภาพของวัดไทยพุทธและสถาบันพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการปัญหาเศรษฐกิจ โดยเฉพาะปัญหาความยากจน ปัญหาหนี้สินปัญหาผลผลิตไม่ได้ตามต้องการ และปัญหาอื่น ๆ ของชาวนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ซึ่งวัดมีพระสงฆ์ได้นำเอาขนบธรรมเนียมประเพณีมาเป็นกรอบแนวคิดในการส่งเสริมและพัฒนาโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วม โดยสังเกตจากชุมชนต่าง ๆ คือ บ้านกะค้อ จังหวัดสุรินทร์ บ้านโนนเมือง จังหวัดนครราชสีมา บ้านท่าสว่าง จังหวัดสุรินทร์ จากการศึกษาพบว่าชุมชนตัวอย่างเหล่านี้ประสบผลสำเร็จในด้านผลผลิต ความต้องการขั้นพื้นฐาน การสุขภาพ ভাল ทำให้ชุมชนมีมาตรฐานการพัฒนายิ่งขึ้น

กัณฑ์ (Gunn. 1994 : 31) ได้อธิบายเรื่องการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวว่าการวางแผนการท่องเที่ยวควรเริ่มจากกิจกรรมของคนเข้ามาเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว และต้องการรวบรวมข้อมูลเพื่อหากิจกรรมของนักท่องเที่ยว สิ่งที่สำคัญคือ สามารถหาความชัดเจนของความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวในพื้นที่นั้น ตลอดจนสามารถคาดการณ์ถึงแนวโน้มการเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมได้ การพัฒนาการท่องเที่ยวไม่ควรคำนึงถึงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอย่างเดียว ควรมาพัฒนาบุคคลที่เกี่ยวข้องซึ่งทั้งที่เป็นเจ้าบ้าน (Host) และแขก (Guest) หรือนักท่องเที่ยวที่มาเยือนอีกด้วย

คาร์ลา (Carla. 1995 : 23) ได้วิจัยการตอบสนองของชาวพุทธต่อการพัฒนาสู่ความทันสมัยที่เกิดขึ้นในประเทศไทย (อ้างอิงจากกรณีพระป่าอนุรักษ์ธรรมชาติ) มีเนื้อหาดังนี้จากการวิจัยจำนวนมากที่ดำเนินการในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 1970 โดยนักวิจัยชาวตะวันตกสรุปผลการวิจัยว่า พุทธศาสนาเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจของไทย แนวคิดในลักษณะนี้เป็นแนวคิดที่เป็นไปในลักษณะเดียวกันกับที่เกิดขึ้นในการพัฒนาสู่ความทันสมัยและ

การปฏิบัติในการพัฒนาของประเทศในโลกร่วมกัน ในช่วงหลายปีที่ผ่านมาหลังจากเสร็จสิ้นสงครามโลกครั้งที่ 2 นโยบายต่าง ๆ ที่มุ่งหมายเพื่อพัฒนาสู่ความทันสมัยได้ถูกโจมตีว่าทำให้เกิดความเสียหายทางสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาเหล่านี้มิได้ช่วยพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น โดยดูได้จากโครงการต่าง ๆ ที่ได้ดำเนินการไปแล้ว ทั้งนี้เกิดจากแนวคิดของชาวตะวันตกที่มุ่งเน้นที่การให้ผลผลิตสูงและการบริโภคโดยไม่คำนึงถึงในแง่ความดำรงอยู่ของสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมด้านอื่นๆ งานวิจัยนี้ผู้วิจัยมุ่งเน้นที่ชุมชนชาวพุทธกับการปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อม เป็นการตอบสนองต่อความยากลำบากที่เป็นผลกระทบจากการพัฒนาสู่ความทันสมัย กับระบบจริยธรรมและจิตวิญญาณซึ่งยึดเป็นหลักในการปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแสดงให้เห็นจากวัตรปฏิบัติของพระป่าในประเทศไทย

ลีซาน (Leshan. 1995 : 12) ได้วิจัยพุทธเถรวาทกับเศรษฐกิจหมู่บ้าน : การศึกษาเปรียบเทียบในมณฑลสิบสองปันนา ในเขตภาคตะวันตกเฉียงใต้ของจีน และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งมีเนื้อหาดังต่อไปนี้ พุทธฝ่ายเถรวาทคงมีผู้นับถือและปฏิบัติอยู่ ไม่เฉพาะในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อันได้แก่พม่า ไทย ลาว และกัมพูชาเท่านั้น กล่าวคือยังมีผู้นับถือพุทธเถรวาทตามแนวชายแดนของจังหวัดยูนนานของจีน กลุ่มชนที่นับถือพุทธเถรวาทที่ใหญ่ที่สุดในจีนคือกลุ่มไตลื้อในสิบสองปันนา ในเขตยูนนานตอนใต้ ซึ่งได้เริ่มนับถือพุทธศาสนาประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 13 ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้พุทธศาสนาเถรวาทเป็นศาสนาที่ประดิษฐานขึ้นอย่างมั่นคง ได้รับการเลื่อนไศสรืษธาและอุปถัมภ์จากมหากษัตริย์และรัฐบาล ในทางตรงกันข้ามพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศจีนได้รับขัดขวางจากการโฆษณาชวนเชื่อที่ไม่ให้เชื่อถือในศาสนาและถูกทำลายโดยรัฐบาล ในช่วงปฏิวัติของพวกหัวรุนแรงตั้งแต่ปี ค.ศ. 1950 จากการกดขี่ทางการเมือง การแทรกแซงทางวัฒนธรรมของชาวจีนอื่น และการกระตุ้นของเศรษฐกิจการตลาดได้ส่งผลต่อเอกลักษณ์พิเศษของความเป็นพุทธเถรวาทของสังคมชาวไตลื้อในสิบสองปันนาในการเปรียบเทียบกับพุทธเถรวาทในเอเชียอาคเนย์ พุทธเถรวาทแบบไตลื้อมีลักษณะเป็นแบบชาวบ้านเป็นอันมาก เช่น ความหมายของคำว่า นิพพาน ซึ่งโดยหลักในทางพุทธแล้วคือ จุดมุ่งหมายสูงสุดในการปลดปล่อยตนเองจากวัฏจักรแห่งการเวียนว่ายตายเกิด แต่ชาวไตลื้อเข้าใจว่า นิพพานคือสวรรค์ชั้นสูงสุดและเป็นที่ดีที่สุดสำหรับอยู่อาศัย

อลิสรา (Alisara. 1999 : 52) ได้ศึกษาวัดหลวงในเขตเมือง : วัดโพธิ์ กรุงเทพฯ ซึ่งมีเนื้อหาดังนี้ การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับคนและสถานที่ในสถานการณ์ชีวิตจริง เป็นการตรวจสอบวัดหลวงแห่งหนึ่ง ที่รู้จักกันในนามวัดโพธิ์ซึ่งตั้งอยู่ที่กรุงเทพฯ ประเทศไทย คุณค่าของวัดทั้งในด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและสถาปัตยกรรม ทำให้วัดโพธิ์เป็นวัดที่สำคัญที่สุดในประเทศไทยที่ยังมีพระภิกษุอยู่ประจำวัด วัดนี้ถูกสร้างขึ้นให้เป็นวัดของชุมชน ในตอบปลาย

คริสต์ศตวรรษที่ 18 ต่อมาได้กลายเป็นวัดของเมืองในสมัยรัชกาลที่ 1 การวิจัยนี้มีจุดประสงค์ 4 ประการคือ เพื่อศึกษาวิวัฒนาการด้านบทบาทของวัดโพธิ์สำหรับชุมชนเมืองกรุงเทพฯ เพื่อศึกษาบทบาทของเจ้าหน้าที่ในการบริหารจัดการวัดเพื่อศึกษาถึงเหตุผลที่อยู่เบื้องหลังการเปลี่ยนแปลงทั้งในทางบวกและทางลบ และ เพื่อนำข้อเสนอแนะเพื่อแก้ไขปัญหาที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางลบ ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาในแง่มุมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านกายภาพ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมืองและอุดมการณ์ เพื่อทำความเข้าใจถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงของวัด ข้อมูลหลักได้จากการสังเกตและสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ข้อมูลรองได้จากเอกสาร แผนที่ รูปภาพ และรายการโทรทัศน์ ผลการวิจัยพบว่า วัดโพธิ์เริ่มจากการได้รับการอุปถัมภ์จากพระเจ้าแผ่นดินและดูแลรักษาโดยภิกษุสงฆ์และชุมชนในท้องถิ่น ต่อมาได้กลายเป็นเขตพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ สนับสนุนโดยคนไทยและชาวต่างชาติ และกลายเป็นมรดกแห่งชาติ ปัจจุบันวัดโพธิ์ได้รับการดูแลรักษาโดยพระภิกษุสงฆ์และองค์กรของรัฐ ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ 1) ระบบทุนนิยมและการท่องเที่ยวได้นำไปสู่บทบาทของผู้เชี่ยวชาญซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่างบทบาททางศาสนาดั้งเดิม บทบาททางสังคมวัฒนธรรมของพระภิกษุกับวัด 2) การอุปถัมภ์ได้เปลี่ยนจากพระเจ้าแผ่นดินมาเป็นนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ซึ่งก่อให้เกิดผลทางลบต่อการบำรุงรักษา เพราะเวลาที่พระภิกษุพยายามจะปรับปรุงวัดเพื่อเอาใจนักท่องเที่ยวโดยไม่มีความรู้ในการซ่อมแซม 3) สถานภาพที่สูงเกียรติของพระภิกษุทำให้เจ้าหน้าที่กรมศิลปากร ไม่กล้าเข้ามากำกับดูแล ข้อเสนอแนะสำหรับแผนการบำรุงรักษาและการบริหารจัดการนักท่องเที่ยว ตามแนวพุทธ มีว่า วัดตามแนวพุทธควรจะมีลักษณะเป็นอย่างไร โดยพิจารณาถึงข้อจำกัดและความเป็นไปได้ภายในบริบทของชุมชนในเมืองของไทย

ไซ (Xie. 2001 : 42) ได้ศึกษาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ไหหลำ ประเทศจีน (Authenticating Cultural Tourism : Folk Villages In Hainan, China) จากการศึกษาพบว่าการไปเที่ยวที่ไหหลำ เป็นการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ที่แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมประจำเผ่าที่สืบทอดต่อกันมา ในขณะที่เดียวกันก็มีการพิจารณาว่ามีความเหมาะสมกับการลงทุนหรือไม่ นักวิจัยได้ทำการวิจัยโดยแสดงให้เห็นว่า เกาะไหหลำเป็นสถานที่เปี่ยมไปด้วยวัฒนธรรมอันเก่าแก่วิทยานิพนธ์นี้มีจุดมุ่งหมายหลักคือ อธิบายให้เข้าใจถึงวัฒนธรรมของชนเผ่าลี ในเกาะไหหลำประเทศจีน โดยพัฒนาให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คนที่เข้ามามีบทบาทสำคัญคือ รัฐบาล นักลงทุน นักท่องเที่ยว และกลุ่มชนพื้นเมือง โดยเปรียบเทียบกับมาตรฐานการพัฒนา ปี ค.ศ.1989 เกี่ยวกับสิ่งที่เกี่ยวข้องกับสินค้า วิวัฒนาการทางวัฒนธรรม ตัวการที่เก็บรักษาวัฒนธรรมควมมีเสรีภาพของชนเผ่า และการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีข้อขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่าง ๆ แม้ว่าวัฒนธรรมหลายอย่างค่อนข้างจะสมบูรณ์และสวยงาม มีเอกลักษณ์ แต่นักลงทุนบางคน

มีความคิดเห็นขัดแย้งกับความตึงเครียดในกลุ่มนักลงทุน เนื่องจากรัฐบาลสนใจเรื่องเสรีภาพของประชาชนมากกว่าการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ฝ่ายนักลงทุนเข้าใจในเจตนาของชนเผ่าผิดไปว่าพวกเขาต้องการงานและเงิน แต่พวกเขาต้องการรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมของพวกเขามากกว่า วิทยานิพนธ์ฉบับนี้แสดงให้เห็นว่า สิ่งที่ดีอยู่แล้วไม่ควรจะไปให้ใครประเมินค่า เพื่อทำให้เกิดความสนใจ อีกทั้งเกาะไหหลำนี้ ควรยึดความเป็นธรรมชาติและเอกลักษณ์ของตนเองไว้ไม่ควรยึดมาตรฐานพื้นฐานการพัฒนา

ลิว (Liu, 2002 : 19) ได้วิจัยการศึกษาแนวทางการพัฒนาและการวางแผนการท่องเที่ยว กรณีศึกษาจาก Pr จีนและมาเลเซีย พบว่า การพัฒนาอย่างสำคัญในธุรกิจการท่องเที่ยว ซึ่งได้รับการวางแผน การสร้างรากฐาน จุดประสงค์ในการพัฒนาธุรกิจการใส่ใจต่อลูกค้า นโยบายแบบแผนที่พอเพียง การเตรียมความพร้อม แหล่งที่มา สมาคมแลการทำงานเพื่อพัฒนาในธุรกิจการท่องเที่ยว ได้สรุปนโยบายดังนี้คือ ขอบเขตของธุรกิจการท่องเที่ยวต้องมีการวางแผนสมาคมต้องมีการว่าจ้างและมีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและธรรมชาติเพื่อนำมาสู่ท้องถิ่นทรัพยากรที่ใช้ประโยชน์ต้องได้ฝึกฝนเรียนรู้ เข้าใจในการพัฒนาเพื่อประชาชน ในจังหวัด Hainan ของจีน และ Kedan ของมาเลเซีย เป็นตัวอย่างการพัฒนา มียุทธศาสตร์ กลไก การช่วยรัฐบาลแบ่งเบาหน้าที่ ผลลัพธ์ชี้ให้เห็นว่าการว่าจ้างในธุรกิจการท่องเที่ยวควรมีสถานที่กว้างและมีวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ การพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยว อุปสรรคที่สำคัญคือ ความขาดแคลนและปริมาณนักท่องเที่ยว การพัฒนาการท่องเที่ยวจึงมีขีดจำกัด และความพอใจของนักท่องเที่ยว การบริการจะต้องมาตรฐาน มียุทธศาสตร์ รวมทั้งมีความหลากหลาย

จิงจิง (Gingging, 2003 : 12) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของรัฐบาล ประเทศมาเลเซีย โดยการสำรวจสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวพื้นเมืองเผ่าต่าง ๆ ที่เข้ามาตั้งรกรากอยู่ที่เกาะบอร์เนียว โดยร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและเอกชน เพื่อตัดสินใจการลงทุนในธุรกิจการท่องเที่ยวโดยเน้นการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยทำการศึกษามาตั้งแต่ปี 2002 โดยจัดเป็นพิพิธภัณฑ์ของหมู่บ้านขึ้นที่หมู่บ้านคูตา คินาบาลู (Kota Kinabalu) และไคย (Kiau) มีการบันทึกแหล่งที่มา มีการรวบรวมไว้เป็นพิพิธภัณฑ์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของมาเลเซียต่อไป

จตุรวงศ์ (Chaturawong, 2003 : 93) ได้วิจัยสถาปัตยกรรมวัดพุทธทรงพม่าในพม่า ตอนบนและไทยเหนือ : ชิวประวัติของ มีเนื้อหา ดังนี้ งานวิจัยในอดีตที่เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมของวัดมักจะเน้นที่ลักษณะงานดั้งเดิมด้านสุนทรียะ แต่ในงานวิจัยครั้งนี้จะใช้วิชาการด้านสังคมศาสตร์มาเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์สถาปัตยกรรมของวัดพม่าในพม่าตอนเหนือ (ค.ศ. 1853-1885) และในภาคเหนือของประเทศไทย ในช่วงปลายคริสตศวรรษที่ 19 และต้น คริสตศวรรษที่ 20

โดยมองเผ่าประวัติชีวิตของต้นไม้ ต้นไม้เป็นผู้ให้วัสดุในการก่อสร้างวัดและต้นไม้ก็มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับศาสนา เศรษฐกิจ และวิถีทางการเมืองของประชาชนชาวพม่า ต้นไม้ ตามวิถีความเชื่อแบบพุทธของชาวพม่าเชื่อว่าผีไม้ ซึ่งสามารถบันดาลผลดีแก่มนุษย์ตามที่ร้องขอ ให้ความคุ้มครองป้องกันและความเจริญรุ่งเรืองแก่ชีวิตลัทธิการนับถือต้นไม้ได้เชื่อมโยงวัดที่สร้างด้วยไม้สัก กับ ผีต้นไม้ แม่ธรณี และผีฟ้า ป่าของไม้สักได้แปรรูปมาเป็นวัด วัดของพระเจ้าแผ่นดินเป็นสัญลักษณ์ของป่าและต้นไม้ อันเป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธเจ้าต้นไม้และต้นไม้มีความเกี่ยวข้องกับการเมืองและเศรษฐกิจของพม่าตอนบน ต้นไม้และเขาพระสุเมรุเป็นสัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงศูนย์กลางแห่งความศักดิ์สิทธิ์ที่สะท้อนให้เห็นรูปแบบและตำแหน่งที่ตั้งของพระที่นั่งสีหะ พระราชวังและกรุงมณฑลเลย สิ่งปลูกสร้างเหล่านี้เป็นสัญลักษณ์แทนองค์พระเจ้าแผ่นดินเป็นศูนย์รวมของราชอาณาจักร แทนโลกมนุษย์ แทนจักรวาล และทำให้เห็นเป็นรูปธรรมได้โครงการรวมศูนย์อำนาจของพระเจ้ามินดง นอกจากนี้ไม้สักยังเป็นเครื่องมือในการรวมศูนย์อำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ การควบคุมคณะสงฆ์และวัดวาอารามของสงฆ์ และเพื่อจัดหารายได้เพื่อทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและราชอาณาจักร และเนื่องด้วยคุณภาพและคุณค่าของไม้สัก ไม้สักจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่นำไปสู่สงครามระหว่างอังกฤษกับพม่าถึงสามครั้ง เป็นเหตุให้กษัตริย์มินดงต้องสูญเสียพม่าส่วนล่างซึ่งอยู่ใกล้กับภาคเหนือของไทยแก่อังกฤษ และพุทธศาสนากลายเป็นเครื่องมือการรวมตัวของคนในชาติ วัดในตอนเหนือของพม่าเป็นส่วนหนึ่งของพุทธการเมืองของพระเจ้ามินดง ธุรกิจการค้าไม้สักในภาคเหนือของไทยเป็นต้นตอของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและทางเศรษฐกิจในภาคเหนือและนำพม่าตอนใต้ให้มาใกล้ชิดกับไทยในภาคเหนือ ปรากฏการณ์เหล่านี้ได้สะท้อนให้เห็นในรูปแบบของวัดแบบพม่าในเชียงใหม่และลำปาง ซึ่งสร้างโดยพ่อค้าไม้สักที่ย้ายจากพม่าตอนใต้มาสู่บริเวณนี้

กูลดิน (Guelden, 2005 : 10) ได้ศึกษาการเข้าทรงของผีบรรพบุรุษในเขตภาคใต้ของไทย : การแสดงโนรา สัญลักษณ์ของชาวใต้ในเขตที่ศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ โดยทำการวิจัยที่จังหวัดปัตตานี สงขลาและพัทลุงระหว่างปี ค.ศ. 2000 ถึง 2003 ผลการวิจัยพบว่า นับแต่คริสต์ทศวรรษที่ 1970 การเข้าทรงรูปแบบใหม่ได้ปรากฏขึ้นในเขตชุมชนเมืองของประเทศไทยและร่างทรงได้ตอบสนองปัญหาความต้องการของลูกค้าในยุคปัจจุบัน ในขณะที่ประเทศได้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญจากสังคมเกษตรไปสู่สังคมเศรษฐกิจอุตสาหกรรมแบบโลกาภิวัตน์ ในขณะเดียวกันก็เป็นช่วงที่เกิดความอ่อนแอทางพุทธศาสนาของรัฐ ก่อให้เกิดกลุ่มอิสระย่อยๆ ทางศาสนาขึ้นหลายกลุ่มในทางใต้สุดของประเทศ หนึ่งในรูปแบบของการเข้าทรงที่เก่าแก่ที่สุด ได้ช่วยแก้ปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และศาสนา โนราเป็นการละเล่นประเภทฟ้อนรำ ซึ่งเกิดขึ้นสำหรับเป็นสื่อในการสื่อสารกับบรรพบุรุษในบริเวณรอบทะเลสาบสงขลา

เมื่อหลายศตวรรษที่ผ่านมา สมาชิกของชุมชนโนรา ถือว่าเขาเองเป็นคนเชื้อสายไทย นับถือศาสนาพุทธเถรวาท และมีความจงรักภักดีต่อพระเจ้าอยู่หัวและประเทศชาติ แต่พิธีกรรมทางโนรา ได้รับอิทธิพลจากความเชื่อในเรื่องการนับถือผี พราหมณ์เต๋า อิสลามและความเชื่ออื่นๆ ถึงแม้ว่าจำนวนประชากรของชาวโนราจะมีน้อย แต่การแสดงของโนราก็ทำให้เกิดความสำคัญเกี่ยวกับสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวใต้ คำถามหลักของผู้วิจัยคือ การแสดงของร่ำทรงแบบดั้งเดิม อย่างเช่น โนรา นี้ส่วนในการสร้างสรรค์ประเทศไทยในปัจจุบันในสหัสวรรษที่ 2000 อย่างไร โดยความเชื่อของผู้วิจัยเชื่อว่า โนราเป็นสัญลักษณ์ของคนไทยทางใต้ ซึ่งสนับสนุนโดยรัฐบาลกลางที่ถือว่าโนราเป็นหนึ่งในสัญลักษณ์ของชาติ อย่างไรก็ตามก็ยังคงมีความตึงเครียดเมื่อโนรายังคงรักษาไว้ซึ่งความแบ่งแยกขณะเดียวกับที่ผสมผสานเข้ากับส่วนกลาง ความสัมพันธ์ในลักษณะนี้ ได้ถูกวิเคราะห์โดยใช้กรอบแนวคิดทฤษฎี 3 กรอบ คือ กรอบแนวคิดเกี่ยวกับชาตินิยมและเอกลักษณ์ กรอบแนวคิดเกี่ยวกับศาสนา และกรอบแนวคิดเกี่ยวกับเพศ ผู้วิจัยเชื่อว่า มีการแข่งขันระหว่างเพศ เพราะพบว่าเพศหญิงได้เพิ่มจำนวนในการเข้าร่วมพิธีกรรมมากยิ่งขึ้น ในด้านศาสนาผู้วิจัยพบว่า โนราเป็นระบบความเชื่อที่เกิดประโยชน์แก่ชุมชนในชนบทและได้รับการยอมรับทางสังคมจากการที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนามาเป็นเวลายาวนาน

ชาน (Chan. 2005 : 9) ได้ศึกษาธุรกิจการค้าขายและการท่องเที่ยวในลาวไกล เวียดนาม กรณีศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างจีน-เวียดนาม และการพัฒนาชายแดน งานวิจัยนี้ชี้บอกถึงความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนามและจีน ทางวัฒนธรรม การเมือง ซึ่งแสดงให้เห็นแน่ชัดว่าสังคมได้มีความสัมพันธ์ที่ติระหว่างชาวเวียดนามและจีน ในแง่เศรษฐกิจ การค้า และการท่องเที่ยว ในบริเวณชายแดนของจีนและเวียดนาม ซึ่งนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ การพัฒนาสภาพแวดล้อม และเศรษฐกิจได้มีการฟื้นฟูขึ้นมาตั้งแต่ปี 1990 ได้มีการขยายขอบเขตในการติดต่อ ในขณะที่ศึกษาพบว่าการค้าระหว่างพรมแดนขยายตัวอย่างรวดเร็ว ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการร่วมงาน การใช้กลยุทธ์ และหนทางในการพัฒนาความสัมพันธ์ ซึ่งได้รับความร่วมมือจากรัฐ มีการสร้างมิตรภาพและความสัมพันธ์ที่ดี ลดความซับซ้อนยุ่งยากในการแข่งขัน สิ่งสำคัญที่สุดในการพัฒนาเศรษฐกิจและเศรษฐกิจประสบความสำเร็จจะต้องมีเป้าหมาย มีทัศนคติ มุมมองจากจุดเริ่มต้นด้วยกัน นอกจากนี้ต้องศึกษาเรียนรู้มนุษยวิทยาและวัฒนธรรมที่นำไปสู่ความทันสมัยต่อไป

โทมัส (Thomas. 2006 : 42) ได้ศึกษาการให้การศึกษาแก่ภิกษุสงฆ์ : พุทธศาสนาการเมือง และ อิสรภาพทางศาสนาเขตชายแดนด้านตะวันตกเฉียงใต้ของจีนผลการวิจัยมีดังนี้ การวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาว่า ศาสนากับการเมือง ดำเนินไปด้วยกันได้อย่างไรในมณฑลสิบสองปันนา ซึ่งเป็นเขตของชนกลุ่มน้อยในจีนปัจจุบัน ผู้วิจัยได้ตรวจสอบการศึกษาของภิกษุสงฆ์ของชาวไตที่นับถือพุทธศาสนาเถรวาท โดยเฉพาะชาวไตลื้อ ซึ่งเริ่มฟื้นตัวขึ้นมาในช่วง ๓ ทศวรรษ

หลังจากมรณกรรมของเหมาเจ๋อตุง ในขณะที่เกี่ยวกับการศึกษาในรูปแบบดั้งเดิมกำลังดำเนินไป กลุ่มภิกษุสงฆ์ในระดับแนวหน้าของไต้หวัน ได้ก่อตั้งสถาบันสงฆ์ของตนเองขึ้น ก็ได้สร้างความสัมพันธ์ในลักษณะเครือข่ายระดับนานาชาติและระดับชาติขึ้น เพื่อส่งพระนักศึกษาศึกษาไปฝึกอบรม ณ ต่างประเทศ โดยเนื้อหาแล้วพระภิกษุและสามเณรเหล่านี้ มิได้เรียนเพียงเพื่อปฏิบัติตนในฐานะภิกษุสามเณรเท่านั้น แต่เรียนถึงหน้าที่ในการเป็นสมาชิกของชุมชน ผู้วิจัยได้ทำการศึกษถึงการฝึกฝนอบรมภิกษุสามเณรที่วัดในหมู่บ้านต่างๆ และสถาบันสงฆ์ในเขตสิบสองปันนา สถาบันสงฆ์ที่เชียงใหม่ และโรงเรียนปริยัติธรรมสายสามัญระดับมัธยมปลายในประเทศไทย ทั้งนี้เพื่อทำความเข้าใจถึงบทบาทของพุทธศาสนาที่มีต่อการก่อตัวทางเอกลักษณ์ไต้หวัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อความสัมพันธ์กับรัฐ แทนที่จะไปมองว่า พุทธศาสนาเป็นแหล่งที่ทำให้เกิดการต่อต้านกับรัฐ ผู้วิจัยเห็นว่าพุทธศาสนาเป็นแหล่งที่มาสำหรับพัฒนาเอกลักษณ์ของชาติระดับย่อยของชาวไต้หวัน ซึ่งบอกให้ทราบถึงลักษณะแตกต่างภายในจีน มิใช่มีไว้เพื่อการแยกตัวออกเป็นอิสระ โดยสรุป ผู้วิจัยเห็นว่า ศาสนาเป็นสื่อสัมพันธ์ในการสร้างความเข้าใจระหว่างรัฐกับชนกลุ่มน้อย ไม่ใช่ก่อให้เกิดความตึงเครียดแต่อย่างใด

เอสปินเนล (Aspinall. 2006 : 18) ได้วิจัยการเปลี่ยนแปลง : การสนับสนุนทางสังคมกับการท่องเที่ยว ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยเมืองที่มีการพัฒนาการท่องเที่ยวและคุณภาพชีวิตของผู้อยู่ในเมืองที่มีการท่องเที่ยวเป็นตัวอย่างในการวิจัย การวิจัยนี้มีเป้าหมายคือต้องการทราบว่า การท่องเที่ยวมีผลต่อผู้อยู่ในเมืองอย่างไร โดยตรวจสอบสถานะสังคมก่อนและหลังการเปลี่ยนแปลง วิทยานิพนธ์นี้จะประเมินค่าความเหมาะสมในการตัดสินใจในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต โดยมีจุดประสงค์ที่สำคัญคือ ประเมินคุณภาพชีวิตจากการท่องเที่ยว ประเมินสิ่งแวดล้อมสังคม เศรษฐกิจ จากการท่องเที่ยว และประเมินความพึงพอใจจากการพัฒนาการท่องเที่ยว ผลการวิจัยสรุปได้ว่าชุมชนในชนบทอาจมีศักยภาพการท่องเที่ยวที่น้อยกว่าสังคมเมือง และมีขีดจำกัดเกี่ยวกับสังคมและยังพบว่าคุณภาพชีวิตก็ด้อยกว่า การประเมินเกี่ยวกับสังคม การประเมินไม่อาจนำมาใช้ได้ เพราะเรื่องอย่างนี้ขึ้นอยู่กับจิตใจด้วย

มิทซ์ (Mitz. 2006 : 27) ได้วิจัยการพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยว ผลจากการสำรวจ โดยเฉพาะจากการสำรวจการท่องเที่ยวในชุมชน จากการเก็บข้อมูลจากบุคคลที่มีส่วนร่วมทั้งกลุ่มเล็กและกลุ่มใหญ่ ผลลัพธ์ที่ได้มีทั้งผลดีและผลเสีย การที่ชุมชนมีรากฐานที่มั่นคง แข็งแรง ควบคู่กับการพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวไปด้วย จะเป็นแนวทางที่มีประโยชน์และเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพในการท่องเที่ยวต่อไป

สรุปว่า กระบวนการทำพุทธศาสนาให้เป็นสินค้าของธุรกิจชาวอเมริกา ว่าพระพุทธศาสนาจะดำรงอยู่ภายใต้ต้องกำประคบใหม่คือต้องทำให้กลายเป็นสินค้าที่มีชื่อเสียงผู้นำทางศาสนาต้องมีความชำนาญด้านการโฆษณาและการตลาด เพื่อการดึงดูดผู้คน การตลาดต้องใช้กระบวนการ

เกี่ยวกับการตลาดในการจำหน่ายข้าวโพดคั่วหรือถั่วโปเกมอน การสอนปฏิบัติธรรมชั้นสูงทางพระพุทธศาสนาทำให้ผู้เรียนเข้าถึงน้อย วิธีการเปลี่ยนบทบาทให้กลายเป็นสินค้าต้องประยุกต์หลักปฏิบัติให้เข้าสู่เป้าหมายสามขั้น อนึ่งการดำรงชีวิตภายใต้ลัทธิการบริโภคนิยมคือการนำพาตนเองสู่ความล้มเหลว การบริโภควัตถุไม่ใช่การบรรลุความสุขที่ยั่งยืน แต่การบริโภคพุทธศาสนาเป็นลิ่งดีนำสู่การบรรลุ

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้นำข้อมูลเหล่านี้มาเป็นแนวทางในการศึกษาการกำหนดวิธีการใช้ในการศึกษา แนวทางการสร้างแบบสอบถาม เพื่อให้ได้ข้อมูลและให้ผลการวิจัยมีความถูกต้องและสมบูรณ์มากขึ้น

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพของวัดจังหวัดนครราชสีมาเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Methodology) โดยมีการศึกษาเบื้องต้น (Primary Research) จากการศึกษาค้นคว้า และรวบรวมเอกสารทางวิชาการ ตำรา รายงาน แนวความคิด และบทความจากวารสารต่าง ๆ ที่เป็นหลักการ แนวความคิด และทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม แนวคิดการจัดการเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัดและการท่องเที่ยว ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดกรอบแนวคิด และแนวทางในการศึกษา และการศึกษาข้อมูลภาคสนาม (Field Study) ผู้วิจัยได้มุ่งศึกษาถึงศักยภาพและความพร้อมของวัดจังหวัดนครราชสีมาต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมทั้งในสภาพปัจจุบันและสภาพที่ควรจะเป็นในอนาคต รวมทั้งข้อจำกัดของชุมชน เช่น กฎระเบียบ และความรู้ความเข้าใจของชุมชนที่มีต่อการท่องเที่ยว การศึกษาในครั้งนี้มีผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) ในประเด็นหลักของการศึกษา คือ ผู้นำชุมชนทางศาสนา กลุ่มผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการ เจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้ประกอบธุรกิจการนำเที่ยว และนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา นอกจากนั้นผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจากเอกสาร ตำราต่าง ๆ และงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาประกอบการวิเคราะห์หาแนวทางการพัฒนาศักยภาพของวัดจังหวัดนครราชสีมาเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยผู้วิจัยได้แบ่งเป็นหัวข้อการศึกษาไว้ดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตการวิจัย ประกอบด้วย
  - 1.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา
  - 1.2 ระยะเวลาในการวิจัย
  - 1.3 วิธีวิจัย
  - 1.4 พื้นที่ในการวิจัย
  - 1.5 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. วิธีดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย
  - 2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
  - 2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล
  - 2.3 การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล
  - 2.4 การนำเสนอข้อมูล

ขอบเขตของการวิจัย

ท้องเกี่ยวท้องธรรม : แนวทางการพัฒนาศักยภาพของวัดจังหวัดนครราชสีมา
เพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มีขอบเขตการวิจัยประกอบด้วย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ท้องเกี่ยวท้องธรรม : แนวทางการพัฒนาศักยภาพของวัดจังหวัดนครราชสีมา
เพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จะศึกษาเพื่อหาแนวทางการพัฒนาศักยภาพของวัดจังหวัด
นครราชสีมา เพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ดังนั้น เนื้อหาที่ผู้วิจัยทำการวิจัยเป็นไปตาม
ความมุ่งหมายของการวิจัยที่ตั้งไว้ คือ

ความมุ่งหมายข้อที่ 1 เพื่อศึกษาความเป็นมาของการพัฒนาศักยภาพวัดใน
จังหวัดนครราชสีมา เพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งประเด็นที่จะศึกษาไว้ดังนี้

1. ความเป็นมาของวัดจังหวัดนครราชสีมาด้านการท่องเที่ยว
2. พัฒนาศักยภาพวัดในจังหวัดนครราชสีมา เพื่อการท่องเที่ยว

ความมุ่งหมายข้อที่ 2 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของศักยภาพของวัด
จังหวัดนครราชสีมา เพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งประเด็นที่จะศึกษาไว้ดังนี้

1. สภาพปัญหาที่เกี่ยวกับตัวบุคคลและกลุ่มบุคคล
2. สภาพปัญหาที่เกี่ยวกับตัวพิธีการ วัตถุ
3. สภาพปัญหาที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการของวัด
4. สภาพปัญหาที่เกี่ยวกับทุน / งบประมาณ / และปัจจัยอื่น ๆ

ความมุ่งหมายข้อที่ 3 เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพของวัดจังหวัด
นครราชสีมา เพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งประเด็นที่จะศึกษาไว้ดังนี้

1. แนวทางการพัฒนาศักยภาพและพัฒนาฝ่ายบริหารท้องถิ่น / ราชการ / ฝ่าย
ปกครอง
2. แนวทางการพัฒนาศักยภาพและพัฒนาฝ่ายศาสนา / พระสงฆ์
3. แนวทางการพัฒนาศักยภาพและพัฒนาฝ่ายชุมชน / ชาวบ้าน / โรงเรียน

2. ระยะเวลาในการวิจัย

ในการศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยใช้เวลาในการศึกษา ตั้งแต่เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2551
ถึง เดือนมกราคม 2552

3. วิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ท้องเกี่ยวท้องธรรม : แนวทางการพัฒนาศักยภาพของวัดจังหวัด
นครราชสีมา เพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ได้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นการวิจัยที่ศึกษา

ปรากฏการณ์สังคมจากสภาพแวดล้อมตามความเป็นจริงในทุกมิติ เพื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างปรากฏการณ์กับสภาพแวดล้อม โดยเน้นความสำคัญของข้อมูล ตามความมุ่งหมายของการวิจัยที่ได้ตั้งไว้ คือ ความเป็นมาของวัดจังหวัดนครราชสีมาด้านการท่องเที่ยว กระบวนการจัดการและสภาพปัญหาของการจัดการพัฒนาศักยภาพวัดในปัจจุบัน และแนวทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม : และพัฒนาศักยภาพวัดในจังหวัดนครราชสีมาเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ และอภิปรายผลแบบพรรณนา

4. พื้นที่ในการวิจัย

ในการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ขอบเขตพื้นที่ศึกษา ดังนี้คือวัดจำนวน 6 วัด 3 ตำบล ในพื้นที่อำเภอเมืองจังหวัดนครราชสีมาที่มีลักษณะเด่นดังต่อไปนี้

1. เป็นวัดที่มีโบราณสถานและโบราณวัตถุ
2. เป็นวัดที่มีกิจกรรมเด่นที่มีลักษณะเฉพาะ
3. เป็นวัดที่มีสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติที่งดงามเป็นเอกลักษณ์
4. เป็นวัดที่มีสำนักปฏิบัติธรรมกัมมัฏฐานด้านวิปัสสนา

ตาราง 3 รายชื่อวัดที่ใช้เป็นขอบเขตพื้นที่การศึกษา

ลำดับ ที่	ชื่อวัด	ที่อยู่		ประเภท			
		ตำบล	อำเภอ	ศิลปะ กรรม	กิจกรรม เด่น	สิ่งแวดล้อม	สำนัก วิปัสสนา
1	วัดพายัพ	ในเมือง	เมือง	✓	✓	✓	
2	วัดศาลาลอย	ในเมือง	เมือง	✓	✓		✓
3	วัดอีสาน	ในเมือง	เมือง	✓		✓	
4	วัดสุทธจินดา	ในเมือง	เมือง	✓	✓	✓	✓
5	วัดประมวล ราษฎร์	จอหอ	เมือง	✓	✓	✓	
6	วัดหนอง ไผ่น้ำ	หนอง ไผ่น้ำ	เมือง	✓		✓	

5. ด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ทำการศึกษาคั้งนี้ ได้แก่ วัดในอำเภอเมืองจังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยได้ สุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงใน 2 ลักษณะคือ กลุ่มตัวอย่างที่เป็นพื้นที่ศึกษาและกลุ่มตัวอย่างที่เป็น ประชาชนที่ให้ข้อมูล สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นพื้นที่ศึกษาได้นำเสนอรายละเอียดในหัวข้อ 1.3 ขอบเขตด้านพื้นที่การวิจัย สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนที่ให้ข้อมูล ได้แบ่งดังต่อไปนี้

1. กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก เพื่อให้ได้ข้อมูลในด้าน นโยบายการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของภาครัฐ การประสานงานในการจัดงานเพื่อส่งเสริมการ ท่องเที่ยว การวางแผนเพื่อการประชาสัมพันธ์ทางการท่องเที่ยว และการให้บริการสิ่งอำนวยความสะดวก ต่าง ๆ เพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในปัจจุบัน จำนวน 28 คน ประกอบด้วย

ผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดนครราชสีมาจำนวน 1 คน	
นายกองค์การบริหารส่วนตำบล	จำนวน 3 คน
ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัด	จำนวน 1 คน
ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอ	จำนวน 1 คน
วัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา	จำนวน 1 คน
วัฒนธรรมอำเภอเมืองนครราชสีมา	จำนวน 1 คน
ผู้อาวุโสและบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ	จำนวน 6 คน
เจ้าอาวาสของวัดต่าง ๆ	จำนวน 6 คน
ผู้ใหญ่บ้านผู้นำชุมชนในเขตเทศบาล	จำนวน 6 คน

2. กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเชิงลึกในการปฏิบัติ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในวัดต่างๆ ของวัดในจังหวัดนครราชสีมา ในด้านสภาพการเข้าถึง ด้านความ ปลอดภัย ด้านสภาพแวดล้อม ด้านคุณค่าทางการศึกษา และการให้บริการ ตลอดจนปัญหา อุปสรรคและข้อจำกัดในการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม รวมทั้งข้อเสนอแนะอื่น ๆ ที่มีประโยชน์ต่อการแนวทางการพัฒนาศักยภาพของวัดจังหวัดนครราชสีมาเพื่อการท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรม จำนวน 72 คน ประกอบด้วย

พระลูกวัดจำนวน 6 วัด	จำนวน 18 คน
ชาวบ้าน 6 บ้าน	จำนวน 18 คน
คณะกรรมการวัดจำนวน 6 วัด	จำนวน 18 คน
ปราชญ์ชาวบ้าน 6 บ้าน	จำนวน 18 คน
ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว	จำนวน 5 คน

3. กลุ่มบุคคลทั่วไป (General Informants) เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับ ศักยภาพของวัดจังหวัดนครราชสีมาเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจำนวน 42 คน ประกอบด้วย
 นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวตามวัดจำนวน 6 วัด จำนวน 24 คน
 ผู้เกี่ยวข้องบางโอกาส จำนวน 18 คน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง ท่องเที่ยวท่องเที่ยวธรรม : แนวทางการพัฒนาศักยภาพของวัดจังหวัด นครราชสีมา เพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดวิธีการวิจัยตามลำดับดังนี้ คือ

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย (Research Tools) ผู้วิจัยกำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการ ศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

1.1 แบบสำรวจ เพื่อบันทึกข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องใช้ในการสำรวจพื้นที่ในการ กำหนดพื้นที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นการสำรวจข้อมูลก่อนทำการวิจัย

1.2 แบบสังเกต (Observation) ใช้ในการสังเกตสภาพทั่วไปของชุมชนและ สังเกตการณ์การพัฒนาศักยภาพของวัด ตั้งแต่การประชุมเตรียมการ การเตรียมงาน การดำเนินการ จัดงาน พิธีการต่าง ๆ ในระหว่างการจัดการ ตลอดจนหลังการจัดการ ประกอบด้วยการสังเกต แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non Participant Observation)

1.3 แบบสัมภาษณ์ (Interview Guide) ใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลทั่วไป เพื่อให้ได้ทราบความเป็นมา พัฒนาการของวัด เพื่อทราบถึงสภาพปัญหาในการ จัดการพัฒนาศักยภาพวัด ท่องเที่ยวท่องเที่ยวธรรม : แนวทางการพัฒนาศักยภาพของวัดจังหวัด นครราชสีมา เพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และได้ทราบแนวทางการดำเนินการเกี่ยวกับศักยภาพ ของวัด ซึ่งประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interviews) เป็นแบบสัมภาษณ์ แบบไม่มีโครงสร้าง (Non-Structured Interviews) เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากกรอบ แนวคิดและตามความมุ่งหมายของการวิจัย

1.4 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ใช้กับกลุ่มผู้ปฏิบัติ มี 5 กลุ่ม คือ กลุ่มพระภิกษุสามเณรลูกวัด กลุ่มคณะกรรมการวัด กลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ที่มารักษาศีลในวันพระ กลุ่มราชการ กลุ่มผู้นำหมู่บ้านและชาวบ้าน ผู้ปฏิบัติงานภายในวัดและกลุ่มนักเรียน เพื่อให้ได้มีการ แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพของวัดเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในปัจจุบันและ สภาพปัญหาของวัด ตลอดจนร่วมกันหาแนวทางในการ ท่องเที่ยวท่องเที่ยวธรรม : แนวทางการพัฒนา ศักยภาพของวัดจังหวัดนครราชสีมา เพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิจัยเรื่อง ท้องเที่ยวท่องเที่ยวธรรม : แนวทางการพัฒนา ศักยภาพของวัดจังหวัดนครราชสีมา เพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

2.1 การสำรวจ เป็นการสำรวจพื้นที่ก่อนการลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นการกำหนดพื้นที่เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นจริง

2.2 การสังเกต (Observation) ประกอบด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วม (Participant And Non Participant Observation) ดังนี้

2.2.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ผู้วิจัยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรม พร้อมกับสังเกต ซักถามข้อมูลที่ยังสงสัยและจดบันทึกอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มตั้งแต่การประชุมวางแผนกำหนดการ

2.2.2 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non Participant Observation) ผู้วิจัยจะทำการสังเกตสภาพทั่วไปของการท่องเที่ยวและสังเกตการณ์ตั้งแต่การประชุมเตรียมการ การเตรียมงาน การดำเนินการจัดการ

2.3 การสัมภาษณ์ (Interview Guide) ประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interviews) และแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non Structured Interviews) ดังนี้

2.3.1 การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interviews) เป็นการสัมภาษณ์ตามแนวทางประเด็นตามที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์ข้อมูลอย่างกว้างๆ และสามารถที่จะสัมภาษณ์เจาะลึกได้ทันที เพื่อหาคำตอบ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.3.2 การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (No Structured Interviews) เป็นการสัมภาษณ์ตามแนวทางประเด็นคำถามที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์ข้อมูลอย่างกว้างๆ และสามารถที่จะสัมภาษณ์เจาะลึกได้ทันที และมีแนวคำถามที่สามารถล้วงข้อมูลเชิงลึกได้ ไม่ได้เป็นคำถามที่ตายตัว

2.4 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) การเก็บข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่มจำนวน 6 กลุ่ม ในแต่ละกลุ่มจัดผู้เข้าร่วมสนทนา 8-10 คน เพื่อให้ได้การสนทนาตามแนวของวัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อให้ได้แนวทางการพัฒนาศักยภาพของวัดจังหวัดนครราชสีมา เพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

3. การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาภาคสนามทั้งหมด มารวบรวมเป็นหมวดหมู่ตามจุดมุ่งหมายของการวิจัยและประเด็นคำถาม ดังนี้

3.1 ความเป็นมาของวัดจังหวัดนครราชสีมาด้านการท่องเที่ยว

3.1.1 กิจกรรมอันเนื่องด้วยพระสงฆ์ พระสงฆ์เป็นผู้ทำหรือเป็นผู้จัดการ

3.1.2 กิจกรรมอันเนื่องด้วยฆราวาสผู้เป็นฝ่ายการบริหาร

3.1.3 กิจกรรมอันเนื่องด้วยชาวบ้าน

- 3.1.4 กิจกรรมอันเนื่องด้วยพระภิกษุสามเณร
- 3.2 ข้อมูลที่ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพของวัด
จังหวัดนครราชสีมา
- 3.2.1 กิจกรรมอันเนื่องด้วยพระสงฆ์ พระสงฆ์เป็นผู้ทำหรือเป็นผู้จัดการ
- 3.2.2 กิจกรรมอันเนื่องด้วยฆราวาสผู้เป็นฝ่ายการบริหาร
- 3.2.3 กิจกรรมอันเนื่องด้วยชาวบ้าน
- 3.2.4 กิจกรรมอันเนื่องด้วยพระภิกษุสามเณร
- 3.3 ข้อมูลที่เป็นแนวทางการพัฒนาศักยภาพของวัดจังหวัดนครราชสีมา เพื่อการ
ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
- 3.3.1 กิจกรรมอันเนื่องด้วยพระสงฆ์ พระสงฆ์เป็นผู้ทำหรือเป็นผู้จัดการ
- 3.3.2 กิจกรรมอันเนื่องด้วยฆราวาสผู้เป็นฝ่ายการบริหาร
- 3.3.3 กิจกรรมอันเนื่องด้วยชาวบ้าน
- 3.3.4 กิจกรรมอันเนื่องด้วยพระภิกษุสามเณร
- ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ข้อมูลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและข้อมูลจาก
การบันทึกรวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม โดยจำแนกข้อมูลแยกออกเป็นประเด็นตามความมุ่งหมาย
ของการวิจัยที่ตั้งไว้ และตรวจสอบความสมบูรณ์ ความถูกต้องอีกครั้งหนึ่งว่าข้อมูลที่ได้อาจมีความ
ครบถ้วนเพียงพอเหมาะสมพร้อมแก่การนำไปวิเคราะห์ สรุปผลแล้วหรือไม่ ในกรณีที่ข้อมูลที่ได้อาจ
มีความไม่สอดคล้องกัน ผู้วิจัยจะใช้การตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) คือ หากมีข้อมูล
ส่วนใดที่ยังไม่สมบูรณ์ผู้วิจัยก็จะทำการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ขาดหายไป จากนั้นผู้วิจัยก็จะ
นำมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ประเด็นที่กำหนดไว้ โดยใช้แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล และอธิบายผลตามจุดมุ่งหมายของการวิจัยและตรวจสอบความ
น่าเชื่อถือของข้อมูล โดยนำข้อมูลกลับไปให้ผู้ให้ข้อมูลอ่านหรือกลับไปสอบถามผู้ให้ข้อมูลซ้ำอีก
เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริง เพื่อสะท้อนให้เห็นว่าข้อมูลหลักฐาน และผลการวิจัยที่อาศัย
การตีความหมายของข้อมูลหลักฐานที่เก็บรวบรวมมาได้ มีความไว้วางใจได้ มีความถูกต้อง ตรงตาม
ความเป็นจริงที่นำเสนอในทางปฏิบัติจะกระทำโดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหลายแหล่ง
(Data Triangulation) หลากหลายวิธี และโดยนักวิจัยหลายคน (Investigator Triangulation) เพื่อเป็น
การตรวจสอบความวางใจและสามารถเข้าถึงข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับการวิจัย ที่ผู้วิจัยสืบค้นหาคำตอบได้
อย่างละเอียดครบถ้วน

4. การนำเสนอข้อมูล

ขั้นการนำเสนอผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล เป็นกลุ่มตามความมุ่งหมาย การวิจัย แล้วจะนำเสนอข้อมูลที่ได้มาสรุปอภิปรายผลในเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัย เรื่องท่องเที่ยวท่องธรรม : แนวทางการพัฒนาศักยภาพวัดจังหวัดนครราชสีมาเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ครั้งนี้ ผู้วิจัยขอเสนอผลการศึกษาลำดับ ดังนี้

1. ความเป็นมาของวัดจังหวัดนครราชสีมา ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
2. สภาพปัจจุบันและปัญหาการพัฒนาศักยภาพวัดจังหวัดนครราชสีมา ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
3. แนวทางการพัฒนาศักยภาพวัดจังหวัดนครราชสีมา ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ความเป็นมาของวัดจังหวัดนครราชสีมา ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

จากการสำรวจพื้นที่การวิจัยและการสัมภาษณ์ทำให้ผู้วิจัยได้ทราบว่า ความเป็นมาของพระพุทธศาสนาในจังหวัดนครราชสีมา นั้นยากที่จะสอบถามในภาคสนาม กลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยได้สอบถามและสัมภาษณ์ได้ให้คำแนะนำเกี่ยวกับแหล่งที่มาของข้อมูลทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดนครราชสีมา โดยส่วนมากมีความเห็นเป็นไปในทางเดียวกันคือ รู้แต่ว่าพระพุทธศาสนาเข้ามาในจังหวัดนครราชสีมา นานแล้ว แต่ไม่รู้เมื่อไร โดยส่วนหนึ่งได้ให้คำแนะนำให้ผู้วิจัยได้ไปค้นตามพิพิธภัณฑ์ต่างๆ ในจังหวัดนครราชสีมา ดังนั้น ข้อมูลความเป็นมาของพระพุทธศาสนาในจังหวัดนครราชสีมา จึงเป็นข้อมูลเอกสารประกอบการสัมภาษณ์ผู้รู้ที่ได้รับคำแนะนำเพิ่มเติม ดังจะได้นำเสนอเป็นลำดับ ต่อไปนี้

พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ดินแดนประเทศไทย เมื่อประมาณพุทธศักราช 236 สมัยเดียวกับประเทศลังกา ด้วยการส่งพระสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศต่าง ๆ 9 สาย โดยการอุปถัมภ์ของพระเจ้าอโศกมหาราช กษัตริย์อินเดีย ในขณะที่ประเทศไทยรวมอยู่ในดินแดนที่เรียกว่าสุวรรณภูมิ ซึ่งมีขอบเขต ซึ่งสันนิษฐานว่ามีใจกลางอยู่ที่จังหวัดนครปฐมของไทย เนื่องจากได้พบโบราณวัตถุที่สำคัญ เช่นพระปฐมเจดีย์ และรูปธรรมจักรวางหมอบเป็นหลักฐานสำคัญ แต่พม่าก็สันนิษฐานว่ามีใจกลางอยู่ที่เมืองสะเทิม ภาคใต้ของพม่า พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่สุวรรณภูมิในยุคนี้ นำโดยพระโสณะและพระอุตตระ พระเถระชาวอินเดียเดินทางมาเผยแผ่พุทธศาสนาในแถบนี้ จนเจริญรุ่งเรืองมาตามลำดับตามยุคสมัย พื้นแผ่นดินจุดแรกของอาณาจักรสุวรรณภูมิ หรือที่เรียกกันว่า "แหลมทอง" ซึ่งท่าน พระโสณะกับพระอุตตระได้เดินทางจากชมพูทวีปเข้ามา

ประดิษฐานนั้น จดหมายเหตุของหลวงจีนเหียนจิ่ง เรียกว่า "ทวาราวดี" สันนิษฐานว่าได้แก่ที่จังหวัด นครปฐม เพราะมีโบราณสถานและโบราณวัตถุต่าง ๆ เช่น พระปฐมเจดีย์ ศิลารูปพระธรรมจักร เป็นต้น ปรากฏว่าเป็นหลักฐานประจักษ์พยานอยู่ พระพุทธศาสนาที่เข้ามาในครั้งนี้เป็นแบบเถรวาท ดั้งเดิม พุทธศาสนิกชนได้มีความศรัทธาเลื่อมใสวาทเป็นพระภิกษุจำนวนมาก และได้สร้างสถูปเจดีย์ไว้สักการบูชา เรียกว่า สถูปรูปพองน้ำ เหมือนสถูปสาญจีในอินเดีย ที่พระเจ้าอโศกทรงสร้างขึ้น ศิลปะในยุคนี้เรียกว่า ศิลปะแบบทวาราวดี

ในสมัยที่ขุนนางเม้ากษัตริย์ไทย ก่อนที่จะอพยพเข้ามาสู่ประเทศไทยปัจจุบัน ครองราชย์อยู่ในอาณาจักรอัยลาว ได้รับเอาพระพุทธศาสนามาหาขานผ่านมาทางประเทศจีน โดยการนำของ พระสมณทูตชาวอินเดียมาเผยแผ่ ในคราวที่พระเจ้ากนิษกะมหาราชทรงอุปถัมภ์การสังคายนาครั้งที่ 4 ของฝ่ายมหายาน ณ เมืองชลันธร พระสมณทูตได้เข้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเอเชียกลาง พระเจ้ามิ่งตี้ กษัตริย์จีนทรงรับพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่ในจีน และได้ส่งทูตมาเจริญสัมพันธไมตรีกับอาณาจักรอัยลาว คณะทูตได้นำเอาพระพุทธศาสนาไปด้วย สมัยอาณาจักรศรีวิชัยในเกาะสุมาตรา เจริญรุ่งเรืองในช่วงพุทธศตวรรษที่ 13 ได้แผ่อำนาจเข้ามาถึงจังหวัดสุราษฎร์ธานี กษัตริย์ศรีวิชัยทรงนับถือพุทธศาสนาแบบมหายาน พระพุทธศาสนาแบบมหายานจึงได้แผ่เข้ามาสู่ภาคใต้ของไทย ดังหลักฐานที่ปรากฏคือเจดีย์พระบรมธาตุไชยา พระบรมธาตุนครศรีธรรมราช และรูปหล่อพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร สมัยลพบุรีปีพุทธศักราช 1550 ในสมัยกษัตริย์กัมพูชาราชวงศ์สุริยวรมันเรื่องอำนาจนั้น ได้แผ่อำนาจเขตขยายออกมาทั่วภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลางของประเทศไทย ในราว พ.ศ. 1540 และได้ตั้งราชธานีเป็นที่อำนวยการปกครองเมืองต่าง ๆ ในดินแดนดังกล่าวขึ้นหลายแห่ง เช่น เมืองลพบุรี ปกครองเมืองที่อยู่ในอาณาเขตทวาราวดี ส่วนข้างใต้ เมืองสุโขทัย ปกครองเมืองที่อยู่ในอาณาเขตทวาราวดีส่วนข้างเหนือ เมืองศรีเทพ ปกครองหัวเมืองที่อยู่ตามลุ่มแม่น้ำป่าสัก เมืองพิมาย (นครราชสีมาในปัจจุบัน) ปกครองเมืองที่อยู่ในที่ราบสูงตอนข้างเหนือ เมืองต่าง ๆ ที่ตั้งขึ้นนี้เมืองลพบุรีหรือละโว้ ถือว่าเป็นเมืองสำคัญที่สุด กษัตริย์กัมพูชาราชวงศ์สุริยวรมัน ทรงนับถือพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน ซึ่งมีสายสัมพันธ์เชื่อมต่อมาจากอาณาจักรศรีวิชัย แต่ฝ่ายมหายานในสมัยนี้ผสมกับศาสนาพราหมณ์มาก ประชาชนในอาณาเขตต่าง ๆ ดังกล่าว จึงได้รับพระพุทธศาสนาทั้งแบบเถรวาทที่สืบมาแต่เดิมด้วย กับแบบมหายานและศาสนาพราหมณ์ที่เข้ามาใหม่ด้วย ทำให้มีผู้นับถือพระพุทธศาสนา 2 แบบ และมีพระสงฆ์ทั้งสองฝ่าย คือฝ่ายเถรวาทและฝ่ายมหายาน และภาษาสันสกฤตอันเป็นภาษาหลักของศาสนาพราหมณ์ และพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานก็ได้เริ่มเข้ามามีอิทธิพลในด้านภาษาและวรรณคดีไทยตั้งแต่บัดนั้นมา สำหรับศาสนสถานที่เป็นที่ประจักษ์พยานให้ได้ศึกษาถึงความเป็มาเป็นมาแห่งพระพุทธศาสนาในประเทศไทยครั้งนั้น คือ พระปรางค์สามยอดที่จังหวัดลพบุรี ปราสาทหินพิมาย ที่จังหวัดนครราชสีมา และปราสาทหินเขา

พนมรุ้งที่จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นต้น ส่วนพระพุทธรูปที่สร้างในสมัยนั้นก็เป็นแบบขอม ถือเป็นศิลปะอยู่ในกลุ่ม ศิลปสมัยลพบุรี

ในสมัยที่พระเจ้าอนุรุทธมหาราช กษัตริย์พุกามเรืองอำนาจ ทรงรวบรวมเอาพม่ากับรามัญเข้าเป็นอาณาจักรเดียวกัน แล้วแผ่อาณาเขตเข้ามาถึงอาณาจักรล้านนา ล้านช้าง จนถึงลพบุรี และทวารวดี พระเจ้าอนุรุทธทรงนับถือพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท ทรงส่งเสริมทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง ส่วนชนชาติไทย หลังจากอาณาจักรอัยลาวสลายตัว ก็ได้มาตั้งอาณาจักรน่านเจ้า ถึงประมาณพุทธศักราช 1299 ขุนท้าวกวาโอรสขุนบรมแห่งอาณาจักรน่านเจ้า ได้สถาปนาอาณาจักรโยนกเชียงแสนในสุวรรณภูมิ หลังจากนั้นคนไทยก็กระจัดกระจายอยู่ทั่วภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคกลางของประเทศไทยปัจจุบัน เมื่อกษัตริย์พุกาม (กัมพูชา) เรืองอำนาจ คนไทยที่อยู่ในเขตอำนาจของขอม ก็ได้รับทั้งศาสนาและวัฒนธรรมของเขมรไว้ด้วย ส่วนทางด้านนาก็ได้รับอิทธิพลจากขอมเช่นเดียวกัน คือเมื่ออาณาจักรพุกามของกษัตริย์พม่าเข้ามาครอบครองดินแดนแถบนี้ ดังเห็นว่ามีปูชนียสถานแบบพม่าหลายแห่ง และเจดีย์ที่มีฉัตรอยู่บนยอดและฉัตรที่ 4 มุมของเจดีย์ ก็ได้รับอิทธิพลมาจากพุกามแบบพม่า

สมัยสุโขทัย หลังจากอาณาจักรพุกามและกัมพูชาเสื่อมอำนาจลง คนไทยจึงได้ตั้งตัวเป็นอิสระ ได้ก่อตั้งอาณาจักรขึ้นเอง 2 อาณาจักร ได้แก่ อาณาจักรล้านนาอยู่ทางภาคเหนือของไทย และอาณาจักรสุโขทัย มีศูนย์กลางอยู่ที่จังหวัดสุโขทัยปัจจุบัน เมื่อพ่อขุนรามคำแหงเสด็จขึ้นครองราชย์ ทรงสดับกิตติศัพท์ของพระสงฆ์ลังกา จึงทรงอาราธนาพระมหาเถระสังฆราช ซึ่งเป็นพระเถระชาวลังกาที่มาเผยแผ่อยู่ที่นครศรีธรรมราช มาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกรุงสุโขทัย พระพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์ได้เข้ามาเผยแผ่ในประเทศไทย ถึง 2 ครั้ง คือครั้งที่ 1 ในสมัยพ่อขุนรามคำแหง ครั้งที่ 2 ในสมัยพระเจ้าลิไท พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมาก กษัตริย์ทุกพระองค์ทรงปกครองบ้านเมืองโดยธรรม มีความสงบร่มเย็น ประชาชนเป็นอยู่โดยผาสุก ศิลปะสมัยสุโขทัยได้รับการกล่าวขานว่างดงามมาก โดยเฉพาะพระพุทธรูปสมัยสุโขทัย มีลักษณะงดงาม ไม่มีศิลปะสมัยใดเหมือน

สมัยอยุธยา พระพุทธศาสนาในสมัยอยุธยาได้รับอิทธิพลของพราหมณ์เข้ามามาก พิธีกรรมต่าง ๆ ได้ปะปนพิธีของพราหมณ์ เน้นความขลังความศักดิ์สิทธิ์ และอิทธิปาฏิหาริย์ มีเรื่องไสยศาสตร์เข้ามาปะปนอยู่มาก ประชาชนมุ่งเรื่องการบุญการกุศล สร้างวัดวาอาราม สร้างปูชนียวัตถุบำรุงศาสนาเป็นส่วนใหญ่ ในสมัยอยุธยาต้องประสบกับภาวะสงครามกับพม่า จนเกิดภาวะวิกฤตทางศาสนาหลายครั้ง ในสมัยพระบรมไตรโลกนาถ ทรงปกครองบ้านเมืองด้วยความสงบร่มเย็น ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ทรงผนวชเป็นเวลา 8 เดือน เมื่อ พ.ศ. 1998 และทรงให้พระราชโอรสกับพระราชนัดดาผนวชเป็นสามเณรด้วย สันนิษฐานว่าเป็นการเริ่มต้นของประเพณีการบวชเรียนของเจ้านายและข้าราชการ ในรัชสมัยของพระองค์ ได้มีการรณนาหนังสือมหาชาติคำหลวงใน

พ.ศ. 2025 ต่อจากนั้นได้มีความนิยมในการสร้างวัดขึ้น ทั้งกษัตริย์และประชาชนทั่วไป นิยมสร้างวัดประจำตระกูล ในสมัยพระเจ้าทรงธรรมได้พบพระพุทธบาทสระบุรี ทรงให้สร้างมณฑปครอบพระพุทธบาทไว้ และโปรดให้ชุมชนราชบัณฑิตแต่งกาพย์มหาชาติ เมื่อ พ.ศ. 2170 และโปรดให้สร้างพระไตรปิฎกด้วย พระมหากษัตริย์ที่มีพระนามยิ่งใหญ่ที่สุดในศตวรรษนี้ ได้แก่สมเด็จพระนารายณ์มหาราช พระองค์ทรงมีบทบาทอย่างมากทั้งต่อฝ่ายอาณาจักรและศาสนจักร ทรงส่งเสริมพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า สมัยนี้พวกฝรั่งเศสได้เข้ามาติดต่อกับไทย และได้พยายามเผยแพร่ศาสนา และทูลขอให้พระนารายณ์เข้ารีต แต่พระองค์ทรงมั่นคงในพระพุทธศาสนา ทรงนำพาประเทศชาติรอดพ้นจากการเป็นเมืองของฝรั่งเศสได้ เพราะมีพระราชศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง ต่อมาสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ทรงเสวยราช เมื่อ พ.ศ. 2275 การบวชเรียนกลายเป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาถึงยุคหลัง ถึงกับกำหนดให้ผู้ที่จะเป็นขุนนาง มีศถาบรรดาศักดิ์ต้องเป็นผู้ที่ผ่านการบวชเรียนมาเท่านั้น จึงจะทรงแต่งตั้งตำแหน่งหน้าที่ให้ ในสมัยนี้ได้ส่งพระภิกษุเถระชาวไทยไปฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศลังกาตามคำทูลขอของกษัตริย์ลังกา เมื่อ พ.ศ. 2296 จนทำให้พุทธศาสนากลับเจริญรุ่งเรืองในลังกาอีกครั้ง จนถึงปัจจุบัน และเกิดนิกาชของคณะสงฆ์ไทยขึ้นในลังกา ชื่อว่า นิกาชสยามวงศ์ นิกาชนี้ยังคงมีอยู่ถึงปัจจุบัน

สมัยกรุงธนบุรี ปี พ.ศ. 2310 กรุงศรีอยุธยาถูกพม่ายกทัพเข้าตีจนบ้านเมืองแตกยับเยินพม่าได้ทำลายบ้านเมืองเสียหายย่อยยับ เก็บเอาทรัพย์สินไป กวาดต้อนประชาชนแม้กระทั่งพระสงฆ์ไปเป็นเชลยเป็นจำนวนมาก วัดวาอารามถูกเผาทำลาย ครั้นต่อมาพระเจ้าตากสินมหาราชทรงเป็นผู้นำในการกอบกู้อิสรภาพ สามารถกอบกู้เอกราชจากพม่าได้ ทรงตั้งราชธานีใหม่ คือเมืองธนบุรี ทรงครองราชย์และปกครองแผ่นดินสืบมา ทรงบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอารามและสร้างวัดเพิ่มเติมอีกมาก ทรงรับภาระบำรุงพระพุทธศาสนารวบรวมคัมภีร์พระไตรปิฎกจากหัวเมือง มาคัดลอกจัดเป็นฉบับหลวง แต่ไม่ยังทันเสร็จบริบูรณ์ก็สิ้นรัชกาลเสียก่อน ต่อมา พ.ศ. 2322 กองทัพไทยได้อัญเชิญพระแก้วมรกตจากเวียงจันทน์มายังประเทศไทย

สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเสด็จขึ้นครองราชย์ ทรงย้ายเมืองจากธนบุรี มาตั้งราชธานีใหม่ เรียกชื่อว่า "กรุงเทพมหานครอมรรัตนโกสินทร์" ทรงสร้างและปฏิสังขรณ์วัดต่าง ๆ เช่นสร้างวัดพระศรีรัตนศาสดาราม วัดสุทัศนเทพวราราม วัดสระเกษและวัดพระเชตุพนฯ เป็นต้น ทรงโปรดให้มีการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ 9 และถือเป็นครั้งที่ 2 ในประเทศไทย ณ วัดมหาธาตุ ได้มีการสอนพระปริยัติธรรมในพระบรมมหาราชวัง ตลอดจนถึงตามวังเจ้านายและบ้านเรือนของข้าราชการผู้ใหญ่ ทรงตรากฎหมายคณะสงฆ์ขึ้น เพื่อจัดระเบียบการปกครองของสงฆ์ให้เรียบร้อย ทรงจัดให้มีการสอบพระปริยัติธรรม ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชองค์แรกของกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2 พระบาทสมเด็จพระ

พุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงทำนุบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนาเหมือนอย่างพระมหากษัตริย์ไทยแต่โบราณ ในปี พ.ศ. 2357 ทรงจัดส่งสมณฑูต 8 รูป ไปฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศลังกา ได้จัดให้มีการจัดงานวันวิสาขบูชาขึ้นเป็นครั้งแรกในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ได้โปรดให้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขวิธีการสอบไล่ปริยัติธรรมขึ้นใหม่ ได้ขยายหลักสูตร 3 ชั้น คือ เปรียญตรี-โท-เอก เป็น 9 ชั้น รัชกาลที่ 2 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้มีการสร้างพระไตรปิฎกฉบับหลวงเพิ่มจำนวนขึ้นไว้อีกหลายฉบับครบถ้วนกว่ารัชกาลก่อน ๆ โปรดให้แปลพระไตรปิฎกเป็นภาษาไทย ทรงบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอารามหลายแห่ง และสร้างวัดใหม่ คือวัดเทพธิดาราม วัดราชบพิธ และวัดเฉลิมพระเกียรติ ได้ตั้งโรงเรียนหลวงขึ้นเป็นครั้งแรก เพื่อสอนหนังสือไทยแก่เด็กในสมัยนี้ได้เกิดนิคายกรรมยุคขึ้น โดยพระวชิรญาณเถระ (เจ้าฟ้ามงกุฎ) ขณะที่ผนวชอยู่ได้ทรงศรัทธาเลื่อมใสในจริยาวัตรของพระมอญ ชื่อ ชาย ฉายา พุทฺธวโธ จึงได้ทรงอุปสมบทใหม่ เมื่อ พ.ศ. 2372 ได้ตั้งคณะธรรมยุติกขึ้นในปี พ.ศ. 2376 แล้วเสด็จมาประทับที่วัดบวรนิเวศวิหาร และตั้งเป็นศูนย์กลางของคณะธรรมยุติ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 เมื่อทรงเป็นเจ้าฟ้ามงกุฎได้ผนวช 27 พรรษาแล้วได้ลาสิกขาขึ้นครองราชย์เมื่อพระชนมายุ 57 พรรษา ทรงพระราชศรัทธาสร้างวัดใหม่ขึ้นหลายวัด ตลอดจนบูรณะวัดต่าง ๆ อีกมาก โปรดให้มีพระราชพิธี “มาฆบูชา” ขึ้นเป็นครั้งแรก ใน พ.ศ. 2394 ณ ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม จนได้ถือปฏิบัติสืบมาจนถึงทุกวันนี้

รัชกาลที่ 5 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงยกเลิกระบบทาสในเมืองไทย ได้สำเร็จ ทรงสร้างวัดใหม่ขึ้น คือวัดวัดราชบพิธ วัดเทพศิรินทราวาส วัดเบญจมบพิตร วัดอัมพวันนิมิตร วัดจุฬาทิศราชธรรมสภา และวัดนิเวศน์ธรรมประวัติ ทรงบูรณะวัดมหาธาตุ และวัดอื่น ๆ อีก ทรงนิพนธ์วรรณกรรมทางพุทธศาสนาจำนวนมาก โปรดให้มีการเริ่มต้นการศึกษาแบบสมัยใหม่ในประเทศไทย โดยให้พระสงฆ์รับภาระช่วยการศึกษาของชาติ รัชกาลที่ 6 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระปรีชาปราดเปรื่องในความรู้ทางพระศาสนา ทรงนิพนธ์หนังสือแสดงคำสอนในพระพุทธศาสนาหลายเรื่อง เช่น เทศนาเสือป่า พระพุทธเจ้าตรัสรู้อะไร เป็นต้น ถึงกับทรงอบรมตั้งสอนอบรมข้าราชการด้วยพระองค์เอง ทรงโปรดให้ใช้ พุทธศักราช (พ.ศ.) แทน ร.ศ. เมื่อ พ.ศ. 2456 รัชกาลที่ 7 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดให้มีการทำสังคายนาพระไตรปิฎกขึ้น ตั้งแต่ พ.ศ. 2468-2473 เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 เป็นการสังคายนาครั้งที่ 3 ในเมืองไทย แล้วทรงจัดให้พิมพ์พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ ชุดละ 45 เล่ม จำนวน 1,500 ชุด และพระราชทานแก่ประเทศต่าง ๆ ประมาณ 500 ชุด โปรดให้ย้ายกรมธรรมการกลับเข้ามารวมกับกระทรวงศึกษาธิการ และเปลี่ยนชื่อกระทรวงศึกษาธิการเป็นกระทรวงธรรมการอย่างเดิม โดยมีพระราชดำริว่า "การศึกษาไม่ควรแยกออกจากวัด" ต่อมาปี

พ.ศ. 2471 กระทรวงธรรมการประกาศเพิ่มหลักสูตรทางจริยศึกษาสำหรับนักเรียน ได้เปิดให้
 ฆราวาสเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม โดยจัดหลักสูตรใหม่ เรียกว่า "ธรรมศึกษา" ในรัชสมัย
 รัชกาลที่ 7 ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งยิ่งใหญ่ของไทย เมื่อคณะราษฎรได้ทำการปฏิวัติ
 เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช เป็นระบอบประชาธิปไตย เมื่อวันที่ 24
 มิถุนายน พ.ศ. 2475 รัชกาลที่ 8 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลนั้น ในด้านการ
 ศาสนาได้มีการแปลพระไตรปิฎกเป็นภาษาไทย สมัยรัชกาลที่ 9 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิ
 พลอดุลยเดช ทรงมีพระราชศรัทธาในพระพุทธศาสนา และทรงเป็นศาสนูปถัมภก ทรงให้การ
 อุปถัมภ์แก่ทุกศาสนา และทรงปกครองบ้านเมืองโดยสงบร่มเย็น ตามระบอบประชาธิปไตยอันมี
 พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ในรัชสมัยรัชกาลปัจจุบัน ได้มีการส่งเสริมพุทธศาสนาด้านต่าง ๆ
 มากมาย

ในจังหวัดนครราชสีมา ความเป็นมาของพระพุทธศาสนาปรากฏหลักฐานว่า
 พระพุทธศาสนานิกายหินยาน (เถรวาท) เป็นศาสนาหลักได้แผ่ขยายเข้ามาสู่จังหวัดนครราชสีมา
 ประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 มีร่องรอยของชุมชนโบราณสมัยทราวดีที่สำคัญ ได้แก่ ศิลจารึกที่บ่อ
 อีกา พระพุทธรูปปางไสยาสน์ ทำจากหินทรายขนาดยาวและแก่ที่สุดในประเทศไทย อายุราวพุทธ
 ศตวรรษที่ 13 – 15 ธรรมจักรหินทรายพบที่วัดธรรมจักรเสมาราม อำเภอสูงเนิน พระพุทธรูปปาง
 สมาริณาคปรกแก่แก่ที่สุด อายุราวพุทธศตวรรษที่ 12 – 13 ที่วัดอุทัยมคคาราม (วัดหินดาด) ตำบล
 หินดาด อำเภอห้วยแถลง และกู่ธารปราสาท ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา
 ยังพบลายปูนปั้น เศียรพระพุทธรูปปูนปั้นศิลปะทราวดี พุทธศตวรรษที่ 12 – 16 พุทธศตวรรษที่ 14
 – 17 ปรากฏหลักฐานหลายแหล่ง ได้แก่เศียรพระโพธิสัตว์ ศิลปะร่วมสมัยศิลปะเขมร แบบกำแพง
 พระตันพุทธศตวรรษที่ 14 สูง 70 เซนติเมตร พบบริเวณโบราณสถาน บ้านโดนด อำเภอโนนสูง
 ทับหลังจำหลักภาพพระพุทธรูปยืนปางแสดงธรรม (วิตรรกะมูทรา) ศิลปะร่วมสมัยกับศิลปะเขมร
 แบบนครวัด พุทธศตวรรษที่ 17 หินทราย พบที่ปราสาทหินพิมาย อำเภอพิมาย พระพุทธรูปปาง
 สมาริณาคปรกหินทราย ศิลปะร่วมสมัยกับศิลปะเขมรแบบบายันที่มีความงดงามมาก พุทธศตวรรษที่
 18 พบที่ปราสาทประธาน ปราสาทหินพิมาย อำเภอพิมาย พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรหินทราย
 ศิลปะร่วมสมัยกับศิลปะเขมรแบบบายัน ชุดค้นพบที่ปราสาทนางรำ อำเภอประทาย พระพุทธ
 ประทับยืนหินทรายศิลปะร่วมสมัยกับศิลปะเขมรแบบบายัน พบที่พระอุโบสถวัดเดิมหลังเก่าวัด
 อำเภอพิมาย พระพุทธรูปปางมารวิชัยสัมฤทธิ์ ศิลปะอุทอง พุทธศตวรรษที่ 18–19 พบที่บ้านคลอง
 ดินดำ หมู่ที่ 8 ตำบลหมูสี อำเภอปากช่อง พระพุทธรูปทรงเครื่องปางป่าเลไลยก์ ศิลปะอยุธยา
 พุทธศตวรรษที่ 19–23 พลที่วัดสะแก อำเภอเมืองนครราชสีมา พระพุทธรูปยืนหินทราย
 ศิลปะอยุธยาพุทธศตวรรษที่ 22–23 ได้จากวัดบ้านวัด อำเภอดง

จากหลักฐานต่าง ๆ ทำให้ได้ทราบถึงความเป็นมาตามลำดับของพระพุทธศาสนาใน จังหวัดนครราชสีมาซึ่งมีความเปลี่ยนแปลงไปพร้อมๆ กับพระพุทธศาสนาในประเทศไทยเป็นส่วนใหญ่ การสร้างวัดในพระพุทธศาสนาของจังหวัดนครราชสีมาสันนิษฐานว่ามีการสร้างในสมัยอยุธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 1893 – ปัจจุบัน) ในสมัยอยุธยา เมืองนครราชสีมามีบทบาทและความสำคัญในการเป็นศูนย์กลางอำนาจการปกครองระดับภูมิภาคของอยุธยา รัชกาลของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ. 1991 – 2031) ได้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระบบการปกครอง ทั้งในส่วนกลางและภูมิภาค ซึ่งเมืองนครราชสีมาในฐานะเป็นเมืองชั้นนอก ระดับโท ระยะเวลาต่อมา เมืองนครราชสีมามีบทบาทความสำคัญต่อเมืองมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์

วัดพระนารายณ์มหาราช (วัดกลาง) สันนิษฐานว่า สร้างในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช อยู่ตรงกลางเมือง ชาวท้องถิ่นนิยมเรียกชื่อว่า วัดกลางเมือง เป็นที่มีความสำคัญ คู่บ้านคู่เมืองนครราชสีมาจนถึงปัจจุบัน วัดบึง ตั้งอยู่ภายในเมืองนครราชสีมา เป็นวัดเก่าแก่แห่งหนึ่ง ลักษณะทางศิลปกรรมที่ปรากฏ สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยอยุธยา โบราณสถานที่สำคัญ ได้แก่พระอุโบสถ นอกจากวัดพระนารายณ์มหาราชและวัดบึงแล้วภายในเมืองนครราชสีมา ยังมีวัดบูรพ์ วัดอีสาน วัดพายัพ วัดสระแก้ว ที่สันนิษฐานว่าสร้างในสมัยเดียวกัน

วัดศาลาลอย อยู่นอกเมืองนครราชสีมา ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ติดกับลำตะคอง ที่ไหลไปลงแม่น้ำมูล กล่าวกันว่า ท้าวสุรนารีและสามี คือพระยามหิศราธิบดี เป็นผู้สร้างวัดนี้ขึ้น เมื่อปี พุทธศักราช 2370 เมื่อท้าวสุรนารีถึงแก่กรรมในปี พ.ศ. 2395 สามีของท่านได้ทำการฌาปนกิจสรีระและได้สร้างเจดีย์บรรจุอัฐิไว้ ณ วัดแห่งนี้ ต่อมาได้มีการบูรณะขึ้นใหม่ สิ่งที่สำคัญคือ อุโบสถหลังเก่า เป็นอาคารก่ออิฐฉาบปูน ปัจจุบันส่วนของหลังคาพังทลายลงมา วัดได้นำเอาสังกะสีคลุมหลังไว้ และสร้างอุโบสถหลังใหม่ขึ้น นอกจากนี้ยังมีวัดอื่น ๆ อีกมาก เช่นวัดหน้าพระธาตุ บ้านตะคุ ตำบลตะคุ อำเภอปักธงชัย วัดโคกศรีสะเกษ บ้านโคกศรีสะเกษ ตำบลกอกนอก อำเภอปักธงชัย วัดปทุมคงคา บ้านนกออก ตำบลนกออก อำเภอปักธงชัย ที่เป็นวัดเก่าแก่อายุในสมัยราชวงศ์รัตนโกสินทร์ตอนต้น ในสมัยรัตนโกสินทร์ต่อมายังมีวัดเก่าแก่จำนวนมาก เช่น วัดใหม่ อัมพวัน วัดหงษาราม ตำบลในเมือง อำเภอเมือง วัดจันทร์ ตำบลประสุข อำเภอชุมพวง วัดถนนคด ตำบลสีคิ้ว อำเภอสีคิ้ว วัดโคกพรม ตำบลโนนไทย อำเภอโนนไทย เป็นต้น (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. 2544 : 97-128 ; พระครูสุทิวรญาณ. 2552 : สัมภาษณ์) สัมภาษณ์เพิ่มเติมเพื่อยืนยันข้อมูล) เป็นการแสดงให้เห็นถึงความต่อเนื่องทางพระพุทธศาสนาที่มีอยู่ในพื้นที่ของจังหวัดนครราชสีมา หรือเป็นที่นับถือของชาวจังหวัดนครราชสีมาเป็นเวลาหลายศตวรรษแล้ว

1. วัดพายัพ

ประวัติวัดพายัพ พระอารามหลวง วัดพายัพ ถนนชุมพล ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา โทร. 044 - 253712, 241525

1.1 ประวัติความเป็นมาของวัดพายัพ

สถานที่ตั้งวัด ตั้งอยู่เลขที่ 308 ถนนชุมพล ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
นครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ภาค 11 สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย สร้างขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ.
2220 และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาครั้งแรก เมื่อประมาณ พ.ศ.2240 เขตวิสุงคามสีมากว้าง
21 เมตร ยาว 29 เมตร และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาใหม่ครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน
พ.ศ. 2539 กว้าง 42 เมตร ยาว 66 เมตร

วัดพายัพ (พระอารามหลวง) เป็นวัดเก่าแก่ของจังหวัดนครราชสีมา ตั้งอยู่
ภายในเขตกำแพงเมืองเก่าอยู่ทางด้านทิศพายัพของเสากลางเมืองจึงตั้งชื่อว่า “วัดพายัพ” โดยสมเด็จพระ
พระนารายณ์มหาราชทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นพร้อมกับการสร้างเมืองนครราชสีมา ซึ่งในรัชสมัย
สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงครองราชอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา ได้ทรงเลือกสถานที่ในการสร้าง
เมืองนครราชสีมา ทรงโปรดฯให้ช่างชาวฝรั่งเศสเขียนแปลนก่อสร้างเป็นรูปเหลี่ยม พื้นที่เมืองเก่า
ของนครราชสีมามีเนื้อที่ 1,000 ไร่ โดยการออกแบบให้มีคูคลองน้ำล้อมรอบเพื่อป้องกันข้าศึก มี
กำแพงและประตูเมือง 4 ประตู คือ ประตูชุมพล ประตูพลแสน ประตูพลด่าน และประตูไชย
ณรงค์ (หรือประตูผี) ภายในกำแพงเมืองเก่าได้ทรงให้สร้างวัดขึ้นจำนวน 6 วัด คือ วัดพระนารายณ์
มหาราช (วัดกลางนคร) วัดบึง วัดพายัพ วัดอิสาน วัดบูรพ์ และวัดสระแก้ว

พระอุโบสถ ลักษณะทรงเรือสำเภา ศิลปะอยุธยา เป็นพระอุโบสถก่ออิฐถือ
ปูนหลังคาไม้ อายุกว่า ๓๐๐ ปี มีลูกนิมิตเป็นใบเสมาคู่รอบพระอุโบสถเป็นหลักฐานทาง
ประวัติศาสตร์ ส่วนการบูรณปฏิสังขรณ์วัดพายัพเป็นมาอย่างไรไม่ทราบประวัติ พระอุโบสถหลังเก่า
นี้ได้ชำรุดทรุดโทรมจนไม่สามารถบูรณะซ่อมแซมได้ ทางวัดจึงได้สร้างพระอุโบสถหลังใหม่ขึ้นแทน
โดยมีลักษณะทรงเรือสำเภาอยุธยาเช่นเดิม โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก ประดับหินอ่อน-
หินแกรนิตทั้งหลัง เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ผู้ทรงสถาปนาเมืองนครราชสีมา
และวัดพายัพขึ้น พระอุโบสถหินอ่อนหลังนี้มีความงดงามมากแห่งหนึ่งในภาคอีสาน และจะเป็น
เกียรติประวัติศาสตร์ของจังหวัดนครราชสีมา เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมที่มีคุณค่า
และเป็นแหล่งแสวงบุญที่สำคัญตลอดไป การก่อสร้างวัดพายัพ โดยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช
ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นพร้อมกับสร้างเมืองนครราชสีมา ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี
ประมาณ พ.ศ. 2220 โดยวัดนี้เป็นวัดที่พระมหากษัตริย์ทรงโปรดเกล้าฯให้สร้าง จึงมีฐานะเป็น

พระอารามหลวงมาแต่แรก แต่เนื่องจากไม่ปรากฏมีหลักฐานการสถาปนาเป็นพระอารามหลวง เมื่อราชวงศ์กรุงศรีอยุธยาสิ้นสุดลง เปลี่ยนเป็นกรุงธนบุรีและราชวงศ์จักรี วัดพายัพก็ขาดสถานะภาพจากวัดหลวง กลายเป็นวัดราษฎร์เรื่อยมา

การสถาปนาพระอารามหลวง ได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ เมื่อวันที่ 29 มิถุนายน พ.ศ. 2551 วันอาทิตย์แรม 11 ค่ำ เดือน 7 ปีชวด เนื่องในโอกาสสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา 5 ธันวาคม 2550 โดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้ดำเนินการคัดเลือกวัดทั่วราชอาณาจักรที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์กำหนด และในการประชุมมหาเถรสมาคมครั้งที่ 13/2551 เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2551 มีมติเห็นชอบให้ยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง ชั้นตรี ชนิดสามัญ จำนวนทั้งหมด 9 วัด จากทั่วประเทศ จึงมีประกาศสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติว่า ด้วยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกวัดพายัพ ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ขึ้นเป็นพระอารามหลวง ชั้นตรี ชนิดสามัญ ตั้งแต่วันที่ 29 มิถุนายน พ.ศ. 2551 โดยได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับประกาศทั่วไป เล่มที่ 125 ตอนพิเศษ 140 ง วันที่ 20 สิงหาคม 2551

1.2 ลักษณะพื้นที่ที่ตั้งวัดพายัพ

ตั้งอยู่ในศูนย์กลางเมืองนครราชสีมา ทางด้านทิศพายัพของเสาหลักเมือง จึงตั้งชื่อวัดตามทิศว่า “วัดพายัพ” รอบ ๆ วัดเป็นบ้านพักอาศัยของประชาชน บ้านพักส่วนราชการ และการประกอบอาชีพธุรกิจการค้าขาย ที่วัดแบ่งเป็น เขตพุทธาวาส 2 ไร่ เขตธรรมาวาส 2 ไร่ เขตสังฆาวาส ถนน สนามหญ้า 3 ไร่ เขตที่จัดประโยชน์ฯ ให้เช่าอยู่อาศัย 5 ไร่ พื้นที่สระน้ำ ปลูกลงไม้ 4 ไร่ รวมเนื้อที่วัด 15 ไร่ 69 ตารางวา อาณาเขต ทิศเหนือยาว 192 เมตร จรดถนนพลแสน รอบเมืองชั้นใน ทิศใต้ยาว 195 เมตร จรดที่ดินเอกชน เลขที่ 17, 18, 19, 20, 21, 22, 24, 25 ทิศตะวันออกยาว 112 เมตร จรดที่ดินราชพัสดุ เลขที่ 13, 14 และถัดจากนั้นไปเป็นถนนจักรี ทิศตะวันตกยาว 124 เมตร จรดถนนชุมพล และอนุสรณ์สถาน ท่าน้ำท้าวสุรนารี

1.3 สภาพเดิมของวัดพายัพในอดีต ก่อนจะมาเป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง
สิ่งก่อสร้างภายในวัด คือ

1.3.1 พระอุโบสถทรงเรือสำเภาส้มยอชุกชุกตอนปลาย 1 หลัง (ปัจจุบันได้สร้างพระอุโบสถหลังใหม่แทนหลังเดิมที่ชุกชุกโทรมไม่สามารถรักษาไว้ ได้ แต่ก็ยังคงรักษาศิลปะแบบเดิมเอาไว้ โดยเจ้าอาวาสวัดพายัพรูปปัจจุบันเป็นผู้ออกแบบควบคุมก่อสร้าง)

1.3.2 ใบเสมาคู่หินแกะสลัก เขตสีมาพระอุโบสถหลังเก่า ศิลปะแบบลังกา (แสดงว่าวัดพายัพได้บูรณะใหม่ และได้นำศิลปะสมัยสุโขทัยมาบูรณะ) เพราะศิลปะแบบนี้มาจากลังกา เนื่องจากกษัตริย์ราชวงศ์พระร่วงได้ศึกษาพุทธศาสนาจากประเทศลังกา (ใบเสมาทั้งหมดนี้ได้นำไปปักเป็นเขตพุทธาวาสที่วัดป่าคูเมืองเก่า ต.หนองงูเหลือม อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.นครราชสีมา)

1.3.3 ภาพหน้าบันพระอุโบสถหลังเก่า เป็นภาพลายไม้แกะสลัก วัดพายัพ ได้ทำการรื้อพระอุโบสถหลังเก่า และได้สร้างพระอุโบสถหลังใหม่ขึ้นแทนในปัจจุบัน จึงได้มอบภาพหน้าบันแกะสลักไม้นี้ให้ไว้ประจำที่ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา เพื่อประกอบการศึกษา

1.3.4 หอไตรทรงไทย สร้างด้วยไม้สองชั้น 1 หลัง และรื้อออกใช้เป็นที่สร้างหอระฆังในปี พ.ศ.2522

1.3.5 กุฏิสงฆ์ทรงไทย เป็นไม้มีใต้ถุน 1 หลัง และได้รื้อออกใช้เป็นที่สร้างศาลาการเปรียญปัจจุบัน

1.3.6 มีสระน้ำชาวบ้านใช้บริโภคได้จำนวน 5 สระ ได้ถูกถมทิ้งก่อนจะเริ่มการพัฒนาวัดปัจจุบันเหลือเพียงสระเดียวและทั่ว บริเวณวัดเป็นลานพื้นดินมีต้นมะพร้าวและบ้านเรือนชาวบ้านปลูกอาศัยอยู่จำนวนมาก เมื่อเริ่มทำการพัฒนาวัดได้ให้รื้อออกไปสร้างในที่จัดประโยชน์ของวัด

1.3.7 รั้ววัดเป็นรั้วสังกะสีทั้งหมดและได้เริ่มสร้างเป็นรั้วคอนกรีตเมื่อ พ.ศ. 2422

1.3.8 โรงครัวเดิมอยู่ข้างกุฏิไม้เมื่อรื้อกุฏิไปจึงได้สร้างโรงครัวใหม่ต่อกับชั้นล่างของห้องสมุดและศาลาการเปรียญด้านทิศตะวันตกเมื่อ พ.ศ. 2527

1.4 ความสำคัญของวัดพายัพในทางประวัติศาสตร์และสังคม

1.4.1 เป็นวัดที่ได้รับโปรดเกล้าฯ เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ เพื่อเฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา เมื่อวันที่ 29 มิถุนายน พ.ศ. 2551

1.4.2 เป็นวัดเก่าแก่ประจำจังหวัดนครราชสีมา สร้างขึ้นพร้อมกับการสร้างเมืองนครราชสีมา ตั้งอยู่ภายในกำแพงเมือง ตรงหัวมุมทิศทิศพายัพของเสาหลักเมืองนครราชสีมา

1.4.3 เป็นวัดที่สร้างขึ้นโดยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ผู้ทรงสถาปนาเมืองนครราชสีมา และสร้างวัดพายัพขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2220 และปี 2550 วัดพายัพมีอายุครบ 330 ปี

1.4.4 เป็นวัดที่เคยมีอดีตเจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมาเป็นเจ้าอาวาสคือ พระศรีวรารักษ์ (พิศวง พุทฺธสโร ป.ธ.9)

1.4.5 เป็นวัดที่เคยถวายการต้อนรับเจ้าประคุณสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒนมหาเถร) วัดบวรนิเวศ เสด็จมาประทานสัญญาบัตร-พัศศ-ผ้าไตร แก่พระสังฆาธิการในเขตปกครองสงฆ์หนตะวันออก ภาค 10 – 11 – 12 เมื่อวันที่ 22 มกราคม พ.ศ. 2536

- 1.4.6 เป็นวัดที่ได้รับประกาศตั้งให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างของกรมการศาสนา พ.ศ. 2509
- 1.4.7 เป็นวัดที่ได้รับใบประกาศและบัตรรองให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างดีเด่น พ.ศ. 2526
- 1.4.8 เป็นวัดที่ได้รับใบประกาศและบัตรรองให้เป็นสำนักเรียนตัวอย่างดีเด่น พ.ศ. 2526
- 1.4.9 เป็นวัดที่ได้รับการตั้งให้เป็นโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีประจำจังหวัดนครราชสีมา แห่งที่ 3 เมื่อ พ.ศ.2542
- 1.4.10 เป็นวัดที่เป็นศูนย์กลางในการให้บริการแก่คณะสงฆ์และส่วนราชการในการจัด ประชุมถวายความรู้แก่พระสังฆาธิการ ผู้บริหารคณะสงฆ์ ตั้งแต่ระดับวัด – ภาค ในช่วง พ.ศ. 2529 – 2551 ได้จัดอบรมแล้วรวมจำนวนกว่า 70,000 รูป
- 1.4.11 เป็นวัดที่ให้บริการวิชาการทางพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง การพิมพ์หนังสือแจก การทำสื่อ เทป ซีดีเรื่องชาวพุทธต้องรู้ แจกจ่าย และจัดสัมมนาอบรมศีลธรรมคุณธรรมให้แก่ ข้าราชการ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป รวมจำนวนเกินกว่า 100,000 คน และปัจจุบันมีนักเรียน นักศึกษา มารับการอบรมธรรมะทุกวันตั้งแต่วันจันทร์ - ศุกร์
- 1.4.12 เป็นวัดที่ได้รับประกาศให้เป็นวัดเขตปลอดเหล้าบุหรี่และอบายมุขทุกชนิดอย่างถาวร เฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษามหาราช
- 1.4.13 เป็นวัดที่จัดโครงการอุปสมบทหมู่เฉลิมพระเกียรติทุกปี เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลในโอกาสมหามงคล เริ่มจัดตั้งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 – 2551 รวม 9 รุ่น ๆ ละประมาณ 80 – 100 รูป
- 1.4.14 เป็นวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและพระพุทธศาสนา คือมีถ้ำหินงอกหินย้อย มีพระพุทธรูปโบราณศักดิ์สิทธิ์อายุกว่า 300 ปีจำนวนหลายองค์ประดิษฐานอยู่ในถ้ำ มีพระบรมสารีริกธาตุที่อัญเชิญมาจากประเทศอินเดีย และมีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่สำคัญของทุกภาคในประเทศไทย ซึ่งวัดพายัพได้ขออนุญาตจัดสร้างจำลองไว้ 9 องค์ 9 วัด 9 จังหวัด มีประชาชนชาวไทยและชาวต่างประเทศ นักท่องเที่ยวเดินทางมาทัศนศึกษาเยี่ยมชม มาทำบุญไหว้พระ ทุกวัน
- 1.5 ที่ดินทรัพย์สินของวัดพายัพ
- 1.5.1 แปลงที่ 1 (โฉนด น.ส.4 จ) โฉนดที่ดินเลขที่ 473 เล่ม 5 หน้า 73 เลขที่ดิน 12 หน้าสำรวจ 473 ในหมู่บ้านที่ 9 ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา เนื้อที่ 15 ไร่ - งาน 69 ตารางวา เป็นสถานที่ตั้งวัดพายัพ

1.5.2 แปลงที่ 2 (โฉนด น.ส.3) โฉนดที่ดินเลขที่ 473 เล่มที่ 5 หน้า 75 เลขที่ดิน 18 หน้าสำรวจ 475 ในหมู่บ้านที่ 9 ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา เนื้อที่ - ไร่ - งาน 52 ตารางวา เป็นที่ธรณีสงฆ์วัดพายัพ ตั้งอยู่ติดที่ดินวัดพายัพ มุมทิศตะวันออกเฉียงใต้

1.5.3 แปลงที่ 3 (โฉนด น.ส.4 ง) โฉนดที่ดินเลขที่ 49047 เล่ม 591 หน้า 47 เลขที่ 342 หน้าสำรวจ 3361 ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา เนื้อที่ 68 ตารางวา เป็นที่ธรณีสงฆ์วัดพายัพ ตั้งอยู่ถนนจักรี อำเภอเมืองนครราชสีมา

1.5.4 แปลงที่ 4 (โฉนด น.ส. 4 ง) โฉนดที่ดินเลขที่ 49076 เล่ม 491 หน้า 76 เลขที่ดิน 523 หน้าสำรวจ 1252 ตำบลจอหอ อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา มีเนื้อที่ 80 ไร่ 1 งาน 85 ตารางวา เป็นที่ธรณีสงฆ์วัดพายัพ ตั้งอยู่ที่บ้านปูน ตำบลจอหอ

1.5.5 แปลงที่ 5 ที่ดิน สปก. มีเนื้อที่ 385 ไร่เศษ ตำบลซับใหญ่ อำเภอซับใหญ่ จังหวัดชัยภูมิ เป็นที่ตั้งสถาบันพระสังฆาธิการวัดพายัพซับใหญ่

1.6 เสนาสนะสิ่งก่อสร้างภายในวัดพายัพปัจจุบัน

1.6.1 พระอุโบสถ อยู่ในระหว่างดำเนินการก่อสร้างใหม่ สร้างเมื่อ พ.ศ. 2530 กว้าง 12 เมตร ยาว 37.90 เมตร งบประมาณ 40,000,000 บาท โดยพระราชวิมลโมลี (ดำรง ป.ธ.9) เจ้าอาวาสวัดพายัพปัจจุบัน เป็นผู้ออกแบบเขียนแปลนและควบคุมดำเนินการก่อสร้างทุกขั้นตอน เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ลักษณะทรงเรือสำเภาส้มข่อยอยุธยา ใช้วัสดุหินอ่อนทั้งหลัง มุ่งเน้นการสร้างให้เป็นปริศนาสอนธรรมดุจเรือสำเภาก่อนที่ชนสงฆ์จะสร้างวัดขึ้น หวังทะเลคือ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ไปให้ถึงฝั่งแห่งพระนิพพาน และพระอุโบสถหลังนี้สร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์เฉลิมพระเกียรติแด่สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ผู้ทรงสถาปนาสร้างเมืองนครราชสีมา และทรงให้สร้างวัดพายัพขึ้นภายในกำแพงเมืองชั้นใน

1.6.2 ศาลาการเปรียญ กว้าง 16 เมตร ยาว 28.30 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ.2509 เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็กทรงไทย 2 ชั้น ชั้นล่างเป็นหอนั่ง และใช้บำเพ็ญกุศลทั่วไป ชั้นบนเป็นห้องจัดแสดงนิทรรศการเรื่องนรก – สวรรค์ – พรหม ตามหนังสือภาพไตรภูมิ พระร่วง

1.6.3 หอสวดมนต์ ไม่มี ใช้หอประชุมสงฆ์แทน

1.6.4 กุฏิสงฆ์ มีจำนวน 4 หลัง คือ

หลังที่ 1 สร้างเมื่อ พ.ศ.2511 ชื่อกุฏินางกิมนี้้ง ขึ้นในเมือง กว้าง 7.50 เมตร ยาว 50 เมตร เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ทรงไทยพื้นไม้ 2 ชั้น จำนวน 34 ห้องนอน

หลังที่ 2 สร้างเมื่อ พ.ศ. 2526 ชื่อกุฏินางมาลี ตรีสุคนธ์ กว้าง 5.20 เมตร ยาว 11.40 เมตร เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ทรงไทยพื้นไม้ 2 ชั้น

หลังที่ 3 สร้างเมื่อ พ.ศ. 2526 กว้าง 4.70 เมตร ยาว 6 เมตร เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ทรงไทยประยุกต์

หลังที่ 4 สร้างเมื่อ พ.ศ. 2529 ชื่อกุฏิเอกา กว้าง 3 เมตร ยาว 5 เมตร เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ทรงไทยประยุกต์

1.6.5 กุฏิเจ้าอาวาส 1 หลัง สร้างเมื่อ พ.ศ. 2533 ชื่อกุฏิวายุภักษ์ กว้าง 8.50 เมตร ยาว 17 เมตร เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ทรงไทย 3 ชั้น ซ่อฟ้าใบระกาหางหงส์ ปั้นเป็นรูปนกวายุภักษ์ (นกกิ้งก่า เป็นนกกประจำทิศพายัพ) ชั้นล่างกุฏิเป็นถ้ำหินงอกหินย้อย

1.6.6 ศาลาเนกประสงค์ ไม่มีห้องใช้หอประสงฆ์แทน

1.6.7 หอประชุมสงฆ์จังหวัดนครราชสีมา กว้าง 21 เมตร ยาว 43.50 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ.2517 เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ทรงไทย

1.6.8 หอระฆังทรงบุษบก กว้าง 5 เมตร ยาว 5 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ.2521 เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ทรงบุษบกซึ่งดัดแปลงมาจากหอระฆังวัดพระศรีรัตนศาสดาราม กรุงเทพฯ โดยพระศรีธรรมมาภรณ์ (ดำรง ป.ธ.9) เจ้าอาวาสวัดพายัพ เป็นผู้ออกแบบควบคุมการก่อสร้าง

1.6.9 หอกลอง สร้างเมื่อ พ.ศ. 2551 เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก สร้างต่อเติมให้เป็นหน้ามุขประตูศาลาหอฉัน

1.6.10 โรงครัว จำนวน 1 หลัง กว้าง 12.20 เมตร ยาว 18 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ.2527 เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ทรงไทยประยุกต์

1.6.11 เรือนเก็บพัสดุ กว้าง 6 เมตร ยาว 12 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2538 เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ทรงไทยประยุกต์

1.6.12 ห้องสมุดปริยัติปกรณ์ ใช้เป็นอาคารเรียนพระปริยัติธรรม กว้าง 24.30 เมตร ยาว 17.30 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ.2521 เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ทรงไทย 2 ชั้น

1.6.13 หอพระธรรมจักร กว้าง 17.30 เมตร ยาว 17.30 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2536 เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ทรงไทยประยุกต์รูประฆังยอดโดมติดวงล้อพระธรรมจักร เพื่อประกาศว่าวัดพายัพเป็นศูนย์ประกาศพระธรรมจักกับปวัตตนสูตร มีลักษณะ 12 เหลี่ยมหมายถึง อริยสัจ 4 แบ่งเป็นอาคาร 12 โดยพระศรีธรรมมาภรณ์ (ดำรง ป.ธ.9) เจ้าอาวาสวัดพายัพ เป็นผู้ออกแบบและควบคุมการก่อสร้าง

1.6.14 อาคารประชาสัมพันธ์หน้าวัด กว้าง 14 เมตร ยาว 17 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ.2547 เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ทรงไทยประยุกต์

1.6.15 อาคารสำนักงานสำนักศาสนศึกษาวัดพายัพ กว้าง 10 เมตร ยาว 12 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ.2529 เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ทรงประยุกต์

1.6.16 ห้องสุขา จำนวน 15 ห้อง สร้างเมื่อ พ.ศ. 2526 เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก (ขณะนี้ทรุดโทรมมาก อยู่ในระหว่างโครงการสร้างใหม่ จำนวน 20 ห้องเพื่อรับนักท่องเที่ยว)

1.6.17 ซุ้มประตูป้ายวัดพายัพ กว้าง 5 เมตร มี 2 ประตู คือ ด้านติดถนนชุมพล สร้างเมื่อ พ.ศ. 2522 และด้านถนนพลแสน สร้างเมื่อ พ.ศ.2534 เป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก ทรงไทยแบบ “เสาดะลุงลุ่มช้าง” ยอดเสาถูกแก้วเม็ดทรงมัทน์เสากลมเรียบ ติดตราวัด ป้ายชื่อวัดพายัพขนาดใหญ่ 2 ภาษา คือ ภาษาไทย และ อังกฤษ ประตูเปิด - ปิดเป็นเหล็กดัดอัลลอยล์

1.6.17 กำแพงรั้ววัด เริ่มสร้างเมื่อปี พ.ศ. 2522 รวมจำนวน 208 ช่อง เป็นกำแพงคอนกรีตติดลูกกรงทรงโบราณ

1.7 ปูชนียวัตถุ โบราณวัตถุ ภายในวัดพายัพ

1.7.1 พระบรมสารีริกธาตุ อัญเชิญมาจากมกุฏพันธนเจดีย์ ประเทศอินเดีย และวัดไทยลุมพินี ประเทศเนปาล

1.7.2 พระพุทธรูปโคดม (หลวงพ่อเพชร) ปางสมาธิ ศิลปะสมัยทวารวดี พ.ศ.1400 วัสดุหินทรายขาวแกะสลัก ลงรักปิดทอง หน้าตักกว้าง 60 เซนติเมตร สูง 90.5 เซนติเมตร (กรมศิลปากรขึ้นทะเบียน)

1.7.3 พระพุทธรูปปางกร (หลวงพ่อพลอย) ปางสมาธิ มีฐานรอง ศิลปะสมัยทวารวดี พ.ศ. 1400 วัสดุหินทรายขาวแกะสลัก ลงรักปิดทอง หน้าตักกว้าง 60 เซนติเมตร สูง 90.5 เซนติเมตร (กรมศิลปากรขึ้นทะเบียน)

1.7.4 พระพุทธรูปอุลลุมณี (หลวงพ่อบรมดัม) ปางมารวิชัย ศิลปะสมัยลพตะ - อมราวดีราว พ.ศ. 1000 เนื้อหินทรายดำ ข้างในองค์พระมีแร่อุลลุมณี ซึ่งถูกคนร้ายเจาะด้านหลังเอาไป หน้าตักกว้าง 45 เซนติเมตร สูง 54 เซนติเมตร (กรมศิลปากรขึ้นทะเบียน)

1.7.5 พระพุทธรูปปางห้ามญาติ วัสดุหินทรายแดงแกะสลัก ศิลปะสมัยทวารวดีผสมเชียงแสน สูง 145 เซนติเมตร พระหัตถ์ชำระุด (กรมศิลปากรขึ้นทะเบียน)

1.7.6 พระพุทธรูปปางห้ามญาติ วัสดุหินทรายแดงแกะสลัก ศิลปะสมัยทวารวดี สูง 175 เซนติเมตร พระหัตถ์ชำระุด (กรมศิลปากรขึ้นทะเบียน)

1.7.6 พระพุทธรูปปางห้ามญาติ วัสดุหินทรายแดงแกะสลัก ศิลปะสมัยทวารวดีผสมเชียงแสน ลงรักปิดทอง สูง 120 เซนติเมตร พระหัตถ์ชำระุด (กรมศิลปากรขึ้นทะเบียน)

1.7.8 พระพุทธรูปปางห้ามญาติ วัสดุหินทรายแดงแกะสลัก ศิลปะสมัยทวารวดี ลงรักปิดทอง สูง 90 เซนติเมตร ใส่พระเศียรองค์อื่นแทน (กรมศิลปากรขึ้นทะเบียน)

- 1.7.9 พระพุทธรูปปางห้ามญาติ วัสดุหินทรายขาวแกะสลัก ศิลปะสมัยทวารวดี สูง 100 เซนติเมตร มีลายฉืบที่ผ้าสบง ไม่มีพระเศียร (กรมศิลปากรขึ้นทะเบียน)
- 1.7.10 พระพุทธรูปปางห้ามญาติ วัสดุหินทรายขาวแกะสลัก ศิลปะสมัยทวารวดี สูง 100 เซนติเมตร ไม่มีพระเศียร (กรมศิลปากรขึ้นทะเบียน)
- 1.7.11 พระพุทธรูปปางห้ามญาติ วัสดุหินทรายขาวแกะสลัก ศิลปะสมัยทวารวดี สูง 110 เซนติเมตร ไม่มีพระเศียร (กรมศิลปากรขึ้นทะเบียน)
- 1.7.12 พระพุทธรูปปางห้ามญาติ วัสดุหินทรายขาวแกะสลัก ศิลปะสมัยทวารวดี สูง 86 เซนติเมตร ไม่มีพระเศียร (กรมศิลปากรขึ้นทะเบียน)
- 1.7.13 พระพุทธรูปปางสมาธิขนาดปรก วัสดุหินทรายดำแกะสลัก ศิลปะลพบุรี - เขมร ราว พ.ศ. 1500 หน้าตักกว้าง 40.6 เซนติเมตร สูง 75 เซนติเมตร เศียรนาคชำรุด (กรมศิลปากรขึ้นทะเบียน)
- 1.7.14 พระพุทธรูปปางสมาธิขนาดปรก วัสดุหินทรายขาวแกะสลัก ศิลปะทวารวดี - เขมร ราว พ.ศ. 1600 หน้าตักกว้าง 40 เซนติเมตร สูง 85 เซนติเมตร ฐานพญานาคชำรุด (กรมศิลปากรขึ้นทะเบียน)
- 1.7.15 พระพุทธรูปปางสมาธิขนาดปรก วัสดุหินทรายดำแกะสลัก ศิลปะสมัยทวารวดี หน้าตักกว้าง 37 เซนติเมตร สูง 58 เซนติเมตร เศียรนาคชำรุด (กรมศิลปากรขึ้นทะเบียน)
- 1.7.16 พระพุทธรูปปางป่าเลไลย์ วัสดุไม้ประดู่แกะสลัก ทรงเครื่องประดับ ศิลปะอยุธยา - อุททอง ราว พ.ศ. 2200 สูง 90 เซนติเมตร แทนกว้าง 20 เซนติเมตร (กรมศิลปากรขึ้นทะเบียน)
- 1.7.17 พระพุทธรูปปางนัมมัสการ วัสดุไม้ประดู่แกะสลัก ลงรักปิดทอง ศิลปะอยุธยา - อุททอง ราว พ.ศ. 2200 สูง 165 เซนติเมตร (กรมศิลปากรขึ้นทะเบียน)
- 1.7.18 พระพุทธรูปปางห้ามญาติ วัสดุหินทรายขาวแกะสลัก ศิลปะทวารวดีผสมเขมร สูง 72 เซนติเมตร พระหัตถ์ชำรุดทั้ง 2 ข้าง
- 1.7.19 พระพุทธรูปปางประทับยืน โปรดพระญาติ พระหัตถ์ทำวงกลมทั้ง 2 ข้าง วัสดุหินทรายขาวแกะสลัก ศิลปะทวารวดีผสมเขมร สูง 162 เซนติเมตร
- 1.7.20 พระพุทธรูปปางประทับยืน โปรดพระญาติ พระหัตถ์ทำวงกลมทั้งสองข้าง วัสดุหินทรายขาวแกะสลัก ศิลปะทวารวดีผสมเขมร สูง 180 เซนติเมตร
- 1.7.21 พระพุทธรูปปางประทับยืนเทศนา พระหัตถ์ซ้ายทำวงกลม วัสดุหินทรายขาวแกะสลัก ศิลปะทวารวดีผสมเขมร สูง 117 เซนติเมตร ประดับมรกตที่พระเกศ
- 1.7.22 พระพุทธรูปปางประทับยืนเทศนา พระหัตถ์ซ้ายทำวงกลม

- วัสดุหินทรายขาวแกะสลัก ศิลปะทวารวดีผสมเขมร สูง 177 เซนติเมตร ประดับมรกตที่พระเกศ
- 1.7.23 พระพุทธรูปปางเทศนาประทับห้อยพระบาท วัสดุหินทรายเหลือง
แกะสลัก ศิลปะเขมร สูง 78 เซนติเมตร
- 1.7.24 พระพุทธรูปปาง ปางนัมัสการ วัสดุหินทรายขาว ศิลปะเขมร
สูง 148 เซนติเมตร
- 1.7.25 พระพุทธรูปปางลีลาไสยาสน์ วัสดุหินทรายขาวแกะสลัก ศิลปะ
ทวารวดีผสมเขมร ยาว 165 เซนติเมตร สูง 55 เซนติเมตร
- 1.7.26 พระพุทธรูปปางปฐมเทศนา ไม่มีปัญญาวัคคีย์ วัสดุปูนหล่อพิมพ์
ศิลปะจำลองจากอินเดีย หน้าตักกว้าง 24 เซนติเมตร สูง 42 เซนติเมตร พบที่วัดพายัพ พ.ศ. 2508
ไม่ทราบผู้สร้าง
- 1.7.27 พระพุทธรูปปฐมเทศนาปางห้อยพระบาท เป็นพระประธาน
หอประชุมสงฆ์ หน้าตักกว้าง 53 นิ้ว ลงรักปิดทอง วัสดุหล่อทองเหลือง จำลองจากพิพิธภัณฑ์สาร
นาถอินเดีย
- 1.7.28 พระพุทธรูปปางเทศนาห้อยพระบาท เป็นพระประธาน
พระอุโบสถ ลงรักปิดทอง สูง 3 เมตร 9 นิ้ว วัสดุหล่อทองเหลือง จำลองจากถ้ำอชันดาประเทศ
อินเดีย
- 1.7.29 พระพุทธรูปปางมารวิชัย ศิลปะสุโขทัย วัสดุหล่อทองสำริด หน้า
ตัก 17 นิ้ว
- 1.7.30 พระพุทธรูปชินราชจำลอง วัสดุหล่อทองเหลือง หน้าตัก 19 นิ้ว
- 1.7.31 พระพุทธรูป หลวงพ่อวัดไร่ขิงจำลอง วัสดุหล่อทองเหลือง หน้าตัก
19 นิ้ว
- 1.7.32 พระพุทธรูปสีหิงค์จำลอง วัสดุหล่อทองเหลือง หน้าตัก 19 นิ้ว
- 1.7.33 พระพุทธรูปโสธรจำลอง วัสดุหล่อทองเหลือง หน้าตัก 19 นิ้ว
- 1.7.34 พระพุทธรูป หลวงพ่อวัดบ้านแหลมจำลอง วัสดุหล่อทองเหลือง
หน้าตัก 19 นิ้ว
- 1.7.35 พระพุทธรูปเมตตาจำลอง วัสดุหล่อทองเหลือง หน้าตัก 19 นิ้ว
- 1.7.36 พระพุทธรูป หลวงพ่อทองจำลอง วัสดุหล่อทองเหลือง หน้าตัก
19 นิ้ว
- 1.7.37 พระพุทธรูป หลวงพ่อพระใสจำลอง วัสดุหล่อทองเหลือง หน้าตัก
๑๕ นิ้ว

1.7.38 พระพุทธมงคลพิตรจำลอง วัสดุหล่อทองเหลือง หน้าตัก
19 นิ้ว

1.7.39 ตู้พระธรรม ปิดทองลายรดน้ำ บานประตูปรางกินรี วัสดุไม้
ประดู่ ศิลปะรัตนโกสินทร์ หน้ากว้าง 84 เซนติเมตร ด้านข้างกว้าง 74 เซนติเมตร สูง
197 เซนติเมตร ไม่มีบานประตู 1 บาน (กรมศิลป์ขึ้นทะเบียน)

1.7.40 วงล้อพระธรรมจักร มีแท่นกว้างหมอบ วัสดุหินทรายขาว
แกะสลัก ศิลปะเขมร เส้นผ่าศูนย์กลาง 147.5 เซนติเมตร สูง 230.5 เซนติเมตร

1.7.41 วงล้อพระธรรมจักร มีแท่นกว้างหมอบ วัสดุหินทรายขาว
แกะสลัก ศิลปะเขมร เส้นผ่าศูนย์กลาง 62 เซนติเมตร สูง 112 เซนติเมตร

1.7.42 พระวิศนุอนันตศายี (พระนารายณ์บรรทมสินธุ์) วัสดุหินทรายขาว
แกะสลัก ศิลปะเขมร กว้าง 77 เซนติเมตร ยาว 172 เซนติเมตร หน้า 20 เซนติเมตร

1.7.43 นางตาราโพธิสัตว์ (เทพอัปสร) ยืนแบกดอกบัว วัสดุหินทรายขาว
แกะสลัก ศิลปะเขมร สูง 154 เซนติเมตร

1.7.44 นางตาราโพธิสัตว์ (เทพอัปสร) ยืนถือดอกบัว วัสดุหินทรายขาว
แกะสลักอาบสี ศิลปะเขมร สูง 124 เซนติเมตร

1.7.45 พระวิฆเนศ วัสดุหินทรายขาวแกะสลัก ศิลปะเขมร หน้าตักกว้าง
32 เซนติเมตร สูง 55 เซนติเมตร

1.7.46 ต้นพระศรีมหาโพธิ์จากเจดีย์พุทธคยา สถานที่ตรัสรู้ ประเทศ
อินเดีย โดยท่านเจ้าประคุณ สมเด็จพระธีรญาณมุนี (ธีร์ ปุณณกมหาเถร) เป็นผู้ปลูก เมื่อปี 2527
อยู่ด้านหน้าพระอุโบสถ

1.7.47 อนุสาวรีย์พระศรีวราภรณ์ (พิศวง พุทฺธโสโร ป.ศ.9) อดีตเจ้า
อาวาสวัดพายัพและอดีตคณะจังหวัดนครราชสีมา เป็นรูปเหมือน หล่อด้วยทองเหลืองขนาดเท่าองค์
จริง

1.8 ถ้ำหินงอก หินย้อย สิ่งมหัศจรรย์

แหล่งท่องเที่ยวภายในวัดพายัพ ถ้ำหินงอก หินย้อย สร้างเมื่อปี 2533
โดย พระราชวิมลโมลี เจ้าอาวาสวัดพายัพ ได้ไปหาหินลูกนิมิตขนาดใหญ่ หินประดับสวน และหิน
อ่อนปูพระอุโบสถ ไปพบหินงอกหินย้อยที่คณงานระเบิดภูเขา นำมาตั้งโชว์ไว้หน้าบ้าน อยู่ที่บ้านเขา
วง ตำบลหน้าพระลาน อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี สอบถามชาวบ้านเล่าให้ฟังว่า ได้เก็บ
หินเหล่านี้มาจากบริเวณระเบิดหินภูเขา ซึ่งรัฐบาลให้สัมปทานแก่บริษัทโรงงานผลิตปูนซีเมนต์
พวกเขาเป็นคณงานเจาะรูฝังไคโนไมค์ระเบิดหินที่ภูเขามาหลาย 10 ปีแล้ว และยังทำอยู่ปัจจุบัน
เมื่อระเบิดเปิดหน้าเขาออก บางครั้งก็พบโพรงถ้ำ ซึ่งภายในมีหินงอกหินย้อย สีน้ำตาลงาม

จำนวนมาก หินเหล่านี้เป็นสมบัติอันล้ำค่าทางธรรมชาติที่หาดูยากอย่างยิ่ง ได้ถูกระเบิดทำลายแตกหักเสียหายไปหมด น่าเสียดายอย่างยิ่ง เมื่อคนงานระเบิดหินแล้วคัดเอาหินไปทำปูนซีเมนต์ หินงอกหินย้อยสีต่าง ๆ ที่ถูกระเบิดออกแตกหักเสียหายใช้ทำอะไรไม่ได้

โรงงานก็ไถทิ้งลงเหวหรือถมทิ้ง เก็บไว้ก็ไม่มีคนซื้อ หินงอกหินย้อยเหล่านี้จึงถูกทำลายทิ้งไปทั้ง ๆ ที่เป็นหินมีความสวยงาม มีรูปร่างสีสันวิจิตรพิสดารตามธรรมชาติ เป็นสมบัติอันล้ำค่าของแผ่นดิน ควรที่จะเก็บรักษาไว้ แต่ไม่มีใครเห็นคุณค่าเก็บรักษา และถูกทำลายทิ้งไป เห็นแล้วก็รู้สึกเสียดาย จึงได้สอบถามคนงานว่าหินเหล่านี้มีมากแค่ไหน คนงานเล่าว่าเมื่อระเบิดไปก็เจอเรื่อย ๆ แสดงว่ามีหินย้อยอีกจำนวนมากที่จะต้องถูกระเบิดทำลายทุกวัน

ตราบไคที่ประเทศไทยยังทำปูนซีเมนต์ด้วยหินปูน ภูเขาที่จะต้องถูกระเบิดต่อไปจนหมดแน่ ถ้าหากมีผู้คิดจะเอาหินงอกหินย้อยเหล่านี้ไปสร้างถ้ำขนาดใหญ่ขึ้นมาใหม่ก็ น่าจะทำได้ และเมื่อไม่มีผู้เก็บรักษา ไม่มีหน่วยงานของรัฐช่วยเหลือ วัดพายัพจึงคิดสร้างถ้ำขึ้นเป็นแห่งแรกของโลก เพื่อเก็บรักษาหินงอกหินย้อยเหล่านี้ไว้ให้ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป ผู้แสวงบุญทั้งชาวไทยและต่างประเทศ ได้มาเที่ยวชม มาทัศนศึกษา ดังนั้น พระราชวิมลโมลี จึงได้สร้างกุฏิวิทยุภักษ์ที่ทำงานของเจ้าอาวาสขึ้น และออกแบบชั้นล่างให้เป็นถ้ำหินงอกหินย้อย โดยออกแบบเขียนแปลนคำนวณให้สามารถรับน้ำหนักหินได้ และควบคุมการก่อสร้างเองทุกชั้นตอน

พร้อมกับขอซื้อหินงอกหินย้อยจากคนงานระเบิดเขา ที่บ้านเขาวง ตำบลหน้าพระลาน อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี เมื่อได้หินมาแล้วก็ทำการคัดแยกกลุ่มหินประเภทสีของหิน เพื่อจัดหินให้เข้ากันได้ ล้างทำความสะอาดด้วยน้ำมะกรูด ใช้สว่านเจาะแกลนหินทุกก้อน แล้วใส่กาว บราโว่จากประเทศอิตาลี ผึงเหล็กขนาด 2-3 หุนเข้าไปในแกลนกลางหินตามจำนวนขนาดน้ำหนักของหิน เมื่อแห้งแล้วก็ใช้แรงคนงาน พระภิกษุสามเณร ช่วยกันยกติดตั้งเกาะแขวนห้อยติดกับเพดานซึ่งออกแบบไว้เพื่อรับน้ำหนักหินโดยเฉพาะ โดยเทพื้นเพดานด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก แล้วเสียบห้อยเหล็กลงมาไว้ เพื่อให้สามารถยกหินขึ้นห้อยแขวนติดตั้ง เชื่อมด้วยไฟฟ้า แล้วอุดปูนซีเมนต์เสริมแซมแต่งรอยต่อด้วยหินก้อนเล็กๆ จนเต็มพื้นที่ ทั้งเสา เพดาน ฝาผนัง แต่งฐานแท่นที่ตั้งองค์พระพุทธรูปโบราณ และคัดเลือกหินที่เป็นคริสตัล เป็นแก้วสีใสที่มีความสวยงามพิเศษส่วนหนึ่งใส่ไว้ในตู้กระจก ไว้ให้ดูได้อย่างใกล้ชิด ขนาดพื้นที่ถ้ำ กว้าง 12 เมตร ยาว 16 เมตร สูง 3 เมตร เป็นกุฏิทรงไทย 2 ชั้นครึ่ง ชั้นบนเป็นที่ทำงานของเจ้าอาวาส สร้างปี 2533 เสร็จปี 2536 รวมมูลค่าก่อสร้างทั้งสิ้น จำนวน 4,730,000 บาท

เมื่อวันที่ 22 มกราคม พ.ศ. 2536 สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก วัดบวรนิเวศวิหาร ได้เสด็จเยี่ยมชมเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชาวจังหวัดนครราชสีมาแล้ว ภายในถ้ำแห่งนี้ เป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ซึ่งได้รับมอบ

และอัญเชิญมาจากประเทศอินเดีย - เนปาล และที่เป็นที่เก็บรักษาพระพุทธรูปโบราณ พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ จำนวนหลายองค์ ซึ่งเป็นพระพุทธรูปแกะสลักหินทราย ศิลปะทวารวดี ลพบุรี อายุกว่า 300 ปี ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย เดิมอยู่ในพระอุโบสถหลังเก่าวัดพายัพ เปิดให้ประชาชนทั้งชาวไทย ชาวต่างประเทศ มาเที่ยวชม นมัสการ ทำบุญไหว้พระ หรือมาถวายสังฆทาน เจริญสมาธิภาวนา และใช้เป็นห้องอบรมศีลธรรมแก่นักเรียน นิสิต นักศึกษา ทุกระดับ และประชาชนทั่วไปทุกวัน

ถ้าหินงอกหินย้อยวัดพายัพแห่งนี้ บัดนี้ได้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ภาคภูมิใจของชาวโคราชอีกแห่งหนึ่ง มีคนจากทั่วโลกมาเที่ยวชม การเดินทางไปมาสะดวก อยู่ติดบริเวณอนุสรณ์สถานท่านท้าวสุรนารี รถเมล์ทุกสายผ่านหน้าวัดพายัพ ไม่เสียค่าเข้าชมใด ๆ แล้วท่านจะทำบุญ ขอเชิญชวนพี่น้องชาวจังหวัดนครราชสีมา ได้ช่วยกันประชาสัมพันธ์ แวะไปเยี่ยมชม ทำบุญไหว้พระ ถวายสังฆทาน เจริญสมาธิ สันทนาธรรม อบรมธรรมะ ได้ทุกวัน

2. วัดศาลาลอย

2.1 ประวัติความเป็นมา

วัดศาลาลอย ตั้งอยู่เลขที่ 205 ถนนรอบเมือง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง นครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา สังกัดคณะสงฆ์ธรรมยุต ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ 8 ไร่ 3 งาน 1 ตารางวา โฉนดที่ดินเลขที่ 5744 อาณาเขต ทิศเหนือจดห้วยลำคลอง ทิศใต้จดสวนผลไม้ของประชาชน ทิศตะวันออกจดหมู่บ้าน ทิศตะวันตกจดตึกแถวราษฎร์ อาคารเสนาสนะประกอบด้วย อุโบสถ กว้าง 25.50 เมตร ยาว 40.30 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2510 เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ศาลาการเปรียญ กว้าง 10 เมตร ยาว 20 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2534 เป็นอาคารทรงไทยคอนกรีตเสริมเหล็ก กุฏิสงฆ์ 10 หลัง เป็นอาคารไม้ 2 หลัง ครึ่งตึกครึ่งไม้ 4 หลัง และตึก 4 หลัง ศาลาอเนกประสงค์ กว้าง 11 เมตร ยาว 20 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2539 เป็นอาคารครึ่งตึกครึ่งไม้ และศาลาบำเพ็ญประโยชน์ 1 หลัง เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก อุโบสถเก่าแก่ ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระประธาน “พระพุทธมงคลนิมิต” ปูนียวัดภูมิ พระประธานนามว่า “พระพุทธมงคลนิมิต”

วัดศาลาลอย ตั้งเมื่อ พ.ศ. 2482 เป็นวัดเก่าแก่ที่สร้างมานานกว่า 100 ปี ตามประวัติศาสตร์กล่าวไว้ว่าท่านท้าวสุรนารี (คุณหญิงโม) พร้อมด้วยเจ้าพระยามหิธรราชบิดี สวามีของท่านเป็นผู้สร้าง เมื่อประมาณ พ.ศ. 2370 เมื่อท่านถึงแก่อนิจกรรมสวามีของท่านได้มาปณกิจศพ และก่อเจดีย์บรรจุอัฐิไว้ที่วัดนี้ เมื่อเดือน 5 ปี ชวด พ.ศ. 2395 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ พ.ศ. 2499 เขตวิสุงคามสีมา กว้าง 40 เมตร ยาว 80 เมตร การบริหารและการปกครอง มีเจ้าอาวาส เท่าที่ทราบนาม คือ 1. พระครูโสภณธรรมประดิษฐ์ พ.ศ. 2500- 2506 2. พระมี สุทฺธจิตโต พ.ศ. 2507- 2513 3. พระราชวรญาณ พ.ศ. 2514 ถึงปัจจุบัน การศึกษา มีโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม-บาลี เปิดสอนเมื่อ พ.ศ. 2514

2.2 โบราณสถานโบราณวัตถุ

2.2.1 อุโบสถ (หลังใหม่)

วัดศาลาลอย ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของตัวเมือง นครราชสีมา โดยแยกจากถนนรอบเมืองไปประมาณ 500 เมตร บนถนนเส้นทางโชคชัย-เดชอุดม วัดแห่งนี้ตั้งอยู่ติดกับลำตะคลองซึ่งไหลพาดผ่านตอนเหนือของตัวเมือง ไปลงสู่มแม่น้ำมูลและจุดเด่นของวัดแห่งนี้อยู่ที่อุโบสถ ซึ่งได้เริ่มต้นก่อสร้างเมื่อปี พ.ศ. 2507 ด้วยสถาปัตยกรรมประยุกต์สมัยใหม่ได้รับรางวัลดีเด่นแนวบุกเบิกอาคารทางศาสนา จากสมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ และได้รับรางวัลยอดเยี่ยมแนวคิดออกแบบ จากมูลนิธิเสถียรโกเศศและนาคะประทีป ในปี พ.ศ. 2516 เป็นอุโบสถที่ออกแบบก่อสร้างในลักษณะศิลปะไทยประยุกต์ผสมผสานระหว่างสมัยเก่ากับสมัยใหม่เข้าด้วยกันซึ่งอุโบสถมีโครงสร้างลักษณะการก่อสร้างเป็นรูปสำเภาได้คลื่นใช้วัสดุก่อสร้างพื้นเมืองคือกระเบื้องดินเผาด้านเกียน โดยนำมาประดับตกแต่งรอบ ๆ อุโบสถ

ภาพประกอบ 9 พระอุโบสถแบบเรือสำเภาได้คลื่น วัดศาลาลอย

อุโบสถที่มีลักษณะสวยงามแบบโบราณวัฒนธรรมเก่าแก่สร้างตั้งแต่สมัยท้าวสุรนารี (ย่าโม) กับเจ้าพระยามหินทรธิบดี เจ้าเมืองนครราชสีมา สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2370 หลังจากได้รับชัยชนะจากศึกสงครามปราบปรามเจ้าอนุวงศ์เมืองเวียงจันทร์แล้ว ปัจจุบันวัดศาลาลอยมีอุโบสถซึ่งก่อสร้างเมื่อปี พ.ศ. 2507 ด้วยสถาปัตยกรรมประยุกต์สมัยใหม่ เป็นอุโบสถที่ออกแบบก่อสร้างในลักษณะศิลปะไทยประยุกต์ผสมผสานระหว่างศิลปะสมัยใหม่เข้าด้วยกัน ซึ่งอุโบสถมีโครงสร้างลักษณะการก่อสร้างเป็นรูปสำเภาได้คลื่น ใช้วัสดุก่อสร้างพื้นเมือง คือกระเบื้องดินเผา

ด้านเกวียน โดยนำมาประดับตกแต่งรอบ ๆ อุโบสถ เช่น ด้านหน้าอุโบสถเป็นภาพพุทธประวัติดินเผาปั้น ตอนมารผจญผนังด้านหลังเป็นภาพดินเผาปั้น ตอนพระพุทธเจ้าเสด็จมาจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ส่วนบานประตูอุโบสถเป็นทองสัมฤทธิ์ลายนูน ภาพเล่าเรื่องพระเวสสันดรชาดก ทั้ง 13 กัณฑ์

ภายในอุโบสถมีพระประธานยืนปูนปั้นขนาดใหญ่ปางห้ามสมุทร ภายในองค์พระประธานบรรจุของมีค่าไว้หลายรายการ คือ แก้ว แหวน เงิน ทอง ที่มีผู้มีจิตศรัทธานำมาบรรจุถวายไว้เป็นพุทธบูชาและพระผงคล่องรางของขลัง เป็นอาทิ ด้านหน้าอุโบสถมีรูปเหมือนท้าวสุรนารี (ย่าโม) ทำนั่งพนมมือไหว้พระรับศีลฟังธรรมจำอุโบสถ (คืออุโบสถศีล 8 ข้อ) อยู่กลางสระน้ำ ตัวอุโบสถล้อมรอบด้วยกำแพงแก้วรูปเสมาปูนปั้นสีแดง ลัญลักษณ์เมืองเสมาเดิม ด้านข้างมีสถูปขนาดเล็ก จำนวน 5 องค์ เป็นที่บรรจุอัฐิของท้าวสุรนารี (ย่าโม) เป็นอัฐิท้าวสุรนารีที่ได้มีอยู่ประจำวัดแห่งนี้เป็นเวลาช้านับแต่ท่านได้สิ้นชีพ นับได้ว่าวัดศาลาลอยแห่งนี้ เป็นวัดที่มีความสำคัญต่อท้าวสุรนารีและประชาชนชาวเมืองนครราชสีมา เพราะเป็นแหล่งท่องเที่ยวประจำจังหวัดที่สำคัญยิ่งแห่งหนึ่ง ปัจจุบันอุโบสถหลังเดิม ซึ่งก่อสร้างมาเป็นเวลานาน ได้เกิดการชำรุดทรุดโทรมอย่างมาก

ภาพประกอบ 10 พระประธานภายในอุโบสถ วัดศาลาลอย

2.2.2 อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี เป็นอนุสรณ์สถานแต่วีรกรรมอันกล้าหาญของวีรสตรีไทย คือย่าโมซึ่งเป็นชื่อที่เรียกติดปากของประชาชนโดยทั่วไป สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2576 ตั้งอยู่กลางเมืองนครราชสีมา นิยมมาสักการบูชาขอพรจากย่าโมอยู่เสมอ อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารีแห่งนี้หล่อด้วยทองแดงรมดำ สูง 1.85 เมตร น้ำหนัก 325 กิโลกรัม แต่งกายด้วยเครื่องยกพระราชทานในทำเนียบ มีมือขวากุมดาบ ปลายดาบจรดพื้น ซ้ายท้าวสะเอว หันหน้าไปทางทิศตะวันตกซึ่งเป็นที่ตั้งของกรุงเทพมหานคร

ท้าวสุรนารี มีนามเดิมว่า โม เป็นภรรยาของปลัดเมืองนครราชสีมา (พระยามหิศราธิบดี ภายหลังเป็นเจ้าเมืองนครราชสีมา) เมื่อปี พ.ศ. 2369 เจ้านุวงศ์แห่งเมืองเวียงจันทน์ได้ยกกองทัพหลวงขนาดใหญ่เข้ายึดเมืองนครราชสีมา คุณหญิงโม ได้ชักชวนรบรวบรวมชาวบ้านเข้าต่อสู้ทำการรบต่อต้านกองทัพของเจ้านุวงศ์แห่งเมืองเวียงจันทน์ไม่ให้อีกกองทัพมาตีกรุงเทพมหานครได้เป็นผลสำเร็จ หลังจากที่ได้รับชัยชนะจากการสู้รบกับกองทัพเจ้านุวงศ์เมืองเวียงจันทน์แล้วพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่3 แห่งราชวงศ์จักรี ได้ทรงกรุณาโปรดเกล้า สถาปนาคุณหญิงโมให้เป็นท้าวสุรนารี วีรสตรีผู้กล้าของชาวไทย

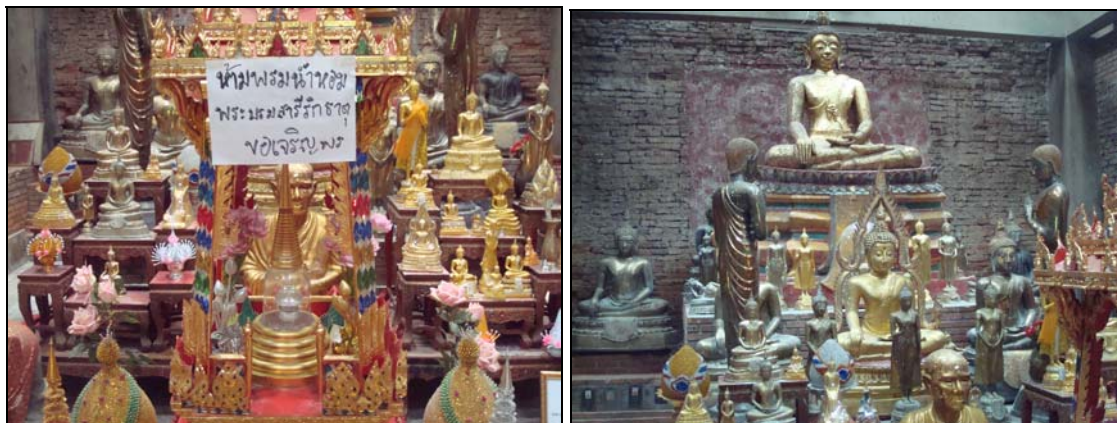
ภาพประกอบ 11 อนุสาวรีย์คุณย่าโม วัดศาลาลอย

2.2.3 พระอุโบสถหลังเก่า

การบูรณะอุโบสถวัดศาลาลอย ซึ่งเป็นโบราณสถานที่สำคัญในการศึกษาค้นคว้าทางประวัติศาสตร์ของชาติให้มั่นคงถาวร เพราะเป็นอุโบสถที่ก่อสร้างแบบศิลปะไทยประยุกต์รูปสำภาไต้คลื่น ใช้วัสดุพื้นเมืองกระเบื้องดินเผาदानเกวียนเป็นวัสดุในการก่อสร้างและ

ระดับตกแต่งหากเกิดการชำรุดเสียหายและสร้างขึ้นมาใหม่ต้องใช้งบประมาณเป็นจำนวนมาก โดยไม่สามารถจะรักษาสีลปะของเก่าดั้งเดิมไว้ได้ แต่หากทำการบูรณะจะสามารถรักษาสีลปะดั้งเดิมไว้ได้เป็นอย่างดี โดยใช้งบประมาณดำเนินการไม่มาก

ภาพประกอบ 12 พระพุทธรูปเก่าแก่ภายในพระอุโบสถหลังเก่า วัดศาลาลอย

เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัด เพราะเป็นวัดที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของชาติบ้านเมือง มีหลักฐานประวัติความเป็นมาของการก่อสร้างยาวนานและหลักฐานประวัติบุคคลผู้ก่อสร้างชัดเจน

เพื่อเป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาและค้นคว้าทางประวัติศาสตร์ของประชาชน นิสิต นักศึกษาและผู้สนใจโดยทั่วไป

เพื่อเป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณร และประชาชนโดยทั่วไป

เพื่อเป็นการร่วมเฉลิมฉลองการครองสิริราชสมบัติ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 แห่งราชวงศ์จักรีที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ 60 ปีในปี พุทธศักราช 2549 และเพื่อร่วมพระราชพิธีในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 แห่งราชวงศ์จักรี ทรงมีพระชนมพรรษา ครบ 80 พรรษา วันที่ 5 ธันวาคม 2550

2.3 การคมนาคม

วัดศาลาลอยเป็นวัดที่มีพระภิกษุสามเณรจำพรรษาอยู่เป็นประจำเป็นสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีและแผนกธรรม การเดินทางสู่วัดศาลาลอย เดินทางสะดวกสบาย โดยใช้เส้นทาง

เดินทางจากกรุงเทพมหานคร โดยใช้เส้นทางสาย สระบุรี- นครราชสีมา ระยะทาง 250 กิโลเมตร

เดินทางจากจังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดบุรีรัมย์ โดยใช้เส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 224 (ถนนเดชอุดม) จะผ่านตัวเมืองนครราชสีมา ซึ่งวัดศาลาลอยจะอยู่ด้านขวามือประตูวัดติดถนน

2.4 สังคมวัฒนธรรม

วัดศาลาลอย นี้ได้รับรางวัลดีเด่นด้านบุคลิกอาคารอุโบสถทางด้านศาสนา จากสมาคมสถาปนิกสยามในปี พ.ศ. ๒๕๑๖ สมควรจะได้รับความสะดวกสบายใจใส่ดูแลจากพวกเราประชาชนทั่วไป รวมทั้งราษฎรในพื้นที่ ในฐานะที่เป็นมรดกด้านสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมที่ควรอนุรักษ์ไว้เป็นอย่างยิ่ง วิกรกรรม ณ พุ่มสำริดของท้าวสุรนารี หรือที่ชาวไทยเรียกกันด้วยความคุ้นเคยว่าย่าโม ภรรยาปลัดเมืองนครราชสีมา ซึ่งนำชาวโคราชลุกขึ้นสู้รบกับกองทัพของเจ้าอนุวงศ์แห่งเวียงจันทน์ ที่เข้ายึดเมืองโคราชจนแตกพ่าย และสามารถบุกคูเมืองโคราชได้สำเร็จ ยังเป็นเรื่องที่ผู้คนรำลึกถึงคุณงามความดี และกราบขอพรจากย่าโมอยู่เสมอ นอกจากนั้นยังมีวัดศาลาลอยสถานที่สำคัญซึ่งใช้เป็นสถานที่บรรจุอัฐิของย่าโม ตามตำนานแห่งการสร้างวัดศาลาลอยเล่าว่าในปี พ.ศ.2370 ภายหลังจากชนะศึกแล้ว ย่าโมและท่านพระยาปลัดสามมิได้แวะพักทัพในการเดินทางเพื่อกลับเมืองโคราช ระหว่างนั้นท่านได้สั่งทำแพเสด็จทายเป็นรูปศาลา และให้ล่อน้ำไปตามลำตะคอง โดยตั้งจิตอธิษฐานว่าถ้าแพลอยไปหยุดลงตรงที่ใดจะสร้างวัดขึ้นไว้เป็นอนุสรณ์ ซึ่งแพนั้นก็ไหลมาติดตรงริมฝั่งลำตะคองอันเป็นที่ตั้งของวัดศาลาลอยแห่งนี้ ต่อมาภายหลังเมื่อย่าโมได้ถึงแก่อสัญกรรมลงเมื่ออายุ 81 ปี ในปี พ.ศ.2396 พระยาปลัดสามมิของท่านได้ให้ก่อเจดีย์บรรจุอัฐิของย่าโมไว้ที่วัดศาลาลอย วัดแห่งนี้จึงเป็นที่เคารพสักการะของชาวโคราชสืบมาจนถึงปัจจุบัน ชาวโคราชและชาวต่างถิ่นนิยมเดินทางมาสักการะรูปปั้นและเจดีย์บรรจุอัฐิย่าโมที่วัดศาลาลอยนี้ เพื่อบนบานขอพรย่าโมให้ปกป้องคุ้มครอง โดยเฉพาะในเรื่องของความรักและคู่ครอง มีความเชื่อว่าย่าโมจะสามารถคลบนาคให้สมหวังได้ในที่สุด และเมื่อได้รับความสำเร็จดังใจอธิษฐานแล้ว ก็มักจะแก้บนด้วยเพลงโคราชที่มีทั้งนักร้อง และนักร้องแต่งตัวสวยงาม เพราะเชื่อว่าย่าโมนั้นชอบฟังเพลงโคราชเป็นชีวิตจิตใจ วัดศาลาลอย นั้นตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ของตัวเมืองโคราชอำเภอเมือง ติดกับ ลำตะคอง ซึ่งไหลลงสู่ แม่น้ำมูล เป็นวัดที่มีพระอุโบสถ แบบผสมผสานระหว่างศิลปะใหม่และศิลปะอยุธยา เป็นลักษณะศิลปะประยุกต์ มีพระอุโบสถเก่าแก่อายุกว่า 100 ปี และพระอุโบสถหลังใหม่ ก็เป็นลักษณะ ศิลปะไทยประยุกต์ โดยสร้างเป็นรูปสำเภาคัดขึ้น ใช้วัสดุพื้นเมือง คือใช้กระเบื้องดินเผาด่านเกวียน วัดนี้ได้รับรางวัลดีเด่นแนว บุคลิกอาคารทางศาสนา ส่วนภายในอุโบสถนั้น ก็จะมีพระประธานปูนปั้นสีขาว ปางห้ามสมุทร หรือปางห้ามญาติ พระหัตถ์ทั้งสองยกขึ้น มีประตูเดียว และด้านหน้า ก็จะมีบานประตูโลหะรมควัน และที่บานประตูทั้งภายใน และภายนอกจะ

เป็น ภาพเล่าเรื่อง เวชสันดรชาดก ทั้ง 13 กัณฑ์ ความสำคัญของวัดนี้ คือ เป็นวัดที่คุณย่าโม ได้เสียดวงพระขรรค์ และเสียดวงพระขรรค์ไปหยุดที่ใดจะสร้างวัดที่นั่น แล้วจึงสร้างขึ้นที่นี่และใช้ชื่อว่า วัดศาลาลอย และที่นี่เป็นสถานที่บรรจุอัฐิคุณย่าโม ชมการเล่นเพลงโคราชแก่นบนคุณย่า (บางวันก็อาจจะมีคนมาแก่นบนบางวันอาจไม่มี) แล้วเข้าไปไหว้พระที่ศาลามหาบูรพปรมาจารย์แพทย์ใหญ่ ชิวโกมารักจ้ ซึ่งเป็นแพทย์ของพระพุทธเจ้า จะมีวิธีการแนะนำการรักษาโรคด้วยการกำหนดจิต โดยนำผลไม้มาถ่มนมัสการแล้วนำกลับไปรับประทานจะหายจากโรคที่เป็นอยู่

3. วัดอีสาน

วัดเก่าแก่ของเมืองโคราช ได้แก่ วัดบูรพ์ วัดอีสาน วัดพายัพ ตั้งอยู่ในตัวเมืองเก่า ณ ทิศตามชื่อวัด วัดกลางอยู่กลางเมือง ปัจจุบันเป็นพระอารามหลวงชื่อ วัดพระนารายณ์มหาราช นอกจากนี้ยังมีวัดสระแก้ว วัดบึงอูร์มบึงใหญ่ วัดแจ้ง วัดสมอราย และวัดสามัคคี วัดทั้งหมดนี้เป็นวัดโบราณคู่บ้านคู่เมืองสมัยเริ่มสร้างเมืองโคราช ทุกวัดอยู่ในเขตอำเภอเมือง เป็นที่น่าสนใจสำหรับนักท่องเที่ยวที่นิยมชมของโบราณ

3.1 ประวัติความเป็นมา

วัดอีสาน ตั้งอยู่ที่ถนนกุดัน ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ 11 ไร่ 44 ตารางวา โฉนดที่ดินเลขที่ 48 อาณาเขต ทิศเหนือประมาณ ยาว 5 เส้น 10 วา จดถนนพลแสน ทิศใต้ประมาณ ยาว 4 เส้น 15 วา จดที่เอกชน ทิศตะวันออกประมาณ ยาว 1 เส้น 15 วา จดถนนกุดัน ทิศตะวันตกประมาณ ยาว 2 เส้น 12 วา 2 สอก จดทางสาธารณะ มีที่ธรณีสงฆ์จำนวน 2 แปลง เนื้อที่ 2 ไร่ 1 งาน 49 ตารางวา โฉนดที่ดินเลขที่ 105.84 อาคารเสนาสนะประกอบด้วย อุโบสถ 1 หลัง ศาลาการเปรียญ 1 หลัง กุฏิสงฆ์ 4 หลัง เป็นอาคารครึ่งตึกครึ่งไม้ 3 หลัง เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก 1 หลัง และศาลาบำเพ็ญกุศล 1 หลัง

วัดอีสาน ตั้งเมื่อ พ.ศ. 2220 โดยชาวบ้านบริเวณวัดอีสาน และผู้มีจิตศรัทธาได้ร่วมกันก่อสร้างวัดขึ้น ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ วันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2240 เขตวิสุงคามสีมา กว้าง 17.70 เมตร ยาว 26.90 เมตร การบริหาร และการปกครอง มีเจ้าอาวาสเท่าที่ทราบนาม คือ 1. พระอธิการ เล 2. พระมหาอิศม ญาณวฑฺฒโต 3. พระมหาแก้ว 4. พระโกศล 5. พระครูปลัดสมพงษ์ มหาพโล 6. พระมหาบุญธรรม กลยาโณ

3.2 วัดเก่าแก่ 6 วัด กับประตูเมือง 4 ประตู

ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงครองราชอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา ได้ทรงเลือกสถานที่ในการสร้างเมืองนครราชสีมา ทรงโปรดฯให้ช่างชาวฝรั่งเศสเขียนแปลนก่อสร้างเป็นรูปเหลี่ยม พื้นที่เมืองเก่าของนครราชสีมา มีเนื้อที่ 1,000 ไร่ โดยการออกแบบให้มีคูคลองน้ำล้อมรอบเพื่อป้องกันข้าศึก มีกำแพงและประตูเมือง 4 ประตู คือ ประตูชุมพล ประตูพล

แสน ประตูปลัดด้าน และประตูไชยณรงค์ (หรือประตูผี) ภายในกำแพงเมืองเก่าได้ทรงให้สร้างวัดขึ้นจำนวน 6 วัด คือ วัดพระนารายณ์มหาราช (วัดกลางนคร), วัดบึง, วัดพายัพ, วัดอิสาน, วัดบูรพ์, และวัดสระแก้ว

สมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. 2199 - พ.ศ. 2231) มีพระราชดำริว่าดินแดนภาคอีสานเป็นฉนวนป้องกันการรุกรานของขแมร์(เขมร) ลาว ญวน และเป็นหัวเมืองใหญ่ควบคุมเขมรป่าดงที่ขึ้นแก่ไทย ขณะนั้นมีเมืองเสมา เมืองโคราช และเมืองพิมาย เป็นชุมชนใหญ่ควรจะต้องตั้งเป็นหน้าด่านได้ จึงโปรดให้สร้างเมืองที่มีป้อมปราการแบบฝรั่ง ในฐานะเมืองสำคัญชายพระราชอาณาเขต โดยเกณฑ์ช่างจากกรุงศรีอยุธยาเกณฑ์แรงงานจากเมืองโคราชกับเมืองเสมาช่วยกันสร้างเมืองใหม่ ห่างจากเมืองโคราชเก่าในท้องที่อำเภอสูงเนิน ไปทางทิศตะวันออก 800 เส้น (32 กิโลเมตร) ซึ่งก็คือ พื้นที่ตัวเมืองเก่า บริเวณเขตกำแพงเมือง และคูเมืองในปัจจุบัน

มีนายช่างชาวฝรั่งเศสเป็นผู้วางผังเมือง ผังเมือง มีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยม รูปกลองชัยเกริ มีความกว้างประมาณ 1,000 เมตร (มาตราวัดของไทย : 25 เส้น) ยาวประมาณ 1,700 เมตร (มาตราวัดของไทย : 43 เส้น) มีพื้นที่ภายในประมาณ 1,000 ไร่ (1.60 ตร.กม.) ขุดคูกว้าง 20 เมตร (10 วา) และลึก 6 เมตร (3 วา) ยาวล้อมรอบเมือง มีโครงข่ายถนนภายใน ตัดกันมีรูปแบบเป็น ตารางหมากรุก (Grid pattern system) ก่อสร้างกำแพงเมือง โดยก่ออิฐขึ้นจากหินศิลาแลง มีความสูง 6 เมตร (3 วา) ยาวโดยรอบ 5,220 เมตร (2,610 วา) บนกำแพงมีใบเสมาโดยรอบ จำนวน 4,302 ใบ

เดิมนั้น ก่อนการก่อสร้างกำแพงเมือง ใบเสมาบนกำแพง ใ้ด้ออกแบบไว้ให้ มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมตามแบบของฝรั่ง แต่ต่อมาเมื่อมีการก่อสร้าง พระยมราช (สังข์) เจ้าเมืองนครราชสีมา ได้เปลี่ยนแปลงลักษณะใบเสมาให้เป็นแบบของไทยแทน มีป้อมประจำกำแพงและป้อมตามมุมกำแพงรวม 15 ป้อม มีประตูเมืองกว้าง 3 เมตร (1 วา 2 สอก) จำนวน 4 ประตู โดยประตูเมืองทั้ง 4 เป็นทางเข้าออกเมืองทั้งสี่ทิศ

บริเวณ ชุมประตูเมือง จะมีหอยามรักษาการณ์ - เสิงเทิน รูปแบบเป็นทรงไทยโบราณศิลปะสมัยอยุธยา หลังคามุงด้วยกระเบื้องดินเผา มีข้อฟ้าใบระกาเหมือนกันหมดทุกแห่ง มีชื่อเรียกประตูเมืองทั้ง 4 นี้ว่าเมื่อ ระยะเวลาผ่านไป สิ่งก่อสร้างบางอย่างได้ถูกทำลายลง เมื่อครั้งที่ได้เกิดศึกกับเจ้าอนุวงศ์ แห่งกรุงเวียงจันทน์ ที่ได้เข้ามายึดเมืองนครราชสีมา ประกอบกับส่วนหนึ่งถูกสภาพภูมิอากาศ และภัยธรรมชาติ เช่น แสงแดด ลม และ ฝน ทำลายเสียหายไปบ้าง ทำให้ทรุดโทรมลง เหลือแต่เพียงประตูเดียวก็คือประตูชุมพลที่ยังหลงเหลือโครงสร้างเดิมไว้อยู่ ประตูเมืองเดิมนั้นมี 4 ประตู คือ

1. ประตูชุมพล
2. ประตูพลแสน
3. ประตูพลด้าน

4. ประตูละเอียด

ประตูละเอียด : ประตู เมืองทางทิศตะวันตกของเขตเมืองเก่า เป็นประตูเมืองเพียงแห่งเดียว ในบรรดาประตูเมืองทั้งหมด 4 ประตูของเมืองนครราชสีมา ที่ยังคงสภาพเดิมอยู่พร้อมกำแพงเมืองเก่า สำหรับ ชื่อประตู "ชุมพล" นั้นหมายความถึง ที่ชุมนุมพลส่วนใหญ่ เป็นประตูสำหรับเตรียมไพร่พล และออกศึก เนื่องจากมีภูมิประเทศเปิดกว้าง ไม่มีป้อมปราการตามธรรมชาติเหมือนประตูอื่น ๆ ในอดีตมีความเชื่อว่า เมื่อลอดผ่านประตูชุมพลไปทำศึกแล้ว จะแคล้วคลาดได้กลับบ้านเมือง เนื่องจากตัวเมืองปัจจุบัน ได้มีขยายออกไปยังบริเวณรอบนอกไปทางทิศเหนือ ทิศใต้ และทิศตะวันตกของเขตเมืองเก่าเดิม ส่งผลทำให้ปัจจุบัน ประตูชุมพลจึงเสมือนตั้งอยู่กลางเมือง ต่อมาทางหน่วยราชการของจังหวัดนครราชสีมา ได้สร้างอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี (ย่า โม) แล้วนำมาประดิษฐานบนแท่นสูง ตรงบริเวณหน้าประตูชุมพล ซึ่งได้มีการถมคูเมืองทางด้านทิศตะวันตกบางส่วน เพื่อทำเป็นพื้นที่ก่อสร้าง สำหรับ หอ ขามรักษาการณ์ทรงไทย, ประตูเมือง และกำแพงเมืองโบราณที่ชำรุด ทรุคโทรมพังลงไปมากนั้น ทางราชการได้บูรณะซ่อมแซม และสร้างขึ้นมาใหม่บางส่วน โดยคงไว้ซึ่งรูปแบบและศิลปะการก่อสร้างตามของเดิมไว้ทั้งหมด พร้อมกับ ได้ัญเชิญอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี (ย่าโม) ทั้งหมดมาสร้างและตั้งขึ้น ณ บริเวณที่ปัจจุบัน ครอบงำทุกวันนี้

อนึ่ง ประตูชุมพล ทางกรมศิลปากร ได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณวัตถุสถานแห่งชาติ เมื่อวันที่ 3 มกราคม พ.ศ. 2480 และ กำแพงเมืองโคราช ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณวัตถุสถานแห่งชาติ เมื่อวันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2479

ประตูละเอียด ในปี ค.ศ.1893 ประตู เมืองทางทิศเหนือ เรียกกันทั่วไปว่า "ประตูน้ำ" เป็นเพราะประตูนี้หันหน้าสู่ ลำตะคอง ซึ่งเป็นคลองกั้นคูเมืองอีกชั้นหนึ่ง เป็นลำน้ำสาขาของแม่น้ำมูล ในอดีตจะใช้ลำตะคองในการชลประทาน และเป็นเส้นทางคมนาคมทางน้ำ สำหรับชื่อประตู "พลแสน" นั้นหมายถึง ต้องมีกำลังพลถึงแสนหนึ่ง จึงจะสามารถบุกเข้ามายังประตูนี้ได้

ประตูละเอียด : ประตู เมืองทางทิศใต้ ชาวเมืองเรียกประตูนี้ว่า "ประตูผี" เนื่องจากในอดีต มีประเพณีความเชื่อว่ามีคนตายขึ้นในเมือง ห้ามมีการเผา หรือฝังเอาไว้ในเมือง ให้ออกไปจัดการกันที่นอกเมือง โดยให้นำศพผ่านออกทางประตูนี้เพียงประตูเดียว นอกจากนั้นแล้วทางทิศใต้ยังมีบึงใหญ่ มีชื่อเรียกว่า "หนองบัว" สำหรับชื่อประตู "ละเอียด" นั้น เนื่องมาจากเมื่อยามเกิดศึกสงคราม ประตูนี้เป็นจุดยุทธศาสตร์ที่ยากต่อการโจมตีของข้าศึก เพราะภูมิประเทศด้านนี้ เต็มไปด้วยหนองน้ำขนาดใหญ่ และเล็ก แต่ในปัจจุบัน หนองน้ำเหล่านั้นได้ถูกลบไปหมดแล้ว

ประตูละเอียด : ประตู เมืองทางทิศตะวันออก ชาวเมืองเรียกประตูนี้ว่า "ประตูตะวันออก" หรือ "ประตูทุ่งสว่าง" แต่เดิม ทิศนี้มีบึงใหญ่ที่เรียกว่า "ทะเลหญ้าขาว" มีพื้นที่กว้างไม่น้อยกว่า 10 ตารางกิโลเมตร ส่วนกลางเป็นบึงใหญ่ และมีพื้นที่สำหรับเลี้ยงสัตว์พาหนะ

ซึ่งเป็นที่ตั้งของ "วัดทุ่งสว่าง" สำหรับชื่อประตู "พลล้าน" นั้น นัยว่าเพื่อเป็นการข่มขวัญข้าศึก ที่ถึงจะยกทัพมาตีก็สู้ไม่ได้

ในปัจจุบัน ประตูเมือง 3 ประตู ได้แก่ ประตูพลแสน, ประตู พลล้าน และประตูไชยณรงค์ ได้มีการบูรณะ และก่อสร้างใหม่ โดยทำการรื้อถอนประตูเมืองและกำแพงเมืองเดิมที่มีสภาพชำรุดทรุดโทรม ในลักษณะของซุ้มประตูทั้ง 3 นั้น ได้ออกแบบลักษณะเป็นศิลปะร่วมสมัย โดยยึดเค้าโครงเดิมของประตูเมือง และกำแพงเมืองแบบเดิม ทั้งนี้ในช่วงเวลาที่ก่อสร้างซุ้มประตูใหม่นั้น พื้นที่ตัวเมืองมีการขยายเพิ่มขึ้น และได้มีการขยายถนนออกไปทางประตูเมืองทั้ง 3 จากเดิมในอดีตมาก จึงทำให้การออกแบบซุ้มประตูมีความกว้างเพื่อรองรับกับการจราจรและรถยนต์ที่สัญจรเข้าออกผ่านซุ้มประตูเมืองทั้ง 3 เป็นอย่างดี

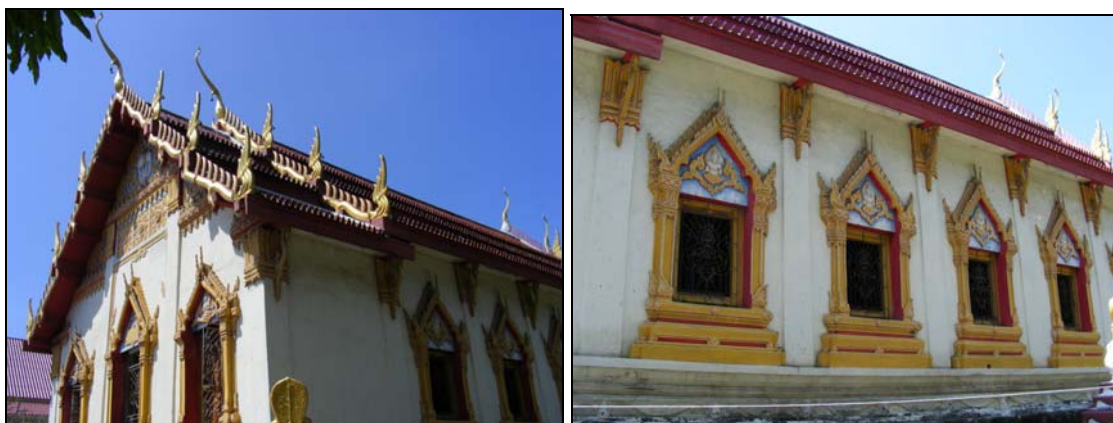
การบูรณะ และก่อสร้าง ประตูพลแสน ประตูพลล้าน และประตูไชยณรงค์ การก่อสร้างประตูเมืองขึ้นใหม่ 1 ใน 3 ประตู ปี พ.ศ. 2530 เมื่อ พ.ศ. 2530 นายสมบุญ ไทยวัชรามาศ ผู้ว่าราชการจังหวัดนครราชสีมาในขณะนั้น ได้พิจารณาเห็นว่าเป็นปีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช จะทรงเจริญพระชนมายุ 60 พรรษา ในวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2530 และรัฐบาล ได้กำหนดให้เป็นปีเฉลิมพระเกียรติแต่พระเจ้าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และ เป็นปีท่องเที่ยวไทย สมควรจะได้ดำเนินการก่อสร้างถาวรวัตถุให้เป็นกิจกรรมเพื่อเฉลิมพระเกียรติ และถวายความจงรักภักดีแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงได้จัดทำโครงการก่อสร้างกำแพงและซุ้มประตูเมืองนครราชสีมาอีก 3 ประตู ซึ่งหักพัง และถูกรื้อสูญไปแล้ว ให้มีครบทั้ง 4 ประตู ตามที่เคยมีมาตั้งแต่โบราณ

3.3 สถานที่น่าสนใจในวัด

เป็นวัดที่มีพระพุทธรูปโบราณชื่อพระศรีรัตนปราติการส ซึ่งประดิษฐานอยู่ในอุโบสถเป็นพระพุทธรูปเก่าแก่ศิลปะกรรมสมัยอยุธยาตอนปลาย เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย และมีพระพุทธรูปปางห้ามสมุทรอยู่ด้านซ้ายและด้านขวามือของพระองค์ประธาน และมีความศักดิ์สิทธิ์มากเพราะเป็นพระเก้านสมัยท้าวสุรนารี (ย่าโม) อุโบสถเป็นรูปทรงสวยงามสถานที่รอบอุโบสถก็มีทิวทัศน์ที่สวยงามมีต้นไม้ดอกเป็นแถวสภาวะสิ่งแวดล้อมดี ในด้านกิจกรรมของวัดอิสานนั้น จะมีการอุปสมบทหมู่ช่วงวันที่ 5 ธันวาคมหาราช ของทุกปี จะมีข้าราชการทหารตำรวจ ประชาชนทั่วไปมาอุปสมบท จำนวน 100 กว่า ชีวิต และอีกกิจกรรมหนึ่งคือการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนของทางวัดก็จะจัดให้มีการอบรมสามเณรตลอดโครงการฯ และอีกโครงการหนึ่งคือการอบรมเข้าค่ายพุทธบุตรพุทธธรรม 3 วัน 3 คืน หรือ 7 วัน 7 คืน จะมาพักอยู่ที่วัดอิสานในด้านการอบรมจะมีพระวิปัสสนาและคณาจารย์ที่ทรงคุณวุฒิมาอบรมเป็นประจำ

3.3.1 โบสถ์ เป็นพระอุโบสถทรงไทยสมัยใหม่ มีชื่อฟ้าใบระกา
ที่สวยงาม

ภาพประกอบ 13 โบสถ์วัดอิสาน

ภาพประกอบ 14 สถาพรอบโบสถ์วัดอิสานที่มีความร่มรื่น

3.3.2 พระศรีรัตนปราติการส เป็นพระพุทธรูปโบราณชื่อพระศรีรัตนปราติการส ซึ่งประดิษฐานอยู่ในอุโบสถเป็นพระพุทธรูปเก่าแก่ศิลปกรรมสมัยอยุธยาตอนปลาย เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยและมีพระพุทธรูปปางห้ามสมุทรอยู่ด้านซ้ายและด้านขวามือของพระองค์ ประชาน และมีความศักดิ์สิทธิ์มากเพราะเป็นพระเก้านุ่่นสมัยท้าวสุรนารี

ภาพประกอบ 15 พระศรีรัตนปราติการส พระประธานในโบสถ์ วัดอีสาน

4. วัดสุทธจินดา

วัดสุทธจินดา ตั้งอยู่ ณ บ้านเลขที่ 774 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา 30000 อยู่ใจกลางเมือง มีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนให้การอุปถัมภ์วัดสุทธจินดา อีกทั้งมีประชากร หน่วยงาน วัด สถานที่สำคัญจำนวนมากและมีความเจริญในด้านวัฒนธรรม เป็นวัดที่ง่ายต่อการศึกษาค้นคว้าหาข้อมูล และมีประวัติวัดที่เก่าแก่ นำศึกษาประวัติและความเป็นมาของชุมชน

ที่ตั้งวัดสุทธจินดามีเนื้อที่ 24 ไร่ 3 งาน 9 ตารางวา ปัจจุบันจัดสร้างกำแพงคอนกรีตกำหนดเขตเป็นบริเวณวัดไว้ทั้ง 4 ด้าน ดังนี้

ด้านทิศตะวันออก กำแพงยาวตามแนวถนนราชดำเนิน 278.80 เมตร

อาณาเขตทิศเหนือยาว 159 เมตร

อาณาเขตทิศใต้ยาว 147 เมตร

อาณาเขตทิศตะวันตกยาว 282 เมตร

และปัจจุบันนี้ได้สร้างเสนาสนะเพิ่มขึ้นมาใหม่ เพราะในอดีตเป็นกุฏิไม้หลังเก่า ใต้ชื่อของเก่าออกแล้วทำใหม่สร้างเป็นกุฏิ อิฐปูนซีเมนต์คอนกรีตเสริมเหล็กสองชั้น เช่น กุฏิบูรคาม บริรักษ์ กุฏิกองทัพบก กุฏิธนาคารกรุงเทพฯ กุฏิขุนบรรจง กุฏิหอฉัน เป็นต้น เพราะในอดีตมีแต่กุฏิไม้หลังเก่า ยกเว้นแต่สองกุฏินี้ยังคงเหมือนเดิม คือ กุฏิสองเมือง กุฏิเมณะรุจิ และศาลาการเปรียญ แต่ก็มีการบูรณะใหม่บ้างเป็นบางส่วนและทุกวันนี้ก็มีการเปลี่ยนแปลงไปอีก ชั้นหนึ่ง คือ

แต่ก่อนจะมีแต่โรงเรียนเด็กเล็กหรือโรงเรียนอนุบาล แต่เดี๋ยวนี้เปิดการเรียนการสอนตั้งแต่อนุบาล
ชั้นประถมจนถึงชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย ทุกวันนี้ยังมีการสร้างอาคาร
ซีเมนต์คอนกรีตเสริมเหล็กขึ้นมาอีกสองหลัง คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัยสูง ๖ ชั้น
และอาคารหอประชุมอนุเคราะห์ ในปัจจุบันกำลังจะเสร็จสมบูรณ์

4.1 ประวัติความเป็นมา

ความเป็นมาของวัดสุทธจินดา แต่เดิมก่อนที่จะมาเป็นวัดสุทธจินดาใน
ปัจจุบันมีวัดเก่าอยู่สองวัด คือวัดบรมจินดาอยู่ทางส่วนใต้ มีเขตแต่สระข้างพระอุโบสถไป
วัดสมบูรณจีวรารามที่ประชาชนเรียกกันว่าวัดหน้าท้อบ้าง วัดเมรุบ้าง วัดใหม่บ้าง อยู่ทางส่วน
เหนือ มีเขตแต่คลองผ่านกลางวัดไปท่ามกลางระหว่างสองวัดนี้ อันเป็นที่ตั้งศาลาการเปรียญอยู่เดียว
นี่ เป็นสวนของหลวงเทพานุพัฒน์ (เปลี่ยน สุรกุลต์) ซึ่งเจ้าของยกให้นางกระจางภรรยาคนที่สอง
และภายหลังนางกระจางยกให้เป็นที่ปลูกสร้างโรงเรียนสตรีประจำจังหวัด (คือโรงเรียนสุนารีวิทยา)
วัดทั้งสองนี้เล่ากันว่า วัดบรมจินดาพระบรมราชบรรหารเจ้าของที่ดินด้านหน้าวัดกับพวกมีเงินอ่วม
และเงิน น้อย เป็นต้น พร้อมทั้งบุตรภรรยาด้วยกันสร้าง ชื่อวัดก็ตั้งตามผู้สร้างคือคำว่า บรม มาจาก
บรมราชบรรหาร จิน มาจากจินดา "ดา" มาจากภาษาพื้นเมืองว่า ด้วยหรือด้วยกัน รวมคำว่าวัดนี้
พระบรมราชบรรหารกับเงินร่วมกันสร้างแต่จะสร้างศกไหนไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด

สันนิษฐานว่าคงสร้างเป็นกุฎีสองหลังหรือสองคณะกับหอรบซังและ
โรงพระอุโบสถ กุฏิเหล่านี้เหลือมาถึงสมัยรวมวัด คือเมื่อเงินทองคำและนางสวนภรรยาเรือรวมกันมี
กุฎีสองหลัง ส่วนพระอุโบสถตั้งอยู่ที่ศอกเนย์ของหมู่กุฏิห่างราว 15 วา พื้นปูนถืออิฐลาดซีเมนต์ฝา
กระดานหลังคามุงสังกะสีและวัดสมบูรณจีวราราม ก็มีชื่อตามผู้สร้าง คือนางสมบูรณและเจ๊กจิว
หรือหลวงพรหมเสนา ภรรยาสามีเป็นผู้สร้างและสร้างในสวนของตน เรียกว่าวัดหน้าท้อ เพราะอยู่
หน้าท้อคลองและชื่อนี้เรียกกันเป็นส่วนมาก เรียกว่าวัดเมรุ เพราะมีเมรุเผาศพ ซึ่งเงินนี้สร้างขึ้น
เรียกว่าวัดใหม่เพราะสร้างที่หลังวัดบรมจินดา วัดนี้เมื่อแรกสร้างจะมีถาวรวัตถุอะไรบ้าง มาทราบแต่
เมื่อรวมวัดว่า ของเก่าวัดนี้มีโรงพระอุโบสถฝาไม้ พื้นปูนอิฐลาดซีเมนต์ หลังคามุงกระเบื้องดินเผา
หนึ่งหลัง ศาลาโรงธรรม ฝาแถบเดียวมุงกระเบื้องซีเมนต์หนึ่งหลัง และกุฎีสี่หลังมุงกระเบื้องข้าง
สังกะสีบ้าง

ต่อมาเมื่อทางราชการจัดการย้ายศาลารัฐบาลมณฑลมาจากกลางเมือง
ซึ่งอยู่ทางทิศเหนือวัดพระนารายณ์มหาราช มาตั้งที่มุมกำแพงเมืองทิศตะวันตกเฉียงใต้ เมื่อสร้าง
ศาลารัฐบาลเป็นตึกสองชั้นและตึกอื่น ๆ ที่จำเป็นเสร็จแล้วได้รื้อกำแพงเมืองด้านตะวันตก เปิด
สนามหน้าศาลารัฐบาลแล้วให้มองเห็นที่ทำการรัฐบาลและสนามงามสง่าแล้ว ย่อมแลเห็นวัดสมบูรณ
จีวรารามและวัดบรมจินดาอันตั้งอยู่นอกคูเมือง ชำรุดทรุดโทรมไม่สง่างาม ควรคู่กับศาลารัฐบาล
มณฑล

พ.ศ. 2467 คณะข้าราชการทหารพลเรือนและพ่อค้าคบคิด ซึ่งมีพระยาเพชรปาณี (ดั่ง รักตประจิดร) สมุเทศาภิบาลมณฑลนครราชสีมาเป็นประธาน ได้ปรึกษากันว่า เมืองนครราชสีมาเป็นหัวเมืองเอกในภาคอีสาน การพระศาสนายังไม่เจริญรุ่งเรืองเหมือนบางมณฑลที่เจริญแล้ว เนื่องจากเจ้าคณะมณฑลมิได้สถิตอยู่ที่มณฑล ควรจะอาราธนาเจ้าคณะมณฑลให้มาสถิตอยู่ประจำเมือง จึงมีความเห็นชอบพร้อมกันว่า ควรจะรวมวัดสมบูรณ์จิวส์มารวมกับวัดบรมจินดาให้เป็นวัดเดียวกัน และสร้างสรรค์ขึ้นเป็นใหญ่ให้สวยงาม ควรเป็นศรีสง่าแก่บ้านเมือง สมเป็นวัดที่สถิตของพระมหาเถระ ครั้นปรึกษาดกลงกันแล้ว จึงมีใบบอกลงไปกราบทูลพระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหลวงชินวราวุฒินันท์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า สมเด็จพระสังฆราชเจ้าทรงอนุโมทนา ปรานออนุญาตให้จัดการไปตามประสงค์ และทรงประทานนามวัดที่จะสถาปนาขึ้นใหม่นี้ว่า "วัดสุทธจินดา"

ครั้นแล้วสมุเทศาภิบาลได้ตั้งคณะกรรมการขึ้นชุดหนึ่งเพื่อดำเนินการในเรื่องนี้ คณะกรรมการได้บอกบุญเรียไรในมณฑลนครราชสีมาแต่เดิมมี 3 จังหวัด คือ นครราชสีมา, บุรีรัมย์ และชัยภูมิ ได้เงิน 78,092 บาท 40 สตางค์ พระยาเพชรปาณีสละเงินเดือนหนึ่งเดือน 1,000 บาท ใน พ.ศ. 2468 เหมาช่างต่างประเทศสร้างพระอุโบสถ รูปทรงถ่ายจากแบบพระอุโบสถวัดปริณายก กรุงเทพมหานคร กว้าง 10 เมตร ยาว 23.50 เมตร สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2472 สิ้นเงินสร้าง 50,000 บาท และในปีนั้น ได้สร้างกำแพงด้านหน้าวัดด้วยคอนกรีต สิ้นเงิน 9,800 บาท พ.ศ. 2468 ชาวนครราชสีมาร่วมบริจาคทรัพย์สร้างตึกหอสมุด กว้าง 8 เมตร ยาว 12 เมตร อุทิศกุศลถวายพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว สิ้นเงินสร้าง 6,000 บาท

ในปีนี้เอง ทางราชการรวมมณฑลนครราชสีมา มณฑลอุบลราชธานี และมณฑลร้อยเอ็ด เข้าเป็นมณฑลนครราชสีมา ย้ายพระยาเพชรปาณีไปเป็นสมุเทศาภิบาลมณฑลพิษณุโลก และตั้งพระยาเพชรดา (สอาด ณ ป้อมเพชร) มาเป็นสมุเทศาภิบาลนครราชสีมา ฝ่ายคณะสงฆ์ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ครั้งที่เป็นพระโพธิวงศาจารย์ เจ้าคณะมณฑลอุบลราชธานี วัดสุปัฏนาราม มาเป็นเจ้าคณะมณฑลนครราชสีมาระหว่างนั้น ท่านคงยังว่าการคณะสงฆ์อยู่ที่วัดบวรนิเวศวิหาร พระยาเพชรดาจึงไปอาราธนามาอยู่วัดสุทธจินดา เมื่อท่านรับแล้วได้ขอพระโพธิวงศาจารย์ (สังข์ทอง นาควโร พันธุ์เพ็ง ป.ธ. ๕) เมื่อครั้งยังเป็นพระเปรียญอยู่ที่วัดบวรนิเวศวิหาร มาเป็นผู้ช่วยเจ้าคณะมณฑล และตั้งพระอันดับส่วนหนึ่งจากวัดสุปัฏนารามมารอคอยอยู่ด้วย

ถึงวันที่ 8 พฤษภาคม 2470 เวลา 15.00 น. คณะราชการและประชาชน มีพระยาเพชรดาเป็นประธาน จัดขบวนแห่เจ้าคณะมณฑลและพระอนุจร ซึ่งมาพักรออยู่ที่วัดแจ้งในมาสู่วัดสุทธจินดา ด้วยขบวนแห่อันมโหฬาร และได้ถวายอัฐบริขารเป็นอาคันตุกะทานตามศรัทธาของประชาชน การรวมวัดก็เป็นอันเรียบร้อย ยิ่งความปิติแก่ประชาชนทั่วไป ต่อมาพระยาเพชรดา มาปรารภว่า ทุนการก่อสร้างวัดก็พอจะยังการให้เป็นไปได้ ถ้าได้หาทุนสักก้อนไว้เป็นค่าภัตตาหาร ก็ได้ชื่อว่าได้ตั้งหลักความเจริญเบื้องต้นให้กับวัด จากนั้นได้จัดการบอกบุญทอดกฐินมาโดยลำดับ เวลา

7 ปี ได้เงิน 16,420 บาท 14 สตางค์ ส่วนตัวก็ได้บริจาคบำรุงภัตตาหารเดือนละ 30 บาท ตลอดเวลาที่รับราชการอยู่ที่เมืองนี้ คณะราชการและพ่อค้าประชาชนหลายท่านก็ได้บริจาคเป็นรายเดือน มากบ้าง น้อยบ้าง ตามกำลังศรัทธา โดยพระยาเพชรดาจัดหาคณมาทำครัวถวาย ทั้งเช้าทั้งเพล และวันพระในพรรษาก็มีการถวายสังฆทานทั้งสำหรับ อาหาร เครื่องใช้ของวัด ขณะนั้นนับว่า สมบูรณ์ดี ส่วนการสร้างและบูรณะวัดก็มีผู้ศรัทธาและบำรุงบ้าง เช่นใน พ.ศ. 2470 นั้น นางทิว วัฒนานุการ (ใหญ่ สุรคุปต์) ซึ่งเป็นทายาทเจ้าของที่วัดสมบุญจิว ได้ถวายที่ดินทิศตะวันตกให้วัด เพิ่มอีก 2,267 ตารางวา

ต่อมา ปี พ.ศ. 2471 นางคุณสารสมบัติ (เลื่อน ไกรฤกษ์) มีศรัทธาสร้าง กุฏิสองห้องมุงสังกะสีหนึ่งหลัง สิ้นเงินสร้าง 700 บาท และได้ร่วมกับนางทิววัฒนานุการซึ่งได้ สร้างกุฏิริมขัณฑ์ไทรมุงกระเบื้อง ก่อนรวมวัดเหลือมาอยู่จนบัดนี้ สละทรัพย์คนละ 200 บาทสร้าง เวจกุฏิ (ห้องสุขา) สี่ห้องหนึ่งหลัง

พ.ศ. 2471 นี้ ท่านเจ้าคณะมณฑลนครราชสีมา ได้เป็นผู้ตั้งการคณะ มณฑลอุดรธานีอีกตำแหน่งหนึ่ง วัดสุทธจินดาจึงเป็นแหล่งบริหารคณะสงฆ์ทั่วภาคอีสาน งานคณะ และงานวัดมีมากขึ้น ท่านจึงขอพระธรรมปิฎก (พิมพ์ ธรรมโร) เมื่อครั้งเป็นพระเปรียญอยู่วัดบวร นิเวศวิหาร มาเป็นผู้ช่วยเจ้าคณะมณฑลอีกผู้หนึ่ง การศึกษานักธรรมและบาลีซึ่งเริ่มมาแต่รวมวัด ก็ เจริญขึ้นโดยลำดับ โดยเฉพาะฝ่ายบาลี วัดนี้เริ่มเปิดเป็นแห่งแรกในจังหวัดนี้ และในปีนี้ พระบูร คามบริรักษ์ (นาค เมณรุจิ) และนายเชียว ชื่นในเมือง สละทรัพย์คนละ 300 บาท ร่วมกับผู้อื่นอีก เป็นเงิน 670 บาท จ้างขุดสระทางทิศเหนือแห่งหนึ่ง กว้าง 20 เมตร ยาว 40 เมตร ลึก 2.50 เมตร เป็นสระเก็บน้ำไว้ใช้ได้ตลอดกาล

พ.ศ. 2472 หลวงอุบลศักดิ์ประชาบาล (พรหมนารท) เมื่อเป็นปลัด จังหวัดอุบลราชธานี ได้สร้างกุฏิมุงสังกะสีสองห้องหนึ่งหลัง สิ้นเงินสร้าง 600 บาท ทางวัดสร้าง ถังน้ำฝนข้างหอสมุดสิ้นเงิน 300 บาท และซื้อที่ดินขยายวัดด้านตะวันตก 924 วา เป็นเงิน 180 บาท พร้อมกันนี้ นางลูกอินทร์ พันธุ์สนิท ถวายเพิ่มอีก 32 วา หลวงโกคาพินิจ (กลั่น กลั่นอุบล) 30 วา พระบูรคามบริรักษ์ ถวายไม้ทำรั้ว 4 คู่รั้วไฟ ราคา 300 บาท

พ.ศ. 2473 นายสองเมือง แซ่ลื้อ สละทรัพย์ 800 บาท เหมาช่างเงินสร้าง กุฏิตึกสองเมืองแซ่ลื้อสองชั้น มีมุขเด็จทรงโบราณ กว้าง 7 เมตร ยาว 12 เมตร ให้เป็นที่อยู่ของ รองเจ้าอาวาส

พ.ศ. 2473 นี้ ท่านเจ้าคณะมณฑลและพระยาเพชรดาสมุเทศาภิบาลกับ พระยาราช สีมจารย์ ศึกษาธิการมณฑล เห็นกันว่าโรงเรียนสตรีประจำจังหวัด หรือโรงเรียนสุนารี อยู่กลางวัดไม่เหมาะที่จะสร้างวัดให้สวยงาม จึงได้รื้อพระอุโบสถวัดบรมจินดาออกโดยจ่ายทุนวัด ช่วย 800 บาท และในปีนี้วัดศาลาทองว่างสมภารและพระสงฆ์ ชาวบ้านหัวทะเลจึงพากันรื้อโรงเรียน

คณะมนตรี ขอพระครูใบฎีกาหรั่ง (ชินวโร) และพระอนุจรวัดสุทธจินดาไปอยู่ วัดศาลาทองจึงกลายเป็นวัดธรรมยุตมาตั้งแต่นั้น

พ.ศ. 2473 พระบูรคามบริรักษ์และขุนนิภัยตสุขมาสต์ พร้อมกันถวายทัฬหีกรรมสร้างกุฏิ ยาว 7 ห้อง หนึ่งหลัง ทรงโบราณ ประมาณการสร้าง 600 บาท เป็นเงิน 12,000 บาท สร้างกุฏิคึกเมณรุจิขึ้นในเมือง มีมุขเด็จและมุขยื่นด้านหลังทรงโบราณผสมใหม่ 6.50 เมตร พระครูปลัดสุวัฒน (ใช้) เป็นนายช่าง ส่วนแรงงานส่วนมากเป็นกำลังพระเณร กุฏิหลังนี้สร้างเป็นกุฏิเจ้าอาวาส และในคราวเดียวกันนี้ พระบูรคามบริรักษ์ยังได้สร้างสะพานคอนกรีตข้ามคลองอุทิศแก่นางแห้วม ภรรยา 1 แห่ง สิ้นเงินสร้าง 400 บาท และสร้างคร้วถาวรข้างกุฏิเมณรุจิหนึ่งหลัง เป็นเงิน 250 บาท ส่วนทางวัดก็ได้สร้างกุฏิมุงสังกะสีห้าห้องหนึ่งหลัง เงิน 335 บาท 92 สตางค์ และจ่ายหาใบสีมาหินอ่อนขัดเงาล้อมทองแดงอย่างวัดราชประดิษฐ์ ดัดที่พระอุโบสถ 8 ที่เงิน 960 บาท ค่าแรงงานถมที่วัดอีก 150 บาท

วันที่ 28 พฤษภาคม 2477 เวลา 16.30 น. พระสงฆ์เข้านั่งบนอาสน์สงฆ์ข้าราชการและพ่อค้าประชาชนทุกฝ่ายพร้อมกันสมทานศีล และจับด้ายสายสิญจน์เททอง ฆ้องกลองปี่พาทย์บรรเลงเพลงสาธุการ เสร็จแล้วถวายภัตตาหารและเครื่องไทยธรรมแก่พระสงฆ์ 45 รูป พระสงฆ์อนุโมทนาเป็นเสร็จพิธี พระประธานองค์นี้หล่อได้ดีเต็มองค์ไม่บกพร่อง งามช่างขัดเงาแล้วเชิญประดิษฐานเหนือแท่นบูชาในพระอุโบสถถวายพระนามว่า พระพุทธสีหนาท ขนาดองค์พระจากทับเกษตรถึงยอดพระรัศมีสูง 1.83 เมตร หน้าตักกว้าง 1.45 เมตร สิ้นค่าจ้างขัดแต่งทำฐานชุกชีปิดทอง ติดไฟฟ้าและเครื่องสักการะประดับในพระอุโบสถเป็นจำนวนเงิน 2,160 บาท 7 สตางค์

ในปีนี้ ทรงพระกรุณาโปรดให้ท่านเจ้าคณะมณฑลนครราชสีมา เมื่อเป็นที่พระธรรมปาโมกข์ เข้าไปเป็นเจ้าอาวาสวัดบรมวิเวศ ท่านจึงมอบวัดสุทธจินดาให้พระโพธิวงศาจารย์ (สังข์ทอง นาควโร พันธุ์เพ็ง ป.ธ. ๕) เป็นเจ้าอาวาส พระศาสนดิลก (พิมพ์ ธรรมธโร ป.ธ. ๕) เป็นรองเจ้าอาวาส และพระครูปลัดสุวัฒนเป็นฝ่ายช่วยปกครองวัดมา ส่วนการคณะมณฑลยังตั้งสำนักงานอยู่ที่วัดสุทธจินดา มอบให้พระโพธิวงศาจารย์รองเจ้าคณะมณฑลทำการแทน พระศาสนดิลกเป็นผู้ช่วย และปีถัดมานั้นทางวัดได้ซ่อมกุฏิสองเมืองชำรุด สิ้นเงิน 800 บาท ซ่อมตึกหอสมุด 700 บาท สร้างกุฏิมุงสังกะสี 3 หลัง สิ้นเงินสร้าง 1,500 บาท รวมจ่ายทุนวัดคราวนี้ 3,000 บาท

เมื่อ พ.ศ. 2476 ทางรัฐบาลยุบมณฑลเหลือแต่ชั้นจังหวัดทั่วไป พันเอกพระเริงรุภักดิ์จามิตร (ทอง รักสงบ) มาเป็นผู้บังคับการมณฑลทหารบกที่ 3 และพระยากำธรพาชีพทิศ (ดิศ อินทโสฬส) เป็นข้าหลวงประจำจังหวัดนครราชสีมา สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าเมื่อยังเป็นพระพรหมมุนี บัญชาให้พระโพธิวงศาจารย์ (สังข์ทอง นาควโร) ไปขอความอุปถัมภ์จากผู้บังคับการมณฑลทหารบกและข้าหลวงประจำจังหวัดขอได้รับ ภาระสืบต่อการที่วัดยังคงค้างอยู่ นำความปรากฏ

ท่านทั้งสองว่า การสร้างถาวรวัตถุส่วนอื่นๆ ก็นับว่าเป็นไปพอสมควรแล้ว ยังขาดพระพุทธรูปปฏิมาองค์ประธาน อันเป็นสิ่งสำคัญ ควรจะสร้างพระประธานนี้ขึ้น ควรจะสร้างเป็นพระทองหล่อขัดเงาเทอองค์พระสุกต ขนาดพระศัพัพัญญูในพระอุโบสถวัดสุปัฏนาราม จังหวัดอุบลราชธานี ตามคำแนะนำของเจ้าคณะมณฑล จะได้เป็นปูชนียวัตถุอันศักดิ์สิทธิ์เป็นศรีเมืองสืบไป จึงบอกบุญชวนนครราชสีมา ได้เงินรวม 3,823 บาท 97 สตางค์ พระเรีงรุกปีจามีตรสละเงินเดือน 300 บาท พระยากำธรรพำพทิสสละเงินเดือนหนึ่งเดือน 450 บาท และบอกบุญได้ทองเหลืองทองแดงและโลหะต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ได้ตั้งพิธีหล่อที่วัดสุทธจินดาเป็นงานมโหฬาร มีกำหนดการโดยย่อ ดังนี้

วันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2477 เจ้าหน้าที่ตั้งพระพุทธรูปตั้งเครื่องสักการะบนโรงพิธี ตั้งตู้เทียนชัย วงค้ำสายสิญจน์ พระสงฆ์ 45 รูป มีเจ้าคณะมณฑลเป็นประธาน เข้านั่งเหนืออาสน์สงฆ์ ข้าราชการทหารพลเรือนและพ่อค้าประชาชน ประชุมพร้อมกัน กองทหารและลูกเสือตั้งแถวเกียรติยศ ครั้นเวลา 14.00 น. ได้ปฐมฤกษ์ เจ้าคณะมณฑลจุดเทียนชัย พันเอกพะเรีงรุกปีจามีตรจุดธูปเทียนเครื่องสักการะในโรงพิธี พระยากำธรรพำพทิสคิดไฟสุ่มหุ่นพระประธาน พระสงฆ์สวดคาถาจุดเทียนชัย กองทหารยิงปืนใหญ่คารวะ 21 นัด กองลูกเสือทำการเคารพ แตรวงและพิณพาทบรรเลงเพลงมหาฤกษ์มหาชัย ครั้นสุดเสียงประโคมแล้ว รับศีล พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์เสร็จแล้วพระพิธีชุดละ 4 รูป เข้าประจำที่ พระยากำธรรพำพทิสจุดธูปเทียนเครื่องสักการะในพิธี พระสงฆ์สวดท่องภาณ พระวิปัสสนาตั้งปรกตลอดคืนจนถึงศุภฤกษ์เททอง

พ.ศ. 2477 นายเขียวและนางกิมหนึ่ง ขึ้นในเมือง สละทรัพย์ 9,000 บาท เงินวัด 1,930 บาท นางเรีบบ แซ่ตัน 1,000 บาท และผู้อื่นอีกรวมเป็นเงิน 12,000 บาท สร้างศาลาการเปรียญสองชั้น เสาคอนกรีต ฝาเพ็ยมทั้งสองชั้น กว้าง 15 เมตร ยาว 23 เมตร พระครูปลัดเป็นนายช่างและกำลังส่วนใหญ่เป็นพระเณร ศาลาหลังนี้นับว่าเป็นประโยชน์นักหนา ขณะนี้ใช้เป็นทั้งโรงเรียนปริยัติธรรม ที่บำเพ็ญกุศล และที่ประชุมครมใหญ่ของทางราชการ อนึ่งในปีนี้ คณะทหารมณฑลที่ 3 ได้สร้างถนนอิฐหน้าพระอุโบสถ ยาว 46.75 เมตรด้วย ทำให้การเดินทางเข้าพระอุโบสถสะดวกทุกฤดูกาล

เมื่อ พ.ศ. 2478 พันเอกพะเรีงรุกปีจามีตรผู้บังคับการมณฑลทหารบกที่ 3 ไปรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาลพญาไท (ปัจจุบันเป็นโรงพยาบาลพระมงกุฎ) ก่อนจะถึงอนิจกรรม ได้รำลึกถึงวัดสุทธจินดาและวัดพระนารายณ์มหาราชใคร่จะขอให้พระอารามหลวงทั้งสองวัด จึงเขียนบันทึกให้พันตรีหลวงศรีโยธา นายทหารคนสนิท เป็นธุระติดต่อกรมการจังหวัดนครราชสีมา อันมีพระยากำธรรพำพทิสเป็นข้าหลวงประจำจังหวัด ให้วัดทั้งสองเป็นพระอารามหลวง เมื่อทางกรมการจังหวัดติดต่อขอลงไป ก็ได้ทรงพระราชกรุณาโปรดฯ รับให้สถาปนาเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดวรวิหาร ให้ทั้งสองวัดเมื่อวันที่ 23 มกราคม ศกนั้นต่อแต่นี้ไป

การสร้างและบำรุงวัดไม่ค่อยเจริญเหมือนแต่ก่อน เนื่องแต่เจ้าคณะมณฑลย้ายไปอยู่วัดบรมนิวาส ผู้ที่อยู่ภายหลังก็พยายามต่อตามแต่วาสนา มีวัดอุทิศสร้างและซ่อมแซม เช่น

พ.ศ. 2478 นางทิววัฒนานุกการ สร้างสะพานคอนกรีตอนุสาวรีย์สองเมือง
หนึ่งที่

พ.ศ. 2479 นายเขียวและนางกิมหนึ่ง ขึ้นในเมือง สร้างถ้ำน้ำฝนคอนกรีต
3 ถ้ำ สิ้นเงิน 450 บาท

พ.ศ. 2481 ทางวัดสร้างสะพานคอนกรีตข้ามคลองหนึ่งที่ พระครูสุทธ
ศีลสังวรเป็นนายช่าง พระเณรเป็นกำลัง สิ้นเงิน 25,779 บาท สร้างซุ้มประตูด้านหน้า 3 ซุ้ม
1,500 บาท

พ.ศ. 2485 เนื่องแต่สมเด็จพระมหาวิรรวงศ์ เมื่อเป็น เจ้าคณะมณฑลฯ
พิจารณาเห็นมานานแล้วว่าทางภาคอีสาน ก็มีของเก่าโบราณไม่น้อย ควรมีหอพิพิธภัณฑสำหรับ
ภาค รวมของเก่าไว้เป็นที่ศึกษาของกุลบุตรภายหลัง และได้รวบรวมของเก่าเพื่อการนี้อยู่มากแล้ว
จึงให้รื้อโบสถ์วัดสมบุญจิวฯ ข้างหอสมุดออก หมายเป็นที่ปลูกสร้างหอพิพิธภัณฑประจำภาค
ต่อไปเมื่อโบสถ์ออกแล้วทางวัดเอามาสร้างเป็นกุฏิ 3 ห้องหนึ่งหลัง มุงกระเบื้องดินเผาตามเดิม

พ.ศ. 2489 ซ่อมกุฏิ ครัว และศาลาการเปรียญ ไว้รับงานพระราชทาน
เพลิงศพพระโพธิวงศาจารย์ (สังข์ทอง นาควโร พันธุ์เพ็ง ป.ช. ๕) สิ้นเงิน 3,923.25 บาท เป็นเงิน
เทศน์มหาชาติ 2,029.25 บาท เงินพระราชทานศาลจังหวัดนครราชสีมา 1,000 บาท นายเขียว ขึ้น
ในเมือง 500 บาท และนางจะม้าย อนุบาลสกลเขต 500 บาท เฉพาะคณะบรมจินดา พระปราจิณ
มุนี ซึ่งมาจำพรรษาอยู่แล้วในขณะนั้นและพระครูกิตติสารวิสุทธิ (จันโท) ช่วยกันบอกบุญ รื้อสร้าง
กุฏิหอฉัน และครัวไฟสิ้นเงิน 12,209.90 บาท ในเงินจำนวนนี้ นายต่าย นางทองมี รอดโพธิ์กลาง
บริจาค 4,000 บาท นายขุนห์ ลิมปสวัสดิ์และภรรยา 2,080 บาท ผู้บริจาคต่ำกว่านี้อีกหลายรายการ

พ.ศ. 2492 นางกลิ่น กุมิพิชัย สละทรัพย์ 5,200 บาท และนามแดงอ่อน
หงษ์เทศ 1,000 บาท สร้างถ้ำน้ำฝนข้างศาลาการเปรียญหนึ่งถ้ำ นายแก้ว อินทร์กำแหง ถวายหิน
ลูกกรัง 26 รด สร้างถนนหน้ากุฏิเมรุจิว ถึงประตูวัด คิดจะทำอนุสรณ์ให้อุบัติกาพัน อินทร์กำแหง
ต่อไป และ พันโทหลวงประมวล พลภักดิ์ (วงศ์) บอกบุญติดไฟนีออนในพระอุโบสถ 8 ดวง
ในศาลาการเปรียญ 7 ดวง ในกุฏิเมรุจิว 2 ดวง และในกุฏิสองเมือง 2 ดวง มีชื่อผู้สร้างอยู่ที่
ดวงไฟแล้ว สิ้นเงินไม่นับในกุฏิสองเมือง 2,966.20 บาท พระครูกิตติสารวิสุทธิ บอกบุญสร้างถ้ำ
น้ำฝนคอนกรีตสำหรับคณะบรมจินดาหนึ่งแห่ง สิ้นเงินประมาณ 12,000 บาทและเนื่องในการทอง
กฐินพระราชทานสรรพสามิตภาคและสรรพสามิตจังหวัดในภาคสาม อันมีขุนบรรจงเจริญรัตน์
เป็นข้าหลวง สรรพสามิตได้สร้างฟุตบอลพระอุโบสถ 3 ด้าน ลาดซีเมนต์ สิ้นเงิน 4,250 บาท

และได้ถวายเงินบำรุงวัดอีก 10,972.25 บาท นางเลียบ แซ่ตัน ถวายซ่อมมณฑระบรมจินดา 1,000 บาท

อนึ่งเนื่องในการทอกลงหินพระราชทานของศึกษาธิการภาค 3 ปีต่อมา ถวายเงินไว้บำรุงวัด 2,000 บาท และของนางแดงอ่อน นายนทเทศ หงษ์เทศ กัปร้อยโทอุ้น นิตยสุทธิและภรรยา ปีถัดจากนั้นอีก 2,000 บาท

พ.ศ. 2497 ทางวัดมีพระอริยเวที เจ้าอาวาสเป็นประธานร่วมกับคณะ ข้าราชการ พลเรือน ทหาร ตำรวจ และพ่อค้าประชาชนชาวจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งมีพลตำรวจแสน น้อยเศรษฐ ผู้ว่าราชการภาค 3 พล.ต.ครวญ สุทธานินทร์ แม่ทัพกองทัพที่ 2 เป็นรองประธาน จัดงานประจำปีหารายได้สร้างกำแพงคอนกรีตด้านใต้ยาว 150 เมตร สิ้นเงิน 57,210 บาท

พ.ศ. 2498 ถึง พ.ศ. 2500 พระจันโทปมาจารย์ เป็นประธานจัดงาน ประจำปีหารายได้เพื่อวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ

1. ย้ายกุฏิคณะบรมจินดา ให้ห่างจากพระอุโบสถ
2. ลงลักปิดทองบานประตูและหน้าต่างพระอุโบสถ
3. สร้างกำแพงด้านเหนือและด้านตะวันตกรวมเงินเหลือสุทธิจาก

ผลงานประจำปี จำนวน 99,793.40 บาท และใน พ.ศ.2500 นั้นเอง นางทวีวัฒนานุกการ (ใหญ่ สุรคุปต์) สร้างหอรบขังคอนกรีตและระฆังหนึ่งที เพื่ออุทิศให้หลวงทวีวัฒนานุกการ (เฉลิม สุรคุปต์) สิ้นเงิน 30,500 บาท ในเงินจำนวนนี้ ทางวัดช่วยต่อเติมหลังคาด้วย 500 บาท

พ.ศ. 2501 ทางวัดได้จ้างช่างก่อสร้างกำแพงคอนกรีตด้านเหนือ และตะวันตกยาว 255 เมตร กับประตูเหล็กปิดเปิดได้ 2 ประตู ด้วยเงินสุทธิจากผลงานประจำปี พ.ศ. 2498 ถึง 2500 สิ้นเงิน 88,303.10 บาท ยังเหลือที่ประมาณ 200 เมตร จะรอบวัด และจะได้หาทุนก่อสร้างต่อไป

เสนาสนะของวัดที่มีอยู่ขณะนี้คือ พระอุโบสถหนึ่งหลัง กุฏิติกสองชั้น สองหลัง กุฏิไม้มุงสังกะสีบ้าง กระเบื้องบ้างต่างๆ กัน 14 หลัง ศาลาการเปรียญสองชั้น 1 หลัง ศาลาโรงธรรม 1 หลัง และครัวไฟ 4 หลัง ถังน้ำฝนคอนกรีต 4 ใบ หอระฆังและระฆัง 1 ที่ ความเป็นอยู่ของพระเณร วัดนี้เคยเป็นที่อยู่และเป็นที่บริหารคณะสงฆ์ของเจ้าคณะมณฑลและเจ้าคณะตรวจ การภาค ทั้งเป็นสำนักศาสนศึกษาธรรมและบาลีแห่งแรกในจังหวัด พระภิกษุสามเณรจึงมาจากแทบทุกจังหวัดในภาคอีสานเพื่อมุ่งศึกษาพระปริยัติธรรมและอื่นๆ พระเณรจำพรรษาปีละ ตั้งแต่ 65 -80 รูปเสมอมา

ความเป็นอยู่สมัยมีเทศกาลบาลีได้รับความสะดวกมากเพราะเทศกาลบาลีเป็นหัวหน้าเอาใจใส่ไว้จัดคนทำครัวถวายทั้งเช้าและเพลครั้งท่านย้ายไปแล้วไม่นานแกงถึงคัพพันโทหลวงประมวณพลภักดีไวยาวัจกรเห็นพระเณรอดัดคักมาก จึงได้เริ่มบอกบุญข้าราชการ พ่อค้าประชาชนเป็นประจำทุกเดือนมาให้แม่ชาวบ้านคนอื่นบ้างและนำข้าราชการ อื่น ๆ มาตักบาตรแทบทุกบ้านตลอดคึกการอื่นๆ ครั้นมาถึงสมัยท่านจอมพลผิน ชุณหะวัณมาเป็นผู้บังคับการมณฑลทหารบกที่ 2 ท่านเห็นความอดัดคักขาดแคลนของพระเณร ได้ชักชวนครอบครัวนายทหารทำแกงเวรมาถวายเวลาเพล วันละครอบครัวบ้างสองสามครอบครัวบ้างตามกำลังอาหารบิณฑบาตของพระเณรที่สะดวกขึ้น เอาใจใส่ด้วยดีประกอบกับวัดเพิ่งตั้งใหม่โดยความดำริของคณะข้าราชการและประชาชน จำต้องเอาใจใส่เป็นพิเศษอยู่เอง พอหมดสมัยเทศบาลครัวก็หมด

4.2 ธรรมเนียมและการศึกษา

วันธรรมดา พระภิกษุสามเณรลงประชุมทำวัตรเช้าเวลา 18.00 น. ทำวัตรสวดมนต์เวลา 17.30 น. วันพระประชุมธรรมมีสวดเวลา 09.00 น. และเวลา 16.00 น. ตลอดกาล อุโบสถปวารณาเข้าและออกพรรษาตามปักข์คณนา มาฆบูชา วิสาขบูชา เริ่มแต่เวลา 18.00 น. ทำพิธีฟังเทศน์ตลอดรุ่ง เสร็จแล้วเลี้ยงข้าวต้มทุกๆ ปี ศิษย์วัดประชุมทำวัตร ฟังเทศน์ ทุกวันโกนในเวลาที่อยู่พร้อมกันและทำวัตรตามขณะเวลาเย็นประจำวัน

การศึกษาของพระและสามเณร เริ่มแต่รวมวัดมาก็ได้ตั้งโรงเรียนนักธรรมและบาลีเรื่อยมา นักธรรมมีสอนและเรียนทั้งตรี โท เอก ฝ่ายบาลีมีบาลีไวยากรณ์ ธรรมบท ประโยค 3 – 6 นักเรียนรวมทุกประเภทปีละ 100 - 170 รูป ผลการสอบปานกลาง สำนักเรียนพยายามส่งเสริมการศาสนศึกษาเต็มที่และพยายามหาทุนเพื่อการนี้แต่ปี 2489 เป็นต้นมา มีทุนทำดอกแล้ว 20,000 บาทเศษ ต่างหากโดยจัดเป็นมูลนิธิการศึกษาหรือศึกษานิธิ ยังเป็นหนี้ผู้บริจาคที่ยังไม่ทำสิ่งจาริกนิตการศึกษาที่บอกไว้

4.3 รายชื่อเจ้าอาวาสเดิม

ก่อนรวมเป็นวัดสุทธจินดา วัดทั้ง 2 ต่างมีเจ้าอาวาสหลายรูป เท่าที่ทราบคือเจ้าอาวาสวัดบรมจินดามี 5 รูป

1. พระอธิการสุข
2. พระอธิการสนธิ์
3. พระอธิการป้อม
4. พระอธิการโต
5. พระอธิการคำ (หลวงคำ) รูปนี้มีภูมิลำเนา บ้านประโดก

ตำบลหมื่นไวย อำเภอเมือง นครราชสีมา ครองวัดมา 32 ปีและอยู่ที่วัดเรื่อยมาโดยไม่แปลงนิกาย อายุ 93 ปี จึงมรณะภาพ

รายชื่อเจ้าอาวาสวัดสมบูรณจิตวิมาราม มี 6 รูป

1. พระอธิการกำ
2. พระอชการสุข
3. พระอธิการแสง
4. พระอธิการหว่าง
5. พระอธิการสอ
6. พระครูใบฎีกาหรั่ง ซึ่งภายหลังไปอยู่วัดศาลาทอง รูปหลังนี้ครอง

วัดมา 6 ปี แล้วจึงรวมและแปลงนิกายเป็นธรรมยุต

หลังจากวัดสุทธจินดา ได้รับสถาปนาเป็นพระอารามหลวงแล้ว

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ 9 เสด็จพระราชดำเนินวัดสุทธจินดา รวม 2 ครั้ง

เสด็จฯ ครั้งแรก เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2498 (คราวเสด็จประพาสภาคตะวันออกเฉียงเหนือครั้งแรก) คณะสงฆ์จังหวัดนครราชสีมาทั้ง 2 ฝ่าย รวม 90 รูป ร่วมกันจัดรับเสด็จที่พระอุโบสถวัดสุทธจินดา คณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย มีพระสีหราชสมาจารมุนี เจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมาและเจ้าอาวาสวัดบึง เป็นประธาน คณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุตนิคาย มีพระอริยเวที (เขียน จิตสีโล ป.ธ. 9) เจ้าคณะธรรมยุตจังหวัดนครราชสีมาและเจ้าอาวาสวัดสุทธจินดา เป็นประธาน เมื่อประธานคณะสงฆ์ทั้ง 2 ฝ่าย เบิกคำถวายของที่ระลึกแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงตรัสว่า "พระองค์ได้ทราบข่าวมาแล้วว่า คณะสงฆ์จังหวัดนครราชสีมา มีความสามัคคีกันเป็นอันดี ได้มาพบเห็นด้วยพระองค์เอง จึงพอพระทัยมากขอให้คณะสงฆ์ร่วมกันรักษารักษาความดีไว้ตลอดไป คณะสงฆ์จังหวัดนครราชสีมา ถือเป็นสังฆธรรม ธรรมที่ไม่ตาย ร่วมกันปฏิบัติตราบเท่าทุกวันนี้"

เสด็จฯ ครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2517 (คราวเสด็จทอดพระกฐินต้น วัดสุทธจินดา) ก่อนเสด็จกลับ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงตรัสปรารภกับคณะสงฆ์วัดสุทธจินดาว่า "เสด็จทอดกฐินต้นวันนี้ได้พบเห็นชาวจังหวัดนครราชสีมาเป็นจำนวนมาก และทรงทอดพระเนตรวัดและคณะสงฆ์วัดนี้ มีความพร้อมเพรียงเรียบร้อยดี พระองค์ทรงพอพระทัยมากแต่อยากให้วัดนี้ได้ช่วยเหลือเด็กเรียนภาษาไทยโดยเฉพาะอีกทางหนึ่งด้วย"

วัดสุทธจินดา โดยอาศัยพระราชดำริ จึงได้นำเงินพระกฐินต้น จำนวน 220,000 บาท (สองแสนสองหมื่นบาทถ้วน) ฝากธนาคารเพื่อใช้ดอกผลตามพระราชดำริและได้จัดตั้งโรงเรียนเด็กก่อนเกณฑ์ ขึ้นภายในวัดสุทธจินดาให้ชื่อว่า "โรงเรียนอนุบาลวัดสุทธจินดา" ตามพระราชดำรินั้น เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2547 ขณะนั้น มีนักเรียนทั้งสิ้น 220 คน มีครู 10 คน

แบ่งเป็นครูพระภิกษุ 2 รูป เป็นครูฆราวาส จำนวน 8 คน ใช้หลักสูตรและดำเนินการเรียนการสอนตามอย่างโรงเรียนอนุบาลนครราชสีมาทุกประการ

4.4 เจ้าอาวาสวัดสุทธจินดาสมัยรวมวัด

4.4.1 สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (อ้วน ดิสฺโส แสนทวีสุข ป.ธ.5) ภูมิลำเนา บ้านแคน ตำบลคอนมดแดง อำเภอเมืองอุบลราชธานี เกิดวันที่ 21 มีนาคม 2410 บรรพชาเมื่ออายุ 19 ปี เมื่อบรรพชาและอุปสมบทแล้ว ได้ศึกษาพระธรรมวินัยที่จังหวัดอุบลฯและกรุงเทพฯเป็นเปรียญธรรม 5 ประโยค เป็นผู้ช่วยและผู้อำนวยการศึกษามณฑลอุบลฯ เป็นเจ้าคณะมณฑลอุบลฯ ว่าการมณฑลร้อยเอ็ดและอุดรฯเจ้าคณะมณฑลนครราชสีมา สมาชิกสังฆสภา สังฆนายกอุปแรกแห่งประเทศไทยและได้เลื่อนสมณศักดิ์โดยลำดับ คือ ที่ศาสนดิลก พระราชมนูณี พระเทพเมธี พระโพธิวงศาจารย์ พระธรรมปาโมกข์ พระพรหมมุนี และสมเด็จพระมหาธีรวงศ์ มรณภาพเมื่อวันที่ 26 มกราคม พ.ศ. 2499 ชนอายุ 88 ปี

4.4.2 พระโพธิวงศาจารย์ (สังข์ทอง นาควโร พันธุ์เพ็ง ป.ธ 5)

ภูมิลำเนา บ้านในเมืองอุบลราชธานี เกิดวันที่ 18 พฤศจิกายน 2436 บรรพชาอายุ 18 ปี ที่วัดบวรนิเวศฯ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระวชิรญาณวโรรส ทรงเป็นพระอุปัชฌายะทั้งสามเณรและเป็นพระภิกษุ เป็นเปรียญ 5 ประโยค สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ ขอมายู่ด้วยช่วยวัดสุทธจินดารุ่นแรก ได้รับตำแหน่งเป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสและรองเจ้าคณะมณฑลเจ้าคณะตรวจการภาค 3 สมาชิกสังฆสภา โดยลำดับ ได้รับสมณศักดิ์ที่พระธรรมฐิติญาณ แล้วเลื่อนเป็นพระโพธิวงศาจารย์ (เทียบชั้นเทพ) และมรณภาพเมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 2489 อายุ 53 ปี

4.4.3 พระอริยเวที (เขียน ภูสาหัส ป.ธ.9) ภูมิลำเนา บ้านโพน ตำบลโพน อำเภอสหพันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เกิดวันที่ 29 ตุลาคม 2456 บรรพชาเมื่ออายุ 16 ปี ที่วัดบ้านโพน ย้ายมาอยู่วัดสุทธจินดา แล้วเรียนต่อที่สำนักเรียนวัดบวรนิเวศวิหาร เป็นเปรียญธรรม 9 ประโยค แล้วไปวัดพระศรีมหาธาตุ 4 ปี รวม 8 ปีแล้วกลับมาวัดนี้ลาออกจากตำแหน่งเจ้าอาวาส (พ.ศ.2500)

4.4.4 พระธรรมฐิติญาณ (คุณสมบุณ โน โขติ เมืองไทย ป.ธ. 5) ภูมิลำเนา เกิดที่บ้านกะทม หมู่ที่ 11 ตำบลนาบัว อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ เวลายามหนึ่งแห่งวันจันทร์ที่ 12 ตุลาคม พ.ศ.2451 แรม 2 ค่ำ เดือน 11 ปีวอก บรรพชาที่วัดป่ากุดเสม็ง ตำบลเจนิยง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ โดยพระครูรัตนกรวิสุทธิ เจ้าคณะธรรมยุตจังหวัดสุรินทร์ (คุณย์ อุดโล) เป็นอุปัชฌายะ เมื่อวันจันทร์วันที่ 10 พฤศจิกายน ปีชวด พ.ศ.2467 อายุ 17 ปี อุปสมบท ณ พัทธสีมาวัดสุทธจินดาในเมืองนครราชสีมาเมื่อเวลา 18.48 น. ของวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ.2471 เมื่ออายุ 20 ปี โดยสมเด็จพระมหาธีรวงศ์ ยังได้ดำรงสมณศักดิ์ที่พระโพธิวงศาจารย์เป็นพระอุปัชฌายะ พระโพธิวงศาจารย์ (สังข์ทอง) เมื่อยังเป็นเปรียญเป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระธรรมปิฎก (พิมพ์) เมื่อยังเป็น

เปรียญเป็นอุสวานาจารย์เป็นเจ้าอาวาสวัดสุทธจินดา เมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2501 โดยตราตั้งที่ 3/2501 ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็น พระราชสุทธาจารย์ เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2502

4.4.5 พระธรรมบัณฑิต (ญาณ ญาณชาโล) ชื่อเดิม ญาณ คาโรจน์ เกิดวันที่ 1 เมษายน พ.ศ.2456 ตรงกับวันอังคาร แรม 11 ค่ำเดือน 8 ปีชวด ที่บ้านพนา ตำบลพนา อำเภอพนา จังหวัดอุบลราชธานี (ปัจจุบันอยู่ในท้องที่จังหวัดอำนาจเจริญ) บรรพชาเป็นสามเณร พ.ศ.2473 ที่วัดสุทธจินดา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา พระธรรมปราโมภัก อ้วน ดิสฺโส เจ้าอาวาสวัดสุทธจินดาเป็นอุปัชฌาย์ ภายหลังได้เลื่อนสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (อ้วน ดิสฺสมหาเถร) พระธรรมจิติญาณ (สังข์ทอง นาควโร) เป็นอาจารย์ให้สรณะและศีล ได้รับพระราชทานเลื่อนเป็นพระราชาคณะชั้นธรรมที่ พระธรรมบัณฑิต เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ.2505

4.4.6 พระธรรมโสภณ (โกศล สิริบุรโ) ชื่อเดิม โกศล นามสกุล โพธิ์งาม เกิดเมื่อวันจันทร์ แรม 14 ค่ำ เดือน 7 ปี ชวด เวลา 14.00 น. ตรงกับวันที่ 30 มิถุนายน 2476 บิดาชื่อ นายสอน โพธิ์งาม มารดาชื่อ นางสง โพธิ์งาม ที่บ้านระเวียง หมู่ที่ 14 ตำบลเบิด อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ บรรพชา ณ วัดสุทธจินดาเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ. 2483 อายุ 15 ปี โดยมีพระธรรมจิติญาณ (สังข์ทอง นาควโร) เป็นอุปัชฌาย์ พระมหาดี ญาณาสโย เป็นผู้ให้สรณะและศีลในการบรรพชา อุปสมบท ณ วัดสุทธจินดา โดยมีโพธิ์วงศาจารย์ (สังข์ทอง นาควโร) เป็นอุปัชฌาย์ มีพระมหาดี ญาณาสโย เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระศรีธรรมวงศาจารย์ (จันทร์ เกสโร) วัดสุปัฏนาราม จังหวัดอุบลราชธานี เป็นพระอนุสาวนาจารย์ เมื่อวันที่ 2 มกราคม พ.ศ. 2489 ตรงกับวันพุธ แรม 14 ค่ำ เดือนอ้าย เวลา 13.52 น.

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2477 จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนประชาบาลวัดธรรมวงศา บ้านระเวียง ตำบลเบิด อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

พ.ศ. 2483 สอบได้นักธรรมชั้นตรี สำนักเรียนวัดสุทธจินดา

พ.ศ. 2484 สอบได้นักธรรมชั้นโท สำนักเรียนวัดสุทธจินดา

พ.ศ. 2485 สอบได้นักธรรมชั้นเอก สำนักเรียนวัดสุทธจินดา

พ.ศ. 2486 สอบได้เปรียญธรรม 3 ประโยค สำนักเรียนวัดสุทธ

จินดา

พ.ศ. 2489 – 2490 ได้ไปศึกษาอบรมนักเรียน ครูและนักเรียน การปกครองสำนักเรียนการปกครองตำแหน่งหน้าที่ทางคณะสงฆ์

พ.ศ. 2494 เป็นครูสอนปริยัติธรรมและเป็นกรรมการตรวจประโยคธรรมสนามหลวง

พ.ศ. 2495 เป็นเลขานุการคณะกรรมการวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา
 พ.ศ. 2500 เป็นเจ้าคณะธรรมยุต อำเภอเมือง และอำเภอสีคิ้ว
 จังหวัดนครราชสีมา

พ.ศ. 2503 เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสุทธจินดา
 พ.ศ. 2507 เป็นผู้รักษาการแทนเจ้าคณะธรรมยุตจังหวัด
 นครราชสีมา

พ.ศ. 2508 เป็นเจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา (ธรรมยุต)
 พ.ศ. 2514 เป็นพระอุปัชฌาย์ คณะธรรมยุต
 พ.ศ. 2519 เป็นเจ้าอาวาสวัดสุทธจินดา
 พ.ศ. 2519 เป็นรองเจ้าคณะภาค 10 (ธรรมยุต)
 พ.ศ. 2528 เป็นรองเจ้าคณะภาค 11 (ธรรมยุต)
 พ.ศ. 2542 เป็นเจ้าคณะภาค 8 (ธรรมยุต)

สมณะศักดิ์

5 ธันวาคม 2501 รับพระราชทานสมณะศักดิ์เป็น พระครูสัญญา
 บัณฑิตที่ พระครูสุนทรธรรมโกศล

5 ธันวาคม 2510 รับพระราชทานสมณะศักดิ์เป็น พระราชาคณะ
 ชั้นสามัญที่ พระศรีธรรมวงศาจารย์

5 ธันวาคม 2521 รับพระราชทานสมณะศักดิ์เป็น พระราชาคณะ
 ชั้นราชที่ พระราชพิศาลสุธี

5 ธันวาคม 2534 รับพระราชทานสมณะศักดิ์เป็น พระราชาคณะ
 ชั้นเทพที่ พระเทพวราลังการ

5 ธันวาคม 2539 รับพระราชทานสมณะศักดิ์เป็น พระราชาคณะ
 ชั้นธรรมที่ พระธรรมโสภณ

4.5 สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สำคัญในวัด

4.5.1 พระพุทธรูปสำคัญ

1) สมเด็จพระเจ้าองค์ดำ สมเด็จพระเจ้าองค์ดำสุทธจินดา

เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ประจำวัดสุทธจินดา สร้างมาแต่สมัยใดไม่ปรากฏหลักฐาน ตามประวัติสืบ
 ทราบได้มาว่าสถิตอยู่ ณ วัดสุทธจินดา เมื่อ พ.ศ. 2480 สมัยที่พระโพธิวงศาจารย์ (สังข์ทอง พันธุ์
 เฟื่อง) ขณะดำรงสมณะศักดิ์ที่ พระธรรมฐิติญาณ เจ้าอาวาสรูปที่ 2 วัดสุทธจินดา และรองคณะเจ้า
 มณฑลอีสาน สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (อ้วน ดิสฺโส แสนทวีสุข) เป็นเจ้าคณะมณฑล พระธรรมฐิติญาณ
 ได้ไปตรวจราชการคณะสงฆ์ที่จังหวัดมหาสารคาม ท่านได้รับถวายพระพุทธรูปสำริด ศิลปะเชียง

แสน (ลาว) ขนาดหน้าตัก 12 นิ้ว ประทับบนฐานเชิง 7 เหลี่ยม 1 องค์ พระพุทธรูปองค์นี้เป็นพระประจำเจ้าเมืองมหาสารคาม ตกทอดมาถึงชั้นเหลน โหลน ได้กราบไหว้บูชารักษาไว้ประจำภายในมีผู้คนได้ทราบถึงกิตติศัพท์ความขลังศักดิ์สิทธิ์ด้วยประการต่างๆ จึงต้องการที่จะครอบครองเป็นการส่วนตัว ได้มีการรบกวนทนายทนายเจ้าเมืองด้วยประการต่างๆ ทั้งทางดีและทางร้าย ทนายทนายเจ้าเมืองมหาสารคามได้พิจารณาเห็นว่า ควรจะได้อัญเชิญพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ไปสถิตอยู่กับท่านผู้มีบารมีจึงจะเหมาะสมกว่า เมื่อได้ทราบว่าร่องเจ้าคณะมณฑลมาตรวจราชการคณะสงฆ์ที่จังหวัดมหาสารคาม เป็นพระเถระผู้มีบุญบารมีสมควรที่จะได้นำถวายท่าน ก็จะได้เป็นการดี และหมดยุคที่จะดูแลรักษาต่อไป และองค์ท่านจะนำไปควบคุมรักษาไว้ให้พุทธศาสนิกชนได้กราบไหว้บูชาเป็นส่วนรวม จึงตกลงถวายพระพุทธรูปองค์นี้แด่พระธรรมฐิติญาณ รองเจ้าคณะมณฑลนครราชสีมา เมื่อท่านได้รับและอนุโมทนาแล้ว ได้อัญเชิญมาประดิษฐานไว้ ณ วัดสุทธจินดา จังหวัดนครราชสีมา ตั้งแต่ พ.ศ. 2480 เป็นต้นมาจนถึงบัดนี้

พระพุทธรูปลักษณะของสมเด็จพระเจ้าองค์ดำวัดสุทธจินดา

พระพุทธรูปสมเด็จพระเจ้าองค์ดำวัดสุทธจินดา เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย นั่งขัดสมาธิราบหล่อด้วยโลหะสำริด และพระรัศมีทรงบายศรี ฐานพระเมลาสิมิงรัดเกลียววัว 4 เกลียว พระเกศาเป็นลักษณะคล้ายปุ่มเปลือกขนุนไม่เป็นระเบียบ วงพระพักตร์สี่เหลี่ยมรับกับพระกร หูที่ย้อยลงมาเสมอข้างพระหู (คางแหลม) พระโขนง (คิ้ว) นูนโค้ง และพระเนตร (ตา) เหลียวต่ำ พระนาสิก (จมูก) โด่ง พระโอษฐ์ (ปาก) เล็ก มีเส้นรอบมวงลักษณะคล้ายขอมยิ้ม บางครั้งเหมือนทำหน้าบึ้ง พระอังสา (ไหล่) ทั้งสองข้างอ้วนดูแข็งแรง พระกร (แขน) กลมกลิ้งได้สัดส่วน พระหัตถ์ (มือ) ซ้ายวางบนพระเพลา (ตัก) พระหัตถ์ขวาวางค้ำคางที่พระขานู (เข่า) พระองคูลี (นิ้ว) ซี่ที่พระธรรมิกลายพระองคูลีงอน จีวรแนบติดพระองค์ ชายสังฆาฏิตัดยาวถึงพระนาภี (สะดือ) ชายอันตราวสก (สบง) เป็นเส้นที่คิ่งน่องประทับนั่งบนฐานเชิง 7 เหลี่ยม เนื่องจากผิวพรรณขององค์มีลักษณะดำ พระเดชพระคุณพระธรรมโสภณ (โกศล สิรินุโร) จึงได้ถวายพระนามว่า สมเด็จพระเจ้าองค์ดำ นามชื่อพระเจ้าองค์นี้ปรากฏว่ามีหลายองค์ เพื่อให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น พระเดชพระคุณฯ จึงได้ให้ชื่อว่า "สุทธจินดา" ต่อท้ายเป็นพระลักษณะที่เป็นของวัดสุทธจินดา

การเสด็จไปของพระเจ้าองค์ดำ พันโทจรูญ จันทร์เหลือง

ไวยาวัจกรวัดสุทธจินดาบันทึกไว้ว่า วันเสาร์ที่ 23 สิงหาคม พ.ศ. 2540 แรม 5 ค่ำ เดือน 9 ปี ฉลู สมเด็จพระเจ้าองค์ดำวัดสุทธจินดา พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์สำริดปางมารวิชัย ศิลปะเชียงแสน ขนาดหน้าตัก 12 นิ้ว ตั้งบูชาอยู่ที่กุฏิสองเมืองชั้นสอง ในห้องของหลวงพ่อพระธรรมโสภณได้หายไปในช่วงเวลา 07.00 – 16.00 น. แล้วมีลูกศิษย์ได้นำสมเด็จพระเจ้าองค์ดำกลับคืนมาสู่วัดสุทธจินดาอีกครั้ง ตั้งแต่วันที่ 26 พฤษภาคม 2541 เวลา 18.00 น. และตั้งประดิษฐานให้พุทธศาสนิกชนได้กราบไหว้เคารพบูชา ณ วัดสุทธจินดาต่อไป

2) พระบรมสารีริกธาตุ ความเป็นมาของพระบรมสารีริกธาตุ ของวัดสุทธจินดาพระบรมสารีริกธาตุส่วนนี้ เป็นส่วนมัลลกษัตริย์เก็บไว้ในสถานที่ปรินิพพานของพระองค์ สมพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คณะสงฆ์พม่า นำโดย พระญาณเมศวรแห่งพม่า เมืองกุสินารา รัฐอุตรประเทศเป็นผู้เก็บรักษาไว้พร้อมด้วยนายราชโก ปิตตาจาเรีย และนายสุภูติ ศากยะ ซึ่งเป็นเชื้อสายชาวศากยวงศ์พร้อมด้วยพระสังฆนายกเนปาลพระสังฆฝ่ายเถรวาท และฝ่ายมหานิกายชาวธิเบตร้อยกว่ารูป ทูตานุทูตจากประเทศไทย เมียนมาร์ ศรีลังกา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกีฬา ผู้ว่าการรัฐสภา ผู้ว่าราชการรัฐกัวมัลฑูประเทศเนปาลมาร่วมพิธีถวายแด่พระสงฆ์ไทย มีพระครูภาวนาจิตสุนทร วัดอรัญญิกาวาส อำเภอบ้านฝื่อ จังหวัดอุดรธานี เป็นหัวหน้าคณะ ถวายเมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2543 ณ โรงละครแห่งชาติประเทศเนปาล จำนวนพระบรมสารีริกธาตุทั้งหมด 858 องค์ และได้เดินทางกลับประเทศไทยเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2543 พระราชสุมนต์มณี เจ้าอาวาสวัดพระราม 9 กาญจนภิเษก พร้อมด้วยคณะ ไปรับที่รับรองพิเศษสนามบินดอนเมือง เพื่ออัญเชิญไปประดิษฐานไว้ ณ พระอุโบสถวัดพระราม 9 กาญจนภิเษกเปิดให้พุทธศาสนิกชนชาวไทยได้สักการบูชาตั้งแต่นั้นจนถึงวันที่ 1 พฤษภาคม 2543 และคณะสงฆ์ได้ประกอบพิธีมอบถวายแก่ วัดและสถานที่ต่าง ๆ ในประเทศไทยและต่างประเทศ 48 แห่ง วัดสุทธจินดา ได้รับมอบพระบรมสารีริกธาตุจำนวน 9 องค์ โดยพระเดชพระคุณพระธรรมโสภณเจ้าคณะภาค 8 (ธรรมยุต) เจ้าอาวาสวัดสุทธจินดา เป็นประธานคณะได้รับมอบพระบรมสารีริกธาตุ จากวัดพระราม 9 กาญจนภิเษก เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2543 และได้อัญเชิญมาประดิษฐานเป็นถาวร ในพระอุโบสถวัดสุทธจินดาวรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ตั้งแต่วันที่ 1 พฤษภาคม 2543 เวลา 19.00 น. เป็นต้นมา

3) ประวัตินิพพานพระพุทธรูปปางคันธารราษฎร์ หรือ ปางขอฝน สมัยหนึ่ง ณ พระนครสาวัตถี แคว้นโกศล เกิดความแห้งแล้งฝนฟ้าไม่ตกต้องตามฤดูกาล พืชพันธุ์ธัญญาหารในเรือกสวนไร่นาได้รับความเสียหายเป็นอันมาก ขาดแคลนน้ำกินน้ำใช้ น้ำในห้วยหนองคลองบึงน้อยใหญ่เหือดแห้งขอดไปสิ้น แม้แต่สระใหญ่อันเป็นสระโบกขรณีภายในวัดพระเชตะวันมหาวิหาร ซึ่งเป็นแหล่งน้ำกินน้ำใช้สำหรับพระสงฆ์สามเณร ตลอดจนผู้คนที่สัญจรไปมาเคยได้อาบอาศัยกินก็แห้งขอดติดกันสระเกิดความทุกข์ยากเพราะขาดน้ำบริโภคอย่างที่ไม่เคยมีมาก่อน ในสมัยนั้น พระบรมพระศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับอยู่ในวัดพระเชตะวันมหาวิหารกรุงสาวัตถี มีพระประสงค์จะทรงอนุเคราะห์แก่มหาชนคนและสัตว์ที่ได้รับความเดือดร้อน เมื่อเสด็จกลับจากบิณฑบาตโปรดสัตว์และทรงทำภัตตกิจเสร็จแล้ว ทรงมีรับสั่งเรียกพระอานนท์เถระพุทธอุปัฏฐากให้นำผ้าชุบน้ำมาถวาย พระอานนท์เถระกราบทูลว่า บัดนี้ น้ำในสระโบกขรณีได้แห้งขอดติดกันสระแล้ว พระเจ้าข้า พระบรมพระศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสว่า อานนท์ ตถาคตมิได้จะสงวนน้ำในสระ

แต่จะสร้างน้ำฝน พระอาณัติได้สดับพระพุทธเจ้าดำรัสเช่นนั้น ก็มีควมรู้สึกเกิดความฉงน ด้วยในเวลาห้วงนั้นไม่มีเวาแห่งเมฆฝนและดวงตะวันก็แผดแสงอันแรงกล้า แต่เมื่อเป็นพุทธประสงค์และมีความเชื่อในพุทธานุภาพแห่งพระบารมี จึงได้นำผ้าชุบสร้งน้ำมาถวาย พระบรมศาสดาทรงรับผ้า ชุบสร้งน้ำแล้ว จึงได้ทรงผ้าชุบสร้งน้ำนั้น โดยให้ชายผ้าข้างหนึ่งปกปิดพระวรกาย ชายผ้าอีกข้างหนึ่งตัวคู้ขึ้นพาดพระอังสะห้อยลงมา แล้วเสด็จไปประทับยืนบนบันไดสระโบกขรณี ทรงยกพระหัตถ์ขวาขึ้นเสมอพระอุระกวักเรียกน้ำ ทรงยกพระหัตถ์ซ้ายขึ้นเหนือพระนาภีหงายรองรับน้ำฝน ทันใดนั้นเองก็ได้บังเกิดมหาเมฆตั้งเค้าขึ้นพร้อมกันในทุกสถานทิศด้วย อานุภาพแห่งพระพุทธบารมีและพระหทัยเมตตากรุณาต่อสัตว์ทั้งหลาย ในที่สุดฝนก็ได้ตกลงมาเป็นที่น่าอัศจรรย์ยิ่งนัก ฝูงปลาในสระโบกขรณีต่างก็ดีใจกระโดดโลดเต้นอย่างมีความสุขสดชื่น ปริดาปราโมทย์ต่างพนมมือนมัสการแข่งช้องสาธุการแด่พระบรมศาสดาเสียงดังสนั่น ทั้งพระนครสาวดี พระพุทธประวัติตอนที่ทรงยกพระหัตถ์ขึ้นกวักเรียกฝนนั้น ถือเป็นศุภนิมิตอันประเสริฐ จึงมีผู้นำมาเป็นแบบสร้างพระพุทธรูปปางขอฝน หรือปางคันธารราษฎร์ หรือปางคันธาราฐ เหตุผลเพราะพระพุทธรูปปางนี้สร้างขึ้นที่เมืองคันธาระเป็นครั้งแรก เมื่อราวปี พ.ศ. 363–383 โดยพระเจ้ามิลินทราช เจ้าผู้ครองเมืองคันธาระมณฑลอินเดีย

ประเทศไทยโดยพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 ได้จัดสร้างพระพุทธรูปปางคันธารราษฎร์หรือปางคันธาราฐ ปางขอฝนขึ้นในปีราว พ.ศ.2325 เป็นพระพุทธรูปประจำรัชกาลที่ 1 ประดิษฐานอยู่ในหอพระคันธารราษฎร์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในพระบรมมหาราชวัง กรุงเทพฯ เป็นศิลปะแบบรัตนโกสินทร์ เป็นพระพุทธรูปนั่งขัดสมาธิ พระหัตถ์ขวายกขึ้นกวักเรียกฝนสูงเสมอพระอุระ บางองค์ยกพระหัตถ์สูงเสมอพระอังสะก็มีพระหัตถ์ซ้ายหงายบางบนพระเพลา รองรับน้ำฝน ประภาศใช้ในพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ

ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงพระโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สร้างพระพุทธรูปปางคันธารราษฎร์ปางขอฝน เป็นพระพุทธรูปอยู่ในพระอิริยาบถยืน ตามแบบศิลปะอินเดียและตามหลักฐานทางพุทธประวัติที่กล่าวในตอนต้น ในปี พ.ศ. 2411 – 2453 และทางวัดสุทธจินดาได้สร้างขึ้นมาประดิษฐานไว้ที่หน้าพระอุโบสถ ในลักษณะเป็นพระพุทธรูปอยู่ในอิริยาบถยืน ตามแบบศิลปะอินเดีย

4.6 สถาปัตยกรรมศาสตร์ของชุมชน

วัดสุทธจินดา เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดวรวิหารและเป็นวัดของคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย ตั้งอยู่ริมถนนราชดำเนินด้านทิศตะวันออก ตรงข้ามกับศาลากลางจังหวัดนครราชสีมา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา โดยจากการรวมวัดสองวัดเข้าด้วยกัน คือวัดสมบุญจิวและวัดบรมจินดา การสร้างวัดสุทธจินดา โดยรวมวัดทั้งสองเข้า

เป็นวัดเดียวกันนั้น เมื่อพ.ศ. 2458 ทางราชการได้ย้ายศาลว่าการมณฑลนครราชสีมามาจากกลางเมือง ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศเหนือของวัดพระนารายณ์มหาราช มาตั้งที่มุมกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ โดยสร้างเป็นอาคารตึก 2 ชั้น ได้รื้อกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออกนั้นออก เพื่อให้มองเห็นศาลว่าการและภายในถนนชัดเจน

ต่อมา พ.ศ. 2476 โดยการนำของพระอริยเวที เจ้าอาวาสรูปที่ 3 ไปขอความอุปถัมภ์จาก พล.ท.ไสว ไสวแสนยากรแม่ทัพภาคที่ 2 ขอให้รับภาระเป็นประธานจัดงานประจำปีหารายได้สมทบทุนก่อตั้งมูลนิธิหาคอกผล บำรุงศาสนศึกษาภัตตาหาร และบูรณะวัดสุทธจินดา ก็ได้รับความอุปถัมภ์จากท่านด้วยดี จึงกำหนดจัดงานขึ้นในวันที่ 30-31 ธันวาคม 2496 และ 1-2-3 มกราคม 2497 รวม 5 วัน 5 คืน โดยมี พล.ท. ไสว ไสวแสนยากร เป็นประธานกรรมการข้าราชการทหาร ตำรวจ พลเรือนและพ่อค้าประชาชนหลายท่าน ร่วมเป็นกรรมการจัดงาน ได้รับความร่วมมือจากคณะราชการ และพ่อค้าประชาชนชาวจังหวัดนครราชสีมาทุกฝ่ายเป็นอย่างดี มีผู้บริจาคร่วมสมทบทุนก่อตั้งมูลนิธิคราวนี้รวมทั้งผู้บริจาคไว้ก่อน และหลังวันงานต่อมาเป็นทั้งสิ้น 169,726.25 บาท รวมกับเงินทุนปริยัติธรรมของวัดมีอยู่แล้ว 20,000 บาท จึงเป็นสัดทั้งสิ้น 189,726.25 นับว่าเป็นจำนวนมากพอสมจัดตั้งมูลนิธิจดทะเบียนให้ถูกต้องตาม กฎหมายได้แล้ว

ทางด้านเศรษฐกิจของวัดสุทธจินดานั้นส่วนมากมาจากผู้มีจิตศรัทธาญาติโยมที่ หลั่งไหล เข้ามาทำบุญภายในวัดสุทธจินดา โดยมีพระเดชพระคุณหลวงพ่เจ้าอาวาสวัดสุทธจินดาเป็นผู้ชักนำให้ญาติเข้ามา ร่วมทำภายในวัด เช่น ทำบุญบำรุงค่าน้ำค่าไฟภายในวัดและการทำบุญถวายสังฆทานทั้งยังร่วมบริจาคเงิน เข้ามูลนิธิ เพื่อเป็นการใช้จ่ายต่าง ๆ ภายในวัดโดยการใช้จ่ายของเงินมูลนิธิในการใช้จ่าย ภายในวัดเป็นค่าอาหาร ค่าน้ำค่าไฟ และค่าสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ภายในวัดอีกด้วย ส่วนเศรษฐกิจรายได้ ของพระภิกษุสามเณรภายในวัดสุทธจินดา ส่วนใหญ่รายได้มาจาก กิจนิมนต์จากศรัทธาของญาติโยม โดยที่พระเดชพระคุณหลวงพ่เป็นหัวหน้าใหญ่ภายในงานของญาติโยมและอีกส่วนหนึ่งรายได้ก็มาจาก ฌาปนสถานกองทัพบก กองทัพภาคที่ 2 (คืองานสวดศพ หรือสวดพระอภิธรรม) จะเป็นรายได้ประจำของพระภิกษุสามเณรภายในวัดสุทธจินดา

จากสภาพความเป็นอยู่ของพระภิกษุสามเณรภายในวัดสุทธจินดานี้แล้ว อยู่อย่างสงบร่มเย็นเป็นสุขปฏิบัติตามกฎระเบียบวินัย โดยอยู่ภายใต้การปกครองท่านเจ้าอาวาสวัดสุทธจินดา โดยท่านเป็นผู้หน้าที่ดีแก่พระภิกษุสามเณร และท่านยังเป็นผู้อนุเคราะห์ส่งเสริมด้านการศึกษา ให้รู้จักสามัคคีให้รู้จักหน้าที่ของตัวเองและอยู่ร่วมกันอย่างฉันพี่น้อง เพราะวัดสุทธจินดาเป็นวัดใหญ่และเป็นวัดพระอารามหลวงจึงผู้อาศัยเป็นจำนวนมาก มีทั้งมาจากต่างจังหวัดก็มีต่างอำเภอก็มีและต่างวัฒนธรรมก็มี แต่เมื่อมาอยู่รวมแล้วต้องอยู่ในโอวาทและข้อวัตรปฏิบัติเดียวกัน

5. วัดประมวลราชบุรี

5.1 ประวัติความเป็นมา

วัดประมวลราชบุรี ตั้งอยู่เลขที่ 100 บ้านระกาย ถนนรัตนภิธาน หมู่ที่ 6 ตำบลจอหอ อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย วัดประมวลราชบุรี เป็นวัดเก่าแก่ สร้างในสมัยกรุงศรีอยุธยา ประมาณ พ.ศ.2235 เดิมชื่อ วัดใหญ่ระกาย ต่อมาคำว่า "ระกาย" ได้เพี้ยนเป็น "ระกาย" ตามภาษาท้องถิ่นชาวบ้านชาวบ้านจึงเรียก "วัดระกาย" จนติดปากเหมือนกับชื่อหมู่บ้านระกายใน พ.ศ.2484 คณะสงฆ์อำเภอเมืองนครราชสีมาในขณะนั้นเห็นว่า ชื่อวัดนี้มีความหมายไม่ชัดเจน จึงได้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็น "วัดประมวลราชบุรี" เช่นเดียวกันกับหลาย ๆ วัด เช่น วัดโคกไฟ เปลี่ยนเป็น วัดเวฬุวนาราม จากคำบอกเล่าของผู้สูงอายุ วัดนี้เคยประสบอัคคีภัยและได้รับการปฏิสังขรณ์เป็นลำดับสืบมา ซึ่งสอดคล้องกับหลักฐานแผ่นไม้สลักเก่าได้สลักจารึกเอาไว้ มีใจความว่า "ร.ศ.121 เจ้าอธิการสร้อย ได้ร่วมกับ โหมกอำ แดง แรม พร้อมกับสัปบุรุษชาวบ้านระกาย ซ่อมแซมบูรณะอุโบสถหลังหนึ่งและศาลาโรงธรรมหลังหนึ่ง"

5.2 ภูมิทัศน์วัดประมวลราชบุรี ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ 10 ไร่ 2 งาน 80 ตารางวา อาณาเขต ทิศเหนือจดถนนรัตนภิธาน ทิศใต้จดถนนสาธารณะ ทิศตะวันออกจดที่ดินเอกชน ทิศตะวันตกจดถนนสาธารณะ

5.3 อาคารเสนาสนะ ประกอบด้วย

5.3.1 อุโบสถ กว้าง 8.5 เมตร ยาว 11 เมตร เป็นอาคาร คอนกรีตเสริมเหล็ก

5.3.2 ศาลาการเปรียญ กว้าง 11 เมตร ยาว 22 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2535 เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก

5.3.3 หอสวดมนต์ กว้าง 14 เมตร ยาว 15 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2538 เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก

5.3.4 กุฏิสงฆ์ 3 หลัง เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก 3 หลัง

5.3.5 ศาลาอเนกประสงค์ กว้าง 10 เมตร กว้าง 46 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2529 เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ศาลาบำเพ็ญกุศล 1 หลัง เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก

5.4 สถานภาพวัดประมวลราชบุรี

วัดประมวลราชบุรี ตั้งเมื่อ พ.ศ. 2235 เดิมชื่อ วัดใหญ่ระกาย จากคำบอกเล่าของผู้สูงอายุว่าวัดนี้เคยประสบอัคคีภัย และได้รับการปฏิสังขรณ์ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็นวัดประมวลราชบุรี ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ วันที่ 5 เมษายน พ.ศ. 2247 เขตวิสุงคามสีมา กว้าง 14 เมตร ยาว 19 เมตร การบริหารและการปกครอง มีเจ้าอาวาสเท่าที่ทราบนาม คือ 1) พระอธิการทน โหมสโก พ.ศ. 2507-2513 2) พระครูสุนทรคุณวัตร พ.ศ. 2514-

ปัจจุบัน วัดประมวลาษฎร์ เป็นวัดที่ให้การศึกษาโดยหลวงพ่เจ้าอาวาส คือ หลวงพ่อพระครูสุนทร
คุณวัตร มีพระภิกษุจำพรรษา 24 รูป สามเณร 15 รูป ศิษย์วัด 5 คน วัดประมวลาษฎร์ เป็นวัดที่
ได้รับการพัฒนาตัวอย่าง มีอาคารสถานที่ เป็นสัดส่วนดีงาม มีอุโบสถ มีพระประธานอุโบสถที่
เก่าแก่มาก เป็นพระพุทธรูป 3 องค์ องค์ที่ 1 เป็นปางยืนห้ามสมุทรมีลักษณะสวยงาม สร้างขึ้นในสมัย
ยุคหินทราย ก่อนกรุงรัตนโกสิน

5.5 การคมนาคม

การเดินทางสู่วัดประมวลาษฎร์ เดินทางสะดวกสบายโดยใช้เส้นทาง ดังนี้
เดินทางจากกรุงเทพมหานคร โดยใช้เส้นทาง บายพาท นครราชสีมา-
ขอนแก่น แยกทางเข้าจอหอ ระยะทาง 4 กิโลเมตร

เดินทางโดยถนนสุรนารายณ์ จากอำเภอเมืองนครราชสีมา-ชัยภูมิ
แยกตรงทางเข้าหมู่บ้านระกาย ระยะทาง 3 กิโลเมตร

5.6 แหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ

ภาพประกอบ 16 พระประธานและภาพฝาผนัง อุโบสถวัดประมวลาษฎร์

ภาพประกอบ 17 ภาพวาดภายในอุโบสถวัดประมวลาษฎร์

5.6.1 วัดประมวลาธาราษฎร์ เป็นวัดที่มีศิลปกรรมอันสวยงามนั้น คือภาพเขียนพุทธประวัติออกแบบจากกรมศิลปกร มีภาพบรรยายตั้งแต่พระพุทธเจ้าประสูติตรัสรู้และปรินิพพาน เป็นภาพเขียนที่มีความสามารถอย่างสูง มีลวดลายที่อ่อนช้อยเป็นธรรมชาติ แต่ละภาพบ่งบอกถึงเอกลักษณ์เหมือนพระพุทธเจ้ายังทรงมีพระชนอยู่ เพราะเกิดความปลื้มปิติอย่างบอกไม่ถูก กิจกรรมเด่น

5.6.2 วัดประมวลาธาราษฎร์ จัดทำเป็นโครงการ ค่ายคุณธรรม เพื่อให้การอบรมคุณธรรม จริยธรรม แก่เด็กและเยาวชนที่เป็นนักเรียน หรือ นิสิต นักศึกษา ด้วยเล็งเห็นว่า สภาพสังคมในปัจจุบัน เด็ก และเยาวชน กำลังประสบปัญหาหลายด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหาความเสื่อมโทรมทางศีลธรรม และสิ่งเสพติด เป็นต้น ภาครัฐ เอกชน และคณะสงฆ์ ควรร่วมมือกัน แก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยเร่งด่วน โครงการนี้มี 2 หลักสูตร คือ หลักสูตร 1 คืน 2 วัน และหลักสูตร 2 คืน 3 วัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

- 1) ปลุกฝังการดำเนินชีวิตแบบวิถีพุทธ
- 2) ให้การฝึกอบรมคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน
- 3) ให้การฝึกปฏิบัติสมาธิภาวนาแก่เด็กและเยาวชน
- 4) ส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย

หลักสูตรและแนวการสอน / การฝึกอบรม ใช้หลักสูตรของสำนักงานพระพุทธศาสนากระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานหลักปรัชญาที่ว่า “กินอยู่อย่างต่ำ กระทำอย่างสูง” เน้นหลักของความเป็นคนดี โดยมีความกตัญญูกตเวทีเป็นคุณธรรมเป้าหมาย

กระบวนการสอนและการฝึกอบรมที่ดำเนินการมาแล้ว 3 ปี ผลการประเมินความพึงพอใจ และความยั่งยืนของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เข้าโครงการ พบว่ามีความประพฤติและปรับตัวได้ดี อยู่ร่วมกับสังคมได้

โครงการ “ค่ายคุณธรรม” กำลังจะทดลอง/ปรับกิจกรรมการฝึกอบรมบางกิจกรรม จากการศึกษาเอกสาร/สิ่งพิมพ์ ในประเด็นที่เกี่ยวข้องเป็นหนังสือเล่มเล็ก ซึ่งพระภิกษุที่เป็นคณะวิทยากร และรองศาสตราจารย์ละออง จันทร์เจริญ ร่วมจัดทำเป็นหนังสือเล่มเล็กที่มีลักษณะเป็นทั้งภาพสามมิติ ประกอบวงกลม และแม่เหล็ก เพื่อนำเสนอเนื้อหาและกรณีตัวอย่างในรูปแบบที่น่าสนใจ น่าเล่น น่าจับต้อง อันจะช่วยส่งเสริมด้านความสนใจเนื้อหาที่เกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรมและเชื่อว่าส่งผลให้การฝึกอบรมมีชีวิตชีวาขึ้น

5.6.3 โครงการอบรมค่ายคุณธรรมจริยธรรม วัดประมวลาธาราษฎร์ มีการพัฒนาการศึกษาด้านความรู้ มีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน เป็นองค์กรหลักดำเนินงาน และมีการสนับสนุนทรัพยากรทางการบริหารจากรัฐอย่างต่อเนื่อง และเป็นรูปธรรมแต่การพัฒนาคุณธรรม

ไม่มีความชัดเจนจึงประสบปัญหา บุคคลที่มีความรู้แต่ขาดคุณธรรมวัดประมวลรายฐร์จึงได้จัดโครงการการอบรมเยาวชนค่ายคุณธรรมขึ้น

วัตถุประสงค์ เพื่อเป็นแหล่งอบรมให้ความรู้และแนวทางปฏิบัติด้านคุณธรรมให้กับหน่วยงาน และเป็นสถานปฏิบัติต้นแบบด้านคุณธรรม โดยใช้งบประมาณขบบริจาคจากประชาชนผู้มีจิตศรัทธา

มีเป้าหมายเพื่ออบรมคุณธรรมจริยธรรมด้านความรู้ และการปฏิบัติให้กับประชาชนปีละ 5,000 คน และอบรมคุณธรรมจริยธรรมด้านความรู้ และการปฏิบัติให้กับหน่วยงานภาครัฐภาคเอกชน และสถานศึกษาทุกระดับ ปีละ 10,000 คน

ขั้นตอนการดำเนินงาน ศึกษาปัญหา ประชุมคณะกรรมการวัดเพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินงาน เสนอโครงการ ดำเนินการตามโครงการ ประเมินผล

ผลที่คาดว่าจะได้รับ บุคลากรหน่วยงาน ประชาชน นักเรียน นักศึกษา ได้รับการพัฒนาคุณธรรม และนำไปปฏิบัติต่อตนเองและผู้อื่น

6. วัดหนองไผ่น้ำ

6.1 ที่ตั้งและความเป็นมา

วัดหนองไผ่น้ำ ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 7 ตำบลโคกสูง อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ 23 ไร่ 3 งาน 98 ตารางวา อาณาเขต ทิศเหนือจดทางสาธารณะประโยชน์ ทิศใต้จดที่นารายฐร์ ทิศตะวันออกจดทางสาธารณะประโยชน์ ทิศตะวันตกจดทางสาธารณะประโยชน์ อาคารเสนาสนะประกอบด้วย ศาลาการเปรียญ กว้าง 16 เมตร ยาว 27 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2519 เป็นอาคารไม้ กุฏิสงฆ์ จำนวน 1 หลัง เป็นอาคารไม้ วิหาร กว้าง 15 เมตร ยาว 24 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2500 เป็นอาคารไม้

วัดหนองไผ่น้ำ ตั้งเมื่อ พ.ศ. 2474 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ. 2538 เขตวิสุงคามสีมา กว้าง 16 เมตร ยาว 29 เมตร การศึกษา มีโรงเรียน พระปริยัติธรรม แผนกธรรม เปิดสอนเมื่อ พ.ศ. 2501

วัดหนองไผ่น้ำเป็นวัดที่พระสงฆ์จำพรรษาอยู่เป็นประจำในปี พ.ศ. 2551 มีพระจำพรรษาอยู่ 8 รูป และมีสามเณร 8 รูป มีแม่ชี 2 คน วัดหนองไผ่น้ำเป็นวัดสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม พระภิกษุและสามเณรที่อยู่ภายในวัดมีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมืองและมีอำเภอที่อยู่ใกล้เคียงคือ อำเภอโนนไทยและอำเภอโนนสูง ระยะทางจากตัวจังหวัดนครราชสีมา ประมาณ 20 กิโลเมตร ตามถนนสุรนารายณ์ หมายเลข 205 ระหว่างอำเภอเมืองนครราชสีมาติดต่ออำเภอโนนไทย และจากถนนสุรนารายณ์

แยกเข้าไปที่วัดหนองไข่น้ำโดยประมาณ 6 กิโลเมตร เป็นถนนหลวงชนบทสายรองบายพาสระหว่าง ตำบลโคกสูง-ตำบลพนมวัน มีสภาพพื้นที่เป็นธรรมชาติท้องทุ่ง มีป่าไม้ที่สวยงาม มีเสียงนกกาเหว่า ร้อง อากาศบริสุทธิ์เป็นธรรมชาติ การเดินทางสู่วัดหนองไข่น้ำ เดินทางสะดวกสบายโดยใช้เส้นทาง ดังนี้

1. เดินทางจากกรุงเทพมหานคร โดยใช้เส้นทาง บายพาส นครราชสีมา-ขอนแก่น-ชัยภูมิ ระยะทาง 10 กิโลเมตร

2. เดินทางโดยถนนสุนทรารายณ์ จากอำเภอเมืองนครราชสีมา-ชัยภูมิ แยกตำบลโคกสูง ระยะทาง 6 กิโลเมตร จากอำเภอเมืองนครราชสีมา-ขอนแก่น แยกที่สี่แยกพนมวัน ระยะทาง 9 กิโลเมตร

6.2 แหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ

ภาพประกอบ 18 พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ประจำวัดหนองไข่น้ำ

ภาพประกอบ 19 กิจกรรมบวชชีพรามณ์วัดหนองไข่น้ำ

6.2.1 วัดหนองไผ่น้ำ เป็นวัดที่มีพระพุทธรูปประธานอยู่ในอุโบสถเก่าแก่มาก เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยพระพุทธรูปเจ้ามีชื่อนามเรียกกันตามประสาชาวบ้านว่าหลวงพ่อทอง และมีอีก 2 องค์อยู่ข้างซ้ายและข้างขวาของหลวงพ่อทอง มีชื่อว่าหลวงพ่อกำและหลวงพ่อดำ หลวงพ่อกำ ท่านมีรูปร่างลักษณะนั่งขัดสมาธิปางมารวิชัย หลวงพ่อดำ มีลักษณะนั่งยกมือด้านขวาไปหน้าของท่านจะมีอาการยิ้มแย้มแจ่มใส พระพุทธรูปชื่อหลวงทอนนี้มีชาวบ้านทั้งตำบลหนองไผ่น้ำนับถือกันมาตั้งแต่โบราณว่ามีความศักดิ์สิทธิ์มาก ถ้าใครจะขอพรสิ่งใดมาจตุรูป 9 ดอก ขอพรที่อุโบสถวัดหนองไผ่น้ำแล้วจะศักดิ์สิทธิ์และจะเป็นไปตามความต้องการที่ขอพรเอาไว้ การขอพรนั้นจะต้องเป็นไปตามทำนองคลองธรรมคือต้องอยู่ในศีลในธรรมด้วยและควรจะเป็นไปได้ตามที่ขอพรนั้น หลวงพ่อทองสร้างขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ สมัยรัชกาลที่ 3-5

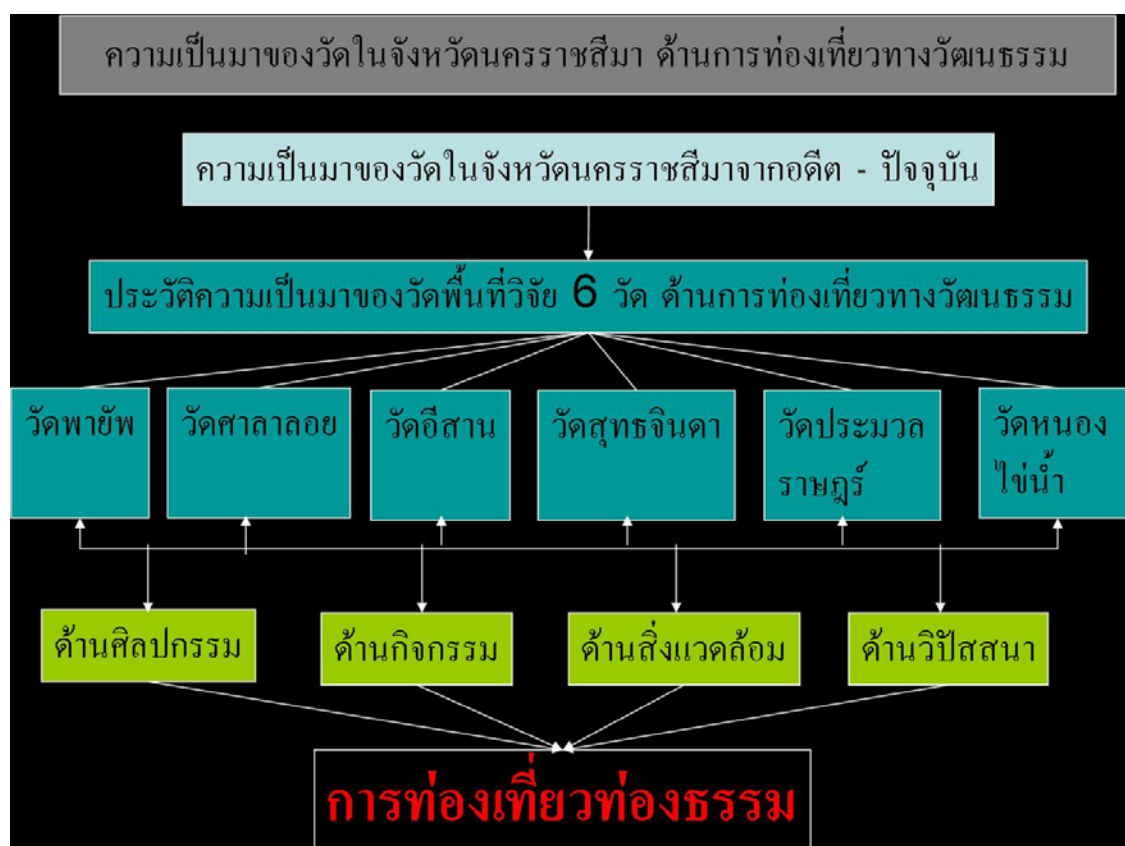
ฐานรองรับนั่งขัดสมาธิบัว คมี้ม หงายของหลวงพ่อทองมีศิลปกรรมเก่าแก่ ลวดลายต้นไม้มิ่งี่สาลาสัตว์ มีพวงมาลัยห้อยละซ้อยตามที่แตกต่างกันสวยสดงดงามมากมีรูปพญาครุฑ 6 คน แบกฐานพระพุทธรูปประจำอยู่ทั้ง 6 มุม และมีหนุมานอีก 2 คน ทำท่าที่แบกฐานพระพุทธรูปไว้อย่างหนักแน่น รอบข้างฐานบน มีลายพื้นปลาและดำกว่านั้นมีลวดลายพวงมาลัยห้อยซ้อยครอบฐานชั้นล่าง ฐานล่างสุดด้านหน้ามีรูปต้นไม้มิ่งี่สาลาสัตว์ เศียรของหลวงพ่อทองเป็นเศสเปลวเพลิง ด้านขวามือชื่อหลวงพ่อกำเป็นเศสอุ ด้านซ้ายมือชื่อหลวงพ่อดำเป็นเศสบัวตูม มีพระบาติเขียนเอาไว้ว่า วคฤ ชเนหิ วิหิตัง นัต นิจจิง นิพพาน ปรมมึ สุซัง

ปฏิสังขรณ์ ขึ้นในปี พ.ศ. 2479 ราชานามผู้สร้างหลวงพ่อทองปรากฏชื่ออยู่ด้านหน้า นายมี นายอุ้น นายค้ำ นายแจ่ม นายเงิน นายขา พระก้อนอินทร์ นายทิม นายทัง นางเหลื่อ นายอิสด นายโต นางจง นายแดง นายเทียบ นายยิง นางอ่อน และสร้างเฉพาะหลวงพ่อกำ คือ พ่อมา แม่ ทองคำ เป็นผู้สร้างปี พ.ศ. 2479 และเฉพาะหลวงพ่อดำ คือ นายเปรี๊ยะ นางทองมา เป็นผู้สร้างปี พ.ศ. 2479

6.2.2 และมีการขุดพบพระสมัย 4,000 ปี เป็นพระพุทธรูปศิลปกรรมแบบสมัยทำการเข้าศึกกับลาว ที่ศาลาประชาคม บ้านหนองไผ่น้ำ ตำบลหนองไผ่น้ำ อำเภอเมือง นครราชสีมา และทำการรักษาบูรณะให้อยู่ในสภาพคงเดิม

สรุปความเป็นของวัดในจังหวัดนครราชสีมา ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้
ดั่งภาพประกอบ 20

ภาพประกอบ 20 สรุปความเป็นมาของวัดในจังหวัดนครราชสีมา ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

สภาพปัจจุบันและปัญหาการพัฒนาศักยภาพวัดจังหวัดนครราชสีมา ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ศักยภาพของวัด หมายถึง ความสามารถหรือความพร้อมของวัดในจังหวัดนครราชสีมา ที่จะเอื้อต่อการพัฒนา การปรับปรุง การจัดการหรือการเข้าไปทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ต่อไปนี้

ด้านที่ 1 ปัจจัยจูงใจหลักของการท่องเที่ยว ได้แก่ วัด พิจารณาจากความสำคัญของสถานที่ตั้งและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวที่ตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวหลายด้าน เช่น ต้องการความสงบและพักผ่อน ต้องการความสนุกตื่นเต้น ต้องการเป็นที่พึ่งทางใจ การจัดการกิจกรรมของชุมชน ได้แก่ ขนบประเพณี งานฝีมือ งานศิลปวัฒนธรรม ลักษณะการดำเนินชีวิต หรือวิถีชีวิต เป็นต้น

ด้านที่ 2 ปัจจัยประกอบ ได้แก่ คุณค่าดึงดูดใจของสภาพแวดล้อม ภูมิอากาศ ภูมิประเทศและลักษณะภูมิทัศน์ที่มีเอกลักษณ์ สภาพเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งสะท้อนทำที่ พฤติกรรม และสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน ภัยธรรมชาติและการเมือง

ด้านที่ 3 ปัจจัยที่สนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ การดูแลกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักท่องเที่ยว ที่พักและอาหารของนักท่องเที่ยว การติดต่อเข้าใจในภาษา การให้ข่าวสารและประชาสัมพันธ์ ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการบันเทิง และร้านค้าของที่ระลึก

ด้านที่ 4 ปัจจัยทางด้านโครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคม จะต้องพิจารณาถึงโครงข่ายการคมนาคมทั้งทางบก ทางน้ำและทางอากาศ ที่สะดวกสบาย บริการสาธารณะ เช่น ไฟฟ้า การกำจัดสิ่งโสโครก ตลอดจนระบบสื่อสารคมนาคม

ทางการพัฒนาศักยภาพของวัด หมายถึง รูปแบบ และวิธีการ ปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมให้ดีขึ้นกว่าเดิม ภายใต้จุดเด่นของวัดซึ่งประกอบด้วย 5 ด้าน 1. โบราณสถาน โบราณวัตถุ 2. พระคัมภีร์ชื่อเสียง 3. กิจกรรมดีเด่น 4. สิ่งแวดล้อมดี 5. สำนักวิปัสสนา ซึ่งจะได้แยกวิเคราะห์ในแต่ละพื้นที่การวิจัยตามลำดับ

1. การพัฒนาศักยภาพวัดพายัพ ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

วัดพายัพเป็นวัดที่ตั้งอยู่ในตัวเมืองของจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งการเดินทางคมนาคมทั้งทางรถยนต์และรถส่วนตัวก็มีความสะดวกสบาย

ภาพประกอบ 21 งานกฐินพระราชทานวัดพายัพ แสดงสภาพเส้นทางสู่วัดพายัพ

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามทำให้ทราบถึงศักยภาพในการพัฒนาวัดพายัพเพื่อเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้ดังนี้

1.1 การพัฒนาศิลปกรรม

วัดพายัพนั้นมีโบราณสถาน โบราณวัตถุมากมาย มีอายุหลายปีและวัดพายัพนั้นก็ เป็นวัดทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดนครราชสีมา

1.1.1 ด้านปัจจัยเชิงใจ ที่ตั้งของวัดพายัพอยู่ติดกับถนนใหญ่ไปมาได้สะดวกมาก และที่ตั้งอยู่ในบริเวณสถานที่สำคัญของตัวจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งสามารถเดินเท้าโดยสะดวกเป็นระยะเส้นทางไม่ไกลนัก ความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์นั้น ก็ เป็นวัดเก่าแก่ของจังหวัดนครราชสีมา ตั้งอยู่ภายในเขตกำแพงเมืองเก่าอยู่ทางด้านทิศพายัพของเสาหลักเมืองจังหวัดตั้งชื่อว่า “วัดพายัพ” โดยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นพร้อมกับการสร้างเมืองนครราชสีมา ซึ่งในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงครองราชอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา ได้ทรงเลือกสถานที่ในการสร้างเมืองนครราชสีมา ทรงโปรดฯให้ช่างชาวฝรั่งเศสเขียนแปลนก่อสร้างเป็นรูปเหลี่ยม พื้นที่เมืองเก่าของนครราชสีมามีเนื้อที่ 1,000 ไร่ โดยการออกแบบให้มีคูคลองน้ำล้อมรอบเพื่อป้องกันข้าศึก มีกำแพงและประตูเมือง 4 ประตู คือ ประตูชุมพล ประตูพลแสน ประตูพลล้าน และประตูไชยณรงค์ (หรือประตูผี) ภายในกำแพงเมืองเก่าได้ทรงให้สร้างวัดขึ้นจำนวน 6 วัด คือ วัดพระนารายณ์มหาราช (วัดกลางนคร) วัดบึง วัดพายัพ วัดอิสาน วัดบูรพ์ และวัดสระแก้ว

ภาพประกอบ 22 ประตูทางเข้าวัดพายัพเปิดรับนักท่องเที่ยวตลอดทั้งวัน

ทางการท่องเที่ยวเมื่อเปรียบเทียบกับสถานที่อื่น ๆ เช่น สวนสัตว์ นครราชสีมา หรือตามห้างสรรพสินค้า วัดพายัพแม้จะไม่มีสิ่งท่องเที่ยวทางด้านความสนุกสนานบันเทิง แต่วัดพายัพนั้นมีความเป็นเอกลักษณ์ทางด้านความสงบภายในวัด ไม่มีความอึกทึกแม้ว่าที่ตั้งของวัดจะอยู่ในตัวเมืองก็ตาม นอกจากนั้นแล้วโดยรอบวัดจะเห็นได้ถึงวิถีชีวิตของชุมชนโดยรอบ ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของคนตลาดในเมือง ที่ต้องทำมาค้าขาย เมื่อเข้าไปในวัดจะเห็นได้ถึงความแตกต่างระหว่างภายนอกด้านหน้าหรือบริเวณรอบวัดกับภายในวัด สถานที่พักผ่อนภายในวัดเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจให้กับผู้ที่ต้องการความสงบ เช่น การอ่านหนังสือ นั่งสมาธิ หรือการสนทนาธรรมะ ศิลปวัฒนธรรมที่เป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ ที่เป็นแรงจูงใจให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาศึกษา ดูชม ภายในวัด ได้แก่

1. พระอุโบสถ ลักษณะทรงเรือสำเภา ศิลปะอยุธยา เป็นพระอุโบสถก่ออิฐถือปูนหลังคาไม้ อายุกว่า ๓๐๐ ปี มีลูกนิมิตเป็นใบเสมาคู่รอบพระอุโบสถเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ส่วนการบูรณปฏิสังขรณ์วัดพายัพเป็นมาอย่างไรไม่ทราบประวัติ พระอุโบสถหลังเก่านี้อันได้ชำรุดทรุดโทรมจนไม่สามารถบูรณะซ่อมแซมได้ ทางวัดจึงได้สร้างพระอุโบสถหลังใหม่ขึ้นแทน โดยมีลักษณะทรงเรือสำเภาอยุธยาเช่นเดิม โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก ประดับหินอ่อน-หินแกรนิตทั้งหลัง เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ผู้ทรงสถาปนาเมืองนครราชสีมา และวัดพายัพขึ้น พระอุโบสถหินอ่อนหลังนี้จะมีความงดงามมากแห่งหนึ่งในภาคอีสาน และจะเป็นเกียรติประวัติศาสตร์ของจังหวัดนครราชสีมา เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมที่มีคุณค่า และเป็นแหล่งแสวงบุญที่สำคัญตลอดไป การก่อสร้างวัดพายัพ โดยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นพร้อมกับสร้างเมืองนครราชสีมา ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ประมาณ พ.ศ. 2220 โดยวัดนี้เป็นวัดที่พระมหากษัตริย์ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้าง จึงมีฐานะเป็นพระอารามหลวงมาแต่แรก แต่เนื่องจากไม่ปรากฏมีหลักฐานการสถาปนาเป็นพระอารามหลวง เมื่อราชวงศ์กรุงศรีอยุธยาสิ้นสุดลง เปลี่ยนเป็นกรุงธนบุรีและราชวงศ์จักรี วัดพายัพก็ขาดสถานะภาพจากวัดหลวง กลายเป็นวัดราษฎร์เรื่อยมา

ภาพประกอบ 23 พระอุโบสถหลังใหม่ วัดพายัพ

พระอุโบสถทรงเรือสำเภาส้มยอชยชาติอนปลาย 1 หลัง (ปัจจุบันได้สร้างพระอุโบสถหลังใหม่แทนหลังเดิมที่ชำรุดทรุดโทรมไม่สามารถรักษาไว้ได้ แต่ก็ยังคงรักษาศิลปะแบบเดิมเอาไว้ โดยเจ้าอาวาสวัดพายัพรูปปัจจุบันเป็นผู้ออกแบบควบคุมก่อสร้าง) และมีอุโบสถหินอ่อน อยู่ในระหว่างการก่อสร้าง งบประมาณ 40 ล้านบาท ลักษณะศิลปะทรงเรือสำเภาส้มยอชยชาติที่มุ่งสร้างขึ้น เพื่อให้เป็นปริศนาธรรมคุณเรือสำเภานขนส่งสรรพสัตว์ข้ามห้วงทะเล คือ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ไปให้ถึงฝั่งพระนิพพาน โบสถ์หลังนี้ สร้างขึ้นเป็นอนุสรณ์แด่สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ผู้ทรงสถาปนาสร้างเมืองนครราชสีมา พิธีวางศิลาฤกษ์ เมื่อวันที่เสาร์ที่ 5 กันยายน 2530 โดยมีนายสมบูรณ์ ไทยวัชรามาศ ผู้ว่าราชการจังหวัดนครราชสีมา เป็นประธาน มีโบสถ์หินแกะสลัก เขตสีมาอุโบสถเก่าศิลปะแบบลังกา เนื่องจากกษัตริย์ราชวงศ์พระร่วงได้ศึกษาพระพุทธศาสนาจากประเทศลังกา โบสถ์นี้ได้นำไปปักเขตพุทธาวาส รวมทั้ง หน้าบันอุโบสถเก่า ภาพลายไม้แกะสลัก โดยวัดพายัพได้ทำการรื้ออุโบสถหลังเก่า เนื่องจากชำรุดทรุดโทรม แล้วสร้างอุโบสถใหม่ขึ้นแทนในปัจจุบัน จึงได้นำไปมอบให้ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

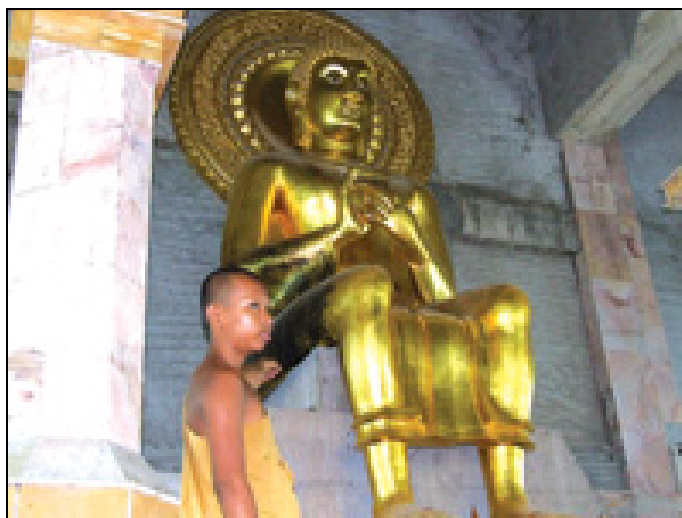

ภาพประกอบ 24 หอระฆัง ศาลาหอฉัน วัดพายัพ

2. ศาลาการเปรียญ กว้าง 16 เมตร ยาว 28 เมตร อาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก สร้างเมื่อ พ.ศ. 2509 กุฏิสงฆ์ กว้าง 7 เมตร ยาว 52 เมตร เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ทรงไทย สร้างเมื่อ พ.ศ. 2509 หอประชุมสงฆ์จังหวัดนครราชสีมา กว้าง 21 เมตร ยาว 44 เมตร เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ทรงไทย สร้างเมื่อ พ.ศ. 2517 หอระฆัง 1 หลัง เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก สร้างเมื่อ พ.ศ. 2521

หอสมุดปริยัติปกรณ์ กว้าง 19 เมตร ยาว 20 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2521 กุฏิเอกาทรงไทย สร้างเมื่อ พ.ศ. 2525 กุฏิมาลีทรงไทย สร้างเมื่อ พ.ศ. 2526 กุฏิวิทยักัณฑ์ทรงไทย กว้าง 11 เมตร ยาว 16 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2533 หอพระธรรมจักรไฮเทค 5 ชั้น สร้างเมื่อ พ.ศ. 2537 ปูนิยวัตถุมิพระประธานปางปฐมเทศนา ขนาดหน้าตักกว้าง 53 นิ้ว พระประธานประจำอุโบสถปางปฐมเทศนาห้อยพระบาท อนุสาวรีย์พระศรีวราภรณ์ สร้างเมื่อ พ.ศ. 2522 อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี

ภาพประกอบ 25 พระพุทธรูปห้อยพระบาท พระประธานประจำพระอุโบสถ

3. ถ้าหินงอกหินย้อย ภายในวัดพายัพแห่งนี้ ยังมีถ้ำหินงอก หินย้อย เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปโบราณอายุกว่า 300 ปี จำนวนหลายองค์ด้วยกัน ย้อน หลังกลับไป เมื่อปี พ.ศ. 2533 พระราชวิมลโมลี เจ้าอาวาสวัดพายัพ ได้ไปหาหินทำลูกนิมิต หินประดับสวนและ หินอ่อนปูอุโบสถ แต่กลับไปพบหินงอกหินย้อยที่ชาวบ้านตั้งโชว์หน้า บริเวณบ้านเขาวง ตำบล หน้าพระลาน อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี สอบถามชาวบ้าน เล่าให้ฟังว่า ได้เก็บหินเหล่านี้ มาจากบริเวณระเบิดหินภูเขา ซึ่งรัฐบาลให้สัมปทานแก่บริษัทโรงงาน ไม่นหินผลิตปูนซีเมนต์ โดยพวก คนงานได้เจาะรูฝังระเบิดไคนาไมต์ทำการระเบิดหินที่ภูเขามาเป็นเวลานาน หลาย 10 ปี และยังคงทำ ต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน เมื่อระเบิดเปิดหน้า เขาออก บางครั้งพบโพรงถ้ำ ซึ่งภายในมีหินงอกหินย้อย สีสันสวยงามจำนวนมาก หินเหล่านี้เป็นสมบัติอันล้ำค่าทางธรรมชาติที่หาดูยาก แต่กลับถูกระเบิด ทำลายแตกหักเสียหายไปหมด น่าเสียดายเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้คนงานระเบิดหินแล้วคัดเอาหิน ไปทำ ปูนซีเมนต์ ส่วนหินงอกหินย้อยสีต่าง ๆ ที่ถูกระเบิดออกแตกหักเสียหาย ใช้ทำประโยชน์ไม่ได้ ก็ได้อิงลงเหวหรือถมทิ้ง เก็บไว้ก็ไม่มีใครซื้อหินงอกหินย้อยเหล่านี้ต้องถูกทำลายไป ทั้งที่เป็นหินที่มีความ สวยงาม มีรูปร่างสีสันวิจิตรพิสดาร เป็นสมบัติอันล้ำค่าของแผ่นดิน ควรที่จะเก็บรักษาไว้ แต่ไม่มีใคร เห็นคุณค่าเก็บรักษา ได้ลองสอบถาม คนงานว่าหินเหล่านี้มีมากน้อยแค่ไหน คนงานตอบว่า เมื่อ ระเบิดไปก็เจอเรื่อย ๆ แสดงว่ามีหินงอกหินย้อยอีกจำนวนมากที่จะต้องถูกระเบิดทำลายทุกวัน ตรายใดที่ประเทศไทยยังทำปูนซีเมนต์ด้วยหินปูน ภูเขาจะต้องถูกระเบิดต่อไปจนหมด พระราช วิมลโมลี เล็งเห็นว่า หากมีผู้คัดเอาหินงอกหินย้อยไปสร้างถ้ำขนาดใหญ่ขึ้นใหม่ น่าจะทำได้ เพราะหินยังมีอยู่มากมาย โดยใช้วัดพายัพเป็นที่เก็บรักษา จึงได้คิดหาวิธีการเก็บรักษาหินงอกหินย้อย ไว้ให้คนรุ่นหลังได้มาเที่ยวชม ทักสนศึกษา โดยได้สร้างกุฏิอายุถ้ำขึ้น และตกแต่งชั้นล่างให้เป็นถ้ำ

หินงอกหินย้อย พระราชวิมล โมลี ได้ออกแบบเขียนแปลนและทำการควบคุมการก่อสร้างทุกขั้นตอน คำนวณให้สามารถรับน้ำหนักหินได้ ก่อนเริ่มสะสมขอซื้อหินงอกหินย้อยจากคนงานระเบิดเขา ที่บ้านเขาวง ตั้งแต่ปี พ.ศ.2533-2536 จากนั้นนำหินมาคัดแยกกลุ่ม ประเภทสี ล้างทำความสะอาดด้วย โซดาไฟ ใช้ส่วนจะหินทุกก้อน ใ้ส่กาว ผึ่งเหล็ก 2-3 วัน ตามขนาดน้ำหนักหิน ใช้คนงานและ พระภิกษุ-สามเณร ช่วยกันยกติดตั้งเกาะแขวนห้อย เชื่อมด้วยไฟฟ้า อัดปูนซีเมนต์ แต่งรอยต่อด้วย หินก้อนเล็ก เต็มพื้นที่ สร้างแล้วเสร็จปี พ.ศ. 2536 มูลค่า 4,730,000 บาท

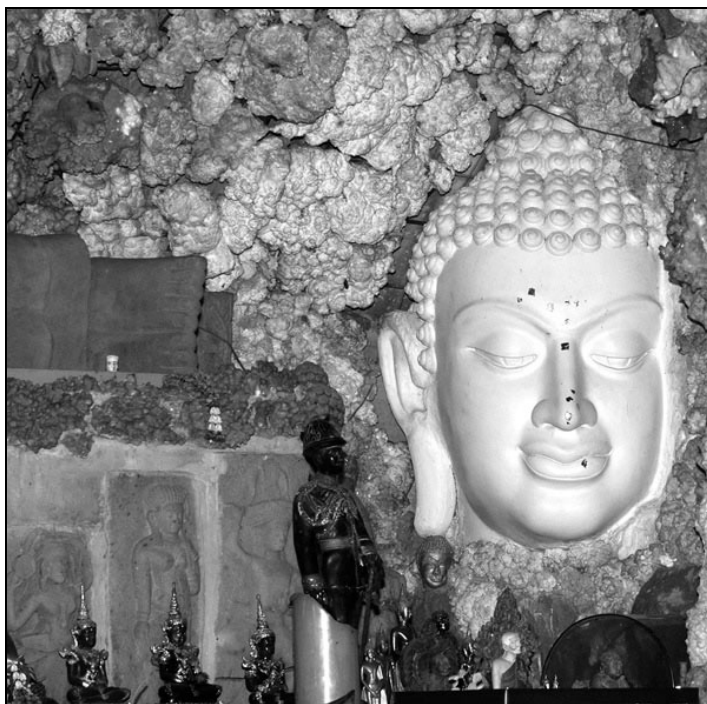

ภาพประกอบ 26 ป้ายบอกเส้นทางไปถ้ำหินงอกหินย้อย วัดพายัพ

เมื่อวันที่ 22 มกราคม 2536 สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เสด็จเยี่ยมชมภายในถ้ำแห่งนี้ เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่วัดพายัพ เมืองโคราชภายในถ้ำได้เก็บรวบรวม รักษาพระพุทธรูปโบราณ ซึ่งเป็นพระพุทธรูปแกะสลักหินทราย สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย มีอยู่หลายองค์ที่คงสภาพสมบูรณ์ คือ “พระพุทธรูปอูลukumณี” พระพุทธรูปอูลukumณี ลักษณะเป็นพระพุทธรูปอินเดียสมัยคุปตะ เนื้อหินทราย ภายในองค์พระจะมีอูลukumณีผสมอยู่ทั้งองค์ ด้านพระปฤษฎางค์ถูกคนร้ายเจาะเป็นแผลลึกประมาณ 2 นิ้ว มีแร่อูลukumณีอยู่ ด้านในองค์พระ แสดงว่าเป็นพระพุทธรูปทำมาจากอินเดียหรือช่างชาวอินเดีย มาช่วยสร้างวัดพายัพ และได้สร้างพระพุทธรูปไว้สักการบูชาประจำวัด ยังมีพระพุทธรูปสมัยทวารวดี เนื้อศิลา ลงรักปิดทอง พระพุทธรูปสมัยลพบุรี เนื้อศิลาเขียวหรือเนื้อหินเพชร ลงรักปิดทอง นอกจากนี้ มีพระพุทธรูปโบราณศิลปะสมัยต่าง ๆ อีกหลายองค์ ซึ่งวัดพายัพได้ประดิษฐานไว้ในถ้ำหินงอกหินย้อย เปิดให้

ประชาชนเข้าสักการบูชาอธิษฐาน ทำบุญไหว้พระหรือมาถวายสังฆทาน อบรมศีลธรรมแก่นักเรียน
นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป

ภาพประกอบ 27 ภาพพระพุทธรูปในถ้ำหินงอกหินย้อย 1

ภาพประกอบ 28 บรรยายกาศภายในถ้ำหินงอกหินย้อย

ภาพประกอบ 29 บรรยายกาศภายในถ้ำหินงอกหินย้อยอีกมุมหนึ่ง

ถ้ำหินงอก หิน ย้อยวัดพายัพแห่งนี้ ได้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ควรค่าแก่ความภาคภูมิใจของชาวโคราชอีกแห่งหนึ่ง สามารถเข้ามาทำบุญไหว้พระ ถวายสังฆทานได้ทุกวัน เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว โดยไม่เสียค่าเข้าชมแต่อย่างใดทั้งสิ้น แต่สามารถร่วมทำบุญค่าน้ำ-ไฟ สามารถใส่ผู้รับบริจาคได้ตามกำลังศรัทธา ผู้ที่สนใจเข้าไปเยี่ยมชม ถ้ำหินย้อยแบบเป็นหมู่คณะ สามารถสอบถามรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่พระมหาสถาพร ญาณวุฑฺฒโธ วัดพายัพ ถนนชุมพล ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา โทรศัพท์ 0-4424-1525, 08-9581-9059

1.1.2 ด้านปัจจัยประกอบ ถึงแม้ว่าชาวบ้านจะยังไม่ให้ความสำคัญกับวัดในการเป็นสถานที่ท่องเที่ยวมากนัก โบราณสถานและโบราณวัตถุภายในวัดพายัพก็ยังมีสิ่งที่น่าสนใจของผู้คนในจังหวัดนครราชสีมาและบริเวณใกล้เคียงเป็นอย่างดีโดยเฉพาะถ้ำหินงอกหินย้อย และในสังคมของชาวพุทธแล้ววัดถือว่ามีคามสำคัญทางใจของชาวพุทธ ซึ่งลักษณะที่ตั้งของวัดพายัพนั้นเป็นที่ดึงดูดใจคือชาวบ้านผ่านไปมา จะมีป้ายวัดที่แปลกตา และเมื่อเข้าไปด้านในจะมีสถานที่ต่างๆ ดังกล่าวแล้ว และที่ตั้งของวัดอยู่ใกล้กับลานคุณย่าโมจึงทำให้สามารถดึงดูดใจของนักท่องเที่ยวได้

สภาพเศรษฐกิจและสังคมในบริเวณวัดพายัพ ทางด้านทิศตะวันตกของวัดมีร้านค้าขายสินค้าตลอดแนว มีผู้คนเดินผ่านไปมาเป็นจำนวนมาก และทางด้านทิศเหนือก็เป็นร้านค้าตลอดแนว ทางด้านทิศตะวันออกฝั่งตรงข้ามถนนกับวัดเป็นร้านค้า และอีกฝั่งเป็นรั้ววัดตลอดแนว ไปจนจรดประตูทางเข้าทางทิศตะวันตก ซึ่งเป็นประตูใหญ่ และฝั่งทางด้านทิศใต้เป็นคลองรอบเมือง ในบริเวณนั้นมีศาลเจ้าพ่อช้างเผือก ซึ่งเป็นที่เคารพสักการะของชุมชนแถบบริเวณนั้น

ทางด้านความปลอดภัยในการคมนาคมก็มีความสะดวก ภายในวัดนั้นไม่ซับซ้อนสามารถเดินผ่านทะลุวัดได้

1.1.3 ด้านปัจจัยสนับสนุน

1) การดูแลนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในวัดนั้น ทางวัดยังไม่มีจัดการให้การดูแลเท่าที่ควร แต่ปัจจุบันวัดก็ได้พยายามให้ความรู้และให้การต้อนรับกับผู้ที่เข้าไปเยี่ยมชมวัดเท่าที่ควร

2) ที่พัก เนื่องจากทางวัดไม่ได้สร้างเพื่อเป็นที่สำหรับท่องเที่ยวเป็นการสร้างวัดเพื่อประกอบกิจทางพระพุทธศาสนาจึงทำให้ไม่ได้มีที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว ที่เป็นสัดส่วน แต่ทางวัดได้มีที่สำหรับให้ชาวบ้านหรือนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในวัดได้พัก ตามศาลารับรอง หรือนอกจากนั้นนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในวัดสามารถที่จะเลือกพักตามโรงแรมซึ่งอยู่ไม่ไกล สามารถเดินทางมาเที่ยวและพักได้โดยสะดวก

3) อาหาร บริเวณด้านทิศใต้ของวัดตลอดแนวกำแพงมีร้านอาหารขายตลอดแนว และตรงข้ามฝั่งถนนนั้นเป็นสวนหย่อมที่สามารถเดินเล่นและนั่งรับประทานอาหารได้

4) สิ่งอำนวยความสะดวกในการต้อนรับนักท่องเที่ยว ทางวัดยังไม่มีจัดให้เป็นสัดส่วน แต่ทางวัดได้เตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกเบื้องต้น คือมีพระภิกษุเป็นผู้ดูแล เมื่อต้องการไปเที่ยวชมในวัดสามารถติดต่อได้ และในด้านสาธารณูปการก็มีห้องน้ำ มีที่พักผ่อนชั่วคราวสามารถที่จะรองรับนักท่องเที่ยวได้

5) การติดต่อสื่อสารสำหรับมีความสะดวกสบาย เนื่องจากอยู่ในเมืองและเป็นย่านเศรษฐกิจ สำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เข้ามายังไม่มีผู้ที่รับชอบ สำหรับการจัดให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวอย่างเต็มตัว ทางวัดก็สามารถที่แนะนำสื่อสารได้ มีพระสงฆ์ที่มีความรู้ และมีเจ้าหน้าที่ในวัดสามารถแนะนำสถานที่ต่างให้ชาวต่างชาติเข้าใจได้

6) การให้ข่าวสารประชาสัมพันธ์ สามารถพัฒนาได้เนื่องจากความสะดวกทางด้านการคมนาคมและสื่อสารสนเทศต่าง ๆ แม้ว่าวัดจะยังไม่ได้มีการจัดให้มีการประชาสัมพันธ์ในการท่องเที่ยว แต่ในส่วนของจังหวัดนครราชสีมาก็ได้การจัดให้ข่าวสารความรู้เกี่ยวกับวัดบ้างแล้ว ดังนั้น ช่องทางข่าวสารที่สามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่การติดป้ายประชาสัมพันธ์ การแจกใบปลิวและแผ่นพับ ตลอดจนการทำเวบไซต์เพื่อประชาสัมพันธ์วัด

7) ร้านค้าของที่ระลึก แม้ว่าร้านค้าของที่ระลึกจะยังไม่มีแต่สิ่งที่เป็นเอกลักษณ์สำหรับวัดในพระพุทธศาสนาคือการจำหน่ายพระให้เช่าบูชา เป็นสิ่งที่วัดสามารถทำได้ และได้รับความสนใจจากประชาชน

1.1.4 ปัจจัยด้านโครงสร้างและการคมนาคม

ความเป็นสังคมเมืองทำให้มีความสะดวกในด้านการคมนาคม และโครงสร้างภายในวัดและบริเวณรอบนอกวัดเป็นแบบสังคมเมือง แม้จะมีรถผ่านไปมาเยอะบ้างในบางเวลาซึ่งจะเป็นปัญหาในการเดินทาง แต่ก็ไม่ถึงกับรถติดจนไม่สามารถเดินทางได้

1) การเดินทางเข้าถึงวัดพายัพ ตลอดเส้นทางยังไม่มีป้ายบอกทางสำหรับไปวัดโดยตรง แต่เมื่อดูตามที่ตั้งของเส้นทางในจังหวัดแล้ว ก็ไม่ยากที่จะเข้าถึงได้ เช่น นักท่องเที่ยวมาจากกรุงเทพฯ ก็สามารถขับรถมาตามทางหลวงสายมิตรภาพเข้าสู่ตัวเมือง เมื่อมาถึงบริเวณลานย่าโม วัดจะอยู่ทางด้านทิศตะวันออกของลานย่าโม สามารถนำรถเข้าไปจอดในวัดหรือด้านหน้าวัดก็ได้ มีที่จอดรถบัสและรถส่วนตัวได้ เส้นทางเดินภายในวัดเป็นคอนกรีตสะดวก สะอาด และงามตา

2) ระบบไฟฟ้าและการสื่อสาร มีไฟฟ้าและการสื่อสารที่สะดวกสบายภายในวัดและหน้าวัดมีโทรศัพท์สาธารณะให้

3) การบริการสาธารณะอื่นๆ ยังไม่มีการเข้ามามีส่วนร่วมขององค์กรทางภาครัฐ แต่มีบางส่วนที่เป็นร้านค้าชุมชน ที่ให้บริการเกี่ยวกับอาหาร

4) การกำจัดขยะมูลฝอย ภายในวัดมีถังขยะให้บริการสำหรับประชาชนใส่อาหาร และในวัดมีการทำความสะอาด โดยมีพระภิกษุสามเณรทำความสะอาดเป็นกิจวัตร

ปัญหาด้านการพัฒนาศิลปกรรม

ในด้านศิลปกรรมซึ่งประกอบด้วยอาคารสถานที่ภายในวัดนั้นมีปัญหาที่พบในการสัมภาระและการสังเกตดังนี้ ด้านปัจจัยจูงใจ วัดเป็นแหล่งประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและกึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ดังนั้น อาคารสถานที่ยังมีการใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา จึงไม่สะดวกในการให้บริการในการท่องเที่ยว แต่สามารถปรับเป็นการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้ ด้วยการปรับเป็นเที่ยวไปด้วยทำบุญไปด้วย ด้านปัจจัยประกอบ ภูมิทัศน์ของวัดไม่โดดเด่น เนื่องจากตั้งอยู่กลางตัวเมือง มีตึกและร้านค้าของประชาชนบัง การจราจรก็ยังไม่ดีเท่าที่ควร ด้านปัจจัยสนับสนุน ในปัจจุบันนี้ทางวัดยังไม่มีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบเต็มตัว แต่ก็มีกรมอบหมายให้วัดคอยดูแลให้คำแนะนำกับผู้ที่เข้ามาติดต่อในวัดทั้งผู้ที่เป็นนักท่องเที่ยวและผู้ที่มาทำบุญ ยังไม่มีที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวโดยตรง ไม่ร้านอาหารในวัด ส่วนปัญหาด้านปัจจัยโครงสร้าง ในด้านนี้ไม่มีปัญหาอย่างไร

1.2 การพัฒนาด้านกิจกรรม

กิจกรรมที่ได้จัดในวัดคือการให้ญาติโยมได้เข้ามาทำบุญ และมีการจัดอบรมตลอดจนกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา ซึ่งมีปัจจัยด้านต่างๆ ดังนี้

1.2.1 ด้านปัจจัยจูงใจ สภาพทางด้านกิจกรรมที่วัดได้จัดนั้นมีความเหมาะสมเนื่องจากวัดเป็นแหล่งที่พึ่งทางใจของประชาชน ประชาชนสามารถที่จะเข้าไปทำบุญตามประเพณีทางพระพุทธศาสนาและประเพณีตามความเชื่อของชาวไทย

1) แรงจูงใจในความสำเร็จของกิจกรรมที่เป็นวันสำคัญของชาวพุทธ เช่น การจัดกิจกรรมในวันสำคัญต่าง ๆ ซึ่งมีตลอดทั้งปี ประชาชนที่ให้ความสำคัญในการเข้ากิจกรรมนี้เป็นประชาชนที่เข้ามาเพื่อทำบุญ และมาร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

2) แรงจูงใจในความเป็นวิถีชีวิตของนักท่องเที่ยวและความเป็นเอกลักษณ์ของพระพุทธศาสนา เช่น การเวียนเทียน ในการเวียนเทียนตามวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา นอกจากประชาชนที่มาร่วมทำบุญเวียนเทียนแล้ว มีนักท่องเที่ยวที่มาร่วมด้วยการเวียนเทียนและมาดูผู้คนที่มาทำบุญเวียน มีการเก็บภาพที่ระลึก ซึ่งทำให้เห็นบรรยากาศที่สวยงาม

3) แรงจูงใจในด้านการเป็นกิจกรรมที่เป็นที่พึงพอใจและเป็นกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจ สามารถพัฒนากิจกรรมที่ทางวัดได้จัดขึ้นให้เป็นแหล่งที่พึงพอใจของประชาชนและนักท่องเที่ยวได้ และยังเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจให้กับผู้ที่ได้เข้าร่วมกิจกรรม ได้แก่ การให้คำปรึกษา การนั่งสมาธิ

1.2.2 ด้านปัจจัยประกอบ

1) กิจกรรมที่จัดขึ้นนั้นมีคุณค่าในการดึงดูดใจของผู้เข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาและนอกจากนั้นยังเป็นที่รวมทั้งทางด้าน พิธีกรรม ความเชื่อ และประเพณีทางศาสนาด้วย ทำให้สามารถที่จะพัฒนากิจกรรมที่วัดได้จัดขึ้นนั้นให้มีคุณค่า ทำให้ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมหรือกิจกรรมได้มีความทราบซึ้งใจ ตลอดจนการจัดกิจกรรมให้กับนักท่องเที่ยวได้รู้สึกรับรู้ และรู้สึกมีความแปลกใจและติดใจในการเข้าร่วมกิจกรรม

2) การพัฒนาด้านกิจกรรมของวัดเพื่อสถานที่ท่องเที่ยว ในส่วนของสภาพแวดล้อมมีความเหมาะสมเป็นอย่างมาก เพื่อผู้คนที่มาชมชมเมืองมีจำนวนมาก แม้ว่าวัดในตัวจังหวัดนครราชสีมาจะมีจำนวนมากก็ตาม แต่เมื่อเทียบจำนวนแล้วก็สามารถที่จะรองรับจำนวนผู้เข้ามาทำกิจกรรมในวัดได้

3) สภาพเศรษฐกิจและสังคมมีความเหมาะสมในการจัดกิจกรรมทางศาสนาและกิจกรรมอื่น เช่น ประเพณีของไทย วันสำคัญของชาติ หรือกิจกรรมในวัดโดยเฉพาะ

4) สิ่งแวดล้อมโดยรอบในการจัดกิจกรรมทางศาสนายังมีความพร้อมน้อย เพราะว่ามีบริเวณที่เป็นลานกว้างนั้นยังมีน้อย พื้นที่สำหรับให้ชาวบ้านและประชาชนได้ทำกิจกรรมยังมีน้อย และโดยรอบวัดภายนอกก็เป็นส่วนพื้นที่ของเอกชน วัดไม่สามารถเข้าไปจัดการหรือให้การควบคุมได้

5) ความปลอดภัย การจัดกิจกรรมทางศาสนามีความปลอดภัยในตัวกิจกรรมเมื่อมีกิจกรรมมักจะได้รับการตอบรับจากผู้ที่มีส่วนร่วมภายในวัดเป็นส่วนมาก ดังนั้นจะทำให้ประชาชนได้รับความรู้สึกที่ไม่ปลอดภัยบางเป็นบางราย แต่โดยส่วนมากมีความเห็นเป็นอัน

เดียวกันว่าผู้ที่มาร่วมกิจกรรมต่างมีความต้องการอันเดียวกันคือความดี แต่ทางวัดสามารถขอความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ตำรวจและจราจรได้

1.2.3 ด้านปัจจัยสนับสนุน

ปัจจัยที่จะสนับสนุนกิจกรรมของวัดให้สามารถดำเนินไปได้และสามารถที่จะพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวของวัดได้นั้น จากการเก็บข้อมูลภาคสนามทำให้สามารถสรุปปัจจัยสนับสนุนต่าง ๆ ได้ดังนี้

1) การสนับสนุนในด้านการดูแลนักท่องเที่ยวในช่วงการจัดกิจกรรมของวัด ทางวัดยังไม่มี การดูแลความปลอดภัยเท่าที่ควร เนื่องจากวัดเป็นสถานที่เปิดซึ่งผู้คนสามารถเดินผ่านเข้าออกได้ ในเวลาการทำกิจกรรมเช่นกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ประชาชนก็จะมากันเป็นกลุ่ม และผู้คนที่มาร่วมกิจกรรมมีจำนวนมาก

2) ที่พักและอาหารยังไม่มีสำหรับนักท่องเที่ยวและยังไม่มีสำหรับผู้มาร่วมกิจกรรมเพราะผู้ที่มาร่วมงานหรือร่วมกิจกรรมทางศาสนาใช้เวลาไม่มากในการเข้าร่วมกิจกรรมและส่วนมากจะไม่ได้นอนพักที่วัด เว้นแต่ผู้ที่เข้ามาปฏิบัติธรรมเท่านั้น อาหารและที่พักนักท่องเที่ยวสามารถที่จะหากินและพักได้ตาม โรงแรมซึ่งมีเป็นจำนวนมากในตัวเมือง

3) การสื่อสาร การให้ข่าวสารและการประชาสัมพันธ์เป็นปัจจัยที่ทำให้วัดได้รับการตอบรับจากประชาชนที่มาร่วมงานและที่มาท่องเที่ยว เช่นในวันวิสาขบูชา จะมีผู้ที่มาปฏิบัติธรรมนุ่งขาวห่มขาว รักษาศีลแปดอยู่ที่วัดเป็นจำนวนมาก มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเพื่อชมศิลปกรรม เมื่อเห็นถ้ำที่เข้าไปดูไม่ได้ โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวต่างประเทศ ดังนั้น กิจกรรมต่าง ๆ ที่วัดได้จัดลงไปนั้นเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจ และสนับสนุนให้มีการบอกข่าวเล่าต่อกันไป แม้ในบางครั้งนักท่องเที่ยวอาจไม่ทราบความหมายหรือจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของการจัดกิจกรรมแต่ก็ทำให้ผู้ที่มาพบเห็นได้เกิดความประทับใจ ในช่วงเวลาการจัดกิจกรรมนั้นทางวัดได้มีการประชาสัมพันธ์ทางด้านหน้าวัด ทำให้ผู้ที่เดินผ่านไปมาได้ยินเสียงและเข้าไปร่วมกิจกรรม และการจัดกิจกรรมที่ต่อเนื่องกันเป็นประจำทุกปี ทำให้ประชาชนที่เคยมาวัดพายัพจำได้ว่าเมื่อถึงฤดูหรือวันสำคัญนี้จะต้องไปร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่วัดนี้ และมีการบอกต่อกันและกัน ชักชวนมาที่วัดเพราะส่วนมากแล้วเกิดความประทับใจ

4) การสนับสนุนด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ภายในวัดมีกาอำนวยความสะดวกให้กับผู้ที่มาร่วมงาน เช่น ในการทำบุญถวายสังฆทานชาวบ้านทางวัดได้จัดเตรียมเครื่องสังฆทานไว้ให้สำหรับผู้ที่มาทำบุญ ในการเวียนเทียนวันสำคัญทางวัดก็ได้จัดเตรียมรูป เทียน และดอกไม้ไว้เรียบร้อยแล้ว ผู้ที่มาร่วมงานสามารถที่จะซื้อได้และถ้าหากจะนำมาเองก็ไม่ได้ว่าแต่อย่างไร เพื่อความสะดวกในการประกอบพิธีกรรม นอกจากนั้นทางวัดยังมีเจ้าหน้าที่ในการแนะนำ และมีพระภิกษุสามเณรให้การดูแลในช่วงเวลาที่จัดกิจกรรม

5) ร้านค้าของที่ระลึกในการจัดกิจกรรมไม่มีสำหรับผู้ที่มาร่วมงาน นอกความอึดอ้อมใจ ความประทับใจที่ประชาชนได้รับและสิ่งที่สำคัญที่สุดคือบุญ ผู้ที่ร่วมกิจกรรม ถือว่าได้บุญทุกคน

1.2.4 ปัจจัยด้านโครงสร้าง

โครงสร้างของการจัดกิจกรรม ทางวัดได้ปฏิบัติอย่างเป็นระเบียบแบบแผนมานาน และประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมที่วัดจัดขึ้นก็มีความคุ้นเคยกับวัดเป็นอย่างดี ดังนั้น โครงสร้างของกิจกรรมจึงมีความเรียบร้อยด้วยดี ประชาชนและนักท่องเที่ยวสามารถที่จะเดินเข้ามาร่วมในกิจกรรมที่วัดได้จัดขึ้นด้วยความสะดวก

ในช่วงเวลาการจัดกิจกรรมพระภิกษุและสามเณรจะให้ความสำคัญเป็นพิเศษในด้านการติดต่อสื่อสาร หรือแม้แต่วางระบบไฟที่ตกแต่งประดับ และให้แสงสว่างตามสถานที่ บริเวณรอบกิจกรรมและบริเวณงานที่จัดกิจกรรมได้

1.3 การพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม

1.3.1 ด้านปัจจัยเชิงใจในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของวัดพายัพ สามารถที่จะพัฒนาได้ มีปัจจัยเชิงใจให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมพักผ่อนหย่อนใจภายในวัดได้

ภาพประกอบ 30 สภาพแวดล้อมภายในวัดพายัพ

สภาพแวดล้อมภายในวัดพายัพนั้นมีความร่มรื่นเป็นธรรมชาติ ท่ามกลางชุมชนเมือง จึงเหมาะแก่การสนับสนุนให้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจให้กับประชาชน ประกอบการพัฒนาในด้านศิลปกรรมและมีกิจกรรมภายในวัด จะทำให้สามารถพัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้

1.3.2 ด้านปัจจัยประกอบในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม

1) การสร้างสิ่งแวดล้อมให้มีคุณค่าดึงดูดใจ เช่น การจัดสวนที่เป็นสัดส่วน และมีความหมายในการจัด และใช้พื้นที่ป่าเป็นสถานที่สำหรับศึกษาป่า ทั้งป่าไม้ดอกไม้ประดับและป่าไม้ที่เป็นต้นไม้ใหญ่ โดยการติดชื่อต้นไม้ สรรพคุณประโยชน์ จะทำให้ต้นไม้ในวัดเป็นต้นไม้ที่มีความรู้กับผู้ที่เข้าภายในวัดได้อีกด้วย

2) สถานที่จัดกิจกรรมของชุมชน บริเวณพื้นที่ป่าของวัดจำนวน 2 ไร่ สามารถจัดเป็นสถานที่สำหรับให้ชุมชนได้จัดกิจกรรมได้ เช่นการจัดเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ สถานที่อ่านหนังสือ หรือการพบปะสังสรรค์กันของผู้คนในชุมชนก็ได้

3) วิถีชีวิต การเข้าไปภายในวัดทำให้เกิดความรู้สึกที่เป็นวิถีชีวิตของความเป็นพระสงฆ์ หรือความเป็นวัดที่เป็นเอกลักษณ์ คือความสงบ การพัฒนาสิ่งแวดล้อมให้เป็นสถานที่อันสามารถแสดงออกถึงความเป็นอยู่ของพระ และประชาชนในบริเวณใกล้เคียงได้

1.3.3 ด้านปัจจัยสนับสนุนการพัฒนาสิ่งแวดล้อม

สิ่งแวดล้อมภายในวัดยังไม่มีลักษณะที่โดดเด่นคือมีสภาพที่เหมือนกันทั่วไปแทบทุกวัด สิ่งที่จะเป็นสภาพแวดล้อมได้ดีคือการนำเสนอมรดกในภาพรวม เมื่อมีประชาชนเข้ามาพักผ่อนในสวนป่าของวัด หรือเข้ามาเยี่ยมชมสภาพแวดล้อมภายในวัด ทางวัดยังไม่มีการดูแลความปลอดภัย ยังไม่มีอาหาร ยังไม่มีที่พักให้ นอกจากนั้นแล้วสิ่งอำนวยความสะดวกให้ในการท่องเที่ยวอย่างแท้จริงยังไม่มี การสร้างสิ่งสนับสนุนด้านสาธารณูปกรณ์ เช่นห้องน้ำ ศาลาที่พัก ร้านค้า จะเป็นแนวทางที่สนับสนุนในการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดีและยังสามารถสร้างรายได้ให้วัดอีกด้วย

1.3.4 ปัจจัยด้านโครงสร้าง

โครงสร้างของการสร้างวัดถูกออกแบบวัดอย่างดี ตั้งแต่สมัยอดีต การจัดสถานที่ภายในตลอดจนสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ก็มีความเป็นเอกลักษณ์ทางธรรมชาติ มีความเป็นพระพุทธศาสนา ทำให้เกิดความแปลกตาสำหรับผู้ที่มาจากต่างประเทศ ชาวต่างชาติ มีการจัดสัดส่วนอย่างเรียบร้อย คือ ภายในวัดแบ่งเป็นเขตพุทธาวาส 2 ไร่, เขตธรรมาวาส 2 ไร่ เขตสังฆาวาส ถนน สนามหญ้า 3 ไร่ เขตที่จัดประโยชน์ให้เช่าอยู่อาศัย 5 ไร่ และปลูกต้นไม้ 3 ไร่ รวมเนื้อที่วัดพายัพ 15 ไร่ 69 ตารางวา วัดพายัพ เป็นวัดเก่าแก่ของเมืองนครราชสีมา สร้างขึ้นในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เมื่อครั้งพระองค์ทรงครองราชย์อาณาจักรกรุงศรีอยุธยา ได้ทรงเลือกสถานที่ในการสร้างเมืองนครราชสีมา จึงให้ช่างฝรั่งเศษเขียนแบบแปลนก่อสร้าง เป็นรูปเหลี่ยม มีคูคลองน้ำรอบกันข้างคึก มีกำแพงประตูเมือง 4 มุมเมือง และได้ทรงสร้างวัดขึ้นภายในกำแพงเมืองจำนวน 6 วัด คือ วัดพระนารายณ์ (วัดกลาง) วัดบึง วัดบูรพ์ วัดอิสาน วัดสระแก้ว และวัดพายัพ

1.4 การพัฒนาด้านวิปัสสนา

ด้วยความเป็นวัดที่เก่าแก่และมีศิลปกรรมที่สวยงามและยังมีสิ่งแวดล้อมภายในวัดที่มีความร่มรื่นทำให้มีประชาชนเข้ามาร่วมทำบุญและปฏิบัติธรรมเป็นประจำทุกวัน การพัฒนาด้านวิปัสสนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ไม่น่าเบื่อและไม่มีความเหมาะสมอย่างยิ่ง แต่มีการรับให้นักท่องเที่ยวเข้ามาร่วมปฏิบัติธรรมภายในวัดนั้นเป็นสิ่งที่สมควร และเมื่อมีการจัดให้นักท่องเที่ยวได้ปฏิบัติธรรมด้วยต้องมีปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

1.4.1 ด้านปัจจัยเชิงใจ

1) ความเก่าแก่ของวัดทำให้เป็นที่ดึงดูดใจและการจัดพระสงฆ์ให้คอยอบรมดูแลผู้มาปฏิบัติธรรม จึงทำให้มีประชาชนเข้ามาร่วมรักษาศีลและปฏิบัติธรรมเป็นจำนวนมาก การจัดเป็นสำนักวิปัสสนามีความเหมาะสมเพราะเป็นวัดที่ตั้งอยู่กลางเมือง ผู้คนต้องการหาสงบทางจิตใจก็สามารถที่จะเข้ามาภายในวัด

2) ความต้องการที่พึงพอใจ เป็นสิ่งที่สำคัญในการจัดให้วัดพำนักเป็นสำนักวิปัสสนาฝึกอบรมศีลธรรมจริยธรรม และจัดให้มีสถานที่ในการอบรมประชาชนที่ต้องการปฏิบัติธรรม

3) ความสนุกตื่นเต้น เป็นแรงจูงใจสำหรับเยาวชนหรือนักเรียนที่ต้องการเข้าค่ายปฏิบัติธรรมสามารถเข้ารับการฝึกอบรมและพักที่วัดได้ ทำให้เด็กได้เกิดวิวัฒนาการในการเปลี่ยนแปลงที่ดี และสามารถสัมผัสถึงความเป็นพุทธได้ดี

4) กิจกรรมของชุมชนทำให้วัดได้มีบทบาทในการต้อนรับผู้ที่เข้ามาทำบุญและให้คำปรึกษาสนทนาธรรม

1.4.2 ปัจจัยประกอบการพัฒนาสำนักวิปัสสนา

1) คุณค่าดึงดูดใจ การเจริญวิปัสสนาเป็นกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนที่ต้องการความสงบทางใจ ตามหลักความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ตามหลักบุญกิริยาวัตถุ 3 ประการคือ การให้ทาน รักษาศีล และการเจริญภาวนา ประชาชนที่เข้ามาภายในวัดส่วนมากมาเพื่อต้องการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเพื่อความสบายใจและความเป็นสิริมงคลสำหรับตนเอง และการระลึกถึงบุคคลอื่นๆ เช่นการทำบุญอุทิศส่วนกุศล การถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุสามเณร สิ่งเหล่านี้ทั้งหมดประชาชนเข้ามาร่วมทำบุญทางพระพุทธศาสนา เพราะมีความเชื่อว่าเป็นความดี ได้บุญคือความอ้อมอกอ้อมใจแก่ผู้ที่ได้ทำบุญ และนอกจากนั้นแล้วยังเป็นการรักษาพระพุทธศาสนาให้ยืนยาวต่อไปได้อีกด้วย

2) ภูมิทัศน์ลักษณะ ด้วยความที่วัดเป็นสถานที่สงบทำให้วัดได้รับความสนใจจากประชาชนในการเข้าร่วมปฏิบัติธรรม เจริญสมาธิภาวนา ผู้ที่ต้องการพักผ่อนทางใจสามารถที่จะเข้าไปปฏิบัติธรรมเจริญวิปัสสนาได้

3) สภาพเศรษฐกิจและสังคมภายนอก แม้จะเป็นสังคมที่ต้องทำงานเพื่อหาเงินในการเลี้ยงชีวิต เป็นสังคมเมืองแต่การเข้าภายในวัด หรือความต้องการให้วัดเป็นสถานที่สำหรับปฏิบัติทางใจ ก็เป็นส่วนที่ช่วยให้คนในเมืองได้มีที่สำหรับผ่อนคลายความเครียดจากการทำงาน

1.4.3 ด้านปัจจัยสนับสนุน การให้ข่าวสารและการประชาสัมพันธ์นับว่าเป็นกิจกรรมที่สำคัญในการช่วยให้วัดสามารถเป็นสำนักวิปัสสนา มีการจัดการด้านการประชาสัมพันธ์ ข้อมูลข่าวสาร ในวาระโอกาส เช่น การจัดกิจกรรมในวันสำคัญก็มีการให้ข้อมูลข่าวสารได้

1.4.4 ปัจจัยด้านโครงสร้าง

1) การพัฒนาในด้านโครงสร้างของวัดให้เป็นสำนักวิปัสสนานั้นสามารถทำได้ โดยปัจจุบันนี้ทางวัดได้เปิดโอกาสให้ชาวบ้านหรือประชาชนสามารถที่จะเข้ามาปฏิบัติธรรมได้ ซึ่งผู้ที่มาจะเป็นคณะหรือจะเป็นบุคคลก็ได้ ในปัจจุบันนี้ผู้ที่เข้ามาวัดส่วนมากจะมาในวันพระหรือวันสำคัญทางศาสนา และในกิจกรรมที่วัดได้จัด เช่นการเข้าค่ายปฏิบัติธรรม การจัดพิธีบวชชีพราหมณ์ ในพิธีกรรมเหล่านี้จะเป็นการสนับสนุนให้ทางวัดสามารถที่จะเชิญชวนให้ประชาชนเข้ามาร่วมในการปฏิบัติธรรมได้ และผู้ที่มาแล้วก็จะเล่าต่อบุคคลอื่นไปเรื่อยๆ ในการจัดปฏิบัติธรรมมีพระสงฆ์คอยดูแลรับผิดชอบให้การอบรม จึงทำให้มีผู้คนเข้ามาในวัดเพื่อรับการอบรมเป็นจำนวนมาก

2) การบริการให้คำปรึกษาในการปฏิบัติ ก็เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่ทำให้ผู้มาปฏิบัติธรรมได้มีความรู้สึกที่ดีต่อวัด และทำให้ผู้ที่มาปฏิบัติธรรมครั้งที่หนึ่งแล้วอยากจะมาอีก ซึ่งพระที่ท่านได้ให้ความรู้ให้คำปรึกษากับผู้มาปฏิบัติธรรมก็เป็นผู้ที่ความรู้ดังกล่าวแล้วข้างต้น

ตาราง 4 สรุปการพัฒนาศักยภาพวัดพายัพ ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

	ศิลปกรรม	กิจกรรมเด่น	สิ่งแวดล้อม	สำนักวิปัสสนา
ปัจจัยเชิงใจ	- ตั้งอยู่กลางเมือง - มีความเก่าแก่ - เป็นวัดคู่เมือง	- ความเป็นวิถีชีวิต - กิจกรรมศาสนา - เป็นที่พึ่งทางใจ - ประกอบพิธีกรรม	- เป็นสถานที่พักผ่อนมีป่า 2 ไร่ - การจัดระเบียบในวัดได้สัดส่วนและมีการออกแบบที่ดี	- มีคุณค่าทางใจ - คือเป็นวัดเก่าและเป็นวัดที่มีการจัดกิจกรรมดี - เป็นที่พึ่งทางใจได้
ปัจจัยประกอบ	- ศึกษาให้ความรู้ - มีความสะดวก - จัดระเบียบได้ดี	- มีการจัดระเบียบ - มีความปลอดภัย - บริเวณวัดเหมาะสมในการจัด	- มีคุณค่าดึงดูดใจ - ไปมาสะดวก - มีความปลอดภัย - ผู้คนไม่มาก	- ดึงดูดใจ - ความต้องการความสงบ - หนีความวุ่นวาย

ตาราง 4 (ต่อ)

	ศิลปกรรม	กิจกรรมเด่น	สิ่งแวดล้อม	สำนักวิปัสสนา
ปัจจัยสนับสนุน	<ul style="list-style-type: none"> - การดูแลนักท่องเที่ยว - อาหาร ที่พัก - การสื่อสาร ให้ข่าวสาร - ประชาสัมพันธ์ - สิ่งอำนวยความสะดวก - ร้านค้าของระลึก 	<ul style="list-style-type: none"> - การให้อาหารที่พักร - สิ่งอำนวยความสะดวก - การให้ประชาสัมพันธ์ 	<ul style="list-style-type: none"> - การดูแลนักท่องเที่ยว 	<ul style="list-style-type: none"> - ที่พัก อาหาร - การสื่อสาร ให้ข่าวสาร - ประชาสัมพันธ์ - สิ่งอำนวยความสะดวก
ปัจจัยโครงสร้าง	<ul style="list-style-type: none"> - การเดินทางสะดวกสบาย - อยู่ในตัวเมือง - มีบริการสาธารณะ - การกำจัดขยะมูลฝอยที่ดี 	<ul style="list-style-type: none"> - มีความสะดวกสบายอยู่ในเมือง - มีบริการสาธารณะ 	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นป่าปลูก - มีการออกแบบวัดที่เป็นระเบียบ - มีความสะอาดและเรียบร้อยงามตา 	<ul style="list-style-type: none"> - มีการดูแลให้คำแนะนำ - ไม่จำกัดเวลา - มาได้ทุกวัน - ใกล้วัด

2. การพัฒนาศักยภาพวัดศาลาลอย ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

วัดศาลาลอย ตั้งอยู่เลขที่ 205 ถนนรอบเมือง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง นครราชสีมา เป็นวัดที่ตั้งอยู่โดยรอบฝั่งด้านทิศตะวันออกเฉียงใจ ของกำแพงเมือง

ภาพประกอบ 31 แผนที่แสดงเส้นทางเข้าสู่วัดศาลาลอย

2.1 การพัฒนาด้านศิลปกรรม

ศิลปกรรมในวัดศาลาลอยมีมากมาย โดยเฉพาะพระอุโบสถ ซึ่งได้เริ่มต้นก่อสร้างเมื่อปี พ.ศ. 2507 ด้วยสถาปัตยกรรมประยุกต์สมัยใหม่ได้รับรางวัลดีเด่นแนวบุกเบิกอาคารทางศาสนา จากสมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ และได้รับรางวัลยอดเยี่ยมแนวคิดออกแบบ จากมูลนิธิเสถียรโกเศศและนาคะประทีป ในปี พ.ศ. 2516 เป็นอุโบสถที่ออกแบบก่อสร้างในลักษณะศิลปะไทยประยุกต์ผสมผสานระหว่างสมัยเก่ากับสมัยใหม่เข้าด้วยกันซึ่งอุโบสถมีโครงสร้างลักษณะการก่อสร้างเป็นรูปสำเภาโต้คลื่นใช้วัสดุก่อสร้างพื้นเมืองคือกระเบื้องดินเผา ด้านเกวียน โดยนำมาประดับตกแต่งรอบ ๆ อุโบสถด้านหน้าอุโบสถเป็นภาพพุทธประวัติดินเผาปั้นตอนมารผจญผนังด้านหลังเป็นภาพดินเผาปั้น ตอนพระพุทธเจ้าเสด็จมาจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ส่วนบานประตูอุโบสถเป็นทองสัมฤทธิ์ลายนูน ภาพเล่าเรื่องพระเวสสันดรชาดก ทั้ง 13 กัณฑ์

นอกจากนั้นยังมีพระประธานยืนปูนปั้นขนาดใหญ่ปางห้ามสมุทร ภายในองค์พระประธานบรรจุของมีค่าไว้หลายรายการ คือ แก้ว แหวน เงิน ทอง ที่มีผู้มีจิตศรัทธานำมาบรรจุถวายไว้เป็นพุทธบูชาและพระผงคล่องรางของขลัง

และรูปเหมือนท้าวสุรนารี (ย่าโม) ทำนั้งพนมมือไหว้พระรับศีลฟังธรรมจำ
อุโบสถ (ถืออุโบสถศีล 8 ข้อ) อยู่กลางสระน้ำ

2.1.1 ปัจจัยจูงใจ ด้านปัจจัยใจในการพัฒนาศิลปกรรมวัดศาลาลอยให้เป็น
สถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มีปัจจัยประกอบดังนี้

1) สถานที่ตั้ง เนื่องจากวัดศาลาลอยตั้งอยู่ไม่ไกลจากตัวเมือง
และการเดินทางคมนาคมที่สะดวก รวมทั้งในบริเวณโดยรอบวัดศาลาลอยนั้นเป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิต
แบบคนเมือง

2) ความสำคัญ มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ของจังหวัด
นครราชสีมา เป็นสถานที่สำคัญเกี่ยวกับท้าวสุรนารีหรือย่าโม ซึ่งเป็นที่เคารพกราบไหว้ของประชาชน
ชาวจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดใกล้เคียง จนมีคำเล่าอ้างว่า ถ้ามาโคราชแล้วไม่ได้กราบย่าโม
แสดงว่ายังไม่ถึงโคราช

3) งานศิลปวัฒนธรรม พระอุโบสถวันศาลาลอยมีความเป็นเอกลักษณ์
ด้านศิลปกรรมอย่างมาก มีลักษณะเหมือนกับเรือสำเภากำลังได้คลื่น ซึ่งเป็นการออกแบบโดยวิโรฒ
ศรีสุโร นอกจากนั้นยังมีพระอุโบสถหลังเก่าซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์หลายองค์

4) มีความเป็นวิถีชีวิต เนื่องจากวัดศาลาลอยเป็นที่บรรจุอัฐิของ
ท้าวสุรนารี (ย่าโม) เป็นอัฐิท้าวสุรนารีที่ได้มียู่ประจำวัดแห่งนี้เป็นเวลาานนับแต่ท่านได้สิ้นชีพ
เมื่อเข้าไปในวัดโดยส่วนมากจะเห็นวิถีชีวิตของการรำแก้บน ซึ่งเป็นเพลงโคราช ที่มีเฉพาะถิ่น
เท่านั้น

5) เป็นที่พึงพอใจ งานย่าโม ศักดิ์ศรีชาวโคราช เชิญสัมพัวัฒนธรรม
ย้อนยุค ท้าวสุรนารี“นครราชสีมา” เมืองย่าโมโคราช ดินแดนแห่งประวัติศาสตร์วีรสตรีหญิงกล้า
“คุณย่าโม” ที่จดจำกล่าวขานกันทั่วไป มี อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี สิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมือง ที่เป็นศูนย์
รวมจิตใจของชาว โคราช ผู้คนจากทั่วสารทิศได้แวะเวียนมากราบไหว้สักการะคุณย่าโม เพื่อขอพรบน
บานศาลกล่าว เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต และในช่วงต้นฤดูร้อนของ ทุก ๆ ปี ชาวโคราชทุกหมู่เหล่าก็
ได้ร่วมใจกันจัดงานเฉลิมฉลอง เพื่อเป็นการ รำลึกและสดุดีวีรกรรม ท้าวสุรนารี วีรสตรีผู้กอบกู้และ
ปกป้องรักษาเมือง นครราชสีมาให้ยืนหยัดอยู่มาได้ถึงทุกวันนี้ เมื่อย้อนประวัติศาสตร์คุณย่าโม ซึ่งมี
หลักฐานจารึกไว้ว่า ท้าวสุรนารี นามว่า”โม”(แปลว่าใหญ่) เป็นชาวเมืองนครราชสีมาโดยกำเนิด บ้าน
อยู่หน้าวัดกลางนคร (วัดพระนารายณ์มหาราช) ทางทิศใต้ ในเมืองนครราชสีมา เกิดปีเถาะ พ.ศ. 2314
เป็นลูกผู้หญิงของ นายกิม นางบุญมา (สมัยนั้นยังไม่มีนามสกุล) พ.ศ. 2339 นางสาวโม อายุ 25 ปี
ได้สมรสกับ นายทองคำ พนักงานกรมการเมืองนครราชสีมา ต่อมานายทองคำได้เลื่อนเป็น พระ
ภักดีสุริยเดช รองปลัดเมือง นางโมก็ได้เป็น คุณนายโม จากนั้น พระภักดีสุริยเดชได้เลื่อนเป็นพระ
ยาสุริยเดช ปลัดเมืองนครราชสีมา คุณนายโมก็ได้เป็นคุณหญิงโม ชาวเมืองเรียกเป็นสามัญว่า”

คุณหญิงโม”และ”พระยาปลัดทองคำ” ท่านเป็นหมันไม่มีทายาทสืบสายโลหิต แต่ชาวเมืองทั้งหลายก็เรียกว่าแม่ มีผู้มาฝากตัวเป็นลูกหลานอยู่มาก ซึ่งเป็นกำลังและอำนาจส่งเสริมคุณหญิงโมให้ทำการ ใด ๆ ได้สำเร็จเสมอ คุณหญิงโมมักจะพาลูกหลานไปทำบุญที่วัดสระแก้วเป็นประจำ คุณหญิงโมมีสติปัญญาหลักแหลม เล่นหมากรุกเก่ง มีความชำนาญในการขี่ช้าง ชี่ม้า ม้าตัวโปรดมีสีดำนกลองวันแห่งชัยชนะของท่านที่ท้าวสุรนารี วีรกรรมของท่านได้รับการยกย่องว่าเป็นวีรสตรีของไทย คือ การนำชาวนครราชสีมาต่อสู้ขับไล่ทหารเจ้าอนุวงศ์แห่งนครเวียงจันทน์ ไปเสียจากการรุกรานครอบครองเมืองนครราชสีมา ณ สมรภูมิต่างสมฤทธิ เมื่อวันที่ 4 มีนาคม พ.ศ. 2369 การต่อสู้ครั้งนั้นชาว นครราชสีมาทั้งชาย-หญิง ที่ถูกกวาดต้อนจากกองทัพนครเวียงจันทน์ไปเป็นเชลย ก่อนต่อสู้ฆ่าฟัน ทหารลาวล้มตายเป็นจำนวนมาก ยังผลให้สามารถกอบกู้เมืองนครราชสีมากลับคืนมาได้ วีรกรรมอัน ห้าวหาญของคุณหญิงโมได้ทราบไปถึงพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้า อยู่หัว รัชกาลที่ 3 จึง พระราชทานบำเหน็จความชอบให้สถาปนาเป็น”ท้าวสุรนารี” พร้อมกับพระราชทานเครื่องยศและ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ เมื่อ 30 ตุลาคม 2370 ขณะนั้น

ภาพประกอบ 32 อัญมณียาโม และการบูชายาโม วัดศาลาลอย

ความเชื่อและวิถีการบูชา ชาวโคราชและชาวต่างถิ่นนิยมเดินทางมา สักการะรูปปั้นและเจดีย์บรรจุอัฐิย่าโมที่วัดศาลาลอยนี้ เพื่อบนบานขอพรย่าโมให้ปกป้องคุ้มครอง โดยเฉพาะในเรื่องของความรักและคู่ครอง มีความเชื่อว่าย่าโมจะสามารถคลब्ันดาลให้สมหวังได้ในที่สุด และเมื่อได้รับความสำเร็จดังใจอธิษฐานแล้ว ก็มักจะแก้บนด้วยเพลงโคราชที่มีทั้งนักร้อง และ นักรำแต่งตัวสวยงาม เพราะเชื่อว่าย่าโมนั้นชอบฟังเพลงโคราชเป็นชีวิตจิตใจ

6) การจัดกิจกรรมชุมชน ในชุมชนตัวเมืองจังหวัดนครราชสีมาจะมีการรำแก้บนท้าวสุรนารี เป็นพิธีกรรมที่ได้มีแทบทุกวัน จึงเป็นสิ่งหนึ่งที่จะเป็นปัจจัยจูงใจให้นักท่องเที่ยวเข้าไปดูการรำแก้บน

ภาพประกอบ 33 การรำแก้บนท้าวสุรนารี ที่วัดศาลาลอย

2.1.2 ด้านปัจจัยประกอบ ปัจจัยประกอบในการพัฒนาศิลปกรรมในวัดศาลาลอยให้เป็นวัดที่มีนักท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเข้ามาศึกษาหรือท่องเที่ยวดูศิลปกรรมนั้นมีปัจจัย ดังนี้

1) ความมีคุณค่าดึงดูดใจของศิลปกรรมในวัดศาลาลอย ได้แก่ การเข้าไปกราบไหว้ขอพรต่อหน้ารูปเหมือนของท้าวสุรนารี หรือการไปกราบพระประธานในโบสถ์ ผู้คนส่วนมากที่เข้าไปในวัดศาลาลอย ต้องการที่จะเข้าไปกราบไหว้ขอพร

2) ภูมิทัศน์ลักษณะ จะเห็นได้ว่ารูปเหมือนของท้าวสุรนารีนั้นมีปรากฏอยู่ทั่วไปในจังหวัดนครราชสีมา แต่ที่วัดศาลาลอยเป็นสถานที่เก็บอัฐิ จึงมีความสำคัญกว่าที่อื่น ๆ โดยที่วัดศาลาลอยเป็นเป็นที่สำหรับการแก้บนของผู้ที่ได้บนไว้กับรูปเหมือนท้าวสุรนารี คนส่วนมากจึงให้ความสำคัญในการแก้บนที่วัดศาลาลอย ตลอดจนภูมิทัศน์ภายในวัดเป็นสถานที่ที่ร่มรื่นเย็นสบาย เต็มไปด้วยต้นไม้ที่ให้ร่มเงา

3) สภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เอื้อต่อการท่องเที่ยว ถือเป็นย่านเศรษฐกิจที่มีตั้งอยู่กับในท่าบ๋า สามารถจัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวได้

4) มีความปลอดภัยจากภัยธรรมชาติและการเมือง เนื่องจากวัดศาลาลอยเป็นสถานที่ของวัด ไม่มีส่วนของราชการเข้ามาเกี่ยวข้อง และในส่วนของภัยธรรมชาติก็ไม่เคยเกิด

2.1.3 ด้านปัจจัยสนับสนุน มีปัจจัยสนับสนุนดังนี้

1) ที่พัก บริเวณภายนอกโดยรอบวัดศาลาลอยมีห้องพัก บ้านพักและโรงแรมเป็นที่พักจำนวนมาก และนอกจากนั้นเมื่อพักในตัวเมืองยังมีสถานที่ต่างๆ ประกอบการท่องเที่ยว เช่น วัดภายในตัวเมืองโคราชซึ่งมีหลายวัด โดยการสร้างเครือข่ายของวัดที่ได้วิจัยนี้เป็นต้น

2) อาหาร สำหรับร้านอาหารมีบริเวณภายในวัดที่มีรถขายและรอบวัดมีร้านอาหารที่พร้อมให้การสนับสนุนเรื่องอาหาร เมื่อมีการจัดการนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวภายในวัดศาลาลอยได้

3) สิ่งอำนวยความสะดวก สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวทางวัดยังไม่มีให้มีแต่ได้เปิดห้องน้ำให้ผู้ที่มาเยี่ยมวัดหรือท่องเที่ยวได้ใช้บริการ

4) การสื่อสาร การให้ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์ในปัจจุบันทางวัดไม่ได้มีการประชาสัมพันธ์แต่อย่างใด แต่มีการท่องเที่ยวของจังหวัดที่ได้ประชาสัมพันธ์ให้

5) ร้านค้าของที่ระลึก ทางวัดได้เปิดให้ผู้ที่มาวัดได้เช่าพระไปบูชาได้

2.1.4 ปัจจัยด้านโครงสร้าง โครงสร้างของโบราณสถานโบราณวัตถุและศิลปกรรมภายในวัดศาลาลอย ได้มีการจัดสร้างขึ้นโดยไม่มีจุดหมายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวแต่อย่างใด ดังนั้น โครงสร้างและบริเวณวัดทั้งหมดจึงมีเพื่อให้ประชาชนได้เข้ามาร่วมทำบุญเท่านั้น แต่ในส่วนของความสะดวกด้านโทรศัพท์สาธารณะ, ไฟฟ้า, และการกำจัดขยะมูลฝอย ทางวัดถือว่าเป็นหน้าที่ในการดูแลความสะดวกอยู่แล้ว นอกจากนั้นการคมนาคมเดินไปเข้าวัดก็สะดวกสบายอยู่ห่างจากถนนใหญ่ประมาณ 500 เมตร

2.2 การพัฒนาด้านกิจกรรมของวัด

นอกจากกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมเด่นของวัดศาลาลอยคือการไถ่ชีวิตโคกระบือ เป็นการทำบุญเพื่อไถ่ชีวิตโค – กระบือ กองทัพบก, โดยกองทัพบกที่ 2 และ กองพลทหารราบที่ 3 ร่วมกับพระเทพรัตนดิลก เจ้าอาวาสวัดศาลาลอย จัดพิธีมอบโคไถ่ชีวิตให้กับเกษตรกรยากจน และเกษตรกรตามแนวชายแดน

การจัดกิจกรรมนี้ล่าสุด เมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 51 ที่ผ่านมา พลโทวิบูลย์ศักดิ์
 หนี พาล แม่ทัพภาคที่ 2 เป็นประธานพิธีเปิดโครงการไถ่ชีวิตโคกระบือ ณ วัดศาลาลอย อำเภอ
 เมือง จังหวัดนครราชสีมา โดยโครงการนี้ จัดโดยกองทัพบก, กองทัพภาคที่ 2 และกองพลทหาร
 ราบที่ 3 ร่วมกับพระพรตนิลลิก เจ้าอาวาสวัดศาลาลอย จัดพิธีมอบโคไถ่ชีวิตให้กับเกษตรกร
 ยากจน และเกษตรกรตามแนวชายแดน จำนวน 81 ตัว เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสทรงเจริญพระชนมพรรษา 81 พรรษา ในวันที่ 5
 ธันวาคม 2551 และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในวโรกาสทรงเจริญพระ
 ชนมพรรษา 77 พรรษา ในวันที่ 12 สิงหาคม 2552 โดยแม่ทัพภาคที่ 2 เป็นประธานพิธี

ภาพประกอบ 34 การจัดพิธีทำบุญไถ่ชีวิตโคกระบือ วัดศาลาลอย

กองทัพภาคที่ 2 ได้เชิญชวนผู้มีจิตศรัทธาทุกท่านร่วมทำบุญไถ่ชีวิตโค
 กระบือในราคา ตัวละ 8,000 บาท โดยสามารถโอนเงินบริจาคให้กับ แม่ทัพภาคที่ 2 ในวันกระทำ
 พิธี หรือ โอนเงินเข้าบัญชีธนาคารทหารไทย สาขาย่อยค่ายสุรนารี ประเภทออมทรัพย์ ชื่อบัญชี
 โครงการไถ่ชีวิตโคกระบือ กองพลทหารราบที่ 3 และกองกำลังสุรศักดิ์มนตรี หมายเลขบัญชี
 515-2-08571-7 หรือติดต่อได้ที่ ฝ่ายกิจการพลเรือนกองพลทหารราบที่ 3 โทร. 08-1876-7556
 หรือ 0-4425-5530 ต่อ 22318

กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเช่น กิจกรรมวันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันเข้าพรรษา วันอาสาฬหบูชา ตลอดจนวันสำคัญอื่น ๆ ชาวบ้านในบริเวณใกล้เคียงวัดได้เข้าไปร่วมพิธีเป็นจำนวนมาก ดังการพัฒนากิจกรรมของวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีองค์ประกอบดังนี้

2.2.1 ด้านปัจจัยจูงใจ แรงจูงใจที่จะพัฒนาให้กิจกรรมในวัดศาลาลอยเป็นแหล่งศึกษาทางวัฒนธรรมได้ มีปัจจัยประกอบดังนี้

1) ที่จัดกิจกรรมอยู่ในเขตชุมชน สามารถไปร่วมกิจกรรมได้โดยสะดวกและไม่ใช้เวลาในการเดินทางมาก วัดศาลาลอยอยู่ใกล้กับสถานที่ราชการหลายแห่ง เช่น กองทัพอากาศที่ 2 ตลอดจนโรงเรียนในจังหวัด จึงทำให้สามารถที่ดึงกลุ่มคนเหล่านี้มาเป็นส่วนในการพัฒนาด้วย

2) ความสำคัญของกิจกรรม กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นกิจกรรมสำคัญสำหรับชาวพุทธทุกคน แม้การทำบุญใส่ชีวิตโคกระบือ ก็เป็นการจัดเพื่อเฉลิมพระเกียรติ ดังนั้นจึงได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี

3) เป็นวิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชนในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา นอกจากนั้นยังเป็นที่พึงพอใจสำหรับชาวพุทธด้วย

4) เป็นกิจกรรมของชุมชน ชุมชนบริเวณใกล้เคียงวัดได้เข้าร่วมกับกิจกรรมทางศาสนาที่วัดได้จัดขึ้นเป็นประจำ จึงทำให้เป็นปัจจัยประกอบในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของวัดศาลาลอย

5) เป็นการปฏิบัติภาคสนาม สำหรับนักท่องเที่ยวหรือเยาวชนที่ต้องการศึกษาถึงพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา สามารถที่จะให้นักเรียนนักศึกษาเข้ามาร่วมกิจกรรมได้ ทำให้นักเรียนนักศึกษาได้มีความตื่นตัว เกิดการปฏิบัติจริง

2.2.2 ด้านปัจจัยประกอบ มีปัจจัยประกอบในการจัดกิจกรรมในวัดดังนี้

1) กิจกรรมที่จัดขึ้นนั้นมีคุณค่าในการดึงดูดใจของผู้เข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาและนอกจากนั้นยังเป็นที่รวมทั้งทางด้าน พิธีกรรม ความเชื่อ และประเพณีทางศาสนาด้วย ทำให้สามารถที่จะพัฒนากิจกรรมที่วัดได้จัดขึ้นนั้นให้มีคุณค่า ทำให้ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมหรือกิจกรรมได้มีความทรงจำซึ่งใจ ตลอดจนการจัดกิจกรรมให้กับนักท่องเที่ยวได้รู้สบายใจ และรู้สึกมีความแปลกใจและติดใจในการเข้าร่วมกิจกรรม

2) การพัฒนาด้านกิจกรรมของวัดเพื่อสถานที่ท่องเที่ยว ในส่วนของสภาพแวดล้อมมีความเหมาะสมเป็นอย่างมาก เพื่อผู้คนในชุมชนเมืองมีจำนวนมาก แม้ว่าวัดในตัวจังหวัดนครราชสีมาจะมีจำนวนมากก็ตาม แต่เมื่อเทียบจำนวนแล้วก็สามารถที่จะรองรับจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมในวัดได้

3) สภาพเศรษฐกิจและสังคมมีความเหมาะสมในการจัดกิจกรรมทางศาสนาและกิจกรรมอื่น เช่น ประเพณีของไทย วันสำคัญของชาติ หรือกิจกรรมในวัดโดยเฉพาะ

4) สิ่งแวดล้อมโดยรอบในการจัดกิจกรรมทางศาสนายังมีความพร้อมน้อยเพราะว่าบริเวณที่เป็นลานกว้างนั้นยังมีน้อย พื้นที่สำหรับให้ชาวบ้านและประชาชนได้ทำกิจกรรมยังมีน้อย และโดยรอบวัดภายนอกก็เป็นส่วนพื้นที่ของเอกชน วัดไม่สามารถเข้าไปจัดการหรือให้การควบคุมได้

5) ความปลอดภัย การจัดกิจกรรมทางศาสนามีความปลอดภัยในตัวกิจกรรมเมื่อมีกิจกรรมมักจะได้รับการตอบรับจากผู้ที่มีส่วนร่วมภายในวัดเป็นส่วนมาก ดังนั้นจะทำให้ประชาชนได้รับความรู้สึกที่ไม่ปลอดภัยบางเป็นบางราย แต่โดยส่วนมากมีความเห็นเป็นอันเดียวกันว่าผู้ที่มาร่วมกิจกรรมต่างมีความต้องการอันเดียวกันคือความดี แต่ทางวัดสามารถขอความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ตำรวจและจราจรได้

2.2.3 ปัจจัยสนับสนุน การพัฒนากิจกรรมภายในวัดศาลาลอยเพื่อให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยว มีปัจจัยสนับสนุนดังนี้

1) การดูแลนักท่องเที่ยว ปัจจุบันในวัดได้มีการตั้งเจ้าหน้าที่สำหรับดูแลนักท่องเที่ยว โดยจะเป็นเจ้าหน้าที่ในการรับบูชาเช่าพระและเป็นผู้ที่รับผิดชอบในการร้องเพลงโคราชแก่นบ และในส่วนของวัดก็มีสำนักงานของวัดสามารถที่จะติดต่อ เพื่อขอความช่วยเหลือในการให้ข้อ และในช่วงที่จัดกิจกรรมก็จะมีเจ้าหน้าที่แต่งตั้งขึ้นเป็นการเฉพาะให้มีหน้าที่ดูแล

2) ที่พัก บริเวณภายนอกโดยรอบวัดศาลาลอยมีห้องพัก บ้านพักและโรงแรมเป็นที่พักจำนวนมาก และนอกจากนั้นเมื่อพักในตัวเมืองยังมีสถานที่ต่างๆ ประกอบการท่องเที่ยว เช่น วัดภายในตัวเมืองโคราชซึ่งมีหลายวัด โดยการสร้างเครือข่ายของวัดที่ได้วิจัยนี้เป็นต้น

3) อาหาร สำหรับร้านอาหารมีบริเวณภายในวัดที่มีรถขายและรอบวัดมีร้านอาหารที่พร้อมให้การสนับสนุนเรื่องอาหาร เมื่อมีการจัดการนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวภายในวัดศาลาลอยได้ ในช่วงเวลาจัดกิจกรรมจะมีรถขายสินค้าและอาหารเข้ามาขายในวัดด้วย

4) สิ่งอำนวยความสะดวก สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวทางวัดยังไม่มีให้มีแต่ได้เปิดห้องน้ำให้ผู้ที่มาเยี่ยมวัดหรือท่องเที่ยวได้ใช้บริการ

5) การสื่อสาร การให้ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์ในปัจจุบันทางวัดไม่ได้มีการประชาสัมพันธ์แต่อย่างไร แต่มีการท่องเที่ยวของจังหวัดที่ได้ประชาสัมพันธ์ให้

6) ร้านค้าของที่ระลึก ทางวัดได้เปิดให้ผู้ที่มาวัดได้เช่าพระไปบูชาได้

2.2.4 ปัจจัยด้านโครงสร้าง ด้านกิจกรรมของวัดศาลาลอยนั้นมีโครงสร้างในการจัดกิจกรรมที่ดีมีปัจจัยต่าง ๆ เช่น โครงสร้างของการจัดกิจกรรม ทางวัดได้ปฏิบัติอย่างเป็น

ระเบียบแบบแผนมานาน และประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมที่วัดจัดขึ้นก็มีความคุ้นเคยกับวัดเป็นอย่างดี ดังนั้น โครงสร้างของกิจกรรมจึงมีความเรียบร้อยด้วยดี ประชาชนและนักท่องเที่ยวสามารถที่จะเดินเข้ามาร่วมในกิจกรรมที่วัดได้จัดขึ้นด้วยความสะดวก ในช่วงเวลาการจัดกิจกรรมพระภิกษุและสามเณรจะให้ความสำคัญเป็นพิเศษในด้านการติดต่อสื่อสาร หรือแม้แต่วัฒนธรรมที่ตกแต่งประดับและให้ความสว่างตามสถานที่บริเวณรอบกิจกรรมและบริเวณงานที่จัดกิจกรรมได้

2.3 การพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม ด้วยพื้นที่วัดมีเพียงแค่ 8 ไร่เศษ ทำให้ไม่สามารถที่จะสร้างสิ่งก่อสร้างที่ใหญ่ หรือการจัดสวนของพื้นที่ภายในวัดให้เป็นสวนต้นไม้หรือป่าไม้ได้ แต่สภาพทั่วไปในวัด ก็ยังพอมีสวนไม้ที่ห้ามเงาน้อยบ้าง

การพัฒนาสิ่งแวดล้อมภายในวัดให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ร่วมกับการพัฒนาด้านอื่นทั้ง 3 ด้านนั้น สำหรับวัดศาลาลอยแล้วสภาพแวดล้อมในวัดยังไม่อำนวยให้สามารถจัดได้ แต่ด้วยการจัดสร้างสิ่งศาสนูปกรณ์ภายในวัดที่ลงตัว ทำให้วัดมีระเบียบ ทั้งศาลาการเปรียญ โบสถ์ และกุฏิพระสงฆ์ ตลอดจนส่วนต่างๆ ในวัดมีความเหมาะสมกับพื้นที่ในวัด สภาพแล้วทางธรรมชาติเป็นปัญหาสำคัญที่จะต้องเร่งพัฒนา การพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทำได้เพียงแค่การจัดสวนและปลูกต้นไม้ให้ร่มเงาในบางส่วนเท่านั้น เนื่องจากขาดปัจจัยในหลายด้าน ได้แก่

2.3.1 ด้านปัจจัยจูงใจ ยังขาดในหลายส่วน อันได้แก่สถานที่ตั้ง บริเวณวัดมีความแคบไม่สามารถขยายพื้นที่ได้ เพราะอยู่ในตัวเมือง วัดให้ความสำคัญกับศิลปกรรม และวัดไม่เหมาะสำหรับเป็นที่เข้ามาพักผ่อนหย่อนใจ แต่สำหรับการปฏิบัติธรรมก็สามารถติดต่อเพื่อที่จะจัดหาที่ให้พักปฏิบัติธรรมได้

2.3.2 ด้านปัจจัยประกอบ สภาพแวดล้อมในวัดยังไม่เป็นที่ดึงดูดใจ สำหรับนักท่องเที่ยว หรือประชาชนที่อยู่ในบริเวณนั้น เนื่องด้วยปัจจัยหลายประการ ได้แก่ วัดเป็นสถานที่ตั้งของสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมือง (ท้าวสุรนารี) และเป็นวัดในสังกัดธรรมยุต ภูมิทัศน์ลักษณะของพื้นที่วัดไม่เหมาะสมในการจัดหรือปลูกป่าไม้ สิ่งแวดล้อมโดยรอบเป็นบ้านเรือนของประชาชนไม่สามารถขยายพื้นที่ของวัดออกไปได้ ส่วนความปลอดภัยและภัยธรรมชาตินั้นไม่เป็นปัญหาในการจัดการด้านสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

2.3.3 ปัจจัยสนับสนุน ในการจัดสภาพแวดล้อมแม้จะมีปัจจัยสนับสนุนหลายประการ เช่น ร้านค้าของที่ระลึกยังไม่มีเป็นส่วนหนึ่งของสภาพแวดล้อมโดยเฉพาะ สำหรับที่พักอาหาร ตลอดจนการดูแลนักท่องเที่ยว การให้สิ่งอำนวยความสะดวกไม่ได้เป็นปัญหา เพราะเมื่อพัฒนาในส่วน ศิลปกรรม กิจกรรมทางศาสนาและด้านวิปัสสนาแล้ว ทำให้มีปัจจัยสนับสนุนร่วมกัน

2.3.4 ด้านปัจจัยโครงสร้าง ไม่มีพื้นที่สำหรับจัดสภาพแวดล้อม และสภาพแวดล้อมในปัจจุบันมีแต่สิ่งปลูกสร้างเป็นส่วนมาก

2.4 การพัฒนาสำนักวิปัสสนา

การพัฒนาวัดศาลาลอยเพื่อเป็นสำนักวิปัสสนา แม้ว่าในปัจจุบันวัดศาลาลอย จะไม่มีการปฏิบัติที่เด่น ไม่ได้เป็นสำนักวิปัสสนา แต่โดยทั่วไปวัดเกือบทุกที่จะได้รับความสนใจ จากประชาชนในการเข้าไปทำบุญหรือการประกอบพิธีทางศาสนาอยู่เป็นประจำ ประชาชนที่เข้าไป ในวัดเป็นอันดับแรกคือการเข้าไปทำบุญและการประกอบพิธีทางศาสนา มีการทำบุญถวายสังฆทาน เป็นอันดับที่หนึ่ง และการรักษาศีล ต่อจากนั้นเป็นการฝึกสมาธิหรือการเจริญภาวนา จึงมีปัจจัยด้าน ต่างๆ ดังนี้

2.4.1 ด้านปัจจัยจูงใจ มีปัจจัยจูงใจในการพัฒนาวัดเพื่อส่งเสริมทางด้าน วิปัสสนา ดังต่อไปนี้

1) สถานที่ตั้งของวัดศาลาลอยมีความเหมาะสมในการจัดให้บริการในการ ให้การอบรมด้านวิปัสสนา เนื่องจากตั้งอยู่ในเขตตัวเมืองนครราชสีมา และวัดเป็นที่ตั้งของสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองของประชาชนชาวนครราชสีมา จึงเป็นแรงจูงใจสำคัญในการจัดเป็นสถานที่ อบรมวิปัสสนา

2) ความสำคัญ วัดศาลาลอยมีความสำคัญในด้านประวัติศาสตร์ของ จังหวัดนครราชสีมา และวิปัสสนาเป็นวิธีการปฏิบัติเพื่อให้ความสงบในชีวิต ในท่ามกลางเมืองที่มี แต่ความวุ่นวาย การกำหนดให้วัดศาลาลอยเป็นสำนักวิปัสสนามีความจำเป็นอย่างยิ่ง

3) สถานที่พักผ่อน วิปัสสนานับว่ามีความสำคัญในการพักผ่อน สำหรับผู้ที่ต้องการความสงบในการฝึกปฏิบัติวิปัสสนา

4) ที่พึ่งทางใจ การฝึกวิปัสสนามีความสำคัญ และเป็นที่พึ่งทางใจ สำหรับผู้ที่ต้องการหนีความวุ่นวาย หรือเกิดความผิดหวังในการดำเนินชีวิต

2.4.2 ด้านปัจจัยประกอบ คือสำนักวิปัสสนามีคุณค่าดึงดูดใจ

หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาให้ชาวพุทธได้ทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนาคือการให้ทาน รักษาศีล และการเจริญภาวนา มีชาวพุทธส่วนมากที่ต้องการความสงบด้วยการเจริญสมาธิภาวนา เพราะเป็นการทำบุญในทางพระพุทธศาสนา ทำให้ภวานามีคุณค่าในการดึงประชาชนผู้สนใจ และนักท่องเที่ยวได้

2.4.3 ด้านปัจจัยสนับสนุน การจัดวิปัสสนาได้รับการดูแลจากพระสงฆ์ ภายในวัด เช่น ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาหรือวันธัมมัสสวนะมีประชาชนเป็นจำนวนมากที่เข้าไป ปรักษาศีล และ จำศีลอยู่ในวัดอยู่เป็นประจำ จึงเป็นปัจจัยที่จะทำให้ได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดี และนอกจากนั้น ทางวัดยังได้จัดศาลาการเปรียญและโบสถ์เป็นสถานที่สำหรับให้ประชาชนได้รักษา อุโบสถศีลภายในวัด เพื่อฝึกสมาธิเจริญวิปัสสนา ตลอดจนการให้ความสะดวกทางวัดก็สามารถที่จะ จัดให้ได้

2.4.4 ปัจจัยด้านโครงสร้าง การจัดให้วัดเป็นสำนักวิปัสสนามีโครงสร้างของการฝึกปฏิบัติสืบต่อกันมา เป็นหลักการทางพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นสถานที่ปฏิบัติ การให้คำแนะนำ การฝึกอบรม เป็นหน้าที่หลักของพระสงฆ์และพระพุทธศาสนิกชนทุกคน

ตาราง 5 สรุปการพัฒนาศักยภาพวัดศาลาลอย ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

	ศิลปกรรม	กิจกรรมเด่น	สิ่งแวดล้อม	สำนักวิปัสสนา
ปัจจัยเชิงใจ	<ul style="list-style-type: none"> - ตั้งอยู่กลางเมือง - มีความเก่าแก่ - เป็นวัดคู่เมือง - เป็นที่ประดิษฐานสิ่งศักดิ์สิทธิ์ - เป็นสถานที่แสดงเอกลักษณ์ท้องถิ่น 	<ul style="list-style-type: none"> - มีความเป็นวิถีชีวิต - กิจกรรมศาสนา - เป็นที่พึ่งทางใจ - ประกอบพิธีกรรม 	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่มีสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ - มีแต่สิ่งปลูกสร้าง 	<ul style="list-style-type: none"> - มีคุณค่าทางใจ - คือเป็นวัดเก่าและเป็นวัดที่มีการจัดกิจกรรมดี - เป็นที่พึ่งทางใจได้ - มีความเป็นวิถีชีวิต
ปัจจัยประกอบ	<ul style="list-style-type: none"> - มีความดึงดูดใจ - ศึกษาให้ความรู้ - มีความสะดวก - จัดระเบียบได้ดี 	<ul style="list-style-type: none"> - มีการจัดระเบียบ - มีความปลอดภัย - บริเวณวัดเหมาะสมในการจัด - ตั้งอยู่ในเขตตัวเมือง 	<ul style="list-style-type: none"> - สิ่งแวดล้อมไม่สมบูรณ์ไม่ดึงดูดใจ 	<ul style="list-style-type: none"> - ดึงดูดใจ - ความต้องการความสงบ - หนีความวุ่นวาย - เป็นวิถีชีวิตของชาวพุทธ
ปัจจัยสนับสนุน	<ul style="list-style-type: none"> - การดูแลนักท่องเที่ยว - อาหาร ที่พัก - การสื่อสารให้ข่าวสารประชาสัมพันธ์ - สิ่งอำนวยความสะดวก - ที่เช่าพระเครื่อง - มีความปลอดภัย - กฎหมายให้ความสะดวก 	<ul style="list-style-type: none"> - การให้อาหารที่พัก - สิ่งอำนวยความสะดวก - การประชาสัมพันธ์ 		<ul style="list-style-type: none"> - ที่พัก อาหาร - การสื่อสารให้ข่าวสารประชาสัมพันธ์ - สิ่งอำนวยความสะดวก

ตาราง 5 (ต่อ)

	ศิลปกรรม	กิจกรรมเด่น	สิ่งแวดล้อม	สำนักวิปัสสนา
ปัจจัยโครงสร้าง	- การเดินทาง สะดวกสบาย - อยู่ในตัวเมือง - มีบริการ สาธารณะ - การกำจัดขยะมูล ฝอยที่ดี	- มีความ สะดวกสบายอยู่ ในเมือง - มีบริการ สาธารณะ	- มีการออกแบบ วัดที่เป็นระเบียบ	- มีการดูแลให้ คำแนะนำ - ใกล้วัด

3. การพัฒนาศักยภาพวัดอีสาน ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

วัดอีสานเป็นวัดที่ตั้งอยู่ใกล้กับวัดพายัพ ห่างมาทางด้านทิศเหนือประมาณ 1 กิโลเมตร ถึงแม้ว่าวัดอีสานจะไม่มี การจัดระเบียบทางสิ่งก่อสร้างถาวรวัตถุที่สมบูรณ์อย่างวัดพายัพก็ตาม จากการศึกษาสัมภาษณ์และการสังเกตในภาคสนาม ศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของวัดอีสานทั้ง 4 ด้าน คือด้านศิลปกรรม ด้านกิจกรรม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านสำนักวิปัสสนา ภายใต้อปัจจัยทั้ง 4 ประการ คือปัจจัยเชิงใจ ปัจจัยประกอบ ปัจจัยสนับสนุน และปัจจัยโครงสร้าง สภาพปัจจุบันของศักยภาพและสภาพปัญหามีดังต่อไปนี้

3.1 การพัฒนาด้านศิลปกรรม

ภาพประกอบ 35 อุโบสถวัดอีสาน

ศิลปกรรมอันได้แก่โบราณสถานและโบราณวัตถุของวัดอีสานที่โดดเด่นและได้รับการยอมรับทั้งชาวไทยและใกล้เคียง คืออุโบสถ ซึ่งมีความสวยงามอย่างมาก เป็นอุโบสถที่ลักษณะอย่างนี้เพียงแห่งเดียวในโคราช พร้อมกับวัดยังเป็นวัดที่สร้างขึ้นในสมัยประวัติศาสตร์ วัดเก่าแก่ 6 วัด ของจังหวัดนครราชสีมา และภายในอุโบสถยังมีพระพุทธรูปเก่าแก่คู่วัด เช่น

ภาพประกอบ 36 พระพุทธรูปภายในพระอุโบสถวัดอีสาน

3.1.1 ด้านปัจจัยจูงใจ มีสำคัญในด้านสถานที่ตั้งเพราะมีความเป็นวัดในเมือง มีความสำคัญเป็นวัดคู่บ้านคู่เมือง ประชาชนใกล้เคียงให้ความสำคัญในการเข้าไปทำบุญในวัด จึงมีปัจจัยจูงใจดังนี้

1) สถานที่ตั้ง ตั้งอยู่ในเมือง การคมนาคมเข้าถึงมีความสะดวกสบาย ภายในวัดมีการจัดการที่ดี พระอุโบสถตั้งอยู่โดดเด่นเห็นได้ชัด มีความสว่างามเป็นเอกลักษณ์ของวัด เหมาะแก่การเข้าไปสักการะกราบไหว้

2) ความสำคัญ มีความสำคัญเป็นวัดประวัติศาสตร์ของจังหวัด นครราชสีมา มีการสร้างนามมีประวัติยาวนานคู่บ้านคู่เมือง

3) เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของชาวบ้าน ประชาชนในบริเวณโดยรอบให้ความสำคัญ เข้าไปทำบุญ ถวายทาน รักษา ศีลอยู่เป็นประจำ

4) เป็นวัดที่มีความแปลกตาสำหรับผู้ที่พบเห็น โดยเฉพาะพระประธานในพระอุโบสถนั้น มีความสวยงาม เห็นแล้วมีความน่าเคารพยำเกรง เป็นพระเก่าแก่มาก ประชาชนให้ความสำคัญในการเคารพกราบไหว้

5) งานศิลปกรรม ซ่อฟ้า ไบระกา ในหลังคาพระอุโบสถ มีความโดดเด่นสวยงาม จากการสำรวจในภาคสนามยังพบว่า บริเวณโดยรอบพระอุโบสถและในวัดมีความร่มรื่น เย็นสบาย เหมาะในการเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ

6) เป็นที่พึ่งทางใจ พระพุทธรูปในพระอุโบสถมีประชาชนเข้าไปกราบไหว้ขอพรเป็นประจำ พระศรีรัตนปราติการสเป็นพระประธานในพระอุโบสถเป็นที่เคารพกราบไหว้ของชาวบ้าน สามารถที่จะนำเป็นจุดเด่นทางด้านศิลปกรรมได้เป็นอย่างดี

7) กิจกรรมของชุมชน วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน แม้ว่าวัดจะอยู่ในชุมชนเมืองแต่ประชาชนยังให้ความสำคัญกับวัด เมื่อมีกิจกรรมของทางวัดชาวบ้านจะให้ความร่วมมือเข้าไปร่วมกิจกรรมอยู่เนืองนิต

3.1.2 ด้านปัจจัยประกอบ ดังนี้

1) มีคุณค่าดึงดูดใจ แรงศรัทธาต่อพระศรีรัตนปราติการสดึงดูดใจให้ประชาชนเข้าไปสู่วัดเพื่อเคารพกราบไหว้ขอพร

2) ภูมิทัศน์ลักษณะของพระอุโบสถและโดยรอบภายในวัด มีการจัดเรียบเรียบร้อยด้วยดี

3) สภาพเศรษฐกิจและสังคม มีความเป็นชุมชนเมือง มีการค้าขาย มีร้านค้า อยู่รอบวัด

4) สิ่งแวดล้อมโดยรอบพระอุโบสถมีความร่มรื่นเย็นสบาย สามารถพักผ่อนได้

5) มีความปลอดภัย การดูแลภายในวัดมีความเงียบสงบเรียบร้อย โครงสร้างของพระอุโบสถยังคงอยู่ในสภาพที่ดี

6) ภัยธรรมชาติและการเมือง การเมืองท้องถิ่นให้การสนับสนุนในการจัดการท่องเที่ยวจึงมีความเป็นไปได้ง่ายในการให้ความร่วมมือ การขอความช่วยเหลือให้บริการ สาธารณ

3.1.3 ด้านปัจจัยสนับสนุน ดังนี้

1) ที่พัก บริเวณภายนอกโดยรอบวัดศาลาลอยมีห้องพัก บ้านพักและโรงแรมเป็นที่พักจำนวนมาก และนอกจากนั้นเมื่อพักในตัวเมืองยังมีสถานที่ต่างๆ ประกอบการท่องเที่ยว เช่น วัดภายในตัวเมืองโคราชซึ่งมีหลายวัด โดยการสร้างเครือข่ายของวัดที่ได้วิจัยนี้เป็นต้น

2) อาหาร สำหรับร้านอาหารมีบริเวณภายในวัดที่มีรถขายและรอบวัดมีร้านอาหารที่พร้อมให้การสนับสนุนเรื่องอาหาร เมื่อมีการจัดการนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวภายในวัดศาลาลอยได้

3) สิ่งอำนวยความสะดวก สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวทางวัดยังไม่มีให้มีแต่ได้เปิดห้องน้ำให้ผู้ที่มาเยี่ยมวัดหรือท่องเที่ยวได้ใช้บริการ

4) การสื่อสาร การให้ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์ในปัจจุบันทางวัดไม่ได้มีการประชาสัมพันธ์แต่อย่างไร แต่มีการท่องเที่ยวของจังหวัดที่ได้ประชาสัมพันธ์ให้

3.1.4 ปัจจัยด้านโครงสร้าง

1) การเข้าถึงวัด การคมนาคมมีความสะดวกสบายเป็นอย่างมาก อยู่ในตัวเมืองการจราจรมีความสะดวกสบาย มีรถเมย์วิ่งผ่านหน้าวัด ภายในวัดเป็นถนนคอนกรีต บริเวณวัดโดยรอบเทคอนกรีตเสริมเหล็ก มีความสะอาดร่มรื่น

2) บริการสาธารณะภายในวัด อาจจะยังไม่มีบริการสาธารณะที่ดี ในวัดตั้งต้นที่สำหรับให้ประชาชนได้พักผ่อน และได้อำนวยความสะดวกให้การต้อนรับ

3) การกำจัดขยะมูลฝอย มีระบบการกำจัดขยะมูลฝอยที่ดี ความสะอาดภายในวัดได้รับการดูแลทำความสะอาดโดยพระภิกษุและสามเณรภายในวัด

4) ระบบไฟฟ้าและการสื่อสาร มีไฟฟ้าและโทรศัพท์สาธารณะ

3.2 การพัฒนาด้านกิจกรรมวัดอีสาน กิจกรรมของทางวัดและของชุมชนที่ได้จัดร่วมกันก็ได้แก่งานประจำปี งานวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและงานวันสำคัญของประเทศชาติ ซึ่งวัดเป็นจุดศูนย์รวมของชุมชนในบริเวณใกล้เคียง มีปัจจัยต่างๆ ดังนี้

3.2.1 ด้านปัจจัยจิตใจ กิจกรรมของวัดอีสานเป็นกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นส่วนมาก ปัญหาในการจัดงานนั้นไม่มี แต่การจัดกิจกรรมอื่นภายในวัดประชาชนให้ความ

ร่วมมือ เข้าร่วมกิจกรรม สถานที่ตั้งของวัดอยู่ในตัวเมือง เมื่อมีการจัดกิจกรรมภายในวัดจึงทำให้มีผู้เข้าร่วมงานเป็นจำนวนมาก และความสำคัญของกิจกรรมในฐานะที่เป็นชาวพุทธทำให้ประชาชนชาวพุทธได้ให้ความสำคัญกับการจัดกิจกรรม และกิจกรรมที่วัดได้จัดนั้นมีความสำคัญในด้านเป็นที่พึ่งทางใจของประชาชนชาวพุทธในจังหวัดนครราชสีมา และอีกประการหนึ่งคือความเป็นวิถีชีวิตของชาวพุทธที่ต้องมีความเกี่ยวข้องกับวัดอยู่เรื่อย ๆ

3.2.2 ด้านปัจจัยประกอบ คือความตั้งใจในการเข้าวัดถือว่าเป็นการทำบุญ ชาวพุทธจะหาโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา หรืออย่างน้อยที่สุดในหนึ่งปี ได้เข้าร่วมกิจกรรมทำบุญตักบาตร เวียนเทียน รักษาศีล รับประทาน กรวดน้ำ สักครั้ง คือสิ่งที่ชาวพุทธได้พยายามแสวงหา สภาพสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมโดยรอบมีความเป็นศาสนาพุทธทำให้ประชาชนมีความเห็นเป็นพวกเดียวกัน เมื่อเกิดกิจกรรมทางศาสนาชาวบ้านก็จะให้ความสำคัญ

3.2.3 ด้านปัจจัยสนับสนุน ทางวัดได้ให้การดูแลเกี่ยวกับผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา ดูแลความสะดวกสบาย ความสะอาดเรียบร้อย มีที่พักผ่อนในช่วงกิจกรรมที่ต้องมีคนมาร่วมเป็นจำนวนมาก เปิดโอกาสให้พ่อค้าแม่ค้าได้เข้ามาขายสิ่งของภายในวัดได้ มีการแนะนำสถานที่ การจัดความสะดวกในการจอดรถ จัดสถานที่จอดรถให้

ในส่วนที่ทางวัดยังไม่ทำคือการประชาสัมพันธ์ในภายนอก สำหรับในวัดมีประกาศประชาสัมพันธ์ตลอดงาน

3.2.4 ด้านปัจจัยโครงสร้าง การจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นระเบียบแบบแผนของพระพุทธศาสนาที่จัดกันมาอย่างยาวนาน จึงไม่มีการจัดระบบของกิจกรรมแต่อย่างใด การเดินทางเข้าร่วมมีความสะดวกเช่นเดียวกัน

3.3 การพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม สิ่งปลูกสร้างภายในวัดบนเนื้อที่ 11 ไร่เศษ ทำให้บริเวณวัดดูแล้วเล็กลง สภาพธรรมชาติมีความร่มรื่น มีที่นั่งพักได้ร่มไม้ การพัฒนาเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวนั้นมีปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

3.3.1 ด้านปัจจัยจิตใจ ได้แก่

- 1) สถานที่ตั้งของวัดอยู่ในเขตชุมชน อยู่กลางเมืองนครราชสีมา การเข้าถึงวัดไปได้สะดวก
- 2) ความเงียบสงบ เป็นที่สามารถหลบความวุ่นวาย มาพักผ่อนให้สบายใจก็ได้ ภายในวัดมีม้าหินอ่อน มีที่นั่งพักได้ร่มไม้ สามารถที่จะพักผ่อนได้
- 3) ความสำคัญของวัดประกอบกับงานศิลปกรรมภายในวัดเมื่อเข้ามาแล้วทำให้รู้สึกสบายตา สามารถเป็นแรงจูงใจให้นักท่องเที่ยวเข้าสู่วัดอีสานได้

3.3.2 ด้านปัจจัยประกอบ ภูมิทัศน์ลักษณะของวัดมีสิ่งปลูกสร้างและสภาพแวดล้อมที่สวยงาม เมื่อเข้าแล้วทำให้รู้สึกสงบ ร่มเย็น มีคุณค่าดึงดูดใจด้วยการเข้าไปกราบไหว้พระขอพร มีความเงียบสงบปลอดภัย

3.3.3 ด้านปัจจัยสนับสนุน

1) ที่พัก บริเวณภายนอกโดยรอบวัดศาลาลอยมีห้องพัก บ้านพักและโรงแรมเป็นที่พักจำนวนมาก และนอกจากนั้นเมื่อพักในตัวเมืองยังมีสถานที่ต่าง ๆ ประกอบการท่องเที่ยว เช่น วัดภายในตัวเมืองโคราชซึ่งมีหลายวัด โดยการสร้างเครือข่ายของวัดที่ได้วิจัยนี้เป็นต้น

2) อาหาร สำหรับร้านอาหารมีบริเวณภายในวัดที่มีรถขายและรอบวัดมีร้านอาหารที่พร้อมให้การสนับสนุนเรื่องอาหาร เมื่อมีการจัดการนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวภายในวัดศาลาลอยได้

3) สิ่งอำนวยความสะดวก สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวทางวัดยังไม่ให้มีแต่ได้เปิดห้องนำให้ผู้ที่มาเยี่ยมวัดหรือท่องเที่ยวได้ใช้บริการ

4) การสื่อสาร การให้ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์ในปัจจุบันทางวัดไม่ได้มีการประชาสัมพันธ์แต่อย่างใด แต่มีการท่องเที่ยวของจังหวัดที่ได้ประชาสัมพันธ์ให้

3.3.4 ปัจจัยด้านโครงสร้าง

1) การเข้าถึงวัด การคมนาคมมีความสะดวกสบายเป็นอย่างมาก อยู่ในตัวเมืองการจราจรมีความสะดวกสบาย มีรถแท็กซี่ผ่านหน้าวัด ภายในวัดเป็นถนนคอนกรีตบริเวณวัดโดยรอบเขตคอนกรีตเสริมเหล็ก มีความสะอาดร่มรื่น

2) บริการสาธารณะภายในวัด อาจจะยังไม่มีการให้บริการสาธารณะที่ดีในวัดตั้งต้นที่สำหรับให้ประชาชนได้พักผ่อน และได้อำนวยความสะดวกให้การต้อนรับ

3) การกำจัดขยะมูลฝอย มีระบบการกำจัดขยะมูลฝอยที่ดี ความสะอาดภายในวัดได้รับการดูแลทำความสะอาดโดยพระภิกษุและสามเณรภายในวัด

4) ระบบไฟฟ้าและการสื่อสาร มีไฟฟ้าและโทรศัพท์สาธารณะ

3.4 การพัฒนาด้านวิปัสสนาของวัดอีสาน

ด้วยความเป็นวัดที่เก่าแก่และมีศิลปกรรมที่สวยงามและยังมีสิ่งแวดล้อมภายในวัดที่มีความร่มรื่นทำให้มีประชาชนเข้ามาร่วมทำบุญและปฏิบัติธรรมเป็นประจำทุกวัน การพัฒนาด้านวิปัสสนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวไม่มีความเหมาะสมอย่างยิ่ง การรับให้นักท่องเที่ยวเข้ามาร่วมปฏิบัติธรรมภายในวัดนั้นเป็นสิ่งที่สมควร และเมื่อมีการจัดให้นักท่องเที่ยวได้ปฏิบัติธรรมด้วย ต้องมีปัจจัยต่างๆ ดังนี้

3.4.1 ด้านปัจจัยจูงใจ วัดอีสานนั้น จะมีการอุปสมบทหมู่ช่วงวันที่ 5 ธันวาคมของทุกปี จะมีข้าราชการทหารตำรวจ ประชาชนทั่วไปมาอุปสมบทจำนวน 100 กว่า ชีวิต และอีกกิจกรรมหนึ่งคือการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนของทางวัดก็จะจัดให้มีการอบรมสามเณรตลอดโครงการฯ และอีกโครงการหนึ่งคือการอบรมเข้าค่ายพุทธบุตรพุทธธรรม 3 วัน 3 คืน หรือ 7 วัน 7 คืน จะมาพักอยู่ที่วัดอีสานในด้านการอบรมจะมีพระวิปัสสนาและคณาจารย์ที่ทรงคุณวุฒิมาอบรมเป็นประจำ มีปัจจัยจูงใจประกอบด้วย

1) ความเก่าแก่ของวัดทำให้เป็นที่ดึงดูดใจและการจัดพระสงฆ์ให้คอยอบรมดูแลผู้มาปฏิบัติธรรม จึงทำให้มีประชาชนเข้าร่วมรักษาศีลและปฏิบัติธรรมเป็นจำนวนมาก การจัดเป็นสำนักวิปัสสนามีความเหมาะสมเพราะเป็นวัดที่ตั้งอยู่กลางเมือง ผู้คนต้องการหาสงบทางจิตใจก็สามารถที่จะเข้ามาภายในวัด

2) ความต้องการที่พึงพอใจ เป็นสิ่งที่สำคัญในการจัดให้วัดอีสานเป็นสำนักวิปัสสนาฝึกอบรมศีลธรรมจริยธรรม และจัดให้มีสถานที่ในการอบรมประชาชนที่ต้องการปฏิบัติธรรม

3) ความสนุกตื่นเต้น เป็นแรงจูงใจสำหรับเยาวชนหรือนักเรียนที่ต้องการเข้าค่ายปฏิบัติธรรมสามารถเข้ารับการฝึกอบรมและพักที่วัดได้ ทำให้เด็กได้เกิดวิวัฒนาการในการเปลี่ยนแปลงที่ดี และสามารถสัมผัสถึงความเป็นพุทธได้ดี

4) กิจกรรมของชุมชนทำให้วัดได้มีบทบาทในการต้อนรับผู้ที่เข้ามาทำบุญและให้คำปรึกษาสนทนาธรรม

3.4.2 ปัจจัยประกอบการพัฒนาสำนักวิปัสสนา

1) คุณค่าดึงดูดใจ การเจริญวิปัสสนาเป็นกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนที่ต้องการความสงบทางใจ ตามหลักความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ตามหลักบุญกิริยาวัตถุ 3 ประการคือ การให้ทาน รักษาศีล และการเจริญภาวนา ประชาชนที่เข้ามาภายในวัดส่วนมากมาเพื่อต้องการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเพื่อความสบายใจและความเป็นสิริมงคลสำหรับตนเอง และการระลึกถึงบุคคลอื่น ๆ เช่นการทำบุญอุทิศส่วนกุศล การถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุสามเณร สิ่งเหล่านี้ทั้งหมดประชาชนเข้าร่วมทำบุญทางพระพุทธศาสนา เพราะมีความเชื่อว่าเป็นความดี ได้บุญคือความอิ่มอกอิ่มใจแก่ผู้ที่ได้ทำบุญ และนอกจากนั้นแล้วยังเป็นการรักษาพระพุทธศาสนาให้ยืนยาวต่อไปได้อีกด้วย

2) ภูมิทัศน์ลักษณะ ด้วยความที่วัดเป็นสถานที่สงบทำให้วัดได้รับความสนใจจากประชาชนในการเข้าร่วมปฏิบัติธรรม เจริญสมาธิภาวนา ผู้ที่ต้องการพักผ่อนทางใจสามารถที่จะเข้าไปปฏิบัติธรรมเจริญวิปัสสนาได้

3) สภาพเศรษฐกิจและสังคมภายนอก แม้จะเป็นสังคมที่ต้องทำงาน เพื่อหาเงินในการเลี้ยงชีวิต เป็นสังคมเมืองแต่การเข้าภายในวัด หรือความต้องการให้วัดเป็นสถานที่ สำหรับปฏิบัติทางใจ ก็เป็นส่วนที่ช่วยให้คนในเมืองได้มีที่สำหรับผ่อนคลายความเครียดจากการ ทำงาน

3.4.3 ด้านปัจจัยสนับสนุน การให้ข่าวสารและการประชาสัมพันธ์นับว่า เป็นกิจกรรมที่สำคัญในการช่วยให้อุบัติการณ์สามารถเป็นสำนักวิปัสสนา มีการจัดการด้านการ ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร ในวาระโอกาส เช่น การจัดกิจกรรมในวันสำคัญก็มีการให้ข้อมูล ข่าวสารได้

3.4.4 ปัจจัยด้านโครงสร้าง

1) การพัฒนาในด้านโครงสร้างของวัดให้เป็นสำนักวิปัสสนานั้น สามารถทำได้ โดยปัจจุบันนี้ทางวัดได้เปิดโอกาสให้ชาวบ้านหรือประชาชนสามารถที่จะเข้ามาปฏิบัติ ธรรมได้ ซึ่งผู้ที่มาจะมาเป็นคนละหรือจะเป็นบุคคลก็ได้ ในปัจจุบันนี้ผู้ที่เข้ามาวัดส่วนมากจะมาในวัน พระ หรือวันสำคัญทางศาสนา และในกิจกรรมที่วัดได้จัด เช่นการเข้าค่ายปฏิบัติธรรม การจัดพิธี บวชชีพราหมณ์ ในพิธีกรรมเหล่านี้จะเป็นการสนับสนุนให้ทางวัดสามารถที่จะเชิญชวนให้ประชาชน เข้ามาร่วมในการปฏิบัติธรรมได้ และผู้ที่มาแล้วก็จะเล่าต่อบุคคลอื่นไปเรื่อยๆ ในการจัดปฏิบัติธรรม มีพระสงฆ์คอยดูแลรับผิดชอบให้การอบรม จึงทำให้มีผู้คนเข้ามาในวัดเพื่อรับการอบรมเป็นจำนวน มาก

2) การบริการให้คำปรึกษาในการปฏิบัติ ก็เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่ทำให้ ผู้มาปฏิบัติธรรมได้มีความรู้สึกที่ดีต่อวัด และทำให้ผู้ที่มาปฏิบัติธรรมครั้งที่หนึ่งแล้วอยากจะทำอีก ซึ่งพระที่ท่านได้ให้ความรู้ให้คำปรึกษากับผู้มาปฏิบัติธรรมก็เป็นผู้ที่ความรู้ดังกล่าวแล้วข้างต้น

ตาราง 6 สรุปการพัฒนาศักยภาพวัดอีสาน ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

	ศิลปกรรม	กิจกรรมเด่น	สิ่งแวดล้อม	สำนักวิปัสสนา
ปัจจัยจิตใจ	- ตั้งอยู่กลางเมือง - มีความเก่าแก่ - เป็นวัดคู่เมือง และมี พระพุทธรูป ศักดิ์สิทธิ์	- กิจกรรมศาสนา - เป็นที่พึ่งทางใจ - ประกอบ พิธีกรรม	สิ่งแวดล้อมของ สิ่งปลูกสร้างและ ธรรมชาติที่มี ความเป็นระเบียบ เรียบร้อยทำให้ รู้สึกถึงความเงียบ สงบ	- มีคุณค่าทางใจ คือเป็นวัดเก่าและ เป็นวัดที่มีการจัด กิจกรรมดี - เป็นที่พึ่งทางใจ ได้ - มีความเป็นวิถี ชีวิต

ตาราง 6 (ต่อ)

	ศิลปกรรม	กิจกรรมเด่น	สิ่งแวดล้อม	สำนักวิปัสสนา
ปัจจัยประกอบ	<ul style="list-style-type: none"> - มีความตั้งใจ - ศึกษาให้ความรู้ - มีความสะดวก - จัดระเบียบได้ดี 	<ul style="list-style-type: none"> - มีการจัดระเบียบ - มีความปลอดภัย - บริเวณวัดเหมาะสมในการจัด 	<ul style="list-style-type: none"> - ภูมิทัศน์ลักษณะที่สมดุลกันระหว่างสิ่งปลูกสร้างกับสิ่งแวดล้อม 	<ul style="list-style-type: none"> - ดึงดูดใจ - ความต้องการความสงบ - หนีความวุ่นวาย - เป็นวิถีชีวิตของชาวพุทธ
ปัจจัยสนับสนุน	<ul style="list-style-type: none"> - การดูแลนักท่องเที่ยว - อาหาร ที่พัก - การสื่อสารให้ชาวสาร - ประชาสัมพันธ์ - สิ่งอำนวยความสะดวก - มีความปลอดภัย - กฎหมายให้ความสะดวก 	<ul style="list-style-type: none"> - การให้อาหารที่พักร - สิ่งอำนวยความสะดวก - การประชาสัมพันธ์ - มีการจัดกิจกรรมร่วมกับหน่วยงานราชการบ้าง 	<ul style="list-style-type: none"> - มีที่พักผ่อนอ่านหนังสือได้ร่มไม้ - มีการจัดม้านั่งอ่อน ตั้งเต็นท์ - มีห้องน้ำให้ 	<ul style="list-style-type: none"> - ที่พัก อาหาร - การสื่อสารให้ชาวสาร - ประชาสัมพันธ์ - สิ่งอำนวยความสะดวก - การให้ความสนับสนุนร่วมมือของหน่วยงานราชการกับทางวัด
ปัจจัยโครงสร้าง	<ul style="list-style-type: none"> - การเดินทางสะดวกสบาย - อยู่ในตัวเมือง - มีบริการสาธารณะ - การกำจัดขยะมูลฝอยที่ดี 	<ul style="list-style-type: none"> - มีความสะดวกสบายอยู่ในเมือง - มีบริการสาธารณะ 	<ul style="list-style-type: none"> - มีการออกแบบวัดที่เป็นระเบียบ 	<ul style="list-style-type: none"> - มีการดูแลให้คำแนะนำ - มีหน่วยงานราชการใกล้เคียงวัด - ได้รับความร่วมมือกันกับราชการ

4. การพัฒนาศักยภาพวัดสุทธจินดา ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

สภาพทั่วไปของวัดสุทธจินดา อยู่ใจกลางเมือง มีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนให้การอุปถัมภ์วัดสุทธจินดา อีกทั้งมีประชากร หน่วยงานวัด สถานที่สำคัญจำนวนมากและมีความเจริญในด้านวัฒนธรรม หน่วยงานที่สำคัญภายในวัดสุทธจินดา ได้แก่

1) โรงเรียนวัดสุทธจินดา จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2527 สถานที่อยู่ในบริเวณวัดสุทธจินดาวรวิหาร เลขที่ 774 ถนนราชดำเนิน ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ปัจจุบันโรงเรียนวัดสุทธจินดาเป็นโรงเรียนเอกชนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา นครราชสีมา เขต 1 กระทรวงศึกษาธิการประเภทสามัญ จัดการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ปัจจุบันมีนักเรียน 996 คน มีครูและบุคลากร 82 คน มีบุคคลสัญจรไปมาเพื่อติดต่อกับทางโรงเรียนประมาณวันละ 1000 คน

2) พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ มหาวิทยาลัย ตั้งอยู่ในบริเวณวัดสุทธจินดา ได้ก่อกำเนิดจากการรวบรวมและสะสมโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุต่างๆ ของสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า ซึ่งมีการนำมาเก็บรักษาไว้ที่วัด ด้วยความตระหนักในคุณค่าทางกรรมศิลปากรได้จัดสร้างอาคารชั้นเดียวทรงไทยประยุกต์ขึ้น 1 หลัง ในปี พ.ศ. 2497 เพื่อเผยแพร่ให้ประชาชนผู้สนใจเข้าชม โดยจัดแสดงศิลปะโบราณวัตถุต่างๆ ภายในจังหวัดนครราชสีมาและจากประชาชนทั่วไปที่รวบรวมวัตถุสำคัญคือ พระคณาจารย์ พระพุทธรูปทรงเครื่องนาคนปรก ศิลาสลักภาพพระพุทธรูปปางสมาธิบนฐานบัว มาประดิษฐานไว้ วัตถุประสงคเพื่อเป็นเกียรติแก่ผู้ริเริ่มก่อตั้ง ในการเข้าชมสำหรับประชาชนชาวไทยคนละ 5 บาท ชาวต่างชาติคนละ 10 บาท เปิดทำการวัน พุธ - วันอาทิตย์เวลา 09.00 - 16.00 น. หรือโทร 0 4424 2958 ปัจจุบันมีผู้เข้าชมประมาณวันละ 200 คน

ภาพประกอบ 37 พิพิธภัณฑ์แห่งชาติ มหาวิทยาลัย วัดสุทธจินดา นครราชสีมา

3) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ศูนย์การศึกษานครราชสีมา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ปฏิบัติภารกิจด้านการผลิตบัณฑิต งานวิจัย งานบริการวิชาการแก่ชุมชนและการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม โดย เมื่อ พุทธศักราช 2436 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ตั้งวิทยาลัยขึ้นในบริเวณวัดบวรนิเวศวิหาร พระราชทานนามว่า “มหามกุฏราชวิทยาลัย” ภายใต้การบริหารของกรรมการสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย สถาบันแห่งนี้ ได้เริ่มเปิดให้การอบรมให้การศึกษาแก่ภิกษุ สามเณร ตลอดทั้งบุคคลทั่วไป ตั้งแต่วันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2549 จนถึงปัจจุบันและสภามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยได้อนุมัติให้จัดตั้ง ศูนย์การศึกษาโคราช โดยมีพระธรรมโสภณ เจ้าอาวาสวัดสุทธจินดา ที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค 8 (ธรรมยุต) เป็นประธานอุปถัมภ์ มีนักศึกษาจำนวนมากหลายร้อยคน มีคณาจารย์ผู้สอนจำนวนมาก

4) ห้องสมุดสารานุกรมสำหรับเยาวชน 17 มีนาคม 2552 เวลา 10.00 น. เป็นเวลา 1 เดือน ที่สโมสรไลออนส์ได้ดำเนินการซ่อมแซมปรับปรุงห้องสมุด มจร. ศูนย์การศึกษาโคราช และจัดสร้างสารานุกรมไทย จึงได้ถวายห้องสมุดและสารานุกรมไทย โดยมีพระธรรมโสภณ ที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค 8 ธ และพระครูบวรคณานุศาสน์ หัวหน้าศูนย์การศึกษาโคราช เป็นประธานฝ่ายสงฆ์รับมอบจาก พล.อ.อ.กำธน สินธวานนท์ องคมนตรี ประธานในพิธีเปิดและมอบห้องสมุดสารานุกรมเฉลิมพระเกียรติ แก่มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยศูนย์การศึกษาโคราช

5) หอสมุดแห่งชาติ เฉลิมพระเกียรติ ร.9 นครราชสีมา ตั้งอยู่ในวัดสุทธจินดา มีหนังสือสำหรับอ่านจำนวนหลายหมื่นเล่ม มีประชาชนเข้าไปใช้บริการวันละประมาณ 1000 คน

6) องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา ฝ่ายการศึกษา ศิลปะและวัฒนธรรม ได้ขอใช้อาคารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยชั้น 4 เป็นส่วนงานราชการ มีพนักงาน เจ้าหน้าที่และผู้เข้ามาติดงานวันละหลายร้อยคน

7) พุทธสมาคมจังหวัดนครราชสีมา ตั้งอยู่ด้านข้างหอสมุดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ มหาวิทยาลัย เป็นหน่วยงานที่จัดกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา มีการจัดกิจกรรมในวัดสุทธจินดา

8) สถาบันสอนภาษา AUA เปิดสอนหลักสูตรพิเศษภาษาอังกฤษ ที่ศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีนักเรียนพิเศษเข้ามาเรียนจำนวนหลายร้อยคน

9) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ศูนย์นครราชสีมา อยู่ที่ตึกชั้น 2 อาคารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

10) ฌาปนสถานกองทัพภาคที่ 2 (เมรุ) เป็นส่วนงานของกองทัพภาคที่ 2 ร่วมกับวัดสุทธจินดา

โดยสรุปแล้วในแต่ละวันมีจำนวนประชาชนที่เข้ามาติดต่อวัดและหน่วยงานราชการอื่นๆ ที่กล่าวมา ประมาณวันละ 2000 – 3000 คน ดังนั้นการพัฒนาศักยภาพวัดสุทธจินดาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในด้านต่างๆ ดังนี้

4.1 การพัฒนาด้านศิลปกรรม

โบราณสถานและโบราณวัตถุของวัดสุทธจินดา ในอดีตนั้นมีเป็นจำนวนมาก จนกระทั่งสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (อ้วน ติสฺโส) ได้ปรารถนาคำคัญของการศึกษาหาความรู้ จึงได้ให้นำโบราณวัตถุที่มีในวัดสุทธจินดาทั้งหมด ไปเก็บไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ส่วนที่เป็นพระพุทธรูปและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ส่วนหนึ่งยังมีอยู่ที่กุฏิเมณรุจิ วัดสุทธจินดา

ภาพประกอบ 38 กุฏิเมณรุจิ วัดสุทธจินดา

กุฏิหลังนี้เป็นกุฏิสำหรับรับรองศรัทธาของประชาชนที่เข้าร่วมทำบุญในแต่ละวัน โดยมีพระธรรมโสภณ เจ้าอาวาสวัดสุทธจินดา เป็นผู้นั่งรับศรัทธาตั้งแต่เวลา 06.00 – 16.00 น. นอกจากนั้นยังมีลานพระโพธิสัตว์เจ้าแม่กวนด้านหน้าโรงเรียนวัดสุทธจินดา และสวนหลวงพ่อดำสุทธจินดา มีพระพุทธรูปปางขอฝน พระอุโบสถวัดสุทธจินดา เป็นสถานที่สำคัญในการประกอบพิธีกรรมของชาวจังหวัดนครราชสีมา

4.1.1 ด้านปัจจัยจูงใจ ได้แก่

- 1) สถานที่ตั้ง บริเวณโดยรอบวัดสุทธจินดาค้นหน้าวัด (ทิศตะวันออก) ตรงข้ามกับศาลากลางจังหวัดนครราชสีมา ด้านหลังวัดเป็นชุมชนวัดสุทธจินดา

และชุมชนหนองบัวรอง ด้านทิศเหนือเป็นศาลพิพากษาเขต 3 ทางด้านทิศตะวันตกเป็นศูนย์การค้า คลังปลาซ่า เป็นย่านเศรษฐกิจของจังหวัดนครราชสีมา และภายในวัดเป็นที่ตั้งของหน่วยงานต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว ทำให้ศิลปกรรมภายในวัดยังไม่ได้รับความสนใจมากนัก เพราะนักท่องเที่ยวที่มาชมศิลปกรรมโบราณวัตถุก็จะมาที่พิพิธภัณฑสถานมากกว่าเข้าไปชมในวัด

2) ความสำคัญ วัดสุทธจินดาได้รับการอุปถัมภ์ดูแลของหน่วยงานราชการ มีความสำคัญมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในสายของธรรมยุตินิกาย เป็นวัดเก่าแก่มีพระสายกรรมฐานหลายท่านเคยมาจำพรรษาที่วัดสุทธจินดาแห่งนี้ และเป็นสถานที่ราชการในวัด จึงมีความสำคัญ ทั้งในด้านการประกอบกิจกรรมทางศาสนา

3) สถานที่พักผ่อน ภายในวัดมีสถานที่สำหรับในประชาชนเข้ามาศึกษาและเยี่ยมชมภายในวัด ในวัดมีต้นไม้ใหญ่หลายที่เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ

4) มีความสนุกสนานรื่นเริง ภายในวัดบริเวณลานด้านหน้าวัดเป็นสนามของโรงเรียนประชาชนในบริเวณนั้นได้ใช้เป็นสถานที่ฝึกกีฬาและเล่นกีฬา ตลอดจนสนามเด็กเล่นของเด็กนักเรียน

5) งานศิลปวัฒนธรรม สถานที่ภายในวัดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของวัดสุทธจินดา

6) วิถีชีวิต เมื่อเข้าไปในวัดจะเห็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่พระภิกษุสามเณรภายในวัดจำนวนกว่า 170 รูป นับได้ว่าเป็นวัดที่มีพระภิกษุสามเณรมากที่สุดในจังหวัดนครราชสีมา

7) ที่พึ่งทางใจ ประชาชนให้ความสำคัญกับสวนพระโพธิสัตว์เจ้าแม่กวนอิม หลวงพ่อองค์ดำสุทธจินดา และพระพุทธรูปปางขอฝนคันธารราช มีประชาชนมาขอพรตลอดทั้งวันทั้งคืน

8) การจัดกิจกรรมของชุมชน วัดเป็นสถานที่ประกอบฌาปนกิจศพ (เมรุ) จึงทำให้ประชาชนในจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดใกล้เคียงได้รู้จักกับวัดสุทธจินดา และส่วนหนึ่งคือสถานที่ราชการในวัดสุทธจินดาทำให้วัดสุทธจินดาเป็นที่รู้จักของทุกคนทั่วไป

9) ความมีชื่อเสียงของพระสงฆ์เจ้าอาวาส พระเดชพระคุณหลวงพ่อพระธรรมโสภณ เป็นพระเถระชั้นผู้ใหญ่ที่มีชื่อเสียงของจังหวัดนครราชสีมา เมื่อมีข้าราชการชั้นผู้ใหญ่มาทำงานหรือรับราชการใหม่ที่จังหวัดนครราชสีมา จะต้องเข้ามาเพื่อกราบไหว้หลวงพ่อเพื่อความเป็นสิริมงคลในการทำงาน ท่านเป็นผู้ที่มีอิทธิพลดี ไม่เลือกที่จะต้องรับประชาชน

4.1.2 ด้านปัจจัยประกอบ ได้แก่

1) คุณค่าดึงดูดใจ ผู้ที่เข้ามาในวัดได้มาเห็นศิลปกรรม โบราณวัตถุภายในวัด มีความรู้สึกถึงความยิ่งใหญ่ โดยเฉพาะที่พิพิธภัณฑสถาน เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีคุณค่า

ศึกษาขี้ผึ้ง และเมื่อเข้ามาในวัดแล้วเห็นความเป็นระเบียบเรียบร้อยของวัด ทำให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธา มีคุณค่าทางใจในการได้พบได้เห็น

2) ภูมิทัศน์ลักษณะ ภายในวัดสุทธจินดามีความสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อยทั้งภายในและบริเวณโดยรอบวัด

3) สภาพเศรษฐกิจและสังคม เป็นย่านเศรษฐกิจการค้า มีห้างสรรพสินค้าใกล้วัด มีสถานที่ท่องเที่ยวแหล่งบันเทิง เป็นสังคมเมือง และอยู่ใกล้กับสถานที่ราชการ

4) สิ่งแวดล้อมโดยรอบ ผู้ที่เข้ามาในวัดโดยส่วนมากเป็นหน่วยงานราชการ มาเพื่อติดต่อภายใต้งานราชการ ดังนั้นความเป็นระเบียบวินัยภายในวัดจึงต้องเน้นเป็นสำคัญ

5) ความปลอดภัย ภายในวัดมียามรักษาความปลอดภัยทั้งกลางวันและกลางคืน มีเจ้าหน้าที่ของวัดและเจ้าหน้าที่ตำรวจดูแลความเรียบร้อยและคอยอำนวยความสะดวกในเวลากลางวัด ประตูวัดมีการเปิด-ปิด เป็นเวลา ประตูทางเข้าของวัดสามารถเข้าได้ 6 ทาง ในเวลากลางคือจะมีการปิดประตูเพื่อรักษาความปลอดภัย มียามทั้งในโรงเรียนและหน่วยงานอื่น ไม่น้อยกว่า 3 คน

6) ปลอดภัยจากภัยธรรมชาติ ในเวลาฝนตกหนักไม่มีน้ำท่วมขัง มีระบบการระบายน้ำที่ดี

7) การเมือง โดยทั่วไปวัดจะไม่ได้เกี่ยวข้องกับการบริหารของบ้านเมือง ทางหน่วยงานของบ้านเมืองได้ให้วัดเป็นสถานที่สำคัญทางด้านจิตใจ เป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจ ให้ความสะดวกต่อพระสงฆ์และวัด

4.1.3 ด้านปัจจัยสนับสนุน ปัจจัยสนับสนุนให้วัดสุทธจินดาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ดังนี้

1) การดูแลนักท่องเที่ยว สำหรับนักท่องเที่ยวหรือผู้ที่เข้ามาเพื่อเยี่ยมชมในวัด ทางวัดไม่ได้มีการจัดการดูแลนักท่องเที่ยวแต่อย่างใด สำหรับหน่วยงานแต่ละหน่วยงานภายในวัด จะมีเจ้าหน้าที่ประจำหน่วยงานนั้นอยู่แล้ว เช่นหอสมุดแห่งชาติ หรือพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ก็มีเจ้าหน้าที่ประจำอยู่แล้ว

2) ที่พัก ภายในวัดมีกุฏิสำหรับการต้อนรับพระภิกษุสงฆ์ สำหรับฆราวาสหรือประชาชนทั่วไปที่เข้ามาติดต่อภายในวัด หรือมาเยี่ยมญาติ เมื่อมาขอพักที่วัด ทางวัดจะมีเจ้าหน้าที่ดูแลและจัดที่พักให้

3) อาหาร สำหรับตอนเช้าและเที่ยงทางวัดได้เชิญให้ประชาชนที่เข้ามาทำบุญ หรือมาเที่ยวในวัดได้รับประทานอาหารที่ศาลาการเปรียญ ซึ่งหลังจากพระภิกษุสามเณรฉันเสร็จแล้ว การฉันอาหารของพระภิกษุสามเณรในวัด มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สร้างความ

ประทับใจให้กับผู้ที่ได้มาพบเห็น เกิดความเลื่อมใสสำหรับผู้มาพบใหม่ ดึงใจสำหรับผู้ที่มาเป็นประจำ

4) การสื่อสาร การให้การต้อนรับ สำหรับชาวต่างชาติที่เข้ามาภายในวัด เมื่อมีความต้องการที่จะขอข้อมูลจากทางวัดจะมีเจ้าหน้าที่ และมีพระภิกษุที่สามารถสนทนาทั้งภาษาอังกฤษและภาษาจีนได้อย่างเข้าใจ

5) สิ่งอำนวยความสะดวก ภายในวัดมีสิ่งอำนวยความสะดวกอันได้แก่ห้องน้ำ การให้ข้อมูลข่าวสาร แต่ละหน่วยงานรวมทั้งส่วนที่เป็นของวัดโดยตรง จะมีเจ้าหน้าที่คอยให้การต้อนรับและดูแลอยู่ที่สำนักงานสงฆ์ วัดสุทธจินดา

6) การให้ข่าวสาร – การประชาสัมพันธ์ ทางวัดมีหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านข้อมูลข่าวสารของวัด มีเจ้าหน้าที่มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ศูนย์โคราช เป็นผู้คอยให้ข้อมูลและประชาสัมพันธ์ เมื่อมีกิจกรรมภายในวัด สามารถที่เข้าไปหาข้อมูลได้ทางเว็บไซต์

7) ร้านค้าของที่ระลึก ทางวัดไม่มีนโยบายด้านการค้า ไม่สนับสนุนให้มีการค้าขายในวัด ภายในวัดมีที่อำนวยความสะดวกสำหรับสามเณรและผู้เข้ามาเฉพาะน้ำดื่ม จะมีสหกรณ์ของวัดเป็นผู้ดำเนินการ ในส่วนของราชการหน่วยอื่นก็มีอยู่ประจำหน่วยงานนั้น ๆ

4.1.4 ปัจจัยด้านโครงสร้าง ประกอบด้วย

1) การเดินทางเข้าถึงวัดสุทธจินดา มีความสะดวกสบาย เป็นถนนสายหลักของจังหวัดนครราชสีมา เป็นวัดที่มีความสำคัญของจังหวัด

2) การบริการสาธารณะ มีการให้บริการด้านโทรศัพท์สาธารณะ ในส่วนของบริการอื่นที่ตั้งอยู่โดยรอบวัด เช่น ธนาคาร ร้านอาหาร กัดตาการ

3) การกำจัดขยะมูลฝอย ภายในวัดเป็นที่ยอมรับได้ว่าวัดสุทธจินดาเป็นวัดที่มีความสะอาด มีการจัดระเบียบภายในวัดเป็นอย่างดี มีผู้คนสัญจรไปมาในวัดเป็นจำนวนมาก ทางวัดจึงให้ความสำคัญกับการดูแลความสะอาดเป็นพิเศษ ตลอดจนความเป็นระเบียบเรียบร้อยของผู้ที่อยู่ใน และหน่วยงานที่มีอยู่ในวัดด้วย

4) ไฟฟ้า มีไฟฟ้าติดอยู่ทั่วทั้งวัด สามารถเข้ามาเที่ยวในยามกลางคืนได้ โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลสำคัญ หรือวันสำคัญทางศาสนา จะมีการเปิดไฟประดับภายในวัด และให้ความสะดวกกับผู้ที่มาในวัด มีร้านค้าคอยให้ความสะดวกสบาย มีเจ้าหน้าที่ดูแลความเรียบร้อยในการจอดรถ และการจราจร

5) ระบบการสื่อสารมีความสะดวกเพราะอยู่ในตัวเมือง มีโทรศัพท์สาธารณะในวัด

4.2 การพัฒนาด้านกิจกรรม

กิจกรรมในรอบปีที่จัดภายในวัดสุทธจินดา ทั้งที่เป็นหน่วยงานของวัด และหน่วยงานที่ตั้งอยู่ในวัด นอกจากนั้นยังมีส่วนราชการเข้ามาจัดกิจกรรมเป็นประจำ บริเวณด้านหน้าของวัดสุทธจินดาจะเป็นสถานที่จัดกิจกรรมของเทศบาลนครราชสีมา เช่นเป็นสถานที่ขายสินค้า เป็นสถานที่ตั้งของมหรสพ การละเล่นต่างๆ และภายในวัดยังเป็นส่วนของการจัดกิจกรรม เช่น จัดให้มีนิทรรศการไหว้พระดีเมืองโคราช จัดทำบุญพระประจำวัดเกิดที่ด้านหน้าพระอุโบสถ ซึ่งกิจกรรมในรอบปีที่วัดสุทธจินดาและหน่วยงานอื่นได้จัดมีดังนี้

ช่วงเดือนมกราคม มีงานปีใหม่ของเทศบาลนครราชสีมา ใช้พื้นที่วัดจัดงานประจำปี ซึ่งมีประจำเกือบทุกเดือน ทางวัดได้จัดงานทำบุญปีใหม่ โดยส่วนของพุทธสมาคมจังหวัดนครราชสีมา และการจัดทำบุญปีใหม่ของโรงเรียนวัดสุทธจินดา ที่มีวัดเป็นส่วนเกี่ยวข้อง เป็นโรงเรียนวิถิพุทธ ในโรงเรียนมีสามเณรเรียนตั้งชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง มัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวนไม่น้อยกว่าปีละ 150 รูป

ช่วงเดือนกุมภาพันธ์ จะมีกิจกรรมปฏิบัติธรรมของพุทธสมาคมจังหวัดนครราชสีมา โดยใช้ศาลาการเปรียญวัดสุทธจินดาเป็นที่ใช้งาน และการจัดกิจกรรมของหน่วยงานราชการและโรงเรียนใกล้เคียง ได้แก่โรงเรียนวัดสุทธจินดา โรงเรียนวัดสระแก้ว โรงเรียนสุนารีวิทยา โรงเรียนทหารอากาศบารุงและอีกหลายโรงเรียน

ช่วงเดือนมีนาคมของทุกปีเป็นงานของเทศบาลที่ขอใช้พื้นที่วัดจัดงาน “ย่าโม”

ช่วงเดือนเมษายน ในวัดจัดบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนตั้งแต่วันที่ 1 – 20 เมษายน ทุกปี และงานวันสงกรานต์ของหน่วยงานราชการและประชาชนบริเวณวัดสุทธจินดา

ช่วงเดือนพฤษภาคม มีการจัดงานวันวิสาขบูชา มีการเวียนเทียนทั่วไป โดยวัดสุทธจินดาจะมีเจ้าหน้าที่คอยให้การต้อนรับ ตลอดจนพ่อค้าแม่ค้าจะเข้ามาขายสินค้าในวัด ในวันสำคัญทางศาสนา ได้แก่วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา ในแต่ละวันจะมีประชาชนมาเวียนเทียนจำนวนไม่ต่ำกว่า 5000 คนต่อครั้ง จะสังเกตได้จากการจัดกิจกรรมวันมาฆบูชาและวันวิสาขบูชาที่ผ่านมา ผู้วิจัยได้ไปสังเกตการณ์จัดกิจกรรมของวัด วัดสุทธจินดาจะมีผู้มาเวียนเทียนตั้งแต่วเวลา บ่ายสามโมงเป็นต้นไป โดยจะมีหน่วยงานราชการในตอนกลาง และในเวลาช่วงมืดจะมีประชาชนทยอยกันมาเวียนเทียนตั้งแต่วเวลา 17.00 น. โดยประมาณไปจนถึงเวลา 22.00 น. โดยประมาณ ประชาชนหลังไหลกันมาเวียนเทียนอย่างไม่ขาดสาย

ช่วงเดือนมิถุนายนแม้จะไม่มีกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนาแต่โดยส่วนมากแล้วจะมีงานของทางเทศบาล และในวันพระหรือวันซั่มมัสสวนะ จะมีประชาชนมาร่วมปฏิบัติธรรมอยู่เป็นประจำ

ช่วงเดือนกรกฎาคม เป็นช่วงเทศกาลเข้าพรรษา ทางวัดมีหน่วยงานและโรงเรียนมาร่วมกิจกรรมทางศาสนา เป็นศูนย์การเรียนรู้ภายในวัด มีการจัดงานที่บริเวณหน้าพระอุโบสถและที่อาคารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีการประกวดผลงานของนักเรียนและเยาวชน มีการถวายเทียนพรรษา มีขบวนแห่เทียน และงานแห่เทียนพรรษาของทางจังหวัด ใช้พื้นที่วัดเป็นส่วนของการจัดงานและเป็นสถานที่จอดรถด้วย

ช่วงเดือนสิงหาคม มีการจัดงานเฉลิมพระเกียรติวันแม่แห่งชาติ มีการเข้าค่ายของนักเรียนโรงเรียนต่าง ๆ ตลอดจนการจัดกิจกรรมเข้าค่ายนอกวัดแล้วได้ให้เจ้าหน้าที่และพระสงฆ์ในวัดเป็นผู้อบรม มีการบวชชีพรามณ์ จัดทำบุญตักบาตร มินิทัศนคติมากมาย และหน่วยงานราชการได้เข้ามาทำบุญที่วัด และมีการนิมนต์พระสงฆ์สามเณรไปทำบุญตักบาตรจำนวนร้อยรูปบ้าง แล้วแต่เพราะในวัดมีพระภิกษุสามเณรเป็นจำนวนมาก สามารถรับศรัทธาของประชาชนได้ และนอกจากนั้นยังมีการให้พระสงฆ์ไปเทศน์หรือแสดงธรรมตามหน่วยงานต่าง ๆ ด้วย

โดยทางวัดได้มีเจ้าหน้าที่ที่เป็นพระภิกษุคอยให้การดูแลในแต่ละด้าน ได้แก่ หน่วยงานราชการหรือการติดต่อขอใช้สถานที่จะเป็นหน่วยงานของมหาวิทยาลัยซึ่งได้แก่พระครูวรคณานุศาสน์เป็นผู้คอยดูแล ด้านการเผยแพร่ จัดกิจกรรมทางศาสนา การอบรมมีพระครูวินัยวรคุณเป็นผู้ดูแล ในส่วนของโรงเรียนที่มาติดต่องานจัดกิจกรรมและวัดต่างๆ ในจังหวัดนครราชสีมาที่มาจัดกิจกรรมในวัดจะมีพระครูสุทิวรญาณ ซึ่งเป็นเจ้าคณะอำเภอเมือง – สีคิ้ว (ธ) เป็นผู้ดูแล

ช่วงเดือนกันยายนมีการจัดงานของเทศบาลนครราชสีมา และการจัดงานฉลองมฤตาศักการะ ทำบุญคล้ายวันเกิดพระธรรมโสภณ ซึ่งเป็นงานของจังหวัด เพราะมีหน่วยงานราชการเข้าร่วมด้วยมากมาย ทั้งกองทัพภาคที่ 2 และส่วนหน่วยงานอื่น

ช่วงเดือนตุลาคมและเดือนพฤศจิกายน เป็นการจัดงานวันสำคัญทางศาสนา วันออกพรรษา การถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน มีพระกฐินพระราชทานเป็นประจำทุกปี

ช่วงเดือนธันวาคม เป็นการจัดงานวันพ่อแห่งชาติ มีงานของราชการภายในวัดและภายนอกวัดมาขอใช้สถานที่ในวัด มีการจัดนิทรรศการที่หอสมุดแห่งชาตินครราชสีมา และในส่วนของมหาวิทยาลัย

จะสังเกตเห็นได้ว่า วัดสุทธจินดาเป็นวัดที่มีการจัดกิจกรรมในแต่ละเดือนบ่อยมาก มีกิจกรรมอยู่เป็นประจำ ดังนั้นในส่วนของทางวัดสุทธจินดา จะมีการจัดเจ้าหน้าที่คอยดูแลในแต่ละส่วนเป็นอย่างดีปัจจัยต่าง ๆ ในการจัดกิจกรรมทางวัดสุทธจินดาเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนั้นมีดังนี้

4.2.1 ด้านปัจจัยจูงใจ มีดังนี้

- 1) สถานที่ตั้งมีความสำคัญกับหน่วยงานทางราชการหลายหน่วยงาน เป็นศูนย์กลางของการจัดกิจกรรม และการให้ความสะดวกในการจัดกิจกรรม ทางวัดจึงมีการจัดกิจกรรมมาก
- 2) ความสำคัญ ประชาชนให้ความสำคัญกับวัดสุทธจินดาและเจ้าอาวาสคือพระธรรมโสภณ ซึ่งเป็นพระเถระผู้ใหญ่ของจังหวัดนครราชสีมา เป็นพระที่มีอิทธิพลดี
- 3) มีความสนุกสนานตื่นเต้น การจัดกิจกรรมของทางเทศบาลมีความสนุกสนานตื่นเต้น มีการแข่งขัน มีการประกวด
- 4) วิถีชีวิต การจัดกิจกรรมโดยส่วนมากเป็นกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นวิถีชีวิตของชาวพุทธในจังหวัดนครราชสีมา
- 5) ที่พึงพอใจ กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อเป็นการทำบุญทางพระพุทธศาสนา และเป็นที่พึงพอใจสำหรับผู้ที่ต้องการความสบายใจ เช่นการทำบุญเพื่ออุทิศกุศล การถวายทาน รักษาศีล เป็นต้น
- 6) กิจกรรมของชุมชน ฌาปนสถานกองทัพภาคที่ 2 เป็นสถานที่จัดกิจกรรมทางศาสนาคืองานศพของประชาชน ซึ่งมีศพอยู่ประจำที่ฌาปนสถานทุกวัน ไม่มีวันว่างเว้นจากการจัดงานฌาปนกิจศพ

4.2.2 ด้านปัจจัยประกอบ ในการจัดกิจกรรมทุกครั้งหรือปัจจัยที่จะสนับสนุนให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในกิจกรรมที่ทางวัดได้จัดนั้น ได้แก่

- 1) คุณค่าดึงดูดใจ ผู้คนมากมายที่มาร่วมงาน ทำให้เกิดความรู้สึกที่เห็นว่าวัดนี้มีคุณค่าทางใจ เป็นแรงดึงดูดใจให้เข้ามาทำกิจกรรม หรือมาร่วมกิจกรรมในวัด ตลอดจนมาเพื่อที่จะดูการจัดกิจกรรมในวัดด้วย
- 2) สภาพเศรษฐกิจและสังคม เป็นสถานที่ราชการและเป็นย่านเศรษฐกิจของจังหวัดนครราชสีมา
- 3) ความปลอดภัย มีความปลอดภัยในการคมนาคม การเดินทางไม่ไกล มีบริเวณจอดรถที่สะดวกสบาย มีการจัดการดูแลของเจ้าหน้าที่วัด และความร่วมมือของกองทัพภาคที่ 2 และเจ้าหน้าที่ตำรวจ
- 4) ปลอดภัยจากภัยธรรมชาติและการเมือง ทางวัดได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานราชการเป็นอย่างดี
- 5) สิ่งแวดล้อมโดยรอบ มีทั้งชุมชนและส่วนราชการ ตลอดจนโรงเรียนต่าง ๆ หลายโรงเรียนดังกล่าวแล้ว

4.2.3 ด้านปัจจัยสนับสนุน มีการเจ้าหน้าที่คอยให้การต้อนรับ ผู้ที่มาติดต่อกับทางวัดตลอดทั้งวัด มีที่พัก และสิ่งอำนวยความสะดวกเบื้องต้นตามสภาพของวัด คือมีที่พักนอน มีห้องน้ำ มีเครื่องนอนตามสภาพของวัด ที่ได้จัดให้ มีความสะดวกบ้างลำบากบ้าง ตามสภาพของผู้ที่มาพัก ผู้ที่พักหรือกินนอนง่ายๆ ก็จะไม่มีปัญหาอะไร สำหรับผู้ที่ต้องการพักตามโรงแรม ห่างจากวัดประมาณ 100 เมตร ซึ่งอยู่หลังวัดจะมีโรงแรมสามารถพักได้ การสื่อสารและการประชาสัมพันธ์มีการประกาศตามเว็บไซต์ ขึ้นป้ายหน้าวัด และตามจุดต่างๆ ในจังหวัดนครราชสีมา

4.2.4 ปัจจัยด้านโครงสร้าง มีปัจจัยเช่นเดียวกันกับการส่งเสริมด้านศิลปกรรม คือ

1) การเดินทางเข้าถึงวัดสุทธจินดา มีความสะดวกสบาย เป็นถนนสายหลักของจังหวัดนครราชสีมา เป็นวัดที่มีความสำคัญของจังหวัด

2) การบริการสาธารณะ มีการให้บริการด้านโทรศัพท์สาธารณะ ในส่วนของบริการอื่นที่ตั้งอยู่โดยรอบวัด เช่น ธนาคาร ร้านอาหาร ภัตตาคาร

3) การกำจัดขยะมูลฝอย ภายในวัดเป็นที่ยอมรับได้ว่าวัดสุทธจินดา เป็นวัดที่มีความสะอาด มีการจัดระเบียบภายในวัดเป็นอย่างดี มีผู้คนสัญจรไปมาในวัดเป็นจำนวนมาก ทางวัดจึงให้ความสำคัญกับการดูแลความสะอาดเป็นพิเศษ ตลอดจนความเป็นระเบียบเรียบร้อยของผู้ที่อยู่ใน และหน่วยงานที่มีอยู่ในวัดด้วย

4) ไฟฟ้า มีไฟฟ้าติดอยู่ทั่วทั้งวัด สามารถเข้ามาเที่ยวในยามกลางคืนได้ โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลสำคัญ หรือวันสำคัญทางศาสนา จะมีการเปิดไฟประดับภายในวัด และให้ความสะดวกกับผู้ที่มาในวัด มีร้านค้าคอยให้ความสะดวกสบาย มีเจ้าหน้าที่ดูแลความเรียบร้อยในการจอดรถ และการจราจร

5) ระบบการสื่อสารมีความสะดวกเพราะอยู่ในตัวเมือง มีโทรศัพท์สาธารณะในวัด

4.3 การพัฒนาสภาพด้านสิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมภายในวัดสุทธจินดา แม้จะไม่สมบูรณ์แต่การจัดบริเวณสิ่งก่อสร้างและสิ่งแวดล้อมก็มีความพอดีน่าอยู่ มีสวนพุทธประวัติ มีสวนหลวงพ่อดังคำสุทธจินดา มีสวนโพธิสัตว์เจ้าแม่กวนอิม มีลานสนามเด็กเล่นซึ่งมีร่มไม้และม้าหินอ่อนตั้งอยู่สำหรับให้พักผ่อนภายในวัดได้

4.3.1 ด้านปัจจัยจูงใจในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมนั้นยังมีอยู่ในระดับต่ำ มีความเป็นไปได้น้อย เนื่องจากพื้นที่วัดมีสิ่งปลูกสร้างเกือบเต็มวัดแล้ว จะมีเป็นสวนและต้นไม้เก่าที่ให้ร่มเงายังพอมีในวัด สามารถเป็นที่พักผ่อนได้

4.3.2 ด้านปัจจัยประกอบ ยังขาดปัจจัยสนับสนุนอยู่หลายด้านเช่น สิ่งแวดล้อมภายในวัดไม่เป็นที่ดึงดูดใจของประชาชน ภูมิทัศน์ลักษณะไม่เอื้อต่อการจัดการสภาพแวดล้อม

4.3.3 ด้านปัจจัยสนับสนุน ในส่วนของการดูแลนักท่องเที่ยวและการดูแลให้ความสะดวกกับผู้ที่มาติดต่อในวัด เป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีที่พัก อาหาร สิ่งอำนวยความสะดวกให้ มีการให้คำแนะนำสำหรับผู้ที่มาพักในวัด

4.3.4 ปัจจัยด้านโครงสร้าง สิ่งแวดล้อมภายในวัดมีการจัดส่วนเป็นอย่างดี โดยพื้นที่ว่างในปัจจุบันจะเป็นสถานที่ปลูกต้นไม้ และเป็นที่นั่งพักได้ร่มไม้ ซึ่งวัดทำไว้สำหรับในประชาชนได้เข้ามาพักผ่อนในวัดได้ ในตอนกลางวัดสามารถเข้ามานั่งพัก

4.4 การพัฒนาด้านวิปัสสนา เนื่องด้วยตอนกลางวันวัดเป็นวัดเปิดการสัญจรภายในวัดมีรถมากมายพอประมาณ การจัดการด้านวิปัสสนาในวัดโดยส่วนมากเป็นการจัดอบรมโดยใช้สถานที่คือศาลาการเปรียญและหอประชุมมหาวิทยาลัย เป็นสถานที่อบรม ศาลาการเปรียญสามารถรับผู้มาอบรมได้มากถึง 400 คน โดยส่วนมากเป็นกิจกรรมของพุทธสมาคมและโรงเรียนวัดสุทธจินดา และกิจกรรมที่วัดได้จัดขึ้น เช่นการรักษาสิลอุโบสถในวันพระ การจัดกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนาของพุทธสมาคมจังหวัดนครราชสีมา และโรงเรียนวัดสุทธจินดา สำหรับหอประชุมมหาวิทยาลัยโดยส่วนมากจะเป็นหน่วยงานข้างนอกวัดและสามารถรองรับจำนวนผู้มาอบรมได้เป็นจำนวนมาก ๆ ซึ่งหอประชุมมหาวิทยาลัยสามารถรองรับได้มากถึง 1000 คน เป็นสถานที่ให้การอบรมด้านวิปัสสนา ซึ่งมีปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

4.4.1 ด้านปัจจัยจิตใจ ปัจจัยจิตใจแรกของผู้ที่จะเข้ามาอบรมวิปัสสนาภายในวัดคือสถานที่ตั้งของวัดสามารถเดินทางเข้ามาได้อย่างสะดวกสบายและการให้การต้อนรับของพระสงฆ์ มีความสำคัญของวัดและเจ้าอาวาส เป็นวัดเก่าแก่ มีพระสงฆ์ที่มีความรู้เป็นจำนวนมาก ซึ่งมีทั้งพระภิกษุที่เป็นมหาเปรียญและพระภิกษุที่เป็นปริยญาโท ปริยญาเอกจำนวนหลายรูป เป็นเสมือนกับวัดที่มีการศึกษาดี การจัดวิปัสสนาในวัดสุทธจินดาจึงเป็นไปในแนวทางของการสนทนาธรรม การฝึกอบรมเรื่องมารยาทและฝึกสมาธิบ้าง โดยไม่ได้เน้นด้านวิปัสสนาอย่างเดียว

4.4.2 ด้านปัจจัยประกอบ การเทศน์อบรมของพระสงฆ์ผู้หลักผู้ใหญ่ที่มีความรู้เป็นแรงดึงดูดใจให้ประชาชนอยากมาฟังธรรมและได้สนทนาธรรม และพระสงฆ์ที่มีศิลปะในการถ่ายทอดความรู้มีอยู่เป็นจำนวนมาก ภูมิทัศน์ลักษณะของวัดก็มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงาม พระภิกษุสามเณรแม้จะมีเป็นจำนวนมากแต่ก็ไม่มีควมวุ่นวาย มีการจัดระเบียบที่ดี สิ่งแวดล้อมทางสังคมและเศรษฐกิจเป็นปัจจัยประกอบให้คนได้ศึกษาธรรมะเพื่อการประยุกต์ใช้ในชีวิตของแต่ละคน

4.4.3 ด้านปัจจัยสนับสนุน วัดให้ความสำคัญกับผู้เข้ามาปฏิบัติธรรม มีดังนี้

1) การดูแลผู้เข้ามาติดต่อภายในวัด สำหรับนักท่องเที่ยวหรือผู้ที่เข้ามาเพื่อเยี่ยมชมในวัด ทางวัดไม่ได้มีการจัดการดูแลนักท่องเที่ยวแต่อย่างใด สำหรับหน่วยงานแต่ละ

หน่วยงานภายในวัด จะมีเจ้าหน้าที่ประจำหน่วยงานนั้นอยู่แล้ว เช่นหอสมุดแห่งชาติ หรือพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ก็มีเจ้าหน้าที่ประจำอยู่แล้ว

2) ที่พัก ภายในวัดมีกุฏิสำหรับการต้อนรับพระภิกษุสงฆ์ สำหรับภรรวาสหรือประชาชนทั่วไปที่เข้ามาติดต่อภายในวัด หรือมาเยี่ยมญาติ เมื่อมาขอพักที่วัด ทางวัดจะมีเจ้าหน้าที่ดูแลและจัดที่พักให้

3) อาหาร สำหรับตอนเช้าและเที่ยงทางวัดได้เชิญให้ประชาชนที่เข้ามาทำบุญ หรือมาเที่ยวในวัดได้รับประทานอาหารที่ศาลาการเปรียญ ซึ่งหลังจากพระภิกษุสามเณรฉันเสร็จแล้ว การฉันอาหารของพระภิกษุสามเณรในวัด มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สร้างความประทับใจให้กับผู้ที่ได้มาพบเห็น เกิดความเลื่อมใสสำหรับผู้มาพบใหม่ ตัดใจสำหรับผู้ที่มาเป็นประจำ สำหรับผู้ที่ต้องการสั่งอาหารรับประทานเอง ทางวัดมีผู้ที่คอยดูแลรับผิชอบ ซึ่งมีผู้ที่เป็นแม่ครัวของวัด และผู้ที่จัดอาหารถวายวัดเป็นประจำ ไม่ว่าจะเป็นร้านอาหาร หรือ ศูนย์อาหารส่วนบุคคล

4) การสื่อสาร การให้การต้อนรับ สำหรับชาวต่างชาติที่เข้ามาภายในวัด เมื่อมีความต้องการที่จะขอข้อมูลจากทางวัดจะมีเจ้าหน้าที่ และมีพระภิกษุที่สามารถสนทนาทั้งภาษาอังกฤษและภาษาจีนได้อย่างเข้าใจ

5) สิ่งอำนวยความสะดวก ภายในวัดมีสิ่งอำนวยความสะดวกอันได้แก่ห้องน้ำ การให้ข้อมูลข่าวสาร แต่ละหน่วยงานรวมทั้งส่วนที่เป็นของวัดโดยตรง จะมีเจ้าหน้าที่คอยให้การต้อนรับและดูแลอยู่ที่สำนักงานสงฆ์ วัดสุทรจินดา

6) การให้ข่าวสาร – การประชาสัมพันธ์ ทางวัดมีหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านข้อมูลข่าวสารของวัด มีเจ้าหน้าที่มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ศูนย์โคราช เป็นผู้คอยให้ข้อมูลและประชาสัมพันธ์ เมื่อมีกิจกรรมภายในวัด สามารถที่เข้าไปหาข้อมูลได้ทางเวปไซต์

ตาราง 7 สรุปการพัฒนาศักราชภาพวัดสุทธจินดา ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

	ศิลปกรรม	กิจกรรมเด่น	สิ่งแวดล้อม	สำนักวิปัสสนา
ปัจจัยเชิงใจ	-สถานที่ตั้ง เหมาะสม สะดวกสบาย - มีความสำคัญ ทางหน่วยงาน ราชการ - เป็นสถานที่ พักผ่อน - มีความ สนุกสนาน ตื่นเต้นต่อการ เรียนรู้ - เป็นวิถีชีวิต - เป็นที่พึงพอใจ - เป็นที่จัด กิจกรรมของ ชุมชน	- ที่ตั้งมีความ เหมาะสม สะดวกในการจัด กิจกรรม - มีความสำคัญ ทางศาสนาและ ต่อบุคคล - มีความเป็นวิถี ชีวิต และเป็นที่ พึงพอใจ เป็น กิจกรรมของ ชุมชนและส่วน ราชการ	สิ่งแวดล้อมของ สิ่งปลูกสร้างและ ธรรมชาติที่มี ความเป็นระเบียบ เรียบร้อยสามารถ พักผ่อนตามรมไม้ และสวนที่ได้จัด ไว้	- มีความ เหมาะสมด้าน ที่ตั้ง ไปมา สะดวก - มีความสำคัญต่อ การดำเนินชีวิต - มีความสนุกใน การเรียนรู้ - มีความเป็นวิถี ชีวิต - เป็นที่พึงพอใจ - เป็นกิจกรรมที่ ชุมชนจัดเป็น ประจำเช่นวัน พระ หรือ วัน สำคัญทางศาสนา

ตาราง 7 (ต่อ)

	ศิลปกรรม	กิจกรรมเด่น	สิ่งแวดล้อม	สำนักวิปัสสนา
ปัจจัยประกอบ	<ul style="list-style-type: none"> - มีความตั้งใจ - ศึกษาให้ความรู้ - มีความสะดวก - จัดระเบียบได้ดี - มีการจัดเก็บที่เป็นสัดส่วน - สิ่งแวดล้อมโดยรอบเป็นย่านเศรษฐกิจ - มีความปลอดภัยจากธรรมชาติ - ได้รับความสะดวกจากส่วนราชการ 	<ul style="list-style-type: none"> - มีความตั้งใจ - ศึกษาให้ความรู้ - มีความสะดวก - จัดระเบียบได้ดี - มีการจัดเก็บที่เป็นสัดส่วน - สิ่งแวดล้อมโดยรอบเป็นย่านเศรษฐกิจ - มีความปลอดภัยจากธรรมชาติ - ได้รับความสะดวกจากส่วนราชการ 	<ul style="list-style-type: none"> ภูมิทัศน์ลักษณะที่สมดุลกันระหว่างสิ่งปลูกสร้างกับสิ่งแวดล้อม และยังเป็นสถานที่จัดกิจกรรมของชุมชนได้อีกด้วย 	<ul style="list-style-type: none"> - ดึงดูดใจ - ความต้องการความสงบ - เป็นวิถีชีวิตของชาวพุทธ - หาแนวทางในการดำเนินชีวิต - สนทนาธรรม - อบรมค่าย คุณธรรมให้กับเยาวชน
ปัจจัยสนับสนุน	<ul style="list-style-type: none"> - การดูแลนักท่องเที่ยว - อาหาร ที่พัก - การสื่อสารให้ข่าวสารประชาสัมพันธ์ - สิ่งอำนวยความสะดวก - มีความปลอดภัยกฎหมายให้ความสะดวก 	<ul style="list-style-type: none"> - การให้อาหารที่พัก - สิ่งอำนวยความสะดวก - การประชาสัมพันธ์ - มีการจัดกิจกรรมร่วมกันกับหน่วยงานราชการข้าง 	<ul style="list-style-type: none"> มีการจัดการ เช่น ทำความสะอาด ดูแลความเรียบร้อย 	<ul style="list-style-type: none"> - ที่พัก อาหาร - การสื่อสารให้ข่าวสารประชาสัมพันธ์ - สิ่งอำนวยความสะดวก - การให้ความสนับสนุนร่วมมือของหน่วยงานราชการกับทางวัด

ตาราง 7 (ต่อ)

	ศิลปกรรม	กิจกรรมเด่น	สิ่งแวดล้อม	สำนักวิปัสสนา
ปัจจัยโครงสร้าง	- การเดินทาง สะดวกสบาย - อยู่ในตัวเมือง - มีบริการ สาธารณะ - การกำจัดขยะมูล ฝอยที่ดี - การไฟฟ้าและ การสื่อสาร โทรคมนาคมดี	- มีความ สะดวกสบายอยู่ ในเมือง - มีบริการ สาธารณะ	- มีการออกแบบ วัดที่เป็นระเบียบ - จัดให้อยู่ใน สภาพที่ใช้งานได้ - ทำความสะอาด เรียบร้อยทุกวัด	- มีการดูแลให้ คำแนะนำ - มีหน่วยงาน ราชการใกล้เคียง วัด - ได้รับความ ร่วมมือกันกับ ราชการ

5. การพัฒนาศักยภาพวัดประมวณราษฎร์ ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ภูมิทัศน์วัดประมวณราษฎร์ ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ 10 ไร่ 2 งาน 80 ตารางวา อาณาเขต ทิศเหนือจดถนนรัตนนิธาน ทิศใต้จดถนนสาธารณะ ทิศตะวันออกจดที่ดินเอกชน ทิศตะวันตกจดถนนสาธารณะ การพัฒนาวัดเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ สามารถทำได้ดังนี้

5.1 การพัฒนาศิลปกรรม สถานที่สำคัญภายในวัดประมวณราษฎร์ ได้แก่

อุโบสถ กว้าง 8.5 เมตร ยาว 11 เมตร เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ศาลาการเปรียญ กว้าง 11 เมตร ยาว 22 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2535 เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก หอระฆัง กว้าง 14 เมตร ยาว 15 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2538 เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก กุฏิสงฆ์ 3 หลัง เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก 3 หลัง ศาลาอเนกประสงค์ กว้าง 10 เมตร กว้าง 46 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2529 เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ศาลาบำเพ็ญกุศล 1 หลัง เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก

ศิลปกรรมที่น่าสนใจเป็นอย่างมากของวัดประมวณราษฎร์ได้แก่ภาพวาดฝาผนัง

ภาพประกอบ 39 ภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดประมวทรายถูร์ (1)

ภาพประกอบ 40 ภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดประมวทรราชวฑูร์ (2)

5.1.1 ด้านปัจจัยจูงใจ มีที่ตั้งที่ไม่ไกลตัวเมือง มีความสำคัญกับชุมชนในบริเวณใกล้เคียง เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชนในพื้นที่และในตัวเมือง มีงานศิลปกรรมที่สวยงาม มีความเป็นวิถีชีวิตและเป็นที่พักทางใจให้กับประชาชน เจ้าอาวาสเป็นที่นับถือของประชาชนทั่วไป เป็นสถานที่จัดกิจกรรมของชุมชน

5.1.2 ด้านปัจจัยประกอบ วัดประมวทรายถูร์ เป็นวัดที่ถูกพัฒนาในด้านอาคารสถานที่ ด้านถนนหนทาง ด้านภูมิอากาศ จัดภูมิทัศน์ภายในวัดได้เป็นอย่างดีและนักท่องเที่ยวหรือผู้เข้ามาทำบุญภายในวัดจะเข้ามาเป็นประจำไม่ว่าจะเป็นข้าราชการหรือประชาชนทั่วไป ในวัดมีต้นไม้ร่มรื่นน่าท่องเที่ยวหรือพักผ่อนช่วงเวลาวางงาน ภายในอาคารวัดจะมีภาพที่เขียนรูปพุทธประวัติ รวมทั้งหมด 36 ภาพ

5.1.3 ปัจจัยที่สนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวก การดูแลกลุ่มเป้าหมายคือกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมวัดประมวทรายถูร์ทางวัดจะให้ความสะดวกสบายในหลายๆด้าน เช่น ด้านที่พักในส่วนของทางวัดก็มีที่พักให้กับกลุ่มที่เข้ามาเที่ยวชมวัดหรือจะพักตามโรงแรมก็มีเช่นกัน ด้านอาหารของนักท่องเที่ยวจะเป็นอาหารพื้นบ้านของคนอีสาน เช่น ส้มตำ ข้าวเหนียว เป็นต้น เพราะเป็นอาหารของคนอีสานอยู่แล้ว ในการใช้ภาษาก็จะใช้ภาษาท้องถิ่น หรือ ใช้ภาษาภาคกลางเป็นหลัก ทางวัดได้มีการประชาสัมพันธ์ในช่วงที่มีกิจกรรมก็จะมีการติดป้ายโฆษณา และกลุ่มนักท่องเที่ยวหรือกลุ่มที่มาทำบุญก็จะรวมตัวกันมายังวัดเพื่อจะมารวมกิจกรรมนั้น ๆ

บริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ มีผู้ประกอบการจัดนำเที่ยว (Tour Operator) จัดรายการนำเที่ยวเบ็ดเสร็จส่งให้ตัวแทนจำหน่าย จัดรายการนำเที่ยวประเภทต่าง ๆ สำหรับผู้สนใจเฉพาะเรื่องให้แก่ องค์กร สถาบันวิชาชีพต่างๆและกลุ่มเอกชนที่มีความสนใจเฉพาะเรื่อง จัดนำเที่ยวเพื่อเป็นรางวัลให้แก่บริษัทผู้ผลิตสินค้าและองค์กรต่าง ๆ บริการวางแผนการจัดการประชุมสัมมนาและการจัดนิทรรศการในประเทศและระหว่างประเทศ การสัมมนาประชาสัมพันธ์การจัดบริการนำเที่ยว ตัวแทนจำหน่ายการท่องเที่ยว (Travel Agency) จำหน่ายทัวร์ที่ผู้ประกอบการจัดนำเที่ยวจัดขึ้น เป็นตัวแทนจำหน่ายตั๋วโดยสารพาหนะเดินทางทุกประเภทเป็นตัวแทนจัดหาและสำรองห้องพักโรงแรมกิจกรรมบันเทิงต่างๆ การโฆษณาประชาสัมพันธ์การบริหารต่างๆที่จัดจำหน่าย บริการจัดเอกสารการเดินทางต่าง ๆ บริการในด้านต้อนรับและรับส่งนักท่องเที่ยว ให้คำแนะนำในด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับการท่องเที่ยว

5.1.4 ปัจจัยทางด้านโครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคม ด้านการคมนาคมถนนหนทางก็ใช้เส้นทางถนนสุรนารายณ์ เข้าตรงหมู่บ้านระกาย ทางด้านถนนหนทางก็มีปัญหาคือเป็นรูมเป็นบ่อ แต่ถนนภายในวัดนั้นจัดถนนเป็นสัดส่วนดี และมีป้ายบอกเขตว่าตรงนี้

เป็นเขตของอะไร ซึ่งทางวัดได้จัดไว้เป็นอย่างดี อากาศดี สะดวกสบาย มีห้องน้ำให้บริการจำนวน 40 ห้อง มีความสะอาดซึ่งทางวัดมีการดูแลเป็นอย่างดี มีไฟฟ้าใช้แบบทุกจุด และวัดยังเป็นวัดตัวอย่างในการใช้ทรัพยากรพลังงาน ทำให้เกิดความสมบูรณ์

5.2 การพัฒนาด้านกิจกรรมวัดประมวลราษฎร วัดประมวลราษฎร จัดทำเป็นโครงการ ค่ายคุณธรรม เพื่อให้การอบรมคุณธรรม จริยธรรม แก่เด็กและเยาวชนที่เป็นนักเรียน หรือนิสิต นักศึกษา ด้วยเล็งเห็นว่า สภาพสังคมในปัจจุบัน เด็ก และเยาวชน กำลังประสบปัญหาหลายด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหาความเสื่อมโทรมทางศีลธรรม และสิ่งเสพติด เป็นต้น ภาครัฐ เอกชน และคณะสงฆ์ ควรร่วมมือกันแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยเร่งด่วน โครงการนี้มี 2 หลักสูตร คือ หลักสูตร 1 คืน 2 วัน และหลักสูตร 2 คืน 3 วัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ปลูกฝังการดำเนินชีวิตแบบวิถีพุทธ ให้การฝึกอบรมคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน ให้การฝึกปฏิบัติสมาธิภาวนาแก่เด็กและเยาวชน ส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย

หลักสูตรและแนวการสอน / การฝึกอบรม ใช้หลักสูตรของสำนักงานพระพุทธศาสนากระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานหลักปรัชญาที่ว่า “กินอยู่อย่างต่ำ กระทำอย่างสูง” เน้นหลักของความเป็นคนดี โดยมีความกตัญญูกตเวทีเป็นคุณธรรมเป้าหมาย กระบวนการสอนและการฝึกอบรมที่ดำเนินการมาแล้ว 3 ปี ผลการประเมินความพึงพอใจ และความยั่งยืนของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เข้าโครงการ พบว่า มีความประพฤติก่อผลดีและปรับตัวได้ดี อยู่ร่วมกับสังคมได้

โครงการ “ค่ายคุณธรรม” กำลังจะทดลอง/ปรับกิจกรรมการฝึกอบรมบางกิจกรรม จากการศึกษาเอกสาร/สิ่งพิมพ์ ในประเด็นที่เกี่ยวข้องเป็นหนังสือเล่มเล็ก ซึ่งพระภิกษุที่เป็นคณะวิทยากร และรองศาสตราจารย์ละออง จันทร์เจริญ ร่วมจัดทำเป็นหนังสือเล่มเล็กที่มีลักษณะเป็นทั้งภาพสามมิติ ประกอบวงกลม และแม่เหล็ก เพื่อนำเสนอเนื้อหาและกรณีตัวอย่างในรูปแบบที่น่าสนใจ น่าเล่น น่าจับต้อง อันจะช่วยส่งเสริมด้านความสนใจเนื้อหาที่เกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรมและเชื่อว่าส่งผลให้การฝึกอบรมมีชีวิตชีวาขึ้น

โครงการอบรมค่ายคุณธรรมจริยธรรม วัดประมวลราษฎร มีการพัฒนาการศึกษาด้านความรู้ มีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน เป็นองค์กรหลักดำเนินงาน และมีการสนับสนุนทรัพยากรทางการบริหารจากรัฐอย่างต่อเนื่อง และเป็นรูปธรรมแต่การพัฒนาคุณธรรมไม่มีความชัดเจนจึงประสบปัญหา บุคคลที่มีความรู้แต่ขาดคุณธรรมวัดประมวลราษฎรจึงได้จัดโครงการการอบรมเยาวชนค่ายคุณธรรมขึ้น วัดอุประสงค์ เพื่อเป็นแหล่งอบรมให้ความรู้และแนวทางปฏิบัติด้านคุณธรรมให้กับหน่วยงาน และเป็นสถานปฏิบัติต้นแบบด้านคุณธรรม โดยใช้งบประมาณงบบริจาคจากประชาชนผู้มีจิตศรัทธา มีเป้าหมายเพื่ออบรมคุณธรรมจริยธรรมด้าน

ความรู้ และการปฏิบัติให้กับประชาชนปีละ 5,000 คน และอบรมคุณธรรมจริยธรรมด้านความรู้ และการปฏิบัติให้กับหน่วยงานภาครัฐภาคเอกชน และสถานศึกษาทุกระดับ ปีละ 10,000 คน

5.2.1 ด้านปัจจัยจูงใจ สภาพทางด้านกิจกรรมที่วัดได้จัดนั้นมีความเหมาะสม เนื่องจากวัดเป็นแหล่งที่พึงทางใจของประชาชน ประชาชนสามารถที่จะเข้าไปทำบุญตาม ประเพณีทางพระพุทธศาสนาและประเพณีตามความเชื่อของชาวไทย

1) แรงจูงใจในความสำคัญของกิจกรรมที่เป็นวันสำคัญของชาวพุทธ เช่น การจัดกิจกรรมในวันสำคัญต่าง ๆ ซึ่งมีตลอดทั้งปี ประชาชนที่ให้ความสำคัญในการเข้า กิจกรรมนี้เป็นประชาชนที่เข้ามาเพื่อทำบุญ และมาร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

2) แรงจูงใจในความเป็นวิถีชีวิตของนักท่องเที่ยวและความเป็นเอกลักษณ์ของพระพุทธศาสนา เช่น การเวียนเทียน ในการเวียนเทียนตามวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา นอกจากประชาชนที่มาร่วมทำบุญเวียนเทียนแล้ว มีนักท่องเที่ยวที่มาร่วมด้วยการเวียนเทียนและมาคู่ผู้คนที่มาทำบุญเวียน มีการเก็บภาพที่ระลึก ซึ่งทำให้เห็นบรรยากาศที่สวยงาม

3) แรงจูงใจในด้านการเป็นกิจกรรมที่เป็นที่พึงทางใจและเป็นกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจ สามารถพัฒนากิจกรรมที่ทางวัดได้จัดขึ้นให้เป็นแหล่งที่พึงทางใจของประชาชน และนักท่องเที่ยวได้ และยังเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจให้กับผู้ที่ได้เข้าร่วมกิจกรรม ได้แก่การให้คำปรึกษา การนั่งสมาธิ

5.2.2 ด้านปัจจัยประกอบ

1) กิจกรรมที่จัดขึ้นนั้นมีคุณค่าในการดึงดูดใจของผู้เข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาและนอกจากนั้นยังเป็นที่รวมทั้งทางด้าน พิธีกรรม ความเชื่อ และประเพณีทางศาสนาด้วย ทำให้สามารถที่จะพัฒนากิจกรรมที่วัดได้จัดขึ้นนั้นให้มีคุณค่า ทำให้ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมหรือกิจกรรม ได้มีความทราบซึ้งใจ ตลอดจนการจัดกิจกรรมให้กับนักท่องเที่ยวได้รู้สบายใจ และรู้สึกมีความแปลกใจและติดใจในการเข้าร่วมกิจกรรม

2) การพัฒนาด้านกิจกรรมของวัดเพื่อสถานที่ท่องเที่ยว ในส่วนของสภาพแวดล้อมมีความเหมาะสมเป็นอย่างมาก เพื่อผู้คนที่มาชมชมเมืองมีจำนวนมาก แม้ว่าวัดในตัวจังหวัดนครราชสีมาจะมีจำนวนมากก็ตาม แต่เมื่อเทียบจำนวนแล้วก็สามารถที่จะรองรับจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมในวัดได้

3) สภาพเศรษฐกิจและสังคมมีความเหมาะสมในการจัดกิจกรรมทางศาสนาและกิจกรรมอื่น เช่น ประเพณีของไทย วันสำคัญของชาติ หรือกิจกรรมในวัดโดยเฉพาะ

4) สิ่งแวดล้อมโดยรอบในการจัดกิจกรรมทางศาสนายังมีความพร้อมน้อยเพราะว่าบริเวณที่เป็นลานกว้างนั้นยังมีน้อย พื้นที่สำหรับให้ชาวบ้านและประชาชนได้ทำ

กิจกรรมยังมีน้อย และโดยรอบวัดภายนอกก็เป็นส่วนพื้นที่ของเอกชน วัดไม่สามารถเข้าไปจัดการ หรือให้การควบคุมได้

5) ความปลอดภัย การจัดกิจกรรมทางศาสนามีความปลอดภัยในตัว กิจกรรมเมื่อมีกิจกรรมมักจะได้รับการตอบรับจากผู้ที่มีส่วนร่วมภายในวัดเป็นส่วนมาก ดังนั้นจะทำให้ประชาชนได้รับความรู้สึกที่ไม่ปลอดภัยบางเป็นบางราย แต่โดยส่วนมากมีความเห็นเป็นอันเดียวกันว่าผู้ที่มาร่วมกิจกรรมต่างมีความต้องการอันเดียวกันคือความดี แต่ทางวัดสามารถขอความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ตำรวจและจราจรได้

5.2.3 ด้านปัจจัยสนับสนุน

ปัจจัยที่จะสนับสนุนกิจกรรมของวัดให้สามารถดำเนินไปได้และสามารถที่จะพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวของวัดได้นั้น จากการเก็บข้อมูลภาคสนามทำให้สามารถสรุปปัจจัยสนับสนุนต่าง ๆ ได้ดังนี้

- 1) การสนับสนุนในด้านการดูแลนักท่องเที่ยวในช่วงการจัดกิจกรรมของวัด ทางวัดยังไม่มี การดูแลความปลอดภัยเท่าที่ควร
- 2) ที่พักและอาหารยังไม่มีสำหรับนักท่องเที่ยวและยังไม่มีสำหรับผู้ที่มาร่วมกิจกรรมเพราะผู้ที่มาร่วมงานหรือร่วมกิจกรรมทางศาสนาใช้เวลาไม่มากในการเข้าร่วมกิจกรรมและส่วนมากจะไม่ได้นอนพักที่วัด เว้นแต่ผู้ที่เข้ามาปฏิบัติธรรมเท่านั้น อาหารและที่พักนักท่องเที่ยวสามารถที่จะหากินและพักได้ตามโรงแรมซึ่งมีเป็นจำนวนมากในตัวเมือง
- 3) การสื่อสาร การให้ข่าวสารและการประชาสัมพันธ์เป็นปัจจัยที่ทำให้วัดได้รับการตอบรับจากประชาชนที่มาร่วมงานและที่มาท่องเที่ยว และการจัดกิจกรรมที่ต่อเนื่องกันเป็นประจำทุกปี ทำให้ประชาชนที่เคยมาวัดพ่ายจำได้ว่าเมื่อถึงฤดูหรือวันสำคัญนี้จะต้องไปร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่วัดนี้ และมีการบอกต่อกันและกัน ชักชวนมาที่วัดเพราะส่วนมากแล้วเกิดความประทับใจ
- 4) การสนับสนุนด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ภายในวัดมีกาอำนวยความสะดวกให้กับผู้ที่มาร่วมงาน นอกจากนั้นทางวัดยังมีเจ้าหน้าที่ในการแนะนำและมีพระภิกษุสามเณรให้การดูแลในช่วงเวลาที่จัดกิจกรรม
- 5) ร้านค้าของที่ระลึกในการจัดกิจกรรมไม่มีสำหรับผู้ที่มาร่วมงาน นอกความอึดอ้อมใจ ความประทับใจที่ประชาชนได้รับและสิ่งที่สำคัญที่สุดคือบุญ ผู้ที่ร่วมกิจกรรมถือว่าได้บุญทุกคน

5.3 การพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมวัดประมวลราษฎร

5.3.1 ด้านปัจจัยจูงใจ ได้แก่

- 1) สถานที่ตั้งของวัดอยู่ในเขตชุมชน อยู่ใกล้เมืองนครราชสีมา การเข้าถึงวัดไปได้สะดวก
- 2) ความเงียบสงบ เป็นที่สามารถหลบความวุ่นวาย มาพักผ่อนให้สบายใจก็ได้ ภายในวัดมีม้าหินอ่อน มีที่นั่งพักได้ร่มไม้ สามารถที่จะพักผ่อนได้
- 3) ความสำคัญของวัดประกอบกับงานศิลปกรรมภายในวัดเมื่อเข้ามาแล้วทำให้รู้สึกสบายตา สามารถเป็นแรงจูงใจให้นักท่องเที่ยวได้

5.3.2 ด้านปัจจัยประกอบ ภูมิทัศน์ลักษณะของวัดมีสิ่งปลูกสร้างและสภาพแวดล้อมที่สวยงาม เมื่อเข้ามาแล้วทำให้รู้สึกสงบ ร่มเย็น มีคุณค่าดึงดูดใจด้วยการเข้าไปกราบไหว้พระขอพร มีความเงียบสงบปลอดภัย

5.3.3 ด้านปัจจัยสนับสนุน

- 1) ที่พัก บริเวณภายนอกโดยรอบวัดมีห้องพัก บ้านพักและโรงแรม เป็นที่พักจำนวนมาก และนอกจากนั้นเมื่อพักในตัวเมืองยังมีสถานที่ต่าง ๆ ประกอบการท่องเที่ยว เช่น วัดภายในตัวเมืองโคราชซึ่งมีหลายวัด โดยการสร้างเครือข่ายของวัดที่ได้วิจัยนี้เป็นต้น
- 2) อาหาร สำหรับร้านอาหารมีบริเวณภายในวัดที่มีรถขายและรอบวัดมีร้านอาหารที่พร้อมให้การสนับสนุนเรื่องอาหาร เมื่อมีการจัดการนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวภายในวัดศาลาลอยได้
- 3) สิ่งอำนวยความสะดวก สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวทางวัดยังไม่มีให้มีแต่ได้เปิดห้องน้ำให้ผู้ที่มาเยี่ยมวัดหรือท่องเที่ยวได้ใช้บริการ
- 4) การสื่อสาร การให้ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์ในปัจจุบันทางวัดไม่ได้มีการประชาสัมพันธ์แต่อย่างไร แต่มีการท่องเที่ยวของจังหวัดที่ได้ประชาสัมพันธ์ให้

5.3.4 ปัจจัยด้านโครงสร้าง

- 1) การเข้าถึงวัด การคมนาคมมีความสะดวกสบายเป็นอย่างมาก อยู่ในตัวเมืองการจราจรมีความสะดวกสบาย มีรถเมย์วิ่งผ่านหน้าวัด ภายในวัดเป็นถนนคอนกรีต บริเวณวัดโดยรอบเทคอนกรีตเสริมเหล็ก มีความสะอาดร่มรื่น
- 2) บริการสาธารณะภายในวัด อาจจะยังไม่มีบริการสาธารณะที่ดี ในวัดตั้งเด่นชัดสำหรับให้ประชาชนได้พักผ่อน และได้อำนวยความสะดวกให้การต้อนรับ
- 3) การกำจัดขยะมูลฝอย มีระบบการกำจัดขยะมูลฝอยที่ดี ความสะอาดภายในวัดได้รับการดูแลทำความสะอาดโดยพระภิกษุและสามเณรภายในวัด
- 4) ระบบไฟฟ้าและการสื่อสาร มีไฟฟ้าและโทรศัพท์สาธารณะ

5.4 การพัฒนาด้านวิปัสสนา

ด้วยความเป็นวัดที่เก่าแก่และมีศิลปกรรมที่สวยงามและยังมีสิ่งแวดล้อมภายในวัดที่มีความร่มรื่นทำให้มีประชาชนเข้ามาร่วมทำบุญและปฏิบัติธรรมเป็นประจำทุกวัน การพัฒนาด้านวิปัสสนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ไม่น่าเบื่อและไม่มีความเหมาะสมอย่างยิ่ง แต่มีการรับให้นักท่องเที่ยวเข้ามาร่วมปฏิบัติธรรมภายในวัดนั้นเป็นสิ่งที่สมควร และเมื่อมีการจัดให้นักท่องเที่ยวได้ปฏิบัติธรรมด้วย ต้องมีปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

5.4.1 ด้านปัจจัยจูงใจ

1) ความเก่าแก่ของวัดทำให้เป็นที่ดึงดูดใจและการจัดพระสงฆ์ให้คอยอบรมดูแลผู้มาปฏิบัติธรรม จึงทำให้มีประชาชนเข้ามาร่วมรักษาศีลและปฏิบัติธรรมเป็นจำนวนมาก การจัดเป็นสำนักวิปัสสนามีความเหมาะสมเพราะเป็นวัดที่ตั้งอยู่กลางเมือง ผู้คนต้องการหาสงบทางจิตใจก็สามารถที่จะเข้ามาภายในวัด

2) ความต้องการที่พึงพอใจ เป็นสิ่งที่สำคัญในการจัดให้วัดพำนักเป็นสำนักวิปัสสนาฝึกอบรมศีลธรรมจริยธรรม และจัดให้มีสถานที่ในการอบรมประชาชนที่ต้องการปฏิบัติธรรม

3) ความสนุกตื่นเต้น เป็นแรงจูงใจสำหรับเยาวชนหรือนักเรียนที่ต้องการเข้าค่ายปฏิบัติธรรมสามารถเข้ารับการฝึกอบรมและพักที่วัดได้ ทำให้เด็กได้เกิดวิวัฒนาการในการเปลี่ยนแปลงที่ดี และสามารถสัมผัสถึงความเป็นพุทธได้ดี

4) กิจกรรมของชุมชนทำให้วัดได้มีบทบาทในการต้อนรับผู้ที่เข้ามาทำบุญและให้คำปรึกษาสนทนาธรรม

5.4.2 ปัจจัยประกอบการพัฒนาสำนักวิปัสสนา

1) คุณค่าดึงดูดใจ การเจริญวิปัสสนาเป็นกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนที่ต้องการความสงบทางใจ ตามหลักความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ตามหลักบุญกิริยาวัตถุ 3 ประการคือ การให้ทาน รักษาศีล และการเจริญภาวนา ประชาชนที่เข้ามาภายในวัดส่วนมากมาเพื่อต้องการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเพื่อความสบายใจและความเป็นสิริมงคลสำหรับตนเอง และการระลึกถึงบุคคลอื่น ๆ เช่นการทำบุญอุทิศส่วนกุศล การถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุสามเณร สิ่งเหล่านี้ทั้งหมดประชาชนเข้ามาร่วมทำบุญทางพระพุทธศาสนา เพราะมีความเชื่อว่าเป็นความดี ได้บุญคือความอ้อมอกอ้อมใจแก่ผู้ที่ได้ทำบุญ และนอกจากนั้นแล้วยังเป็นการรักษาพระพุทธศาสนาให้ยืนยาวต่อไปได้อีกด้วย

2) ภูมิทัศน์ลักษณะ ด้วยความที่วัดเป็นสถานที่สงบทำให้วัดได้รับความสนใจจากประชาชนในการเข้าร่วมปฏิบัติธรรม เจริญสมาธิภาวนา ผู้ที่ต้องการพักผ่อนทางใจสามารถที่จะเข้าไปปฏิบัติธรรมเจริญวิปัสสนาได้

3) สภาพเศรษฐกิจและสังคมภายนอก แม้จะเป็นสังคมที่ต้องทำงานเพื่อหาเงินในการเลี้ยงชีวิต เป็นสังคมเมืองแต่การเข้าภายในวัด หรือความต้องการให้วัดเป็นสถานที่สำหรับปฏิบัติทางใจ ก็เป็นส่วนที่ช่วยให้คนในเมืองได้มีที่สำหรับผ่อนคลายความเครียดจากการทำงาน

5.4.3 ด้านปัจจัยสนับสนุน การให้ข่าวสารและการประชาสัมพันธ์นับว่าเป็นกิจกรรมที่สำคัญในการช่วยให้วัดสามารถเป็นสำนักวิปัสสนา มีการจัดการด้านการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร ในวาระโอกาส เช่น การจัดกิจกรรมในวันสำคัญก็มีการให้ข้อมูลข่าวสารได้ การประกาศและการประชาสัมพันธ์ทางเว็บไซต์ของทางวัด

5.4.4 ปัจจัยด้านโครงสร้าง

1) การพัฒนาในด้านโครงสร้างของวัดให้เป็นสำนักวิปัสสนานั้นสามารถทำได้ โดยปัจจุบันนี้ทางวัดได้เปิดโอกาสให้ชาวบ้านหรือประชาชนสามารถที่จะเข้ามาปฏิบัติธรรมได้ ซึ่งผู้ที่มาจะเป็นคณะหรือจะเป็นบุคคลก็ได้ ในปัจจุบันนี้ผู้ที่เข้ามาวัดส่วนมากจะมาในวันพระ หรือวันสำคัญทางศาสนา และในกิจกรรมที่วัดได้จัด เช่นการเข้าค่ายปฏิบัติธรรม การจัดพิธีบวชชีพราหมณ์ ในพิธีกรรมเหล่านี้จะเป็นการสนับสนุนให้ทางวัดสามารถที่จะเชิญชวนให้ประชาชนเข้าร่วมในการปฏิบัติธรรมได้ และผู้ที่มาแล้วก็จะเล่าต่อบุคคลอื่นไปเรื่อย ๆ ในการจัดปฏิบัติธรรมมีพระสงฆ์คอยดูแลรับผิดชอบให้การอบรม จึงทำให้มีผู้คนเข้ามาในวัดเพื่อรับการอบรมเป็นจำนวนมาก

2) การบริการให้คำปรึกษาในการปฏิบัติ ก็เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่ทำให้ผู้มาปฏิบัติธรรมได้มีความรู้สึกที่ดีต่อวัด และทำให้ผู้ที่มาปฏิบัติธรรมครั้งที่หนึ่งแล้วอยากจะมาอีก ซึ่งพระที่ท่านได้ให้ความรู้ให้คำปรึกษากับผู้มาปฏิบัติธรรมก็เป็นผู้ที่ความรู้ดังกล่าวแล้วข้างต้น

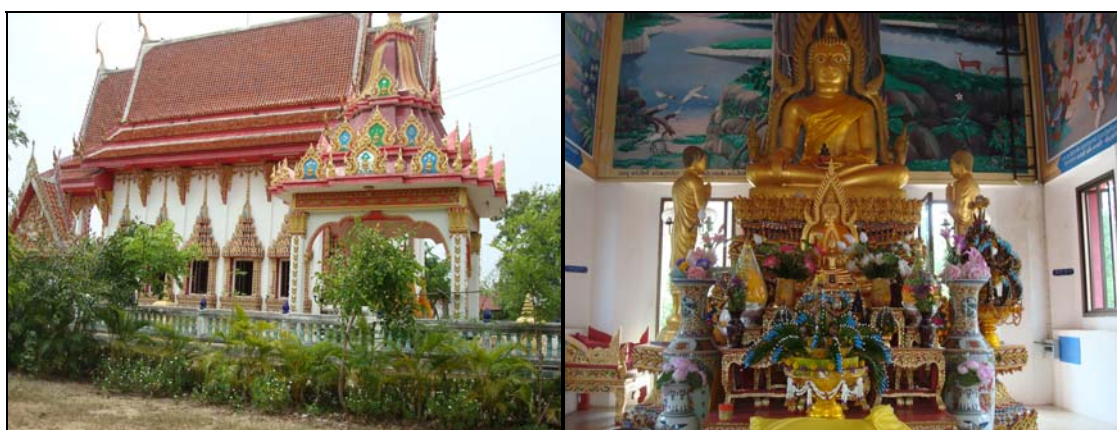
ตาราง 8 สรุปการพัฒนาศักยภาพวัดประมวลาธารภูร์ ด้านการท่องเที่ยว

	ศิลปกรรม	กิจกรรมเด่น	สิ่งแวดล้อม	สำนักวิปัสสนา
ปัจจัยจิตใจ	<ul style="list-style-type: none"> - ตั้งอยู่ใกล้เมือง - มีความเก่าแก่ - เป็นวัดคู่เมือง และมีภาพจิตรกรรมฝาผนัง 	<ul style="list-style-type: none"> - กิจกรรมศาสนา - เป็นที่พึ่งทางใจ - ประกอบพิธีกรรม 	<ul style="list-style-type: none"> - มีความเหมาะสมด้านสิ่งปลูกสร้างและสิ่งแวดล้อม 	<ul style="list-style-type: none"> - มีคุณค่าทางใจมีการจัดกิจกรรมดี - เป็นที่พึ่งทางใจได้ - มีความเป็นวิถีชีวิต
ปัจจัยประกอบ	<ul style="list-style-type: none"> - มีความดึงดูดใจ - ศึกษาให้ความรู้ - มีความสะดวก - จัดระเบียบได้ดี 	<ul style="list-style-type: none"> - มีการจัดระเบียบ - มีความปลอดภัย - บริเวณวัดเหมาะสมในการจัด 	<ul style="list-style-type: none"> - ภูมิทัศน์ลักษณะที่สมดุลกันระหว่างสิ่งปลูกสร้างกับสิ่งแวดล้อม 	<ul style="list-style-type: none"> - ดึงดูดใจ - ความสงบ - หนีความวุ่นวาย - วิถีชีวิตชาวพุทธ
ปัจจัยสนับสนุน	<ul style="list-style-type: none"> - อาหาร ที่พัก - การสื่อสารให้ข่าวสารประชาสัมพันธ์ - สิ่งอำนวยความสะดวก - มีความปลอดภัย - กฎหมายให้ความสะดวก 	<ul style="list-style-type: none"> - การให้อาหารที่แพก - สิ่งอำนวยความสะดวก - การประชาสัมพันธ์ - มีการจัดกิจกรรมร่วมกับหน่วยงานราชการ 	<ul style="list-style-type: none"> - มีที่พักผ่อนอ่านหนังสือได้ร่มไม้ - มีการจัดม้าหินอ่อน ตั้งเต็นท์ - มีห้องน้ำให้ 	<ul style="list-style-type: none"> - ที่พัก อาหาร - การสื่อสารให้ข่าวสารประชาสัมพันธ์ - สิ่งอำนวยความสะดวก
ปัจจัยโครงสร้าง	<ul style="list-style-type: none"> - การเดินทางสะดวกสบาย - อยู่ใกล้ตัวเมือง - มีบริการสาธารณะ - การกำจัดขยะมูลฝอยที่ดี 	<ul style="list-style-type: none"> - มีความสะดวกสบายอยู่ในเมือง - มีบริการสาธารณะ 	<ul style="list-style-type: none"> - มีการออกแบบวัดที่เป็นระเบียบ 	<ul style="list-style-type: none"> - มีการดูแลให้คำแนะนำ - มีหน่วยงานราชการใกล้เคียงวัด

6. การพัฒนาศักยภาพวัดหนองไผ่น้ำ ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ระยะทางจากตัวจังหวัดนครราชสีมา ประมาณ 20 กิโลเมตร ตามถนนสุรนารายณ์ หมายเลข 205 ระหว่างอำเภอเมืองนครราชสีมาติดต่อกับอำเภอโนนไทย และจากถนนสุรนารายณ์ แยกเข้าไปที่วัดหนองไผ่น้ำโดยประมาณ 6 กิโลเมตร เป็นถนนหลวงชนบทสายรองบายพาสระหว่าง ตำบลโคกสูง-ตำบลพนมวัน มีสภาพพื้นที่เป็นธรรมชาติท้องทุ่ง มีป่าไม้ที่สวยงาม มีเสียงนกกาเหว่า ร้อง อากาศบริสุทธิ์เป็นธรรมชาติ การเดินทางสู่วัดหนองไผ่น้ำ เดินทางสะดวกสบายโดยใช้เส้นทาง ถ้ำเดินทางจากกรุงเทพมหานคร โดยใช้เส้นทาง บายพาส นครราชสีมา-ขอนแก่น-ชัยภูมิ ระยะทาง 10 กิโลเมตร ถ้ำเดินทางโดยถนนสุรนารายณ์ จากอำเภอเมืองนครราชสีมา-ชัยภูมิ แยกตำบลโคกสูง ระยะทาง 6 กิโลเมตร จากอำเภอเมืองนครราชสีมา-ขอนแก่น แยกที่สี่แยกพนมวัน ระยะทาง 9 กิโลเมตร

ภาพประกอบ 41 โบสถ์และพระประธานวัดหนองไผ่น้ำ

6.1 การพัฒนาด้านศิลปกรรมวัดหนองไผ่น้ำ

เป็นวัดที่มีพระพุทธรูปประธานอยู่ในอุโบสถเก่าแก่มากเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยพระพุทธเจ้ามีชื่อตามเรียกกันตามประสาชาวบ้านว่าหลวงพ่อทอง และมีอีก 2 องค์อยู่ข้างซ้ายและข้างขวาของหลวงพ่อทอง มีชื่อว่าหลวงพ่อคำและหลวงพ่อคำ หลวงพ่อคำท่านมีรูปร่างลักษณะนั่งขัดสมาธิปางมารวิชัย หลวงพ่อคำ มีลักษณะนั่งยกมือด้านขวาใบหน้าของท่านจะมีการยิ้มแย้มแจ่มใส พระพุทธรูปชื่อหลวงทองนี้มีชาวบ้านทั้งตำบลหนองไผ่น้ำนับถือกันมาตั้งแต่โบราณว่ามีความศักดิ์สิทธิ์มาก ถ้าใครจะขอพรสิ่งใดมาจตุรูป 9 ดอก ขอพรที่อุโบสถวัดหนองไผ่น้ำแล้วจะศักดิ์สิทธิ์และจะเป็นไปตามความต้องการที่ขอพรเอาไว้ การขอพรนั้นจะต้องเป็นไปตามทำนองคลองธรรมคือต้องอยู่ในศีลในธรรมด้วยและควรจะเป็นไปได้ตามที่ขอพรนั้น หลวงพ่อทองสร้างขึ้น

ในสมัยรัตนโกสินทร์ สมัยรัชกาลที่ 3-5 ฐานรองรับนั่งขัดสมาธิบัว ควม หางของหลวงพ่อทองมี ศิลปกรรมเก่าแก่ลวดลายต้นไม้สิงห์สาลาสัตว์ มีพวงมาลามาลัยห้อยละย้อยตามที่ต่างๆสวยงาม มากมีรูปพญาครุฑ 6 คน แบนฐานพระพุทธรูปประจำอยู่ทั้ง 6 มุม และมีหนูมานอีก 2 คน ทำท่าที่ แบนฐานพระพุทธรูปไว้อย่างหนักแน่น รอบข้างฐานบน มีลายพื้นปลาและต่ำกว่านั้นมีลวดลายพวง มาลามาลัยห้อยย้อยกรอบฐานชั้นล่าง ฐานล่างสุดด้านหน้ามีรูปต้นไม้ สิงห์สาลาสัตว์ เศียรของหลวง พ่อทองเป็นเศสเปลวเพลิง ด้านขวามือชื่อหลวงพ่อกำเป็นเศสอุ ด้านซ้ายมือชื่อหลวงพ่อกำเป็นเศส บัวตูม การพัฒนาศิลปกรรมให้เป็นวัดเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมต้องมีปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

6.1.1 ด้านปัจจัยจูงใจ มีดังนี้

- 1) สถานที่ตั้งไม่ไกลจากตัวเมือง เป็นทางผ่านสู่ปราสาทหินพนมวัน มีความสะดวกในการเข้าถึงวัด ภายในวัดมีการจัดระเบียบเรียบร้อย
- 2) ความสำคัญ เป็นวัดที่มีความสำคัญต่อชุมชน เป็นวัดที่มีความเก่าแก่ ประชาชนในชุมชนและในจังหวัดนครราชสีมาให้ความสำคัญกับวัด
- 3) เป็นสถานที่พักผ่อนของชุมชน
- 4) งานศิลปกรรมได้แก่งานจิตรกรรมฝาผนัง ของวัดหนองไผ่น้ำ
- 5) เป็นสถานที่จัดกิจกรรมของชุมชน เช่น การเข้ามาทำบุญของ ประชาชน การประกอบกิจกรรมในวันพระหรือวันธรรมสวนะ ตลอดจนวันสำคัญต่าง ๆ ของไทย และศาสนา

ภาพประกอบ 42 ภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องทศชาติชาดก ในโบสถ์วัดหนองไผ่น้ำ

ภาพประกอบ 43 พระพุทธรูปและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในวัดหนองไข่น้ำ

6.1.2 ด้านปัจจัยประกอบ ได้แก่

- 1) ความตั้งใจ ความเก่าแก่ของศิลปกรรมในวัดเป็นแรงดึงดูดใจให้ประชาชนได้เข้ามาที่วัดเพื่อกราบไหว้ เพิ่มความเป็นสิริมงคลให้กับตนเอง
- 2) ภูมิทัศน์ลักษณะ สภาพทั่วไปของวัดมีความร่มรื่น อยู่ห่างจากตัวเมืองไม่ไกลนัก ยังคงมีธรรมชาติป่าไม้ที่ค่อนข้างสมบูรณ์ ลักษณะของพื้นที่เป็นที่ราบกว้าง เป็นสภาพของธรรมชาติ
- 3) สภาพเศรษฐกิจและสังคม ชุมชนวัดหนองไข่น้ำเป็นชุมชนกึ่งชนบทและกึ่งเมือง ประชาชนมีอาชีพรับราชการ และรับจ้างทั่วไป
- 4) สิ่งแวดล้อมโดยรอบ โดยรอบวัดเป็นพื้นที่ของชาวบ้าน วัดหนองไข่น้ำนับว่ามีธรรมชาติที่ค่อนข้างสมบูรณ์ เมื่อเข้าไปในวัดจะได้ยินเสียงนก เสียงกาเหว่าร้องทั้งวัน เป็นการท่องเที่ยวที่สัมผัสถึงธรรมชาติ ซึ่งจะหาได้ไม่ไกลจากเมืองนัก
- 5) มีความปลอดภัยจากภัยธรรมชาติ และได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานราชการในการดูแลศาสนสมบัติภายในวัด และประชาชนก็ให้ความสำคัญว่าเป็นสมบัติของชุมชน

6.1.3 ด้านปัจจัยสนับสนุน การพัฒนาด้านศิลปกรรมมีปัจจัยที่จะสนับสนุนให้วัดหนองไข่น้ำสามารถจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้ ดังนี้

- 1) ที่พัก บริเวณภายในวัดมีห้องพัก เป็นที่พักรับรองจำนวนมาก และนอกจากนั้นเมื่อพักในตัวเมืองยังมีสถานที่ต่าง ๆ ประกอบการท่องเที่ยว เช่น วัดภายในตัวเมือง โคราชซึ่งมีหลายวัด โดยการสร้างเครือข่ายของวัดที่ได้วิจัยนี้เป็นต้น

2) อาหาร สำหรับร้านอาหารมีบริเวณภายในวัดที่มีรถขายและรอบวัด มีร้านอาหารที่พร้อมให้การสนับสนุนเรื่องอาหาร เมื่อมีการจัดการนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวภายในวัด ศาลาลอยได้

3) สิ่งอำนวยความสะดวก สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยว ทางวัดยังไม่มีให้มีแต่ได้เปิดห้องน้ำให้ผู้ที่มาเยี่ยมวัดหรือท่องเที่ยวได้ใช้บริการ

4) การสื่อสาร การให้ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์ในปัจจุบันทาง วัดไม่ได้มีการประชาสัมพันธ์แต่อย่างใด แต่มีการท่องเที่ยวของจังหวัดที่ได้ประชาสัมพันธ์ให้

6.1.4 ปัจจัยด้านโครงสร้าง ปัจจัยทางด้านโครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคมการเดินทางสู่วัดหนองไช้ น้ำจะเป็นถนนลาดยาง เป็นถนนบายพาสเป็นถนนหลวงชนบท สะดวกสบายหากจากตัวเมืองนครราชสีมา 20 กิโลเมตร การไฟฟ้าห้องน้ำมีความพร้อม

6.2 การพัฒนาด้านกิจกรรมวัดหนองไช้ น้ำ

วัดหนองไช้ น้ำมีการจัดกิจกรรมภายในวัด เป็นการแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิต ความเป็นพระพุทธศาสนา ทั้งกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและกิจกรรมที่จัดขึ้นโดยปรารภ ความสำคัญของเทศกาลอื่น ๆ โดยส่วนมากแล้วจะเป็นกิจกรรมทางพระพุทธศาสนามากกว่า

ภาพประกอบ 44 กิจกรรมจัดปฏิบัติธรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

การพัฒนากิจกรรมของวัดหนองไช้ น้ำนั้นมีปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

6.2.1 ด้านปัจจัยเชิงใจ ได้แก่

1) ความสำคัญของกิจกรรม กิจกรรมที่ทางวัดมีความสำคัญทางด้านพระพุทธศาสนาตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา และในบางกิจกรรมมีความสำคัญต่อบุคคลสำคัญเช่น งานประจำปี งานเฉลิมพระเกียรติวันพ่อแห่งชาติ และวันแม่แห่งชาติ

2) เป็นวิถีชีวิต การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาเป็นวิถีชีวิตของชาวพุทธ ชาวพุทธมีความเอื้อเฟื้อ ช่วยเหลือกันและกันเป็นอย่างดี เมื่อในชุมชนมีกิจกรรมเกิดขึ้น ประชาชนในชุมชนจะต้องช่วยเหลือกัน โดยไม่เห็นแก่ตัว ทุกคนมีความเห็นว่าเป็นหน้าที่ของตนเอง นี่คือความเป็นวิถีชีวิตของชาวไทยพุทธ

3) เป็นที่พึงพอใจ การจัดกิจกรรมเป็นไปตามหลักคำสอน คือ หลักการให้ทาน รักษาศีล และเจริญภาวนา ผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมถือว่าได้ทำบุญทางพระพุทธศาสนา ประกอบความเก่าแก่ของวัดด้วยแล้ว ทำให้วัดหนองไผ่น้ำเป็นที่ดึงดูดสำหรับประชาชนทั่วไป

4) เป็นสถานที่จัดกิจกรรมของชุมชน เมื่อชุมชนมีกิจกรรมที่ต้องใช้คนเป็นจำนวนมาก หรือกิจกรรมที่เป็นส่วนรวม ชุมชนจะใช้วัดเป็นสถานที่จัดกิจกรรม

6.2.2 ด้านปัจจัยประกอบ สิ่งที่ทำให้ประชาชนเข้าไปร่วมกิจกรรมในวัดหนองไผ่น้ำมีปัจจัยประกอบด้านต่าง ๆ คือ

1) มีคุณค่าดึงดูดใจของกิจกรรมที่ทำ เป็นการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ประชาชนต้องการที่จะทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนาอยู่แล้ว จึงทำให้การจัดกิจกรรมของทางวัดนั้นมีคุณค่าดึงดูดใจ นอกจากนั้นการจัดกิจกรรมยังเป็นกิจกรรมที่ประชาชนได้มีส่วนร่วมด้วย จึงทำให้ประชาชนได้เห็นคุณค่าของกิจกรรม

2) ลักษณะของการจัดกิจกรรมเป็นไปด้วยความเรียบง่ายแต่เต็มไปด้วยพิธีกรรมและความเชื่อในการจัดกิจกรรม ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้มีส่วนร่วม ระยะเวลา สถานที่ในการจัดกิจกรรมมีความสะดวก เรียบง่าย

3) สิ่งแวดล้อมโดยรอบ ด้วยความร่มรื่นภายในวัดและบริเวณวัดที่มีความกว้างขวางทำให้เหมาะแก่การจัดกิจกรรมที่เป็นส่วนรวม มีคนเข้าร่วมเป็นจำนวนมาก และวัดก็เป็นที่อยู่อาศัยของประชาชนในชุมชนเป็นอย่างดี

6.2.3 ปัจจัยสนับสนุนการจัดกิจกรรมในวัดหนองไผ่น้ำ

1) การดูแลให้การต้อนรับของพระสงฆ์สามเณรภายในวัด ในช่วงการจัดกิจกรรมพระภิกษุและสามเณรในวัดจะให้การอำนวยความสะดวกในด้านต่าง ตั้งแต่การต้อนรับ การทำความสะอาด การจัดสถานที่ จัดหาที่พัก และอาหาร

2) ที่พัก ในช่วงการจัดกิจกรรม ถ้าหากมีการจัดกิจกรรมที่ประชาชนจะต้องค้างคืนอยู่ที่วัด ทางวัดได้จัดศาลาการเปรียญและกุฏิแม่ชี เป็นที่พักสำหรับผู้หญิงที่จะพักในวัด

3) อาหารที่ใช้ในการจัดกิจกรรมโดยส่วนมากชาวบ้านจะเป็นคนจัดหา แต่ในวัดก็มี การจัดอาหารของวัดหนองไผ่น้ำมีความอร่อย นำรับประทานมาก

4) ด้านการสื่อสาร การให้ข่าวสารและการประชาสัมพันธ์ ในช่วงเวลาการทำงานทางวัดได้ใช้เครื่องกระจายเสียงในการประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านได้รับรู้ข่าวสาร

5) สิ่งอำนวยความสะดวก แม้ว่าในวัดจะมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ขี้น้อย แต่วัดก็สามารถให้การดูแลต้อนรับประชาชนและนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในวัดหนองไข่น้ำได้

6) ร้านค้าของที่ระลึก ทางวัดยังไม่มีการจัดให้มีสินค้าของที่ระลึก

6.2.4 ด้านปัจจัยโครงสร้าง โครงสร้างของการจัดกิจกรรม ยึดหลัก

กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นกิจกรรมทางศาสนาที่มีความเชื่อ และพิธีกรรมเป็นตัวประกอบ การเข้าร่วมกิจกรรมของทางวัดมีการคมนาคมไปมาได้สะดวก การสื่อสารโทรคมนาคมสะดวกสบาย มีบริการห้องน้ำสาธารณะ และโทรศัพท์สาธารณะ

6.3 การพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมวัดหนองไข่น้ำ

ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมในวัดหนองไข่น้ำยังมีมาก สิ่งก่อสร้างยังไม่หนาแน่น และพื้นที่วัดก็ยังคงกว้างขวาง ในปัจจุบันทางวัดได้จัดสวนไม้ดอกไม้ประดับ มีความร่มรื่น น่าชม และสภาพป่าที่ร่มรื่น

6.3.1 ด้านปัจจัยประกอบ

1) ด้านปัจจัยจิตใจ สถานที่ตั้งไปมาสะดวก มีการคมนาคมที่ดี มีความสำคัญต่อชุมชน วัดหนองไข่น้ำเป็นสถานที่พักผ่อนของประชาชน เมื่อเข้าไปในวัดมีความเงียบสงบ ไม่มีเสียงรบกวน ได้ยินเสียงนกร้อง เป็นสภาพวัดที่เป็นธรรมชาติน่าอยู่ เหมาะสำหรับผู้ให้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชน

2) ด้านปัจจัยประกอบ แม้ว่าการเข้าไปนอนหรือไปเล่นในวัดอาจมีความไม่เหมาะสมเท่าไรนัก แต่เมื่อมองถึงคุณค่าของการเข้าวัด วัดหนองไข่น้ำมีคุณค่าดึงดูดใจ ด้วยการเข้าไปกราบพระและชมธรรมชาติภายในวัด ทำให้รู้สึกสบายใจ มีอากาศปลอดโปร่งเย็นสบาย เหมาะสำหรับการอ่านหนังสือ ภูมิทัศน์ลักษณะภายในวัดก็เป็นธรรมชาติ มีสิ่งปลูกสร้างน้อย ไม่มีคนพลุกพล่าน มีความสงบดี และมีความปลอดภัยจากภัยธรรมชาติและการเมือง

3) ด้านปัจจัยประกอบ มีปัจจัยประกอบในการจัดสิ่งแวดล้อมวัดหนองไข่น้ำให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ได้แก่ มีการจัดให้การต้อนรับผู้ที่เข้าเยี่ยมชมในวัด มีการจัดที่พักและอาหารไว้ (ต้องมีการแจ้งล่วงหน้า) มีการสื่อสารที่เข้าใจมีพระภิกษุสามเณรที่เป็นผู้มีความสามารถในการสื่อสารได้ดี ทางวัดได้มีการจัดบอกข่าวสารและประชาสัมพันธ์ แม้ในปัจจุบันทางวัดจะยังไม่มีการประชาสัมพันธ์ทางด้านเว็บไซต์ แต่ก็มีโครงการที่จะทำในอนาคต

4) ด้านปัจจัยโครงสร้าง โครงสร้างของสภาพแวดล้อมและสิ่งแวดล้อมภายในวัดหนองไข่น้ำ มีการคมนาคมไปมาได้สะดวก การสื่อสารโทรคมนาคมสะดวกสบาย มีบริการห้องน้ำสาธารณะ และโทรศัพท์สาธารณะ

6.4 การพัฒนาด้านวิปัสสนา วัดหนองไผ่น้ำมีการจัดอบรมวชสามเณรภาคฤดูร้อนและจัดบวชชีพรหมณ์ ด้วยความสงบของสถานที่ทำให้มีผู้อบรมฝึกวิปัสสนาเป็นจำนวนมาก แม้ว่าผู้เข้าร่วมโดยส่วนมากจะเป็นประชาชนในชาวมุขมชน แต่ก็มีจำนวนมาก นอกจากนั้นในวันสำคัญทางศาสนาและวันพระ มีประชาชนเข้าไปทำบุญตักบาตร ถวายทานรักษาศีล และนุ่งขาวห่มขาวรักษาศีลเจริญภาวนาอยู่ที่วัด

6.4.1 ด้านปัจจัยจูงใจ ได้แก่

- 1) ความเก่าแก่ของวัดทำให้เป็นที่ดึงดูดใจและการจัดพระสงฆ์ให้คอยอบรมดูแลผู้มาปฏิบัติธรรม จึงทำให้มีประชาชนเข้ามาร่วมรักษาศีลและปฏิบัติธรรมเป็นจำนวนมาก การจัดเป็นสำนักวิปัสสนามีความเหมาะสมเพราะเป็นวัดที่ตั้งอยู่ไม่ไกลชุมชน ผู้คนต้องการหาสงบทางจิตใจก็สามารถที่จะเข้ามาภายในวัด
- 2) ความต้องการที่พึงพอใจ เป็นสิ่งที่สำคัญในการจัดให้วัดหนองไผ่น้ำเป็นสำนักวิปัสสนาฝึกอบรมศีลธรรมจริยธรรม และจัดให้มีสถานที่ในการอบรมประชาชนที่ต้องการปฏิบัติธรรม
- 3) ความสนุกตื่นเต้น เป็นแรงจูงใจสำหรับเยาวชนหรือนักเรียนที่ต้องการเข้าค่ายปฏิบัติธรรมสามารถเข้ารับการฝึกอบรมและพักที่วัดได้ ทำให้เด็กได้เกิดวิวัฒนาการในการเปลี่ยนแปลงที่ดี และสามารถสัมผัสถึงความเป็นพุทธได้ดี
- 4) กิจกรรมของชุมชนทำให้วัดได้มีบทบาทในการต้อนรับผู้ที่เข้ามาทำบุญและให้คำปรึกษาสนทนาธรรม

6.4.2 ปัจจัยประกอบการพัฒนาสำนักวิปัสสนา

- 1) คุณค่าดึงดูดใจ การเจริญวิปัสสนาเป็นกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนที่ต้องการความสงบทางใจ ตามหลักความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ตามหลักบุญกิริยาวัตถุ 3 ประการคือ การให้ทาน รักษาศีล และการเจริญภาวนา ประชาชนที่เข้ามาภายในวัดส่วนมากมาเพื่อต้องการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเพื่อความสบายใจและความเป็นสิริมงคลสำหรับตนเอง และการระลึกถึงบุคคลอื่น ๆ เช่นการทำบุญอุทิศส่วนกุศล การถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุสามเณร สิ่งเหล่านี้ทั้งหมดประชาชนเข้ามาร่วมทำบุญทางพระพุทธศาสนา เพราะมีความเชื่อว่าเป็นความดี ได้บุญคือความอิ่มอกอิ่มใจแก่ผู้ที่ได้ทำบุญ และนอกจากนั้นแล้วยังเป็นการรักษาพระพุทธศาสนาให้ยืนยาวต่อไปได้อีกด้วย
- 2) ภูมิทัศน์ลักษณะ ด้วยความที่วัดเป็นสถานที่สงบทำให้วัดได้รับความสนใจจากประชาชนในการเข้าร่วมปฏิบัติธรรม เจริญสมาธิภาวนา ผู้ที่ต้องการพักผ่อนทางใจสามารถที่จะเข้าไปปฏิบัติธรรมเจริญวิปัสสนาได้

3) สภาพเศรษฐกิจและสังคมภายนอก แม้จะเป็นสังคมที่ต้องทำงาน เพื่อหาเงินในการเลี้ยงชีวิต เป็นสังคมเมืองแต่การเข้าภายในวัด หรือความต้องการให้วัดเป็นสถานที่ สำหรับปฏิบัติทางใจ ก็เป็นส่วนที่ช่วยให้คนในเมืองได้มีที่สำหรับผ่อนคลายความเครียดจากการทำงาน

6.4.3 ด้านปัจจัยสนับสนุน การให้ข่าวสารและการประชาสัมพันธ์นับว่าเป็น กิจกรรมที่สำคัญในการช่วยให้วัดสามารถเป็นสำนักวิปัสสนา มีการจัดการด้านการประชาสัมพันธ์ ข้อมูลข่าวสาร ในวาระโอกาส แม้ว่าการประชาสัมพันธ์ในปัจจุบันจะยังไม่ได้เต็มที่ ยังไม่แผ่ไปในวงกว้าง แต่อนาคตจะมีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ในหลายรูปแบบ

6.4.4 ปัจจัยด้านโครงสร้าง

1) การพัฒนาในด้านโครงสร้างของวัดให้เป็นสำนักวิปัสสนานั้นสามารถทำได้ โดยปัจจุบันนี้ทางวัดได้เปิดโอกาสให้ชาวบ้านหรือประชาชนสามารถที่จะเข้ามาปฏิบัติธรรมได้ ซึ่งผู้ที่มาจะเป็นคณะหรือจะเป็นบุคคลก็ได้ ในปัจจุบันนี้ผู้ที่เข้ามาวัดส่วนมากจะมาในวันพระหรือวันสำคัญทางศาสนา และในกิจกรรมที่วัดได้จัด เช่นการเข้าค่ายปฏิบัติธรรม การจัดพิธีบวชชีพราหมณ์ ในพิธีกรรมเหล่านี้จะเป็นการสนับสนุนให้ทางวัดสามารถที่จะเชิญชวนให้ประชาชนเข้ามา ร่วมในการปฏิบัติธรรมได้ และผู้ที่มาแล้วก็จะเล่าต่อบุคคลอื่นไปเรื่อยๆ ในการจัดปฏิบัติธรรมมีพระสงฆ์คอยดูแลรับผิดชอบให้การอบรม จึงทำให้มีผู้คนเข้ามาในวัดเพื่อรับการอบรมเป็นจำนวนมาก

2) การบริการให้คำปรึกษาในการปฏิบัติ ก็เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่ทำให้ผู้มาปฏิบัติธรรมได้มีความรู้สึกที่ดีต่่วัด และทำให้ผู้ที่มาปฏิบัติธรรมครั้งที่หนึ่งแล้วอยากจะมาอีก ซึ่งพระที่ท่านได้ให้ความรู้ให้คำปรึกษากับผู้มาปฏิบัติธรรมก็เป็นผู้ที่ความรู้ดังกล่าวแล้วข้างต้น

ตาราง 9 สรุปการพัฒนาศักยภาพวัดหนองไผ่น้ำ ด้านการท่องเที่ยววัฒนธรรม

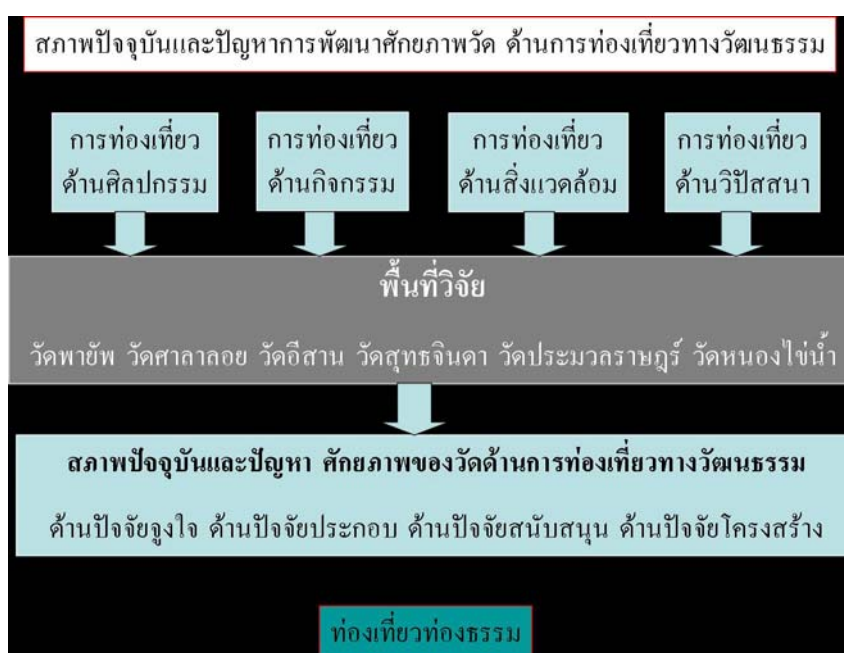
	ศิลปกรรม	กิจกรรมเด่น	สิ่งแวดล้อม	สำนักวิปัสสนา
ปัจจัยจิตใจ	<ul style="list-style-type: none"> - ตั้งใกล้เมือง - มีความเก่าแก่ - เป็นวัดสำคัญของชุมชนและมีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ 	<ul style="list-style-type: none"> - กิจกรรมศาสนา - เป็นที่พึ่งทางใจ - ประกอบพิธีกรรม - เป็นวิถีชีวิตของชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> - สิ่งแวดล้อมที่ดี - มีสิ่งก่อสร้างน้อย - มีความเงียบสงบ - ผู้คนไม่มาก - เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ 	<ul style="list-style-type: none"> - มีคุณค่าทางใจมีการจัดกิจกรรมดี - เป็นที่พึ่งทางใจ - มีความเป็นวิถีชีวิต
ปัจจัยประกอบ	<ul style="list-style-type: none"> - มีความดึงดูดใจ - มีความสะดวก - จัดระเบียบได้ดี 	<ul style="list-style-type: none"> - มีการจัดระเบียบ - มีความปลอดภัย - บริเวณวัดเหมาะในการจัด 	<ul style="list-style-type: none"> - ภูมิทัศน์ลักษณะที่สมดุลกันระหว่างสิ่งปลูกสร้างกับสิ่งแวดล้อม 	<ul style="list-style-type: none"> - ดึงดูดใจ - ความต้องการความสงบ - หนีความวุ่นวาย
ปัจจัยสนับสนุน	<ul style="list-style-type: none"> - ให้การต้อนรับดี - มีอาหาร ที่พัก - การสื่อสารให้ข่าวสารประชาสัมพันธ์ - มีความปลอดภัย - กฎหมายให้ความสะดวก 	<ul style="list-style-type: none"> - มีอาหารที่พัก - สิ่งอำนวยความสะดวก - ประชาสัมพันธ์ - มีการจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> - มีที่พักผ่อนอ่านหนังสือได้ร่มไม้ - ให้ความสะดวกสบาย - มีความปลอดภัย 	<ul style="list-style-type: none"> - ที่พัก อาหาร - การสื่อสารให้ข่าวสารประชาสัมพันธ์ - สิ่งอำนวยความสะดวก
ปัจจัยโครงสร้าง	<ul style="list-style-type: none"> - การเดินทางสะดวกสบาย - อยู่ใกล้ตัวเมือง - มีบริการสาธารณะ - การกำจัดขยะมูลฝอยที่ดี 	<ul style="list-style-type: none"> - มีความสะดวกสบายอยู่ในเมือง - มีบริการสาธารณะ 	<ul style="list-style-type: none"> - มีการออกแบบวัดที่เป็นระเบียบ - รักษาสภาพป่าและธรรมชาติไว้ - มีการจัดไม้ดอกไม้ประดับที่สวยงาม 	<ul style="list-style-type: none"> - มีการดูแลให้คำแนะนำ - มีหน่วยงานราชการใกล้เคียงวัด - ได้รับความร่วมมือจากชุมชน

จากการศึกษาในภาคสนามทำให้ทราบปัญหาและสภาพปัจจุบันในการจัดการด้านการท่องเที่ยวโดยรวมของวัดตามจำนวนของความสำคัญและปัจจัยจูงใจดังนี้

1. ปัจจัยจูงใจ ด้านศิลปกรรมมีแรงจูงใจให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวเข้าไปเยี่ยมชมในวัดและมีการเข้าร่วมกิจกรรม กิจกรรมที่ทางวัดได้จัดมีแรงจูงใจให้เข้าร่วม วิปัสสนาเป็นปัจจัยลำดับสามในการจูงใจให้ประชาชนเข้าไปในวัด และสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยจูงใจสุดท้ายในการเข้าไปเที่ยวในวัด เนื่องด้วยวัดในตัวเมืองและบริเวณใกล้ตัวเมืองมีสภาพป่าที่มีความสมบูรณ์น้อย อยากต่อการศึกษาค้นคว้าความรู้และการเรียนรู้
2. ปัจจัยประกอบ กิจกรรมทางศาสนาเป็นปัจจัยประกอบในการตัดสินใจเข้าไปเที่ยวในวัด เพราะกิจกรรมที่วัดได้จัดนั้นเป็นช่วงเวลา เป็นระยะเวลาสั้นๆ 2-3 วัน เป็นส่วนมาก และในลำดับลงมาคือสภาพแวดล้อมที่เงียบสงบภายในวัด และศิลปกรรม โบราณสถานโบราณวัตถุ เป็นปัจจัยประกอบในการเข้ามาท่องเที่ยวในวัด
3. ปัจจัยสนับสนุน การพัฒนาในแต่ละด้านของวัดมีปัจจัยสนับสนุนกับและกันในการจัดการวัดด้านการท่องเที่ยว ทั้ง 4 ด้าน คือ ศิลปกรรมโบราณสถานโบราณวัตถุ การจัดกิจกรรมภายในวัดและนอกวัด การจัดการด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งปลูกสร้าง และการจัดให้การอบรมด้านวิปัสสนา การสนทนาธรรม
4. ปัจจัยด้านโครงสร้าง โครงสร้างโดยรวมของวัด การคมนาคมเข้าถึงเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของวัด ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ภาพประกอบ 45 สภาพปัจจุบันและปัญหา ศักยภาพวัดด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

แนวทางการพัฒนาศักยภาพวัดจังหวัดนครราชสีมา ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ความสามารถหรือความพร้อมของวัดในจังหวัดนครราชสีมา ที่จะเอื้อต่อการพัฒนา การปรับปรุง การจัดการหรือการเข้าไปทำให้เกิดการเปลี่ยนในด้านต่างๆ ต่อไปนี้

ปัจจัยที่ 1 ปัจจัยจุดใจหลักของการท่องเที่ยว ได้แก่ วัด พิจารณาจากความสำคัญของ สถานที่ที่ตั้งและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวอันนั้นต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวหลายด้าน เช่น ต้องการความสงบและพักผ่อน ต้องการความสนุกตื่นเต้น ต้องการเป็นที่พึงพอใจ การจัดกิจกรรม ของชุมชน ได้แก่ ขนบประเพณี งานฝีมือ งานศิลปวัฒนธรรม ลักษณะการดำเนินชีวิต หรือวิถีชีวิต เป็นต้น

ปัจจัยที่ 2 ปัจจัยประกอบ ได้แก่ คุณค่าดึงดูดใจของสภาพแวดล้อม ภูมิอากาศ ภูมิประเทศและลักษณะภูมิทัศน์ที่มีเอกลักษณ์ สภาพเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งสะท้อนทำที่ พฤติกรรม และสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน ภัยธรรมชาติและการเมือง

ปัจจัยที่ 3 ปัจจัยที่สนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ การดูแลกลุ่มเป้าหมาย ที่เป็นนักท่องเที่ยว ที่พักและอาหารของนักท่องเที่ยว การติดต่อเข้าใจในภาษา การให้ข่าวสารและ ประชาสัมพันธ์ ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการบันเทิง และร้านค้าของที่ระลึก

ปัจจัยที่ 4 ปัจจัยทางด้านโครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคม จะต้องพิจารณาถึง โครงข่ายการคมนาคมทั้งทางบก ทางน้ำและทางอากาศ ที่สะดวกสบาย บริการสาธารณะ เช่น ไฟฟ้า การกำจัดสิ่งโสโครก ตลอดจนระบบสื่อสารคมนาคม

ภายใต้การท่องเที่ยวทั้ง 4 ด้าน ได้แก่

ด้านที่ 1 การท่องเที่ยวด้านศิลปกรรม ได้แก่ โบราณสถานและโบราณวัตถุภายในวัด สิ่งก่อสร้างทางศาสนสถานอันมีโบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญ เป็นต้น และศาสนวัตถุอันมี พระพุทธรูป ใบเสมาธรรมจักร และวัตถุอันเป็นที่ตั้งของความศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่รูปเหมือนบุคคล เป็นต้น

ด้านที่ 2 การท่องเที่ยวด้านกิจกรรมที่ทางวัดได้จัดขึ้น ได้แก่ กิจกรรมวันสำคัญทาง ศาสนา กิจกรรมประจำปีของวัด กิจกรรมของชุมชนที่จัดร่วมกับวัดโดยใช้สถานที่ภายในวัด

ด้านที่ 3 การท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อม ได้แก่ สภาพของวัดโดยรวมทั้งสิ่งแวดล้อมด้าน สิ่งปลูกสร้างและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

ด้านที่ 4 การท่องเที่ยวด้านวิปัสสนา ได้แก่ การจัดให้นักท่องเที่ยวและประชาชนที่มีความ ต้องการอบรมด้านวิปัสสนา ได้เข้าฝึกอบรมด้านวิปัสสนา รวมไปถึงการสนทนาธรรมเพื่อเป็น แนวทางในการแก้ปัญหาชีวิต และเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

จากการศึกษาทำให้ทำให้ทราบแนวทางในการพัฒนาศักยภาพวัดในจังหวัดนครราชสีมา ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาศักยภาพของวัดด้านปัจจัยจูงใจ ปัจจัยจูงใจที่ทำให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวในวัด ซึ่งมีการท่องเที่ยวทั้ง 4 ด้าน คือ

1.1 ปัจจัยจูงใจในการท่องเที่ยวทางด้านศิลปกรรม อันได้แก่โบราณสถานและโบราณวัตถุ มีศักยภาพที่จะพัฒนาตามปัจจัยจูงอันดับแรก มีอยู่เป็นจำนวนมากในวัดของจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งมีจุดเด่น เป็นที่จูงใจของนักท่องเที่ยวและผู้จัดการด้านการท่องเที่ยวได้แก่

1.1.1 สถานที่ตั้งของวัดและโบราณวัตถุ และศิลปกรรมภายในวัด มีความเหมาะสมทั้ง 6 วัด แต่ละวัดมีความเด่นและลักษณะของศาสนสถานที่แตกต่างกัน เช่น โบสถ์วัดศาลาลอยมีลักษณะเหมือนเรือสำเภาส่วนโบสถ์วัดสุทธจินดามีแบบจากวัดปริณายก กรุงเทพมหานคร และภายในวัดมีพระพุทธรูปและสิ่งศักดิ์ที่ต่างกันไป วัดพายัพมีถ้ำหินย้อย วัดศาลาลอยมีอนุสาวรีย์ “ย่าโม” วัดอีสานมีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ วัดสุทธจินดามีพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติมหาวิรุณวงศ์ วัดประมวลราษฎร์มีภาพจิตรกรรมฝาผนัง วัดหนองไข่น้ำมีพระพุทธรูปโบราณและอุโบสถทรงไทยสมัยใหม่ และวัดทั้ง 6 วัดอยู่ใกล้กับตัวเมือง เช่นวัดพายัพ วัดอีสาน วัดสุทธจินดา วัดศาลาลอย เป็นวัดที่ตั้งอยู่ในตัวเมืองโคราชมีความสะดวกในการเดินทางเป็นอย่างมาก สามารถเดินทางท่องเที่ยววันเดียวทั้ง 4 วัดได้ นอกจากนี้ในตัวเมืองยังมีแหล่งท่องเที่ยวอื่น เช่นอนุสาวรีย์ “ย่าโม” เป็นต้น

1.1.2 ความสำคัญของวัด สภาพภาพของวัดเป็นสิ่งที่ได้เปรียบในส่วนการท่องเที่ยวอื่น เพราะวัฒนธรรมไทยมีอิทธิพลของพระพุทธศาสนา นักท่องเที่ยวที่เข้ามาในวัดมาเพื่อชมศิลปกรรมทางพระพุทธศาสนา และวัดที่มีการจัดการที่ดีในการจัดความสำคัญของวัดในฐานะที่เป็นสิ่งสำคัญของชุมชน (วัดพายัพ) การใช้พื้นที่วัดเพื่อประโยชน์อื่น เช่น หน่วยงานราชการ โรงเรียน (วัดสุทธจินดา) และอีกประการที่สำคัญคือผู้ที่อยู่ในวัดได้แก่เจ้าอาวาสเป็นพระเถระผู้ใหญ่ มีตำแหน่งทางการปกครอง (วัดสุทธจินดา, วัดพายัพ, วัดศาลาลอย) เป็นที่นับถือของประชาชนทั่วไป

1.1.3 งานศิลปวัฒนธรรม นอกจากตัววัดที่มีความเป็นมาช้านานแล้ว ทางวัดมีการปรับสภาพของวัดทางด้านศิลปกรรมสมัยใหม่ เช่นถ้ำหินย้อย วัดพายัพ ภาพจิตรกรรมที่วัดประมวลราษฎร์ เป็นต้น

1.1.4 มีความสนุกสนานตื่นเต้น นอกจากสถานที่ตั้งของศิลปกรรมอยู่ในวัดแล้ว การเรียนรู้นอกพื้นที่ของนักท่องเที่ยว การให้ความรู้เกี่ยวกับศิลปกรรมจะทำให้มีความสนุกสนานและตื่นเต้นในการเรียนรู้ของนักท่องเที่ยว (พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ วัดสุทธจินดา)

1.1.5 เป็นสถานที่พักผ่อน การท่องเที่ยวเป็นการพักผ่อนเพื่อผ่อนคลาย ดังนั้นการจัดวัดให้เป็นสถานที่พักผ่อนในการท่องเที่ยว เมื่อนักท่องเที่ยวได้ชมได้เห็นมีความตื่นตาตื่นใจ เห็นคุณค่า และรู้สึกมีความสุขใจ เช่น การเข้าไปกราบพระที่โบสถ์วัดอีสาน วัดพายัพ ทางวัดมีการจัดที่พักบริเวณรอบ ๆ เป็นสถานที่พักผ่อนให้กับประชาชนและนักท่องเที่ยว

1.1.6 เป็นที่พึงพอใจ เช่นการท่องเที่ยวเพื่อกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในแต่ละจังหวัด การเข้าไปกราบไหว้ขอพร “ย่าโม” (วัดศาลาลอย) พร้อมกับการดูการรำแก้บนด้วย

1.2 ปัจจัยจูงใจในการท่องเที่ยวทางด้านกิจกรรมของวัด กิจกรรมที่วัดจัดขึ้นมีความดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก เป็นปัจจัยอันดับรองลงมาในการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งมีปัจจัยจูงใจนักท่องเที่ยวดังนี้

1.2.1 วิถีชีวิต การประกอบกิจกรรมทางศาสนาถือได้ว่าเป็นวิถีชีวิตของชาวไทยพุทธ กิจกรรมที่ได้จัดขึ้นในการประกอบศาสนา เช่น การเวียนเทียน นักท่องเที่ยวจะมาเที่ยวชมวัดมาคู่ผู้คนที่มาเวียน (วัดสุทธจินดา วัดพายัพ วัดศาลาลอย) การจัดกิจกรรมของส่วนราชการกับวัดอาศัยพื้นที่วัดในการจัดกิจกรรมก็ทำให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในวัด เป็นแรงจูงใจให้กับนักท่องเที่ยวได้ เช่น การจัดงานของเทศบาลนครราชสีมาที่มาจัดในวัดสุทธจินดาและบริเวณรอบวัดสุทธจินดา ก็เป็นแรงจูงใจที่ทำให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวได้เช่นกัน

1.2.2 เป็นกิจกรรมของชุมชน กิจกรรมที่มีประชาชนเข้าร่วมมากๆ มักจะเป็นที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวสนใจได้ เช่น งานฉลองวันเกิดพระธรรมโสภณ เจ้าอาวาสวัดสุทธจินดา มีประชาชนมาร่วมไม่น้อยกว่า 4000 คน ในแต่ละปี นอกจากนั้นยังมีงานกฐินพระราชทาน (วัดพายัพ วัดสุทธจินดา)

1.2.3 ความสำคัญของกิจกรรม กิจกรรมที่มีความสำคัญก็แรงจูงใจอีกอย่างหนึ่งของนักท่องเที่ยว เช่น งานฉลองวันแห่งชัยชนะที่วสุรนารี (ย่าโม) ประชาชนจะให้ความสำคัญกับงานเป็นอย่างมาก งานนี้จะทำให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวเข้าไปกราบไหว้ขอพรย่าโมเป็นจำนวนมาก (วัดพายัพ)

1.2.4 งานศิลปวัฒนธรรม กิจกรรมที่มีการประกวด เช่น กิจกรรมวันวิสาขบูชาทางวัดสุทธจินดาร่วมกับพุทธสมาคมจังหวัดนครราชสีมา มีการจัดประกวดทำพานดอกไม้ การจัดโต๊ะหมู่บูชา การสวดสรภัญญะ การแข่งขันตอบปัญหา (วัดสุทธจินดา)

1.3 ปัจจัยจูงใจในด้านการท่องเที่ยวทางสิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมที่ทำให้ให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวชมอันได้แก่ สวนป่าวัดพายัพ และวัดหนองไข่น้ำ มีปัจจัยจูงใจที่ทำให้ให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวคือ มีสถานที่ตั้งอยู่ใกล้กับชุมชน สำหรับนักท่องเที่ยวแล้วอาจไม่เป็นที่ดึงดูดใจ เป็นสถานที่พักผ่อน สิ่งแวดล้อมในวัดเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของผู้เข้าเที่ยวในวัดหรือประชาชนที่อยู่ในชุมชน

1.4 ปัจจัยจูงใจในด้านการท่องเที่ยวสำนักวิปัสสนาตลอดจนการฝึกปฏิบัติวิปัสสนายังมีแรงจูงใจน้อย ผู้ที่เข้ามาปฏิบัติธรรมกรรมฐาน โดยส่วนมากจะแสวงหาที่สงบ เช่นวัดที่อยู่นอกตัวเมือง วัดที่ตั้งอยู่ตามป่า เช่นวัดเทพพิทักษ์ปุณณาราม แต่ในส่วนของ การสนทนาธรรมเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติ ศักยภาพวัดสามารถทำได้ เช่น การจัดสถานที่สำหรับปฏิบัติธรรมให้กับประชาชน (วัดพายัพ วัดสุทธจินดา วัดหนองไผ่น้ำ)

2. การพัฒนาศักยภาพวัดด้านปัจจัยประกอบการท่องเที่ยว ปัจจัยประกอบในการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของวัดในจังหวัดนครราชสีมา นั้น แบ่งเป็นปัจจัยประกอบการท่องเที่ยวทั้ง 4 ด้าน ต่อไปนี้

2.1 ปัจจัยประกอบด้านการท่องเที่ยวทางศิลปกรรม สามารถพัฒนาในปัจจัยประกอบได้ในส่วนต่อไปนี้

2.1.1 คุณค่าดึงดูดใจ ศิลปกรรมมีคุณค่าดึงดูดใจ เช่น โบสถ์วัดพายัพ วัดศาลาลอย เป็นศิลปกรรมที่มีความดึงดูดใจเป็นอย่างมาก ในส่วนของโบราณวัตถุ เช่น พระพุทธรูป พระประธานในพระอุโบสถ ก็มีคุณค่าดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้เช่นกัน โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวพุทธที่ต้องการกราบไหว้พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ เพื่อความเป็นสิริมงคลในชีวิต

2.1.2 ภูมิทัศน์ลักษณะ สถานที่ตั้งของวัดและบริเวณของสิ่งก่อสร้างภายในวัด เป็นปัจจัยประกอบการตัดสินใจในการเข้าไปท่องเที่ยวในวัดนั้นๆ เช่น ชุมประดู่วัดพายัพ ที่มีลักษณะไม่เหมือนที่อื่น ชุมประดู่วัดศาลาลอย มีความเป็นเอกลักษณ์ และภูมิทัศน์ที่เป็นระเบียบก็จะทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวได้เช่นกัน (วัดอีสาน วัดสุทธจินดา)

2.1.3 สิ่งแวดล้อมโดยรอบ เป็นอีกปัจจัยประกอบที่ทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวในวัด ถ้าภายในวัดมีการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมที่ดี ก็เป็นปัจจัยประกอบการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้ เช่น การจัดสิ่งแวดล้อมวัดหนองไผ่น้ำ วัดพายัพ เป็นต้น

2.1.4 ความปลอดภัยด้านการจัดกิจกรรม และความปลอดภัยจากภัยธรรมชาติ เป็นปัจจัยประกอบในการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (วัดสุทธจินดา)

2.2 ปัจจัยประกอบด้านการท่องเที่ยวทางกิจกรรมที่วัดได้จัดขึ้น มีปัจจัยประกอบในการท่องเที่ยว ดังนี้

2.2.1 คุณค่าดึงดูดใจ การจัดกิจกรรมที่มีคุณค่าดึงดูดใจ ก็เป็นสิ่งที่ทำให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม และมาร่วมกิจกรรมที่วัดได้จัดขึ้น เช่น การจัดกิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน (วัดหนองไผ่น้ำ) การจัดกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา (วัดสุทธจินดา วัดพายัพ)

2.2.2 สภาพเศรษฐกิจและสังคม เป็นปัจจัยประกอบในการท่องเที่ยว ทั้งในพื้นที่การท่องเที่ยวและสภาพเศรษฐกิจของนักท่องเที่ยวก็เป็นปัจจัยหนึ่งต่อการจัดกิจกรรม

2.2.3 สิ่งแวดล้อมโดยรอบ พื้นที่วัดมีความสะอาดสวยงาม มีบริเวณกว้างขวาง มีการจัดระเบียบที่ดี (วัดสุทธจินดา)

2.2.4 ความปลอดภัยในด้านการจัดกิจกรรม ก็เป็นปัจจัยสำคัญอีกประการในการจัดการท่องเที่ยว ตลอดจนการดูแลความเรียบร้อย (วัดสุทธจินดา)

2.3 ปัจจัยประกอบด้านการจัดการท่องเที่ยวทางสิ่งแวดล้อมภายในวัด สิ่งแวดล้อมที่มีความดึงดูดใจภายในวัด หรือภูมิทัศน์ลักษณะในวัดเป็นปัจจัยที่สำคัญเช่นกัน การจัดการด้านสิ่งแวดล้อมในวัดทั้งส่วนที่เป็นสิ่งปลูกสร้างและธรรมชาติ ควรจัดอย่างมีแบบ คือมีการวางแผนในการสร้าง ที่ดูแลมีความเรียบร้อยกลมกลืนกับภูมิทัศน์ลักษณะของวัด (วัดพายัพและวัดสุทธจินดา)

2.4 ปัจจัยประกอบด้านการจัดวิปัสสนาภายในวัดให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มีปัจจัยดังนี้

2.4.1 คุณค่าดึงดูดใจ วัดมีการจัดการด้านวิปัสสนาที่ดี มีผู้ดูแลให้การต้อนรับ มีพระเถระผู้ใหญ่ให้การอบรมสั่งสอน (วัดประมวทรราษฎร์) แต่โดยทั่วไป ในพื้นที่การศึกษาทั้งหมด มีการจัดการด้านวิปัสสนา โดยให้การอบรมแก่ประชาชน เยาวชน และผู้ที่สนใจอยู่เป็นประจำอยู่แล้ว เช่นการจัดพระสงฆ์ให้มีหน้าที่ด้านการอบรมโดยเฉพาะ (วัดพายัพ วัดสุทธจินดา)

2.4.2 ภูมิทัศน์ลักษณะของวัดที่มีความเงียบสงบ (วัดหนองไผ่น้ำ) มีความร่มรื่น เหมาะแก่การฝึกปฏิบัติทางจิตใจ

2.4.3 สิ่งแวดล้อมโดยรอบ ถ้าเป็นวัดในเมืองและมีหน่วยงาน มีผู้คนสัญจรในวัดมาก ก็ไม่เหมาะในการฝึกวิปัสสนา แต่มีความเหมาะในการสนทนาธรรม (วัดสุทธจินดา) วัดที่มีความเงียบสงบเช่นวัดหนองไผ่น้ำ และสภาพธรรมชาติที่ร่มรื่นมีความเหมาะในการจัดเป็นสำนักวิปัสสนา

3. การพัฒนาศักยภาพวัดมีปัจจัยสนับสนุนในการท่องเที่ยวทั้ง 4 ด้านคล้ายกันดังต่อไปนี้

3.1 การดูแลนักท่องเที่ยว มีการจัดเจ้าหน้าที่ไว้ต้อนรับผู้ที่เข้ามาในวัด (วัดสุทธจินดา วัดพายัพ) ทุกวัดมีการจัดเจ้าหน้าที่ดูแลในช่วงการจัดกิจกรรมพิเศษ เช่น ในเทศกาล หรือวันสำคัญ จะมีเจ้าหน้าที่ให้การดูแล อำนวยความสะดวกต่างๆ การจราจร ความเป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นต้น

3.2 ที่พัก ด้านที่พักในวัดที่เป็นพื้นที่การวิจัยมีที่พักแต่ไม่สะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวมากนัก ไม่มีที่พักเป็นส่วนตัวสำหรับนักท่องเที่ยว แต่ถ้ามีการพักค้างคืนที่วัด ทางวัดจัดที่พักโดยส่วนมากเป็นกุฏิรับรอง และศาลาการเปรียญ สำหรับให้ประชาชนได้พัก ซึ่งจะขาดความเป็นส่วนตัวไปบ้าง แต่ถ้าเป็นสถานที่ใกล้ตัวเมือง จะมีโรงแรม และห้องพักรับรองในบริเวณใกล้ๆ สามารถพักได้ตามความต้องการ

3.3 อาหาร วัดโดยส่วนมากจะไม่มีการจัดอาหารบริการนักท่องเที่ยว โดยส่วนมากจะเป็นการเปิดโอกาสให้พ่อค้าแม่ค้าเข้ามาขายในวัด สำหรับศูนย์อาหารนั้นยังไม่มีวัดใดที่จัดการให้นักท่องเที่ยว การจัดให้ประชาชนที่เข้ามาในวัดได้รับประทานอาหารต่อจากพระภิกษุสามเณรก็เป็นอีกบรรยากาศ เป็นปัจจัยสนับสนุนอย่างหนึ่งให้ประชาชนได้มีความสนใจที่จะเข้ามาในวัด เช่น วัดสุทธจินดา มีการจัดการด้านอาหาร โดยให้ประชาชนที่มาทำบุญหรือเข้ามาในวัดได้รับประทานอาหารต่อจากพระภิกษุสามเณร โดยการรับประทานอาหารของพระภิกษุสามเณรที่มีการจัดระบบการกินอาหารอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด และถูกหลักอนามัย สำหรับนักท่องเที่ยวที่มาเป็นคณะสามารถติดต่อทางวัดให้จัดหาอาหารมาเลี้ยงให้ได้

3.4 สิ่งอำนวยความสะดวก วัดควรมีสิ่งอำนวยความสะดวกเบื้องต้น ได้แก่ ห้องน้ำที่พัก อาหาร หรือที่นั่งพักผ่อน มีไฟฟ้า พัดลม โดยส่วนมากทุกวัดจะให้ความสะดวกกับผู้ที่เข้ามาเที่ยวในวัดเป็นอย่างดี

3.5 การสื่อสาร มีการสื่อสารที่เข้าใจกับนักท่องเที่ยว ได้แก่ การใช้ภาษา การรู้จักของตนเป็นอย่างดี ซึ่งทุกวัดมีการจัดการในการสื่อสารเป็นอย่างดี

3.6 การให้ข่าวสารและประชาสัมพันธ์ โดยส่วนมากแล้วการให้ข่าวสารและการประชาสัมพันธ์นับว่ามีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก แต่ในส่วนของวัดในจังหวัดนครราชสีมา ยังมีการให้ข่าวสารประชาสัมพันธ์น้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประชาสัมพันธ์ทางอินเทอร์เน็ตและเว็บไซต์ ตลอดจนสื่ออื่นๆ ยังมีน้อยมาก ผู้คนที่มาเที่ยวในวัดส่วนมากจะได้รับข่าวสารเพราะผ่านไปทางวัดหรือเข้าไปในวัดจึงได้เห็นและได้ทราบ

3.7 ร้านค้าของที่ระลึก มีความสำคัญต่อการท่องเที่ยว เพราะเป็นเสมือนหลักฐานในการเข้าไปหรือในการไปในสถานที่ใดจะต้องมีของที่ระลึกติดไม้ติดมือไปด้วย แต่วัดโดยส่วนมากยังไม่มีการจัดร้านค้าของที่ระลึก แต่มีส่วนของวัดที่จัดให้มีที่เช่าบูชาพระ ก็เป็นของที่ระลึกได้เช่นกัน เช่น วัดพายัพ วัดศาลาลอย มีการจัดให้ประชาชนได้บูชาพระได้

4. การพัฒนาศักยภาพวัดทางด้านปัจจัยโครงสร้าง การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจะต้องมีปัจจัยโครงสร้าง หรือมีโครงสร้างทางการจัดการท่องเที่ยวที่ดี การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวจึงต้องมีโครงสร้างการท่องเที่ยวดังต่อไปนี้

4.1 การคมนาคม การเข้าถึงวัดเป็นปัจจัยสำคัญในการจัดการท่องเที่ยว สภาพการคมนาคมเป็นไปตามสถานที่ตั้งของวัด พื้นที่การวิจัยทั้ง 6 วัดมีความสะดวกสบายในการเข้าถึงวัดจึงเหมาะแก่การจัดการท่องเที่ยว

4.2 ไฟฟ้า ในปัจจุบันไฟฟ้ามีความสำคัญ โดยส่วนมากแล้ววัดจะมีการจัดการเกี่ยวไฟฟ้า การให้แสงสว่างในสถานที่สำคัญของวัด ในช่วงการจัดกิจกรรมของวัดจะมีการจัดไฟฟ้ให้แสงสว่างมากกว่าปกติ และใช้ไฟฟ้าประดับประดาสถานที่ให้เป็นที่ดึงดูดใจ

4.3 การกำจัดขยะมูลฝอย ความสะอาดของสถานที่ เป็นสิ่งสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม วัดในจังหวัดนครราชสีมามีการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม คือความสะอาดเป็นอย่างดี มีการกำจัดขยะมูลฝอยที่ถูกต้อง มีถังขยะอำนวยความสะดวกให้

4.4 ระบบการติดต่อสื่อสาร การติดต่อสื่อสารกับทางวัดหรือการติดต่อภายนอกก็ เป็นปัจจัยสำคัญในการจัดการท่องเที่ยว วัดที่ตั้งอยู่ในพื้นที่เมืองก็มีความพร้อมในการสื่อสาร โทรคมนาคม ในพื้นที่วิจัยทั้ง 6 วัด มีความพร้อมในด้านการสื่อสาร มีโทรศัพท์สาธารณะ และทั้ง 6 วัดที่ศึกษาอยู่ในเขตตัวเมือง และรอบเมือง จึงไม่มีปัญหาในการสื่อสาร

4.5 การบริการสาธารณะ การอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งในการท่องเที่ยว เช่น ตู้เอทีเอ็ม สถานพยาบาล หรือแม้แต่ศูนย์อาหารหรือที่พัก ก็ควรมีไว้ต้อนรับนักท่องเที่ยว สำหรับวัดในจังหวัดนครราชสีมายังไม่มีการจัดการในส่วนของบริการสาธารณะที่มากและดีพอ

นอกจากปัจจัยทั้ง 4 ด้านที่กล่าวมาแล้ว การพัฒนาศักยภาพวัดเพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางด้านวัฒนธรรมยังต้องมีปัจจัยภายนอกอีกด้วย ได้แก่

1. การร่วมมือของหน่วยงานราชการกับวัด เช่น ที่วัดสุทธจินดามีการร่วมมือของพุทธสมาคมจังหวัดนครราชสีมา ในการจัดอบรมปฏิบัติธรรมในวันสำคัญทางศาสนา วัดประมวฬราชบุรี มีการจัดอบรมคุณธรรมจริยธรรมให้กับเยาวชน มีการสนับสนุนหลักสูตรของกรมการศาสนา

2. การเข้ามาขายสินค้าหรือบริการสำหรับพ่อค้าแม่ค้า เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามา จะต้องมีการจัดการที่ดีสำหรับพ่อค้าแม่ค้า ตรวจสอบความสะอาดถูกหลักอนามัย และกำกับดูแลการขายสินค้าที่เหมาะสมกับสถานที่ เช่น ไม่อนุญาตให้ขายสินค้ามีแอลกอฮอล์

3. นโยบายรัฐ การส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐ นับได้ว่าเป็นภายนอกที่สำคัญต่อการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพราะจะทำให้นักท่องเที่ยวมีความสะดวกในการท่องเที่ยว มีการร่วมประชาสัมพันธ์กับวัด เช่น วัดสุทธจินดา, วัดพายัพ

4. การบริการด้านสาธารณะ เป็นการบริการนอกเหนือจากทางวัดที่ได้จัดให้ เช่น รดห้องน้ำสาธารณะ ซึ่งทางวัดสามารถขอความร่วมมือกับหน่วยงานได้ เช่น งานฉลองวันคล้ายวันเกิด พระธรรมโสภณเจ้าอาวาสวัดสุทธจินดา ทางวัดได้ขอรดห้องน้ำสาธารณะมาบริการให้กับประชาชน

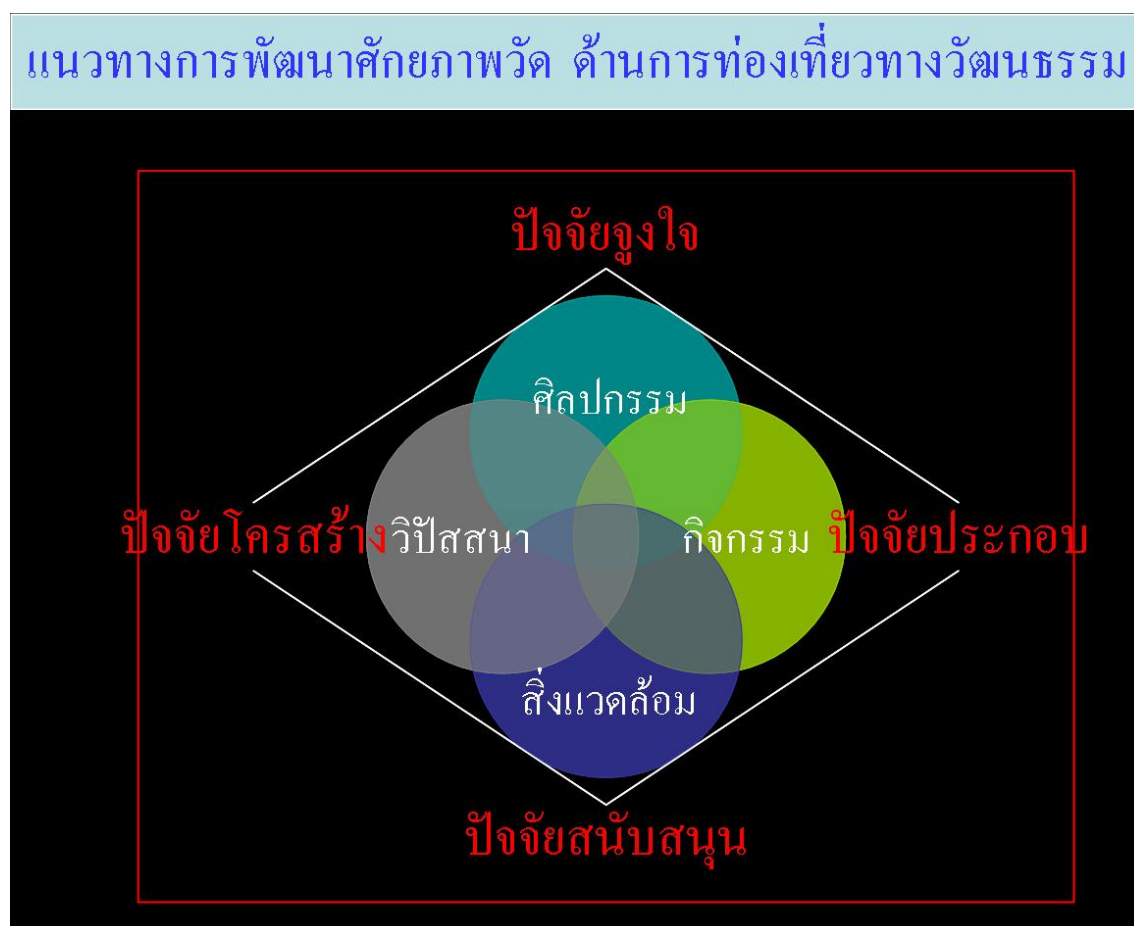
5. การจราจร มีการขอกำลังตำรวจจราจร ในการจัดกิจกรรมถ้าเป็นกิจกรรมที่ต้องมีการใช้พื้นที่ด้านนอกวัดควรมีการขอกำลังเจ้าหน้าที่จราจร เช่น การแห่เทียนพรรษามาที่วัด ควรมีจราจรให้ความสะดวกและความปลอดภัย

6. การตรวจตราความปลอดภัยของเจ้าหน้าที่ตำรวจนอกเหนือจากเจ้าหน้าที่ของวัดที่จัดเตรียมไว้

7. ไกด์ เป็นผู้แนะนำให้ความรู้กับผู้ที่มาท่องเที่ยวซึ่งโดยส่วนมากจะเป็นผู้ที่จัดทัวร์ สำหรับนักท่องเที่ยว จะเป็นคณะทัวร์ซึ่งจะมีไกด์มาด้วย ควรให้ไกด์ได้มีความรู้เกี่ยวกับวัดด้วย

ภาพประกอบ 46 แนวทางการพัฒนาศักยภาพวัด ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง ท้องเที่ยวท่องเที่ยวธรรม : แนวทางการพัฒนาศักยภาพวัดจังหวัดนครราชสีมา ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ในครั้งนี้ ผู้ศึกษาวิจัยขอสรุปผลการศึกษา อภิปรายผลการศึกษาพร้อมทั้งข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป โดยข้อเสนอตามลำดับ ดังนี้

1. ความมุ่งหมายของการวิจัย
2. สรุปผล
3. อภิปรายผล
4. ข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาของวัดจังหวัดนครราชสีมาด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของศักยภาพของวัดจังหวัดนครราชสีมา ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพของวัดจังหวัดนครราชสีมา ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

สรุปผล

ผลการวิจัยเรื่อง ท้องเที่ยวท่องเที่ยวธรรม : การพัฒนาศักยภาพวัดจังหวัดนครราชสีมา ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สรุปได้ 3 ข้อ ตามความมุ่งหมายของการวิจัย คือ

ความมุ่งหมายข้อที่ 1 ความเป็นมาของวัดจังหวัดนครราชสีมาด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

1. ความเป็นมาของพระพุทธศาสนาในจังหวัดนครราชสีมา ปรากฏหลักฐานว่าพระพุทธศาสนานิกายหินยาน (เถรวาท) เป็นศาสนาหลักได้แผ่ขยายเข้ามาสู่จังหวัดนครราชสีมาประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 จากหลักฐานต่าง ๆ ทำให้ได้ทราบถึงความเป็นมาตามลำดับของพระพุทธศาสนาในจังหวัดนครราชสีมาซึ่งมีความเปลี่ยนแปลงไปพร้อม ๆ กับพระพุทธศาสนา

ในประเทศไทยส่วนใหญ่ การสร้างวัดในพระพุทธศาสนาของจังหวัดนครราชสีมาสันนิษฐานว่ามีการสร้างในสมัยอยุธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 1893 – ปัจจุบัน) วัดที่เก่าแก่ของจังหวัดนครราชสีมาได้แก่วัดพระนารายณ์และวัดบึง ภายในเมืองนครราชสีมา ยังมีวัดบูรพ์ วัดอีสาน วัดพายัพ วัดสระแก้ว ที่สันนิษฐานว่าสร้างในสมัยเดียวกัน

2. ความเป็นมาของวัดในจังหวัดนครราชสีมา ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยการสร้างวัดในทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดนครราชสีมา มีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นที่สักการะเคารพบูชา มีความปรับปรุงเปลี่ยนแปลงมาโดยลำดับ เมื่อระยะเวลาผ่านไปทำให้มีผู้สนใจในการศึกษาหาความรู้ และเยี่ยมชมวัดในทางพระพุทธศาสนา การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในวัดของจังหวัดนครราชสีมาแบ่งออกได้ 4 ด้าน คือ

2.1 ด้านศิลปกรรม ภายในวัดมีโบราณสถานและโบราณวัตถุที่สำคัญ ๆ โบราณสถานที่น่าสนใจคือเป็นวัดที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ได้แก่ โบสถ์และพระอุโบสถ ศาลาการเปรียญ หอระฆัง และสิ่งปลูกสร้างทางศาสนาอื่นๆ โบราณวัตถุ ได้แก่ พระพุทธรูปเก่าแก่ พระพุทธรูปที่มีความศักดิ์สิทธิ์ ใบเสมาธรรมจักร รูปเคารพบุคคลสำคัญของชุมชน และความเคารพนับถือในพระเถระผู้ใหญ่ ด้านจิตรกรรมฝาผนัง ภาพวาดเล่าเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา

2.2 ด้านกิจกรรมของวัด ได้แก่ กิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มีพิธีทำบุญตักบาตร ไหว้พระรับศีล และการเวียนเทียน กิจกรรมพิเศษได้แก่งานประจำปี การจัดบรรพชาสามเณร การจัดเข้าค่ายอบรมเยาวชน และกิจกรรมของหน่วยงานภาครัฐร่วมกับวัด

2.3 ด้านสิ่งแวดล้อมภายในวัด การจัดการด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งปลูกสร้างในวัด การจัดภูมิทัศน์ลักษณะของวัดที่มีการวางแผนในการสร้าง มีต้นไม้ใหญ่เป็นที่พักผ่อน มีการปลูกป่าเพิ่มเติมและการอนุรักษ์ป่าไม้

2.4 ด้านวิปัสสนา การจัดอบรมแก่ประชาชนและเยาวชน การจัดเข้าค่ายเยาวชน การบรรพชาและการอุปสมบทหมู่ การสนทนาธรรม การปฏิบัติจิตภาวนา

ความมุ่งหมายข้อที่ 2 สภาพปัจจุบันและปัญหาของศักยภาพของวัดจังหวัดนครราชสีมา ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ภายใต้การจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในวัดของจังหวัดนครราชสีมาทั้ง 4 ด้าน ในปัจจุบันมีศักยภาพของวัดและสภาพปัญหาด้านศักยภาพของวัดในการจัดการด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มีปัจจัยหลัก 4 ด้าน ได้แก่

1. ปัจจัยจุดใจในการจัดการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวทั้ง 4 ด้าน มีปัจจัยจุดใจ ได้แก่ สถานที่ตั้งของวัดมีการคมนาคมสะดวก เป็นวัดที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ มีความศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่เคารพนับถือของประชาชน เป็นสถานที่พักผ่อนทางกาย เป็นที่พึ่งพิงทางใจ

มีงานศิลปกรรมที่สวยงาม แปลกตา น่าตื่นตื่นสำหรับผู้พบเห็น มีความเป็นวิถีชีวิต และเป็นสถานที่กิจกรรมชุมชน ปัญหาด้านนี้คือการบูรณปฏิสังขรณ์ นอกนั้นยังไม่พบปัญหาใด

2. ปัจจัยประกอบการจัดการท่องเที่ยว อันได้แก่ วัดมีคุณค่าดึงดูดใจ คือมีความสวยงาม เก่าแก่ และศักดิ์สิทธิ์ มีภูมิทัศน์ลักษณะที่เรียวยาวสวยงาม มีความเป็นระเบียบ มีความปลอดภัยในวัด ทั้งภัยธรรมชาติและการเมือง แต่ก็มีปัญหาในด้านสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่มีความไม่แน่นอน สิ่งแวดล้อมโดยรอบบดบังภูมิทัศน์ของวัด ทำให้วัดลดความน่าสนใจลงไปได้

3. ปัจจัยสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยว อันได้แก่ การให้การต้อนรับและดูแลประชาชนที่เข้ามาติดต่อในวัดและนักท่องเที่ยว มีการให้การแนะนำ มีการสื่อสารที่เข้าใจ มีที่จำหน่ายของที่ระลึกบ้างบางวัด มีปัญหาในส่วนของที่พักและอาหาร ที่ทางวัดไม่ได้จัดเพื่อนักท่องเที่ยว แต่มีที่พักและอาหารสำหรับประชาชนตามสภาพความเป็นอยู่ของแต่ละวัด สิ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยวยังไม่มี และการให้ข่าวสารประชาสัมพันธ์ยังไม่กว้างไกลพอ วัดยังไม่มีข้อมูลในการท่องเที่ยวที่จะนำเสนอต่อผู้ที่สนใจ

4. ปัจจัยด้านโครงสร้าง วัดมีโครงสร้างทางด้านศิลปกรรม กิจกรรม สิ่งแวดล้อม และการจัดสำนักวิปัสสนา ที่ตั้งอยู่แล้ว การคมนาคมมีความสะดวกตามสภาพสังคม โดยส่วนมากมีการคมนาคมและการไฟฟ้าที่สะดวก มีการกำจัดขยะมูลฝอยที่ดีโดยหน้าที่ของพระภิกษุสงฆ์สามเณร มีการบริการสาธารณะบ้าง และระบบการสื่อสารที่ดี

ความมุ่งหมายข้อที่ 3 แนวทางการพัฒนาศักยภาพของวัดจังหวัดนครราชสีมา
ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

การพัฒนาศักยภาพวัดด้านการท่องเที่ยวทั้ง 4 ด้านคือ ด้านศิลปกรรม กิจกรรม สิ่งแวดล้อม และวิปัสสนา สามารถพัฒนาได้ตามปัจจัยทั้ง 4 ด้าน ดังนี้

1. ด้านปัจจัยจูงใจ วัดจะต้องพิจารณาความสำคัญในสิ่งต่อไปนี้ คือ สถานที่ตั้งและความสำคัญของวัดและแหล่งท่องเที่ยว งานศิลปวัฒนธรรม การจัดให้วัดเป็นสถานที่จัดกิจกรรมชุมชน เป็นที่พักผ่อนและเป็นที่พักใจของชาวบ้าน ภายใต้อาณาเขตวิถีชีวิตของชุมชนให้ประชาชนได้เข้าร่วมกิจกรรมและร่วมเป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว ให้มีความสนุกสนานตื่นตื่นในการเข้ามาสู่แหล่งท่องเที่ยว

2. ด้านปัจจัยประกอบ แหล่งท่องเที่ยวทั้ง 4 ด้านจะต้องมีความดึงดูดใจอย่างน้อย 1 ด้าน ความดึงดูดใจในสิ่งแวดล้อมและสิ่งก่อสร้างที่เหมาะสม ภูมิทัศน์ลักษณะ สิ่งแวดล้อมโดยรอบตลอดจนสภาพเศรษฐกิจและสังคมในชุมชน นอกจากนั้นยังต้องมีปัจจัยกอบด้านความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยวและคำนึงถึงภัยธรรมชาติ การอำนวยความสะดวกของส่วนภาครัฐและหน่วยงานราชการ

3. ด้านปัจจัยสนับสนุน สิ่งสนับสนุนแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 4 ด้าน ที่ควรคำนึงถึง ได้แก่ การดูแลนักท่องเที่ยวคอยให้การต้อนรับและแนะนำสถานที่ ความมีที่พักและอาหารตามสมควร แก่ฐานะของวัด จัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกเบื้องต้นห้องน้ำ เสื้อ หมอน เป็นต้น ควรมีการสื่อสารที่เข้าใจ ใช้ภาษาไทย มีสินค้าของที่ระลึกหรือสิ่งที่ทำให้นักท่องเที่ยวติดใจอยากมาอีก และที่สำคัญ ต้องมีการให้ข่าวสารและประชาสัมพันธ์ให้กับวัดด้วย

4. ด้านปัจจัยโครงสร้าง ในการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือมีการคมนาคมที่สะดวก ปลอดภัย มีไฟฟ้าแสงสว่างที่พอเพียง มีบริการสาธารณะเช่น ตู้เอทีเอ็ม โทรศัพท์ ตลอดจนที่พัก และที่สำคัญคือมีการกำจัดขยะมูลฝอย การจัดระเบียบผู้พักอาศัยในวัด การจัดสถานที่ และการดูแลความเรียบร้อยภายในวัด

นอกจากจุดมุ่งหมายของการวิจัย ผลการศึกษายังพบว่า การพัฒนาศักยภาพวัด ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมยังต้องมีปัจจัยประกอบภายนอกอีก ได้แก่ การร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานรัฐกับวัด ไกด์ เป็นผู้แนะนำให้ความรู้กับผู้ที่มาท่องเที่ยว นโยบายรัฐ การส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐ การบริการด้านสาธารณะ เป็นการบริการนอกเหนือจากทางวัดที่ได้จัดให้การจราจร มีการขอกำลังตำรวจจราจร การตรวจตราความปลอดภัยของเจ้าหน้าที่ตำรวจ และการเข้ามาขายสินค้าหรือบริการสำหรับพ่อค้าแม่ค้า

อภิปรายผล

ข้อค้นพบจากการศึกษาวิจัยเรื่อง ท่องเที่ยวท่องเที่ยวธรรม : แนวทางการพัฒนาศักยภาพวัด จังหวัดนครราชสีมา ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ทำให้ได้ทราบถึงความเป็นมาของพระพุทธศาสนาในจังหวัดนครราชสีมา ความเป็นมาของวัด จากอดีตจนถึงปัจจุบัน สภาพศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ของวัดในจังหวัดนครราชสีมา และปัญหาในการจัดการท่องเที่ยว ทำให้สามารถสร้างแนวทางการพัฒนาศักยภาพวัด ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในจังหวัดนครราชสีมาได้เป็นอย่างดีภายใต้การท่องเที่ยว 4 ด้านคือ ศิลปกรรม กิจกรรม สิ่งแวดล้อม และวิปัสสนา มีปัจจัยประกอบการพัฒนาศักยภาพวัด 4 ด้านคือ ด้านปัจจัยจิตใจ ด้านปัจจัยประกอบ ด้านปัจจัยสนับสนุน และปัจจัยด้านโครงสร้าง สามารถอภิปรายตามความมุ่งหมายของการวิจัยได้ดังนี้

1. ประเด็นการเข้ามาของพระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ดินแดนประเทศไทย เมื่อประมาณพุทธศักราช 236 สมัยเดียวกันกับประเทศลังกา ด้วยการส่งพระสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศต่าง ๆ 9 สาย โดยการอุปถัมภ์ของพระเจ้าอโศกมหาราช กษัตริย์อินเดีย ในขณะนั้น ประเทศไทยรวมอยู่ในดินแดนที่เรียกว่าสุวรรณภูมิ ซึ่งมีขอบเขต ซึ่งสันนิษฐานว่ามีใจกลางอยู่ที่

จังหวัดนครปฐมของไทย เนื่องจากได้พบโบราณวัตถุที่สำคัญ เช่นพระปฐมเจดีย์ และรูปธรรมจักร กวางหมอบเป็นหลักฐานสำคัญ แต่พม่าก็สันนิษฐานว่ามีในกลางอยู่ที่เมืองสะเทิม ภาคใต้ของพม่า พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่สุวรรณภูมิในยุคนี้ มีความสอดคล้องกับทฤษฎีการแพร่กระจายของ ฟริตซ์ แกรบ (Fritz Graeb) และวิลเฮล์ม ชมิทซ์ (Wilhelm Schmidt) ชาวเยอรมันและออสเตรีย มีความเห็นว่าจุดศูนย์กลางของวัฒนธรรมมิได้มีเพียงจุดเดียวแต่มีหลายจุดแล้วแต่ละจุดแพร่กระจาย วัฒนธรรมของตนเองออกไปรอบ ๆ เป็นวงกลม (Culture Circle หรือ Kulturkreis) วงรอบทาง วัฒนธรรม โดยทั้งสองกลุ่มมีความเห็นว่ามนุษย์ส่วนใหญ่ในสังคมมักไม่ค่อยมีความคิดสร้างสรรค์ ไม่รู้จักคิดค้นสิ่งใหม่ของตนเอง คอยแต่เลียนแบบ หรือที่ว่าการหยิบยืมทางวัฒนธรรม พระพุทธศาสนาจึงเป็นการหยิบยืมทางวัฒนธรรม จากอินเดียสู่ประเทศไทย

ประเด็นของการเปลี่ยนแปลงทางศาสนาที่เข้ามาสู่ประเทศไทยแล้วมีการเปลี่ยนแปลงไปตามโครงสร้างทางสังคม ผลการวิจัยพบว่า ในสมัยที่ขุนนางเม้ากษัตริย์ไทย ก่อนที่จะอพยพเข้ามาสู่ประเทศไทยปัจจุบัน ครองราชย์อยู่ในอาณาจักรอัยลาว ได้รับเอาพระพุทธศาสนา มหายานผ่านมาจากประเทศจีนโดยการนำของพระสมณทูตชาวอินเดียมาเผยแผ่ ในสมัยที่พระเจ้าอนุ รุททมหาราช กษัตริย์พุกามเรืองอำนาจ ทรงรวบรวมเอาพม่ากับรามัญเข้าเป็นอาณาจักรเดียวกัน แล้วแผ่อำนาจเขตเข้ามาถึงอาณาจักรล้านนา ล้านช้าง จนถึงลพบุรี และทวารวดี พระเจ้าอนุรุททรงนับ ถือพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท ทรงส่งเสริมทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง ส่วนชนชาติไทย หลังจากอาณาจักรอัยลาวสลายตัว ก็ได้มาตั้งอาณาจักรน่านเจ้า ถึงประมาณพุทธศักราช 1299 สมัยสุโขทัย หลังจากอาณาจักรพุกามและกัมพูชาเสื่อมอำนาจลง คนไทยจึงได้ตั้งตัวเป็นอิสระ สมัยอยุธยา พระพุทธศาสนาในสมัยอยุธยาได้รับอิทธิพลของพราหมณ์เข้ามามาก พิธีกรรมต่าง ๆ ได้ปะปนพิธีของพราหมณ์ เน้นความขลังความศักดิ์สิทธิ์ และอิทธิปาฏิหาริย์ มีเรื่องไสยศาสตร์เข้ามา ปะปนอยู่มาก ประชาชนมุ่งเรื่องการบุญการกุศล สร้างวัดวาอาราม สร้างปูชนียวัตถุ บำรุงศาสนาเป็น ส่วนมาก ตรงกับทฤษฎีโครงสร้าง – หน้าที่ ของบรอนิสลอค (ศรีพร สมบุญธรรม. 2536 : 25-26 ; อ้างอิงมาจาก Bronislaw. 1884 : 36) ที่กล่าวถึงการสะสมความรู้และประสบการณ์และรวบรวม ให้เป็นระบบ เพื่อนำไปใช้ดัดแปลงแก้ไขวิถีชีวิต ระบบความรู้และวิทยาศาสตร์ทำหน้าที่ตอบสนอง ความต้องการในการเรียนรู้และเข้าใจปรากฏการณ์ธรรมชาติแต่ไม่สามารถอธิบายด้วยวิทยาศาสตร์ ระบบไสยศาสตร์และศาสนาขึ้นมาแทนที่อธิบายปรากฏการณ์เหล่านั้น พฤติกรรมของมนุษย์ตาม ทัศนะของมาลินอสกี เป็นการตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกายและจิตใจ และวัฒนธรรมเป็น เครื่องมือที่ช่วยให้มนุษย์สามารถตอบสนองความต้องการของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ระบบต่างๆ ในวัฒนธรรมมีหน้าที่ ในตนเองในการตอบสนองความต้องการของมนุษย์

ประเด็นของการสร้างวัดในพระพุทธศาสนา ในสมัยพระบรมไตรโลกนาถ ทรงปกครองบ้านเมืองด้วยความสงบร่มเย็น ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ทรงผนวชเป็นเวลา 8 เดือน เมื่อ พ.ศ. 1998 และทรงให้พระราชโอรสกับพระราชนัดดาผนวชเป็นสามเณรด้วย สันนิษฐานว่าเป็นการเริ่มต้นของประเพณีการบวชเรียนของเจ้านายและข้าราชการ ในรัชสมัยของพระองค์ ได้มีการรณานหั่งล้อมหาชาติคำหลวงใน พ.ศ. 2025 ต่อจากนั้นได้มีความนิยมในการสร้างวัดขึ้น ทั้งกษัตริย์และประชาชนทั่วไป นิยมสร้างวัดประจำตระกูล ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีนิเวศวิทยา วัฒนธรรมของ จูเลียน สจิวัด (Julian Steward) สจิวัดมอง “วัฒนธรรม” ว่าเป็นเครื่องมือช่วยให้นมนุษย์ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมประเด็นสำคัญสำหรับการศึกษามานุษยวิทยาจึงมีอยู่ว่า วัฒนธรรมมีการปรับตัวอย่างไรให้เข้ากับสภาพแวดล้อม และมนุษย์มีวิธีการอย่างไรในการใช้เทคโนโลยีและระบบเศรษฐกิจในการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมจากความต้องการทางด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญอีกส่วนหนึ่งในการอธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ เป็นการสร้างเพื่อเป็นที่พึ่งทางจิตใจของมนุษย์

ประเด็นจุดมุ่งหมายของการท่องเที่ยวในวัดของจังหวัดนครราชสีมา เป็นการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการอนุรักษ์และให้ความรู้ ทั้งเป็นการเผยแพร่ศาสนาในตัว ซึ่งมีความสอดคล้องกับ อรศิริ ปาณินท์ และคณะ (2533 : 229-234) ที่ได้จัดทำคู่มือการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางด้านกายภาพประเภทวัด เล่มที่ 3 วัดในภาคอีสาน วัดอุประสงค์หาแนวทางการอนุรักษ์ พัฒนาและปรับปรุงด้านกายภาพของวัดในพื้นที่ภาคอีสาน และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2537 : 32-48) ที่ได้กล่าวถึงรูปแบบแนวทางและวิธีการที่เหมาะสมในการปรับปรุงและอนุรักษ์วัด โบราณสถาน ตลอดจนศิลปกรรมในวัด ให้พระภิกษุสงฆ์ได้ทราบและเข้าใจอันจะเป็นการรักษาสภาพแวดล้อมและเอกลักษณ์ท้องถิ่นให้คงไว้ เพื่อให้พระสงฆ์ได้ทราบถึงบทบาทและขอบเขตอำนาจหน้าที่ของตนในการพัฒนาวัด และยังคงกล่าวอีกว่า วัดเป็นสถานที่ที่มีประโยชน์นานาประการ โดยเฉพาะด้านการเป็นแหล่งดึงดูดใจสำคัญ วัดเป็นศูนย์รวมความศรัทธา จึงเป็นที่รวบรวมศิลปกรรมและแฝงไปด้วยอารยธรรม ความเจริญต่างๆ แม้ปัจจุบันวัดจะมีบทบาทน้อยลงไปจากอดีต แต่หากพระจะมีบทบาทในการช่วยดูแลรักษาศาสนสถานและศาสนสมบัติ สามารถให้คำแนะนำช่วยเหลือ รวมทั้งสอดคล้องดูแลพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของนักท่องเที่ยวก็จะเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยให้ภาพพจน์ของวัดและพระในสังคมดีขึ้นวัดจึงจำเป็นต้องจัดระเบียบการเข้าชมวัดให้เหมาะสม จำเป็นต้องจัดความพร้อมในด้านต่าง ๆ ไว้คอยต้อนรับและอำนวยความสะดวก เช่น

ที่จอดรถ บริการห้องน้ำห้องส้วม สถานที่จำหน่ายสินค้าที่ระลึก ร้านค้าขายอาหารเครื่องดื่ม ให้แก่ผู้ที่มาท่องเที่ยว

ประเด็นการยกศิลปกรรม ได้แก่ โบราณสถานและโบราณวัตถุ ตลอดจนภาพจิตรกรรมในวัดของจังหวัดนครราชสีมาขึ้นมาเป็นจุดขายในการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพราะสามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับสุชาติ รัตนภูมิพงษ์ (2546 : 8) ที่กล่าวว่าชาวบ้านปราสาทมีวัฒนธรรมดั้งเดิมซึ่งปรากฏตามหลักฐานทางโบราณคดีทำให้บ้านปราสาทเป็นแหล่งท่องเที่ยวและทำหน้าที่เป็นสิ่งที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยว และมีวัฒนธรรมปัจจุบันคือด้านการผลิต ความเชื่อ การอยู่ร่วมสัมพันธ์กันเป็นวัฒนธรรมรองรับทำหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวในชุมชน การพัฒนาการท่องเที่ยวต้องอาศัยพื้นฐานทางวัฒนธรรมเป็นหลัก ดังนั้นชาวบ้านจึงให้ความสำคัญในการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมที่ดีงามโดยเน้นให้ชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน

ประเด็นการยกกิจกรรมขึ้นเป็นประเด็นการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของจังหวัดนครราชสีมา ด้วยวัดในจังหวัดนครราชสีมา มีการจัดกิจกรรมทางศาสนาและกิจกรรมอื่นๆ อีกเป็นจำนวนมาก ในกิจกรรมมีประชาชนเข้ากิจกรรมเป็นจำนวนมาก มีความเป็นระเบียบแบบแผนของกิจกรรม มีความเอกลัทธิและมีคุณค่าทางวัฒนธรรม ซึ่งมีความสอดคล้องกับ กรณีย์ ธนอมกุล (2548 : 9) ที่ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ทางพุทธศาสนา และรวมถึงการมาท่องเที่ยวในงานประเพณีหรือกิจกรรมทางพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุระหว่าง 51 – 60 ปี สมรสแล้ว มีรายได้ต่อเดือนน้อยกว่า 5,000 – 10,000 บาท และมีจุดประสงค์การเดินทางคือการมาท่องเที่ยว มีงานอดิเรกคือการท่องเที่ยว กิจกรรมทำบุญตามวัด ใช้บ้านเป็นสถานที่พักผ่อน ชอบอาหารไทย ศึกษาธรรมะด้วยการอ่านหนังสือธรรมะ คิดว่าตนเองเป็นคนรักสงบ เข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาเพื่อให้จิตใจสงบความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำบุญ บริจาคทานเพื่อช่วยเหลือสังคม

ประเด็นการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมด้านสิ่งแวดล้อมภายในของจังหวัดนครราชสีมา ที่ได้จัดให้มีการท่องเที่ยวทางด้านสิ่งแวดล้อม ยังพบปัญหาในการจัดคือมีสภาพสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติป่าไม้ ยังไม่สมบูรณ์ในบางวัด แต่วัดก็จัดสิ่งแวดล้อมทางสิ่งก่อสร้างและธรรมชาติให้เหมาะสมกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับ ทศนีย์ บัวระภา (2549 : 43) นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อองค์ประกอบด้านแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมคือ มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ มีความสมบูรณ์ของศิลปวัฒนธรรมประเพณีและกิจกรรมที่สืบทอดกันมา การพัฒนาการสร้างจิตสำนึกทางการท่องเที่ยวอยู่ในระดับน้อย คือ ไม่มีการห้ามไม่ให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวโดยตรงเพื่อที่จะไม่รบกวนระบบนิเวศหรือสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ ไม่มีเส้นทางศึกษาธรรมชาติหรือ วัฒนธรรมโดยการขี่จักรยาน ไม่มีการให้ข้อมูลข่าวสารหรือสร้างความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวก่อนออกเดินทาง พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบ

ยั่งยืน แต่มีความสอดคล้องกับ กันน์ (Gunn. 1994 : 31) ที่กล่าวว่า การวางแผนการท่องเที่ยวควรเริ่มจากกิจกรรมของคนเข้ามาเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว และต้องการรวบรวมข้อมูลเพื่อหา กิจกรรมของนักท่องเที่ยว สิ่งที่สำคัญคือ สามารถหาความชัดเจนของความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวในพื้นที่นั้น ตลอดจนสามารถคาดการณ์ถึงแนวโน้มการเชื่อมโยงของสภาพแวดล้อมได้ การพัฒนาการท่องเที่ยวไม่ควรคำนึงถึงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอย่างเดียว ควรมาพัฒนาบุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งที่เป็นเจ้าบ้าน (Host) และแขก (Guest) หรือนักท่องเที่ยวที่มาเยือนอีกด้วย

ประเด็นการยกเอาการปฏิบัติวิปัสสนาขึ้นเป็นการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของจังหวัดนครราชสีมาในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ด้วยในจังหวัดนครราชสีมา มีสำนักปฏิบัติด้านวิปัสสนา และมีพระเถระด้านวิปัสสนาหลายรูป ตลอดจนการฝึกสมาธิวิปัสสนาได้รับการสนใจจากประชาชนเป็นอย่างดี ซึ่งมีความสอดคล้องกับ พระมหาชัยนัท อรรถบุตร (2542 : 37) ที่ได้กล่าวว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เข้าวัด 1 ครั้งหรือน้อยกว่าต่อเดือน แรงจูงใจส่วนใหญ่คือการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา แรงจูงใจภายนอกคือ ความศรัทธาต่อเจ้าอาวาสและความต้องการวัดมุงคล ความมุ่งหมายส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นด้านพิธีกรรมมากกว่าเช่น การถวายสังฆทาน การทำบุญตามวันทางศาสนา และงานพิธีเช่นงานบวช ปฏิบัติธรรม เจริญภาวนา เพื่อตกแต่งใจแก่นของศาสนา

สรุป ความเป็นมาของวัดในจังหวัดนครราชสีมา มีความเป็นมาที่ยาวนานพร้อมกับการเข้ามาของพระพุทธศาสนาประเทศไทยในยุคแรก ๆ มีความเปลี่ยนแปลงเรื่อยมาทั้ง พระพุทธศาสนาที่เป็นเถรวาท และมหายาน ในสมัยพระบรมไตรโลกนาถจึงได้มีการนิยมนิรมสร้างวัดขึ้นอย่างแพร่หลาย และการสร้างวัดที่มีความสวยงามตามฐานะของผู้สร้างและผู้อยู่ เป็นเหตุให้วัดมีความน่าสนใจจนเกิดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมภายในวัดขึ้น ในจังหวัดนครราชสีมา มี 4 ด้านสำคัญ คือด้านศิลปกรรม ด้านกิจกรรม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านวิปัสสนา

2. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการพัฒนาศักยภาพวัดจังหวัดนครราชสีมา ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มี 4 ด้าน ซึ่งเป็นสร้างภายในวัด เป็นเหมือนสังคัมวัฒนธรรมอย่างหนึ่งเป็นโครงสร้างของวัดในจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งการท่องเที่ยวทั้ง 4 ด้านนี้เป็นสิ่งสนับสนุนกันและกัน มีหน้าที่ของแต่ละด้าน ซึ่งมีความสอดคล้องกับ เพ็ญศรี เจริญวานิช และนิติพล ภูตะโชติ (2541 : 81) ได้ศึกษาการพัฒนาการตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวใน 5 จังหวัด คือ ขอนแก่น นครราชสีมา บุรีรัมย์ เลย และอุบลราชธานี ผลการวิจัยพบว่า การรับรู้ทัศนคติ และความคิดเห็นที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสม วิธีที่เหมาะสมต่อการพัฒนาการตลาด การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่ได้มองสังคัมโดยเปรียบเทียบกับสิ่งมีชีวิต (Organism) ที่ว่าคนเราประดัวระบบการทำงานของอวัยวะต่าง ๆ ซึ่งแต่ละระบบก็มี “โครงสร้าง” และ “หน้าที่” ของตัวเอง หากระบบใดหยุดทำหน้าที่จะทำให้ร่างกายเกิดอาการผิดปกติ สังคัมก็

เช่นเดียวกันก็ประกอบไปด้วยระบบต่าง ๆ เช่น ระบบครอบครัว เศรษฐกิจ ศาสนา การเมือง ฯลฯ ซึ่งแต่ละระบบก็มีโครงสร้างและหน้าที่เฉพาะ ซึ่งจะทำหน้าที่ให้สังคมดำเนินไปอย่างราบรื่น

ประเด็นสภาพปัจจุบันและปัญหาการพัฒนาศึกษาด้านปัจจัยจิตใจ มีการพัฒนาการท่องเที่ยวทางศิลปกรรม และกิจกรรมในวัดเป็นส่วนสำคัญ อันได้แก่ สถานที่ตั้งของวัด หรือสถานที่จัดกิจกรรมในวัด มีความสำคัญ ในด้านเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ มีความเป็นวิถีชีวิต และเป็นที่พักทางใจ ซึ่งมีความสอดคล้องกับ เพ็ญศรี เจริญวานิช และนิติพล ภูตะโชติ (2541 : 81) ที่กล่าวว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่รู้จักการท่องเที่ยว ชอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ถึงแม้ว่าไม่ทราบความหมายที่ชัดเจน แต่ส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศถูกต้อง มีโอกาสทางการตลาดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รูปแบบที่เหมาะสมส่วนใหญ่ คือ การท่องเที่ยวเพื่อศึกษาธรรมชาติและศึกษาศิลปวัฒนธรรม กิจกรรมที่เหมาะสม คือ เที่ยวงานประเพณี การชมการแสดงศิลปะพื้นบ้าน วิธีที่เหมาะสมต่อการพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การทำประชาสัมพันธ์มากขึ้น และช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญมากที่สุดในการพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การขาดเจ้าหน้าที่ในการดูแลแนะนำนักท่องเที่ยวและการขาดการดูแลเอาใจใส่จากรัฐ

ประเด็นสภาพปัจจุบันและปัญหาในการพัฒนาศึกษาด้านปัจจัยประกอบการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมซึ่งได้แก่ คุณค่าดึงดูดใจของวัด มีภูมิทัศน์ลักษณะที่สวยงาม สิ่งแวดล้อมโดยรอบและสภาพเศรษฐกิจที่ดี มีความปลอดภัยในการท่องเที่ยวจากภัยธรรมชาติและการให้ความสะดวกทางฝ่ายรัฐหรือการเมือง วัดมีความพร้อมทางด้านการจัดกิจกรรมทางศาสนา มีแหล่งโบราณสถาน โบราณวัตถุ สิ่งแวดล้อมและวัดเป็นสำนักวิปัสสนามีพระสงฆ์ผู้ใหญ่เป็นที่เคารพนับถือ ซึ่งมีความสอดคล้องกับ เนตรชนก นันท์ (2544 : 7-8) ที่กล่าวว่าองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวของวัดห้วยต้มมีจุดแข็ง 2 ด้านคือ ด้านสิ่งดึงดูดใจและด้านความสะดวกในการเข้าถึง และมีจุดอ่อนในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและขาดการให้บริการข้อมูล มีแนวทางการจัดการ 4 ด้านคือ การจัดการโครงสร้างองค์การการท่องเที่ยว การจัดการด้านบุคลากร การจัดการระบบการดำเนินงาน และการจัดรายการนำเที่ยวที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ประเด็นสภาพปัจจุบันและปัญหาการพัฒนาศึกษาด้านปัจจัยสนับสนุนการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มีความสอดคล้องกับ สุภาภรณ์ หาญทอง (2543 : 82-83) ที่กล่าวว่า มีศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวค่อนข้างต่ำ เนื่องจากขาดหน่วยงานหลักที่จะรับผิดชอบด้านการจัดการท่องเที่ยว ขาดการบริหารจัดการที่ดี ปัญหาอุปสรรคที่สำคัญคืองบประมาณที่ไม่เพียงพอ จำนวนบุคลากรไม่เพียงพอกับงานและขาดพื้นที่รับผิดชอบ การขาดการประสานงานจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ข้อเสนอแนะจากงานวิจัยนี้ได้แก่ การจัดหน่วยงานเข้ามารับผิดชอบงานและให้ความสำคัญกับการจัดการท่องเที่ยวของจังหวัด ควรมีการพัฒนาบุคลากรในด้านการปฏิบัติงาน ด้านการให้

ความรู้ในด้านการท่องเที่ยวตลอดจนการจัดเก็บข้อมูลการท่องเที่ยวให้พร้อมและสะดวกในการเรียกใช้ ให้มีการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้มากขึ้น และมีความสอดคล้องกับ พรศุติ อินยะรัตน์ (2547 : 34) ที่กล่าวว่า สภาพโบราณสถานมีความพร้อมที่จะให้บริการแก่นักท่องเที่ยวเนื่องจากสภาพสิ่งแวดล้อม จุดเด่นด้านศิลปกรรมและธรรมชาติที่สวยงาม มีความปลอดภัย การคมนาคมสะดวก มีการจัดภูมิทัศน์รอบๆ อย่างสวยงาม แนวทางการจัดการเพื่อการท่องเที่ยวผู้วิจัยพบว่าหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบไม่มีความรู้ในการดำเนินการที่ถูกต้อง เช่น การใช้สื่อประชาสัมพันธ์ที่ไม่เหมาะสมงบประมาณในการจัดการแต่ละด้านมีไม่เพียงพอควรมีการจัดการวางแผนงานในการจัดการโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวในทุกด้าน ด้านปัจจัยสนับสนุนนั้นได้แก่ การดูแลต้อนรับนักท่องเที่ยว มีที่พักและอาหาร การจัดสิ่งอำนวยความสะดวก มีสินค้าของที่ระลึก มีการสื่อสารให้ข่าวและการประชาสัมพันธ์ ซึ่งสอดคล้องกับ โรเบิร์ต และเฮลเบอร์ (Robert and Helber. 1980 : 25-29) ที่ได้กล่าวถึงตัวกระตุ้นการเดินทางท่องเที่ยวว่า ตัวกระตุ้น (Motivator) ให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวเกิดขึ้นมี 4 ประการ คือ 1) ตัวกระตุ้นทางกายภาพ (Physical Motivators) เป็นตัวกระตุ้นเพื่อผ่อนคลายทางกายภาพ หรือเพื่อร่างกายเช่น การไปพักผ่อนร่างกาย การไปตากอากาศชายทะเล เป็นต้น 2) ตัวกระตุ้นทางวัฒนธรรม (Culture Motivators) เป็นตัวกระตุ้นที่ทำให้เกิดการเดินทางเพื่อการเรียนรู้วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ของผู้คน 3) ตัวกระตุ้นทางความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Motivators) เป็นตัวกระตุ้นที่ทำให้เกิดการเดินทางไปเยี่ยมญาติ เพื่อน หรือพบคนอื่น ๆ 4) ตัวกระตุ้นด้านฐานะและชื่อเสียง (Status And Prestige Motivators) เป็นตัวกระตุ้นที่ต้องการยกฐานะของตนเองให้สูงขึ้น เป็นการเดินทางไปประกอบธุรกิจในต่างประเทศ หรือไปศึกษาต่อ

ประเด็นสภาพปัจจุบันและปัญหาการพัฒนาศักยภาพด้านปัจจัยโครงสร้างของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ได้แก่การโทรคมนาคมที่สะดวก มีบริการสาธารณะ ระบบสื่อสารตลอดจนไฟฟ้า และการดูแลความสะอาดเรียบร้อย ซึ่งมีความสอดคล้องกับ จุฑามาศ ไชยสร (2536 : 76-77) ที่กล่าวว่า การวัดศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งจากตัวแปรที่สำคัญคือ ความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว และสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว ปัญหาการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่สำคัญคือปัญหาทางด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ปัญหาสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการในแหล่งท่องเที่ยว และปัญหาการขาดจิตสำนึกในการรักษาสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว ควรมีการวางแผนพัฒนาต่าง ๆ เช่น การปรับปรุงสภาพภายในแหล่งท่องเที่ยวให้สะอาด มีระเบียบคงสภาพสมดุลทางสิ่งแวดล้อมไว้ให้มากที่สุด ให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม ควรพัฒนาด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการในแหล่งท่องเที่ยวอย่างเร่งด่วน เช่น การปรับปรุงถนนสร้าง

สุขา การจัดที่จอดรถ การจัดตั้งศูนย์พยาบาล การจัดหาภาชนะรองรับขยะ การจัดร้านจำหน่ายอาหารและสินค้าพื้นเมืองรวมทั้งของที่ระลึก การจัดทำแผ่นพับประชาสัมพันธ์ การจัดดูแลนักท่องเที่ยวให้ได้รับความปลอดภัย เป็นต้น

สรุปว่าสภาพปัจจุบันและปัญหาการพัฒนาศักยภาพวัดจังหวัดนครราชสีมาด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งมี 4 ด้านคือ ศิลปกรรม กิจกรรม สิ่งแวดล้อม และวิปัสสนา มีปัจจัยในการพัฒนาศักยภาพ 4 ด้านคือ ปัจจัยเชิงใจ ปัจจัยประกอบ ปัจจัยสนับสนุน และปัจจัยด้านโครงสร้าง

3. ผลการวิจัยแนวทางการพัฒนาศักยภาพของวัดจังหวัดนครราชสีมา ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ทั้ง 4 ด้าน คือด้านศิลปกรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ ด้านกิจกรรมทางวัดที่จัดขึ้นได้แก่งานประเพณีต่าง ๆ ด้านสิ่งแวดล้อมภูมิทัศน์ลักษณะมีความสวยงาม และด้านสำนักวิปัสสนา ควรพัฒนาทั้ง 4 ประกอบกันไปเพราะเป็นสิ่งที่ช่วยสนับสนุนและส่งเสริมกันและกัน ซึ่งมีความสอดคล้องกับ แนวคิดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของ รัฐทิตยา หิรัณยหาด (2544 : 15) ที่กล่าวว่า การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นโบราณสถาน ศาสนสถาน รวมทั้งการเดินทางเพื่อชมวิถีชีวิต เทศกาลงานประเพณีและศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในท้องถิ่นต่าง ๆ ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อบุคคลในชุมชนนั้น ๆ โดยให้เกิดขึ้นน้อยที่สุดหรือไม่เกิดขึ้นเลยหากเป็นไปได้ ทางด้านเจ้าบ้านหรือชุมชนท้องถิ่นก็สมควรที่จะรักษาวัฒนธรรมพื้นบ้านดั้งเดิมไว้ ไม่ใช่เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือตัดแปลงศิลปวัฒนธรรมเพื่อตอบสนองนักท่องเที่ยว แต่ถ้าหากมีความจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เข้ายุคสมัย และเพื่อไม่ให้เกิดความยึดถือก็สามารถทำได้ตั้งแต่ต้องไม่ให้เสียรูปแบบดั้งเดิมหรือความหมายที่เป็นหัวใจสำคัญของวัฒนธรรมนั้นๆ ซึ่งหากไม่รักษาไว้จะก่อให้เกิดการสูญเสียคุณค่าทางวัฒนธรรมในที่สุด

ประเด็นแนวทางการพัฒนาศักยภาพด้านปัจจัยเชิงใจ ซึ่งได้แก่ความสำคัญของวัดสถานที่ตั้ง มิวานศิลปวัฒนธรรม เป็นที่พักผ่อนทางกาย และเป็นที่พักใจ เป็นที่จัดกิจกรรมชุมชน ที่มีความสนุกสนานและมีความตื่นตัวในการเข้าหรือความเป็นผู้มีส่วนในการเป็นเจ้าของวัด ให้มีความเป็นอย่างสอดคล้องและเหมาะสมทั้ง 4 ด้านคือ ศิลปกรรม กิจกรรม สิ่งแวดล้อม และวิปัสสนา ซึ่งตรงกับทฤษฎีการแลกเปลี่ยนของ มาร์เซล มอส์ (Marcel Mauss) ที่กล่าวว่า การแลกเปลี่ยนสินค้ากระทำกันในรูปแบบของ “ของขวัญ” (Gift) ของขวัญถูกให้โดยไม่มีการบังคับ และคู่กรณีหรือคู่แลกเปลี่ยนของขวัญจะถูกแลกเปลี่ยนกันเมื่อใดก็ได้ แต่หากศึกษาให้ลึกกลงไปในรูปแบบ (Forms) และหน้าที่ (Functions) ของการแลกเปลี่ยนจะเห็นว่าในทางปฏิบัติ การแลกเปลี่ยนของขวัญของกำนัล กระทำโดยมีพันธสัญญาผูกมัดทั้งผู้ให้และผู้รับ จะต้องกระทำตามข้อผูกมัด หรือพันธะที่เงินมีต่อคู่สัญญา และหลักการภายใต้แบบแผนของการแลกเปลี่ยนนี้ก็คือ

การตอบแทนหรือผลประโยชน์ร่วม และมีความสอดคล้องกับ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2537 : 32-48) ที่ได้กล่าวว่า วัดเป็นสถานที่ที่มีประโยชน์นานาประการ โดยเฉพาะด้านการเป็น แหล่งดึงดูดใจสำคัญ วัดเป็นศูนย์รวมความศรัทธา จึงเป็นที่รวบรวมศิลปกรรมและแฝงไปด้วย อารยธรรม ความเจริญต่าง ๆ

ด้านปัจจัยประกอบ แหล่งท่องเที่ยวทั้ง 4 ด้านจะต้องมีความดึงดูดใจอย่างน้อย 1 ด้าน ความดึงดูดใจในสิ่งแวดล้อมและสิ่งก่อสร้างที่เหมาะสม ภูมิทัศน์ลักษณะ สิ่งแวดล้อมโดยรอบ ตลอดจนสภาพเศรษฐกิจและสังคมในชุมชน นอกจากนี้ยังต้องมีปัจจัยประกอบด้านความปลอดภัยใน แหล่งท่องเที่ยวและคำนึงถึงภัยธรรมชาติ การอำนวยความสะดวกของส่วนภาครัฐและหน่วยงานราชการ ซึ่งมีความสอดคล้องกับ พรศุติ อินะรัตน์ (2547 : 34) ที่ได้กล่าวว่า สภาพโบราณสถานมีความ พร้อมที่จะให้บริการแก่นักท่องเที่ยวเนื่องจากสภาพสิ่งแวดล้อม จุดเด่นด้านศิลปกรรมและธรรมชาติ ที่สวยงาม มีความปลอดภัย การคมนาคมสะดวก มีการจัดภูมิทัศน์รอบ ๆ อย่างสวยงาม แนวทางการจัดการเพื่อการท่องเที่ยวผู้วิจัยพบว่าหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบไม่มีความรู้ในการ ดำเนินการที่ถูกต้อง เช่น การใช้สื่อประชาสัมพันธ์ที่ไม่เหมาะสม งบประมาณในการจัดการแต่ละ ด้านมีไม่เพียงพอควรมีการจัดการวางแผนงานในการจัดการ โบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวในทุกด้าน โดยจัดทำเป็นโครงการเช่น โครงการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และมีความ สอดคล้องกับ สุชาติ รัตนภูมิพงษ์ (2546 : 8) กล่าวว่า ปราสาทเป็นแหล่งท่องเที่ยวและทำหน้าที่ เป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว และมีวัฒนธรรมปัจจุบันคือด้านการผลิต ความเชื่อ การอยู่ร่วมสัมพันธ์ กันเป็นวัฒนธรรมรองทำหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวในชุมชนการพัฒนาการท่องเที่ยว ต้องอาศัยพื้นฐานทางวัฒนธรรมเป็นหลัก ดังนั้นชาวบ้านจึงให้ความสำคัญในการอนุรักษ์และสืบสาน วัฒนธรรมที่ดีงามโดยเน้นให้ชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน

ประเด็นแนวทางการพัฒนาศักยภาพด้านปัจจัยสนับสนุน สิ่งสนับสนุนแหล่ง ท่องเที่ยวทั้ง 4 ด้าน ที่ควรคำนึงถึงได้แก่การดูแลนักท่องเที่ยวคอยให้การต้อนรับและแนะนำสถานที่ ควรมีที่พักและอาหารตามสมควรแก่ฐานะของวัด จัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกเบื้องต้นห้องน้ำ เสื้อ หมอน เป็นต้น ควรมีการสื่อสารที่เข้าใจ ใช้ภาษาไทย มีสินค้าของที่ระลึกหรือสิ่งที่ทำให้ นักท่องเที่ยวติดใจอยากมาอีก และที่สำคัญต้องมีการให้ข่าวสารและประชาสัมพันธ์ให้กับวัดด้วย ซึ่งมีความสอดคล้องกับ ทรงคุณ จันทจร (2549 : 42) ที่กล่าวว่า ส่งเสริมการท่องเที่ยวทางศิลปะ และวัฒนธรรมภาคอีสาน ทำได้โดยใช้ยุทธศาสตร์ Mice กระตุ้น ให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยว ใช้การประชุมสัมมนาการแสดงสิ่งประดิษฐ์ การประชุมใหญ่ระดับนานาชาติ และการจัดแสดง นิทรรศการ การให้สถาบันอุดมศึกษา และส่วนราชการเป็นแกนนำ เพราะจังหวัดมหาสารคามมี สถาบันอุดมศึกษาภาครัฐมากที่สุดในภาคอีสาน กิจกรรมต้องสามารถนำเสนอจุดขายที่เด่นของ สถาบันหรือองค์กรเน้นการวางแผนร่วมกันทำอย่างต่อเนื่องตลอดปี และควรวางแผนจัดการ

ท่องเที่ยวให้กระจายไปทุกอำเภอเพื่อให้ประชาชนได้รับประโยชน์และมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการจำหน่ายสินค้าแก่นักท่องเที่ยว ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยครั้งนี้คือ การเน้นการท่องเที่ยวสำหรับกลุ่มนักวิชาการข้าราชการ นักศึกษาที่เป็นกลุ่มเป้าหมายรอง ควรจัดการท่องเที่ยวช่วงสั้น 1-2 วัน เน้นให้นักวิชาการ ข้าราชการ นักธุรกิจ ควรมี Package การท่องเที่ยวให้เลือกอย่างหลากหลาย เน้นการใช้จ่ายครบวงจรของนักท่องเที่ยว เริ่มตั้งแต่การเดินทาง การพักแรมแบบท้องถิ่น โรงแรมที่พัก สินค้าพื้นเมือง การแสดงวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ควรให้สถาบันอุดมศึกษาและหน่วยราชการต่าง ๆ เป็นเจ้าภาพในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของจังหวัดทุกเดือน และควรคำนึงถึงฤดูกาลที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวแต่ละประเภท

ประเด็นแนวทางการพัฒนาศักยภาพด้านปัจจัยโครงสร้าง ในการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือมีการคมนาคมที่สะดวก ปลอดภัย มีไฟฟ้าแสงสว่างที่พอเพียง มีบริการสาธารณะเช่น ตู้เอทีเอ็ม โทรศัพท์ ตลอดจนที่พัก และที่สำคัญคือมีการกำจัดขยะมูลฝอย การจัดระเบียบผู้พักอาศัยในวัด การจัดสถานที่ และการดูแลความเรียบร้อยภายในวัด มีความสอดคล้องกับ จุฬามาศ ไชยศร (2536 : 76-77) ที่กล่าวว่า การปรับปรุงสภาพภายในแหล่งท่องเที่ยวให้สะอาด มีระเบียบคงสภาพสมดุลทางสิ่งแวดล้อมไว้ให้มากที่สุด ให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม ควรพัฒนาด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการในแหล่งท่องเที่ยวอย่างเร่งด่วน เช่น การปรับปรุงถนนสร้างสุขา การจัดที่จอดรถ การจัดตั้งศูนย์พยาบาล การจัดหาขณะรองรับขยะ การจัดร้านจำหน่ายอาหาร และสินค้าพื้นเมืองรวมทั้งของที่ระลึก การจัดทำแผ่นพับประชาสัมพันธ์ การจัดดูแลนักท่องเที่ยวให้ได้รับความปลอดภัย เป็นต้น

สรุปว่า แนวทางการพัฒนาศักยภาพวัดจังหวัดนครราชสีมา ด้านการท่องเที่ยวทั้ง 4 ด้าน คือด้านศิลปกรรม โบราณสถานโบราณวัตถุ ด้านกิจกรรมทางวัดที่จัดขึ้นได้แก่งานประเพณีต่าง ๆ ด้านสิ่งแวดล้อมภูมิทัศน์ลักษณะมีความสวยงาม และด้านสำนักวิปัสสนา ควรพัฒนาทั้ง 4 ประกอบกันไปเพราะเป็นสิ่งที่ช่วยสนับสนุนและส่งเสริมกันและกันซึ่งได้แก่ การพัฒนาศักยภาพด้านปัจจัยจิตใจ การพัฒนาศักยภาพด้านปัจจัยประกอบ การพัฒนาศักยภาพด้านปัจจัยสนับสนุน และการพัฒนาศักยภาพด้านปัจจัยโครงสร้าง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้

1.1 วัดที่เป็นพื้นที่การวิจัยได้แก่ วัดพายัพ วัดศาลาลอย วัดอีสาน วัดสุทธจินดา วัดประมวทรามธุร์ และวัดหนองไข่น้ำ สามารถนำงานวิจัยนี้ไปใช้เพื่อการพัฒนาศักยภาพวัดด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 หน่วยงานภาครัฐได้แก่กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยว กลุ่มที่มีการจัดกิจกรรมร่วมกับ วัด สามารถนำงานวิจัยชิ้นนี้ไปประกอบการเขียนแผนการดำเนินงานประจำปีซึ่งจะสามารถทำให้สามารถ ดำเนินด้านการจัดการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีความเป็นไปได้ด้วยความสะดวก และเรียบร้อย ได้รับความร่วมมือกับทางวัดและชุมชนเป็นอย่างดี

1.3 งานวิจัยชิ้นนี้สามารถให้ความรู้สำหรับผู้ที่ต้องการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับการ พัฒนาศรัทธาพิกัด ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในงานวิจัยด้าน อื่น ๆ ได้ด้วย

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยในครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษา ค้นคว้า และวิจัยเกี่ยวกับการจัดการด้านการท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรม ที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เพื่อนำมากำหนดยุทธศาสตร์และ แนวทางการส่งเสริมการลงทุนทางด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในระยะสั้นและระยะยาว ชุมชน มีความตระหนักในการจัดการด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในมิติที่จะมีผลต่อวัฒนธรรมมวลรวม

2.2 ควรสนับสนุนให้มีการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาศรัทธาพิกัด ด้านการท่องเที่ยวใน พื้นที่การศึกษาอื่น หรือด้านอื่น ๆ เพื่อการจัดการพัฒนาในด้านนั้นๆ และศึกษา ค้นคว้า วิจัยการ การท่องเที่ยวอย่างกว้างขวาง

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรณีชัย ถนอมกุล. พฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในจังหวัดสกลนคร. การค้นคว้าแบบอิสระ บธ.ม. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2548.
- กรมการศาสนา. คู่มือปฏิบัติงานด้านศาสนา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2529.
- . ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม 15. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2539.
- . หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพฯ : เอ. พี. กราฟิเคิลไซน์, 2539.
- กองพุทธศาสนสถาน. วัดในประเทศไทย. 31 ธันวาคม 2551. <<http://www.dhammathai.crg/>> 18 เมษายน 2551.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. การพัฒนาท่องเที่ยวในทิศทางที่ยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2539.
- . รายงานสถิติประจำปี 2542. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2542.
- . รายงานประจำปี 2546. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2546.
- . สรุปนโยบายการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540.
- . เอกสารประกอบการสัมมนาโครงการถวายเป็นความรู้ด้านการปรับปรุงและอนุรักษ์วัดแด่พระสงฆ์ ณ ศาลาการเปรียญ วัดถ้ำก้อ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2537.
- “การส่งเสริมการท่องเที่ยว,” แนะนำการท่องเที่ยว. 2550. <<http://www.dopa.go.th/iad/topic/tour.doc>> 18 เมษายน 2550.
- เกรียงศักดิ์ ภูศรีโสม. การวิเคราะห์ผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงไทย-ลาวแห่งที่ 2. รายงานการศึกษาค้นคว้าอิสระ ศษ.ม. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2547.
- เกษสุดา งามขวา. พระธาตุคุดม – พระธาตุภูเพ็ก : แนวทางการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว. สกลนคร : หน่วยอนุรักษ์ศิลปกรรมท้องถิ่น จังหวัดสกลนคร สำนักศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏสกลนคร, 2543.
- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. จังหวัดนครราชสีมา. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2544.
- คณินนิตย์ จันทบุตร และสุบรรณ จันทบุตร. รายงานการวิจัยความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดหนองป่าพง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2545.

- คุณ โทจันทร์. พุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2537.
- งามพิศ สัตย์สงวน. หลักมานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2532.
- จุฑามาศ ไชยสร. การศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2536.
- ฉลอมศรี พิมพ์สมพงษ์. การพัฒนาท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2542.
- ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์. การพัฒนาการท่องเที่ยว. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2537.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. วิถีไทย : การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง, 2540.
- ชูชีพ ถนอมพันธุ์. ภูมิศาสตร์จังหวัดนครราชสีมา รายงานการศึกษาวิชาภูมิศาสตร์ท้องถิ่นภาควิชาภูมิศาสตร์. นครราชสีมา : วิทยาลัยครุนครราชสีมา, 2537.
- ชูสิทธิ์ ชูชาติ. อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. เชียงใหม่ : สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, 2542.
- ครุณี แก้วม่วง และลินลี ลิ้มปะลู่วัฒน. คู่มือการอบรมมัคคุเทศก์. กรุงเทพฯ : ราชภัฏจันทรเกษม, 2541.
- ดวงเดือน พันธมนาวิน และคณะ. รายงานการวิจัยมหภาค เรื่อง ความเชื่อและการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาของคนไทย : การปลูกฝังอบรมและคุณภาพชีวิต. กรุงเทพฯ : คณะพัฒนาสังคมสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2540.
- ดารณี พานทอง และสุรเสกข์ พงษ์หาญยุทธ. ทฤษฎีการจูงใจ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2542.
- ทรงคุณ จันทจร. การศึกษาเปรียบเทียบพัฒนาการจัดการศึกษาและศาสนาเพื่อความร่วมมือในการพัฒนารูปแบบและกระบวนการศึกษาและศาสนาระหว่างไทยลาว. กภาพสินธุ์ : ประสานการพิมพ์, 2549 ก.
- . การศึกษาและพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม. กภาพสินธุ์ : ประสานการพิมพ์, 2549 ข.
- ทรงคุณ จันทจร และคณะ. ปกิณกัวัฒนธรรม จังหวัดร้อยเอ็ด. ร้อยเอ็ด : สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ด, 2547.
- “ทฤษฎี “โครงสร้าง” และ “หน้าที่,” เที่ยวเชิงนิเวศ. 2550. <<http://cyberlab.lh1.ku.ac.th/>> 23 เมษายน 2550.
- “ทฤษฎีการแพร่กระจาย,” วัฒนธรรมแบบยั่งยืน. 2550. <<http://www.huso.buu.ac.th/>> 23 เมษายน 2550.

- “ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม,” การท่องเที่ยว. 2550. <<http://cyberlab.lh1.ku.ac.th/>>
23 เมษายน 2550.
- “ท่องเที่ยวธรรม,” วัฒนธรรม. 2550. <<http://www.dhammajak.net/>> 23 เมษายน 2550.
- ทัศนีย์ บัวระภา. การพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมแบบยั่งยืนของกลุ่มจังหวัด
ร้อยแก่นสาร. มหาสารคาม : สถาบันวิจัยศิลปวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม,
2549.
- เทอดชัย พันระไชย. แบบแผนทางวัฒนธรรมของกระบวนการค้าโค-กระบือในภาคอีสาน.
มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2549.
- ธรรมบุญ ประจวบเหมาะ. การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่สำคัญ. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2529.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. “อนาคตขององค์กรสงฆ์,” ใน มองอนาคต : บทวิเคราะห์เพื่อปรับเปลี่ยนทิศทาง
สังคมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 4. หน้า 150. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง,
2538.
- นิยพรรณ วรรณศิริ. มนุษย์วิทยาสังคมวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540.
- เนตรชนก นันท์. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษาชุมชนวัดพระบาทหัวขี้ต้ม
อำเภอสี จังหวัดลำพูน. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัย
เชียงใหม่, 2544.
- เนาวรัตน์ พลายน้อย และคณะ. พฤติกรรมการท่องเที่ยวภายในประเทศของนักท่องเที่ยวภายใน
ประเทศของนักท่องเที่ยวไทย. นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2538.
- บริษัทมรดกโลก จำกัด. รายงานโครงการการศึกษาความเหมาะสมและออกแบบรายละเอียดการให้
แสงสว่างโบราณสถานในตัวเมืองเชียงใหม่. กรุงเทพฯ : เพทายการพิมพ์, 2537.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. การวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. เชียงใหม่ :
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2542.
- ประเทือง จินตสกุล. ทรัพยากรดินจังหวัดนครราชสีมา. นครราชสีมา : วิทยาลัยครุนครราชสีมา,
2537.
- ประเวศ วะสี. “พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม,” ใน หมอบ้าน. พิมพ์ครั้งที่ 2. หน้า 25-27.
กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2548.
- พรศุติ อินะรัตน์. ศึกษาสภาพและแนวทางการจัดการโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวจังหวัดตรัง.
วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2547.

- พระยาอนุমানราชชน. ความรู้เรื่องวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2431.
- . ประเภทของวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2532.
- . ภาษา ศิลปะ ความเชื่อ ระเบียบประเพณี. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ม.ป.ป.
- พระเทพเวที (ประยูรค์ ปยุตโต). บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในการเป็นผู้นำทางการศึกษาพระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง, 2538.
- . สถานการณ์พุทธศาสนา พลิกหายนะเป็นพัฒนา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2547.
- พระมหาชัยนัท อรรถบุตร. แรงจูงใจในการเข้าวัดของคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธ : กรณีศึกษา วัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหาร. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกริก, 2542.
- พระมหาวิชาญ เลี้ยวเส็ง. พุทธศิลป์กับการท่องเที่ยว : ศึกษาบทบาทของวัดในการอนุรักษ์พุทธศิลป์เพื่อการท่องเที่ยว. วิทยานิพนธ์ อ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2544.
- พระมหาสุเทพ ผิวเผือก. ผลกระทบด้านสังคมและวัฒนธรรมของการท่องเที่ยวที่มีต่อวัดและชุมชนศึกษาเฉพาะกรณีวัดไร่โรงวัว ตำบลบางตาเถร อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545.
- พระมหาอุทัย ญาณวโร. บทบาทสำคัญของพระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2549.
- พระอวยชัย อินศรีเมือง. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนศึกษาเฉพาะกรณี : วัดในเขตอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2542.
- พัทธา สายหู. การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่สำคัญ. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2534.
- พิภพ กาญจนะ. คู่มือการบริหารและการจัดการวัดฉบับย่อ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2542.
- เพ็ญศรี เจริญวานิช และนิติพล ภูตะโชติ. การพัฒนาลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของภาคภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวใน 5 จังหวัด คือขอนแก่น นครราชสีมาบุรีรัมย์เลยและอุบลราชธานี. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2541.
- มณีวรรณ ผิวคุ้ม และปรารถนา จันทร์พันธุ์. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการพัฒนาการและผลกระทบของการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาชุมชนตลาดน้ำ. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2546.

- มนัส ภาคภูมิ และคณะ. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน. กรุงเทพฯ : กองแผนงานกรมการศาสนา, 2540.
- มาณี ไชยธีรานุวัตรศิริ และคณะ. บทบาทของพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ กรณีศึกษาในภาคกลางและภาคตะวันออก. นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2541.
- มูทิตา ปิ่นสุนทร. การวางแผนเส้นทางจักรยานที่เหมาะสมเพื่อการท่องเที่ยวในเขตเกาะรัตนโกสินทร์. วิทยานิพนธ์ วท.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2542.
- มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, 2542.
- ยศ สันติสมบัติ. มนุษย์กับวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540.
- รลิกา อังกูร. ความพร้อมของวัดในเขตกรุงเทพมหานครเกี่ยวกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนา โดยผ่านการนำชมศิลปวัฒนธรรม. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2544.
- รลิกา อังกูร และคณะ. การศึกษาความพร้อมของวัดในเขตกรุงเทพมหานครเกี่ยวกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนา. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2544.
- รัฐติยา หิรัณยหาด. แนวทางเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาหมู่บ้านหนองขาว อำเภอดำม่วง จังหวัดกาญจนบุรี. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2525.
- . อักษรานุกรมภูมิศาสตร์ไทย เล่ม 3. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, 2521.
- รำไพพรรณ แก้วสุริยะ. หลักการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน. พฤษภาคม 2545.
<<http://www.stou.ac.th/>> 23 เมษายน 2550.
- รุ่งรัตน์ หัตถกรรม. แหล่งท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2545.
- วรรณ วลัยวานิช. ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539.
- วสิน อิงคพัฒนากุล. “โครงการสานสัมพันธ์เพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน,” สิ่งแวดล้อมทาง การท่องเที่ยว. หน้า 25-29. มิถุนายน 2547. <<http://www.stou.ac.th/Tourism/>> 25 เมษายน 2550.
- วิจิตร บุญยชโรกุล. พุทธศาสนากับพุทธศาสนิกชน. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2541.

- วิชัย แข่งขัน. หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพฯ : เอ.พี. กราฟิค ดีไซน์การพิมพ์, 2539.
- วิวัฒน์ชัย บุญยศศักดิ์. “ศักยภาพสำคัญอย่างไรต่อการท่องเที่ยว,” ใน จุลสารการท่องเที่ยว. หน้า 42. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2532.
- วีระ บำรุงรักษ์. ระบบการจัดวัฒนธรรมและคุณภาพมาตรฐาน. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2531.
- ศรีพร สมบุญธรรม. “การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน,” จุลสารการท่องเที่ยว. 2(4) : 25-27 ; เมษายน- มิถุนายน, 2536.
- ศศิอาภา ประสมทรัพย์. นโยบายการพัฒนาและการส่งเสริมการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544.
- เศกกสรรค์ ยงวนิชย์ และคณะ. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2546.
- สงศรี วงษ์เวช. รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำปิง. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.
- สมคิด จิระทัศนกุล. วัด : พุทธศาสนาสถาปัตยกรรมไทย. นครปฐม : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2543.
- สมบัติ จำปาเงิน. พระอารามหลวงของไทย. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า, 2549.
- สมพร เทพสิทธิ. บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : สภาอุปัชฌาย์พุทธสมาคมแห่งชาติในพระบรมราชูปถัมภ์, 2538.
- สมภพ ภิรมย์. วัฒนธรรมหรือวิถีชีวิต. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ม.ป.ป.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. การศึกษาสังคมและวัฒนธรรม แนวความคิด วิถีวิทยา และทฤษฎี. ขอนแก่น : อัมรินทร์ก๊อปปี้, 2544.
- สมาน แสงมะลิ. วัฒนธรรมความเจริญและเอกลักษณ์ของชาติ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ม.ป.ป.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. ทฤษฎีสังคมวิทยา : เนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- สายสุนีย์ สิงห์ทัศน์. “โครงการสานสัมพันธ์เพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน,” ใน แหล่งท่องเที่ยวในเมืองไทยที่เป็นมรดกโลก. หน้า 12-14. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2547.

- สาโรช บัวศรี. วัฒนธรรมในภาคอีสานตอนบน. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2531.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. บทบาทที่พึงประสงค์ของวัด และพระสงฆ์กับ
การพัฒนาสังคมไทย. กรุงเทพฯ : จุฬกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พ.ศ. 2550- 2554. รายงานประจำปี
2552-2554. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ,
2550.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการ
การท่องเที่ยวในท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ,
2539.
- . สังคมและวัฒนธรรมอีสาน. กรุงเทพฯ : มติชน, 2535.
- สำนักงานจังหวัดนครราชสีมา. บรรยายสรุป จังหวัดนครราชสีมา นครราชสีมา สำนักงาน
จังหวัดนครราชสีมา, 2538.
- สำนักงานพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เขตการศึกษา 1. รายงานการวิจัยเรื่องการบริหาร
ทรัพยากรวัดของพระสังฆาธิการระดับวัดในเขตการศึกษา 1. นครปฐม : คณะภาค 15
วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร, 2545.
- สำนักงานพาณิชย์จังหวัดนครราชสีมา. ข้อมูลการตลาดจังหวัดนครราชสีมาประจำปี 2534.
กรุงเทพฯ : สำนักงานพาณิชย์จังหวัดนครราชสีมา, 2535.
- สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ. คู่มือถวายความรู้แก่พระสังฆาธิการ สำหรับปีสืบทอดวัฒนธรรม
ไทย 2538 – 2540 หลักสูตรการอนุรักษ์และพัฒนาและพัฒนาศิลปกรรมของวัด.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2539.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. แผนที่แสดงเขตอำเภอ ตำบล เทศบาลและข้อมูลพื้นฐานของจังหวัด
พ.ศ. 2533. กรุงเทพฯ : สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2534.
- สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม. แผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
ส่วนภูมิภาค. กรุงเทพฯ : สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม, 2545.
- สิริกุล พิชัยจุมพล และคณะ. แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในภาคอีสานตอนบน. กรุงเทพฯ :
กองโบราณคดี กรมศิลปากร, 2534.
- สิรินทิพย์ พันธุ์ม้วาฟ. การท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2550.
- สุกานดา ฟองย้อย. การท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2546.

- สุจินต์ นิ่งอนงค์. การบริหารทรัพยากรวัดของพระสังฆาธิการระดับวัดในเขตการศึกษา 1.
กรุงเทพฯ : สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เขตการศึกษา 1 นครปฐม,
2545.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. เบิ่งสังคมและวัฒนธรรมอีสาน. กรุงเทพฯ : มติชน, 2543.
- สุชาดา รัตนภูมิพงษ์. วัฒนธรรมชุมชนในฐานะที่เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว : ศึกษากรณีแหล่ง
โบราณคดีบ้านปราสาท ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา.
ปริญญาณิพนธ์ ศค.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2546.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. พระราชบัญญัติบำรุงวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช 2543. กรุงเทพฯ :
ราชบัณฑิตยสถาน, 2550.
- สุนิสา ฐานพรอนันท์. ความคิดเห็นของเจ้าอาวาสที่มีต่อการส่งเสริมให้วัดพุทธศาสนาในเขต
อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยว. วิทยานิพนธ์
ศษ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2540.
- สุพัตรา สุภาพ. วัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2528.
- สุภางศ์ จันทวานิช. การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2547.
- สุภาภรณ์ หาญทอง. ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวจังหวัดพัทลุง. ภาคนิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ :
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2543.
- สุรพิชัย พรหมสิทธิ์. “โครงการสานสัมพันธ์เพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน,” การจัดการทรัพยากรมนุษย์
เพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน. 2547. <[http://www.stou.ac.th/Tourism/Achieve/June/
Topic5.htm/](http://www.stou.ac.th/Tourism/Achieve/June/Topic5.htm/)> มิถุนายน 2547.
- สุรางรัตน์ ช่วยวงศ์ญาติ. ความรู้ทัศนคติ และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการ
การท่องเที่ยวในท้องถิ่น : กรณีศึกษา หาดบางแสน 2 อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น.
วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2547.
- หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู. ชาติและศีลธรรมอันดีของประชาชน. กรุงเทพฯ :
โอเดียนสโตร์, 2520.
- อนิล ธรรมสาภิโย (สาเกษะ). มิติใหม่แห่งการศึกษาพระพุทธศาสนาในประเทศไทยพระบาทสมเด็จพระ
พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับคณะธรรมยุต. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย,
2548.

- อรศิริ ปาณินท์. คู่มือการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางด้านกายภาพ ประเภทวัด เล่มที่ 3
วัดในภาคอีสาน. กรุงเทพฯ : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2533.
- อรศิริ ปาณินท์ และคณะ. คู่มือการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางด้านกายภาพประเภทวัด เล่มที่ 3
วัดในภาคอีสาน. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2534.
- หม่อมหลวงคีย์ ชุมสาย. ปฐมบทแห่งวิชาการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2527.
- องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา. รายงานกิจการประจำปี 2536 องค์การบริหารส่วน
จังหวัดนครราชสีมา. นครราชสีมา : องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา, 2537.
- อานนท์ อาภาภิรม. วัฒนธรรมมรดกแห่งสังคม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2525.
- Alisara, Menakanit. A Royal Temple in the Thai Urban Landscape : Wat Pho, Bangkok.
 Texas : A & M University, 1999.
- Aspinall, Alison Jean. Communities in Change : Social Sustainability and Tourism
Development. Canada : University of Waterloo Canada, 2006.
- Boonyobhas, Angsana. Tourism Planning Concept for Ko Samui, Thailand : A Sustainable
Environment Development Approach. Texas : Texas A & M University, 1996.
- Carla, Deicke Grady. A Buddhist Response to Modernization in Thailand (with Particular
Reference to Conservationist Forest Monks. Hawaii : University of Hawaii, 1995.
- Carey, Janet May. Continuing Cultural Viability Via Cultural Tourism as an Economic
Survival Project for Pueblo Indian People. Arizona : Northern Arizona University,
 2001.
- Chailes, William and S. Var. Planning For Tourism Development. New York :
 McGraw-Hill, 1976
- Chan, Yuk Wah. Trade and Tourism in Lao Cai, Vietnam : A Study of Vietnamese-Chinese
Interaction and Borderland Development. Hong Kong : The Chinese University of
 Hong Kong, 2005.
- Chaturawong, Chotima. The Architecture of Burmese Buddhist Monasteries in Upper Burma
and Northern Thailand : The Biography of Trees. Cornell : Cornell University,
 2003.
- David, Patt. The Commodification of Buddhism in the American Marketplace. 2007.
 <<http://www.Belmont.edu/Sociology/classes/RelCommodified.htm>> April 22, 2007.

- Gingging, Flory Ann Mansor. Authenticating Cultural Tourism : Folk Villages in Hainan, China. New York : McGraw-Hill, 2003.
- Guelden, Marlane P. Ancestral Spirit Mediumship in Southern Thailand : The Nora Performance as a Symbol of the South on the Periphery of a Buddhist Nation-state. Hawaii : University of Hawaii, 2005.
- Gunn, G. Travel and Hospitality : A Handbook for Manager and Researchers. New York : John Wiley & Sons, 1994.
- Leshan, Tan. Theravada Buddhism and Village Economy : A Comparative Study in Sipsong Panna of Southwest China. Cornell : Cornell University, 1995.
- Lu, Shiau-Yang. Control Power, Tourism Development and Conservation : Planning an Island with a Traditional Culture (Taiwan, China). Hayward : Hayward University, 2002.
- Mitz, Robyn. A Community's Perspective on Tourism Development. Canada : Royal Roads University Canada, 2006.
- Robert, S. and S. Helber. Tourism : Principles, Practies, Philosophies. New York : McGraw-Hill, 1980.
- Roongrerngsuke, Siriyupa. An analysis of the efficacy of Thai Buddhist temple and the Sangha as an Informal Institution for Community Development in Northeastern Thailand. California : University of Southern California, 1990.
- Thomas, Adams Borchet. Educating Monks: Buddhism, Politics and Freedom of Religion on China's Southwest Border. Chicago : The University of Chicago, 2006.
- Xie, Philip Feifan. Authenticating Cultural Tourism: Folk Villages in Hainan China. Canada : University of Waterloo Canada, 2001.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

- กัญญา อิทมณิยะ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดสุทธจินดา ตำบลหนองในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา
เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2551.
- การ์ณย์ ห่านตระกูล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดพายัพ ตำบลหนองในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 20 มกราคม
2552.
- เกตน์ศิริ สมบูรณ์ศรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดสุทธจินดา ตำบลหนองในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา
เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2551.
- เจริญ ผศุก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 221
หมู่ 2 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 28 ธันวาคม 2551.
- ฉัตรชัย บุญมาก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่
130 หมู่ 3 ตำบลดงใหญ่ อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 24 ธันวาคม 2551.
- ชคดี มะเร็งสิทธิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดศาลาลอย
ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน 2551.
- ชนิษฐา ชิโพธิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดหนองไข่น้ำ ตำบลหนองไข่น้ำ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 5 มกราคม
2552.
- ชนิษฐา พิรามมา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดอีสาน
ตำบลหนองในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2551.
- ชลลย์ ชัยเมืองชา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดประมวทรราษฎร์ ตำบลหนองจอหอ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา
เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2551.
- ชลลย์ ชัยเมืองปัก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดอีสาน
ตำบลหนองในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2551.
- ชาวสิต ธรรมมาร์ตษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดศาลาลอย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน
2551.

- คารารัตน์ เครือศรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดหนองไผ่น้ำ ตำบลหนองไผ่น้ำ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 6 มกราคม
2552.
- ชนศักดิ์ วสุเสถียร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดศาลาลอย
ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน 2551.
- นจนา สินมา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่
100 หมู่ 6 ตำบลหนองจอหอ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 20 มกราคม
2552.
- นภาพร พงษ์ธรรมะ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดศาลาลอย
ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน 2551.
- นवलเพ็ญ ลิ้มขนิ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่โรงเรียนหนองไผ่น้ำ ตำบลหนองไผ่น้ำ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 6
มกราคม 2552.
- นุชจรี สิริคัล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดอีสาน
ตำบลหนองในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2551.
- บุญกว้าง ชยกพ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 262
หมู่ 5 ตำบลบ้านเกาะ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 6 มกราคม 2552.
- บุญมา ปวงมลตรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดอีสาน
ตำบลหนองในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2551.
- บุญเหลือ หวังช่อกลาง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่บ้านเลขที่ 221 หมู่ 2 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 28
ธันวาคม 2551.
- ประภาพรธณ วงศ์วิสุทากร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดอีสาน ตำบลหนองในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน
2551.
- ประเสริฐ มุสิกะสาร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่บ้านเลขที่ 32 หมู่ 3 ตำบลจอหออำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 6 มกราคม
2552.
- ปราณีต สมหมาย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดสุทธจินดา
ตำบลหนองในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2551.

- ปรีชา พลบุรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 137 หมู่ที่ 1 ตำบลหนองไข่น้ำ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน 2551. และเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2551.
- ปรีดี สมหมาย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดสุทธจินดา ตำบลหนองในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2551.
- ปิ่นฉัตร ปาละนันท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดอีสาน ตำบลหนองในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2551. และเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2551.
- ปิยภรณ์ ปลิงกระโทก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 196/73 หมู่ 10 ตำบลหัวทะเล อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 6 มกราคม 2552.
- พรพจน์ บัวกลาง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดอีสาน ตำบลหนองในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2551.
- พระครูปลัดศุภพร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดพ่าย ตำบลหนองในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 20 มกราคม 2552.
- พระครูไพโรจน์สีลคุณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดประมวทรามณเฑียร ตำบลหนองจอหอ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2551.
- พระครูวินัยสุข สุขจิตโต เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดศาลาลอย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน 2551.
- พระครูศรีปริยัติกิจ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดอีสาน ตำบลหนองในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2551.
- พระครูสุนทรธรรมโกศล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดศาลาลอย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน 2551.
- พระชาญยุทธ อภินนุโท เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดพ่าย ตำบลหนองในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 20 มกราคม 2552.

- พระธรรมโสภณ (โกศล สิริขันธ์) เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดสุทธจินดา ตำบลหนองในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2551.
- พระประเสริฐ ญาณโร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดพายัพ ตำบลหนองในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 20 มกราคม 2552.
- พระพันศักดิ์ (วงศ์ตาล) สุมโน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดอีสาน ตำบลหนองในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2551.
- พระพิสิษฐ์ สุวโจ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดอีสาน ตำบลหนองในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2551.
- พระมหาสมทรง ดิสุตโร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดอีสาน ตำบลหนองในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2551.
- พระมหาสมัย สมมุตาโร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดพายัพ ตำบลหนองในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 20 มกราคม 2552.
- พระมหาอรมณ สิวารมมโณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดพายัพ ตำบลหนองในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 20 มกราคม 2552.
- พระมหาอุทัย วิชโชทโย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดสุทธจินดา ตำบลหนองในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2551.
- พระมารุต ชุกปีญโญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดศาลาลอย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน 2551.
- พระสรชัย สุวฑฒโน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดประมวลาธารราษฎร์ ตำบลหนองจอหอ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2551.
- พระสุวัฒน์ วชิโร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดประมวลาธารราษฎร์ ตำบลหนองจอหอ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2551.

พระอธิการไพโรจน์ อรัญโร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดประมวทรราษฎร์ ตำบลหนองจอหอ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 20
ธันวาคม 2551.

พระอุกฤษฏ์ อิทธิโนโล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดประมวทรราษฎร์ ตำบลหนองจอหอ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 20
ธันวาคม 2551.

พระเอกภาพ ร่มโพธิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์
ที่วัดสุทธจินดา ตำบลหนองในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 20
พฤศจิกายน 2551.

พลสินาสังข์ ชินะสาวต เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดประมวทรราษฎร์ ตำบลหนองจอหอ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา
เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2551.

ภาวนา ประจิดดี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดประมวทรราษฎร์ ตำบลหนองจอหอ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา
เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2551.

ภัทรพล วิสุทธิทินกร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดศาลาลอย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน
2551.

มลาลาวดี บรรพพะสุชะ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดอีสาน ตำบลหนองในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน
2551.

วิชัย อุดทาพงษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดประมวทรราษฎร์ ตำบลหนองจอหอ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา
เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2551.

วิภาวี เชิญพิมาย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดประมวทรราษฎร์ ตำบลหนองจอหอ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา
เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2551.

ศิษญา กสิการ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดอีสาน
ตำบลหนองในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2551.

สามเณรกฤษณา สิงห์สาย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดหนองไผ่น้ำ ตำบลหนองไผ่น้ำ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 5 มกราคม
2552.

สามเณรชัยชนะ เศษศรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดหนองไผ่น้ำ ตำบลหนองไผ่น้ำ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 5 มกราคม
2552.

สามเณรวัชชัย ศรีปัญญา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดหนองไผ่น้ำ ตำบลหนองไผ่น้ำ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 5 มกราคม
2552.

สามเณรธีระยุทธ ดิไต้ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดหนองไผ่น้ำ ตำบลหนองไผ่น้ำ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 7 มกราคม
2552.

สามเณรภานุ ศรีภา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดหนองไผ่น้ำ ตำบลหนองไผ่น้ำ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 6 มกราคม
2552.

สามเณรวันชัย ทำดี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดหนองไผ่น้ำ ตำบลหนองไผ่น้ำ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 5 มกราคม
2552.

สามเณรวินัย มนกลาง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดหนองไผ่น้ำ ตำบลหนองไผ่น้ำ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 6 มกราคม
2552.

สามเณรศศิไส เศษศรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดหนองไผ่น้ำ ตำบลหนองไผ่น้ำ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 5 มกราคม
2552.

สามเณรสมบัติ ศิริศักดิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดพ่ายพ ตำบลหนองไผ่น้ำ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 20 มกราคม
2552.

สามเณรสฤษศักดิ์ วงษ์กลม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดหนองไผ่น้ำ ตำบลหนองไผ่น้ำ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 5 มกราคม
2552.

- สายใจ กาบกลาง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดสุทธจินดา ตำบลหนองในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2551.
- สุขสมบัติ มาลัย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดสุทธจินดา ตำบลหนองในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2551.
- สุจิตรา โนใหม่ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 119 หมู่ 2 ตำบลหนองจอหอ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 20 มกราคม 2552.
- สุชาดา สังข์ศรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 564 หมู่ 1 ถนนสุรนารายณ์ ตำบลบ้านเกาะ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน 2551.
- สุภาพร ไม้โคกสูง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดหนองไข่น้ำ ตำบลหนองไข่น้ำ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 5 มกราคม 2552.
- อรภาวิทย์ ประทุมรัตน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดศาลาลอย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน 2551.
- อรรถพล วรรณกิจ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดประมวทรามรุกข์ ตำบลหนองจอหอ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2551.
- อลิสตา แผนโคกสูง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดหนองไข่น้ำ ตำบลหนองไข่น้ำ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 6 มกราคม 2552.
- อัญชญา ชวลิต เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดศาลาลอย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน 2551.

ภาคผนวก ข
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

เรื่อง การศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพของวัดในจังหวัดนครราชสีมาเพื่อการท่องเที่ยว
สำหรับวัด / บุคคลภายในวัด

คำชี้แจง ในการออกแบบสัมภาษณ์

1 การศึกษานี้เป็นการศึกษาทางวิชาการ ไม่มีผลกระทบต่อผู้ให้ข้อมูลแต่อย่างแต่จะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมในอนาคตจึงใคร่ขอให้ท่านได้กรุณาตอบแบบสอบถามความคิดเห็นของท่านเพื่อประโยชน์ต่อการนำข้อมูลไปใช้ในการพัฒนาต่อไป

2 แบบสอบถามชุดนี้แบ่งออกเป็น 3 ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยววัดในจังหวัดนครราชสีมา

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพของวัดเพื่อการท่องเที่ยว

ตอนที่ 1. ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้สัมภาษณ์

- 1 ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์
- 2 ที่อยู่ปัจจุบัน
- 3 อาชีพ.....อายุ..... ปี การศึกษาสูงสุด
- 4 สถานที่ท่องเที่ยว ..... บ้าน..... ตำบล..... อำเภอ ..... จังหวัดนครราชสีมา รหัสไปรษณีย์.....
- 5 หน่วยงานที่รับผิดชอบ.....
- 6 เวลาที่เปิดให้บริการ.....
- 7 งบประมาณที่ได้รับ/ปี.....บาท

ตอนที่ 2 ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยววัดในจังหวัดนครราชสีมา

1 จุดเด่นของวัด/แหล่งท่องเที่ยว คือ

.....
.....

2. จุดเด่นของวัด/แหล่งท่องเที่ยว

.....

.....

.....

3. ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในช่วงเวลาใดมากที่สุด

.....

4. เฉลี่ยมีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวที่แหล่งท่องเที่ยวประมาณ/วัน.....คน

5. สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับรองรับนักท่องเที่ยวมีเพียงพอหรือไม่

.....

.....

6. ท่านส่งเสริมวัด/แหล่งท่องเที่ยวและอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยวอย่างไรบ้าง

.....

.....

7. ภาพรวมของวัดเป็นอย่างไร

.....

.....

ตอนที่ 3 ของมูลเกี่ยวกับศักยภาพของวัดเพื่อการท่องเที่ยว

1. ท่านอำนวยความสะดวกอะไรบ้างแก่นักท่องเที่ยว

.....

.....

.....

2. ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการวัด/แหล่งท่องเที่ยวบ้างหรือไม่อย่างไร

.....

.....

.....

3. มีการรณรงค์ให้อนุรักษ์วัด/แหล่งท่องเที่ยวหรือไม่อย่างไร

.....

.....

.....

4. รูปแบบกิจกรรมของวัดในปัจจุบันมีลักษณะอย่างไร

.....
 .....
 .....

5. รูปแบบกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่ท่านต้องการเพิ่มเติม มีลักษณะอย่างไร

.....
 .....
 .....

6. วัดมีการให้บริการที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวหรือไม่

.....

7. ท่านบำรุง ดูแล รักษา วัด / แหล่งท่องเที่ยวอย่างไร

.....
 .....

8. งบประมาณที่ใช้ในการดำเนินงาน / กิจกรรมต่างๆ ส่วนใหญ่มาจากที่ใด มีปัญหาหรือไม่

.....
 .....

9. นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นกลุ่มใด

.....
 .....

10. ท่านประชาสัมพันธ์วัด / แหล่งท่องเที่ยวหรือไม่ ในรูปแบบใด

.....
 .....

ขอขอบพระคุณที่ท่านให้ความร่วมมือ
 พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา
 นิสิตปริญญาโท สาขาวัฒนธรรมศาสตร์
 มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

วันที่สัมภาษณ์ ..... เวลา..... น.

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

เรื่อง การศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพของวัดในจังหวัดนครราชสีมาเพื่อการท่องเที่ยว
สำหรับกลุ่มผู้ให้บริการการท่องเที่ยวเอกชน

คำชี้แจง ในการออกแบบสัมภาษณ์

1. การศึกษานี้เป็นการศึกษาทางวิชาการ ไม่มีผลกระทบต่อผู้ให้ข้อมูลแต่อย่างใด แต่จะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมในอนาคต จึงใคร่ขอให้ท่านได้กรุณาตอบแบบสอบถามตามความคิดเห็นของท่าน เพื่อประโยชน์ต่อการนำข้อมูลไปใช้ในการพัฒนาต่อไป

2. แบบสอบถามชุดนี้แบ่งออกเป็น 3 ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยววัดในจังหวัดนครราชสีมา

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพของการบริการท่องเที่ยว

ตอนที่ 1. ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้สัมภาษณ์

8 ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....

9 ที่อยู่ปัจจุบัน.....

10 อาชีพ.....อายุ..... ปี การศึกษาสูงสุด.....

11 สถานที่ท่องเที่ยว ..... บ้าน.....

ตำบล..... อำเภอ ..... จังหวัดนครราชสีมา
รหัสไปรษณีย์.....

12 หน่วยงานที่รับผิดชอบ.....

13 ผู้บริหารหน่วยงาน..... โทรศัพท์.....

14 เวลาที่ให้บริการ.....

ตอนที่ 2 ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยววัดในจังหวัดนครราชสีมา

1. ท่านมีทัศนคติต่อการท่องเที่ยวอย่างไร

.....
.....

2. ภาครัฐสนับสนุนด้านการบริการการท่องเที่ยวอย่างไร

.....
 .....

3. การประสานงานกับหน่วยงานต่างๆท่านดำเนินการอย่างไร

.....
 .....

4. ท่านมีวิธีการอย่างไรในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว

.....
 .....

5. วัดใดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวใกล้สถานประกอบของท่าน

.....
 .....

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพของการบริการนักท่องเที่ยว

1. ลูกค้าของท่านส่วนใหญ่มาจากจังหวัดใด.....

2. สถานประกอบการของท่านมีแรงงานประมาณเท่าใด.....

3. สถานประกอบการของท่านรองรับนักท่องเที่ยวเพียงพอหรือไม่.....

4. ท่านประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างไร

.....
 .....

5. ท่านเคยนำลูกค้าไปเที่ยววัดใดบ้างในจังหวัดนครราชสีมา (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

- วัดสุทธิจินดา   วัดบูรณะ   วัดอีสาน   วัดพายัพ
 วัดพระนารายณ์มหาราช   วัดสระแก้ว   วัดสมอราย   วัดศาลาลอย
 วัดป่าสระวัน   วัดศาลาทอง   วัดปรังค์   วัดป่าภูผาสง
 วัดบ้านไร่   วัดหน้าพระธาตุ   วัดประทุมคงคา   วัดโคกศรีสะเกษ
 วัดเขาตะกุดรัง   วัดพรหมราช   วัดพระเพลิง   วัดคีรีอรัญรุกขาวาส
 วัดเขาแม่ชี   วัดเชียงสา   วัดหลักร้อย   วัดถ้ำซบม็ด
 วัดเขาจันทร์งาม   วัดเทพพิทักษ์ปุณณาราม   วัดหลักร้อย   วัดโนนคุ้ม
 อื่นๆ (โปรดระบุ).....

ขอขอบพระคุณที่ท่านให้ความร่วมมือ
 พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา
 นิสิตปริญญาโท สาขาวัฒนธรรมศาสตร์
 มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

เรื่องการศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพของวัดในจังหวัดนครราชสีมาเพื่อการท่องเที่ยว
สำหรับกลุ่มผู้รู้

คำชี้แจง ในการออกแบบสัมภาษณ์

1. การศึกษานี้เป็นการศึกษาทางวิชาการ ไม่มีผลกระทบต่อผู้ให้ข้อมูลแต่อย่างใด แต่จะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมในอนาคต จึงใคร่ขอให้ท่านได้กรุณาตอบแบบสอบถามตามความคิดเห็นของท่าน เพื่อประโยชน์ต่อการนำข้อมูลไปใช้ในการพัฒนาต่อไป

2. แบบสอบถามชุดนี้แบ่งออกเป็น 2 ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ข้อความคิดเห็นด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยววัดใน

จังหวัดนครราชสีมา

ตอนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....
2. ที่อยู่ปัจจุบัน.....
3. อาชีพ.....อายุ.....ปี การศึกษาสูงสุด.....
4. สถานที่ท่องเที่ยว.....บ้าน.....
ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัดนครราชสีมา
รหัสไปรษณีย์.....

ตอนที่ 2 ข้อคิดเห็นด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยววัดในจังหวัดนครราชสีมา

1. ท่านมีความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยววัฒนธรรมอย่างไรบ้าง

.....
.....

2. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรในการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

.....
.....

3. ปัจจุบันท่านคิดว่ากรณีที่นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวในวัดในจังหวัดนครราชสีมาประสบปัญหาด้านใดมากที่สุด

.....
 .....

4. ถ้าท่านเข้ามามีส่วนร่วมการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ท่านจะพัฒนาด้านใดเป็นการเร่งด่วน

.....
 .....

5. ท่านต้องการให้มีการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมวัดเพื่อการท่องเที่ยวอย่างไรบ้าง

.....
 .....

6. ท่านต้องการให้มีการพัฒนาวัดในจังหวัดนครราชสีมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวหรือไม่อย่างไร

.....
 .....

7. ท่านเคยไปเที่ยววัดใดบ้างในจังหวัดนครราชสีมา (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

- วัดสุทธจินดา   วัดบูรณะ   วัดอีสาน   วัดพายัพ
- วัดพระนารายณ์มหาราช   วัดสระแก้ว   วัดสมอราย   วัดศาลาลอย
- วัดป่าสระวัน   วัดศาลาทอง   วัดปรังค์   วัดป่าภูผาสง
- วัดบ้านไร่   วัดหน้าพระธาตุ   วัดประทุมคงคา   วัดโคกศรีสะเกษ
- วัดเขาตะกูครึ่ง   วัดพรหมราช   วัดพระเพลิง   วัดคีรีอรัญญุกขवास
- วัดเขาแม่ชี   วัดเชียงสา   วัดหลักร้อย   วัดถ้ำซันมี้ด
- วัดเขาจันทร์งาม   วัดเทพพิทักษ์ปุณณาราม   วัดหลักร้อย   วัดโนนกุ่ม
- อื่นๆ (โปรดระบุ).....

ขอขอบพระคุณที่ท่านให้ความร่วมมือ
 พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา
 นิสิตปริญญาโท สาขาวัฒนธรรมศาสตร์
 มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

เรื่อง การศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพของวัดในจังหวัดนครราชสีมาเพื่อการท่องเที่ยว
สำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยว

คำชี้แจง ในการออกแบบสัมภาษณ์

1. การศึกษานี้เป็นการศึกษาทางวิชาการ ไม่มีผลกระทบต่อผู้ให้ข้อมูลแต่อย่างใด แต่จะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมในอนาคต จึงใคร่ขอให้ท่านได้กรุณาตอบแบบสอบถามตามความคิดเห็นของท่าน เพื่อประโยชน์ต่อการนำข้อมูลไปใช้ในการพัฒนาต่อไป
2. แบบสอบถามชุดนี้แบ่งออกเป็น 3 ตอน ประกอบด้วย
  - ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้สัมภาษณ์
  - ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการของนักท่องเที่ยวและแบบแผนการท่องเที่ยว
  - ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ตอนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....
2. เพศ.....อาชีพ.....อายุ.....ปี
3. การศึกษาสูงสุด.....
4. อยู่บ้านเลขที่.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัดนครราชสีมา รหัสไปรษณีย์.....
5. รายได้ต่อเดือน

☐ ต่ำกว่า 5,000 บาท	☐ 5,000 - 10,000 บาท
☐ 10,001 - 20,000 บาท	☐ 20,001 - 30,000 บาท
☐ 30,001 บาทขึ้นไป	

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการของนักท่องเที่ยวและแบบแผนการท่องเที่ยว

1. ท่านเคยปฏิบัติธรรมอย่างไรบ้าง (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ ไม่เคยปฏิบัติธรรม	☐ ฟังเทศน์
☐ ทำบุญตักบาตร	☐ ไหว้พระสวดมนต์
☐ ศึกษาธรรมะ	☐ นั่งสมาธิ

ถือศีล อื่นๆ (โปรดระบุ).....

2. ท่านได้ทราบข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวนี้จากใคร

- สามเณร / ภรรยา พ่อ / แม่
 ญาติ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ท.ท.ท.)
 อื่นๆ (โปรดระบุ) .....

3. ท่านเดินทางมาท่องเที่ยวอย่างไร

- รถเช่า / รถนำเที่ยว รถประจำทาง
 รถยนต์ส่วนตัว อื่นๆ (โปรดระบุ)
 .....

4. จำนวนที่ท่านมาเที่ยวจังหวัดนครราชสีมา.....ครั้ง

5. ระยะเวลาที่ท่านมาเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา.....วัน

6. ในการเดินทางท่องเที่ยว ท่านไปเที่ยวจังหวัดใดบ้าง.....

7. ท่านมีค่าใช้จ่ายในการเดินทางมาเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา .....บาท

8. ท่านชอบทำกิจกรรมใดบ้างในการท่องเที่ยววัด (เลือกได้มากกว่า 1)

- กราบสักการะพระพุทธรูป สนทนาธรรม / กราบนมัสการพระภิกษุ
 ร่วมกิจกรรมตามประเพณี งานกฐิน / ผ้าป่า
 ทำบุญ ตักบาตร บวชนาค
 ชมทิวทัศน์ อื่นๆ (โปรดระบุ).....

9. ท่านเคยไปเที่ยววัดใดบ้างในจังหวัดนครราชสีมา (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

- วัดสุทธจินดา วัดบูรณะ วัดอีสาน วัดพายัพ
 วัดพระนารายณ์มหาราช วัดสระแก้ว วัดสมอราย วัดศาลาลอย
 วัดป่าสระวัน วัดศาลาทอง วัดปรังค์ วัดป่าภูผาสอง
 วัดบ้านไร่ วัดหน้าพระธาตุ วัดประทุมคงคา วัดโคกศรีสะเกษ
 วัดเขาตะกูครึ่ง วัดพรหมราช วัดพระเพลิง วัดคีรีรัฐรุกขาวาส
 วัดเขาแม่ชี วัดเชียงสา วัดหลักร้อย วัดถ้ำซบมิด
 วัดเขาจันทร์งาม วัดเทพพิทักษ์ปุณณาราม วัดหลักร้อย วัดโนนกลุ่ม
 อื่นๆ (โปรดระบุ).....

10. แหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดที่ท่านชอบมากที่สุดในจังหวัดนครราชสีมา

ชื่อแหล่งท่องเที่ยว.....

เอกลักษณ์หรือลักษณะเด่น.....

.....

.....

.....

ความน่าสนใจ.....

.....

ความหลากหลายในแหล่งท่องเที่ยว.....

.....

.....

กิจกรรมต่างๆ ในแหล่งท่องเที่ยว.....

.....

.....

ตอนที่3 ข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

1. ท่านต้องการข้อมูลอะไรบ้าง ของแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในจังหวัดนครราชสีมา

.....

.....

2. ป้ายบอกทาง สื่อความหมาย เหมาะสม เข้าใจเพียงพอหรือไม่.....

3. สภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยววัด.....มีลักษณะอย่างไร

.....

4. การให้บริการร้านอาหาร / เครื่องดื่ม มีเพียงพอ และสะอาดหรือไม่.....

.....

5. การให้บริการห้องน้ำ / ห้องสุขา มีเพียงพอ และสะอาดหรือไม่.....

.....

6. ท่านมีความปลอดภัยในการท่องเที่ยวหรือไม่.....

7. ท่านมีข้อเสนอแนะด้านศักยภาพวัดในจังหวัดนครราชสีมาเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างไร

.....
.....

8. ท่านต้องการให้มีการพัฒนากิจกรรมด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างไร

.....
.....

9. การบริการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมควรมีรูปแบบหรือลักษณะอย่างไร

.....
.....

10. ท่านอยากให้มีการพัฒนาหรือจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างเร่งด่วนด้านใด

.....
.....

ขอขอบพระคุณที่ท่านให้ความร่วมมือ
พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา
นิสิตปริญญาโท สาขาวัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง

แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างเพื่อบันทึกข้อมูลต่างๆ เพิ่มเติมและมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับเรื่องราวต่างๆ ในพื้นที่ที่จะศึกษาและบุคคลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

เรื่อง การศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพของวัดในจังหวัดนครราชสีมาเพื่อการท่องเที่ยว

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. 2552 เวลา.....น.

ชื่อ – นามสกุล ผู้ร่วมสนทนา (นาย / นาง / นางสาว) .....

อายุ.....ปี อาชีพ.....บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....

ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

หัวข้อสนทนา.....

บันทึกรายละเอียด.....

.....
 .....
 .....
 .....
 .....

สรุป / ข้อเสนอแนะ .....

.....
 .....
 .....
 .....

พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา
 ผู้สัมภาษณ์

แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม

คำชี้แจง ในการกรอกแบบสอบถาม

การศึกษานี้เป็นการศึกษาทางวิชาการ ไม่มีผลกระทบต่อผู้ให้ข้อมูลแต่อย่างใด แต่จะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมในอนาคต จึงขอให้ท่านกรุณาตอบแบบสอบถามตามความคิดเห็นของท่าน เพื่อประโยชน์ต่อการนำข้อมูลไปใช้

เรื่อง การศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพของวัดในจังหวัดนครราชสีมาเพื่อการท่องเที่ยว

1. ข้อมูลพื้นฐาน

1.1 ชื่อแหล่งท่องเที่ยว.....

1.2 ที่ตั้งแหล่งท่องเที่ยว หมู่บ้าน.....ตำบล.....

1.3 ขนาดพื้นที่.....

1.4 การเข้าถึงและระยะทาง.....

1.5 ตั้งอยู่ริมถนนสายหลักเส้นทางหมายเลข.....

ระหว่าง.....กับ.....ก.ม. ที่.....

1.6 ตั้งอยู่ริมถนนสายรองแยกจากถนนสายหลักเส้นทางหมายเลข.....

ระหว่าง.....กับ.....ก.ม. ที่.....

1.7 ประวัติความเป็นมา

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2 โครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก

2.1 สถานที่พักค้างแรมบริเวณแหล่งท่องเที่ยว.....

ลักษณะที่พัก.....

ระยะทางจากที่พักถึงแหล่งท่องเที่ยว.....กิโลเมตร

จำนวนคนที่สามารถเข้าพักได้.....คน / วัน

- 2.2 สุขภาพที่ให้บริการในแหล่งท่องเที่ยว.....จุด จุดละ.....ห้อง
 ความสะอาด.....
- 2.3 สถานที่จอดรถปริมาณรถที่เข้าจอดได้.....
- 2.4 การสื่อสารบริเวณแหล่งท่องเที่ยว.....
- 2.5 ความปลอดภัยของแหล่งท่องเที่ยว.....
- 2.6 สถานพยาบาลที่ใกล้แหล่งท่องเที่ยวมากที่สุด.....
- 2.7 สถานีบริการน้ำมันที่ใกล้แหล่งท่องเที่ยวมากที่สุด.....
 ระยะทางจากแหล่งท่องเที่ยว.....ก.ม.

3. ความน่าสนใจและความมีชื่อเสียง

- 3.1 เอกลักษณ์หรือลักษณะเด่น.....
- 3.2 ความน่าสนใจ.....
- 3.3 ความหลากหลายภายในแหล่งท่องเที่ยว.....
- 3.4 กิจกรรมต่างๆ ในแหล่งท่องเที่ยว.....
 .....
 .....

4. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

- 4.1 ประเภทถนนที่เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว.....
- 4.2 ประเภทพาหนะที่เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว.....
- 4.3 ฤดูที่เหมาะสมสำหรับท่องเที่ยว.....
- 4.4 ช่วงเดือนที่เหมาะสมสำหรับท่องเที่ยว ช่วงเดือน.....จนถึง.....
- 4.5 เหตุผลที่ไม่สามารถท่องเที่ยวได้.....

ผู้บันทึกการสำรวจ.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

แบบสำรวจวัดในจังหวัดนครราชสีมาเพื่อการท่องเที่ยว
เพื่อบันทึกข้อมูลต่างๆ เพิ่มเติมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องต่างๆ ในพื้นที่ที่จะศึกษา

1. ข้อมูลพื้นฐาน

- 1.1 ชื่อแหล่งท่องเที่ยว.....
- 1.2 ที่ตั้งแหล่งท่องเที่ยว หมู่บ้าน.....ตำบล.....
- 1.3 ขนาดพื้นที่.....
- 1.4 การเข้าถึงและระยะทาง.....
- 1.5 ตั้งอยู่ริมถนนสายหลักเส้นทางหมายเลข.....
 ระหว่าง.....กับ.....ก.ม.ที่.....
- 1.6 ตั้งอยู่ริมถนนสายรองแยกจากถนนสายหลักเส้นทางหมายเลข.....
 ระหว่าง.....กับ.....ก.ม.ที่.....
- 1.7 ประวัติความเป็นมา

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. โครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก

- 2.1 สถานที่พักค้างแรมบริเวณแหล่งท่องเที่ยว.....
 ลักษณะที่พัก.....
 ระยะทางจากที่พักถึงแหล่งท่องเที่ยว.....กิโลเมตร
 จำนวนคนที่สามารถเข้าพักได้.....คน/วัน
- 2.2 สถานที่ให้บริการในแหล่งท่องเที่ยว.....จุด จุดละ.....ห้อง
 ความสะอาด.....
- 2.3 สถานที่จอดรถปริมาณรถที่เข้าจอดได้.....
- 2.4 การสื่อสารบริเวณแหล่งท่องเที่ยว.....
- 2.5 ความปลอดภัยของแหล่งท่องเที่ยว.....
- 2.6 สถานพยาบาลที่ใกล้แหล่งท่องเที่ยวมากที่สุด.....

- 2.7 สถานีบริการน้ำมันที่ใกล้แหล่งท่องเที่ยวมากที่สุด.....
 ระยะทางจากแหล่งท่องเที่ยว.....ก.ม.
3. ความน่าสนใจและความมีชื่อเสียง
- 3.1 เอกลักษณ์หรือลักษณะเด่น.....
- 3.2 ความน่าสนใจ.....
- 3.3 ความหลากหลายในแหล่งท่องเที่ยว.....
- 3.4 กิจกรรมต่างๆ ในแหล่งท่องเที่ยว.....
 .....
 .....
4. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว
- 4.1 ประเภทถนนที่เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว.....
- 4.2 ประเภทพาหนะที่เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว.....
- 4.3 ฤดูที่เหมาะสมสำหรับท่องเที่ยว.....
- 4.4 ช่วงเดือนที่เหมาะสมสำหรับท่องเที่ยว ช่วงเดือน.....จนถึงเดือน.....
- 4.5 เหตุผลที่ไม่สามารถท่องเที่ยวได้.....

ผู้บันทึกการสำรวจ.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ตาราง 10 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ระยะที่	รายการ	ความมุ่งหมาย	กลุ่มตัวอย่าง	เครื่องมือ	ผล	เวลา
1	สำรวจพื้นที่และเลือกพื้นที่วิจัยก่อนการเก็บรวบรวมข้อมูล	เพื่อเลือกพื้นที่ในการวิจัยและกำหนดกลุ่มตัวอย่าง	พื้นที่จังหวัดนครราชสีมา ชุมชน/วัด มีศักยภาพด้านศิลปกรรม กิจกรรมสิ่งแวดล้อม วิปัสสนา	-	ได้พื้นที่การวิจัย 6 วัด ในจังหวัด วัดพายัพ ในเมือง เมือง วัดศาลาลอย ในเมือง เมือง วัดอีสาน ในเมือง เมือง วัดสุทธจินดา ในเมือง เมือง วัดประมวณราชดรุ์ จอหอ เมือง วัดหนองไข่น้ำ หนองไข่น้ำ เมือง	พฤศจิกายน/ 2551
2	เข้าร่วมกิจกรรมของพื้นที่การวิจัย	ทำความรู้จักคุ้นเคยกับชุมชน	-	-	ปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติ 5 ธันวาคม มหाराช	ธันวาคม 2551
3	สำรวจพื้นที่การวิจัย	เพื่อเก็บข้อมูลด้านบริบทพื้นที่ (ความเป็นมาและการท่องเที่ยวในวัดทั้ง 4 ด้าน)	กลุ่มผู้นำชุมชน - ผู้นำวัด - ผู้นำชุมชน	แบบสำรวจข้อมูลชุมชน	- ทำความรู้จักกับผู้นำชุมชน (ในบางพื้นที่ลงพื้นที่เป็นครั้งแรก) ขอคำแนะนำเกี่ยวกับชุมชน ขอความอนุญาติในการเก็บข้อมูล - แจกแบบสำรวจข้อมูลชุมชนให้กับผู้นำชุมชน	พฤศจิกายน ถึง ธันวาคม 2552

ตาราง 10 (ต่อ)

ระยะที่	รายการ	ความมุ่งหมาย	กลุ่มตัวอย่าง	เครื่องมือ	ผล	เวลา
4	สำรวจพื้นที่การวิจัย	เพื่อเก็บแบบสำรวจข้อมูลชุมชนและทำความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชน	- กลุ่มผู้นำชุมชน - กลุ่มผู้รู้	แบบสำรวจข้อมูลชุมชน	ได้เก็บแบบสำรวจข้อมูลที่แจกไปแล้ว จากนั้นนำมาวิเคราะห์ในส่วนของบริบทพื้นที่ (เพื่อเลือกสัมภาษณ์บุคคล)	ธันวาคม 2551
5	ร่วมกิจกรรมและสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ	เพื่อทราบแหล่งท่องเที่ยวในวัด จุดสำคัญและที่น่าสนใจในวัด	กลุ่มผู้รู้ เจ้าอาวาส	แบบสัมภาษณ์ที่ไม่มีโครงสร้าง	- ได้ทราบจุดที่น่าสนใจในวัดที่เป็นพื้นที่การวิจัย ในแต่ละวัด - ได้ทราบความเป็นมาของวัด	มกราคม 2552
6	สัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ	เพื่อเก็บข้อมูลด้านการท่องเที่ยวและศักยภาพในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในวัด	- กลุ่มผู้รู้ - กลุ่มผู้ปฏิบัติ - กลุ่มทั่วไป	- แบบสัมภาษณ์ที่ไม่มีโครงสร้าง - การสนทนากลุ่ม	- มีปัญหาในการเก็บข้อมูลเป็นอย่างมาก เนื่องจากแบบสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการไม่สมบูรณ์ ไม่สอดคล้องกับข้อมูล และปรากฏการณ์ - ได้ผลจากการสนทนากลุ่มในเรื่องการจัดทำหน้าที่ต่างๆ ของกลุ่มสามเณรและผู้ปฏิบัติธรรม	ธันวาคม 2551 ถึง มกราคม 2552

ตาราง 10 (ต่อ)

ระยะที่	รายการ	ความมุ่งหมาย	กลุ่มตัวอย่าง	เครื่องมือ	ผล	เวลา
7	สัมภาษณ์	ความเป็นมาของวัด ในจังหวัด นครราชสีมาและ การท่องเที่ยวในวัด	กลุ่มผู้รู้ - เจ้าอาวาส - มัคคทายก - กลุ่มผู้รู้อื่นๆ	- แบบสัมภาษณ์ที่ มีโครงสร้าง - แบบสัมภาษณ์ที่ ไม่มีโครงสร้าง	- ความเป็นมาของวัด - การท่องเที่ยวภายในวัด - ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวในวัด	มกราคม ถึง กุมภาพันธ์ 2552
8	สัมภาษณ์เพิ่ม เนื่องจากข้อมูลไม่ พร้อมที่จะ วิเคราะห์ได้	การพัฒนาศักยภาพ วัดด้านการ ท่องเที่ยว	กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ	- แบบสัมภาษณ์ที่ มีโครงสร้าง	- ทราบศักยภาพวัดด้านการท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรม	กุมภาพันธ์ 2552
9	ร่วมกิจกรรมและ สัมภาษณ์อย่าง เป็นทางการและ สังเกต	สัมภาษณ์กลุ่มวัด หนองไข่น้ำ และวัด ประมวลราษฎร์	กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ	แบบสัมภาษณ์ที่มี โครงสร้าง แบบสังเกต	- เข้าร่วมกิจกรรมวันมาฆบูชา - ได้ทราบการจัดกิจกรรมในแต่ละวัดและ ศักยภาพการจัดกิจกรรม	กุมภาพันธ์ 2552

ตาราง 10 (ต่อ)

ระยะที่	รายการ	ความมุ่งหมาย	กลุ่มตัวอย่าง	เครื่องมือ	ผล	เวลา
10	สัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ	การพัฒนาศัภยภาพวัดด้านการท่องเที่ยวและปัญหา	กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ	แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง	- การพัฒนาศัภยภาพวัดด้านการท่องเที่ยววัดพายัพ	กุมภาพันธ์ถึง มีนาคม 2552
11	สัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ	การพัฒนาศัภยภาพวัดด้านการท่องเที่ยวและปัญหา	กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ	แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง	- การพัฒนาศัภยภาพวัดด้านการท่องเที่ยววัดอิสาน	กุมภาพันธ์ถึง มีนาคม 2552
12	สัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ	พัฒนาศัภยภาพวัดด้านการท่องเที่ยวและปัญหา	กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ	แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง	- การพัฒนาศัภยภาพวัดด้านการท่องเที่ยววัดสุทธจินดา	กุมภาพันธ์ถึง มีนาคม 2552
13	สัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ	การพัฒนาศัภยภาพวัดด้านการท่องเที่ยวและปัญหา	กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ	แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง	- การพัฒนาศัภยภาพวัดด้านการท่องเที่ยววัดศาลาลอย	กุมภาพันธ์ถึง มีนาคม 2552

ตาราง 10 (ต่อ)

ระยะที่	รายการ	ความมุ่งหมาย	กลุ่มตัวอย่าง	เครื่องมือ	ผล	เวลา
14	สัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ	การพัฒนาศักยภาพวัดด้านการท่องเที่ยวและปัญหา	กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ	แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้างพร้อม กับสนทนากลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่	- การพัฒนาศักยภาพวัดด้านการท่องเที่ยววัดหนองไข่น้ำ	กุมภาพันธ์ ถึง มีนาคม 2552
15	สัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ	แนวทางการพัฒนาศักยภาพวัดด้านการท่องเที่ยว	กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ กลุ่มทั่วไป	แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกต พร้อมกับสนทนากลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่	- การพัฒนาศักยภาพวัดด้านการท่องเที่ยววัดประมวณราษฎร์	กุมภาพันธ์ ถึง มีนาคม 2552
16	เก็บข้อมูลเพิ่ม	แนวทางการพัฒนาศักยภาพวัดด้านการท่องเที่ยว	กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ	สนทนากลุ่ม พระสงฆ์และชาวบ้าน	สนทนากลุ่มแนวทางการพัฒนาศักยภาพวัดด้านการท่องเที่ยว วัดหนองไข่น้ำ วัดประมวณราษฎร์ และวัดสุทธจินดา	มีนาคม 2552

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา
วันเกิด วันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2519
สถานที่เกิด อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา
สถานที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ 123 หมู่ที่ 1 ตำบลหนองไข่น้ำ อำเภอเมืองนครราชสีมา
จังหวัดนครราชสีมา 30310
ตำแหน่งหน้าที่การงาน เจ้าอาวาสวัดหนองไข่น้ำ
สถานที่ทำงานปัจจุบัน วัดหนองไข่น้ำ 123 หมู่ที่ 1 ตำบลหนองไข่น้ำ อำเภอเมืองนครราชสีมา
จังหวัดนครราชสีมา 30310

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2545 มัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนขามสะแกแสง อำเภอขามสะแกแสง
จังหวัดนครราชสีมา

พ.ศ. 2550 ปริญญาครุศาสตรบัณฑิต (พ.ศ.บ.) วิชาเอกการสอนภาษาไทย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

พ.ศ. 2552 ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.) สาขาวิชาการวิจัยวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

